Ebû Cafer
Muhammed b. Cerir
et-Taberî

TABERÎ TEFSÎRİ

TERCÜME
KERİM AYTEKİN
HASAN KARAKAYA

HİSAR YAYINEVİ

بسم الله الرحمن الرحيم

TABERÎ TEFSÎRİ

Ebû Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberî

TABERÎ TEFSÎRİ

CİLT 6

Tercüme

Hasan Karakaya
Ezher Üniversitesi
ve
İst. Ü. Hukuk Fakültesi mezunu

Kerim Aytekin
İst. Yüksek İslâm Enstitüsü
ve
İst. Ü. Hukuk Fakültesi mezunu

HİSAR YAYINEVİ
Beyazsaray 15 — Beyazıt - İst.
Tel: 518 26 29 - 518 26 13

Hisar Neşriyat: 86
Taberî Tefsîri: 6

Dizgi - İçdüzen: SARAY AJANS Tel: 526 33 18
Baskı:
Cilt:
İstanbul: 1996

HAC SURESİ

Hac Suresi yetmiş sekiz âyettir ve bir kısım âyetleri Mekke ile Medine arasında diğerleri ise Medine'de nâzil olmuştur.

Bu Sure-i Celile, insanları, rableri olan Allah Teala'dan korkmaya davet ederek başlıyor, kıyametin ve onun dehşetine dikkat çekiyor.

Şeytanı dost edinen kimseyi o şeytanın cehenneme sürükleyeceği, tekrar dirilmekten şüphe eden insanların, akıllarını kullanarak ilk yaratılışlarını hatırlamaları öğütleniyor, hak olan Allah Teala'nın bildirdiği her şeyin gerçekleşeceği ve kabirdekilerin dirilip çıkarılacağı beyan ediliyor.

İnsanların bazılarının böbürlenerek Allah hakkında münakaşa ettikleri, Allah'ın da bunları dünyada rezil edeceği, âhirette ise bunlara yakıcı cehennem azabının erişeceği beyan ediliyor.

İnsanlardan bazılarının da Allah'a yarım yamalak ibadet ettikleri, kendilerine bir iyilik dokununca rahatladıkları bir belaya uğradıklarında da tersine döndükleri ve bu halleriyle hüsranda oldukları ifade buyuruluyor.

Allah'ı bırakıp başka şeylere tapanların sapıklık içinde oldukları, Allah'ın, iman edip salih amel işleyenleri ise cennetlere koyacağı, Allah'ın, Peygamberine yardım etmeyeceğini sananların ise büyük bir gaflet içinde oldukları beyan ediliyor.

Göklerde ve yerdekilerin, güneşin, ayın ve yıldızların, ağaçların, hayvanların ve birçok insanların Allah'a secde ettikleri, birçoklarının da azabı hak ettikleri, azabı hak edenlerin cehennemde çok çeşitli cezalara uğrayacakları ifade buyuruluyor. Buna mukabil iman edip salih ameller işleyenlerin de altlarından ırmaklar akan cennetlere konacağı müjdeleniyor.

İnsanları Allah'ın yolundan ve herkese eşit kılınan ve herkesin girebileceği Mescid-i Haram'dan, Kâbe'den alıkoyan ve orada haktan sapıp zulmetmek isteyenlere de can yakıcı bir azap erişeceği beyan ediliyor.

Sure-i Celile'de bundan sonra, Hz. İbrahim'e gelen vahiy özetle şöyle be-

yan ediliyor: "Biz, bir zaman İbrahim'e Kâbe'nin yerini gösterip şöyle vahyettik. "Bana hiçbir şeyi ortak koşma. Evim olan Kâbe'yi, tavaf edenler, ayakta ibadet edenler, rüku edenler ve secdeye varanlar için temizle." İnsanları Hacca davet et. Gerek yaya olarak gerekse uzak yollardan gelen her zayıf (yola elverişli) binekle sana varsınlar. Böylece onlar menfatlarını görsünler ve belli günlerde Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği hayvanları kurban ederken Allah'ın adını ansınlar. Siz de onlardan yeyin, yoksula ve fakire yedirin. Sonra temizliklerini yapsınlar. Kâbe'yi tavaf etsinler. Kim, Allah'ın nişaneleri olan Hac ibadetlerine saygı gösterirse, şüphesiz ki bu, kalblerin takvasındandır."

Sure-i Celile'de bundan sonra, eti yenen hayvanların, kesilirken üzerlerine Allah'ın adının anılması gerektiği, onların ancak usulüne uygun olarak kesildikten sonra etlerinin yenebileceği, kesilen kurbanların etlerinin veya kanlarının Allah'a ulaşamayacağı, Allah'a ancak takvanın ulaşabileceği beyan ediliyor.

Saldırıya uğrayan müminlere cihad etme izninin verildiği, Allah'ın, kendi yolunda cihad edenlere yardım edeceği beyan ediliyor.

Bundan sonra, kavmi tarafından yalanlanan Resulullah (s.a.v.) Allah Teala tarafından teselli edilmekte, daha önce Nuh, Âd, Semud, İbrahim, Lut, Musa kavimlerinin ve Medyenlilerin de Peygamberlerini yalanladıkları ve bu sebeple de ilahî azaba çarptırıldıkları açıklanıyor. Bunlar gibi nice kavimlerin helak oldukları, yeryüzünde gezip dolaşılarak bunların âkıbetlerinin görülmesi tavsiye ediliyor.

Allah yolunda hicret edip te öldürülenleri Allah Teala'nın güzel bir rızkla rızıklandıracacağı, onların cennetlere konulacağı ve Allah'ın herşeye kadir olduğu beyan ediliyor.

Sure-i Celile'de biz Müminlerin, Allah yolunda cihad etmemiz gerektiği, Allah Teala'nın bizi bu iş için seçip vazifelendirdiği, bizi "Müslüman" diye yine Allah Teala'nın isimlendirdiği, Allah'a ve onun emirlerine samimiyetle bağlanmamız gerektiği beyan ediliyor ve en güzel dostun Allah olduğu ifade edilerek sure-i celile sona eriyor.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ ۚ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ ﴿١﴾
يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا
وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَىٰ وَمَا هُم بِسُكَارَىٰ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ ﴿٢﴾

1- Ey insanlar, rabbinizden korkun. Çünkü kıyametin sarsıntısı büyük bir şeydir.

2- Onu gördüğünüz zaman, her emzikli kadın emzirdiği çocuğunu unutup vaz geçer, her hamile kadın çocuğunu düşürür. Sen insanları sarhoş görürsün. Aslında onlar sarhoş değillerdir fakat Allah'ın azabı şiddetlidir.

* Allah Teala bu âyet-i kerimelerde, kıyamet gününün dehşetini kullarına bildiriyor ve onların kıyamet gününe hazır olmaları için rablerinden korkmalarını, emirlerine itaat edip yasaklarından kaçınmalarını emrediyor.

Müfessirler, bu âyetlerde zikredilen o dehşetli ânın, kıyamet kopmadan önce mi yoksa kıyamet kopup, insanların, kabirlerinden çıkıp mahşere gitmeleri esnasında mı gerçekleşeceği hakkında iki ayrı görüş beyan etmişlerdir.

Şa'bî ve Alkame gibi bazı müfessirler bu dehşetli ânın, kıyamet kopmadan önce meydana geleceğini söylemişler ve bu hususta şu âyetleri zikretmişlerdir. "Yeryüzü şiddetle sarsılıp zelzeleye uğratıldığı," "Yer, içindeki ağırlıkları çıkarıp dışarıya attığı." "İnsan "Ne oluyor bu yere?" dediği zaman"[1] "Yer ve dağlar yerlerinden kaldırılıp tek bir çarpışla darmadağın edildiği zaman." "Evet işte o gün, mutlaka gerçekleşecek olan kıyamet kopacaktır."[2] "Yer şiddetle sar-

(1) Zilzal suresi, âyet: 1-3
(2) Hâkka suresi âyet: 14,15

sıldığı zaman" "Dağlar didik didik edilip uçuşan tozlar haline getirildiği zaman."(3)

Bazı müfessirler ise âyetlerde zikredilen bu dehşetli hallerin, kıyamet koptuktan sonra meydana geleceğini söylemişler ve buna dair şu Hadis-i Şerifleri zikretmişlerdir.

Ebu Saîd el-Hudrî diyor ki

عَنْ اَبِی سَعِیدِ الْخُدْرِیِّ قَالَ قَالَ النَّبِیُّ ﷺ یَقُولُ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ یَوْمَ الْقِیَامَةِ یَا آدَمُ فَیَقُولُ لَبَّیْكَ رَبَّنَا وَسَعْدَیْكَ فَیُنَادیٰ بِصَوْتٍ اِنَّ اللّٰهَ یَأْمُرُكَ اَنْ تُخْرِجَ مِنْ ذُرِّیَّتِكَ بَعْثاً اِلَی النَّارِ قَالَ یَارَبِّ وَمَا بَعْثُ النَّارِ قَالَ مِنْ كُلِّ اَلْفٍ اَرَاهُ قَالَ تِسْعَمِائَةٍ وَتِسْعَةً وَتِسْعِینَ فَحِینَئِذٍ تَضَعُ الْحَامِلُ حَمْلَهَا وَیَشِیبُ الْوَلِیدُ وَتَرَی النَّاسَ سُكَارَیٰ وَمَاهُمْ بِسُكَارَیٰ وَلٰكِنَّ عَذَابَ اللّٰهِ شَدِیدٌ فَشَقَّ ذٰلِكَ عَلَی النَّاسِ حَتَّی تَغَیَّرَتْ وُجُوهُهُمْ فَقَالَ النَّبِیُّ ﷺ مِنْ یَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ تِسْعَمِائَةٍ وَتِسْعَةً وَتِسْعِینَ وَمِنْكُمْ وَاحِدٌ ثُمَّ اَنْتُمْ فِی النَّاسِ كَالشَّعْرَةِ السَّوْدَاءِ فِی جَنْبِ الثَّوْرِ الْاَبْیَضِ اَوْ كَالشَّعْرَةِ الْبَیْضَاءِ فِی جَنْبِ الثَّوْرِ الْاَسْوَدِ وَاِنِّی لَاَرْجُو اَنْ تَكُونُوا رُبُعَ اَهْلِ الْجَنَّةِ فَكَبَّرْنَا ثُمَّ قَالَ ثُلُثَ اَهْلِ الْجَنَّةِ فَكَبَّرْنَا ثُمَّ قَالَ شَطْرَ اَهْلِ الْجَنَّةِ فَكَبَّرْنَا.

"Bir gün Resulullah (s.a.v.) şöyle dedi: "Aziz ve Celil olan Allah kıyâmet gününde Âdem'e hitaben şöyle diyecektir: "Ey Âdem," Âdem de "Buyur rabbim, emrine âmâdeyiz ve emirlerinle mutlu oluruz." der. Bunun üzerine yüksek bir sesle şöyle nida edilir: "Allah sana, zürriyetinden, cehennem ateşine girecek olan grubu ayırmanı emreder." Âdem: "Ey rabbim, cehennem ateşine girecek olan gurup kimdir?'" diye soracak. Allah: "Her bin kişiden dokuzyüz doksandokuzudur." diyecektir. İşte o zaman hamile kadın çocuğunu düşürecek, çocuklar

(3) Vâkıa suresi, âyet: 4-6

ihtiyarlayacak ve sen, insanları sarhoş olarak göreceksin. Halbuki onlar sarhoş değillerdir. Fakat Allah'ın azabı pek çetindir."

Resulullah bunları anlatınca insanlar çok endişelendi. Öyle ki yüzlerinin rengi değişti. Bunun üzerine Resulullah şöyle buyurdu: "Cehennemliklerin dokuzyüz doksan dokuzu, Ye'cüc ve Me'cüc den olacak. Biri ise sizden olacaktır. Sonra sizler insanların içinde, beyaz bir öküzün üzerindeki bir siyah tüy kadar siyah bir öküzün üzerindeki beyaz bir tüy kadar olacaksınız. Umarım ki sizler cennetliklerin dörtte biri olursunuz."

Bunu üzerine bizler "Allahu Ekber" diye tekbir getirdik. Resulullah "Umarım ki cennetliklerin üçte biri olursunuz eledi. Bizler yine, "Allahuekber" diyerek tekbir getirdik. Resulullah, " Umarım ki cenntliklerin yarısı olursunuz" dedi. Yine bizler "Allahu Ekber" diye tekbir getirdik."(4)

İmran b.Husayn'dan ise şunlar rivayet edilmektedir:

عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ اَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمَّا نَزَلَتْ (يَا اَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ اِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ) اِلٰى قَوْلِهِ (وَلٰكِنَّ عَذَابَ اللّٰهِ شَدِيدٌ)، قَالَ: اُنْزِلَتْ عَلَيْهِ هٰذِهِ وَهُوَ فِي سَفَرٍ، فَقَالَ: اَتَدْرُوْنَ اَيُّ يَوْمٍ ذٰلِكَ؟ فَقَالُوا اللّٰهُ وَرَسُوْلُهُ اَعْلَمُ، قَالَ: ذٰلِكَ يَوْمَ يَقُوْلُ اللّٰهُ لِآدَمَ اِبْعَثْ بَعْثَ النَّارِ.

"Resulullah bir sefere çıktığı sırada bu âyetler nâzil oldu. Bunları okuduktan sonra şöyle buyurdu: "Bu durumların hangi gün meydana geleceğini biliyor musunuz?" "Allah ve Resulü daha iyi bilir" dedik. Resulullah: "Bu durum, Allah'ın Âdem'e: "Cehennem ateşine girecek gurubu cehenneme gönder." dediği gün olacaktır." buyurdu.(5)

Hz. Aişe (r.anh.) kıyamet gününün dehşetini beyan ederek şöyle diyor:

عَنْ عَائِشَةَ: قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ ﷺ يَقُوْلُ « يُحْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حُفَاةً عُرَاةً غُرْلاً » قُلْتُ: يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ! اَلنِّسَاءُ وَالرِّجَالُ جَمِيْعاً، يَنْظُرُ بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍ؟ قَالَ ﷺ « يَا عَائِشَةُ! اَلْاَمْرُ اَشَدُّ مِنْ اَنْ يَنْظُرَ بَعْضُهُمْ

(4) Buhari K. Tefik el- Kur'an Sure: 22, bab: 1

(5) Tirmizî, K. Tefsir el-el Kur'an sure 22 bab: 1 Hadis No 3168

إِلَىٰ بَعْضٍ.

"Ben, Resulullah'ın şöyle buyurduğunu işittim:"İnsanlar kıyamet gününde yalınayak, çırılçıplak ve sünnetsiz olarak haşrolunacaklardır." Dedim ki "Ey Allah'ın Resulü, kadın ve erkek bir arada olacaklarına göre birbirlerine bakmayacaklar mı?" Resulullah buyurdu ki: "Ey Aişe, o gün durum, birbirlerine bakmalarına imkân vermeyecek kadar şiddetlidir."(6)

وَمِنَ النَّاسِ مَن يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَّرِيدٍ ۙ ﴿٣﴾

3- İnsanlardan öylesi vardır ki hiçbir ilme dayanmadan Allah ve sıfatları hakkında münakaşa eder, her azgın şeytanın ardına düşer.

* Allah Teala bu âyet-i kerimede, öldükten sonra dirilmeyi ve Allah'ın, ölüleri diriltmeye kadir olduğunu inkâr eden ve birtakım yakışıksız sıfatları ona isnad eden ve bunları yaparken hiçbir ilme dayanmayan ve sadece Şeytanlara tâbi olan insanları kınamaktadır. Bid'atlara tâbi olanlar, haktan yüz çevirip sapık yollara düşenler bu tür insanlardır.

Zira bunlar, sadece kendilerini saptıranları dinlerler. Allah'ın, Peygamberine indirdiği hükümleri görmezlikten gelirler.

Süddî ve İbn–i Cüreyc, bu âyet-i kerimenin, Nadr b.Haris hakkında nâzil oduğunu rivayet etmişlerdir.

كُتِبَ عَلَيْهِ أَنَّهُ مَن تَوَلَّاهُ فَأَنَّهُ يُضِلُّهُ وَيَهْدِيهِ إِلَىٰ عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿٤﴾

4- Şeytana şu yazılmıştır. Kim Şeytanı dost edinirse, o onu saptırır ve onu cehennem azabına sürükler.

Şeytan hakında şu hüküm verilmiştir: Allah'ın yarattıklarından kim ona tabi olursa Şeytan onu doğru yoldan saptırır, ve onu alev alev yanan cehennem ateşine sürükler. O halde niçin Şeytan'a tâbi olarak Allah hakkında tartışmaya girerler?

(6) Müslim, K, el-Cenne, bab: 56, Hadis No 2859/ Nesâî, K, el-Cenaiz

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِن كُنتُمْ فِى رَيْبٍ مِّنَ ٱلْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَٰكُم مِّن تُرَابٍ ثُمَّ
مِن نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِن مُّضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِّنُبَيِّنَ
لَكُمْ ۚ وَنُقِرُّ فِى ٱلْأَرْحَامِ مَا نَشَآءُ إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا
ثُمَّ لِتَبْلُغُوٓا۟ أَشُدَّكُمْ ۖ وَمِنكُم مَّن يُتَوَفَّىٰ وَمِنكُم مَّن يُرَدُّ إِلَىٰٓ أَرْذَلِ
ٱلْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنۢ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْـًٔا ۚ وَتَرَى ٱلْأَرْضَ هَامِدَةً
فَإِذَآ أَنزَلْنَا عَلَيْهَا ٱلْمَآءَ ٱهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأَنۢبَتَتْ مِن كُلِّ زَوْجٍۭ
بَهِيجٍ ﴿٥﴾

5- Ey insanlar, eğer tekrar dirilmekten şüphe ediyorsanız (ilk yaratılışınızı bir hatırlayın) Yaratmadaki kudretimizi açıkça göstermek için biz sizi (aslınızı) topraktan sonra (onun neslini) nutfeden, sonra pıhtılaşmış kandan, sonra da belli belirsiz bir çiğnem et parçasından yarattık. Dilediğimizi belli bir vakte kadar rahimlerde tutar sonra da bebek olarak dünyaya getiririz. Daha sonra en güçlü çağınıza ermeniz için sizi büyütürüz. Kiminiz vefat ettirilir, kiminiz de ömrün en kötü devresine ulaştırılır ki, bilirken, hiçbir şey bilemez hale gelsin. Sen, yeryüzünü kupkuru görürsün. Fakat biz oraya su indirdiğimiz zaman harekete geçer, kabarır, her sınıftan güzel güzel bitkiler bitirir.

* Allah Teala bu âyet-i kerime ile, insanları öldükten sonra tekrar diriltip hesaba çekecek olmasını inkâr eden kâfirlere cevap veriyor ve onların, ilk yaratılışlarına bakıp ondan ibret almalarını istiyor. Yeryüzünün yılda bir defa âdeta ölü hale getirilip tekrar diriltilmesiyle de Allah'ın, ölüleri diriltecek kudrette olduğunu gösterdiğini beyan ediyor. Ve buyuruyor ki: "Ey insanlar, ölmenizden sonra sizi tekrar diriltip kabirlerinizden çıkaracağımızdan şüphe ediyorsanız, ilk yaratılışınıza bir bakın da bu şüphenizden vazgeçin. Zira biz, atanız Âdem'i topraktan yarattık. Sonra insanları onun nutfesinden meydana getirdik. Sizler nutfe

olarak annenizin rahmine düştükten sonra bir kan pıhtısı halini alıyorsunuz. Ondan sonra şekillendirilmiş bir çiğnem et haline getiriliyorsunuz. Sizi bir anda yaramayıp böyle tedrici bir şeklide var etmemiz, size kuvvet ve kudretimizi göstermek içindir.

Sizlerden dilediğimizi belli bir vakte kadar anne rahminde durdururuz. Sonra da bebek olarak dünyaya getiririz. Güçlü ve kuvvetli hale gelebilmeniz için sizi büyütürüz. İçinizden bazılarınız belli bi yaştan sonra vefat ettirilir, bazılarınız ise ömrünün en kötü devresine kadar yaşatılır ki daha önce birtakım şeyleri bildiği halde hiçbir şey bilemez hale gelsin.

Bir de şunu düşünün ki, yeryüzünün âdeta ölü hale geldiğini görürsünüz. Biz ona yağmurları gönderdiğimiz zaman yeryüzü harekete geçer, kabarır ve her çeşidinden güzel güzel bitkiler bitirir. Bu da, sizin öldükten sonra diriltileceğinize gücümüzün yettiğini gösterir. Siz, hiç öğüt almaz mısınız?

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّهُ يُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَأَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٦﴾

وَأَنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَأَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ مَن فِي الْقُبُورِ ﴿٧﴾

6-7- İşte bütün bunlar böyledir. Çünkü Allah haktır. Ölüleri diriltecektir. Her şeye kadirdir. Kıyamet kopacktır. Bunda şüphe yoktur. Allah, kabirdekileri diriltip çıkaracaktır.

Ey insanlar, ben size, annenizin karnında nasıl yaratıldığınızı, dünyaya geldikten sonra da nasıl aşamalar geçirdiğinizi ve yeryüzünde nasıl değişiklikler yaptığımızı size anlattım ki bunları yapanın, hak olan Allah olduğuna iman edesiniz. Allah'ın, ölüleri dirilteceğini, her şeye kadir olduğunu, kıyametin geleceğinde hiçbir şüphe bulunmadığını ve Allah'ın, kabirlerde bulunanları diriltip hesaba çekeceğini bilmiş olasınız.

وَمِنَ النَّاسِ مَن يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُّنِيرٍ ﴿٨﴾

ثَانِيَ عِطْفِهِ لِيُضِلَّ عَن سَبِيلِ اللَّهِ ۚ لَهُ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَنُذِيقُهُ يَوْمَ

الْقِيٰمَةِ عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿٩﴾

8-9- İnsanlardan öylesi vardır ki hiçbir ilme dayanmadan, hiçbir rehberi ve aydınlatıcı kitabı bulunmadan, sırf insanları Allah yolundan saptırmak için yan dönüp böbürlenerek Allah hakkında münakaşa eder. Ona, dünyada rezil ve rüsvay olmak vardır. Kıyamet gününde de ona, yakıcı cehennem azabını tattıracağız.

İnsanlardan bazıları, Allah'ın birliği hakkında tartışmaya girerler. Halbuki onların bu hususta ne bir bilgileri vardır, ne de delilleri. Onların, Allah tarafından gönderilen ve kendilerini aydınlatan bir kitapları da yoktur. Onlar, bu sözlerini sadece tahminlere dayanarak söylerler. Bu davranışları da cahilliklerinden kaynaklanmaktadır. Bunlar, Allah hakkında tartışmaya girişirken, insanları hak yoldan saptırmak için hiçbir sözü dinlemezler, böbürlenirler. İşte bu tür insanlar için dünyada müminlerin eliyle öldürülmek, zelil düşürülmek ve aşağılanmak gibi rüsvay olmak vardır. Kıyamet gününde ise biz onlara yakıcı cehennem azabını tattıracağız. Böylece bilgisiz olarak insanları saptırmanın cezasını göreceklerdir.

ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ يَدَاكَ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿١٠﴾

10- (Kıyamet günü ona) "İşte bu, dünyada yaptıklarının cezasıdır. Şüphesiz ki Allah, kullarına karşı asla zalim değildir." denilir.

Kıyamet gününde, hakka karşı böbürlenen, insanları saptıran ve bu yüzden dünyada rüsvay olan, âhirette de cehennem azabına uğratılan kimseye denilecektir ki: "Bu azap, senin dünyada yaptığın kötülüklerin karşılığıdır. Yoksa Allah, kullarına asla zulmetmez, günahsız kimseyi cezalandırmaz. Kimsenin günahından dolayı başkasını sorumlu tutmaz. Bilakis birçok günahları da bağışlar.

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَعْبُدُ اللَّهَ عَلَىٰ حَرْفٍ ۖ فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ ۖ وَإِنْ أَصَابَتْهُ
فِتْنَةٌ انقَلَبَ عَلَىٰ وَجْهِهِ ۚ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ ۚ ذٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ ﴿١١﴾
يَدْعُو مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُ وَمَا لَا يَنفَعُهُ ۚ ذٰلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ ﴿١٢﴾
يَدْعُو لَمَن ضَرُّهُ أَقْرَبُ مِن نَّفْعِهِ ۚ لَبِئْسَ الْمَوْلَىٰ وَلَبِئْسَ الْعَشِيرُ ﴿١٣﴾

11- İnsanlardan öylesi vardır ki, Allah'a yarım yamalak ibadet eder. Kendisine bir iyilik dokunduğu zaman rahatlar. Başına bir bela gelince de tam tersine döner. O, dünyasını da âhiretini de kaybetmiştir. İşte apaçık hüsran budur.

12- O, Allah'ı bırakıp, kendisine zarar da fayda da vermeyen şeylere tapar. İşte büyük sapıklık budur.

13- O, zararı faydasından daha yakın olana tapar. O taptığı şey ne kötü bir dost, ne kötü bir arkadaştır.

İnsanlardan bazıları vardır ki, Allah'a şüphe içinde kulluk ederler. Kendilerine bolluk gibi bir menfaat dokunduğunda huzur içinde olurlar, ve İslâm'da devam etmeye karar verirler. Başlarına kıtlık vb. bir sıkıntı geldiğinde ise gerisin geri inkâra dönerler, dinden çıkarlar. İşte bu tür insanlar dünyada da âhirette de hüsrana uğramışlardır. Zira dünyada arzuladıkları şeyleri tam olarak elde edememişler, âhirette de yaptıkları ibadetten dolayı mükâfat alamayacaklardır. İşte apaçık zarar budur. Onlar, dinden çıktıktan sonra kendilerine bir menfaat ve zarar vermeyen şeylere taparlar. İşte apaçık sapıklık budur. İşte böylece onlar, zararı faydasından daha çok olan bir şeye tapmış olurlar. Halbuki o tapmış oldukları şey ne kötü bir dost, ne kötü bir arkadaştır.

"Bir kısım insanlar vardır ki onlar, Allah'a yarım yamalak ibadet ederler." Ayetinin izahında Abdullah b.Abbas diyor ki:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللهَ عَلَىٰ حَرْفٍ قَالَ كَانَ الرَّجُلُ يَقْدَمُ الْمَدِينَةَ فَإِنْ وَلَدَتْ امْرَأَتُهُ غُلَامًا وَنُتِجَتْ خَيْلُهُ قَالَ هَذَا دِينٌ صَالِحٌ وَإِنْ لَمْ تَلِدْ امْرَأَتُهُ وَلَمْ تُنْتَجْ خَيْلُهُ قَالَ هَذَا دِينُ سَوْءٍ.

"Birtakım insanlar Medine'ye geliyorlardı. Bunların kadınları erkek çocuk doğurur, atları da döl verirse onlar İslâm için, "Bu iyi bir din." derlerdi. Şayet kadınları doğum yapmaz ve atları döl vermezse Bu, kötü bir din derlerdi.(7)

Abdurrahman b.Zeyd diyor ki: "Bütün münafıklar bu âyet-i kerimenin zikrettiği şekildedir. Dünyası düzelirse ibadete devam eder. Dünyası bozulursa o da bozulur, ibadetine devam etmez. Ancak dünyası düzgün olduğu nisbette kulluk eder. Başına bir sıkıntı veya bir bela geldiğinde dinini bırakıp inkâra döner."

إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ ﴿١٤﴾

(7) Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, sure 22, bab: 2

14- Şüphesiz ki Allah, iman edip salih ameller işleyenleri, altlarından ırmaklar akan cennetlere koyar. Doğrusu Allah istediğini yapar.

* Allah Teala bundan önceki âyetlerde müşrik ve münafıkların hallerini beyan ettikten sonra bu âyette de kendisine hakkıyla iman edip salih amel işleyenlerin cennetle mükâfatlandırılacaklarını beyan ediyor ve böyle insanları iman etmeye teşvik ediyor.

مَنْ كَانَ يَظُنُّ أَنْ لَنْ يَنْصُرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ
إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ لْيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُ مَا يَغِيظُ ﴿١٥﴾

15- Kim, Allah'ın, dünyada ve âhirette Peygamberine yardım etmeyeceğini sanıyorsa, semaya bir yol bulup uzansın sonra vahyi kesmeye çalışsın da bir baksın bakalım kurduğu tuzak öfkesini giderebiliyor mu?

* Bu âyet-i celile, çeşitli şekillerde izah edilmiştir. Bu izah şekillerinden biri mealde verilen ve İbn-i Zeyd'in de kabul ettiği izah şeklidir.

Abdullah b.Abbas, Mücahid, İkrime Atâ, Katade, Ebu Cevza vb. âlimler ise bu âyeti şöyle izah etmişlerdir. "Kim, Allah'ın, Peygamberi Muhammed'e, dünya ve âhirette yardım etmeyeceğini sanıyorsa evinin tavanına bir ip bağlayıp onunla kendini assın. Sonra baksın ki onun kurduğu tuzak, öfkesini giderebiliyor mu? Yani, Muhammed'e karşı çıkanlar intihar etseler, kendilerini öldürseler dahi ona engel olamayacaklardır. Allah ona mutlaka yardım edecektir.

Bazı müfessirler de bu âyeti şöyle izah etmişlerdir: "Kim, kendisini dünya ve âhirette Allah'ın rızıklandırmadığını sanıyorsa, evinin tavanına bir ip takıp onunla intihar etsin. Zira onu Allah rızıklandırmayınca ölüme mahkumdur. Onun yapacağı tek şey ölmektir. Böyle bir yola başvurması onun öfkesini de gideremeyecektir. O, âhirette daha ağır bir şekilde cezalandırılacaktır.

وَكَذَٰلِكَ أَنْزَلْنَاهُ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَأَنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يُرِيدُ ﴿١٦﴾

16- İşte biz, Kur'anı böyle apaçık âyetler halinde indirdik. Şüphesiz ki Allah, dilediğini hidayete erdirir.

Ölenleri dirilteceğimize dair olan kudretimizi inkâr edenlere karşı delillerimizi apaçık zikrettiğimiz gibi bu Kur'anı da Muhammed'e apaçık âyetler olarak indirdik. Zira biz, dilediğimizi doğru yola iletiriz. Bu sebeple de apaçık âyetler olarak Kur'anı indirmişizdir.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئِينَ وَالنَّصَارَىٰ وَالْمَجُوسَ وَالَّذِينَ

أَشْرَكُوٓا۟ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ شَهِيدٌ ﴿١٧﴾

17- Allah, iman edenlerin, Yahudilerin, Sabiîlerin, Hıristiyanların, Mecûsîlerin ve kendisine şirk koşanların aralarında kıyamet günü hüküm verecektir. Şüphesiz ki Allah, herşeye şahittir.

Şüphesiz ki iman edenlerle, Yahudiler, Sabiîler, Hıristiyanlar, Mecûsîler ve müşrikler arasında kıyamet gününde hüküm verecek olan ancak Allah'tır. Allah, bunlar arasında adaletiyle hükmedecek, müminleri cennete diğerlerini cehenneme sevkedecektir. Allah, bu sayılanlardan herbirinin yaptıkları amelleri görmektedir. Hiçbirşey ona gizli değildir. Bu itibarla hükmünde yanılması asla söz konusu değildir.

* Âyet-i kerimede adı geçen "Sâbiîlerin." kimler oldukları hakkında Bakara suresinin altmış ikinci âyetinde izahat verilmiştir.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ يَسْجُدُ لَهُۥ مَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَن فِى ٱلْأَرْضِ وَٱلشَّمْسُ وَٱلْقَمَرُ وَٱلنُّجُومُ وَٱلْجِبَالُ وَٱلشَّجَرُ وَٱلدَّوَآبُّ وَكَثِيرٌ مِّنَ ٱلنَّاسِ ۖ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ ٱلْعَذَابُ ۗ وَمَن يُهِنِ ٱللَّهُ فَمَا لَهُۥ مِن مُّكْرِمٍ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَآءُ ﴿١٨﴾

18- Göklerde ve yerdekilerin, güneşin, ayın ve yıldızların, dağların, ağaçların, hayvanların ve birçok insanların Allah'a secde ettiğini ve birçoklarının da azabı hak ettiğini görmez misin? Kimi ki Allah zillete düşürür, artık ona ikram edecek yoktur. Şüphesiz ki, Allah, dilediğini yapar.

* Allah Teala bu âyet-i Kerime'de, bütün varlıkların kendisine secde ettiklerini ve boyun eğdiklerini beyan etmektedir.

Güneş, ay, yıldızlar, dağlar ve ağaçlar gibi cansız varlıkların veya hayvanlar gibi canlı fakat idraki olmayan varlıkların, Allah'a nasıl ibadet ettikleri hakkında Taberi şöyle demektedir: "Yeryüzünde bulunan dağlar, ağaçlar ve hayvanlar Allah'a gölgeleriyle secde ederler. Zira güneş bunların üzerine doğdu-

ğunda gölgeleri uzayıp kısalarak ve dönerek Allah'a secde ederler. Göklerde bulunan güneşin, ayın ve yıldızların secdeleri ise doğup batmalarıyladır. Zira bunlar doğarken ve batarken Allah'ın emrine uyarak hareket ederler."

Bu hususta diğer âyetlerde de şöyle buyurulmaktadır: "Onlar, Allah'ın yarattığı eşyanın gölgelerinin Allah'a boyun eğip secde ederek sağa sola vurmasını görmezler mi?"(8) "Yedi gök, yer ve aralarında bulunan varlıklar, Allah'ı tesbih ve tenzih ederler. Aslında hiçbir şey yoktur ki hamd ile Allah'ı tesbih etmesin. Ne var ki siz onların tesbih etmesini anlamazsınız. Şüphesiz ki Allah, yaratıklarına çok yumuşak davranan ve çok affedendir."(9)

Bu âyet-i kerime secde âyetidir. Ukbe b.Âmir diyor ki:

عقبة بن عامر يقول قلت يا رسول الله أفضلت سورة الحج على سائر القرآن بسجدتين قال نعم فمن لم يسجدهما فلا يقرأهما.

"Dedim ki "Ey Alah'ın Resulü, kendisinde iki secde âyeti bulunduğundan dolayı Hac suresi Kur'an-ı Kerim'in diğer surelerinden üstün mü kılınmıştır?" Resulullah: "Evet. Kim o âyetleri okuduğunda secde etmeyecekse onları okumasın." buyurdu."(10)

هَٰذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ ۖ فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِّن نَّارٍ ۖ يُصَبُّ مِن فَوْقِ رُءُوسِهِمُ الْحَمِيمُ ﴿١٩﴾

19- İşte bunlar, rableri hakkında münakaşa eden (mümin ve kâfir) iki hasımdır. İnkâr edenlere ateşten elbiseler biçilir, başlarının üstünden kaynar sular dökülür.

* Âyet-i kerimede zikredilen "İki hasım"dan kimlerin kastedildiği hakkında farklı görüşler zikredilmektedir.

(8) Nahl suresi, âyet: 48
(9) İsra suresi, âyet: 44
(10) Ahmed b. Hambel- Mûsned, C. 4 S. 151,155

عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ كَانَ يُقْسِمُ فِيهَا أَنَّ هَذِهِ الْآيَةَ هَذَا خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ نَزَلَتْ فِي حَمْزَةَ وَصَاحِبَيْهِ وَعُتْبَةَ وَصَاحِبَيْهِ يَوْمَ بَرَزُوا فِي يَوْمِ بَدْرٍ.

Ebu Zer el-Ğifârî, yemin ederek bu âyet-i kerimenin, Bedir savaşında birbirleriyle teke tek vuruşan Hz. Hamza ve iki arkadaşı Hz . Ali ve Ubeyde b.el-Cerrah ile kâfirlerden Utbe b.Rebia ve iki arkadaşı, Şeybe b.Rebia ve Velid b.Utbe haklarında nâzil olduğunu söylemiştir.(11)

Katade ve Avfî ise burada zikredilen "İki hasım"dan maksadın müslümanlarla ehl-i kitap olduklarını söylemiştir. Zira kendilerine kitap verilenler: "Bizim Peygamberlerimiz ve kitaplarımız sizden önce gönderilmişlerdir. O halde biz Allah'a sizden daha yakınız." demişler. Müslümanlar ise "Bizim kitabımız bundan önceki bütün kitapların hükümlerini kaldırmıştır. Peygamberimiz ise bütün Peygamberlerin snuncusudur. Biz, Allah'a sizden daha yakınız." demişlerdir. Bunun üzerine Allah Teala bu âyeti indirerek Müslümanların hasmı olan ehl-i kitabı susturmuştur.

Mücahid ve Atâ ise burada zikredilen "İki hasım"dan maksadın, Müminler ve kâfirler olduklarını söylemişlerdir. Zira müminler, öldükten sonra tekrar dirilmenin meydana gleceğini söylerken kâfirler bunu inkâr ederek onlara karşı çıkmışlardır. Allah Teala da onların şiddetli bir şekilde cezalandırılacaklarını beyan etmiştir.

Taberi ve İbn-i Kesir bu görüşü tercih etmişlerdir. İkrime ise bu "iki hasım."dan maksadın, cennet ve cehennem olduğunu söylemiştir. Zira cennet, "Ey rabbim, sen beni rahmet için yarattın." demiş ve cehennem ise "Ey rabbim, sen beni azap için varettin." demiştir.

يُصْهَرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ وَالْجُلُودُ ﴿٢٠﴾

وَلَهُمْ مَقَامِعُ مِنْ حَدِيدٍ ﴿٢١﴾

(11) Bahari, K. Tefsir el-Kur'an, sure 22, babi: 3

كُلَّمَآ أَرَادُوٓا۟ أَن يَخْرُجُوا۟ مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا۟ فِيهَا وَذُوقُوا۟ عَذَابَ ٱلْحَرِيقِ ﴿٢٢﴾

20- Onunla karınlarındakiler ve derileri eritilir.

21- Ayrıca onlar için demirden topuzlar vardır.

22- Onlar, içine düştükleri sıkıntıdan dolayı ne zaman cehennemden çıkmak isteseler, her defasında oldukları yere döndürülürler. Onlara "Yakıcı azabı tadın." denilir.

* Allah Teala bu âyet-i kerimelerde, birbirleriyle cedelleşen hasımlardan, kâfirlerin, kıyamet gününde cehennemde nasıl dehşetli bir azaba uğratılacaklarını ve o azaplardan hiç kurtulamayacaklarını beyan etmektedir. Öyle ki elbiseleri ateşten olacak, başlarına dökülen kaynar sular yüzünden, karınlarında bulunan bağırsak ve diğer iç organları ve derileri eriyecektir. Onların, cehennemden çıkmalarına engel olacak olan ve ellerinde demir topuzlar bulunan cehennem Zebanileri bulunacaktır.

Resulullah (s.a.v.) bu topuzların ne kadar ağır olduklarını beyan ederek şöyle buyurmaktadır:

وعن رسول الله ﷺ قال لو أن مقمعا من حديد وضع في الارض فاجتمع له الثقلان ما أقلوه من الارض.

"Şayet o demir topuzlardan birisi yeryüzüne konacak olsa da, insan ve Cinler bir araya gelerek onu kaldırmaya çalışsalar yine de kaldıramazlar."(12)

Kâfirler cehennem ateşinin dehşetinden dolayı oradan kaçıp kurtulmak istedikleri zaman, cehennem Zebanileri tarafından tekrar oraya döndürülecekler ve onlara: "Dünyada yaptıklarınızın karşılığı olarak tadın inkâr ettiğiniz azabı." denileeektir.

إِنَّ ٱللَّهَ يُدْخِلُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِن ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا ۖ وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا

(12) Ahmed b. Hanbel, Müsned, C. 3 S. 29

حَرِيرٌ ﴿٢٣﴾

23- Şüphesiz ki Allah, iman edip salih ameller işleyenleri ise, altlarından ırmaklar akan cennetlere koyacaktır. Onlar orada altın bilezikler ve inciler takınırlar. Oradaki elbiseleri de ipektendir.

* Allah Teala bundan önceki âyetlerde, kâfirlerin cehennemde nasıl azap göreceklerini beyan ettikten sonra bu âyet-i kerimede de iman edip salih amel işleyen kullarını cennette nasıl mükâfaatlandıracağını beyan etmiştir.

Kur'an-ı Kerim'in birçok yerinde iman edenlerle inkârcılar peşpeşe zikredilmekte ve okuyucunun her iki sahneyi birden görmesi temin edilmektedir. Böylece insanların ibret alıp doğru yola gelmeleri temin edilmektedir.

وَهُدُوٓا۟ إِلَى ٱلطَّيِّبِ مِنَ ٱلْقَوْلِ ۚ وَهُدُوٓا۟ إِلَىٰ صِرَٰطِ ٱلْحَمِيدِ ﴿٢٤﴾

24- onlar, sözlerin güzelini söylemeye irşad edilmişler ve hamd'e layık olan Allah'ın yoluna ulaştırmışlardır.

* Âyet-i kerimede zikredilen "Sözlerin en güzeli" ifadesi, çeşitli şekilerde izah edilmiştir. Bazı müfessirlere göre bundan maksat "Lâilahe İllallah" sözüdür. Bazılarına göre "Kur'an"dır. Bazılarına göre de bundan maksat "Lâilahe İllallahu Vallahu ekber Vel hamdü Lillah" "Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Allah büyüktür. Hamd Allah'a mahsustur." sözüdür.

İbn-i Kesir, başka âyetlere dayanarak, buradaki "Sözlerin en güzeli." ifadesinden maksadın, cennet ehlinin birbirlerini selamlamaları olduğunu söylemiştir.

إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ ٱلَّذِى
جَعَلْنَٰهُ لِلنَّاسِ سَوَآءً ٱلْعَٰكِفُ فِيهِ وَٱلْبَادِ ۚ وَمَن يُرِدْ فِيهِ

بِإِلْحَادٍ بِظُلْمٍ نُّذِقْهُ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢٥﴾

25- Şüphesiz, inkar edenlere, insanları, Allah'ın yolundan ve mukîm-misafir, bütün insanlara eşit kıldığımız Mescid-i Haram'dan alıkoyanlara ve orada haktan sapıp zulmetmek isteyenlere can yakıcı bir azap tattıracağız.

* Allah Teala bu âyet-i kerimede, sıfatlarını belirttiği bir kısım kâfirlere can yakıcı bir azabı tattıracağını beyan etmektedir. Bu kâfirler, Allah'ı inkâr edenler, insanları Allah'ın yolundan alıkoyanlar, Beytullah'ı ziyarete gelen insanları oradan alıkoyanlar ve Beytullah'ta haktan ayrılarak insanlara zulmetmeye kalkışanlardır.

Âyet-i kerimede, Beytullah'ın, orada yaşayanlar için de dışarıdan gelenler için de eşit kılındığı beyan edilmektedir. Beytullah'ta insanların hangi hususlarda eşit oldukları, farklı şekillerde izah edilmiştir.

Katade ve Said b.Cübeyr'e göre bu eşitlik, Mekke'de kalma eşitliğidir. Abdullah b.Abbas da bu görüştedir. Bir kısım âlimler bu görüşe dayanarak Mekke'de bulunan evlerin satılamayacağını, kiraya verilemeyeceğini ve herkesin kullanımına açık bulundurulması gerektiğini söylemişlerdir.

Müfessirlerin çoğunluğuna göre ise, insanların Mekke'de eşit olmalarından maksat, ibadette eşitliktir. Mekke'de bulunan kimsenin, orayı ziyarete gelip ibadet etmek isteyen kimseyi engellemeye hakkı yoktur.

İmam Şafiî bu görüşe dayanarak Mekke'de bulunan evlerin satılamayacağı ve kiralanamayacağı görüşünü reddetmektedir.

Taberi'ye göre ise bu eşitlik, Mekke'nin kudsiyetini korumakta , orada yapılan ibadetleri eda etmekte ve oranın dilediği yerinde kalmakta eşitliktir.

Âyette zikredilen "Mekke'de zulmetmek"ten maksadın ne olduğuna gelince Abdullah b.Abbas, Mücahid ve Katade'den nakledilen bir görüşe göre, burada zikredilen "Zulüm"den maksat, Allah'a ortak koşmak ve ondan başkasına kulluk etmektir.

İbn-i Cüreyc'in, Abdullah b.Abbas'tan naklettiği diğer bir görüşe göre, "Mekke'de zulmetmek"ten maksat, orada haram olan şeyleri kasıtlı bir şekilde yapmaktır.

Bazılarına göre ise "Orada zulmetmek"ten maksat, yiyecekleri stok etmektir. Taberi ise "Orada zulmetmek"ten maksadın, "Allah'a yapılan her isyanı" kapsadığını söylemektedir. Zira âyette belli bir zulüm kastedildiğine dair herhangi bir işaret yoktur.

وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَٰهِيمَ مَكَانَ ٱلْبَيْتِ أَن لَّا تُشْرِكْ بِى شَيْـًٔا وَطَهِّرْ بَيْتِىَ
لِلطَّآئِفِينَ وَٱلْقَآئِمِينَ وَٱلرُّكَّعِ ٱلسُّجُودِ ﴿٢٦﴾

26- Bir zaman biz İbrahim'e Kâbe'nin yerini gösterip şöyle vahyettik: "Bana hiçbir şeyi ortak koşma. Evim olan Kâbe'yi tavaf edenler, ayakta ibadet edenler, rüku edenler ve secdeye varanlar için temizle.

* Allah Teala bu âyet-i kerimede, Tevhid inancının ilk yerleştiği yer olan Kâbe ve onun çevresinde yaşayan insanların, bu inançtan vazgeçerek Allah'a ortak koşmalarının ve putlara tapmalarının ahmakça bir davranış olduğunu ortaya koymaktadır. Zira Allah Teala, daha Hz.İbrahim Kâbe'yi yaparken kendisine ortak koşmamasını ve orayı put ve Tağutlardan arındırmasını emretmiştir.

وَأَذِّن فِى ٱلنَّاسِ بِٱلْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَىٰ كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِن كُلِّ
فَجٍّ عَمِيقٍ ﴿٢٧﴾

27- İnsanları Hacca davet et ki, gerek yaya olarak ve gerekse uzak yollardan gelen her zayıf (yola elverişli) binekle sana varsınlar.

Ey İbrahim, sen insanlara Beytullah olan Kâbe'yi Hac etmelerini emret. Onlar sana uzak yakın her taraftan yaya olarak veya katettiği yol sebebiyle zayıflamış develer üzerinde gelsinler.

* Rivayet edildiğine göre, Hz. İbrahim'e bu emir gelince "Ey rabbim, ben bu emri onlara nasıl tebliğ edeyim? Benim sesim onlara ulaşmaz." dedi. Bunun üzerine Allah Teala buyurdu ki: "Sen çağır senin davetini onlara duyurmak bize aittir."

Hz. İbrahim, "Makam-ı İbrahim." diye adlandırılan taşın veya Hacerül Esved'in yahut Safa tepesinin veya Ebi Kubeys dağının üzerine çıktı ve "Ey insanlar, rabbiniz size bir ev yaptı siz orayı Haccedin." diye çağırdı. Onun bu sesini dağlar taşlar, hatta rahimlerde bulunan ceninler ve babalarının sulblerinde bulunan insanlar bile duydu ve ona "Lebbeyk Allahümme Lebbeyk." diye cevap verdiler.

لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ
مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ ۖ فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ ﴿٢٨﴾

28- Böylece onlar (dünyevî ve uhrevî) menfaatlerini görsünler ve belli günlerde, Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği hayvanları kurban ederken, Allah'ın adını ansınlar. Siz de onlardan yeyin, yoksula ve fakire yedirin.

* Abdullah b.Abbas ve Said b.Cübeyr'e göre, Beytullah'ı ziyarete gelen insanların görecekleri menfaatler, dünyevî ticaretlerdir. Mücahide göre ise bu menfaatler, dünyada ticaret âhirette ise elde edilecek mükâfatlardır.

Ebu Cafer ve Muhamed b.Ali'ye göre ise bu menfaat, Allah'ın, Haccedenleri affetmesidir.

Taberi bu menfaatlerden maksadın, Allah'ı razı edecek bütün ameller ve dünyevî tiacaretler olduğunu söyleyen görüşü tercih etmiştir. Zira âyetin mânâsının bunu ifade ettiğini söylemektedir.

Kesilecek hayvanların üzerine belli günlerde Allah'ın adının anılması istenmektedir. Bazı müfessirlere göre bu günler "Teşrik tekbirlerinin getirildiği günlerdir." Bazılarına göre ise bu günler "Zilhicce ayının ilk on günüdür."

Âyet-i kerimenin sonunda: "O etlerden yoksula ve fakire yedirin." buyurulmaktadır. Burada geçen "yoksul"un, müzmin hasta veya dilenen fakir yahut sıkıntıya düşmüş çaresiz kişi olduğu izah edilmektedir.

ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴿٢٩﴾

29- Sonra temizliklerini yapsınlar, adaklarını yerine getirsinler ve Beytül Atik'i (Kâbe'yi) tavaf etsinler.

* Müfessirlerin çoğunluğuna göre burada ifade edilen temizlikten maksat, vücuttaki tıraş edilecek yerlerin tıraş edilmesi, tırnakların kesilmesi, bıyıkların kısaltılması ve sakalın toplanması gibi maddi temizliklerdir. Bazılarına göre ise buradaki temizlikten maksat, Hac menasikini yerine getirerek manevi yönden temizlemektir. Bazlarına göre de buradaki temizlenmekten maksat, hem Hac menasikini yerine getirerek mânevi yönden temizlenmek, hem de ihramdan çıktıktan sonra vücudun maddi kirlerden temizlenmesidir.

Âyet -i kerimde,"Adaklarını yerine getirsinelr," buyurulmaktadır. Bundan maksat, Hacıların, hacca giderek kendilerine gerekli kıldıkları Hac menasikini ifa etmeleridir. Yahut Hac da yapmayı adadıkları herhangi bir adağı yerine getirmeleridir. Yahut özellikle adamış oldukları Kurbanı kemeleridir.

Yine âyeti kerimede "Beytül Atik" ifadesi geçmektedir. Beytül Atik'ten maksat da Kâbe'dir. "Atik"in mânâsı : "Âzâd edilmiş" "Hür" ve "Eski" anlamındadır. Bazı müfessirler bu mânâlara bakarak demişlerdir ki: "Kâbe'ye Beytül Atik denmesinin sebebi, "Allah'ın orayı bütün zorbalardan beri kılmasıdır." bazıları ise "Bunun sebebi Kâbe'ye hiç kimsenin mülk olarak sahib olmamasıdır." demişlerdir. Diğer bazıları da demişlerdir ki: "Oraya Beytül Atik" denmesinin sebebi, Kâbe'nin en eski Beytullah olmasıdır."

Beytül Atik'i tavaf etmek ise, Arafat'taki Vakfeden sonra yapılan ziyaret tavafıdır."

ذَٰلِكَ ۖ وَمَن يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَّهُ عِندَ رَبِّهِ ۗ وَأُحِلَّتْ لَكُمُ الْأَنْعَامُ إِلَّا مَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ ۖ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ ﴿٣٠﴾

30- Bu, budur. Kim, Allah'ın yasaklarına saygı gösterirse bu, rabbinin nezdinde kendisi için daha hayırlıdır. Size Kur'an'da haram oldukları beyan edilenlerin dışındaki hayvanlar sizlere helal kılınmıştır. Artık murdar putlardan kaçının, yalan sözden sakının.

Âyet-i kerimede, Allah'ın yasak kıldığı şeylerden kaçınılması emredilmektedir. Bunlardan maksat, Mekke'de işlenimesi haram olan şeyler, Hac ve Umre için ihrama girildiğinde işlenilmesi haram olan şeyler ve Allah'ın haram

kılmış olduğu diğer bütün fiillerdir.

Yine âyette, Kuran-ı Kerim'de haram oldukları beyan edilen hayvanlar dışında diğer bütün hayvanların İslâmî esaslara göre kesilmeleri şartıyla etlerinin yenmesinin helal olduğu zikredilmekte ve Arapların "Bahire" "Sâibe" "Vasîle" ve "Hâm" diye adlandırdıkları hayvanların etlerinin yenilebileceği ifade edilmektedir. Böylece hiçbir kimsenin kendiliğinden haram ve helal hükmü koyamayacağı beyan edilmektedir.

Âyet-i kerimede, putlara tapmanın bir murdarlık olduğu zikredilmekte ve bundan kaçınılması emredilmektedir. Âyetin son bölümünde ise yalan söz ve yalan yere şahitlik, putlara tapma murdarlığına denk olarak gösterilmekte ve bu çirkin işten de kaçınması emredilmektedir.

Peygamber efendimiz bir Hadis-i Şerifinde en büyük günahları sıralayarak üç defa şöyle buyurmuştur:

قَالَ النَّبِيُّ ﷺ أَلاَ أُنَبِّئُكُمْ بِأَكْبَرِ الْكَبَائِرِ ثَلاَثًا قَالُوا بَلَىٰ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ الْإِشْرَاكُ بِاللهِ وَعُقُوقُ الْوَلِدَيْنِ وَجَلَسَ وَكَانَ مُتَّكِئًا فَقَالَ أَلاَ وَقَوْلُ الزُّورِ قَالَ فَمَا زَالَ يُكَرِّرُهَا حَتَّى قُلْنَا لَيْتَهُ سَكَتَ.

"Ben size büyük günahların en büyüğünü haber vereyim mi?" (diye sormuş) "Evet"(Haber ver) ey Allah'ın Resulü." demişler. Resulullah da şöyle buyurmuştur: "Allah'a ortak koşmak. Ana babaya kötü davranmaktır." Resulullah (s.a.v.) yaslandığı yerden doğrularak sözlerine şöyle devam etmiştir: "İyi bilin ki bir de yalan söylemektir." Ebu Bekre diyor ki: "Resulullah (s.a.v.) bu son sözü durmadan tekrar ediyordu. Öyle ki bizler "Keşke sussa." diyorduk.(13)

حُنَفَآءَ لِلَّهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِۦ ۚ وَمَن يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَآءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوِى بِهِ الرِّيحُ فِى مَكَانٍ سَحِيقٍ ﴿٣١﴾

(13) Buhari, K eş-Şehadut, bab: 10/Müslim, K. el- İman, bab: 143, Hadis No 87

31- Allah'a samimiyetle yönelin. Ona ortak koşanlardan olmayın. Kim Allah'a ortak koşarsa sanki o, gökten düşüp kuşlar tarafından kapılmış veya rüzgârla uzaklara sürüklenmiş gibidir.

Ey insanlar, murdar putlara tapınmaktan ve yalan yere şahitlik etmekten kaçınırken samimiyetle Allah'a yönelin ve hiçbirşeyi ona ortak koşmayın. Zira Allah'a ortak koşan insan, gökten düşüp parça parça olan ve kuşlara yem haline gelen birine benzer. Yahut ta fırtınalara kapılmış, rüzgârın uçurumlara attığı bir insana benzer.

* Evet, Allah'a ortak koşan kimse hak yoldan gökle yer arası kadar uzaklaşmış ve kendisini cehenem azabına sürükleyerek âdeta yırtıcı kuşların yemi haline gelmiştir. Yahut ta inançsızlığın fırtınalarına kapılarak sapıklık uçurumuna düşmüştür. Böylece cehennemin derin kuyularına atılmayı hak etmiştir.

ذَٰلِكَ وَمَن يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِن تَقْوَى الْقُلُوبِ ﴿٣٢﴾

32- Bu budur. Kim, Allah'ın nişanelerine (Hac ibadetlerine) saygı gösterirse, şüphesiz ki bu, kalblerin takvasındandır.

* Müfessirler, âyet-i kerimede zikredilen "Allahın nişaneleri"nin ne anlama geldiğini izah ederken, şöyle demişlerdir. "Allah'ın nişaneleri, kulun, Allah'a boyun eğdiğini gösteren Hac ibadetleridir. Bunlara saygı göstermek ise bu ibadetleri hakkıyla yerine getirmektir. Mesela, kurban kesilecek hayvanların en güzelini ve en semizini seçmek, Haccın diğer ibadetlerini, Allah Teala'nın tam emrettiği şekilde yerine getirmek bu nişanelere saygı göstermektir. Bunlara saygı göstermek ise kişinin takvasını gösterir.

لَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ مَحِلُّهَا إِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴿٣٣﴾

33- Bu nişanelerde sizin için belli bir zamana kadar menfaatler vardır. Sonra bunlar, Beytül Atik olan Kâbe'de son bulurlar.

Müfessirler bu âyet-i kerimeyi çeşitli şekillerde izah etmişlerdir. "Hacda kurban edecek olduğunuz hayvanlarda, onların kurban olduklarını tayin etmeniz ânına kadar sizin için menfaatler vardır. Siz o âna kadar onların sütlerini içer,

sırtlarına biner, yün ve tüylerinden istifade eder ve onların doğan döllerinden faydalanabilirsiniz. Fakat sizler, bunların kurban olduklarını tayin ettikten sonra artık onların sütlerinden, yün ve tüylerinden istifade edemez, onları binek olarak ta kullanamazsınız. Onların kesilme yerleri Kâbe'dir.

Bazı müfessirler de bu hayvanlardan kurban olarak kesilmelerine kadar istifade edilebileceğini söylemişler ve âyeti ona göre izah etmişlerdir.

Diğer bazıları da âyeti kerimeyi şöyle izah etmişlerdir: Saygı göstermiş olduğunuz Hac ibadetlerinde, bu ibadetleri bitirip oradan uzaklaşıncaya kadar sizin için menfaatler vardır. Orada ticaret yapar, kazanç sağlarsınız. Sizin Hac ibadetlerinizin sona ermesi ise, Beytül Atik olan Kâbe'yi tavaf etmekle sona erer.

Diğer bir kısım müfessirler, Hac ibadetlerini yaparken elde edilen menfaatlerin, Allah'ın rızasını kazanacak ameller olduğunu ve bu amellerin, Hac menasikisinin bitimine kadar devam ettiğini söylemişler, Kâbe'yi tavaf ettikten sonra Hacının, vazifelerini tamamlamış olacağını söylemişlerdir.

Taberi, bu âyet-i kerimenin, bu görüşlerin hepsini kapsadığını söylemiş herhangi bir görüşü diğerine tercih etme yoluna gitmemiştir.

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنسَكًا لِّيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُم مِّن بَهِيمَةِ
الْأَنْعَامِ ۗ فَإِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ فَلَهُ أَسْلِمُوا ۗ وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ ﴿٣٤﴾

34- Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği hayvanları keserken Allah'ın adını ansınlar diye biz her ümmet için kurban kesme hükmü koyduk. Sizin ilahınız bir tek ilahtır. O halde sadece ona boyun eğin. Ey Muhammed, mütevazi ve ihlaslı olanları müjdele.

* Allah Teala bu âyet-i kerimede, bütün ilahi dinlerde, Allah'ın ismi, üzerine anılarak kurban kesmenin mevcut olduğunu beyan ediyor. Dinlerdeki detayla ilgili hükümler farklı olsalar da, hak dinlerin ana prensiplerinin aynı olduğunu beyan ediyor ve buyuruyor ki: "Sizin ilahınız tek bir ilahtır. Yalnız ona boyun eğin."

Ayrıca âyeti kerimede Allah'a boyun eğenler içinde mütevazi ve ihlaslı olanların ilahî müjdeyi hak ettikleri bildiriliyor.

Evet, kurban kesmek her ümmet için var olmuş olan bir hükümdür. Bir gün sahabiler:

قالوا يا رسول الله ما هذه الاضاحى قال سنة أبيكم ابراهيم قالوا ما لنا منها قال بكل شعرة حسنة قالوا يا رسول الله فالصوف قال بكل شعرة من الصوف حسنة.

"Ey, Allah'ın Resulü, bu kurbanlar nedir?" diye sormuşlar Resulullah da onlara: "Bu, atamız İbrahim'in sünnetidir." buyurmuş Sahabiler: "Ey Allah'ın-Resulü, bu kurbandan bize ne var?" demişler Resulullah da: "Her tüyü karşılığında bir sevap vardır." buyurmuştur. Sahabîler "Ey Allahın Resulü, yünlerde de mi?" diye sormuşlar. Resulullah: "Yünlerin her bir tüyü karşılığında ilahî bir sevap vardır." cevabını vermiştir."(14)

الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَالصَّابِرِينَ عَلَىٰ مَا أَصَابَهُمْ وَالْمُقِيمِي الصَّلَاةِ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴿٣٥﴾

35- Onlar, Allahın adı anıldığı zaman kalpleri titreyen, uğradıkları musibetlere sabreden, namazlarını kılan, kendilerine verdiğimiz rızıklardan hak yolunda infak edenlerdir.

* Allah Teala bu âyet-i kerimede, bundan önceki âyette beyan ettiği mütevazi ve ihlaslı kulların kimler olabileceğini beyan ediyor ve bunların sıfatlarını şöyle açıklıyor: "Onlar Allah'tan korkarlar, Allah'tan gelen felaketlere karşı sabrederler, bedenî ibadet olan namazı hakkıyla kılarlar ve malî ibadet olan zekat ve sadakalarını verirler.

وَالْبُدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُم مِّن شَعَائِرِ اللَّهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ فَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ

(14) Ahmed b. Hanbel, c. 4 S, 368/İbn- Mücel,K. el- Edâhi, bab: 3 Hadis No 3127

عَلَيْهَا صَوَآفَّ فَإِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ كَذَٰلِكَ
سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٣٦﴾

36- Biz, kurban edilen büyük baş hayvanları sizin için Allah'ın nişaneleri kıldık. Onlarda sizin için hayır vadır. Kurbanlık hayvanlar sıra sıra dizilip boğazlanacakları zaman üzerlerine Allah'ın adını anın. Yan üstü düşüp canları çıkınca da onlardan yeyin. Hem kanaatkâr olan hem de halini arzeden yoksullara yedirin. İşte böylece biz o kurbanlık hayvanları sizin emrinize verdik. Ta ki şükredesiniz.

Ey insanlar, biz, kurban etmenizi emrettiğiniz hayvanları Hacda yerine getirilmesini istediğiniz emirler için bir alâmet kıldık. Sizin için onlardan dünyada faydalanmak, âhirette de sevap vardır. Siz onları keserken Allah'ın adını anın. Kesildikten sonra etlerinden hem siz yeyin hem de kanaatkâr olan ve dilenen fakirlere verin. Allah, bu gibi hayvanları emrinize verdi ki bunların karşılığında kendisine şükredesiniz.

* Âyet-i kerimede, kesilen kurban etlerinin bizzat kurban kesenler tarafından yenmesi emredilmektedir. Bu emirden maksat, kurban kesenlerin, kestikleri kurban etinden yeyip yememekte serbest olmalarıdır.

Ayrıca âyeti kerimede, kurban etlerinin kanaatkâr fakirlere ve hallerini arzeden fakirlere yedirilmesi emredilmektedir.

Müfessirler, âyette geçen "Kanaatkâr fakir"den ve "Halini arzeden fakir"den kimlerin kastedildiği hakkında çeşitli izahlarda bulunmuşlardır.

Bazılarına göre "Kanaatkâr" kendisinde bulunanla veya kendisine verilenle yetinen ve dilenmeyen kimse demektir. "Halini arzeden" ise, dilenmediği halde kendisine et verilmesi için hareketleriyle imada bulunan kimsedir.

Bazılarına göre ise "Kanaatkâr" olan kimse, dilenendir. Halini arzeden ise, hareketleriyle ihtiyaçlı olduğunu belli eden fakat dilenmeyendir.

Diğer bazılarına göre de "Kanaatkâr" zengin olsun fakir olsun komşu olanlardır. "Halini arzedenler" ise, komşu olmayan fakirlerdir.

Bazılarına göre ise "Kanaatkâr" gezip dolaşan, "Halini arzeden" ise dost ve ziyaretçidir.

Taberi diyor ki "Buradaki kanatkâr'dan maksat "Dilenendir." "Halini arzeden" ise, davranışlarıyla isteğini belirtendir.

لَن يَنَالَ اللَّهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَاؤُهَا وَلَٰكِن يَنَالُهُ التَّقْوَىٰ مِنكُمْ كَذَٰلِكَ سَخَّرَهَا
لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَاكُمْ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٧﴾

37- Kurbanların etleri de kanları da hiçbir zaman Allah'ın rızasına ulaşamaz. Ona ulaşan ancak sizin takvanızdır. İşte böylece kurbanlık hayvanları Allah emrinize verdi ki, sizi hidayete erdirdiği için onu yüceltesiniz. Ey Muhammed, iyiliklerde bulunanları müjdele.

* Allah Teala bu âyet-i kerimede, kurbanların kesilmesindeki sır ve hikmeti beyan ediyor, aslında et ve kanların Allah'a ulaşamayacağını, ona ulaşan şeyin, onun emirlerini tutup yasakladığı şeylerden kaçmakla elde edilen takva olduğunu beyan ediyor.

Cahiliye döneminde müşrikler putlara kurban kestikleri zaman, kurbanların kanlarını putlara sürüyor ve etlerinin bir kısmını da önlerine koyuyorlardı. Böylece sevaba nail olacaklarını sanıyorlardı. Allah Teala bu âyeti indirerek bu tür âdetleri yasakladı ve asıl meselenin et ve kan olmadığını, asıl meselenin takva meselesi olduğunu bildirdi."

إِنَّ اللَّهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ
كَفُورٍ ﴿٣٨﴾

38- Şüphesiz ki Allah, iman edenleri müdafaa eder, korur. Çünkü Allah, hiçbir haini ve nankörü sevmez.

* Bundan önceki âyet-i kerimelerde Hac ve hac sırasında yapılan çeşitli ibadet ve taatler izah edilmiştir. Bu âyet-i kerimede ise, Allah'ın, müminleri, Hac yapmaktan alıkoymaya çalışan kâfir ve müşriklere karşı müdafaa edeceği beyan ediliyor ve Allah'ın, hainleri ve vermiş olduğu nimetlere karşı nankörlük edenleri sevmediği bildiriliyor. Böylece müminlerin mâneviyatları güçlendirilmiş oluyor.

Bazı müfessirlere göre bu âyet-i kerime, Kureyş müşriklerine karşı henüz

hicret etmemiş olan müminlerin, Allah Teala tarafından himaye edildiğini beyan etmektedir.

أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ ﴿٣٩﴾

39- Kendilerivle savaşılan müminlere, zulmedildikleri için cihad etme izni verildi. Şüphesiz ki Allah, onlara yardım etmeye elbette kadirdir.

Abdullah b.Abbas diyor ki:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: لَمَّا أُخْرِجَ النَّبِيُّ ﷺ مِنْ مَكَّةَ قَالَ أَبُو بَكْرٍ أَخْرَجُوا نَبِيَّهُمْ لَيَهْلِكُنَّ فَأَنْزَلَ اللَّهُ (أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ أَنَّهُمْ ظُلِمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ) الْآيَةَ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ لَقَدْ عَلِمْتُ أَنَّهُ سَيَكُونُ قِتَالٌ.

"Resulullah Mekke'den çıkarılınca Ebubekir "Peygamberlerini çıkardılar. Bunlar mutlaka helak olacaklardır." dedi. Allah Teala "Kendileriyle savaşılan müminlere, zulmedildikleri için cihad etme izin verildi. Şüphesiz ki Allah, onlara yardım etmeye elbette kadirdir." âyetini indirdi. Bunun üzerine Ebubekir "Yakında savaş olacağını çok iyi bilmiştim." dedi.(15)

Müfessirler, cihad hakkında inen ilk âyetin bu âyet olduğunu söylemişlerdir. Âyetin son bölümünde "Şüphesiz ki Allah, müminlere yardım etmeye elbette kadirdir." buyurulmaktadır. Bu ifadeden anlaşılıyor ki, Allah Teala, müminler cihad etmeden de kâfirleri kahredebilir. Fakat müminlerin imanlarındaki samimiyeti ortaya çıkarmak ve Allah yolunda çaba harcamalarını sağlamak için onların cihad etmelerini emretmiştir.

Bu hususta başka bir âyet-i kerimede de şöyle buyurulmaktadır. "İçinizden mücahidleri ve sabredenleri belirtelim diye sizleri mutlaka imtihan ederiz. Haberlerinizi de denetleriz."(16)

الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ ۗ وَلَوْلَا

(15) Tirmizî, K. Tefsir el- kur'an, Sure: 22, Hadis No 3171
(16) Muhammed suresi, âyet; 31

دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهُدِّمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ وَمَسَاجِدُ
يُذْكَرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا ۗ وَلَيَنصُرَنَّ اللَّهُ مَن يَنصُرُهُ ۗ إِنَّ اللَّهَ
لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٤٠﴾

40- Onlar sadece "Rabbimiz Allah'tır." dedikleri için haksız yere yurtlarından çıkarıldılar. Eğer Allah, insanların bir kısmını diğerleriyle önlemeseydi, manastırlar, kiliseler, havralar ve Allah'ın adının çokça anıldığı mescitler tahrip edilip yıkılırdı. Allah, dinine yardım edenlere mutlaka yardım eder. Şüphesiz ki Allah, mutlak kuvvet sahibidir, herşeye galiptir.

* Âyet-i kerimede, sadece "Rabbimiz Allah'tır, dedikleri için haksız yere yurtlarından çıkarılanlar." zikredilmektedir. Bunlardan maksat, Mekke müşriklerinin, Mekke'den çıkardıkları müminlerdir.

Yine âyet-i kerimede "Eğer Allah, insanların bir kısmını diğerleriyle önlemeseydi." ifadesi zikredilmektedir. Bu ifade çeşitli şekillerde izah edilmiştir. İbn-i Cüreyc'e göre bunun mânâsı: "Eğer Allah, müminler vasıtasıyla müşriklerin şerrini defetmiş olmasaydı, içinde Allah'a kulluk edilen bütün mabedler yıkılmış olurdu." demektir.

İbn-i Zeyd'e göre ise bunun mânâsı, "Eğer Allah, cihad edenler vasıtasıyla hak dinin düşmanlarını defetmiş olmasaydı, içinde Allah'a kulluk edilen bütün mabedler yıkılmış olurdu." demektir.

Mücahide göre de bunun mânâsı: "Eğer Allah, şahitlik etme durumunda olan insanlar vasıtasıyla haklara tecavüz edenlerin şerrini defetmiş olmasaydı, içinde Allah'a kulluk edilen mabedler yıkılırdı." demektir.

Taberi, âyet-i kerimenin ifadesinin genel olduğunu ve bu görüşlerin hepsini kapsadığını söylemektedir.

Âyet-i kerimenin sonunda: "Allah, dinine yardım edenlere mutlaka yardım eder" buyurulmakadır. Allah'ın, kuluna yardım etmesi, ona maddi ve mânevî çeşitli destek ve imkânlar vermesidir. Kulun, Allah'ın dinine yardım etmesi ise, Allah'ın dinini yüceltmek için cihad etmesidir. Görülüyor ki kulun, Allah'ın yardımına mazhar olabilmesi için, onun dininin yücelmesi uğrunda çalışması gerekmektedir.

Bu husus, başka bir âyet-i kerimede şöyle ifade edilmektedir: "Ey iman

edenler, eğer siz, Allah'ın dinine yardım ederseniz Allah da size yardım eder ve ayaklarınızı sabit kılar."(17)

الَّذِينَ إِن مَّكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ
وَنَهَوْا عَنِ الْمُنكَرِ ۗ وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ﴿٤١﴾

41-Onlar o kimselerdir ki, eğer kendilerine, yeryüzüne yerleştirip bir mevki versek, namazlarını dosdoğru kılarlar, zekâtlarını verirler, iyiliği emrederler, kötülüğü yasaklarlar. Bütün işlerin neticesi Allah'a döner.

Zulme uğradıkları için kendilerine savaşma izni verdiğimiz bu müminleri, yeryüzünde bir ülkeye yerleştirdiğimiz takdirde, onlar namazlarını dosdoğru kılarlar, mallarının zekâtını verirler, insanları, Allah'ı birlemeye ve onun emirlerine itaat etmeye çağırarak iyiliği emrederler. Allah'a ortak koşmayı ve ona karşı günah işlemeyi yasaklayarak kötülüğe mâni olurlar. Bütün işler sonunda Allah'a varır. Onların sevap ve cezalarını verecek olan sadece O'dur.

وَإِن يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَثَمُودُ ﴿٤٢﴾
وَقَوْمُ إِبْرَاهِيمَ وَقَوْمُ لُوطٍ ﴿٤٣﴾
وَأَصْحَابُ مَدْيَنَ ۖ وَكُذِّبَ مُوسَىٰ ۖ فَأَمْلَيْتُ لِلْكَافِرِينَ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ ۖ
فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٤٤﴾

42-44- Ey Muhammed, eğer kavmin seni yalanlıyorsa sakın üzülme. Çünkü onlardan önce Nuh kavmi, Âd, Semud, İbrahim'in kavmi, Lut kavmi ve ashab-ı Medyen de Peygamberlerini yalanlamışlardı. Ayrıca Musa da yalanlanmıştı. Ben, kâfirlere mühlet verdim. Sonra da onları azabımla yakalayıverdim. Onların yaptıklarını reddedip cezalandırmam nasılmış bir bak.

(17) Muhammed suresi, âyet: 7

* Allah Teala bu âyet-i kerime ile, müşriklerden çeşitli eziyetler gören Hz. Muhammed, (s.a.v)i teselli ediyor. Peygamberleri yalanlamanın, sadece onun zamanında yaşayan kâfirlere mahsus olmadığını, daha önceki Peygamberlerin de, kavimleri tarafından yalanlandıklarını, hatta çok büyük mucizeler getiren Hz. Musa'nın dahi yalanlandığını beyan ediyor.

Ve âyetin sonunda kâfirlere mühlet verilse de bir gün onların mutlaka yakalanacağı bildiriliyor.

فَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ فَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا وَبِئْرٍ
مُّعَطَّلَةٍ وَقَصْرٍ مَّشِيدٍ ﴿٤٥﴾

45- Biz, nice zalim ülkeleri helak ettik. Onlar, duvarları, damları üstüne yıkılıp ıpıssız kaldılar. Biz, nice kuyuları muattal, nice muhteşem sarayları bomboş bıraktık.

* Allah teala bu âyet-i kerimede, nice yerlerin sakinlerini cezalandırdığını ve bunların yerlerini âleme ibret kıldığını, çok beğendikleri köşk ve saraylarının yıkılıp virane olduğunu beyan ediyor ve böylece, Hz. Muhammed (s.a.v.)i yalanlayanların, bunlardan ibret almaları bildiriliyor.

Evet, nice yerlerde, yıkılmış binaların kalıntıları, terkedilmiş kuyular, ıpıssız kalmış köşk ve saraylar birer ibret levhası olarak ortada durmaktadırlar. İşte bunlara iyi dikkat edip ibret almak lazımdır.

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا أَوْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا
فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَٰكِن تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ ﴿٤٦﴾

46- Onlar, hiç yeryüzünde dolaşmazlar mı? Bari bu yolla düşünecek kalblere ve işitecek kulaklara sahip olsalar. Gerçek şudur ki, gözler kör olmaz, ama göğüslerdeki kalbler körelir.

Allah'ın âyetlerini ve kudretini inkâr eden bu kâfirler hiç yeryüzünde dolaşıp daha önceki kâfirlerin nasıl helak olduklarını görmezler mi? Böylece kendilerinin, düşünen akılları, işiten kulakları olmuş olsun. İnat ve inkârlarından vazgeçip hakka yönelsinler. Zira asıl körlük, gözlerin maddi olarak görmemesi değil, kalblerin manen görmez hale gelmesidir.

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَن يُخْلِفَ اللَّهُ وَعْدَهُ ۚ وَإِنَّ يَوْمًا عِندَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ ﴿٤٧﴾

47- Onlar, senden, azabın hemen indirilmesini isterler. Allah, vaadinden asla caymaz. Şüphesiz rabbinin nezdindeki bir gün, sizin hesabınızdaki bin yıl gibidir.

Ey Muhammed, kavminin kâfir ve müşrikleri, senin, kendilerine inkârları sebeiyle vaadettiğin azabın acele gelmesini ve dünyadayken onu görmeyi isterler. Şunu iyi bilsinler ki, Allah, vaadinden asla dönmez. Dünyada kendilerine vaad edilen azabı görecekleri gibi, âhirette de hak ettikleri azaba mutlaka uğrayacaklardır.

* Âyet-i kerimede: "Rabbinin nezdindeki bir gün, sizin hesabınızdaki bin yıl gibidir." buyurulmaktadır. Allah katındaki bu günün hangi gün olduğu hakkında çeşitli izahlar yapılmıştır.

Abdullah b.Abbas'dan rivayet edilen bir görüşe göre bu günden maksat, Allah Teala'nın, gökleri ve yeri yarattığı altı günden bir gündür.

Abdullah b.Abbas ve Mücahidden nakledilen diğer bir görüşe göre bu günden maksat, âhiret günlerinden bir gündür.

Allah Teala âyetin baş tarafında, kâfirlerin, vaad edilen azabı derhal istediklerini ve Allah'ın da vaadettiği azaptan dönmeyeceğini beyan ettikten sonra Allah katındaki bir günün bir güne denk olduğunu zikretmesi şu şekilde izah edilmektedir: Kâfirler, azabın acele gelmesini istemişler, Allah Teala da bu azabın geç kalmadığını beyan etmiştir. Zira Allah Teala nezdindeki bir gün, kulların hesapladığı bir güne denktir. Bu itibarla azap geç kalmış değildir.

Yahut, kâfirler azabı istemekte fakat azabın mahiyetini bilmemektedirler. Eğer onun gerçek mahiyetini bilmiş olsalar öyle bir azabın başlarına gelmesini hiçbir şekilde istemezler. Zira azabın şiddetinden dolayı, o azabı yaşadıkları her bir gün, normal günlerinin bin günü kadar uzun gelecektir.

وَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ أَمْلَيْتُ لَهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ أَخَذْتُهَا ۖ وَإِلَيَّ الْمَصِيرُ ﴿٤٨﴾

48- Nice zalim ülkelere, önce mühlet verdim, sonra da azabımla yakalıverdim. Dönüş ancak banadır.

* Allah Teala, bu âyet-i kerimede, azabı acele isteyen müşriklere, geçmiş ümmetlere önce nasıl mühlet verdiğini fakat sonunda onları mutlaka cezalandır-

dığını beyan ediyor. Böyleçe azabın acele gelmesini istemelerinin, sonunda kendilerini pişmanlığa düşürmekten başka bir netice getirmeyeceğini beyan ediyor.

قُلْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّمَآ أَنَا۠ لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٤٩﴾

49- Ey Muhammed, de ki: "Ey insanlar, ben sizin için ancak apaçık bir uyarıcıyım."

Ey Muhammed, seninle Allah hakkında herhangi bir bilgiye dayanmaksızın tartışan kavminin müşriklerine de ki: "Ey insanlar, ben sizin için ancak apaçık bir uyarıcıyım. Dünyada Allah'ın gazabına uğrayacağınızı, âhirette de yine onun azabına düşeceğinizi haber veriyorum. Ben, bunun dışında herhangi bir şeye sahip değilim. İstediğiniz azabı erteleme veya hemen getirme gücüne sahip değilim.

فَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٥٠﴾

وَٱلَّذِينَ سَعَوْ فِىٓ ءَايَٰتِنَا مُعَٰجِزِينَ أُو۟لَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلْجَحِيمِ ﴿٥١﴾

50- İman edip salih ameller işleyenlere, onlara mağfiret ve bol rızık vardır.

51- Âyetlerimiz hakkında (Peygamberi ve müminleri) acze düşürmek için koşuşanlara gelince, işte onlar cehennemliktirler.

Sizden, Allah'a ve Peygamberine iman eden ve iyi ameller işleyenlere, dünyada günahlarının affedilmesi, âhirette de güzel rızıklar vardır. Âyetlerimizi yalanlamaya, onları hükümsüz hale getirmek için ellerinden geleni yapmaya koşuşan ve Peygamberi âciz düşüreceklerini zanneden kimselere gelince işte onlar cehennemliktirler. Onlar, kurdukları tuzaklarla insanları Kur'an'dan uzaklaştırmaya çalışırlar. Bunun cezasını ise cehenneme girmekle çekeceklerdir.

وَمَآ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رَّسُولٍ وَلَا نَبِىٍّ إِلَّآ إِذَا تَمَنَّىٰٓ أَلْقَى ٱلشَّيْطَٰنُ فِىٓ أُمْنِيَّتِهِۦ فَيَنسَخُ ٱللَّهُ مَا يُلْقِى ٱلشَّيْطَٰنُ ثُمَّ يُحْكِمُ ٱللَّهُ ءَايَٰتِهِۦ ۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٢﴾

52- Biz, senden önce hiçbir Resul ve Nebi göndermedik ki, o, âyetleri okuduğu zaman, şeytan kendi arzusuyla ortaya birtakım şüpheler atmış ol-

masın. Fakat Allah, şeytanın soktuğu şüpheleri giderir. Allah, âyetlerini mahfuz ve muhkem kılar. Allah, herşeyi çok iyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

* Bu âyet-i kerimenin izahında, Muhammed b.Kâ'b el-Kurezî, Muhammed b.Kays, Ebu Alîye, Said b.Cübeyr, Dehhak, Abdurrahman b.Haris ve İbn-i Abbas'dan, senedi kopuk bir şekilde "Ğaranik" hâdisesi nakledilmektedir.

"Ğaranik" kelimesi "Kuğu kuşları" veya "Efendi gençler" anlamına gelmektedir. Müşrikler, Resulullah (s.a.v.)in, yeni nâzil olan bazı âyetleri okurken, içinde putları öven "Ğaranik" kelimesinin de bulunduğu bazı sözler söylediğini iddia etmişlerdir. Bu sebeple bu olaya "Ğaranik" olayı denmiştir.

Şunu hemen söyleyelim ki, iyi araştırmacı müfessirler böyle bir hadisenin meydana gelmediğini ve bu hususta nakledilen rivayetlere güvenilemeyeceğini zikretmişlerdir.

Taberi, meydana geldiği iddia edilen bu "Ğaranik" hadisesini, Muhammed b.Kâ'b ve Muhammed b.Kays'dan özetle şöyle naklediyor:

Bir gün Resulullah (s.a.v.) Kureyş müşriklerinin çokça bulundukları bir toplantı yerinde bulunuyordu. Orada bulunduğu sırada müşrikleri kendisinden kaçıracak herhangi bir âyetin inmesini temenni ediyordu. İşte o sırada Necm Suresi indi. Resulullah onu okudu ve "Şimdi siz, ilah olarak Lat'ı, Uza'yı ve diğer üçüncüleri olan Menat'ı mı görüyorsunuz?"[18] âyetlerine varınca Şeytan şu iki sözü araya sokuşturdu. "Bunlar yüce kuğulardır? Bunların yani bu putların şefaatleri umulur." Resulullah farkına varmadan bu sözleri söyledi, sonra devam ederek sureyi bitirdi. Sure bitince secdeye vardı. Onunla birlikte orada bulunan herkes secde etti. Ancak Velid b.Muğire çok ihtiyar olduğu için secde edemedi. Fakat eliyle toprak alarak alnını ona koydu. Bütün müşrikler Resulullah'ın bu sözlerinden memnun oldular ve şöyle dediler: "Biz, Allah'ın, dirilten ve öldüren, yaratan ve rızıklandıran olduğunu biliyorduk. Fakat bu ilahlarımız, Allah katında bizim için şefaatçı olacaklardır. Madem ki sen onlara da bir paye verdin, artık biz seninle beraberiz."

Akşam olunca Cebrail (a.s.) Resulullah'a geldi. Necm Suresini ona okutarak dinledi. Resulullah, Şeytan'ın sokuşturduğu bu iki söze ulaşınca Cebrail (a.s.) "Ben bunları sana getirmedim." dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Ben, Allah'a karşı iftirada mı bulundum?" Ben, Allah'ın söylemediği bir şeyi mi söyledim?" Bunu üzerine Allah Teala şu âyetleri indirdi: "Ey Muhammed, müşrikler, sana vahyettiğimizin dışında başka şeyleri bize karşı iftira etmen için, nerdeyse seni, vahyettiğimiz akkında fitneye düşüreceklerdi. İş-

(18) Necm Suresi, âyet: 19,20

te o zaman seni dost edinirlerdi." "Eğer seni, azimli ve sebatlı kılmasaydık, nerede ise onlara az da olsa meyledecektin." "Eğer onlara biraz olsun meyletseydin, dünya ve âhiretin azabını sana kat kat tattırırdık. Sonra kendin için bize karşı bir yardımcı da bulamazdın."(19)

Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) devamlı üzüntülü bir halde yaşıyordu. Nihayet: "Biz senden önce hiçbir Resul ve Nebi göndedik ki, o, âyetleri okuduğu zaman, şeytan kendi arzusuyla ortaya birtakım şüpheler atmış olmasın. Fakat Allah, Şeytan'ın soktuğu şüpheleri giderir. Allah, âyetlerini mahfuz ve muhkem kılar. Allah, herşeyi çok iyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir." âyeti nâzil oldu ve Resulullah (s.a.v.) üzüntüden kurtuldu ve kendisine Allah Teala tarafındadan gönderilen vahye şeytanın herhangi bir şey katamayacağı bizzat Allah Teala tarafından teminat altına alınmış oldu.

Anlatılan bu "Ğaranik" hadisesini Habeşistan'a göç etmiş olan Müslümanlar duymuşlar ve Mekkelilerin toptan Müslüman olduklarını sanmışlar bu sebeple memleketlerine ve ailelerine dönmüşlerdir. Fakat döndükten sonra Allah Teala'nın, Şeytanın sokuşturduğu ifadeleri iptal etmesi üzerine müşriklerin tekrar dinden çıktıklarını görmüşlerdir.

Bu hadise farklı şekillerde rivayet edilmektedir. Fakat netice itibariyle hepsi de aynı sonuca varmaktadır.

Böyle bir hadisenin meydana gelmiş olamayacağını söyleyen iyi araştırmacı müfessirler, bu hususta özetle şöyle demişlerdir:

"Bu hadiseyi nakleden rivayetlerin hepsi, senedi kopuk rivayetlerdir. Senedi kopuk olan rivayetler ise sahih bir yolla gelmemiştir. Buna rağmen, böyle bir hadisenin meydana geldiği farzedilecek olursa bu hadise şöyle olmuş olabilir: Resulullah (s.a.v) Necm suresini okurken Şeytan, müşriklerin kulağına yukarıda zikredilen o iki sözü söylemiş, müşrikler de o sözlerin, Resulullah tarafından söylendiğini sanarak Resulullah'tan memnun olmuşlar ve ona göre hareket etmişlerdir. Fakat gerçek anlaşılınca yine eski hallerine dönmüşlerdir."

Bir kısım müfessirler de bu olayın hiç gerçekleşmemiş olduğunu söylemişler ve şöyle demişlerdir. "Resulullah (s.a.v.) masumdur. Ondan böyle bir şeyin meydana gelmesi mümkün değildir. Ayrıca şu âyeti kerimeler de böyle bir olayın meydana gelemeyeceğini beyan etmektedirler. "Eğer Muhammed, kendinden bazı şeyler uydurup da bizim söylediğimizi iddia etseydi, elbette onu kuvvetle yakalar sonra da can damarını keserdik. Hiçbiriniz de buna mani olamazdı."(20) "Batmakta olan yıldıza yemin ederim ki, arkadaşınız Muhammed, ne doğru yoldan sapmış, ne de azmıştır. "O, kendi arzu ve hevasından konuşmaz."

(19) İsra Suresi, âyet: 73-75
(20) Hâkka suresi, âyet: 44-47

"Onun her konuştuğu, Allah tarafından vahyedilen bir vahiyden başka bir şey değildir."(21) "Eğer seni azimli ve sebatlı kılmasaydık, nerede ise, onlara az da olsa meyledecektin."(22)

Diğer yandan, bu olay İbn-i Huzeymeye sorulduğunda o "Bu, zındıkların uydurmasıdır." demiştir.

Beyhaki ise, bu olayın sabit olmadığını söylemiş ve bunu nakledenleri tenkit etmiştir.

Abdulah b.Abbas'dan rivayet edilmiştir ki,

عَنْ اِبْنَ عَبَّاسٍ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُمَا قَالَ فَسَجَدَ النَّبِىُّ ﷺ بِالنَّجْمِ وَسَجَدَ مَعَهُ الْمُسْلِمُونَ وَالْمُشْرِكُونَ وَالْجِنُّ وَالْاِنْسُ.

Resulullah (s.a.v.) Necm Suresini okuyunca secde etmiş, onunla birlikte Müslümanlar, müşrikler, Cinler ve bütün insanlar secde etmişlerdir."(23)

Görüldüğü gibi Buhari, müşrik ve Müslüman bütün insanların secde etiklerini, Abdullah b.Abbas'tan rivayet etmiş, fakat "Ğaranik" hadisesinden bahsetmemiştir. Bu da o olayın meydana gelmediğine bir delildir.

Sonra, Resulullah (s.a.v.) putları ortadan kaldırmak için gönderilmiştir. Onlara meşruiyet tanıması hiç mümkün müdür?

Ayrıca, Resulullah'ın, o dönemde, Kâbe'nin yanında, kalabalık bir topluluğun içinde namaz kıldırması da mümkün değildi.

Bir de müşriklerin, Resulullah'a olan düşmanlıkları had safhaya varmıştı ve bu sebeple ondan duyacakları ve neticesinin nereye varacağını bilmedikleri bir sözden dolayı hemen ona inanmaları beklenen bir şey değildi.

لِيَجْعَلَ مَا يُلْقِى الشَّيْطَانُ فِتْنَةً لِّلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ وَالْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ ۗ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَفِى شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿٥٣﴾

53- Şeytanın sokuşturduğu şüpheleri, kalblerinde hastalık bulunanlara ve kalbleri katılaşanlara bir imtihan kılmak için Allah böyle yapar. Şüphesiz ki zalimler hakka karşı tam bir muhalefet içindedirler.

Allah, Şeytanın sokuşturduğu şüpheleri giderir ve âyetlerini muhkem kı-

(21) Necm suresi, âyet: 1-4
(22) İsra suresi, âyet: 74
(23) Buhari, K. Tefsir el- Kur'an sure: 53 babih

lar ki, Şeytanın sokuşturduğu şüphelerle kalblerinde münafıklık ve şüphe hastalığı bulunanları ve Allah'a iman etmeye karşı kalbleri katı olanları imtihan etsin.

Ey Muhammed, şüphesiz ki, kavminin müşrikleri olan zalimler, Allah'ın emirlerine karşı ayrılık içindedirler ve haktan çok uzaktırlar.

وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهِ فَتُخْبِتَ لَهُ قُلُوبُهُمْ ۗ وَإِنَّ اللَّهَ لَهَادِ الَّذِينَ آمَنُوا إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٥٤﴾

54- Bir de kendilerine ilim verilenlerin, Kur'an'ın, rabbin tarafından gelen bir hak olduğunu bilip ona iman etmeleri ve ona gönülden bağlanmaları içindir. Şüphesiz ki Allah, iman edenleri dosdoğru bir yola sevkeder.

Yine Allah, Şeytan'ın sokuşturduğu şüpheleri giderir ve âyetlerini muhkem kılar ki, kendilerine Allah tarafından ilim verilenler, Allah'ın indirmiş olduğu âyetlerin, rabbin tarafından gelen gerçekler olduğunu bilsinler ve onlara iman ederek gönülden bağlansınlar. Şüphesiz ki Allah, kendisine ve Peygamberine iman edenleri, Şeytanın sokuşturduğu vesveseleri iptal ederek doğru yola iletir. Böylece Şeytan'ın tuzakları onlara zarar vermez.

وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي مِرْيَةٍ مِّنْهُ حَتَّىٰ تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً أَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَقِيمٍ ﴿٥٥﴾

55- İnkâr edenler, kendilerine ansızın kıyamet gelinceye veya kısır bir günün azabı çatıncaya kadar Kur'an'dan şüphe eder dururlar.

* Âyet-i kerimede "Kısır bir gün" ifadesi geçmektedir. İkrime ve Dehhak'tan nakledilen bir görüşe göre buradaki "Kısır gün"den maksat, kıyamet günüdür. Zira, kıyamet gününün gecesi yoktur.

Mücahid, Said b.Cübeyr, Katade ve Ubey b.Kâ'b'dan nakledilen diğer bir görüşe göre buradaki "Kısır gün"den maksat, Bedir savaşının yapıldığı gündür. Bu güne "Kısır gün" denmesinin sebebi, kâfirlerin ileri gelenlerinin geceye ka-

dar bekletilmeyip, yani, akşamı göremeden öldürülmeleridir. Böylece Bedir günü onlar için gecesi olmayan kısır bir gün olmuştur.

Taberi bu son görüşü tercih etmiş ve birinci görüşün alınması halinde âyette, münasip düşmeyen bir tekrarın meydana geleceğini söylemiştir. Taberi'ye göre âyetin izahı şöyledir: "Kâfirler, kıyametin âniden gelip, onları, devamlı çekecekleri bir azaba sürüklemesine kadar veya onların öldürülüp akşama kadar bekletilmeyecekleri kısır günün gelip karşılarına dikilmesine kadar, Kur'an hakkında veya Resulullahın secde etmesi hususunda yahut "Ğaranik" hadisesinden şüphe edip dururlar.

الْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٥٦﴾
وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ
مُهِينٌ ﴿٥٧﴾

56- O gün mülk Allah'ındır. O, yarattıkları arasında hükmedecektir. İman edip salih ameller işleyenler "Naim" cennetlerindedirler.

57- İnkâr edip âyetlerimizi yalanlayanlar ise, işte onlara hakir düşüren bir azap vardır.

Kıyamet koptuğu zaman hükümranlık ve saltanat sadece Allah'a aittir. O gün, dünyada olduğu gibi artık kimse hükümranlık ve saltanat iddiasında bulunamayacaktır. Allah, müminlerle kâfirler arasında hükmedecektir.

Kur'an'a ve onun getirdiği hükümlere iman edip, onun helal kıldıklarını yapıp haram kıldıklarından kaçınanlara "Naim" cennetleri vardır.

Allah'ı ve Peygamberini inkâr edenlere ve Allah'ın indirdiği kitabın âyetlerini yalanlayanlara gelince, işte onlar için, hor ve hakir düşüren cehennem azabı vardır.

وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ قُتِلُوا أَوْ مَاتُوا لَيَرْزُقَنَّهُمُ اللَّهُ رِزْقًا
حَسَنًا ۚ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿٥٨﴾

لَيُدْخِلَنَّهُم مُّدْخَلًا يَرْضَوْنَهُ ۗ وَإِنَّ اللَّهَ لَعَلِيمٌ حَلِيمٌ ﴿٥٩﴾

58- Allah yolunda hicret edip te sonra öldürülenleri veya ölenleri elbette Allah, güzel bir rızıkla rızıklandırır. Şüphesiz ki Allah, rızık verenlerin en hayırlısıdır.

59- Elbette Allah onları, memnun kalacakları bir yere, cennete koyacaktır. Şüphesiz ki Allah, herşeyi çok iyi bilendir, yumuşak davranandır.

* Allah Teala, bu âyet-i kerimede, kendi rızasına erişmek için, onun yolunda hicret eden, vatanını, çoluk çocuğunu, eş ve dostunu bırakan ve Allah'ın dinine yardım için her türlü zorluğa katlanan sonra da cihad ederken öldürülen veya herhangi bir sebeple ölen müminlere güzel rızıklar vereceğini vaadediyor. Onları, razı olacakları yere yani cennete koyacağını bildiriyor.

Taberi diyor ki: "Bu âyet-i kerimenin, sahabiler hakkında nâzil olduğu rivayet edilmektedir. Sahabiler, Allah yolunda ölen kişi hakkında ihtilafa düşmüşlerdir. Bazıları, Allah yolunda öldürülen ile ölenin aynı sevaba nail olacağını söylemişler diğerleri ise, Allah yolunda düşman tarafından öldürülenin normal bir yolla ölenden daha üstün olduğunu söylemişlerdir. Allah Teala bu âyet-i kerimeyi indirerek Allah yolunda öldürülene de, ölene de cennette güzel rızıklar vereceğini ve onları razı olacakları makamlara erdireceğini bildirmiş böylece onların sevapta eşit oldukları anlaşılmış neticede, anlayış farklarından doğan tartışmalar da sona ermiştir.

ذَٰلِكَ ۚ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهِ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لَيَنصُرَنَّهُ

اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ﴿٦٠﴾

60- Bu, budur. Kim, kendisine yapılan zulme aynıyla mukabelede bulunur da sonra tekrar saldırıya uğrarsa, elbette Allah ona yardım edecektir. Şüphesiz Allah affedicidir, bağışlayıcıdır.

* Evet, Allah yolunda hicret edip te öldürülen veya ölenler için bu mükâfatlar vardır. Bunun yanında Allah onlara ayrıca yardım edecektir. Zira onlar, müşrikler tarafından saldırıya uğramışlardır.

Taberi diyor ki: "Bu âyeti kerimenin, Muharrem ayının son iki gününde Müslümanlarla karşılaşan müşrikler hakkında nâzil olduğu zannedilmektedir.

O zamanlarda Müslümanlar, haram ayları içinde savaşmak istemiyorlardı. Bu sebeple Müslümanlar Muharrem ayının haram ay olması sebebiyle müşriklere, kendileriyle savaşmamalarını teklif ettiler. Müşrikler bunu reddederek, Müslümanlara savaş açtılar. Müslümanlar onların saldırılarına karşı koydular. Allah da müşriklere karşı Müslümanları galip getirdi.. İşte bu olay üzerine bu âyet nâzil oldu.

Dehhak, bu âyet-i kerimenin kısas ve yaralamlar hakkında olduğunu ve Medine'de nâzil olduğunu söylemiştir.

Âyet-i kerimenin sonunda Allah Teala'nın affedici ve bağışlayıcı sıfatlarının zikredilmesinin ve âyetin diğer bölümüyle alakası şu şekilde izah edilmiştir. Burada, kısas hakkına sahib olan kişiyi, suçlu olanı affetmeye teşvik vardır. Ayrıca bu ifade, Allah Teala'nın suçluyu her zaman cezalandıracak güce sahib olduğunu gösterir. Zira affetmek ve bağışlamak, ancak ceza verme imkân ve gücüne sahib olan kimse için söz konusudur.

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٦١﴾

61- Bu böyledir. (Allah herşeye kadirdir) Çünkü Allah, geceyi gündüze katar, gündüzü geceye katar. Allah, herşeyi çok iyi işitendir, çok iyi görendir.

Allah, zulmedene karşı mazluma yardım eder. Zira Allah herşeye kadirdir. Onun kudretini gösteren olaylardan biri de şudur ki o, geceyi kısaltıp o süreyi gündüzün içine katar ve onu uzatır. Bazan da gündüzü kısaltıp gecenin içine katar ve onu uzatır. Şüphesiz ki Allah, herşeyi işitendir, herşeyi görendir. Zalimin zulmünü görüp işitir. Mazlumun uğradığı haksızlığı da görüp işitir. Sonunda herkese, layık olduğu karşılığı verir.

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِن دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ
هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٦٢﴾

62- Bu budur. Çünkü ilah yalnız Allah'tır. Müşriklerin odnan başka taptıkları şeyler ise bâtılın tâ kendisidir. Allah, yücedir, büyüktür.

Allah, geceyi kısaltıp gündüze katar, gündüzü de kısaltıp geceye katar. Çünkü o, gerçek olan ilahtır, hiçbir zaman benzeri ve eşi yoktur. Müşriklerin, Allah'ın dışındaki taptıkları şeyler ise bâtıl şeylerdir, herhangi bir şey yapmaktan âcizdir. Allah, yüceler yücesi ve büyükler büyüğüdür. O halde ey cahiller, onu bırakıp ta herhangi bir zarar veya menfaati dokunamayacak âciz varlıklara niçin taparsınız?

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَتُصْبِحُ الْأَرْضُ مُخْضَرَّةً
إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿٦٣﴾
لَّهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٦٤﴾

63- Allah'ın, gökten su indirdiğini ve onunla yeryüzünün yemyeşil kesildiğini görmez misin? Şüphesiz ki Allah, lütfu bol olandır, her şeyden haberdardır.

64- Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Şüphesiz ki zengin olan sadece Allah'tır. Övülmeye layık olan da yalnız o'dur.

Ey Muhammed, görmez misin ki Allah, gökten yağmur yağdırarak su indirir. O su vasıtasıyla yeryüzü bitkiler bitirerek yeşerir. Allah, bu su ile yeryüzünden çeşitli bitkiler çıkararak kullarına çokça lütufkâr davranır. Ve bütün olanlardan haberdardır. Göklerde ve yerde ne varsa, yaratılış, kulluk ve mülkiyet bakımından sadece Allah'a aittir. Allah'ın, bunlarda hiçbir ortağı yoktur. Allah, göklerde ve yerdeki ve onların dışındaki hiçbir yaratığına muhtaç değildir. Fakat onların hepsi Allah'a muhtaçtır. Allah, yarattıklarına çeşitli lütuflarından dolayı hakkıyla övülmeye layıktır.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ وَالْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ ۚ
وَيُمْسِكُ السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوفٌ
رَحِيمٌ ﴿٦٥﴾

65- Allah'ın, yerde olanları ve emriyle denizlerde seyreden gemileri hizmetinize verdiğini, emri olmadan, yere düşmesin diye göğü tuttuğunu görmez misin? Şüphesiz Allah, insanlara çok şefkatli ve çok merhametlidir.

Görmez misin ki Allah yeryüzünde bulunan çeşitli hayvan, bitki ve maddeleri emrinize vermiştir. Siz, onlar üzerinde dilediğiniz gibi tasarruf eder ve onların çeşitli yönlerinden faydalanırsınız. Yine gömez misiniz ki Allah, denizlerde emriyle yürüyüp giden gemileri sizin hizmetinize vermiştir. Onlarla çeşitli yönlere gider ve denizden çeşitli şeyleri çıkarırsınız. Ve yine görmez misiniz ki Allah, gökleri tutmaktadır, yere düşmelerine engel olmaktadır. Şüphesiz ki Allah, bütün bunları yapmakla kulları için çok şefkatli ve çok merhâmetlidir.

وَهُوَ الَّذِي أَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ إِنَّ الْإِنسَانَ لَكَفُورٌ ﴿٦٦﴾

66- Size hayat veren sonra öldüren sonra da tekrar diriltecek olan sadece O'dur. Doğrusu insan pek nankördür.

Sizleri hiç yoktan yaratıp can veren sonra eceliniz geldiğinde öldüren, kıyamette hesap vermeniz için tekrar diriltecek olan yalnız Allah'tır. Ne yazık ki insanlar, bütün bu nimetler karşısında pek nankördür. Rabblerinin nimetlerine karşı şükredecekleri yerde onu inkâr ederler veya emirlerini yerine getirmezler yahut sadece bir kısmını yerine getirirler.

لِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ فَلَا يُنَازِعُنَّكَ فِي الْأَمْرِ وَادْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ إِنَّكَ لَعَلَىٰ هُدًى مُّسْتَقِيمٍ ﴿٦٧﴾

67- Biz her ümmete bir şeriat vermişizdir. Onlar o şeriata göre amel etmişlerdir. O halde ey Muhammed, din hususunda onlar seninle münakaşa etmesinler. Sen, rabbine davete devam et. Şüphesiz ki sen dosdoğru bir yol üzerindesin.

* Bu âyet-i kerime farklı şekillerde izah edilmiştir. Bunlardan biri, meal'de verilen şekildir.

Taberi ise bu âyet-i kerimeyi şu şekilde izah etmektedir: "Biz, her cemaat ve kavim için kurban kesmeyi emretmişizdir. Onlar o kurbanları keserler. Müşrikler kurban kesme hususunda seninle tartışmasınlar. "Kendi kestiğinizi yiyor fakat Allah'ın öldürdüğünü yemiyorsunuz." demesinler. Ey Muhammed, sen, ibadetlerinde ve kurban kesme hususunda, seninle tartışan müşrikleri, rabbinin emrine davet et. O davet de, sadece İslâmi usullerde kesilen hayvanların etini yemek, bunun dışındakilerden kaçınmaktır. Put ve benzeri şeylere kurban kesmekten uzak durmaktır. Ey Muhammed, şüphesiz ki sen, yapmış olduğun ibadetlerde dosdoğru bir yol üzerindesin.

Taberi bu âyet-i kerimenin baş tarafındaki cümleyi "Her ümmetin bir bayramı vardır." şeklinde izah edenlerin bulunduğunu ve âyeti buna göre izah ettiklerini söylemektedir.

وَإِنْ جَادَلُوكَ فَقُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٦٨﴾

اللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٦٩﴾

68- Yine de seninle münakaşa ederlerse "Yaptıklarınızı Allah daha iyi bilir." de.

69- Allah, kıyamet günü, ihtilaf ettiğiniz hususlarda, aranızda hükmedecektir.

Ey Muhammed, eğer müşrikler seninle ibadet hususunda tartışmaya devam edecek olurlarsa onlara de ki: "Allah, sizin yaptıklarınızı da benim yaptıklarımı da çok iyi bilendir. Kıyamet gününde, tartışma konusu yaptığınız bu hususlarda Allah hükmünü adaletle verecektir. Haklıyı haksızdan ayırdedip herkese layık olduğu ceza veya mükâfatı verecektir.

أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّ ذَٰلِكَ فِي كِتَابٍ إِنَّ

ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٧٠﴾

70- Allah'ın gökte ve yerde olanları bildiğini bilmez misin? Şüphesiz ki bu, Levh-i Mahfuz'da sabittir. Gerçekten bu ona pek kolaydır.

* Allah Teala bu âyet-i kerimede, yarattıklarını çok iyi bildiğini, ilminin, göklerde ve yerde bulunan herşeyi kuşattığını, göklerde ve yerde bulunanlardan zerre kadar bir şeyin dahi onun ilminin dışında bulunamayacağını ve bütün kâinatı daha yaratmadan önce bildiğini ve herşeyi levh-i mahfuzda yazdığını beyan etmektedir.

Allah Teala'nın, bütün mevcudatı daha meydana gelmeden evvel bildiği ve onları levh-i mahfuzda tespit ettiği hususunda bir Hadis-i Şerif'te şöyle buyuruluyor:

سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ «كَتَبَ اللهُ مَقَادِيرَ الْخَلَائِقِ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِخَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ. قَالَ وَعَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ».

"Allah, gökleri ve yeri yaratmadan elli bin sene önce, yaratıkların miktarını yazmıştır. O zaman Allah'ın arşı su üzerindeydi."(24)

وَيَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَمَا لَيْسَ لَهُم بِهِ عِلْمٌ ۖ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِن نَّصِيرٍ ﴿٧١﴾

71- Müşrikler, Allah'tan başka öyle şeylere taparlar ki, Allah onların ilah olduklarına dair hiçbir delil indirmemiştir. Kendilerinin de bu hususta hiçbir bilgileri yoktur. Zalimlerin asla yardımcısı olmaz.

Müşrikler, Allah'ı bırakıp onun dışındaki birtakım varlıklara taparlar. Bunların, tapılacak ilahlar olabileceklerine dair Allah, gökten bir kitap indirmemiştir. Müşriklerin de taptıkları şeylerin ilah oldukları hususunda herhangi bir bilgileri yoktur. O halde neye dayanarak bir kısım putlara taparlar? Böylece cehenneme girmeyi hak ederek kendi kendilerine zulmetmiş olurlar. Şunu iyi bilsinler ki, kıyamet gününde zalimlerin hiçbir yardımcıları yoktur. Onları, Allah'ın azabından kimse kurtaramayacaktır.

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِ الَّذِينَ كَفَرُوا الْمُنكَرَ ۖ يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا ۗ قُلْ أَفَأُنَبِّئُكُم

(24) Müslim, K. el- Kader, bab: 16, Hadis No 2653

بِشَرٍّ مِّن ذَٰلِكُمُ ۗ النَّارُ وَعَدَهَا اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٧٢﴾

72- Onlara apaçık âyetlerimiz okunduğu zaman, kafirlerin yüzlerinden inkârlarını anlarsın. Neredeyse kendilerine âyetlerimizi okuyanlara saldıracak olurlar. Ey Muhammed, de ki: "Size bundan daha kötü bir şey haber vereyim mi? Ateştir." Allah onu kâfirlere vaadetmiştir. O ne kötü bir dönüş yeridir.

Kendilerine hiçbir delil vermediğimiz halde, bizi bırakıp birtakım putlara tapan müşriklere, apaçık olan âyetlerimiz okunduğu zaman, Ey Muhammed, sen, o kâfirlerin yüzünde, karşı çıkma belirtileri görürsün. Onlar, öfkelerinden dolayı, neredeyse kendilerine âyetlerimizi okuyanlara saldıracak ve onlara engel olacak olurlar.

Ey Muhammed, sen onlara de ki: "Ben size, sizleri öfkelendiren bu âyetleri okuyanlardan daha şiddetlisini haber vereyim mi? O ateştir. Allah, o ateşi kâfirlere vaadetmiştir. O, ne kötü varılacak yerdir.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَاسْتَمِعُوا لَهُ ۚ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ
لَن يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوِ اجْتَمَعُوا لَهُ ۖ وَإِن يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَّا يَسْتَنقِذُوهُ
مِنْهُ ۚ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ ﴿٧٣﴾

73- Ey insanlar, size bir misal verildi. Dinleyin onu: Sizin, Allah'tan başka taptıklarınız tek bir sinek dahi yaratamazlar. Hatta bir araya gelip yardımlaşsalar bile. Şayet sinek onlardan birşey kapacak olsa, bunu ondan kurtaramazlar. Heyhat! İsteyen de âciz, istenen de!

Ey insanlar, Allah'ı bırakıp bir takım putlara tapan cahil müşriklerin taptıkları şeylere bir misal verildi. Onu dinleyin:

Ey müşrikler, sizin, Allah'ı bırakıp tapmış olduğunuz put ve benzeri varlıklar, tek bir sineği dahi yaratamazlar. O taptığınız şeylerin hepsi bir araya top-

lansalar bile, bunu yapamazlar. Onların, herhangi bir sineği bile yaratmaları şöyle dursun, sinek, onların önüne konan şeylerden bir parça alıp kaçsa o kaçırılan şeyi dahi sinekten geri alamazlar. Bu durumda, kaçırılanı geri alması istenen putlar da âcizdir, yakalanması istenen sinekler de âcizdir.

Ey müşrikler, o halde herşeyi yoktan var eden Allah'ı bırakıp ta bu tür âciz varlıklara nasıl taparsınız?

* Taberi bu âyet-i kerimenin baş tarafını şu şekilde izah etmekdedir: "Ey insanlar, müşrikler putları bana denk tuttular, onları bana emsal gösterdiler. Bana ortak koştukları putların halini bir dinleyin" Ey müşrikler, Allah'ın dışında tapmış olduğunuz putlar, tek bir sineği dahi yaratamazlar...

مَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ ۖ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٧٤﴾

74- Onlar, Allah'ı hakkıyla bilemediler. Şüphesiz ki Allah, mutlak kuvvet sahibidir, her şeye galiptir.

Müşrikler, Allah'ı bırakıp ta, sineklere karşı dahi kendilerini savunamayan putlara tapmakla Allah'ı hakkıyla takdir edemediler. Onun yüceliğini bilemediler. Şüphesiz ki Allah, mutlak kuvvet sahibidir. Dilediği büyük veya küçük şeyleri yaratır. Herşeye galiptir, hiçbirşey ona güç yetiremez. O halde ey müşrikler, tek bir sineği dahi yaratmaktan âciz olan ve ona karşı kendisini de savunamayan putları, mutlak kuvvet ve kudret sahibi olan Allah'a nasıl eşit tutarsınız?

* Peygamber efendimiz, Allah Teala'nın, bir Hadis-i Kudsîde şöyle buyurduğunu beyan ediyor:

فَقَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذَهَبَ يَخْلُقُ كَخَلْقِي فَلْيَخْلُقُوا حَبَّةً وَلْيَخْلُقُوا ذَرَّةً.

"Benim yaratmam gibi herhangi bir şeyi yaratmaya kalkandan daha zalim kim olabilir? Bir zerrecik yaratsınlar veya bir (arpa) tanesi yaratsınlar da görelim."(25)

اَللّٰهُ يَصْطَفِيْ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا وَّمِنَ النَّاسِ ۗ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌۢ بَصِيْرٌ ﴿٧٥﴾

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ ۗ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ ﴿٧٦﴾

75- Allah, Meleklerden ve insanlardan elçiler seçer. Şüphesiz ki Allah, herşeyi çok iyi işitendir, çok iyi görendir.

76- O, onların geçmişini ve geleceğini bilir. Bütün işler sonunda sadece Allah'a döndürülür.

Allah, Cebrail, Mikail gibi Meleklerden de elçiler seçip Peygamberlerine gönderir. Muhammed gibi insanlardan da elçiler seçer ve insanlara gönderir. Şüphesiz ki Allah, her şeyi çok iyi işitendir ve çok iyi görendir. Allah, elçi olarak gönderdiği Meleklerinin de, Peygamberlerinin de geçmişlerini ve gelecekleri çok iyi bilmektedir. Onlar, Allah'ın emrine muhâlif hareket etmezler. Bütün işler sonunda Allah'a döner. Allah, kullarını ona göre cezalandıracak veya mükâfatlandıracaktır.

* Müşikler "...Kur'an aramızda Muhammed'e mi indirildi?"(26) demişlerdir. Allah Teala bu ve benzeri âyetlerle onlara cevap vermekte ve dilediğini Peygamber seçmekte serbest olduğunu bildirmektedir.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا ارْكَعُوْا وَاسْجُدُوْا وَاعْبُدُوْا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ﴿٧٧﴾

(25) Buhari, K. El- Libas, Bab: 90, K. et- Tevhid, Bab: 56/müslim K. el- Libas- bab: 101, Hadis No 2111
(26) Sa'd Suresi, âyet: 8

77- Ey iman edenler, rüku edin, secdeye varın, rabbinize ibadet edin ve hayır işleyin ki, kurtuluşa eresiniz.

Ey iman edenler, namazlarınızda Allah'a rüku edin, ona secde edin. Rabbinize itaat ile kulluk edin. Size emrettiği hayır işlerini yapın ki kurtuluşa ermiş olasınız.

وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ
مِنْ حَرَجٍ مِلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِي هَٰذَا لِيَكُونَ
الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا
الزَّكَاةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ هُوَ مَوْلَاكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلَىٰ وَنِعْمَ النَّصِيرُ

(٧٨)

78- Allah yolunda hakkıyla cihad edin. O, (dini için) sizi seçti. Atanız İbrahim'in dininde olduğu gibi size de dininiz İslâm'da bir güçlük yüklemedi. Daha önce de bu Kur'an'da sizi "Müslümanlar" diye o isimlendirdi. Böylece Peygamber size şahit olsun, siz de bütün insanlara şahit olasınız. Namazınızı dosdoğru kılın, zekâtınızı verin ve Allah'a samimiyetle bağlanın. Sizin dostunuz O'dur. O ne güzel dosttur, ne güzel yardımcıdır.

* Allah Teala bu âyet-i kerimede birkaç hususu bir arada zikretmiştir. Bunları şöyle özetlemek mümkündür:

"Allah yolunda hakkıyla cihad edin." Allah yolunda hakkıyla cihad etmek, kişinin, bu yolda bütün gücüyle mücadele vermesidir. Malıyla, canıyla ve diliyle İslâmı savunması, kâfirlere karşı durmasıdır."

İbn-i Cüreyc, Abdullah b.Abbas'ın bu âyet-i kerimeyi "Allah yolunda kınayanın kınamasından korkmayın." şeklinde izah ettiğini rivayet etmişse de Taberi, âyetin, bilinen mânâsıyla Cihadı kastettiğini söylemiştir.

"Allah sizi, dini için seçti." Allah, siz Muhammed ümmetini, İslam dini

için seçti. Düşmanlarına karşı savaşmak için tercih etti." Bu ifadeden, Muhammed ümmetinin diğer ümmetlerden daha üstün olduğu anlaşılmaktadır.

"Atanız İbrahim'in dininde olduğu gibi, size de dininiz İslam'da bir güçlük yüklemedi." Sizlere, dini ibadetlerinizde, gücünüzün yetmediği bir şeyi yüklemedi. Bu ifade İslâm dininde bir zorluğun olmadığını ortaya koymaktadır. Bütün mükellefiyetler, kul'un gücünün yetmemesi halinde ya hafifletilmiş veya tamamen ortadan kaldırılmıştır. Su bulamayanın teyemmüm etmesi, seferi olanın namazı iki rekat kılması, yine yolculuk sırasında orucun tutulmayabilmesi, kişinin zekat verecek malının elinden çıkması halinde, zekat mükellefiyetinin düşmesi, bu çeşit kolaylıklara birer misaldir.

Ayrıca İslâm'ın emirlerine karşı gelenin tekrar hakka yönelmesi için yollar kolaylaştırılmış, bazı günahlara tevbe ile bazılarına keffaretle, bazılarına da kısasın icra edilmesiyle affedilme yolu açılmıştır. Bütün bunlar birer kolaylıktır.

"Daha önce de bu Kur'an'da sizi 'Müslümalar' diye Allah isimlendirdi." Ey, Muhammed'e iman eden müminler, Kur'an'dan önce indirilen semavi kitaplarda da, bu Kur'an'da da size Müslüman' adını veren Allah'tır. Kâfirlerin ise başka isimler takmaya hakları yoktur.

"Allah sizi seçti ki, böylece Peygamber size şahit olsun, siz de bütün insanlara şahit olasınız." Ey müminler, Allah sizi seçip size 'Müslüman' adını verdi ki, kıyamet gününde Muhammed, Allah'ın kendisine gönderdiği dini tebliğ ettiğine dair size şahit olsun. Sizler de Kur'an'dan öğrendiğinize göre, bütün Peygamberlerin, kendilerine gönderilen dinlerini ümmetlerine tebliğ ettiklerine dair şahit olasınız. Böylece kimse suçluluktan kurtulmak için mazeret bulamasın.

"Namazlarınızı dosdoğru kılın, zekâtınızı verin ve Allah'a samimiyetle bağlanın." Allah'ın sizi seçmesi ve bütün ümmetlere şahit kılması nimetleri karşılığında ona şükredin, namazınızı dosdoğru kılın, Allah'ın size verdiği mallardan, fakirlerin hakkı olan zekâtı verin ve bütün işlerinizde Allah'a güvenin. Zira sizi muhafaza eden dostunuz O'dur. O, ne güzel dost ve ne güzel yardımcıdır!

MÜ'MİNÛN SURESİ

Mü'minûn Suresi, yüz on sekiz âyettir ve Mekke'de nâzil olmuştur.

Bu Sure-i Celile, kurtuluşa erecek olan Müminlerin sıfatlarını beyan ederek başlıyor ve bu sıfatların, namazlarını huşu ile ve devamlı kılmak, boş sözlerden yüz çevirmek, zekâtlarını vermek, ırzlarını korumak, emanetlerine ve ahdlerine riayet etmek olduğunu bildiriyor ve işte bu sıfatları taşıyan Müminlerin Firdevs cennetlerine vâris olacakları ve orada ebedî olarak kalacakları ifade ediliyor.

Daha sonra insanın ilk yaratılışı hatırlatılıyor ve topraktan yaratılan insanın üremesi ve geçirdiği evreler beyan ediliyor.

Gökten indirilen yağmura ve onunla çıkarılan bitkilere işaret buyurulu yor. Hayvanlardan ve gemilerden taşımacılıkta istifade edişimiz hatırlatılıyor.

Sure-i Celile'de Nuh (a.s.)ın kıssasına kısaca yer veriliyor. Nuh (a.s.)ın kavmini Allah'a ibadet etmeye davet ettiği, kavminin ise, Allah'ın, bir insanı Peygamber göndermeyeceği itirazıyla kendisine karşı çıktıkları anlatılıyor ve kavminin kendisini yalanlaması karşısında Allah Teala'dan yardım isteyen Nuh (a.s.)a şöyle buyuruluyor: "Biz Nuh'a şöyle vahyettik. Gemiyi murakabamız altında ve vahyettiğimiz gibi yap. Nihayet emrimiz gelip tandır kaynayınca, her cinsten ikişer çifti ve daha önce, helak olacakları bildirilenler hariç, aileni alıp gemiye koy. Zulmedenler hakkında bana niyazda bulunma. Çünkü onlar boğulacaklardır." (âyet: 27)

Sure-i Celilede, bundan sonra, helak olan bu kavmin ardından gelen Âd ve Semud kavmi ve onların ahvali anlatılıyor. Onların da Peygamberlerini yalanladıkları ve sonunda şiddetli bir sarsıntıyla helak olup gittikleri beyan ediliyor.

Hz.Musa'nın ve kardeşi Harun'un, Firavun ve erkânına, Allah'ın emirlerini tebliğ etmek için gönderildikleri fakat onların da bu Peygamberlerin davetini kabul etmedikleri ve onları yalanladıkları ve sonunda helak edildikleri haber veriliyor.

Hz. İsa'nın ve annesinin birer mucize oldukları beyan ediliyor.

Resulullah (s.a.v.)in, dini tebliğ ederken, kendilerine tebliğde bulunduğu insanlardan bir ücret istemediği, ona rabbinin vereceği sevabın yeteceği ve bunun da her şeyden hayırlı olduğu beyan ediliyor.

Müşriklere ve inkârcılara, yeryüzünde olan varlıkların, yedi göğün ve arşın rabbinin kim olduğunun sorulması emrediliyor, bu sorulara verilecek cevabın, bütün insanlığın sahibinin Allah olduğunun itirafı olacağı açıklanıyor ve buyuruluyor ki: "O halde nasıl oluyor da aldanıyorsunuz? de." (âyet: 89)

Müşriklerden birine ölüm geldiğinde, tekrar dünyaya döndürülmeyi isteyeceği fakat bunun bir daha mümkün olmayacağı açıklanıyor.

Tekrar dirilişin artık kıyamette Sur'un üfürüldüğü zamanda olacağı, orada herkesin, dünyada yaptıklarının hesabını vereceği ve neticede ceza veya mükâfaata nail olacakları haber veriliyor.

Allah Teala'nın, âhirette kullarına, yeryüzünde ne kadar kaldıklarını soracağı, onların ise bir gün veya bir günün az bir kısmı kadar kaldıklarını söyleyecekleri ifade ediliyor.

Süre-i Celile'nin sonunda Resulullah (s.a.v.)in şöyle dua etmesi emrediliyor: "Ey Muhammed, de ki: "Rabbim, bağışla. Merhamet et. Sen, merhamet edenlerin en hayırlısısın."(âyet: 118)

SURENİN FAZİLETİ

Hz. Ömer (r.a.) diyor ki:

سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَقُولُ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ اِذَا اُنْزِلَ عَلَيْهِ الْوَحْيُ سُمِعَ عِنْدَ وَجْهِهِ كَدَوِيِّ النَّحْلِ، فَاُنْزِلَ عَلَيْهِ: يَوْماً فَمَكَثْنَا سَاعَةً فَسُرِّيَ عَنْهُ فَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ وَرَفَعَ يَدَيْهِ وَقَالَ: اَللّٰهُمَّ زِدْنَا وَلَا تَنْقُصْنَا وَاَكْرِمْنَا وَلَا تُهِنَّا، وَاَعْطِنَا وَلَا تَحْرِمْنَا، وَاٰثِرْنَا وَلَا تُؤْثِرْ عَلَيْنَا، وَارْضِنَا وَارْضَ

عَنَّا، ثُمَّ قَالَ ﷺ: أُنْزِلَ عَلَيَّ عَشْرُ آيَاتٍ، مَنْ أَقَامَهُنَّ دَخَلَ الْجَنَّةَ، ثُمَّ قَرَأَ (قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ) حَتَّى خَتَمَ عَشْرَ آيَاتٍ.

"Resulullah'a vahiy indiği zaman, yüzünde arı vızıltısına benzer sesler işitilirdi. Bir gün ona yine vahiy geldi. Biz biraz bekledik. Sonra Resulullah açılıp rahatladı. Kâbe'ye yönledi ellerini kaldırıp şöyle dua etti: "Ey Allahım, sen bizlere nimetlerini artır, eksiltme. Bize ikram et, bizi zelil etme sen bize nimet ver. Bizi mahrum etme, Bizi seç başkalarını bize tercih etme. Bizi razı et ve bizden razı ol."

Resulullah devamla şöyle buyurdu: "Bana on âyet indirildi. Kim bunların hükümlerini yerine getirirse cennete girer." Sonra Resulullah (s.a.v.) Mü'minun Suresinin başından on âyet okudu.[1]

(1) Tirmizî, K. Tefsir el-Kur'an-Sure: 23, bab: 1,Hadis No 3173 Ahmed b.Hanbel-Müsned, C. 15.34

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١﴾

1- Müminler muhakkak kurtuluşa ermişlerdir.

Şu Müminler, cehennemin azabından kurtulmuş ve Allah'ın vaadettiği "Firdevs" cennetine vâris olmuşlardır.

الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ ﴿٢﴾

2- Öyle müminler ki, onlar, namazlarında huşu içindedirler.

* Namaz içinde "Huşu" halinde olmaktan maksat, Allah'tan korkarak ve sükunet içinde namaz kılmaktır. Bu da namaz kılanın, kalbini sadece namaza vermesi, namaz dışındaki her şeyi kalbinden çıkarması ve namazı diğer bütün şeylere tercih etmesiyle olur. İşte o zaman namaz kılan kişi, rahatlık hisseder ve kıldığı namazdan zevk alır. İşte bu şeklide namaz kılan kimse hem kalben hem de vücutça sükunet hisseder, huzur içinde olur. Âyet-i Kerime'de işte böyle bir müminin kurtuluşa ereceği beyan edilmektedir.

Muhammed b.Sîrîn diyor ki: "Resulullah'ın sahabileri namaza kalkarken, gözlerini göğe doğru dikiyorlarmış. Bu âyet-i kerime inince artık gözlerini secde yerine çevirmişlerdir.

وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ ﴿٣﴾

3- Onlar ki boş sözlerden yüz çevirirler.

Âyet-i kerimede zikredilen boş sözler, Allah'a ortak koşmayı, günah işlemeyi ifade eden sözleri ve diğer boş söz ve davranışları kapsamaktadır. Müminin kurtuluşa erebilmesi için bütün bu çeşit söz ve davranışlardan kaçınması gerekir.

وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكٰوةِ فَاعِلُونَ ﴿٤﴾

4- Onlar ki zekâtlarını verirler.

* Müminin kurtuluşa erme şartlarından biri de, zekâtını gereği gibi vermesidir. Burada ifade edilen zekâttan maksat, fakirin, zenginin malı üzerindeki hakkıdır. Bu sure Mekke'de nâzil olmuştur. Hukukî anlamda zekât vermeyi emreden âyet ise Medine'de nâzil olmuştur. Bu sebeple bu âyette zikredilen zekâttan maksat "Fakirin, zenginin malı üzerindeki hakkıdır." denmiştir.

وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ ﴿٥﴾

إِلَّا عَلَىٰٓ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ﴿٦﴾

فَمَنِ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ ﴿٧﴾

5- Onlar ki ırzlarını korurlar.

6- Ancak eşleri ve sahip oldukları cariyeleri hariç. Bundan (Bunlarla olan helal ilişkilerinden) dolayı kınanamazlar.

7- Kim bunun ötesine geçmek isterse, işte onlar, haddi aşan müteca-vizlerdir.

Müminlerin kurtuluşa erme şartlarından biri de, ırzlarını, Allah'ın haram kıldığı şeylerden korumalarıdır. Mümin, zina, livata ve benzeri şeylerden uzak olmalıdır. Ancak, Allah'ın kendilerine helal kıldığı hanımlarıyla veya sahibi bulunduğu cariyleriyle olan münasebeti helaldir. Bunlarla ilişki kurmasından dola-

yı kınanmaz. Kim, cariyeleriyle ve eşleri dışındakilerle münasebet kurmak isterse işte onlar, Allah'ın koymuş olduğu sınırları aşmışlardır ve kurtuluşa erememişlerdir.

* Müfessirler, bu âyet-i kerimenin de Mut'a nikâhının yasak olduğunu gösterdiğini söylemişlerdir. Zira, Mut'a nikâhıyla evlenilen kadın, kendisiyle evlenen erkeğin ne eşidir, ne de cariyesi. Dolayısiyle böyle bir evlilik haramdır.

وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ﴿٨﴾

8- Öyle müminler ki onlar, emanetlerine ve vaadlerine riayet ederler.

Müminlerin kurtuluşa erme şartlarından biri de, kendilerine verilen emanetleri muhafaza edip yerine getirmeleri ve yaptıkları akitleri ifa etmeleridir. Bunlar, müminleri münafıklardan ayıran sıfatlardandır.

* Peygamber efendimiz (s.a.v.) bu hususta bir Hadis-i Şerifi'nde şöyle buyuruyor:

اَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ اِذَا حَدَّثَ كَذَبَ وَاِذَا اُئْتُمِنَ خَانَ وَاِذَا وَعَدَ اَخْلَفَ.

"Münafıkın alâmeti üçtür. Konuştuğu zaman yalan söyler, kendisine bir şey emanet edildiğinde emanete hıyanet eder. Bir şey vaadettiğinde vaadinden döner."(2)

وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٩﴾

9- Onlar ki namazlarına devam ederler.

Müminin kurtuluşa erme şartlarından biri de, namazlarını vaktinde eda etmesidir.

(2) Buhari, K. eş-Şehadet, bab: 28/Müslim, K. el- İman, bab : 107,109 Hadis No 59

* Allah Teala, mümini kurtuluşa erdirecek sıfatlardan birincisi olarak ta sonuncusu olarak ta namazı zikretmiştir. Bu da namazın ne kadar önemli bir ibadet olduğunu göstermektedir.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) namazın önemini belirten bir Hadis-i Şerifinde Muaz b.Cebel'e şöyle buyurmuştur:

ثُمَّ قَالَ. اَلاَ اُخْبِرُكَ بِرَأْسِ الْاَمْرِ كُلِّهِ وَعَمُودِهِ، وَذِرْوَةِ سَنَامِهِ؟ قُلْتُ: بَلَى يَا رَسُولَ اللهِ، قَالَ: رَأْسُ الْاَمْرِ الْاِسْلاَمُ، وَعَمُودُهُ الصَّلاَةُ، وَذِرْوَةُ سَنَامِهِ الْجِهَادُ.

"Ben sana bu işin başını, direğini (bel kemiğini) ve zirvesini haber vereyim mi?" Muaz: "Evet, ey Allah'ın Resulü." demiş ve Resulullah şöyle buyurmuştur: "Bu işin başı İslâm'dır, Direği namazdır, zirvesi de cihaddır..."(3)

Diğer bir Hadis-i Şerif'te de şöyle buyuruluyor: "Abdullah b.Mes'ud diyor ki:

عَبْدِ اللهِ قَالَ سَاَلْتُ النَّبِيَّ ﷺ اَيُّ الْعَمَلِ اَحَبُّ اِلَى اللهِ قَالَ الصَّلاَةُ عَلَىٰ وَقْتِهَا قَالَ ثُمَّ اَيٌّ قَالَ بِرُّ الْوَالِدَيْنِ قَالَ ثُمَّ اَيٌّ قَالَ الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللهِ.

"Resulullah (s.a.v.)e dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü, amellerin hangisi Allah'a daha sevimlidir?" Resulullah buyurdu ki: "Vaktinde kılınan namazdır." "Sonra hangisidir?" diye sordum. Resulullah "Anneye babaya iyilikte bulunmaktır." buyurdu. "Sonra hangisidir?" diye sordum. Resulullah "Allah yolunda cihad etmektir." buyurdu.(4)

أُولَٰئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ ﴿١٠﴾

(3) Tirmizî, K. el- İman, bab: 8, Hadis No 2616/ İbn- i Mâce, K. el- fiten bab: 12 Hadis No: 3973
(4) Buhari, K. el- Mevakit es- Salah, bab: 5,/Müslim, K. el- İman, bab: 137, Hadis No 85

الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١١﴾

10-11- İşte Firdevs cennetine varis olacak olanlar onlardır. Onlar orada ebediyyen kalacaklardır.

* Firdevs cenneti, cennetlerin en üstünlerinden biridir. Peygamber Efendimiz bir Hadis-i Şerifi'nde "Firdevs" cennetini överek şöyle buyuruyor:

قَالَ اِنَّ فِي الْجَنَّةِ مِائَةَ دَرَجَةٍ اَعَدَّهَا اللّٰهُ لِلْمُجَاهِدِينَ فِي سَبِيلِهِ كُلُّ دَرَجَتَيْنِ مَا بَيْنَهُمَا كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْاَرْضِ فَاِذَا سَاَلْتُمُ اللّٰهَ فَسْئَلُوهُ الْفِرْدَوْسَ فَاِنَّهُ اَوْسَطُ الْجَنَّةِ وَاَعْلَى الْجَنَّةِ وَفَوْقَهُ عَرْشُ الرَّحْمٰنِ وَمِنْهُ تَفَجَّرُ اَنْهَارُ الْجَنَّةِ.

"Şüphesiz ki cennette yüz derece vardır. Allah onları, kendi yolunda cihad edenler için hazırlamıştır. Her derecenin arası gökle yer arası kadardır. Siz, Allah'tan dilediğiniz zaman Firdevs cennetini dileyin. Zira o cennetlerin en ortasındadır ve en yüçesidir. Onun üzerinde rahman olan Allah'ın arşı bulunmaktadır ve cennetin ırmakları oradan fışkırmaktadır."(5)

Taberi bu âyet-i kerimeyi izah ederken, Müminlerin, Firdevs cennetine mirascı olmaları ifadesinin şöyle izah edildiğini rivayet etmektedir: "Her insan için cennet ve cehennemde bir yer vardır. Kâfirler cehenneme girince onların cenneteki yerlerine müminler mirasçı olurlar ve o yerler de kendilerinin olur."

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ ﴿١٢﴾

12- Yemin olsun ki biz insanı, süzülmüş özlü balçıktan yarattık.

* Katade bu âyet-i kerimeyi şu şekilde izah etmiştir. "Şüphesiz ki biz, insanların atası Âdem'i, süzülmüş bir balçıktan yarattık."

(5) Buhadi, K. et- Tevhid, bab: 22, K. el- Cihad, bab: 4

Mücahid ve İbn-i Abbas ise şöyle izah etmişlerdir: "Şüphesiz ki biz, Âdem'in evlatları olan insanları, topraktan yaratılan Âdem'in sulbünden süzülen sudan yarattık.

ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ ﴿١٣﴾

13- Sonra onu "Nutfe" halinde müstahkem bir karargâh olan rahme yerleştirdik.

Sonra biz insanı nutfe halinde karar kılacağı ve çocuk için uygun bir yer kıldığımız anne rahmine yerleştirdik.

ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ ۚ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ ﴿١٤﴾

14- Sonra "Nutfe"yi kan pıhtısı haline getirdik. Kan pıhtısını bir çiğnem et yaptık. Bir çiğnem eti kemiklere çevirdik. Kemiklere de et giydirdik. Sonra onu bambaşka bir varlık yaptık. Şekil verenlerin en güzeli olan Allah ne yücedir.

Sonra, anne rahmine yerleştirdiğimiz nutfe'yi kan pıhtısına dönüştürdük. Kan pıhtısını da bir çiğnem et yaptık. O bir çiğnem eti kemiğe dönüştürdük. Sonra o kemikleri etle kapladık. Sonra insanı bambaşka bir varlık haline getirdik. Zira ona ruh üfledik. Ondan önce ise sadece bir şekilden ibaretti. Şekil verenlerin en güzeli olan Allah ne kadar yücedir.

* Âyet-i kerimede "Sonra da onu bambaşka bir varlık yaptık" ifadesi geçmektedir. Bundan maksat, cansız olan insana ruh üflenerek canlı hale gelmesidir. Veya annesinin karnında olan insanın annesinden doğarak çeşitli aşamaları geçirmesidir. Yahut çocukluk dönemini geçip güçlü kuvvetli hale gelmesidir.

ثُمَّ إِنَّكُمْ بَعْدَ ذَٰلِكَ لَمَيِّتُونَ ﴿١٥﴾

ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ تُبْعَثُونَ ﴿١٦﴾

15- Sonra siz, bunun ardından mutlaka ölürsünüz.

16- Sonra da hiç şüphesiz ki siz kıyamet günü diriltileceksiniz.

Ey insanlar, sizleri apayrı bir yaratık haline getirmemizden sonra, dünyada eceliniz dolunca mutlaka öleceksiniz. Tekrar, sizi yarattığımız toprağa döneceksiniz. Kıyamet kopunca da topraktan diriltileceksiniz ve herkes yaptığının karşılığını görecektir.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَائِقَ وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ

غَافِلِينَ ﴿١٧﴾

17- Şüphesiz biz, üzerinizde yedi yol (gök) yarattık. Biz, yarattığımız varlıklardan gafil değiliz.

* Müfessirlerin büyük çoğunluğu bu âyette zikredilen "Yedi yol"dan maksadın, diğer âyetlerde de zikredildiği gibi "Yedi gök" olduğunu söylemişlerdir. Bazıları da demişlerdir ki: "Göklerin "Yol" olarak ifade edilmesi, orada bulunan gezegenlerin yörüngelerinin bulunması ve Meleklerin göklerde hareket etmelerindendir."

Bazı müfessirler de burada ifade edilen "Yedi yol"u "Yedi tabaka" olarak izah etmişlerdir.

وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَسْكَنَّاهُ فِي الْأَرْضِ وَإِنَّا عَلَىٰ ذَهَابٍ بِهِ

لَقَٰدِرُونَ ﴿١٨﴾

18- Biz, gökten belli ölçüde su indirdik te onu yeryüzünde durdurduk. Şüphesiz biz, onu gidermeye de kadiriz.

Biz, gökten belli miktarda yağmur indirdik. O yağmuru çokça yağdırarak yeryüzünü suya boğmadık. Sonra o yağmurları yeryüzünde depoladık. Nehirlerin, pınarların ve kuyuların kaynağı yaptık. Şüphesiz ki biz, gökten indirdiğimiz bu yağmurları gidermeye de kadiriz. Bunları giderdiğimiz takdirde sizler ve hayvanlarınız susuzluktan ölürsünüz, bitkileriniz bitmez olur.

فَأَنشَأْنَا لَكُمْ بِهِۦ جَنَّٰتٍ مِّن نَّخِيلٍ وَأَعْنَابٍ لَّكُمْ فِيهَا فَوَٰكِهُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿١٩﴾

19- Biz o su ile sizin için hurmave üzüm bahçeleri yarattık. O bahçelerde sizin için birçok meyveler vardır. Siz, onlardan yersiniz.

Biz, gökten indirdiğimiz o su ile, sizin için hurma bahçeleri ve üzüm bağları meydana getirdik. O bahçe ve bağların içinde sizin için daha başka meyveler de vardır. Sizler, o bahçelerin meyvelerinden yersiniz.

وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِن طُورِ سَيْنَآءَ تَنۢبُتُ بِٱلدُّهْنِ وَصِبْغٍ لِّلْءَاكِلِينَ ﴿٢٠﴾

20- Ayrıca o su ile Tur-i Sîna'da yetişen bir ağaç bitirdik ki, meyvesi yağlıdır, yiyenlere katıktır.

Yine biz, gökten indirdiğimiz o yağmurlarla, Sina dağında biten zeytin ağacını var ettik. O zeytin ağacı, kendisinden yağ üretilen zeytin verir. Ve bu yağ, yiyenler için bir katıktır.

* Âyet-i Kerimede geçen "Tur-i Sina" yani, Sina dağı, Abdullah b.Abbas ve İbn-i Zeyd'e göre, Hz.Musa'nın üzerine çıkarak Allah Teala ile konuştuğu Si-

na çölünde bulunan dağdır. Bu izaha göre zeytinin asıl vatanı bu dağdır. Taberi bu görüşü tercih etmiştir.

Katade ve Dehhak'tan rivayet edilen başka bir görüşe göre ise buradaki "Sina" kelimesi "Güzel olan" anlamına gelmektedir.

Mücahid'den nakledilen bir görüşe göre de burada zikredilen "Sina" kelimesi "Mübarek kılınmış" anlamına gelmektedir.

Bu iki izah tarzına göre âyetin mânâsı şöyle olur: "Biz, gökten indirdiğimiz yağmurla, mübarek dağlarda biten veya güzel olan dağlarda biten zeytin ağacını var ettik."

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bir Hadis-i Şerifinde zeytinin kıymetine işaret ederek şöyle buyurmaktadır:

قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: كُلُوا الزَّيْتَ وَادَّهِنُوا بِهِ فَإِنَّهُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ.

"Zeytin yağını yeyin ve onu sürünün. Zira o, mübarek bir ağaçtandır."(6)

وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً نُّسْقِيكُم مِّمَّا فِي بُطُونِهَا وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ كَثِيرَةٌ
وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٢١﴾
وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ ﴿٢٢﴾

21- Şüphesiz sizin için hayvanlarda da ibretler vardır. Size, karınlarından çıkan sütlerden içiririz. Sizin için onlarda daha birçok menfaatler vardır. Ayrıca onlardan yersiniz de.

22- Bir de onların üzerinde ve gemilerin üstünde taşınırsınız.

* Allah Teala bu âyet-i kerimelerde, hayvanlarda insanlar için ne gibi menfaatler var ettiğini beyan ediyor, insanların bunları düşünerek öğüt almalarını ve rablerine kullak etmelerini istiyor.

(6) Tirmizî, K. el-Et'ime,bab: 43, Hadis No 1851/İbn-i Mâce,K.el-Et'ime bab: 34, Hadis No 3319,3320

İnsanlar, hayvanın kanı ile işkembesi arasından çıkan sütünü içerler. Onların yavrularından faydalanirlar. Derilerinden, tüylerinden, yünlerinden ve kıllarından menfaatlenirler. Etlerinden yerler. Sırtlarına bineler ve onlara çeşitli yüklerini taşıtırlar.

Ayrıca insanlar, denizde yüzen gemilerle de yüklerini taşırlar ve istedikleri yerlere giderler.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ ۖ
أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٢٣﴾

23- Yemin olsun ki biz Nuh'u, kavmine Peygamber olarak göndermiştik de onlara: "Ey kavmim, Allah'a ibadet edin. Sizin, ondan başka hiçbir ilahınız yoktur. Hâlâ korkmayacak mısınız?" demişti.

* Allah Teala, bundan önceki âyetlerde, insanlığın var edilişini beyan edip onlara verdiği çeşitli nimetleri saydıktan sonra bu âyet-i kerimede, insanların, rablerinin emrine isyan ettikleri ilk dönem olan Hz. Nûh dönemini beyan ediyor ve buyuruyor ki: "Şüphesiz ki biz Nuh'u, kavmine Peygamber olarak göndermiştik. Tâ ki onları hakka davet etsin, bizden başka, taptıkları şeylerden uzaklaştırsın.

Nuh, kavmine şöyle demişti: "Ey kavmim, Allah'a kulluk edin. Sizin için Allah'tan başka tapılmaya layık olan hiçbir ilah yoktur. O halde hâlâ Allah'ı bırakıp ta başka şeylere tapınmaktan kaçınmayacak mısınız? Bunu yaparken, Allah'ın sizi cezalandırmasından korkmuyor musunuz?

فَقَالَ الْمَلَؤُا الَّذِينَ كَفَرُوا مِن قَوْمِهِ مَا هَٰذَا إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُرِيدُ أَن يَتَفَضَّلَ
عَلَيْكُمْ ۚ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَنزَلَ مَلَائِكَةً ۖ مَّا سَمِعْنَا بِهَٰذَا فِي آبَائِنَا الْأَوَّلِينَ ﴿٢٤﴾
إِنْ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ بِهِ جِنَّةٌ فَتَرَبَّصُوا بِهِ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٢٥﴾

24- Bunun üzerine, kavminin ileri gelen kâfirleri şöyle dediler: "Bu, sizin gibi beşer'den başka bir şey değildir. Üzerinizde üstünlük sağlamak istiyor. Eğer Allah, Peygamber göndermek isteseydi, mutlaka Melekleri gönderirdi. Biz, geçmiş atalarımızdan böyle bir şey işitmedik.

25- O, ancak kendisinde delilik bulunan bir adamdır. Hele onu bir süreye kadar gözetleyin bakalım."

Nuh'un, kavmini hakka davet etmesi üzerine, onların, insafa gelip, tevhid inancına yönelmeleri gerekirken inkârlarında inatçılık etmişler ve kendilerini savunarak şu gerçekleri ileri sürmüşlerdir. "Nuh size üstünlük sağlamak istiyor. Halbuki aslında onun hiçbir üstünlüğü yoktur. Çünkü o da sizin gibi bir insandır. Eğer Allah, Peygamber göndermek isteseydi, onun gibi bir insan değil, Meleklerden bir Peygamber gönderirdi. Ayrıca bizler, bir insanın, Peygamber olarak gönderildiğini atalarımızdan da duymadık. O halde Nuh, deliden başka bir şey değildir. Onun sonu kötüdür. Bekleyin bakalım ne olacaktır.

قَالَ رَبِّ انصُرْنِي بِمَا كَذَّبُونِ ﴿٢٦﴾

26- Nuh: "Rabbim, beni yalanlamalarına karşılık bana yardım et." dedi.

Kavmini dokuz yüz elli sene dine davet eden Nuh, iman etmelerinden ümidini kesince, rabbine sığındı ve ona şöyle dua etti: "Ey rabbim, bunların beni yalanlamalarına karşılık sen bana yardım et."

* Diğer bir âyette de Nuh aleyhisselamın duası şöyle beyan edilmektedir: "Nuh da rabbine: "Mağlup oldum bana yardım et." diye dua etmişti.[7]

فَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ أَنِ اصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا فَإِذَا جَاءَ أَمْرُنَا
وَفَارَ التَّنُّورُ فَاسْلُكْ فِيهَا مِن كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَن سَبَقَ

(7) Kamer suresi, âyet: 10

عَلَيْهِ الْقَوْلُ مِنْهُمْ وَلَا تُخَاطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ ﴿٢٧﴾

27- Biz de Nuh'a şöyle vahyettik: "Gemiyi murakabamız altında ve vahyettiğimiz gibi yap. Nihayet emrimiz gelip tandır kaynayınca, her cinsten ikişer çifti ve daha önce helak olacakları bildirilenler hariç, aileni alıp gemiye koy. Zulmedenler hakkında bana niyazda bulunma. Çünkü onlar boğulacaklardır.

Nuh, kendini yalanlayan kavmine karşı bizden yardım isteyince biz ona şöyle vahyettik: "Sen, denetimimiz altında ve sana öğrettiğimiz şeklide gemiyi yap. sana, kavmine helak etme emrimiz gelip tandırdan su fışkırdığı zaman da, her türlü hayvandan bir çifti, bir de daha önce, helak edilecekleri hakkında hüküm verilenler dışında aileni o gemiye bindir. Zalimler hakkında benden birşey isteme. Zira onlar, mutlaka boğulacaklardır."

فَإِذَا اسْتَوَيْتَ أَنْتَ وَمَنْ مَعَكَ عَلَى الْفُلْكِ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي نَجَّانَا مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢٨﴾

وَقُلْ رَبِّ أَنْزِلْنِي مُنْزَلًا مُبَارَكًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ ﴿٢٩﴾

28- Sen ve beraberindekiler gemiye yerleşince: "Bizi, zalim kavimden kurtaran Allah'a hamdolsun" de.

29- Rabbim, beni hayırlı bir yere kondur. Sen, konuklayanların en hayırlısısın."

Ey Nuh, sen ve beraberinde gemiye aldığın varlıklar, geminin içinde tam olarak yerleştiğiniz zaman, seni, zalim olan kavminden kurtaran rabbine hamd et, onu, layık olduğu sıfatlarla öv. Gemi karaya oturup ondan çıkacağın zaman da: "Rabbim, sen beni hayırlı bir yere indir. Sen, indirenlerin en hayırlısısın." diye dua et.

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ وَإِن كُنَّا لَمُبْتَلِينَ ﴿٣٠﴾

30- Şüphesiz ki bunda nice ibretler vardır. Doğrusu biz, insanları imtihan ederiz.

Ey Muhammed, şüphesiz ki, Nuh'u yalanlayan kavmini suda boğup., Nuh'u ve ona iman edenleri kurtarmamızda, senin kavmin için büyük ibretler vardır. Seni yalanlamaları halinde onlarında âkıbetleri perişan olacaktır. Şüphesiz ki biz, Peygamberler göndererek ve geçmişteki yaptıklarımızı zikrederek insanları imtihan ederiz. Onların ne yaptıklarını ortaya koyarız, ve ona göre yaptıklarının karşılığını veririz.

ثُمَّ أَنشَأْنَا مِن بَعْدِهِمْ قَرْنًا آخَرِينَ ﴿٣١﴾

فَأَرْسَلْنَا فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْهُمْ أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣٢﴾

31- Sonra onların ardından başka bir nesil yetiştirdik.

32- Onlara da kendilerinden bir Peygamber gönderdik. O da kavmine: "Allah'a ibadet edin. Sizin ondan başka hiçbir ilahınız yoktur. Hâlâ korkmayacak mısınız?" dedi.

* Allah Teala bu âyetlerde, Hz. Nuh'dan sonra gelen kavme de, kendilerinden bir Peygamber gönderdiğini ve o Peygamberin de kavmini, Allah'a kulluk etmeye davet ettiğini, ondan korkmaya çağırdığını zikretmektedir.

Taberi, burada açıkçe ismi zikredilmeyen Peygamberin, Salih aleyhisselam, kavmin de Semud kavmi olduğunu söylemektedir. Bu kavmin, Âd kavmi, Peygaberin de Hud aleyhisselam olduğunu söyleyenler de vardır.

وَقَالَ الْمَلَأُ مِن قَوْمِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِلِقَاءِ الْآخِرَةِ وَأَتْرَفْنَاهُمْ فِي الْحَيَاةِ
الدُّنْيَا مَا هَٰذَا إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يَأْكُلُ مِمَّا تَأْكُلُونَ مِنْهُ وَيَشْرَبُ مِمَّا تَشْرَبُونَ ﴿٣٣﴾

وَلَئِنْ أَطَعْتُم بَشَرًا مِّثْلَكُمْ إِنَّكُمْ إِذًا لَّخَاسِرُونَ ﴿٣٤﴾

أَيَعِدُكُمْ أَنَّكُمْ إِذَا مِتُّمْ وَكُنتُمْ تُرَابًا وَعِظَامًا أَنَّكُم مُّخْرَجُونَ ﴿٣٥﴾

هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ لِمَا تُوعَدُونَ ﴿٣٦﴾

إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ ﴿٣٧﴾

إِنْ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا وَمَا نَحْنُ لَهُ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٣٨﴾

33- Kavminin, inkâr eden, âhirete kavuşmayı yalanlayan ve dünya hayatında refah içinde yaşattığımız ileri gelenleri şöyle dediler: "Bu, sizin gibi bir beşerden başka birşey değildir. Yediklerinizden yer, içtiklerinizden içer.

34- Yemin olsun ki, eğer sizin gibi bir beşere itat ederseniz, o takdirde siz muhakkak ki hüsrana uğrayanlardan olursunuz.

35- Siz ölüp toprak ve kemik olduğunuz zaman tekrar dirilip çıkarılacağınızı mı vaad ediyor?

36- Heyhat, o vaadolunduğnuz şey ne kadar uzak!

37- Dünya hayatından aşka hayatımız yoktur. Ölürüz, yaşarız. Biz, diriltilecek değiliz.

38- O Allah'a karşı yalan uyduran bir adamdan başka bir şey değildir. Biz, ona inananlar değiliz."

* Allah Teala bu âyet-i kerimelerde, Nuh aleyhisselamdan sonra gönderilen Peygamberin kavminin de, zenginlikleriyle şımaran, öldükten sonra dirilmeyi inkâr eden, yaşamayı sadece dünya hayatından ibaret sanan ve bunların aksini söyleyen Peygamberlerini yalanlayan, hafife alan bir kavim olduğunu beyan ediyor.

قَالَ رَبِّ انصُرْنِي بِمَا كَذَّبُونِ ﴿٣٩﴾

39- O Peygamber: "Rabbim, beni yalanlamalarına karşı bana yardım et." dedi.

* Nuh aleyhisselamdan sonra Salih ve Hud Peygamber de kavminin inkârcılıkta ısrar ettiklerini görünce onların düzelmelerinden ümidi kesmiş ve rabbine yönelerek kendisine yardım etmesini dilemiştir.

قَالَ عَمَّا قَلِيلٍ لَّيُصْبِحُنَّ نَادِمِينَ ﴿٤٠﴾

فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ بِالْحَقِّ فَجَعَلْنَاهُمْ غُثَاءً ۚ فَبُعْدًا لِّلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٤١﴾

40- Allah da: "Onlar az sonra mutlaka pişman olacaklar." dedi.

41- Derken, hak ettikleri çığlık onları kıskıvrak yakalayıverdi. Böylece biz onları çerçöp haline getirdik. Uzak olsun Allah'ın rahmetinden o zalim kavim!

* Peygamberin duası üzerine Allah Teala ona şöyle dedi: "Pek yakında o inkârcılar pişman olacaklardır. Kendilerine indireceğimiz azapla helak olup gideceklerdir."

Bunun üzerine o kavmi, hak ettikleri bir çığlık ve şiddetle esen bir rüzgâr yakalayıverdi ve onları, sel üzerinde sürüklenen çerçöp haline getirdi. Zira zalim olan bir kavim, Allah'ın merhametinden uzaklaşmayı hak etmiştir. Allah da onlara merhamet etmemiştir.

ثُمَّ أَنشَأْنَا مِن بَعْدِهِمْ قُرُونًا آخَرِينَ ﴿٤٢﴾

42- Sonra onların ardından başka nesiller yetiştirdik.

* Ad veya Semud kavminden sonra da Lut ve Şuayb aleyhisselamların kavimleri gibi kavimler gönderilmiştir. Bunlar da kendilerinden önceki ümmetler gibi şımarıp inkârlarında ısrar etmişler ve onlar gibi çeşitli azaplarla helak edilmişlerdir.

مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ ﴿٤٣﴾

43- Hiçbir ümmet ecelini ne öne alabilir ne de geciktirebilir.

Hiçbir ümmet, helak edileceği vakitten evvel helak olmaz ve helak edileceği vakitten geri de bırakılmaz. Herkes, kendisi için tayin edilen vakitte yok olur. Bu itibarla derhal cezalandırılmayan kâfir ve müşrikler hiç cezalandırılmayacaklarını sanmasınlar. Onların da bir zamanları vardır. O zaman gelince cezalandırılacaklardır.

* Bu âyet-i kerime, Resulullah'a iman etmeyen müşrikleri tehdit etmektedir:

ثُمَّ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرَا كُلَّمَا جَاءَ أُمَّةً رَسُولُهَا كَذَّبُوهُ فَأَتْبَعْنَا بَعْضَهُمْ بَعْضًا

وَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ فَبُعْدًا لِقَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٤٤﴾

44- Daha sonra Peygamberlerimizi peşpeşe gönderdik. Hangi ümmete Peygamber geldiyse, onu yalanladılar. Biz de onları arka arkaya helak ettik. Onları birer kıssa yaptık. Uzak olsun Allah'ın rahmetinden o iman etmeyen kavim!

* Allah Teala bu âyet-i kerimede, çeşitli ümmetlere ard arda Peygamberler gönderdiğini, o ümmetlerin de Peygamberlerini yalanladıklarını ve onlara iman etmediklerini, bu sebeple Allah Teala'nın da onları helak ettiğini ve kendilerinden sonra gelen insanlar için ibret alınacak birer kıssa haline geldiklerini beyan etmektedir.

Bu peygamberler ve ümmetleri, Hud suresinde, A'raf suresinde ve diğer surelerde daha teferruatlı bir şekilde zikredilmişlerdir.

ثُمَّ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ وَأَخَاهُ هَارُونَ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٤٥﴾

إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَإِيْهِ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا عَالِينَ ﴿٤٦﴾

45-46- Daha sonra da Musa'yı ve kardeşi Harun'u, Firavun ve erkânına mucizelerimizle ve apaçık bir kuvvetle gönderdik. Fakat onlar kibirlendiler. Zaten kendileri büyüklük taslayan bir kavimdi.

Biz, bu Peygamberlerden sonra da Musa'yı ve kardeşi Harun'u, Firavun'a ve ileri gelen adamlarına delillerimizle ve âsâ vb. apaçık bir kuvvetle gönderdik. Fakat Firavun ve kendisine tâbi olan adamları, bu deliller karşısında böbürlendiler, Musa ve Harun'un Peygamberliklerine iman etmeyi gururlarına yediremediler. Zira onlar, büyüklük taslayan bir kavimdi. Zayıflara zulmederek onları ezerlerdi.

فَقَالُوا أَنُؤْمِنُ لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا وَقَوْمُهُمَا لَنَا عَابِدُونَ ﴿٤٧﴾

فَكَذَّبُوهُمَا فَكَانُوا مِنَ الْمُهْلَكِينَ ﴿٤٨﴾

47- "Kavimleri bize kulluk edip dururken, şimdi biz kalkıp, bizim gibi iki beşere mi iman edecekmişiz?" dediler.

48- Onlar, Musa ve Harun'u yalanladılar. Böylece helak edilenlerden oldular.

Firavun ve adamları: "Biz, kendimiz gibi bir beşer olan Musa ve Harun'un Peygamber olduklarına iman mı edeceğiz? Halbuki onların kavimleri olan İsrailoğulları bize kulluk ediyorlar. Böylece Firavun ve taraftarları, Musa ve Harun'u yalanladılar ve sonunda suda boğularak dünyada helak oldular.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٤٩﴾

49- Şüphesiz biz Musa'ya, kavmi hidayete ersin diye Tevrat'ı verdik.

Şüphesiz biz Musa'ya, kavmi hidayete ersin diye Tevrat'ı verdik.

وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ آيَةً وَآوَيْنَاهُمَا إِلَىٰ رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ ﴿٥٠﴾

50- Biz, Meryemoğlu İsa'yı ve annesini bir mucize yaptık. Her ikisini de oturmaya elverişli, akarsulu, yüksekçe bir yerde barındırdık.

* Allah Teala bu âyet-i kerimede, Hz. İsa ve annesinin kıssasına kısaca işaret etmekte, bunların her ikisinin de birer mucize olduklarını beyan etmektedir. Zira Hz.İsa, babasız olarak dünyaya getirilmiş ve Allahın yüce kudretini gösteren bir delil olmuştur.

Ayrıca âyette, Hz. İsa ve annesi Meryem'in akar suyu bulunan yüksek bir tepede barındırıldıkları beyan edilmektedir.

Âyet-i kerimede zikredilen ve Hz. İsa ile annesi Meryem'in üzerinde bulundukları ifade edilen yüksek tepenin neresi olduğu açıkça zikredilmemiştir. Ebu Hureyre (r.a.)den bu tepenin, Filistin'deki "Remle" şehri olduğu rivayet edilmiştir. Said b.el-Müseyyeb'den ise bu tepenin, Kudüs olduğu rivayet edilmektedir. İbn-i Kesir bu görüşü tercih etmiştir.

يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا ۖ إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٥١﴾

51- Ey Peygamberler, temiz ve helal rızıklardan yeyin. Salih ameller işleyin. Şüphesiz ki ben, sizin yaptıklarınızı çok iyi bilirim.

* Allah Teala bu âyet-i kerimede, Peygamberlerine, temiz ve helal rızıklardan yemelerini ve salih ameller işlemelerini emretmektedir.

Peygamber efendimiz (s.a.v.) bu âyet-i kerimeyi izah eden bir Hadis-i Şerifinde şöyle buyuruyor:

قَالَ رَسُولُ ﷺ «أَيُّهَا النَّاسُ! إِنَّ اللهَ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا. وَإِنَّ اللهَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِينَ بِمَا أَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِينَ. فَقَالَ: يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ. وَقَالَ: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ. ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلَ يُطِيلُ السَّفَرَ. أَشْعَثَ أَغْبَرَ. يَمُدُّ يَدَيْهِ

إلىٰ السَّمَاءِ. يَا رَبِّ! عارَبِ وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ، وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ، وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ، وَغُذِيَ بِالْحَرَامِ. فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لِذَالِكَ؟.

"Ey insanlar, şüphesiz ki Allah, temizdir ve ancak temiz olanı kabul eder. Allah, Peygamberlerine emrettiğini müminlere de emretmiştir ve şöyle buyurmuştur: "Ey Peygamberler, temiz ve helal rızıklardan yeyin. Salih ameller işleyin. Şüphesiz ki ben, sizin yaptıklarınızı çok iyi bilirim." Ve yine buyurmuştur ki: "Ey iman edenler, size verdiğimiz rızıkların temiz olanlarından yeyin."[8] Sonra Resulullah, uzunca yolculuk yapan, saçı başı birbirine karışan, kendisini toz bürüyen bir adamdan bahsetti. Bu adam, ellerini göğe kaldırır: "Ey rabbim, ey rabbim." diye ona yalvarır. Halbuki onun yediği de haramdır içtiği de haram, giydiği de haramdır ve haramla beslenmiştir. Artık onun duası nasıl kabul edilecektir?"[9]

وَإِنَّ هَٰذِهِۦٓ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَٰحِدَةً وَأَنَا۠ رَبُّكُمْ فَٱتَّقُونِ ﴿٥٢﴾

52- İşte sizin ümmetiniz bir tek ümmettir. Ben de rabbinizim. O halde benden korkun.

* Bazı müfessirler bu âyet-i kerimeyi şu şekilde izah etmişlerdir: "İşte sizin dininiz budur. Tek bir dindir. Ben de sizin rabbinizim. O halde yalnızca benden korkun."

فَتَقَطَّعُوٓا۟ أَمْرَهُم بَيْنَهُمْ زُبُرًا ۖ كُلُّ حِزْبٍۭ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٥٣﴾

53- Onlar, dinlerini aralarında parça parça edip çeşitli kitaplara ayırdılar. Her fırka kendi diniyle övünüp sevinir oldu.

Kendilerine Peygamber gönderilen ümmetler, tek bir din üzerine devam etmeleri yerine, dinlerini çeşitli kitaplar şeklinde ayırdılar. Her fırka, elinde bulunan kitabı kabul edip diğer fırkaya ait kitabı reddeder oldu. Her fırka kendi dinini beğenip sevinir oldu.

---

(8) Bakara suresi, âyet: 172

(9) Müslim, Kez-Zekât, bab: 65, Hadis No 115/Timizî, K. Tefsir el-Kur'an Sure 2/hab: 36, Hadis No 2989

* Bu âyet-i kerime, hak dinin tek olmasına rağmen, insanların, bunu parçalayıp birbirleriyle çelişen dinler icad ettiklerini ve herkesin kendi dininden memnun olup diğerinin dinini reddettiğini, böylece insanların da çeşitli fırkalara ayrıldığını beyan ediyor.

فَذَرْهُمْ فِي غَمْرَتِهِمْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٥٤﴾

54- Onları belli bir süreye kadar, gaflet sarhoşluğu ile başbaşa bırak.

Ey Muhammed, dinlerini bölük pörçük edip, Yahudi, Hıristiyan, Sâbiî gibi çeşitli guruplara ayrılan bu insanları, rabbinin azabı gelinceye kadar, sarhoşlukları ve sapıklıklarıyla başbaşa bırak.

أَيَحْسَبُونَ أَنَّمَا نُمِدُّهُم بِهِ مِن مَّالٍ وَبَنِينَ ﴿٥٥﴾
نُسَارِعُ لَهُمْ فِي الْخَيْرَاتِ ۚ بَل لَّا يَشْعُرُونَ ﴿٥٦﴾

55-56- Onlar, kendilerine mal ve oğullar lütfederken iyiliklerine koştuğumuzu mu zannediyorlar? Hayır, onlar işin farkında değiller.

O, dinlerini bölük pörçük edip fırkalara ayrılanlar, kendilerine geçici dünya hayatında verdiğimiz mal ve çocuklardan dolayı kendilerine iyilik yaptığımızı ve bunu, iyi bir din üzerinde bulunduklarından dolayı mı yaptığımızı zannediyorlar? Bilakis onlar anlamıyorlar. Kendilerine verdiğimiz bu şeyler, onlar için bir oyalamadır.

* Allah Teala bu âyetlerde, İslâm dinine iman etmeyenlerin, kendilerine verilen nimetlerle şımarmamalarını, Allah'ın kendilerine lütufta bulunmasının onların buna layık olmalarından değil, geçici dünya hayatında kendilerine bir fırsat verilmesi olduğunu beyan etmektedir.

إِنَّ الَّذِينَ هُم مِّنْ خَشْيَةِ رَبِّهِم مُّشْفِقُونَ ﴿٥٧﴾
وَالَّذِينَ هُم بِآيَاتِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٨﴾

وَالَّذِينَ هُم بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ ﴿٥٩﴾

وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوا وَّقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَىٰ رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ ﴿٦٠﴾

أُولَٰئِكَ يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ ﴿٦١﴾

57- Rablerinin korkusundan titreyenler,

58- Rablerinin âyetlerine iman edenler,

59- Rablerine ortak koşmayanlar,

60- Başkalarına verdikleri şeyi, Rablerinin huzuruna çıkacaklarından kalbleri ürpererek verenler,

61- İşte onlar, hayırlı işlerde yarış ederler. Bu yolda önde giderler.

* Hz. Aişe (r.anh) diyor ki:

أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَنْ هَذِهِ الْآيَةِ: (وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ) قَالَتْ عَائِشَةُ: هُمُ الَّذِينَ يَشْرَبُونَ الْخَمْرَ وَيَسْرِقُونَ، قَالَ لَا يَا بِنْتَ الصِّدِّيقِ، وَلَكِنَّهُمُ الَّذِينَ يَصُومُونَ وَيُصَلُّونَ وَيَتَصَدَّقُونَ، وَهُمْ يَخَافُونَ أَنْ لَا يُقْبَلَ مِنْهُمْ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ.

"Ben, Resulullah (s.a.v.)den "Başkalarının verdikleri şeyi, rablerinin huzuruna çıkacaklarından kalbleri ürpererek verenler." âyetinin mânâsını sordum ve dedim ki: "Bunlar, içki içenler ve hırsızlık yapanlar mı?" Resulullah: "Hayır Sıddîk'ın kızı, (Bunlar değil) bunlar, oruç tutan, namaz kılan, sadaka veren insanlardır. Bunlar, yaptıkları amellerin kabul olunmayacağından korkarlar. işte hayırda yarış yapanlar bunlardır." buyurdu.[10]

(10) Tirmizî, K. Tefsir el- Kur'an, Sure: 23, bab: 3 Hadis No 3175

وَلَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا وَلَدَيْنَا كِتَابٌ يَنطِقُ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٦٢﴾

62- Biz, herkesi ancak gücünün yettiği ile mükellef kılarız. Nezdimizde hakkı konuşan bir kitap vardır. Onlar, haksızlığa uğratılmazlar.

Biz, dünyada hiçbir kimseyi gücünün yetmediği bir şeyle mükellef kılmayız. Herkese gücünün yettiği şeyleri emrederiz. Allah'ı birlemek, onun gönderdiği şeriatla amel etmek ve Peygamberine itaat etmek, kulun gücünün yetmediği şeyler değildir. Bu itibarla herkes yaptığından sorumludur. Ve yaptığından hesaba çekilecektir. Hiç kimse yaptığını inkâr edemez. Zira bizim katımızda gerçekleri konuşan herkesin bir amel defteri vardır. Kimseye yapmadığı şeyleri isnad edilerek veya yaptıkları eksiltilerek zulmedilmez.

بَلْ قُلُوبُهُمْ فِي غَمْرَةٍ مِّنْ هَٰذَا وَلَهُمْ أَعْمَالٌ مِّن دُونِ ذَٰلِكَ هُمْ لَهَا عَامِلُونَ ﴿٦٣﴾

63- Ama kâfirlerin kalbleri bundan gafildir. Onların, bunun dışında yapmakta oldukları başka kötü işler de vardır.

Durum, kâfirlerin düşündüğü gibi değildir. Biz onlara mal ve oğullar verirken, onlara iyilik yapmak için vermedik. Fakat onların kalbleri bu Kur'ana karşı perdelidir. Onlar, bu Kur'an'dan gafildirler. Kâfirlerin, Allah'ın razı olmadığı amelleri vardır. Onlar bütün bu amelleri işler dururlar. Veya kâfilerin, şimdiye kadar yaptıkları amelleri dışında amelleri vardır. Onlar, bu amelleri de mutlaka yapacaklardır.

حَتَّىٰ إِذَا أَخَذْنَا مُتْرَفِيهِم بِالْعَذَابِ إِذَا هُمْ يَجْأَرُونَ ﴿٦٤﴾

لَا تَجْأَرُوا الْيَوْمَ إِنَّكُم مِّنَّا لَا تُنصَرُونَ ﴿٦٥﴾

قَدْ كَانَتْ ءَايَٰتِى تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَكُنتُمْ عَلَىٰٓ أَعْقَٰبِكُمْ تَنكِصُونَ ﴿٦٦﴾

64- Sonunda, zenginlerini azapla yakaladığımız zaman da hemen feryad ederler.

65- Onlara şöyle deriz: "Bugün feryad etmeyin. Zira siz, bizim tarafımızdan hiç yardım görmeyeceksiniz.

66- Size âyetlerimiz okunurken arkanıza dönüyordunuz.

Kâfirlerin şımarık zenginlerini âni olarak bir azabla yakaladığımız zaman onlar hemen bağırıp çağırır, sızlanır feryad ederler. Yardımlarına koşulmasını isterler. O zaman onlara şöyle denir: "Bugün feryad edip yardım istemeyin. Sizlere hak ettiğiniz ceza verilmiştir. Artık sizler bizim tarafımızdan hiçbir yardım görmeyeceksiniz. Sizlerin bu hususta hiçbir mazeretiniz de yoktur. Zira daha önce âyetlerimiz size okunuyordu. Sizler ise onları yalanlıyor ve ökçeleriniz üzerine dönüp gidiyordunuz. Kâbe'nin çevresinde yaşamakla böbüleniyordunuz.

مُسْتَكْبِرِينَ بِهِۦ سَٰمِرًا تَهْجُرُونَ ﴿٦٧﴾

67- Yaptıklarınızla böbürleniyor, geceleri toplantılarınızda Kur'an hakkında hezeyanlarda bulunuyordunuz."

* Bu âyet-i kerime çeşitli şekillerde izah edilmiştir. Bunlardan biri, mealde zikredilen şekildir.

Diğer bir izah şeklinde ise âyete şu mânâ verilmiştir. "Allah'ın mukaddes kıldığı harem bölgesinde yaşamakla böbürleniyorsunuz "Biz Haremin sakinleriyiz bize hiçbir şey dokunmaz." diyorsunuz. Geceleri çeşitli şekillerde Kâbe'nin etrafında eğleniyorsunuz ve Kur'an, Resullullah ye Kâbe hakkında hezeyanlarda bulunuyorsunuz."

أَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا۟ ٱلْقَوْلَ أَمْ جَآءَهُم مَّا لَمْ يَأْتِ ءَابَآءَهُمُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٦٨﴾

أَمْ لَمْ يَعْرِفُوا۟ رَسُولَهُمْ فَهُمْ لَهُۥ مُنكِرُونَ ﴿٦٩﴾

أَمْ يَقُولُونَ بِهِۦ جِنَّةٌ ۚ بَلْ جَآءَهُم بِٱلْحَقِّ وَأَكْثَرُهُمْ لِلْحَقِّ كَٰرِهُونَ ﴿٧٠﴾

68- Onlar, hak kelamı Kur'anı düşünmezler mi? Yoksa kendilerine, önceki atalarına gelmeyen bir şey mi geldi?

69- Yoksa Peygamberlerini tanımadılar da onun için mi onu inkâr ediyorlar?

70- Yoksa 'Onda delilik var' mı diyorlar? Hayır, o onlara hakkı getirmiştir. Fakat onların çoğu haktan hoşlanmazlar.

Bu müşrikler, hiç Allah'ın indirdiği kelamını düşünüp ondan ibret almadılar mı? Allah'ın, o Kur'an'da zikrettiği delillerini görmediler mi? Yoksa onlara gelen Peygamber, kendilerinden önce geçmiş atalarına gelmemiş midir ki Peygambere karşı çıkıyor, onu reddediyorlar? Yoksa bu inkârcılar, Muhammed'in kendilerine gönderilmiş bir Peygamber olduğunu idrak edemediler mi? Onun, güvenilen ve doğru söyleyen bir kimse olduğunu bilmiyorlar mı? Ki onu reddediyorlar? Yoksa onlar "Muhammed'de delilik var"mı diyorlar? Onun, mânâsız şeyler konuştuğunu mu iddia ediyorlar?

Hayır, o böyle değildir. Muhammed onlara gerçeği getirmiştir. Gerçeği söyleyen deli olur mu? Fakat ne var ki bu kâfirlerin çoğu, hakkı çirkin görürler. Yoksa bunlar, Muhammed'i de çok iyi tanıyorlar. Deli olmadığını da çok iyi biliyorlar.

وَلَوِ ٱتَّبَعَ ٱلْحَقُّ أَهْوَآءَهُمْ لَفَسَدَتِ ٱلسَّمَٰوَٰتُ وَٱلْأَرْضُ وَمَن فِيهِنَّ ۚ بَلْ أَتَيْنَٰهُم بِذِكْرِهِمْ فَهُمْ عَن ذِكْرِهِم مُّعْرِضُونَ ﴿٧١﴾

71- Eğer hak onların heva ve heveslerine uysaydı, muhakkak gökler, yer ve onlarda bulunanlar fesada uğrardı. Hayır, biz onlara medar-ı iftiharları olan Kur'anı verdik. Fakat onlar, kendileri için bir iftihar vesilesi olan bu Kur'an'dan yüz çeviriyorlar.

Şayet hak, müşriklerin heva ve heveslerine uyacak olsa Allah, varlıkları onların arzuladıkları gibi sevk ve idare edecek olsa, elbette ki gökler, yer ve orada bulunanlar fesada uğrardı ve bozulup giderdi. Zira müşrikler, neyin uygun

olduğunu neyin uygun olmadığını takdir edemezler. Böylece herşey karmakarışık olurdu. Bilakis biz onlara, kendileri için bir şeref olan Kur'anı verdik. Zira Kur'an, onların içinden bir insana verilmiştir. Onlar, bununla iftihar etmelidirler. Halbuki onlar, kendileri için şeref olan bu Kur'an'dan yüz çeviriyorlar.

* Bu âyet-i kerimenin son bölümü şöyle de izah edilmektedir: "Bilakis biz onlara, hakkı açıklayan ve onlar için bir zikir olan Kur'an'ı verdik. Fakat onlar bundan yüz çeviriyorlar. Ona uyarak emirlerini tutup yasaklarından kaçınmıyorlar.

أَمْ تَسْـَٔلُهُمْ خَرْجًا فَخَرَاجُ رَبِّكَ خَيْرٌ ۖ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿٧٢﴾

وَإِنَّكَ لَتَدْعُوهُمْ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٧٣﴾

وَإِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصِّرَاطِ لَنَاكِبُونَ ﴿٧٤﴾

72- Ey Muhammed, sanki sen onlardan bir ücret mi istiyorsun? Rabinin ücreti daha hayırlıdır. O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.

73- Şüphesiz ki sen, onları, dosdoğru bir yola davet ediyorsun.

74- Ama âhirete iman etmeyenler, o dosdoğru yoldan saparlar.

Ey Muhammed, sen, kavminden, İslâm'ı tebliğ etme karşılığında bir ücret mi istiyorsun ki onlar, davetini kabul etmekten kaçınıyorlar? Sen onlardan ücret istemiyorsun. Zira rabbinin sana vereceği sevap, dünyanın gelip geçici malından daha hayırlıdır. Rabbin, rızık verenlerin en hayırlısıdır. Senin davetinin karşılığını en hayırlı şekilde verecektir.

Ey Muhammed, şüphesiz ki sen, kavminin müşriklerini, dosdoğru bir yol olan İslâm'a çağırıyorsun. Ancak öldükten sonra dirilmeye ve âhirette hesaba çekileceklerine iman etmeyenler, senin davet ettiğin, dosdoğru yol olan İslâm'dan yüz çevirirler. Onu bırakıp başka yollara giderler.

وَلَوْ رَحِمْنَاهُمْ وَكَشَفْنَا مَا بِهِم مِّن ضُرٍّ لَّلَجُّوا فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿٧٥﴾

75- Biz onlara merhamet edip başlarındaki sıkıntıyı gidersek bile, onlar yine de azgınlıkları içinde bocalar dururlar.

Şayet biz, âhirete iman etmeyen bu kâfirlere merhamet edip, başlarına gelen açlık ve kıtlık gibi sıkıntıları giderecek olsak yine de onlar, azgınlıklarında ve rablerine karşı isyanda bocalayıp dururlar. Yaptıklarından vazgeçip hakka yönelmezler.

وَلَقَدْ أَخَذْنَاهُم بِالْعَذَابِ فَمَا اسْتَكَانُوا لِرَبِّهِمْ وَمَا يَتَضَرَّعُونَ ﴿٧٦﴾

76- Doğrusu biz onları azapla yakalamıştık da, onlar yine de rablerine boyun eğmemişlerdi. Zaten onlar, Allah'a yalvarmazlar.

Şüphesiz ki biz, müşrikleri sıkıntılara sokarak, onlara kıtlık vererek, ileri gelenlerini öldürterek azapla yakalamıştık. Fakat onlar yine de rablerine boyun eğmediler. Onlar, boyun eğecek adamlar da değillerdir.

* Bu âyet-i kerimenin, Resulullah'ın, Kureyşlilerin kıtlığa düşmeleri için beddua etmesi, onların da kıtlığa düşmeleri fakat buna rağmen inkârda ısrar etmeleri üzerine nâzil olduğu zikredilmektedir.

Abdullah b.Mesud diyor ki:

قَالَ عَبْدُ اللهِ انَّ اللهَ بَعَثَ مُحَمَّداً ﷺ وَقَالَ قُلْ مَا اَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ وَمَا اَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ فَانَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ لَمَّا رَأَىٰ قُرَيْشاً اسْتَعْصَوْا عَلَيْهِ فَقَالَ اللَّهُمَّ اَعِنِّي عَلَيْهِمْ بِسَبْعٍ كَسَبْعِ يُوسُفَ فَاَخَذَتْهُمُ السَّنَةُ حَتَّى حَصَّتْ كُلَّ شَيْءٍ اَكَلُوا الْعِظَامَ وَالْجُلُودَ فَقَالَ اَحَدُهُمْ حَتَّى اَكَلُوا الْجُلُودَ وَالْمَيْتَةَ وَجَعَلَ يَخْرُجُ مِنَ الْاَرْضِ كَهَيْئَةِ الدُّخَانِ فَاَتَاهُ اَبُو سُفْيَانَ فَقَالَ اَيْ مُحَمَّدُ انَّ قَوْمَكَ هَلَكُوا فَادْعُ اللهَ اَنْ يَكْشِفَ عَنْهُمْ فَدَعَا ثُمَّ قَالَ تَعُودُوا بَعْدَ هَذَا.

"Şüphesiz ki Allah, Muhammed (s.a.v.)i Peygamber olarak gönderdi ve ona buyurdu ki: "Ey Muhammed, sen onlara şöyle de: "Ben, sizden herhangi bir ücret istemiyorum. Ben, özenerek, kendiliğinden bir şey yapan kimselerden değilim."(11)

Resulullah, buna rağmen Kureyşlilerin kendisine karşı çıktıklarını görünce şöyle dua etti: "Ey Allahım, sen onlara karşı bana, Yusuf'un yedi kıtlık yılı gibi yedi yılla yardım et." Bunun üzerine onları kıtlık yılları yakaladı. Herşeylerini alıp götürdü. Öyle ki kemikleri ve derileri yemeye başladılar. Yeryüzünden göğe doğru duman gibi şeyler yükseliyordu.

Bunun üzerine (Müşriklerin lideri) Ebu Süfyan Resulullah'a geldi ve şöyle dedi: "Ey Muhammed, kavmin helak oldu. Allah'a dua et de onların felaketlerini gidersin." Bunun üzerine Resulullah dua etti ve şöyle buyurdu: "Tekrar bu duruma dönecek misiniz? (Tekrar inkâra dönecek misiniz?)

Diğer bir rivayette şöyle buyuruluyor: "Müşrikler tekrar eski hallerine döndüler. Allah da onlardan, Bedir savaşında intikam aldı."(12)

Abdullah b.Abbas diyor ki: "Ebu Süfyan Resulullah'a geldi ve ona "Allah hakkı için, akrabalık bağı için. Biz, dağ kedilerini ve kan'ları yiyor olduk." dedi. Bunun üzerine Allah Teala bu âyet-i kerimeyi indirdi.

حَتَّىٰٓ إِذَا فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا ذَا عَذَابٍ شَدِيدٍ إِذَا هُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٧﴾

77- Nihayet üzerlerine şiddetli bir azap kapısı açtığımız zaman da, hemen ümitsizliğe düşüp donakalırlar.

* Âyette zikredilen "Şiddetli azap kapısı"ndan maksat, Abdullah b.Abbas'a göre, müşriklerin, Bedir savaşında uğradıkları felakettir. Mücahide göre ise Mekkeli müşriklerin geçirdikleri kıtlık yıllarıdır. Taberi, hadislere dayanarak bu görüşü tercih etmiştir.

وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ ۖ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾

(11) Sa'd suresi, nayet: 86

(12) Buhari, K.Tefsir ey-Kur'an, Sure: 44, bab: 5,3/Müslim, K.el-Münafikî, bab: 40, Hadis No 23798

78- Sizin için kulaklar, gözler ve gönüller yaratan O'dur. Ne de az şükrediyorsunuz.

Ey öldükten sonra dirilmeyi inkâr eden kâfirler, sizin işiten kulaklarınızı, gören gözlerinizi ve idrak eden kalblerinizi yaratan Allah'tır. Bütün bunları yaratanın, öldükten sonra sizi diriltmesi nasıl imkânsız olur? Siz, bunlara karşı ne de az şükrediyorsunuz?

وَهُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٧٩﴾

وَهُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ وَلَهُ اخْتِلَافُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٨٠﴾

79- Sizi, yeryüzünde yaratıp yayan O'dur. Siz, ancak O'nun huzurunda toplanacaksınız.

80- Hayat veren de öldüren de O'dur. Gece ve gündüzün değişmesi, O'nun emriyledir. Hiç düşünmez misiniz?

Ey insanlar, yeryüzünde sizi yaratan Allah'tır. Sizler kabirlerinizden dirilip çıkarıldıktan sonra hesap vermek için onun huzurunda toplanacaksınız. Yarattıklarına can veren ve vadeleri geldiğinde onları öldüren de ancak Allah'tır. Geceyi ve gündüzü değiştiren de O'dur. O halde ey insanlar, hiç düşünmez misinizki varlıkları yoktan yaratan Allah, onları diriltmeye elbette ki kadirdir.

بَلْ قَالُوا مِثْلَ مَا قَالَ الْأَوَّلُونَ ﴿٨١﴾

قَالُوا أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿٨٢﴾

لَقَدْ وُعِدْنَا نَحْنُ وَآبَاؤُنَا هَٰذَا مِن قَبْلُ إِنْ هَٰذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٨٣﴾

81- Hayır, onlar öncekilerin dediklerini deyip durdular.

82- Şöyle dediler: "Ölüp toprak ve kemik olduğumuz zaman mı, biz mi o zaman tekrar diriltilecek mişiz?

83- Şüphesiz biz de, daha önce atalarımızın tehdit edildiği şeyle tehdit

edildik. Bu, öncekilerin efsanelerinden başka bir şey değildir.

Allah'a ortak koşanlar, Allah'ın, kendilerine vermiş olduğu çeşitli nimetleri dönüşüp onlardan öğüt almaları yerine, Peygamberleri yalanlayan geçmiş ataları gibi konuşup durdular. "Bizler ölüp toprak ve kemik olduktan sonra mı? Bizler mi aynen tekrar diriltileceğiz? Doğrusu sen bizleri, önceki atalarımızın, kendilerine gönderildiklerini söyleyen Peygamberlerin tehditleriyle tehdit ediyorsun Bu tehditler eskilerden kalma masallardan başka birşey değildir." dediler.

* Allah Teala bu âyetlerde, kâfirlerin, inkârlarında nasıl inat ettiklerini, kendilerinden önce helak olan ümmetlerden ibret alma yerine onları kendi bâtıl dâvalarına delil yapmaya çalıştıklarını beyan ediyor.

قُلْ لِّمَنِ الْأَرْضُ وَمَن فِيهَا إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٤﴾

سَيَقُولُونَ لِلَّهِ ۚ قُلْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٨٥﴾

84- Ey Muhammed, de ki: "Eğer biliyorsanız söyleyin bakalım, yeryüzü ve oradakiler kimindir?

85- "Allah'ındır" diyecekler. "Öyleyse hiç ondan korkmaz mısınız?" de.

Ey Muhammed, kavminin, âhireti yalanlayanlarına de ki: "Eğer biliyorsanız söyleyin bakalım. Yeryüzünün ve orada bulunanların sahibi kimdir? Onlar şöyle diyeceklerdir: "Yeryüzü ve orada bulunanların mülkiyeti Allah'a aittir." De ki: "O halde hiç düşünmez misiniz? Bunları hiç yoktan yaratanın, onları öldükten sonra tekrar diriltmeye kadir olduğunu anlayamaz mısınız?

قُلْ مَن رَّبُّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿٨٦﴾

سَيَقُولُونَ لِلَّهِ ۚ قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٨٧﴾

86- "Yedi göğün rabbi ve yüce arşın rabbi kimdir?" de.

87- "Allah'tır" diyecekler. "Öyleyse hiç ondan korkmaz mısınız?" de.

Ey Muhammed, yine onlara de ki: "Yedi göğün rabbi ve onları kuşatan yüce arşın rabbi kimdir?" de. Onlar sana: "Bütün bunların rabbi Allah'tır." diyeceklerdir. Onlara de ki: "O halde sizler onu inkâr etmenizden, gönderdiği şeyleri ve Peygamberini yalanlamanızdan dolayı sizi cezalandırmasından korkmaz mısınız?

قُلْ مَنْ بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٨﴾

سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ فَأَنَّىٰ تُسْحَرُونَ ﴿٨٩﴾

88- "Herşeyin hakimiyet ve mülkiyetini elinde tutan, dilediğini koruyan fakat kendisinden hiçbir şey korunmayan kimdir? Biliyorsanız söyleyin." de.

89- "Allah'tır" diyeceklerdir. "O alde nasıl aldanıyorsunuz?" de.

Ey Muhammed, de ki: "Herşeyin hazinesi ve mülkiyeti kimin elindedir? Kendisine kötülük yapılmak isteneni koruyan ve kendisinin cezalandırmak istediğini de kimse koruyamayan yüce kudret sahibi kimdir? Eğer biliyorsanız söyleyin bakalım? Onlar: "Her şeyin mülkiyeti elinde olan ve herşeye gücü yeten Allah'tır." diyeceklerdir. Onlara de ki: "Hangi yönden Allah'ın âyetlerinden yüz çeviriyor ve onun gönderdiği haberleri inkâr ediyor ve Peygamberlerine karşı çıkıyorsunuz? Böylece âdeta sihirlenmiş gibi oluyorsunuz da yalanı doğru gibi görüyorsunuz.

بَلْ أَتَيْنَاهُمْ بِالْحَقِّ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٩٠﴾

90- Doğrusu biz onlara hakkı getirdik. Fakat onlar yalancıdırlar.

* Âyet-i kerimede, getirildiği beyan edilen "Hak"tan maksat, Allah Teala'nın, Hz. Muhammed (s.a.v.) ile gönderdiği İslâm dini ve onun nişanesi olan "Lailahe İllallah"tır. Fakat müşrikler "Lailahe İllallah"ı bırakıp, Allah ile bera-

ber başka ilahlar olduğunu iddia etmelerinde ve Allah'ın çocuk edindiğini söylemelerinde yalancıdırlar. Allah'a karşı iftira etmektedirler.

مَا اتَّخَذَ اللَّهُ مِن وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ إِلَٰهٍ ۚ إِذًا لَّذَهَبَ كُلُّ إِلَٰهٍ بِمَا خَلَقَ
وَلَعَلَا بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ ۚ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٩١﴾

91- Allah, çocuk edinmemiştir. Onunla birlikte başka bir ilah ta yoktur. Eğer öyle olsaydı, her ilah kendi yarattığına hükmedip onu istediği yöne götürürdü. Ayrıca onların bir kısmı diğerine üstün gelmeye çalışırdı. Allah, müşriklerin taktıkları sıfatlardan münezzehtir.

* Allah Teala bu âyet-i kerimede uluhiyet sıfatına ters düşen ve Allah'a ortak koşanlar tarafında ileri sürülen iftiraları reddediyor, Allah'ın çocuk edinmediğini, böyle birşeyin Allah'a yakışmayacağını, Allah ile beraber başka ilahlar bulunmadığını, aksi takdirde her ilahın kendi yarattığı ile başbaşa kalması gerektiğini ve ilahların birbiriyle çatışarak birbirlerine galip gelmeye çalışacaklarını beyan ediyor ve Allah'ın bu tür sıfatlardan uzak olduğunu belirtiyor.

عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٩٢﴾

92- O, gaybı da bilir, hazırı da. Onların koştukları ortaklardan yücedir.

Allah, yaratıkların bilip göremedikleri gayba ait olan şeyleri de bilendir, gözle görülebilecek şeyleri de bilendir. Ve Allah, müşriklerin ortak koştukları şeylerden münezzehtir. Ve yüceler yücesidir.

* Müşrikler, söyledikleri sözlerin nereye vardığını bilememektedirler. Gaybı bilen Allah, onların söylediklerinin bâtıl olduğunu ortaya koymaktadır. O halde müşriklerin söylediklerini bırakın ve Allah'ın buyurduklarına yönelin.

قُل رَّبِّ إِمَّا تُرِيَنِّي مَا يُوعَدُونَ ﴿٩٣﴾
رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِي فِي الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٩٤﴾

93- Ey Muhammed, de ki: "Rabbim, eğer onlara vaadolunan azabı bana mutlaka göstereceksen,

94- Beni o zalim kavmin arasında bulundurma rabbim."

Ey Muhammed, de ki: "Rabbim, eğer sen şu müşriklere vaadettiğin azabı bana da gösterecek olursan, beni de onları helak ettiğin azapla helak etme. Sen beni, o zalim müşriklerin elinde bırakma. Kendilerinden razı olduğun dostlarının içine kat.

وَإِنَّا عَلَىٰٓ أَن نُّرِيَكَ مَا نَعِدُهُمْ لَقَٰدِرُونَ ﴿٩٥﴾

95- Biz, onlara vaadettiğimizi sana göstermeye elbette kadiriz.

Ey Muhammed, o müşriklere vaadettiğimiz âcil azabı sana da göstermeye elbette kadiriz. Fakat biz bu azabı, tayin ettiğimiz vakit gelinceye kadar erteliyoruz. O halde sen, vaadedilen şeylerde, onların seni yalanlamalarından dolayı üzülme.

ٱدْفَعْ بِٱلَّتِى هِىَ أَحْسَنُ ٱلسَّيِّئَةَ ۚ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ ﴿٩٦﴾

96- Sen kötülüğü en güzel şekilde önle. Biz, onların ne tür sıfatlar uydurduklarını çok iyi biliriz.

Ey Muhammed, bu müşriklerin sana yaptıkları kötülükleri en güzel şekilde önle. Biz onların, Allah hakkında ne gibi şeyler uydurduklarını ve sana nasıl dil uzattıklarını çok iyi biliriz. Biz onları, yaptıklarından dolayı cezalandıracağız.

* Âyet-i kerimede zikredilen "Kötülük"ten maksat, müşriklerin Resulullah'a yaptıkları çeşitli eziyetler, onu yalanlamları ve ona çeşitli adlar takmalarıdır. Müşriklerin yaptıkları bu kötülükleri "En güzel şeklide önlemek"ten maksat ise, Mücahide göre, müşriklerin Resulullah'a yaptıklarına onun aldırış etmemesidir.

Mücahid'den nakledilen diğer bir görüşe göre ise Resulullah'ın onlara selam vermesidir. Hasan-ı Basrî'ye göre ise, öfkesini yenmesidir.

وَقُل رَّبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ ﴿٩٧﴾

وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَن يَحْضُرُونِ ﴿٩٨﴾

97- Ey Muhammed, de ki: "Rabbim, şeytanların vesvesesinden sana sığınırım."

98- Rabbim, yanımda bulunmalarından da sana sığınırım."

Ey Muhammed, de ki: "Rabbim, Şeytan'ın dürtüklemelerinden sana sığınırım. Şeytan'ın, işlerime karışmasından da sana sığınırım."

* Allah Teala bu âyetlerde, Resulullah'ın, Şeytan'ın şerrinden kendisine sığınmasını emretmektedir. Zira Şeytan'ın şerrinden emin olmak için herhangi bir maddi tedbir alma imkânı yoktur. Ayrıca şeytanlar, güzel sözle bertaraf edilecek varlıklar da değillerdir. Peygamber efendimiz (s.a.v.) dua ederken Şeytanın şerrinden rabbine sığınırdı ve şöyle derdi:

أعوذ بالله السميع العليم من الشيطان الرجيم من همزه ونفخه ونفثه.

"Kovulmuş Şeytan'ın dürtüklemesinden, şişirmesinden ve üflemesinden, herşeyi işiten ve bilen Alah'a sığınırım."(14)

Peygamberimizin diğer bir Hadis-i Şerifinde ise şöyle dua ettiği rivayet edilmektedir.

اللهم إني اعوذ بك من الهدم وأعوذ بك من التردي، وأعوذ بك الغَرَقَ، والحرق، والهرم، وأعوذ بك إن يتخبَّطني الشيطان عند الموت، وأعوذ بك ان اموت في سبيلك مدبراً، وأعوذ بك أن أموت لديغاً.

"Ey Allahım, üzerime bina yıkılmasımdan sana sığınırım. Yüksek bir yerden düşüp ölmekten sana sığınırım. Boğulmaktan, yanmaktan ve ihtiyarlıktan sana sığınırım. Ölüm ânında şeytanın beni çarpmasından sana sığınırım. Senin yolunda mücadele vermekten kaçarak ölmekten sana sığınırım. Isırılarak ölmekten sana sığınırım."(15)

---

(14) Ebu Dâvud, K. es- salah, bab: 120, Hadis No 775/Tirmizî K. es- salah, bab: 655, Hadis No 242

(15) Ebu Dâvud, K. es- Sabah, bab: 367, Hadis No: 1552/Nesîî, K.el istiaze, bab: 61 Hadis No 5533

حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءَ أَحَدَهُمُ ٱلْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ٱرْجِعُونِ ﴿٩٩﴾

لَعَلِّىٓ أَعْمَلُ صَٰلِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّآ إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَآئِلُهَا ۖ وَمِن وَرَآئِهِم

بَرْزَخٌ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٠٠﴾

99- Müşriklerin birine ölüm geldiği zaman şöyle der: "Rabbim, beni dünyaya geri gönderiniz.

100- Ki, terkettiğim dünyada salih amel işleyeyim. "Hayır, hayır. Bu bir laftır. O bunu söylemektedir. Onların, diriltilecekleri güne kadar, geçirecekleri bir berzâh alemi (kabir hayatı) vardır.

Müşriklerin birine ölüm gelip çattığı zaman, Allah'ın azabına düşeceğini yakinen anlayınca, geçmişteki yaptıklarına pişman olur ve şöyle der:

"Rabbim, beni bırakınız da, gemişte yapmamış olduğum salih amelleri işleyeyim." Fakat onun bu isteği kabul edilmez. Söylediği şeyler boş sözden öteye geçmez. O ölür, kabir âlemine gider ve dirilinceye kadar orada kalır.

* Katade bu âyet-i kerimeleri izah ederken, şöyle demiştir: "Böyle söyleyen kişi dünyada ailesine, kabilesine dönmek için veya dünya malını biriktirmek için yahut şehvanî arzularını gidermek için dönmek istememektedir. Salih amel işlemek için istemektedir. Fakat o fırsat ona verilmeyecektir.

Abdurrahman b.Zeyd diyor ki: "Ölüm halinde olan her zalim bu sözü söyleyecektir."

فَإِذَا نُفِخَ فِى ٱلصُّورِ فَلَآ أَنسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَآءَلُونَ ﴿١٠١﴾

101- Sur'a üfürüldüğü zaman, aralarında soy bağı kalmaz ve birbirlerine de birşey soramazlar.

* Sur'a iki defa üflenecektir. Birinci üflenişinde dünya hayatı ona erecek ve herşey yok olacaktır. İkinci üflenişinde ise insanlar ve yükümlü olan diğer varlıklar dirilip kabirlerinden çıkacaklar ve Allah'ın huzuruna varıp hesap vere-

ceklerdir. Bu âyet-i kerimede zikredilen "Üfleme"den maksadın birinci sur'a mı yoksa ikinci sur'a mı üflenme olduğu hakkında iki görüş zikredilmiştir.

Said b.Cübeyr, Süddî ve Abdullah b.Abbas'a göre buradaki sur'a üflemekten maksat, sur'a birinci defa üflenmesidir. Said b.Cübeyr diyor ki: "Bir adam Abdullah b.Abbas'a geldi ve ona: "Allah Teala'nın, bir âyet-i kerimede "O gün aralarında soy bağı kalmaz ve birbirlerine de bir şey soramazlar." buyurduğunu, başka bir âyette ise "Kullar birbirlerine yönelip sorarlar."(16) buyurduğunu işittim." dedi. (Yani, birinci âyette hiç kimsenin kimseyle ilgisinin olmayacağı, birbirlerine bir şey soramayacakları belirtiliyor, ikinci âyette ise insanların birbirlerine yönelip soru soracakları beyan ediliyor bundan maksat nedir?) Abdullah b.Abbas ise ona şöyle cevap verdi: "O gün onlar birbirlerine de birşey soramazlar." ifadesi, sur'a birinci defa üflendiğinde kimsenin kimseye birşey sormayacağını beyan etmektedir. Zira yeryüzünde hiçbirşey kalmayacak ki, soy bağı bulunmuş olsun veya insanlar birbirlerine birşey sorabilsinler.

"Kullar birbirlerine yönelip sorarlar." ifadesinde ise, cennete girdikten sonra birbirlerine herhangi bir şey sorabileceklerini beyan eder.

Abdullah b.Mes'ud'a göre ise, bu âyetteki "Sur'a üflemek"ten maksat, sura ikinci defa üflenmesidir. İşte o zaman bütün insanlar birbirlerinden kaçacaklar ve kimse kimseyi tanımayacaktır. İnsan, en yakın dostundan ve akrabasından kaçacaktır.

فَمَن ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٢﴾

وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ فِي جَهَنَّمَ

خَالِدُونَ ﴿١٠٣﴾

تَلْفَحُ وُجُوهَهُمُ النَّارُ وَهُمْ فِيهَا كَالِحُونَ ﴿١٠٤﴾

102- Kimlerin tartısı ağır gelirse, işte onlar, kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.

103- Kimlerin de tartıları hafif gelirse, işte onlar, kendilerini ziyana sokanlardır. Cehennemde ebediyyen kalacaklardır.

(16) Sâffât Suresi, âyet: 50

104- Ateş onların yüzlerini yalar. Onların orada yüzleri kavrulup, dişleri sırıtır kalır.

Kıyamet gününde kulların amellerini tartan adaletli teraziler kurulacaktır. İşte o gün kimin sevabı günahından ağır galirse onlar kurtuluşa ereceklerdir. Cehennem azabından kurtulup cennete konacaklardır. Kimin de kötülükleri iyiliklerinden ağır gelise işte onlar, kendilerini hüsrana uğratanlardır. Onlar, cehennemde ebedi olarak kalacaklardır. Yüzlerini cehennem ateşi yalayacak ve onlar orada, cehennemin ateşiyle yüzler kavrulmuş olarak bulunacaklar, dişleri de sırıtıp duracaktır.

* Ebu Saîd el-Hudrî, Resulullah'ın, bu âyetin son bölümünü şöyle izah ettiğini rivayet etmektedir:

عَنْ اَبِی سَعِیدِ الْخُدْرِیِّ عَنِ النَّبِیِّ ﷺ قَالَ: (وَهُمْ فِیهَا كَالِحُونَ) قَالَ تَشْوِیهِ النَّارُ فَتَقَلَّصُ شَفَتُهُ العالیةحَتَّی تَبْلُغَ وَسَطَ رَأْسِهِ، وَتَسْتَرْخِی شَفَتُهُ السُّفْلَیٰ حَتَّی تَضْرِبَ سُرَّتَهُ.

"Ateş, cehennemlik kimsenin yüzünü pişirir. Böylece üst dudağı kasılır ve başının ortasına varır. Alt dudağı ise sarkar ve göbeğine değer."(17)

أَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٠٥﴾

105- Allah: "Âyetlerim size okundu da, siz onları yalanladınız değil mi?" der.

"Allah Teala: "Bizi tekrar dünyaya döndür de salih ameller işleyelim." diyen kâfirlere şöyle der: "Daha önce sizlere, Kur'an'da gönderdiğim âyetlerim okunmamış mıydı? Onlarda bu durumlar size haber verilmişti. akat siz o halleri yalanlıyordunuz."

قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ ﴿١٠٦﴾

(17) Tirmîî, K. Tefsir el- Kur'an, sure: 23- Hadis no 3176

رَبَّنَآ أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِنْ عُدْنَا فَإِنَّا ظَٰلِمُونَ ﴿١٠٧﴾

106- Onlar şöyle derler: "Ey rabbimiz, bize kötülüğümüz galip geldi. Biz, sapık bir kavim olduk.

107- Rabbimiz, bizi buradan çıkar. Eğer tekrar inkâra dönersek, gerçekten zalimler oluruz."

* Bu âyet-i kerime şu şekillerde izah edilmiştir: "Rabbimiz, bizim bedbahtlığımız bize galip geldi de sapık bir kavim olduk."

"Rabbimiz, alın yazımız bize galip geldi de sapık bi kavim olduk."

İbn-i Cüreyc diyor ki: "Bize rivayet edildiğine göre, cehennemlikler önce cehennem zebanilerine seslenerek: "Rabbinize dua edin de azabımızdan bir gün olsun hafifletsin." derler.[18] Zebaniler, Allah'ın dilediği kadar susarlar ve belli bir zaman sonra onlara şöyle cevap verirler: "Hadi dua edin." Kâfirlerin duası ise sapıklıktan başka bir şey değildir."[19] Sonra cehennemlikler, cehennemin baş zebanisine seslenirler: "Ey Mâlik, hiç olmazsa rabbin, canımızı alsın." Mâlik ise onlara kırk yıl cevap vermez. Sonra şöyle der: "Siz bu azapta bekleteleceksiniz."[20]

Sonra, cehennemliklerin içinden bedbaht olanlar rablerine seslenirler ve şöyle derler: "Ey rabbimiz, bize kötülüğümüz galip geldi. Biz, sapık bir kavim olduk." "Ey rabbimiz, bizi buradan çıkar. Eğer tekrar inkâra dönersek gerçekten zalimler oluruz."

Allah onlara, dünyanın var olduğu müddet kadar bir zaman cevap vermez. Sonra da onlara şu cevabı verir: "Kesin sesi. Benimle konuşmayın."

قَٰلَ ٱخْسَـُٔوا۟ فِيهَا وَلَا تُكَلِّمُونِ ﴿١٠٨﴾

إِنَّهُۥ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْ عِبَادِى يَقُولُونَ رَبَّنَآ ءَامَنَّا فَٱغْفِرْ لَنَا وَٱرْحَمْنَا وَأَنتَ خَيْرُ ٱلرَّٰحِمِينَ ﴿١٠٩﴾

(18) Mümin suresi, âyet: 49
(19) Ra'd suresi, âyet: 14
(20) Zuhruf suresi âyet: 77

فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سِخْرِيًّا حَتَّىٰ أَنسَوْكُمْ ذِكْرِي وَكُنتُم مِّنْهُمْ تَضْحَكُونَ ﴿١١٠﴾
إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿١١١﴾

108- Allah onlara şöyle der: "Kesin sesi, oturun yerinizde. Benimle konuşmayın.

109-110- Çünkü kullarımdan bir zümre vardı. Onlar: "Rabbimiz, biz iman ettik. Bizi bağışla, bize merhamet et. Sen merhamet edenlerin en hayırlısısın." derlerdi de siz onları alaya alırdınız. O kadar ki bu davranışınız, beni anmayı unutturdu. Siz onlara hep gülüyordunuz.

111- Bugün de ben onları, sabırlarının karşılığı olarak kurtuluşa ermekle mükâfatlandırdım."

Cehennemden çıkmak isteyen kâfirlere, âhirette Allah Teala'nın cevabı şöyle olacaktır. "Cehennemin içinde sinip kalın. Benimle konuşmayın. Zira kullarımdan bana iman eden gurup dünyada iken şöyle diyorlardı: "Rabbimiz, biz sana, Peyamberlerine ve Peygamberlerinin senin nezdinden getirdiklerine iman ettik. Sen bizim günahlarımızı bağışla. Sen bize merhametli davran. Sen, merhamet edenlerin en hayırlısısın. Sen bize azap etme."

Siz sapıklar ise dünyada iken onları alaya alıyordunuz. Öyle ki onları alaya almanız, beni hatırlamayı bile size unutturuyordu ve sizler onlara güveniyordunuz.

Ey müşrikler, işte bugün de ben onları, dünyada çeşitli eziyet ve zahmetlere sabretmelerine karşılık kurtuluşa ermekle mükâfaatlandırıyorum. O da cennete erişmektir.

قَالَ كَمْ لَبِثْتُمْ فِي الْأَرْضِ عَدَدَ سِنِينَ ﴿١١٢﴾
قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَاسْأَلِ الْعَادِّينَ ﴿١١٣﴾
قَالَ إِن لَّبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا لَّوْ أَنَّكُمْ كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١١٤﴾
أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴿١١٥﴾

112- Allah: "Yeryüzünde yıl olarak ne kadar kaldınız?" der.

113- Onlar da: Bir gün veya bir günün bir bölümü kadar kaldık. Hesaplayanlara sor." derler.

114- Allah şöyle dedi: "Sadece az bir zaman kaldınız, keşke bilseydiniz.

115- Sizi boşuna yarattığımızı ve huzurumuza çıkarılmayacağınızı mı sandınız?"

Allah, cehennemlik kâfirlere şöyle der: "Dünyada iken yeryüzünde kaç yıl kaldnız?" Onlar ise âhiretteki azabın dehşetinden ve oradaki hallerin şiddetinden, dünyada uzun bir zaman kaldıklarını unutacaklar, orada çok az bir zaman kaldıklarını sanacaklar ve şu cevabı vereceklerdir: "Biz dünyada bir gün veya bir günün bir bölümü kadar kaldık. Sen, bunları sayan Meleklere veya o zamanı hesap edenlere sor."

Bunun üzerine Allah da onlara şöyle diyecektir. "Şayet sizler, yeryüzünde ne kadar kaldığınızı bilen kimseler olsanız anlardınız ki sizler orada, âhiret hayatına göre az bir zaman kaldınız. Keşke bunu bilmiş olsaydınız. Geçici dünya hayatını, ebedi olan âhirete tercih etmezdiniz. Böylece kötü davranışlarınızla Allah'ın gazabını hak etmezdiniz.

Ey cehennemlikler, sizleri boşuna yarattığımızı ve sizleri tekrar diriltip bir araya getiremeyeceğimizi mi sanıyordunuz?

فَتَعَٰلَى ٱللَّهُ ٱلْمَلِكُ ٱلْحَقُّ ۖ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ رَبُّ ٱلْعَرْشِ ٱلْكَرِيمِ ﴿١١٦﴾

116- Gerçek hükümran olan Allah, pek yücedir. Ondan başka hiçbir ilah yoktur. O, kerim olan Arş'ın rabbidir.

Herşeyin gerçek hükümranı olan Allah, müşriklerin vasıflandırmalarından münezzehtir, yücedir. Ondan başka hiçbir ilah yoktur. O, herşeyi kuşatan, rahmet ve hayırın kaynağı olan Arş'ın rabbidir. O halde o nasıl çocuk edinir? Ondan başka nasıl bir ilah olabilir?

وَمَن يَدْعُ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ لَا بُرْهَٰنَ لَهُۥ بِهِۦ فَإِنَّمَا حِسَابُهُۥ عِندَ رَبِّهِۦٓ ۚ إِنَّهُۥ لَا

يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ ﴿١١٧﴾

117- Kim, Allah'la beraber bir başka ilaha taparsa ki, onun buna dair hiçbir delili yoktur. Onun hesabı ancak rabbinin nezdindedir. Kâfirler, elbette kurtuluşa eremezler.

* Allah Teala bu âyet-i kerimede, kendisine ortak koşanları tehdit ediyor ve onları, bizzat kendisinin hesaba çekeceğini beyan ediyor. Kendisine ortak koşanların, ellerinde herhangi bir delilleri bulunmadığını bildiriyor.

وَقُل رَّبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ ﴿١١٨﴾

118- Ey Muhammed, de ki: "Rabbim, bağışla, merhamet et. Sen, merhamet edenlerin en hayırlısısın."

Ey Muhammed, de ki: "Rabbim, sen, affınla günahlarımı ört. Tevbemi kabul ederek ve yaptıklarıma karşı beni cezalandırmayarak bana merhamet et. Zira sen, merhamet edenlerin en hayırlısısın.

* Allah Teala bu âyet-i kerime ile Resulullah'a ve onun şahsında biz ümmetine, nasıl dua edeceğimizi öğretiyor.

NUR SURESİ

Nur Suresi Medine'de nâzil olmuştur ve altmış dört âyettir.

Bu Sure-i Celile'de, ictimai hayatımızın temelini teşkil eden aile hayatının esasları ve kadın erkek münasebetleri beyan ediliyor. İnsanoğlunun içine düşeceği en büyük tehlikelereden biri olan gayr-ı meşru ilişkilere ve onlara verilecek cezalara yer veriliyor.

Zina eden erkek ve kadına verilecek ceza ile iffetli kadınlara zina iftirasında bulunanlara tatbik edilecek ceza beyan ediliyor. Hanımlarına zina suçunu isnad edip te bunu ispat edemeyenlerin durumu açıklanıyor.

Hz. Aişe (r.anh.) validemize yapılan iftira hadisesi ve bizzat Kur'anı Kerim âyetleriyle temize çıkarılması açıklanıyor.

Günlük hayatımızda karşılıklı ziyaret münasebetlerimiz ve ziyaret etmek istediğimiz çeşitli yerlere nasıl gireceğimizin esasları belirtiliyor.

Mahremiyet meselesinin esaslarını vaz eden Sure-i Celile, hangi kadınların hangi erkeklere mahrem olduklarını, hangi kadınların, erkeklerden kimlere karşı örtülü olmak zorunda olduklarını, kimlerin yanında, belli ölçüleri muhafaza etmek kaydıyla örtünme zorunda olmadıklarını beyan ediyor.

Sure-i Celilede bundan sonra, evlilik müessesesinin ehemmiyetine temas ediliyor ve evlenme çağına gelen kız ve erkek evlatlarla, müminlerin emir ve idareleri altında bulunup ta evlenme çağına gelen bekârların evlendirilmeleri emrediliyor.

İman eden ve salih amel işleyenlerin mükâfatlandırılacakları, inkârcıların ise yaptıklarının karşılığını görecekleri tekraren beyan edildikten sonra, Allah Teala'nın, bulutları sevkederek biz insanlara rahmet gönderdiği ve gökten indirilen su ile canlılara hayat verdiği beyan ediliyor.

Yine günlük hayatımızda her an karşılaştığımız, hayatımızla iç içe olan meselelerden bahisle, çocukların, günün hangi saatlerinde anne ve babalarının odalarına giremeyecekleri, hangi zamanlarda ise izin alarak girebilecekleri açıklanıyor.

Sure-i Celile, daha birçok meseleye temas ettikten sonra Müminlerin vasıflarını beyan ederek sona eriyor.

İctimaî hayatımız için ölümsüz esaslar vaz eden Sure-i Celilede bulunan âyetlerin işte teker teker ve etraflıca izahı...

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla

سُورَةٌ أَنزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا وَأَنزَلْنَا فِيهَا آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لَّعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿١﴾

1- Bu, indirdiğimiz ve hükümlerini üzerinize farz kıldığımız bir suredir. Biz onda düşünüp öğüt alasınız diye apaçık âyetler indirdik.

* Bu âyet-i kerimede iki kıraat şekli vardır. Bunlardan birine göre âyetin mânâsı, mealde izah edildiği gibidir. İkinci kıraat şekline göre ise şöyledir: "Bu indirdiğimiz ve içinde hükümleri açıkladığımız bir suredir. Biz bu Surede hakkı gösteren apaçık âyetler indirdik ki düşünüp ibret ve öğüt alasınız ve bu surenin Allah katından geldiğini anlayasınız.

Burada açıklandığı ifade edilen hükümler, helaller, haramlar, emirle, yasaklar ve cezalar gibi hükümlerdir.

الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ ۖ وَلَا تَأْخُذْكُم بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۖ وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُمَا طَائِفَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢﴾

2- Zina eden kadın ve erkeğin her birerine yüzer değnek vurun. Eğer Allah'a ve âhiret gününe iman ediyorsanız, Allah'ın dinini tatbik hususunda onlara acıyacağınız tutmasın. Müminlerden bir topluluk ta onların cezalarına şahit olsun.

* Bu âyet-i kerime, zina yapan erkek veya kadının bu dünyadaki cezasının ne olduğunu beyan etmektedir.

Zina yapan kimse ya evli olur veya bekâr. Bekar olarak zina yapan erkek veya kadının cezası burada zikredilmiştir. O da yüz değnek vurmaktır. Hanefi dışındaki diğer mezheplere göre, bekâr olarak zina yapan kimseye yüz değnek vurmakla, birlikte bir yıl da sürgün cezası verilir. Hanefiler ise sürgün etme cezasının Halifenin takdirine bırakıldığını söylemişlerdir.

Zina yapan kimse evli ise recmedilir. Yani taşlanarak öldürülür. Bu ceza, Resulullah'ın, fiilen uygulaması ile sabittir.

Ebu Hureyre ve Zeyd b.Halit (r.a.) diyorlar ki:

سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ وَزَيْدَ بْنِ خَالِدٍ قَالاَ كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ أَنْشُدُكَ اللهَ إِلاَّ مَا قَضَيْتَ بَيْنَنَا بِكِتَابِ اللهِ فَقَامَ خَصْمُهُ وَكَانَ أَفْقَهَ مِنْهُ فَقَالَ أَقْضِ بَيْنَنَا بِكِتَابِ اللهِ وَائْذَنْ لِي قَالَ قُلْ قَالَ إِنَّ ابْنِي كَانَ عَسِيفاً عَلَىٰ هَذَا فَزَنَىٰ بِامْرَأَتِهِ فَافْتَدَيْتُ مِنْهُ بِمِائَةِ شَاةٍ وَخَادِمٍ ثُمَّ سَأَلْتُ رِجَالاً مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ فَأَخْبَرُونِي أَنَّ عَلَىٰ ابْنِي جَلْدَ مِائَةٍ وَتَغْرِيبَ عَامٍ وَعَلَىٰ امْرَأَتِهِ الرَّجْمُ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لأَقْضِيَنَّ بَيْنَكُمَا بِكِتَابِ اللهِ جَلَّ ذِكْرُهُ الْمِائَةُ شَاةٍ وَالْخَادِمُ رَدٌّ عَلَيْكَ وَعَلَىٰ ابْنِكَ جَلْدُ مِائَةٍ وَتَغْرِيبُ عَامٍ وَاغْدُ يَا أُنَيْسُ عَلَىٰ امْرَأَةِ هَذَا فَإِنِ اعْتَرَفَتْ فَارْجُمْهَا.

"Biz, Resulullah'ın yanında bulunuyorduk. Orada bulunan bir adam ayağa kalkıp "Allah hakkı için sana soruyorum. Aramızda mutlaka Allah'ın kitabıyla hüküm ver." dedi. Bunun üzerine, hakkında şikâyetçi olduğu adam ayağa kalktı. Bu adam, şikâyetçi olandan daha anlayışlıydı. Ve şöyle dedi: "Aramızda Allah'ın kitabıyla hükmet. Bana da izin ver meseleyi anlatayım." Resulullah "Anlat" dedi. Adam şunları söyledi: "Benim oğlum bu adamın yanında işçi idi. Bunun karısıyla zina etti. Ben buna yüz koyun bir de hizmetçi fidye vererek oğlumu kurtardım. Sonra ilim adamlarına sordum. Bana, oğluma yüz sopa vurulması ve bir yıl da sürgün edilmesi, bunun karısının ise recmedilmesi gerektiğini söylediler." Bunu üzerine Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Hayatım kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, ben, sizin aranızda yüce Allah'ın kitabıyla hüküm vereceğim. Yüz koyun ve hizmetçi sana geri verilecektir. Oğluna yüz sopa vurulması bir yıl da sürgün edilmesi gerekir." (Resulullah, Ensar'dan birisine seslenerek) "Ey Üneys, bu adamın karısına git. Eğer itiraf ederse onu recmet?" dedi.

Üneys kadına gitti. Kadın itiraf etti. Üneys de onu recmetti.[1]

(1) Buhari, K. el-Hudud, bab:30 K. es-Kulh, Bab: 5, K. el-Eyman, bab: 5 Müslim, K. el-Dudud, bab: 25, Hadis No 1697,1698/Ebu Dâvûd, K.el-Hudud, bab: 25 Hadis No 4445/Tirmizi, K. el-Hudud, bab: 8, Hadis No 1433

Ebu Hureyre (r.a.) diyor ki:

اَنَّ اَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ اَتىٰ رَسُولَ اللهِ ﷺ رَجُلٌ مِنَ النَّاسِ وَهُوَ فِى الْمَسْجِدِ فَنَادَاهُ يَارَسُولَ اللهِ اِنِّي زَنَيْتُ يُرِيدُ نَفْسَهُ فَاَعْرَضَ عَنْهُ النَّبِيُّ ﷺ فَتَنَحّٰى لِشِقِّ وَجْهِهِ الَّذِى اَعْرَضَ قِبَلَهُ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ اِنِّى زَنَيْتُ فَاَعْرَضَ عَنْهُ فَجَاءَ لِشِقِّ وَجْهِ النَّبِيِّ ﷺ الَّذِى اَعْرَضَ عَنْهُ فَلَمَّا شَهِدَ عَلىٰ نَفْسِهِ اَرْبَعَ شَهَادَاتٍ دَعَاهُ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ اَبِكَ جُنُونٌ قَالَ لَا يَا رَسُولَ اللهِ فَقَالَ اَحْصَنْتَ قَالَ نَعَمْ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ اذْهَبُوا فَارْجُمُوهُ قَالَ ابْنُ شِهَابٍ اَخْبَرَنِى مَنْ سَمِعَ جَابِراً قَالَ فَكُنْتُ فِيمَنْ رَجَمَهُ فَرَجَمْنَاهُ بِالْمُصَلّٰى فَلَمَّا اَذْلَقَتْهُ الْحِجَارَةُ جَمَزَ حَتّٰى اَدْرَكْنَاهُ بِالْحَرَّةِ فَرَجَمْنَاهُ.

"Bir gün Resulullah (s.a.v.) Mescitte iken ona bir adam getirildi. (Diğer rivayetlerde bildirildiğine göre bu adamın ismi Mâiz b.Mâlik el-Eslemî'dir.) O kişi Resulullah'a seslenerek ve kendisini kastederek: "Ey Allah'ın Resulü, ben zina ettim." dedi. Resulullah bundan yüzünü çevirdi. Adam, Resulullah'ın yüzünü çevirdiği tarafa geçti ve tekrar: "Ey Allah'ın Resulü, ben zina ettim." dedi. Resulullah yine ondan yüzünü çevirdi. Adam tekrar Resulullah'ın yüzünü çevirdiği tarafa geçti. Bu kişi zina ettiğine dair dört defa itirafta bulununca Resulullah onu çağırdı ve ona şöyle dedi: "Sen deli misin?" Adam: "Hayır ey Allah'ın Resulü" dedi. Resulullah "Evli misin?" diye sordu. Adam da: "Evet, ey Allah'ın Resulü." dedi. Bunun üzerine Rasulullah: "Alın bunu götürün ve recmedin." dedi. Cabir diyor ki: "Ben onu recmedenlerden biriydim. Biz onu namazgâhta recmettik. Taşlar onu acıtınca kaçtı. Biz ona "Harre" denilen yerde kavuştuk ve onu recmettik."(2)

(2) Buhari, K. el-Hudud, bab: 29/Müslim, K. el-Hudud, Bab: 16, HadisNo 1691 Ebu Dâvud, K. el-Hudud, bab: 24-hadisNo4419

Hz. Büreyde diyor ki:

قَالَ: فَجَاءَتِ الْغَامِدِيَّةُ فَقَالَتْ: يَارَسُولَ اللهِ! انِّى قَدْ زَنَيْتُ فَطَهِّرْنِى. وَانَّهُ رَدَّهَا. فَلَمَّا كَانَ الْغَدُ قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللهِ! لِمَ تَرُدُّنِى؟ لَعَلَّكَ اَنْ تَرُدَّنِى كَمَا رَدَدْتَ مَا عِزاً. فَوَ اللهِ! انِّى لَحُبْلىٰ. قَالَ امَّا لاَ، فَاذْهَبِى حَتَّى تَلِدِى» فَلَمَّا وَلَدَتْ اَتَتْهُ بِالصَّبِىِّ فِى خِرْقَةٍ. قَالَتْ: هَذَا قَدْ وَلَدْتُهُ. قَالَ «اذْهَبِى فَارْضِعِيهِ حَتَّى تَفْطِمِيهِ». فَلَمَّا فَطَمَتْهُ اَتَتْهُ بِالصَّبِىِّ فِى يَدِهِ كِسْرَةُ خُبْزٍ. فَقَالَتْ: هَذَا، يَا نَبِىَّ اللهِ! قَدْ فَطَمْتُهُ، وَقَدْ اَكَلَ الطَّعَامَ. فَدَفَعَ الصَّبِىَّ اِلىٰ رَجُلٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ. ثُمَّ اَمَرَ بِهَا فَحُفِرَ لَهَا اِلىٰ صَدْرِهَا. وَاَمَرَ النَّاسَ فَرَجَمُوهَا. فَيُقْبِلُ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ بِحَجَرٍ. فَرَمَى رَأْسَهَا. فَتَنَضَّحَ الدَّمُ عَلىٰ وَجْهِ خَالِدٍ. فَسَبَّهَا. فَسَمِعَ نَبِىُّ اللهِ ﷺ سَبَّهُ اِيَّاهَا. فَقَالَ «مَهْلاً! يَا خَالِدُ فَوَ الَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ! لَقَدْ تَابَتْ تَوْبَةً، لَوْ تَابَ بِهَا صَاحِبُ مَكْسٍ لَغُفِرَ لَهُ».

ثُمَّ اَمَرَ بِهَا فَصَلَّى عَلَيْهَا وَدُفِنَتْ. بِيهَا فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: نُصَلِّى عَلَيْهَا؟ يَا نَبِىَّ اللهِ! وَقَدْ زَنَتْ. فَقَالَ «لَقَدْ تَابَتْ تَوْبَةً لَوْ قُسِمَتْ بَيْنَ سَبْعِينَ مِنْ اَهْلِ الْمَدِينَةِ لَوَسِعَتْهُمْ. وَهَلْ وَجَدْتَ تَوْبَةً اَفْضَلَ مِنْ اَنْ جَادَتْ بِنَفْسِهَا لِلهِ تَعَالىٰ؟».

"Cüheyne kabilesinin "Ğâmid" kolundan bir kadın Resulullaha'a geldi ve: "Ey Allah'ın Resulü ben zina ettim beni temizle." dedi. Resulullah onu geri çevirdi. Ertesi gün kadın tekrar geldi ve "Ey Allah'ın Resulü beni niçin geri çevirdin? Belki de beni, Mâiz'i geri çevirdiğin gibi çeviriyorsun. Allah'a yemin olsun ki ben hamileyim." dedi. Resulullah: "Eğer mutlaka ısrar ediyorsan çocuğu doğuruncaya kadar git." dedi. Kadın çocuğu doğurdu ve onu bir parça beze sararak Resulullah'a geldi." İşte bu, onu doğurdum." dedi. Resulullah "Git onu, sütten kesilinceye kadar emzir." dedi. Kadın çocuğu sütten kesince, çocuğun elinde bir ekmek parçası bulunduğu halde Resulullah'a geldi ve "Ey Allah'ın Resulü, işte bu, sütten kestim. Artık yemek yer oldu." dedi. Resulullah (s.a.v.) çocuğu Müslümanlardan birine teslim etti. Kadın için, göğsüne kadar gömüleceği bir çukur kazılmasını emretti ve insanlara onu recmetmelerini söyledi. İnsanlar da onu recmettiler. Halid b.Velid bir taşla gelip kadının kafasına attı. Oradan Halid'in yüzüne kan sıçradı. Halid kadına sövdü. Resulullah, Halid'in kadına sövdüğünü işitti ve ona: "Yavaş ol Halid, hayatım, kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki bu kadın öyle bir tevbe etti ki, şayet vergi memuru böyle tevbe etmiş olsaydı affedilirdi." Sonra Resulullah emretti kadının cenazesi kılındı ve defnedildi.

Diğer bir rivayette Hadisin sonu şöyledir: "Resulullah onun cenazesini kıldırdı. Ömer: "Ey Allah'ın Resulü, zina eden bir kadının cenaze namazını kıldırıyorsun." dedi. Resulullah: "O kadın öyle bir tevbe etti ki, onun tevbesi Medine halkından yetmiş kişiye dağıtılacak olsaydı onlar için yeterdi. Sen, kişinin canını Allah için feda etmesinden daha üstün bir tevbe bulabilir misin?" dedi.(3)

Abdullah b.Abbas diyor ki:

فَجَلَسَ عُمَرَ عَلَىٰ الْمِنْبَرِ فَلَمَّا سَكَتَ الْمُؤَذِّنُونَ قَامَ فَاثْنَىٰ عَلَىٰ اللهِ بِمَا هُوَ
اَهْلُهُ ثُمَّ قَالَ اَمَّا بَعْدُ فَانِّى قَائِلٌ لَكُمْ مَقَالَةً قَدْ قُدِرَ لِى اَنْ اَقُولَهَا لاَ اَدْرِى
لَعَلَّهَا بَيْنَ يَدَىْ اَجَلِى فَمَنْ عَقَلَهَا وَوَعَاهَا فَلْيُحَدِّثْ بِهَا حَيْثُ انْتَهَتْ بِهِ
رَاحِلَتُهُ وَمَنْ خَشِىَ اَنْ لاَ يَعْقِلَهَا فَلاَ اُحِلُّ لاَحَدٍ اَنْ يَكْذِبَ عَلَىَّ انَّ اللهَ بَعَثَ
مُحَمَّداً ﷺ بِالْحَقِّ وَاَنْزَلَ عَلَيْهِ الْكِتَابَ فَكَانَ مِمَّا اَنْزَلَ اللهُ آيَةُ الرَّجْمِ
فَقَرَأْنَاهَا وَعَقَلْنَاهَا وَوَعَيْنَاهَا فَلِذَا رَجَمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَرَجَمْنَا بَعْدَهُ فَاَخْشَىٰ

(3) Müslim, K. el-Hudud, bab: 22, Hadis No 1695,1696/Ebu Dâvûd, K.el-Hudud bab: 25, Hadis No 4442

اِنْ طَالَ بِالنَّاسِ زَمَانٌ اَنْ يَقُولَ قَائِلٌ وَاللّٰهِ مَا نَجِدُ آيَةَ الرَّجْمِ فِي كِتَابِ اللّٰهِ فَيَضِلُّوا بِتَرْكِ فَرِيضَةٍ اَنْزَلَهَا اللّٰهُ وَالرَّجْمُ فِي كِتَابِ اللّٰهِ حَقٌّ عَلَىٰ مَنْ زَنَىٰ اِذَا اُحْصِنَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ اِذَا قَامَتِ الْبَيِّنَةُ اَوْ كَانَ الْحَبَلُ اَوِ الْاِعْتِرَافُ.

"Bir Cuma günü Ömer minbere çıktı. Müezzin ezanı bitirince ayağa kalktı. Allah'ı layık olduğu şekilde övdü. Sonra şöyle dedi: "Şimdi ben sizlere, bana söyleme imkânı verilen bir söz söyleyeceğim. Bilmiyorum, belki de bu söz, benim, ecelim gelmeden söyleyeceğim son sözdür. Kim bunu anlar ve ezberlerse, bineğinin varacağı yerlere kadar bunu anlatsın. Kim de bunu anlayamayacağından korkarsa bilsin ki kimsenin bana karşı yalan söylemesine müsaade etmem. Şüphesiz ki Allah, Muhammed'i hak olarak gönderdi. Ona kitap indirdi. Allah'ın indirdiği âyetlerden biri de "Recm" âyet idi. Biz onu okuduk anladık ve muhafaza ettik. Bu sebeple Resulullah (s.a.v.) Recm cezasını uyguladı. Ondan sonra biz de uyguladık. Korkarım ki aradan uzun zaman geçer ve insanların içinden biri çıkıp: "Vallahi biz, Allah'ın kitabında Recm âyetini bulamıyoruz." der. Böylece Allah'ın indirdiği bir hükmü terkederek sapmış olurlar. Erkek olsun kadın olsun, evli olduğu halde zina edenin recmedilmesi, Allah'ın kitabında var olan bir hükümdür. Yeter ki buna dair şahit bulunsun, veya hamimelik olsun yahut itiraf bulunsun...[4]

Hz. Ömer (r.a.) bu sözüyle, lafzı neshedilip Kur'an-ı Kerim'de yer almayan fakat mânâsı kalan Recm âyetini kastetmektedir. Yani Recm âyeti böyle bir âyettir. Lafzı Kur'an-ı Kerim'de olmadığı alde mânâsı var olan ve hükmü tatbik edilmiş olan âyettir.

Âyet-i kerimede, zina eden erkek ve kadına zina ceası uygulanırken "Onlara karşı acıyacağınız tutmasın." ifadesi geçmektedir. Bazı müfessirlere göre bu ifadeden maksak, "Zina edenlere, Allah'ın koymuş olduğu cezayı uygulamayarak onlara acımanız tutmasın." demektir. Mücahid, Atâ, İbn-i Cüreyc, İbn-i Zeyd ve Ubeydullah bu görüştedirler. Taberi de bu görüşü tercih etmektedir.

Diğer bazı müfesirlere göre ise bu ifadeden makat, zina cezasını tatbik ederken, darbeleri hafifleterek onlara acımanız tutmasın." demektir.

Katade, Hasan-ı Basrî, Saîd b.el-Müseyyeb ve Hammad bu görüştedirler.

Âyet-i Kerimenin sonunda: "Müminlerden bir topluluk ta onların cezala-

(4) Buhadi, K.el-Hudud, bab: 31/Müslim, K.el-Hudud, bab: 15, Hadis No 1691/ Ebu Dâvûd, K.el-Hudud, bab:23, Hadis No 4418/ Tirmizî, K. ellHudud, Bab: 7, Hadis No 1432

rına şahit olsun." buyurulmaktadır. Bazı müfessirlere göre Recm cezası sırasında tek bir kişinin olaya şahit olması yeterlidir. Taberi de bu görüştedir.

Bazılarına göre en az iki, diğer bazılarına göre en az üç, bazılarına göre ise en az dört kişinin Recm olayına şahit olması gereklidir.

اَلزَّانِي لَا يَنْكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ وَحُرِّمَ ذَٰلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾

3- Zina eden erkek, ancak zina eden veya Allah'a ortak koşan bir kadınla evlenebilir. Zina eden kadın da, ancak zina eden veya Allah'a ortak koşan bir erkekle evlenebilir. Böyle bir evlilik, müminlere haram kılınmıştır.

* Müfessirler, bu âyet-i kerimeyi çeşitli şekillerde tefsir etmişlerdir.

Abdullah b.Amr, Said b.el-müseyyeb, Mücahid, Atâ, Zührî, Katade ve Abdullah b.Abbas, bu âyet-i kerimeyi izah ederlerken şöyle demişlerdir: Bu âyet-i Kerime, bazı sahabîlerin, Resulullah'tan, fahişeliği ile meşhur olan müşrik kadınarla evlenmeyi sormaları üzerine nâzil olmuştur. Bu kadınlar, özel alâmetler taşıyorlar ve kendilerini kiralıyorlardı. Bunun üzerine Allah Teala bu âyet-i Kerime'yi indirdi ve o kadınların müminlere haram olduğunu bildirdi.

Abdullah b.Amr diyor ki:

عن عبد الله بن عمرو ان رجلاً من المسلمين استأذن رسول الله ﷺ فى امرأة يقال لها أم مهزول وكانت تسافح وتشترط له أن تنفق عليه قال فاستأذن الازان أو مشرك. فاستأذن رسول الله ﷺ أو ذكر له امرها قال: فقرأ نبى الله ﷺ «الزانية لا ينكها الا زانٍ اومشرك».

"Müslümanlardan bir adam, Ümmi Mahzul adında bir kadınla evlenmek için izi nistedi. Bu kadın, fahişelik yapıyor ve karşılığında da kendisine bakılmasını şart koşuyordu. Bu adam bu kadınla evlenmek için Resulullah'tan izin istedi. Veya bu kadının durumu bir başkası tarafından Resulullah'a anlatıldı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.): "Zina eden kadınla ancak zina eden bir erkek

veya bir müşrik erkek evlenir..." âyetini okudu.(5)

Amr b.Şuayb'ın dedesi Abdullah b.Amr b.el-Ass diyor ki:

عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ: كَانَ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ مَرْثَدُ بْنُ أَبِي مَرْثَدٍ، وَكَانَ رَجُلاً يَحْمِلُ الأُسْرَى مِنْ مَكَّةَ حَتَّى يَأْتِيَ بِهِمُ الْمَدِينَةَ، قَالَ وَكَانَتْ امْرَأَةٌ بَغِيٌّ بِمَكَّةَ يُقَالُ لَهَا عَنَاقٌ وَكَانَتْ صَدِيقَةً لَهُ، وَأَنَّهُ كَانَ وَعَدَ رَجُلاً مِنْ أُسَارَى مَكَّةَ يَحْمِلُهُ، قَالَ فَجِئْتُ حَتَّى انْتَهَيْتُ إِلَىٰ ظِلِّ حَائِطٍ مِنْ حَوَائِطِ مَكَّةَ فِي لَيْلَةٍ مُقْمِرَةٍ، قَالَ فَجَاءَتْ عَنَاقٌ فَأَبْصَرَتْ سَوَادَ ظِلِّي بِجَنْبِ الْحَائِطِ فَلَمَّا انْتَهَتْ إِلَيَّ عَرَفْتُهُ فَقَالَتْ: مَرْثَدٌ؟ فَقُلْتُ: مَرْثَدٌ. فَقَالَتْ مَرْحَباً وَأَهْلاً هَلُمَّ فَبِتْ عِنْدَنَا اللَّيْلَةَ، قَالَ قُلْتُ يَا عَنَاقُ حَرَّمَ اللَّهُ الزِّنَا، قَالَتْ يَا أَهْلَ الْخِيَامِ هَذَا الرَّجُلُ يَحْمِلُ أَسْرَاكُمْ، قَالَ: فَتَبِعَنِي ثَمَانِيَةٌ وَسَلَكْتُ الْخَنْدَمَةَ فَانْتَهَيْتُ إِلَىٰ كَهْفٍ أَوْ غَارٍ فَدَخَلْتُ فَجَاءُوا حَتَّى قَامُوا عَلَىٰ رَأْسِي فَبَالُوا فَطَلَّ بَوْلُهُمْ عَلَىٰ رَأْسِي وَأَعْمَاهُمُ اللَّهُ عَنِّي، قَالَ ثُمَّ رَجَعُوا وَرَجَعْتُ إِلَىٰ صَاحِبِي فَحَمَلْتُهُ وَكَانَ رَجُلاً ثَقِيلاً حَتَّى انْتَهَيْتُ إِلَى الإِذْخِرِ فَفَكَكْتُ عَنْهُ كُبُلَهُ فَجَعَلْتُ أَحْمِلُهُ وَيُعِينُنِي حَتَّى قَدِمْتُ الْمَدِينَةَ، فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْكِحُ عَنَاقاً؟ فَأَمْسَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيَّ شَيْئاً حَتَّى نَزَلَتْ (الزَّانِي لاَ يَنْكِحُ إِلاَّ زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لاَ يَنْكِحُهَا إِلاَّ زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ وَحُرِّمَ ذَلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ) فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: يَا مَرْثَدُ

(5) Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.2 S. 159,225

الزَّانِي لاَ يَنْكِحُ اِلاَّ زَانِيَةً اَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لاَ يَنْكِحُهَا اِلاَّ زَانٍ اَوْ مُشْرِكٌ فَلاَ تَنْكِحْهَا.

"Sahabilerden bir kişi vardı, adı Mersed b.Ebi Mersed idi. Bu şahıs Mekke'de esir düşen Müslümanları kaçırıp Medine'ye getirirdi. Mekke'de "Anak" isminde fahişe bir kadın vardı. Bu kadın o adamın dostuydu. Bir gün Mersed, Mekke'deki esirlerden birini kaçırmayı vaadetmişti. İşte bu Mersed diyor ki: "Mekke'ye vardım, Ay'ın ışıttığı bir gecede Mekke'nin bahçelerinden birinin gölgesine vardım," "Anak" ismindeki kadın geldi. Bahçenin kenarında benim gölgemi gördü. Kadın yanıma gelince beni tanıdı ve "Sen Mersed'sin değil mi?" dedi. "Evet, Mersed'im" dedim. Kadın: "Merhaba hoş geldin. Gel bu gece bizde kal." dedi. Ben de dedim ki: "Ey Anak, Allah, zinayı haram kıldı." Bunun üzerine Anak: "Ey çadır halkı, bu adam gelmiş esirlerinizi kaçırıyor." diye bağırdı. Bunun üzerine beni sekiz kişi kovaladı. Ben, dağa doğru tırmandım ve nihayet bir mağaraya vardım ve onun içine girdim. Adamlar gelip benim başucumda durdular ve içeriye doğru idrarlarını yaptılar. İdrarları başımı ıslattı. Fakat Allah onları kör etti. Beni göremediler. Sonra dönüp gittiler. Ben, kaçırmak istediğim arkadaşıma döndüm. Onu sırtıma yüklendim. Ağır bir adamdı. Onu, "İzhir" denen yere kadar taşıdım. Orada onun bağlarını çözdüm. Ben onu taşıyordum o da bana yardımcı oluyordu. Nihayet Medine'ye geldik.

Resulullah'a vardım ve dedim ki: "Ben, Anak ile evleneyim mi?" Resulullah durdu ve bana hiçbir cevap vermedi ve nihayet: "Zina eden kadın, ancak zina eden veya Allah'a ortak koşan bir erkekle evlenebilir." âyeti nâzil oldu. Ve Resulullah şöyle buyurdu: "Ey Mersed, zina eden bir erkek ancak zina eden bir kadınla veya müşrik bir kadınla evlenir. Zina eden bir kadın da ancak zina eden bir erkekle veya müşrik bir erkekle evlenir. Sen, bu kadınla evlenme."(6)

Saîd b.Cübeyr ve İkrime gibi diğer bir kısım âlimler ise bu âyet-i kerimeyi şöyle izah etmişlerdir: "'Zina eden bir erkek ancak zina eden bir kadınla veya müşrik bir kadınla zina eder. Zina eden bir kadın da ancak zina eden bir erkekle veya müşrik bir erkekle zina eder. Zina etmek müminlere haram kılınmıştır."

Saîd b.el-Müseyyeb'in, bu âyet-i kerimeyi şu şekilde izah ettiği ve bu âyet-i kerimenin neshedildiğini söylediği nakledilmektedir. "Zina eden bir erkek

(6) Tirimizi, K. tefsir el- Kur'an sure 24, bab: 1, Hadis no 3177

ancak zina eden bir kadınla veya müşrik bir kadınla evlenebilir. İffetli olan bir mümin kadınla evlenemez. Zina eden kadın da ancak zina eden bir erkekle veya müşrik bir erkekle evlenebilir. Bu da iffetli bir mümin erkekle evlenemez.

Said b.el-Müseyyeb'e göre bu şekilde yorumlanan bu âyet-i kerimenin hükmü şu âyetle neshedilmiştir. "İçinizden bekârları, kölelerinizden ve câriyelerinizden salih olanları evlendirin. Eğer fakirlerse, Allah onları lütfuyla zenginleştirir. Allah, geniş lütuf sahibidir. Herşeyi çok iyi bilendir."(7)

Âyet-i Kerimede geçen "Bekârlar" kelimesi genel mânâdadır. Yani, zina eden bekârı istisna etmemektedir.

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا
تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٤﴾

4- İffetli kadınlara zina isnad edip te sonra (Bu iddialarını doğrulayacak) dört şahit getiremeyenlere seksen değnek vurun. Onların şahitliklerini de ebediyyen kabul etmeyin. İşte onlar, fâsıkların ta kendileridir.

* Bu âyet-i Kerime, hür ve iffetli mümin kadınlara zina iftirasında bulunanların cezasını beyan etmektedir. Erkeğe de zina iftira edildiğinde yine aynı şekilde, iftira edene iftira cezası uygulanır. Bu hususta âlimler arasında herhangi bir ihtilaf yoktur.

Bu âyet-i Kerime, zina iftirasında bulunan kimse için üç hüküm getirmektedir. Zina iftirasında bulunan kimse, doğru söylediğine dair dört şahit getiremediği takdirde ona seksen sopa vurulur. Onun şahitliği bir daha kabul edilmez (Bu husus ihtilaflıdır. İzahı gelecektir). O kimse fâsık bir insan olur. Adalet sıfatını kaybetmiş olur.

Bir kimseye zina iftirasında bulunmak, açık bir ifade ile olabildiği gibi kinayeli bir ifadeyle veya îmâ yoluyla da olabilir. Açık bir ifade ile zina iftirası "Zina ettin." "Fahişe" vb. sözlerle olur. Bunların yoruma ihtiyacı yoktur.

Kinayeli ifade ile zina iftirası "Fâsık." "Fâcir" "Habis" "Haram mahsulü çocuk." vb. sözlerle olur. Bu ifadeleri kullanan kimsein, karşı tarafın zina ettiğini söyleme kastında bulunması gerekir. Bu itibarla bu çeşit sözleri söyleyen ki-

(7) Nur suresi, âyet: 32

şiye niyetinin ne olduğu sorulur ve ona göre muamele yapılır.

İmâ ile zina iftirası ise "Benim annem fâhişe değil" "Anlaşıldı anlaşıldı senin annen temiz bir kadınmış" vb. sözlerle olur.

Ebu Hanife ve Şafiî'ye göre bu çeşit îmâlı konuşmalar zina iftirası sayılmaz. İmam Mâlik ise bu çeşit sözleri de zina iftirası saymıştır. İmam Ahmed b.Hanbel ise, kızgınlık halinde söylendiği takdirde bunları zina iftirası saymış normal durumlarda ise saymamıştır.

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِن بَعْدِ ذَٰلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ۝٥

5- Ancak bundan sonra tevbe edip ıslah olanlar müstesnadır. (Bu hükmün dışındadır) Çünkü Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.

* Bundan önceki âyette üç hüküm zikredilmiştir. Bu hükümler, zina iftirasında bulunana, dört şahit getiremediği takdirde seksen sopa vurulması, şahitliğinin ebedî olarak kabul edilmemesi ve fâsık bir kimse olmasıdır.

Bu âyette ise, tevbe edip kendilerini düzeltenlerin müstesna oldukları beyan edilmiştir. Bütün müfessirler, önceki âyetin birinci hükmünün, yani, seksen sopa vurulması hükmünün istisna edilemeyeceğinde ittifak etmişlerdir. Bu itibarla zina iftirasında bulunan kimse tevbe etse dahi kendisine seksen sopa vurulması hükmü kaldırılmaz.

Önceki âyetin ikinci hükmünün, yani, zina iftirasında bulunanın şahitliğinin ebedi olarak kabul edilmemesi hükmünün ise bu istisnaya girip girmediği hususunda ihtilaf vardır.

Saîd b.el-Müseyeb, Şa'bî, Âmir, Atâ, Tâvûs, Mücahid, Katade, Mesruk, Saîd b. Cübeyr, Ömer, b.Abdülaziz, Abdullah b.Utbe, Dehhak, Zührî vb. âlimlere göre zina iftirasında bulunan kimse, kendisine ceza uygulandıktan sonra tevbe eder ve kendisini düzeltirse artık şahîtliği kabul edilir. Zira bu âyet-i kerime bunu ifade etmektedir. Taberi de bu görüşü tercih etmiştir.

İmam Mâlik, İmam Ahmet b.Hanbel ve İmam Şafiî bu görüştedirler.

Kadı Şüreyh, İbrahim en-Nehaî, Said b.el-Müseyyeb, Hasan-ı Basrî vb. âlimlere göre ise, zina iftirasında bulunanın, iftira cezası uygulandıktan sonra, tevbe edip kendisini düzeltse dahi şahitliği kabul edilmez. Ebu Hanife de bu görüştedir.

Önceki âyetin üçüncü hükmünün, yani, zina iftirasında bulunanın "Fâsık" oluşu hükmünün bu istisnaya girdiği ittifakla kabul edilmektedir. Yani bir kimse bir iffetli kadına zina iftirasında bulunur sonra da doğru söylediğine dair şahit getiremez ve cezalandırılır ve böylece "Fâsık" olur, daha sonra da tevbe edip kendisini düzeltirse, hakkındaki "Fâsık" hükmü kalkar.

Bazı âlimlere göre, zina iftirasında bulunanın tevbesi, yalan söylediğini itiraf etmesiyle olur. Diğer bazılarına göre ise bu şahsın tevbesi, yaptıklarından vazgeçmesi ve Allah'tan bağışlanmasını dilemesiyle olur. Yalan söylediğini itiraf etmesine lüzum yoktur.

Taberi bu görüşü tercih etmiş ve "İftirada bulunana sopa vurularak kul hakkı alınmıştır. Ortada sadece Allah Teala'nın hakkı bulunmaktadır. Bu hakkın ifa edilmesinin şartı ise, kul'un tevbe etmesidir" demiştir.

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُن لَّهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ
أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٦﴾
وَالْخَامِسَةُ أَنَّ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِن كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٧﴾
وَيَدْرَأُ عَنْهَا الْعَذَابَ أَن تَشْهَدَ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٨﴾
وَالْخَامِسَةَ أَنَّ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهَا إِن كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٩﴾
وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾

6- Hanımlarına zina isnad edip te, kendilerinden başka şahitleri olmayanların şahitliği, doğru söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah'ı şahit tutup yemin etmesiyle olur.

7- Beşinci defasında, eğer yalan söyleyenlerden ise, Allah'ın lanetinin kendi üzerinde olmasını diler.

8- Kadının da kocasının, yalancılardan olduğuna dair, Allah'ı dört defa şahit tutup yemin etmesi, cezayı kendisinden kaldırır.

9- Beşinci defasında, kocası doğru söyleyenlerden ise, Allah'ın gazabının kendi üzerinde olmasını diler.

10- Ya üzerinizde Allahın lütfu ve merhameti olmasaydı ve Allah, tevbeleri çokça kabul eden yegane hüküm ve hikmet sahibi olmasaydı, haliniz ne olurdu?

* Bu âyet-i kerimeler, karısını iffetsizlikle suçlayıp buna dair dört şahit bulamayan kocalara, zina iftirası cezasından kurtulma ve kadından ayrılma için bir çare getirmektedir. O çare, "Mülaane"dir. Bu da şöyle olur: Halife, karısını zina suçuyla itham eden kocayı ve karısını çağırır. Önce erkekten, şahitler huzurunda doğru söylemiş olduğuna dair dört defa Allahı şahit tutarak yemin etmesini ister. Beşinci defasında da, şayet yalan söylüyorsa, Allah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını dilemesini ister. Erkek bunları yerine getirirse karısı kendisinden boş olur ve kendisine ebediyyen haram olur. Kadına ise zina cezası gerekir.

Buna karşılık kadının, bu cezanın kendisinden düşmesi için kocasının yalan söylediğine dair, Allah'ı şahit tutarak dört defa yemin etmesi beşinci defasında ise, şayet kocası, doğru söyleyenlerden ise, Allahı'n gazabının kendi üzerine olmasını dilemesi gerekir. Kadın da bunları söylerse Halife bunların boşanmasına karar verir. Böylece "Mülaane" tahakku etmiş olur.

Bu âyet-i kerimenin nüzul sebebi hakkında şu Hadîs-i Şerif rivayet edilmektedir: "Abdullah b.Abbas diyor ki:

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ اَنَّ هِلاَلَ بْنَ اُمَيَّةَ قَذَفَ اَمْرَاَتَهُ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ بِشَرِيكِ بْنِ سَحْمَاءَ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ الْبَيِّنَةَ اَوْحَدٌّ فِي ظَهْرِكَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ اِذَا رَاَى اَحَدُنَا عَلَىٰ اَمْرَاَتِهِ رَجُلاً يَنْطَلِقُ يَلْتَمِسُ الْبَيِّنَةَ فَجَعَلَ النَّبِيُّ ﷺ يَقُولُ الْبَيِّنَةَ وَاِلاَّ حَدٌّ فِي ظَهْرِكَ فَقَالَ هِلاَلٌ وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ اِنِّي لَصَادِقٌ فَلَيُنْزِلَنَّ اللهُ مَا يُبَرِّئُ ظَهْرِي مِنَ الْحَدِّ فَنَزَلَ جِبْرِيلُ وَاَنْزَلَ عَلَيْهِ وَالَّذِينَ يَرْمُونَ اَزْوَاجَهُمْ فَقَرَاَ حَتَّى بَلَغَ اِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ فَانْصَرَفَ النَّبِيُّ ﷺ فَاَرْسَلَ اِلَيْهَا فَجَاءَ هِلاَلٌ فَشَهِدَ وَالنَّبِيُّ ﷺ يَقُولُ اِنَّ اللهَ يَعْلَمُ اَنَّ اَحَدَكُمَا كَاذِبٌ فَهَلْ مِنْكُمَا تَائِبٌ ثُمَّ قَامَتْ فَشَهِدَتْ فَلَمَّا كَانَتْ عِنْدَ الْخَامِسَةِ وَقَّفُوهَا وَقَالُوا اِنَّهَا

مُوجِبَةٌ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فَتَلَكَّأَتْ وَنَكَصَتْ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهَا تَرْجِعُ ثُمَّ قَالَتْ لاَ أَفْضَحُ قَوْمِي سَائِرَ الْيَوْمِ فَمَضَتْ.

"Hilal b.Ümeyye, Resulullah (s.a.v.)in yanında, karısını, Şerik b.Semha ile zina yapmakla suçladı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) ona: "Ya şahit getirirsin yahut sırtına sopa vurulacaktır." buyurdu. Hilal b.Ümeyye: "Ey Allah'ın Resulü, bizden birimiz, karısının üzerinde bir adam gördüğünde gidip te şahit mi arayacak?" dedi. Resulullah: "Ya şahit getirirsin, yahut da sırtına sopa vurulacaktır." Buyurdu. Hilal: "Seni hak ile gönderene yemin olsun ki ben doğru söylüyorum. Elbette ki Allah, benim sırtımı sopadan kurtaracak bir hüküm gönderecektir." dedi. Bunun üzerine Cebrail geldi ve Resulullah'a: "İffetli kadınlara zina iftira edip tè..." âyetinden devamla "Kadın, şayet kocası doğru söylüyorsa, Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını diler..." âyetine kadar indirdi. Resulullah da bu âyetleri okudu. Bundan sonra Resulullah oradan ayrıldı. Kadının peşine adam gönderdi. Hilal, kadınla beraber geldi. Allah'ı şahit tutarak yemin etti. Resulullah o anda şöyle diyordu: "Şüphesiz ki Allah, ikinizden birinin yalancı olduğunu biliyor. İkinizden hanginiz tevbe edeceksiniz?" Sonra kadın kalkıp Allah'ı şahit tutarak yemin etti. Beşinci defasına varınca kadının konuşmasını kestiler ve ona: "Senin bu sözün Allah'ın gazabını gerektirir." dediler.

Abdullah b.Abbas diyor ki: "Kadın biraz durakladı, konuşmaktan vazgeçer gibi oldu. Öyle ki bizler, kadının, iddiasından döndüğünü sandık. Sonra kadın şöyle dedi: "Ben, kavmimi hiçbir gün rezil etmem." ve yemininde devam etti.[8] Böylece karı koca boşanmış oldular.

Sehl b.Sa'd diyor ki:

عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ أَنَّ عُوَيْمِراً أَتَى عَاصِمَ ابْنَ عَدِيٍّ وَكَانَ سَيِّدَ بَنِي عَجْلاَنَ فَقَالَ كَيْفَ تَقُولُونَ فِي رَجُلٍ وَجَدَ مَعَ امْرَأَتِهِ رَجُلاً أَيَقْتُلُهُ فَتَقْتُلُونَهُ أَمْ كَيْفَ يَصْنَعُ سَلْ لِي رَسُولَ اللهِ ﷺ عَنْ ذَلِكَ فَأَتَى عَاصِمٌ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ فَكَرِهَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الْمَسَائِلَ فَسَأَلَهُ عُوَيْمِرٌ فَقَالَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَرِهَ الْمَسَائِلَ وَعَابَهَا قَالَ عُوَيْمِرٌ وَاللهِ لاَ أَنْتَهِي حَتَّى أَسْأَلَ رَسُلَ ﷺ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ ذَلِكَ فَجَاءَ عُوَيْمِرٌ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ رَجُلٌ وَجَدَ مَعَ امْرَأَتِهِ

(8) Buharî, Tefsir el-Kur'an sure: 24, bab: 2

رَجُلاً أيَقْتُلُهُ فَتَقْتُلُونَهُ أَمْ كَيْفَ يَصْنَعُ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ قَدْ أَنْزَلَ اللهُ الْقُرْآنَ فِيكَ وَفِي صَاحِبَتِكَ فَأَمَرَهُمَا رَسُولُ اللهِ ﷺ بِالْمُلاَعَنَةِ بِمَا سَمَّى اللهُ فِي كِتَابِهِ فَلاَعَنَهَا ثُمَّ قَالَ يَا رَسُولَ اللهِ انْ حَبَسْتُهَا فَقَدْ ظَلَمْتُهَا فَطَلَّقَهَا فَكَانَتْ سُنَّةً لِمَنْ كَانَ بَعْدَهُمَا فِي الْمُتَلاَعِنَيْنِ.

"Üveymir adında bir kişi, Aclan oğullarının efendisi olan Âsım b.Adiy'e geldi ve ona, "Karısını başka bir erkekle yakalayan bir kişi için ne diyorsunuz? O onu öldürür siz de onu öldürür müsünüz? Yoksa ne yaparsınız? Bu meseleyi benim için Resulullah'tan sor." dedi. Âsım Resulullah'a geldi ve ona: "Ey Allah'ın Resulü" dedi. Resulullah, kendisine mesele sorulmasını hoş karşılamadı. Uveymir ise Âsım'a gelip meselenin ne olduğunu sordu. Âsım da: "Resulullah, meselenin kendisine sorulmasını hoş karşılamadı ve bunu ayıpladı." dedi. Üveymir: "Allaha yemin olsun ki ben bunu Resulullah'a sormaktan vazgeçmem." dedi. Ve Resulullah'a gelip: "Ey Allah'ın Resulü, bir erkek, karısını başka bir erkekle yakalarsa ne yapmalıdır?" O, o erkeği öldürür siz de onu mu öldürürsünüz? Yoksa ne yapmalıdır?" dedi. Resulullah: "Allah senin hakkında da eşin hakkında da âyet indirdi." dedi ve Allahın, Kur'an-ı Kerim'de isimlendirdiği şekilde "Mülaane" yapmalarını emretti. Erkek, kadınıyla Mülaane yaptı ve sonra: "Ey Allahın Resulü, eğer ben bunu nikâhımda tutacak olursam buna zulmetmiş olurum." dedi ve kadını boşadı. Bu boşama, bundan sonra yapılan "Mülaane"ler için örnek uygulama oldu.(9)

Abdullah b.Ömer diyor ki:

عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَجُلاً رَمَى امْرَأَتَهُ فَانْتَفَى مِنْ وَلَدِهَا فِي زَمَنِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَأَمَرَ بِهِمَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فَتَلاَعَنَا كَمَا قَالَ اللهُ ثُمَّ قَضَى بِالْوَلَدِ لِلْمَرْأَةِ وَفَرَّقَ بَيْنَ الْمُتَلاَعِنَيْنِ.

(9) Buhadi, K. tefsir el-Kur'an, sure: 24, bab:1

Resulullah'ın zamanında bir adam, karısını zina etmekle suçladı ve çocuğun, kendisinden olduğunu kabul etmedi. Bunun üzerine Resulullah, Allah Teala'nın buyurduğu gibi, aralarında "Mülaane" yapılmasını emretti. Çocuğun kadına teslim edilmesine, Mülaane yapan karı ile kocanın da boşanmalarına karar verdi."(10)

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنكُمْ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَّكُم بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ لِكُلِّ امْرِئٍ
مِّنْهُم مَّا اكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ وَالَّذِي تَوَلَّىٰ كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١١﴾

11- O uydurma haberi getirip iftira atanlar, içinizden bir topluluktur. -Onu kendiniz için bir şer sanmayın. Bilakis o sizin için hayırdır. İftirada bulunanlardan herbirinin kazandığı günaha göre cezası vardır. Onlardan, iftira suçunun en büyük payını yüklenene ise büyük bir azap vardır.

* Buradan itibaren on âyet, münafıkların, Hz. Aişe (r.anh.) aleyhinde uydurdukları ve bir kısım Müslümanları da içine ittikleri "Çirkin iftira"yı yalanlamakta, Resulullah'ın ailesinin bu iftiralardan beri olduğunu ortaya koymaktadır.

Urve b.Zübeyr, Said b.el-Müseyyeb, Alkame b.Vakkas ve Ubeydullah b.Abdullah b.Utbe, Hz. Aişe (r.anh)nın bu iftira olayını şu şeklide anlattığını rivayet etmektedirler. Hz. Aişe diyor ki:"

قَالَ حَدَّثَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ وَسَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ وَعَلْقَمَةُ بْنُ وَقَّاصٍ وَعُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ حِينَ قَالَ لَهَا أَهْلُ الْإِفْكِ مَا قَالُوا وَكُلُّهُمْ حَدَّثَنِي طَائِفَةً مِنْ حَدِيثِهَا وَبَعْضُهُمْ كَانَ أَوْعَىٰ لِحَدِيثِهَا مِنْ بَعْضٍ وَأَثْبَتَ لَهُ اقْتِصَاصًا وَقَدْ وَعَيْتُ عَنْ كُلِّ رَجُلٍ مِنْهُمُ الْحَدِيثَ الَّذِي حَدَّثَنِي عَنْ عَائِشَةَ وَبَعْضُ حَدِيثِهِمْ يُصَدِّقُ بَعْضًا وَإِنْ كَانَ بَعْضُهُمْ أَوْعَىٰ لَهُ مِنْ بَعْضٍ قَالُوا قَالَتْ عَائِشَةُ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا أَرَادَ سَفَرًا أَقْرَعَ بَيْنَ أَزْوَاجِهِ فَأَيَّتُهُنَّ خَرَجَ سَهْمُهَا خَرَجَ بِهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ مَعَهُ قَالَتْ عَائِشَةُ فَأَقْرَعَ بَيْنَنَا فِي غَزْوَةٍ غَزَاهَا فَخَرَجَ فِيهَا سَهْمِي فَخَرَجْتُ مَعَ

(10) Buhadi, K. Tefsir el-Kur'an, Sure:24, Bab: 4

رَسُولِ اللهِ ﷺ بَعْدَمَا أُنْزِلَ الْحِجَابُ فَكُنْتُ أُحْمَلُ فِي هَوْدَجِي وَأُنْزَلُ فِيهِ فَسِرْنَا حَتَّى اذَا فَرَغَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مِنْ غَزْوَتِهِ تِلْكَ وَقَفَلَ دَنَوْنَا مِنَ الْمَدِينَةِ قَافِلِينَ آذَنَ لَيْلَةً بِالرَّحِيلِ فَقُمْتُ حِينَ آذَنُوا بِالرَّحِيلِ فَمَشَيْتُ حَتَّى جَاوَزْتُ الْجَيْشَ فَلَمَّا قَضَيْتُ شَأْنِي أَقْبَلْتُ الَى رَحْلِي فَلَمَسْتُ صَدْرِي فَاذَا عِقْدٌ لِي مِنْ جَزْعِ ظَفَارِ قَدِ انْقَطَعَ فَرَجَعْتُ فَالْتَمَسْتُ عِقْدِي فَحَبَسَنِي ابْتِغَاؤُهُ قَالَتْ وَأَقْبَلَ الرَّهْطُ الَّذِينَ كَانُوا يُرَحِّلُونِي فَاحْتَمَلُوا هَوْدَجِي فَرَحَلُوهُ عَلَى بَعِيرِي الَّذِي كُنْتُ أَرْكَبُ عَلَيْهِ وَهُمْ يَحْسِبُونَ أَنِّي فِيهِ وَكَانَ النِّسَاءُ اذْ ذَاكَ خِفَافاً لَمْ يَهْبُلْنَ وَلَمْ يَغْشَهُنَّ اللَّحْمُ انَّمَا يَأْكُلْنَ الْعُلْقَةَ مِنَ الطَّعَامِ فَلَمْ يَسْتَنْكِرِ الْقَوْمُ خِفَّةَ الْهَوْدَجِ حِينَ رَفَعُوهُ وَحَمَلُوهُ وَكُنْتُ جَارِيَةً حَدِيثَةَ السِّنِّ فَبَعَثُوا الْجَمَلَ فَسَارُوا وَوَجَدْتُ عِقْدِي بَعْدَ مَا اسْتَمَرَّ الْجَيْشُ فَجِئْتُ مَنَازِلَهُمْ وَلَيْسَ بِهَا مِنْهُمْ دَاعٍ وَلَا مُجِيبٌ فَتَيَمَّمْتُ مَنْزِلِي الَّذِي كُنْتُ بِهِ وَظَنَنْتُ أَنَّهُمْ سَيَفْقِدُونِي فَيَرْجِعُونَ الَيَّ فَبَيْنَا أَنَا جَالِسَةٌ فِي مَنْزِلِي غَلَبَتْنِي عَيْنِي فَنِمْتُ وَكَانَ صَفْوَانُ بْنُ الْمُعَطَّلِ السُّلَمِيُّ ثُمَّ الذَّكْوَانِيُّ مِنْ وَرَاءِ الْجَيْشِ فَأَصْبَحَ عِنْدَ مَنْزِلِي فَرَأَى سَوَادَ انْسَانٍ نَائِمٍ فَعَرَفَنِي حِينَ رَآنِي وَكَانَ رَآنِي قَبْلَ الْحِجَابِ فَاسْتَيْقَظْتُ بِاسْتِرْجَاعِهِ حِينَ عَرَفَنِي فَخَمَّرْتُ وَجْهِي بِجِلْبَابِي وَوَاللهِ مَا تَكَلَّمْنَا بِكَلِمَةٍ وَلَا سَمِعْتُ مِنْهُ كَلِمَةً غَيْرَ اسْتِرْجَاعِهِ وَهَوَى حَتَّى أَنَاخَ رَاحِلَتَهُ فَوَطِيءَ عَلَى يَدِهَا فَقُمْتُ الَيْهَا فَرَكِبْتُهَا فَانْطَلَقَ يَقُودُ بِي الرَّاحِلَةَ حَتَّى أَتَيْنَا الْجَيْشَ مُوغِرِينَ فِي نَحْرِ الظَّهِيرَةِ وَهُمْ نُزُولٌ قَالَتْ فَهَلَكَ مَنْ هَلَكَ وَكَانَ الَّذِي تَوَلَّى كِبْرَ الْافْكِ عَبْدُ اللهِ بْنُ أُبَيٍّ ابْنُ سَلُولَ* قَالَ عُرْوَةُ أُخْبِرْتُ أَنَّهُ كَانَ يُشَاعُ وَيُتَحَدَّثُ بِهِ عِنْدَهُ فَيُقِرُّهُ وَيَسْتَمِعُهُ وَيَسْتَوْشِيهِ وَقَالَ عُرْوَةُ أَيْضاً

لَمْ يُسَمَّ مِنْ اَهْلِ الْافْكِ اَيْضاً اِلاَّ حَسَّانُ بْنُ ثَابِتٍ وَمِسْطَحُ بْنُ اُثَاثَةَ وَحَمْنَةُ بِنْتُ جَحْشٍ فِي نَاسٍ آخَرِينَ لاَ عِلْمَ لِي بِهِمْ غَيْرَ اَنَّهُمْ عُصْبَةٌ كَمَا قَالَ اللّٰهُ تَعَالىٰ وَاِنَّ كِبْرَ ذٰلِكَ يُقَالُ عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ اُبَيٍّ ابْنُ سَلُولَ قَالَ عُرْوَةُ كَانَتْ عَائِشَةُ تَكْرَهُ اَنْ يُسَبَّ عِنْدَهَا حَسَّانُ وَتَقُولُ اِنَّهُ الَّذِي قَالَ:

فَاِنَّ اَبِي وَوَالِدَهُ وَعِرْضِي * لِعِرْضِ مُحَمَّدٍ مِنْكُمْ وِقَاءُ

قَالَتْ عَائِشَةُ فَقَدِمْنَا الْمَدِينَةَ فَاشْتَكَيْتُ حِينَ قَدِمْتُ شَهْراً اَوِ النَّاسُ يُفِيضُونَ فِي قَوْلِ اَصْحَابِ الْافْكِ لاَ اَشْعُرُ بِشَيْءٍ مِنْ ذٰلِكَ وَهُوَ يَرِيبُنِي فِي وَجَعِي اَنِّي لاَ اَعْرِفُ مِنْ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ اللُّطْفَ الَّذِي كُنْتُ اَرَى مِنْهُ حِينَ اَشْتَكِي اِنَّمَا يَدْخُلُ عَلَيَّ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ فَيُسَلِّمُ ثُمَّ يَقُولُ كَيْفَ تِيكُمْ ثُمَّ يَنْصَرِفُ فَذٰلِكَ يَرِيبُنِي وَلاَ اَشْعُرُ بِالشَّرِّ حَتَّى خَرَجْتُ حِينَ نَقَهْتُ فَخَرَجْتُ مَعَ اُمِّ مِسْطَحٍ قِبَلَ الْمَنَاصِعِ وَكَانَ مُتَبَرَّزَنَا وَكُنَّا لاَ نَخْرُجُ اِلاَّ لَيْلاً اِلىٰ لَيْلٍ وَذٰلِكَ قَبْلَ اَنْ نَتَّخِذَ الْكُنُفَ قَرِيباً مِنْ بُيُوتِنَا قَالَتْ وَاَمْرُنَا اَمْرُ الْعَرَبِ الْاَوَّلِ فِي الْبَرِّيَّةِ قِبَلَ الْغَائِطِ وَكُنَّا نَتَاَذَّى بِالْكُنُفِ اَنْ نَتَّخِذَهَا عِنْدَ بُيُوتِنَا قَالَتْ فَانْطَلَقْتُ اَنَا وَاُمُّ مِسْطَحٍ وَهِيَ ابْنَةُ اَبِي رُهْمِ بْنِ الْمُطَّلِبِ بْنِ عَبْدِ مَنَافٍ وَاُمُّهَا بِنْتُ صَخْرِ بْنِ عَامِرٍ خَالَةُ اَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ وَابْنُهَا مِسْطَحُ بْنُ اُثَاثَةَ عَبَّادِ بْنِ الْمُطَّلِبِ فَاَقْبَلْتُ اَنَا وَاُمُّ مِسْطَحٍ قِبَلَ بَيْتِي حِينَ فَرَغْنَا مِنْ شَاْنِنَا فَعَثَرَتْ اُمُّ مِسْطَحٍ فِي مِرْطِهَا فَقَالَتْ تَعِسَ مِسْطَحٌ فَقُلْتُ لَهَا بِئْسَ مَا قُلْتِ اَتَسُبِّينَ رَجُلاً شَهِدَ بَدْراً فَقَالَتْ اَيْ هَنْتَاهْ وَلَمْ تَسْمَعِي مَا قَالَ قَالَتْ وَقُلْتُ مَا قَالَ فَاَخْبَرَتْنِي بِقَوْلِ اَهْلِ الْافْكِ قَالَتْ فَازْدَدْتُ مَرَضاً عَلىٰ مَرَضِي فَلَمَّا رَجَعْتُ اِلىٰ بَيْتِي دَخَلَ عَلَيَّ

رَسُولُ ﷺ فَسَلَّمَ ثُمَّ قَالَ كَيْفَ تِيكُمْ فَقُلْتُ لَهُ اَتَأْذَنُ لِي اَنْ آتِيَ اَبَوَيَّ قَالَتْ وَاُرِيدُ اَنْ اَسْتَيْقِنَ الْخَبَرَ مِنْ قِبَلِهِمَا قَالَتْ فَاَذِنَ لِي رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقُلْتُ لِاُمِّي يَا اُمَّتَاهُ مَاذَا يَتَحَدَّثُ النَّاسُ قَالَتْ يَا بُنَيَّةُ هَوِّنِي عَلَيْكِ فَوَ اللهِ لَقَلَّمَا كَانَتْ اَمْرَاَةٌ قَطُّ وَضِيئَةً عِنْدَ رَجُلٍ يُحِبُّهَا لَهَا ضَرَائِرُ اِلَّا كَثَّرْنَ عَلَيْهَا قَالَتْ فَقُلْتُ سُبْحَانَ اللهِ اَوَ لَقَدْ تَحَدَّثَ النَّاسُ بِهٰذَا قَالَتْ فَبَكَيْتُ تِلْكَ اللَّيْلَةَ حَتَّى اَصْبَحْتُ لَا يَرْقَأُ لِي دَمْعٌ وَلَا اَكْتَحِلُ بِنَوْمٍ ثُمَّ اَصْبَحْتُ اَبْكِي قَالَتْ وَدَعَا رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلِيَّ بْنَ اَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وَاُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ حِينَ اسْتَلْبَثَ الْوَحْيُ يَسْاَلُهُمَا وَيَسْتَشِيرُهُمَا فِي فِرَاقِ اَهْلِهِ قَالَتْ فَاَمَّا اُسَامَةُ فَاَشَارَ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ بِالَّذِي يَعْلَمُ مِنْ بَرَاءَةِ اَهْلِهِ وَبِالَّذِي يَعْلَمُ لَهُمْ فِي نَفْسِهِ فَقَالَ اُسَامَةُ اَهْلَكَ وَلَا نَعْلَمُ اِلَّا خَيْرًا وَاَمَّا عَلِيٌّ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ لَمْ يُضَيِّقِ اللهُ عَلَيْكَ وَالنِّسَاءُ سِوَاهَا كَثِيرٌ وَسَلِ الْجَارِيَةَ تَصْدُقْكَ قَالَتْ فَدَعَا رَسُولُ اللهِ ﷺ بَرِيرَةَ فَقَالَ اَيْ بَرِيرَةُ هَلْ رَاَيْتِ مِنْ شَيْءٍ يَرِيبُكِ قَالَتْ لَهُ بَرِيرَةُ وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا رَاَيْتُ عَلَيْهَا اَمْرًا قَطُّ اَغْمِصُهُ غَيْرَ اَنَّهَا جَارِيَةٌ حَدِيثَةُ السِّنِّ تَنَامُ عَنْ عَجِينِ اَهْلِهَا فَتَاْتِي الدَّاجِنُ فَتَاْكُلُهُ قَالَتْ فَقَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مِنْ يَوْمِهِ فَاسْتَعْذَرَ مِنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ اُبَيٍّ وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ فَقَالَ يَا مَعْشَرَ الْمُسْلِمِينَ مَنْ يَعْذِرُنِي مِنْ رَجُلٍ قَدْ بَلَغَنِي عَنْهُ اَذَاهُ فِي اَهْلِي وَاللهِ مَا عَلِمْتُ عَلَى اَهْلِي اِلَّا خَيْرًا وَلَقَدْ ذَكَرُوا رَجُلًا مَا عَلِمْتُ عَلَيْهِ اِلَّا خَيْرًا وَمَا يَدْخُلُ عَلَى اَهْلِي اِلَّا مَعِي فَقَامَ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ اَخُو بَنِي عَبْدِ الْاَشْهَلِ فَقَالَ اَنَا يَا رَسُولَ اللهِ اَعْذِرُكَ فَاِنْ كَانَ مِنَ الْاَوْسِ ضَرَبْتُ عُنُقَهُ وَاِنْ كَانَ مِنْ اِخْوَانِنَا مِنَ الْخَزْرَجِ اَمَرْتَنَا فَفَعَلْنَا اَمْرَكَ قَالَتْ فَقَامَ رَجُلٌ مِنَ الْخَزْرَجِ وَكَانَتْ اُمُّ حَسَّانَ بِنْتَ عَمِّهِ مِنْ

فَخذه وَهُوَ سَعد بن عُبَادَة وَهُوَ سَيِّد الْخَزْرَج قَالَت وَكَانَ قَبْل ذَلِكَ رَجُلاً صَالِحاً وَلَكِن احْتَمَلَتْهُ الْحَمِيَّة فَقَالَ لِسَعْدٍ كَذَبْت لَعَمْر الله لاَ تَقْتُلُهُ وَلاَ تَقْدر عَلَىٰ قَتْله وَلَوْ كَانَ مِن رَهْطك مَا أَحْبَبْت أَنْ يُقْتَل فَقَامَ أُسَيْد بن حُضَيْر وَهُوَ ابْن عَمّ سَعْد فَقَالَ لِسَعْدِ بْنِ عُبَادَة كَذَبْت لَعَمْر الله لَنَقْتُلَنَّهُ فَإِنَّك مُنَافِق تُجَادِل عَنِ الْمُنَافِقِينَ قَالَت فَثَارَ الْحَيَّانِ الْأَوْس وَالْخَزْرَج حَتَّى هَمُّوا أَنْ يَقْتَتِلُوا وَرَسُول الله ﷺ قَائِم عَلَىٰ الْمِنْبَر قَالَت فَلَمْ يَزَلْ رَسُول الله ﷺ يُخَفِّضُهُمْ حَتَّى سَكَتُوا وَسَكَتَ قَالَت فَبَكَيْت يَوْمِي ذَلِكَ كُلَّهُ لاَ يَرْقَأُ لِي دَمْع وَلاَ أَكْتَحِل بِنَوْمٍ قَالَت وَأَصْبَحَ أَبَوَايَ عِنْدِي وَقَدْ بَكَيْت لَيْلَتَيْنِ وَيَوْماً لاَ يَرْقَأُ لِي دَمْع وَلاَ أَكْتَحِل بِنَوْمٍ حَتَّى إِنِّي لاَ أَظُنُّ أَنَّ الْبُكَاءَ فَالِقٌ كَبِدِي فَبَيْنَا أَبَوَايَ جَالِسَانِ عِنْدِي وَأَنَا أَبْكِي فَاسْتَأْذَنَتْ عَلَيَّ امْرَأَة مِنَ الْأَنْصَارِ فَأَذِنْت لَهَا فَجَلَسَتْ تَبْكِي مَعِي قَالَت فَبَيْنَا نَحْنُ عَلَىٰ ذَلِكَ دَخَلَ رَسُول الله ﷺ عَلَيْنَا فَسَلَّمَ ثُمَّ جَلَسَ قَالَت وَلَمْ يَجْلِسْ عِنْدِي مُنْذُ قِيلَ مَا قِيلَ قَبْلَهَا وَقَدْ لَبِثَ شَهْراً لاَ يُوحَىٰ إِلَيْهِ فِي شَأْنِي بِشَيْءٍ قَالَت فَتَشَهَّدَ رَسُول الله ﷺ حِينَ جَلَسَ ثُمَّ قَالَ أَمَّا بَعْد يَا عَائِشَة إِنَّهُ بَلَغَنِي عَنْك كَذَا وَكَذَا فَإِنْ كُنْت بَرِيئَة فَسَيُبَرِّئُك الله وَإِنْ كُنْت أَلْمَمْت بِذَنْبٍ فَاسْتَغْفِرِي الله وَتُوبِي إِلَيْهِ فَإِنَّ الْعَبْد إِذَا اعْتَرَفَ ثُمَّ تَابَ تَابَ الله عَلَيْهِ قَالَت فَلَمَّا قَضَىٰ رَسُول الله ﷺ مَقَالَتَهُ قَلَصَ دَمْعِي حَتَّى مَا أُحِسُّ مِنْهُ قَطْرَة فَقُلْت لأَبِي أَجِبْ رَسُول الله ﷺ عَنِّي فِيمَا قَالَ فَقَالَ أَبِي وَالله مَا أَدْرِي مَا أَقُول لِرَسُولِ الله ﷺ فَقُلْت لأُمِّي أَجِيبِي رَسُول الله ﷺ فِيمَا قَالَ قَالَت أُمِّي وَالله مَا أَدْرِي مَا أَقُول لِرَسُولِ الله ﷺ فَقُلْت وَأَنَا جَارِيَة حَدِيثَة السِّنّ لاَ أَقْرَأُ مِنَ الْقُرْآنِ كَثِيراً إِنِّي وَالله لَقَدْ عَلِمْت

لَقَدْ سَمِعْتُمْ هٰذَا الْحَدِيثَ حَتَّى اسْتَقَرَّ فِي اَنْفُسِكُمْ وَصَدَّقْتُمْ بِهِ فَلَئِنْ قُلْتُ لَكُمْ اِنِّي بَرِيئَةٌ لاَ تُصَدِّقُونِي وَلَئِنِ اعْتَرَفْتُ لَكُمْ بِاَمْرٍ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اَنِّي مِنْهُ بَرِيئَةٌ لَتُصَدِّقُنِّي فَوَ اللّٰهِ لاَ اَجِدُ لِي وَلَكُمْ مَثَلاً اِلاَّ اَبَا يُوسُفَ حِينَ قَالَ فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللّٰهُ الْمُسْتَعَانُ عَلٰى مَا تَصِفُونَ ثُمَّ تَحَوَّلْتُ فَاضْطَجَعْتُ عَلٰى فِرَاشِي وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اَنِّي حِينَئِذٍ بَرِيئَةٌ وَاَنَّ اللّٰهَ مُبَرِّئِي بِبَرَاءَتِي وَلٰكِنْ وَاللّٰهِ مَا كُنْتُ اَظُنُّ اَنَّ اللّٰهَ تَعَالٰى مُنْزِلٌ فِي شَأْنِي وَحْياً يُتْلٰى لَشَأْنِي فِي نَفْسِي كَانَ اَحْقَرَ مِنْ اَنْ يَتَكَلَّمَ اللّٰهُ فِيَّ بِاَمْرٍ وَلٰكِنْ كُنْتُ اَرْجُوا اَنْ يَرٰى رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ فِي النَّوْمِ رُؤْيَا يُبَرِّئُنِي اللّٰهُ بِهَا فَوَ اللّٰهِ مَا رَامَ رَسُولُ اللّٰهِ مَجْلِسَهُ وَلاَ خَرَجَ اَحَدٌ مِنْ اَهْلِ الْبَيْتِ حَتَّى اُنْزِلَ عَلَيْهِ فَاَخَذَهُ مَا كَانَ يَاْخُذُهُ مِنَ الْبُرَحَاءِ حَتَّى اِنَّهُ لَيَتَحَدَّرُ مِنْهُ الْعَرَقُ مِثْلُ الْجُمَانِ وَهُوَ فِي يَوْمٍ شَاتٍ مِنْ الْقَوْلِ الَّذِي اُنْزِلَ عَلَيْهِ قَالَتْ فَسُرِّيَ عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ وَهُوَ يَضْحَكُ فَكَانَتْ اَوَّلَ كَلِمَةٍ تَكَلَّمَ بِهَا اَنْ قَالَ يَا عَائِشَةُ اَمَّا اللّٰهُ فَقَدْ بَرَّأَكِ قَالَتْ فَقَالَتْ لِي اُمِّي قُومِي اِلَيْهِ فَقُلْتُ لاَ وَاللّٰهِ لاَ اَقُومُ اِلَيْهِ فَاِنِّي لاَ اَحْمَدُ اِلاَّ اللّٰهَ عَزَّ وَجَلَّ قَالَتْ وَاَنْزَلَ اللّٰهُ تَعَالٰى اِنَّ الَّذِينَ جَاؤُا بِالْاِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ الْعَشْرَ الْآيَاتِ ثُمَّ اَنْزَلَ اللّٰهُ تَعَالٰى بِهٰذَا فِي بَرَاءَتِي قَالَ اَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ وَكَانَ يُنْفِقُ عَلٰى مِسْطَحِ بْنِ اُثَاثَةَ لِقَرَابَتِهِ مِنْهُ وَفَقْرِهِ وَاللّٰهِ لاَ اُنْفِقُ عَلٰى مِسْطَحٍ شَيْئاً اَبَداً بَعْدَ الَّذِي قَالَ لِعَائِشَةَ مَا قَالَ فَاَنْزَلَ اللّٰهُ تَعَالٰى وَلاَ يَاْتَلِ اُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ اِلٰى قَوْلِهِ غَفُورٌ رَحِيمٌ قَالَ اَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ بَلٰى وَاللّٰهِ اِنِّي لاَحِبُّ اَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لِي فَرَجَعَ اِلٰى مِسْطَحٍ النَّفَقَةَ الَّتِي كَانَ يُنْفِقُ عَلَيْهِ وَقَالَ وَاللّٰهِ لاَ اَنْزِعُهَا مِنْهُ اَبَداً.

"Resulullah sefere çıkarken hanımları arasında kur'a çekerdi. Kur'a kime çıkarsa Resulullah sefere onunla giderdi. Yine bir seferde (Beni Mustalik gazvesinde) Resulullah aramızda Kur'a çekti ve bana çıktı. Ben, Resulullah ile birlikte yola çıktım. Bu olay, kadınların örtünmelerini emreden âyet indikten sonra idi. Ben devemin üzerindeki "Hevdec"ime bindiriliyor ve indiriliyordum. Yola bu şekilde devam ettik. Resulullah o seferdeki savaşı bitirip geri döndüğünde Medine'ye yaklaşınca geceleyin hareket edilmesini emretti. Hareket emri ilan edilince ben kalkıp def-i hacet için gittim. Birlikten uzaklaştım. İhtiyacımı iderdikten sonra bineğime yöneldiğimde elimi göğsüme attım ki, Zefar şehri boncuğundan yapılmış olan gerdanlığım kopup düşmüş. Tekrar geri döndüm, gerdanlığımı aramaya başladım. Onu ararken geç kaldım. Beni, devenin üzerine "Hevdec'le bindirenler gelmişler, hevdecimi devenin üzerine yükleyip yola devam etmişler. Onlar, benim, hevdecin içinde olduğumu sanmışlar. Zaten o sıralarda kadınlar hafifti. Onlar şişmanlamazdı. Çünkü onlar az yemek yerlerdi. Bu nedenle hevdeci kaldırıp yükleyenler onun hafifliğini yadırgamamışlar. ben o zaman genç bir kadındım. Onlar deveyi çekip gitmişler. Ben, gerdanlığımı bulduğumda ordu hareket edip gitmişti. Ordunun konakladığı yere geldim ki orada hiç kimse yok. Daha önce oturduğum yere gittim. Ordunun beni arayarak tekrar gelip alacağını düşünüyordum. İşte ben orada otururken uyku bastırdı ve uyudum.

Safvan b.Muattal es-Sülemî ez-Zevkânî, orduyu geriden takibetmekle görevliydi. Benim bulunduğum yere gelmiş orada bir insan karartısı görmüş, sonra beni görünce tanımış. Zira o, örtünme âyeti gelmeden evvel beni görmüştü. beni görünce: "İnna Lillahi ve İnna İleyhi Râciûn." derken ben uyandım. Çarşafımla yüzümü örttüm. Allah'a yemin olsun ki bana bir kelime konuşmadı. Ben de ondan "İnna Lillahi ve İnna İleyhi Râciûn." sözünden başka bir şey işitmedim. Safvan devesini çökertti, ön ayaklarına bastı, ben kalkıp deveye bindim. Safvan deveyi çekerek birlikte orduya kavuştuk. Onlar, öğlenin şiddetli sıcağında bir yere konaklamışlardı. İşte o sırada iftira edenler helak oldular. Bu iftiranın en büyük payını, Abdullah b.Übeyy b.Selûl üstlenmişti.

Medine'ye vardık. Ben, o arada bir ay hasta yattım. İnsanlar, iftira edenler hakkında çeşitli şeyler söylüyorlarmış. Ben ise hiçbir şey hissetmiyordum. Ancak ben, hastalığım sırasında, diğer hastalıklarımda gördüğüm nezâket ve ilgiyi görmüyordum. Bu beni kuşkulandırıyordu. Zira Resulullah (s.a.v.) yanıma girince selam veiyor sonra "Nasılsınız?" diyor ve sonra çıkıp gidiyordu. Doğrusu bu beni şüphelendiriyor fakat şerrin ne olduğunu hissetmiyordum.

Nihayet hastalıktan iyileşmeye başlayınca dışarı çıktım. Mıstah'ın annesiyle birlikte "Menasi" denen yere doğru çıkmıştım. Burası bizim def-i hacet yerimizdi. Bizler oraya ancak geceden geceye çıkıyorduk. Bu, evlerimizin yakı-

nında tuvalet yapmadan evvelki bir haldi. Bizler, tuvalet hususunda, çölde yaşayan önceki Araplar gibiydik. Evlerimizin yakınına tuvalet yapmaktan rahatsız olurduk. Ben ve Mıstahın annesi yürüyüp gittik. Mıstah'ın annesi, Muttalip b.Abd-i Menaf'ın oğlu Ebi Rühm' ün kızı idi., Kadının annesi de Sahr b, Âmir'in kızı idi. bu kadın, Ebumesir es-Sıddıykın teyzesi id, Bunun oğlu Mıstah ise Üsase b. Abbad b. Muttahibin oğlu idi. Ben ve Mıstah'ın annesi, işimiz bittikten sonra evime doğru yöneldik Mıstahın annesi ayağı çarşafına takılarak düştü ve şöyle dedi: "Mıstah yüzükoyun sürünsün." Dedim ki: "Ne kötü bir söz söyledin. Bedir savaşına katılan bir adama hakaret mi ediyorsun?" Mıstah'ın annesi: "Ey kızım, onun, senin hakkında söylediğini işitmedin." dedi. Dedim ki: "Ne dedi?" İşte bunun üzerine Mıstahın annesi, iftiracıların ne söylediklerini bana haber verdi. Benim hastalığım daha da arttı. Evime dönünce Resulullah (s.a.v.) yanıma gedi. Selam verdi sonra "Nasılsınız?" dedi. Ben de ona dedim ki: "Benim, anne ve babama gitmem için izin verir misin?" Ben, haberi kesin olarak onlardan öğrenmek istiyordum. Resulullah bana izin verdi. Anneme varıp dedim ki: "Anne, insanlar neyi konuşuyorlar?" Annem dedi ki: "Yavrum üzülme. Allah'a yemin olsun ki, güzel bir kadın, kendisini seven bir erkeğin nikâhı altında bulunsun, onun kumaları olsun da onun aleyhinde çokça konuşmuş olmasınlar. Bu pek enderdir." Dedim ki "Sübhanallah. İnsanlar bunu konuştular ha?"

O gece sabaha kadar ağladım. Gözüme hiç uyku girmedi. Sabaha ağlayarak çıktım. Resulullah (s.a.v.) vahyi beklemesi uzayınca Ali b.Ebi Talib ile Üsame b.Zeyd'i çağırdı. Onların bu konuda görüşlerini alıyor ve onlarla istişare ediyordu. Üsame, Resulullah'ın ailesinde bildiği temizliği ve kendi gördüğünü söyledi ve dedi ki: "Ailen hakkında hayırdan başka birşey bilmiyoruz. Ali ise: "Ey Allah'ın Resulü, Allah seni daraltmış değildir. Bunun dışında kadınlar pek çoktur. Sen, hizmetçiye sor, o sana doğruyu söyler." dedi. Bunun üzerine Resulullah, "Berire" adlı cariyeyi çağırdı ve ona: "Ey Berire, sen, seni şüphelendirecek herhangi bir şey gördün mü?" dedi. Berire: "Seni hak Peygamber olarak gönderene yemin olsun ki, ben onda, kendisini ayıplayacağım bir şey görmedim. Ne var ki o, yaşı genç bir kadın. Ailesinin hamurunun üzerinde uyuyor. Evcil hayvanlar gelip hamurunu yiyorlar." dedi. Bunun üzerine Resulullah kalkıp gitti ve minbere çıktı. Abdullah b.Übey'i kastederek: "Ey Müslümanlar topluluğu, benim ailemde, bana eziyet etmek isteyen kimse hakkında kim beni mazur görür? (Beni kınamayıp bana yardım edecek kimdir?) Allah'a yemin olsun ki ben, ailemde hayırdan başka bir şey görmedim. Onlar öyle bir adam söylüyorlar ki, ben o adamda hayırdan başka bir şey görmedim. O ancak ben olduğum zaman evime girer."

Bunun üzerine Abdül Eşhel oğullarının kardeşi Sa'd b.Muaz ayağa kalktı ve: "Ey Allah'ın Resulü, ben seni mazur görürüm. Eğer sana eziyet veren kimse Evs kabilesinden ise ben onun boynunu vururum. Şayet o kimse Hazreçli kar-

deşlerimizdense bize emredersin biz de emrini yerine getiririz." Bunun üzerine Hazreç kabilesinin reisi olan ve İfk (İftira) hadisesine katılan Hassan b.Sabit'in annesinin amcasının oğlu olan Sa'd b.Ubade ayağa kalktı. Bu zat, daha önce salih bir kişiydi. Fakat kabilecilik taassubu onu, buna sevketti. Sa'd b.Ubade, Sa'd b.Muaz'a şöyle dedi: "Allah'a yemin olsun ki yalan söyledin. Zira sen ne o adamı öldürüsün ne de onu öldürmeye gücün yeter. O, senin kabilenden biri olsaydı onun öldürülmesini istemezdin."

Bunun üzerine, Sa'd b.Muaz'ın amcasının oğlu olan Üseyd b.Hudayr ayağa kalktı ve Sa'd b.Ubadeye: "Allah'a yemin olsun ki sen yalan söyledin. Biz onu mutlaka öldürürüz. Sen münafıksın münafıkları savunuyorsun." dedi. Bunun üzerine Evs ve Hazrec kabilesine mensup olanlar ayaklandı. Resululah minberin üzerindeyken birbirlerini öldürmeyi kastettiler. Resulullah onları hep yatıştırmaya çalıştı. Nihayet sustular. Resulullah da sustu. Ben o gün de devamlı ağladım. Gözyaşlarım hiç dinmedi. Gözüme hiç uyku girmedi. Öyle ki, ben, ağlamaktan ciğerlerimin parçalanacağını zannettim. Annem babam yanımda oturuyor ve ben de ağlıyorken, Ensardan bir kadın yanıma girmek için izin istedi. Ona izin verdim. İçeri girdi, oturdu. Benimle beraber ağlamaya başladı. Biz bu durumda iken Resulullah yanımıza girdi. Selam verdi sonra oturdu. Aleyhime dedikodu yapıldığından beri yanıma hiç oturmamıştı.

Resulullah bir ay beklemiş benim hakkımda kendisine hiçbir vahiy gelmemişti. Resulullah oturunca şehadet getirdi sonra şöyle dedi: "Ey Aişe, senin hakkında bana şunlar ulaştı. Eğer sen, beri isen, Allah senin beri olduğunu ortaya koyacaktır. Şayet sen bir günah işlemeyi kastetmiş idiysen Allah'tan af dile ve ona tevbe et. Zira kul, günahını itiraf eder sonra tevbe ederse Alah onun tevbesini kabul eder."

Resulullah sözlerini bitirince gözyaşlarım kurudu. Artık gözlerimden bir damla dahi düştüğünü hissetmez oldum. Ve babama dedim ki: "Resulullah'ın söylediklerine benim yerime cevap ver." Babam: "Vallahi ben, Resulullah'a karşı ne söyleyeceğimi bilemiyorum." dedi. Bu defa ben, anneme: "Resulullahın bana söylediklerine sen cevap ver." dedim. Annem de: "Vallahi Resulullah'a karşı ne söyleyeceğimi bilemiyorum" dedi.

Ben, genç bir kadındım. Çokça Kuran okumamıştım. Dedim ki: "Vallahi ben anladım ki siz bu sözü işittiniz, kafanızda yer etti. Siz buna inanır oldunuz. Yemin olsun ki ben, beri olduğumu söylesem de sizler bana inanmayacaksınız. Yemin olsun ki eğer size birşeyler itiraf eder gibi olsam sizler bana inanacaksınız. Halbuki Allah biliyor ki ben bundan beriyim. Allah'a yemin olsun ki ben, benimle size ancak Yusuf'u ve onun babasını misal olarak buluyorum. Zira onun babası, "Artık bana düşen güzelce bir sabırdır. iddialarınız karşısında ancak Allah'tan yardım istenir."(11) demiştir.

(11) Yusuf suresi, âyet: 18

Sonra döndüm yatağıma uzandım. Allah, benim beri olduğumu biliyordu. Benim beri olduğumu da ortaya koyacaktı. Fakat, ben vallahi, hakkımda Allah'ın okunan bir vahiy indireceğini beklemiyordum. Benim hakir nefsim hakkında Allah'ın birşey konuşmasını beklemiyordum. Fakat ben, Resulullah'ın bir rüya görebileceğini ve rüyasında Allah'ın, benim beri olduğumu ona bildireceğini bekliyordum.

Allah'a yemin olsun ki Resulullah, oturduğu yerden kalkmadan ve ev halkından herhangi bir kimse çıkmadan Resulullah'a vahiy indi. Resulullah'a her zamanki gibi sıkıntı geldi. Öyle ki yüzünden inci taneleri gibi ter dökülüyordu. Halbuki kış günlerinden birinde idik. Bu sıkıntı, ona indirilen vahyin ağırlığından idi. Resulullah nihayet açıldı. O, gülüyordu. Onun ilk konuştuğu söz şu oldu: "Ey Aişe Allah senin beri olduğunu açıkladı." Annem bana: "Kalk ona git." dedi. "Hayır vallahi ben ona gitmem. Ben ancak Allah Teala'ya hamdederim." dedim. işte o zaman Allah: "O uydurma haberi getirip iftira atanlar içinizden bir topluluktur..." âyetinden itibaren on âyet indirdi ve bu âyetlerde benim beri olduğumu beyan etti."

(Babam) Ebubekir, akrabası olan ve fakir durumda bulunan Mıstah b.Üsase'ye yardımda bulunuyordu. (Bu olaylar üzerine) dedi ki: "Vallahi Mıstah, Aişe hakkında söylediklerini söyledikten sonra ben ona hiçbirşey vermeyeceğim." Bunun üzerine Allah Teala: "İçinizden fazilet ve mal sahipleri, akrabalara, fakirlere ve Allah yolunda hicret edenlere yardım yapmamak için yemin etmesinler. Bağışlasınlar, müsamahalı davransınlar. Allah'ın sizi affetmesini sevmez misiniz? Allah, çok bağışlayandır ve çok merhametli olandır."(Nur:22) âyetini indirdi. Ebubekir de dedi ki: "Evet, vallahi Allah'ın beni affetmesini istiyorum." Ondan sonra Ebubekir, Mıstah'a yaptığı yardımlarını yine devam ettirdi ve "Vallahi ben, yardımı bundan kesmeyeceğim." dedi.(12)

Âyet-i Kerime'nin başında: "O uydurma haberi getirip iftira atanlar, içinizden bir topluluktur." buyurulmaktadır. Bu ifade, iftira olayına bazı Müslümanların da katıldıklarını göstermektedir ki, bunlar Hassan b.Sabit, mıstah b.Üsase ve Hanne binti Cahş'dır.

Yine âyetin devamında: "Onu, kendiniz için bir şer sanmayın. Bilakis o sizin için bir hayırdır." buyurulmaktadır. Bu ifade, iftira olayının, Ebubekir ailesi için bir şer değil bir hayır olduğunu beyan etmektedir. Zira bu hadise, Ebubekir ailesinin, daha bu dünyada iken hayır ile anılmasına ve iffetli olduğunun ortaya çıkmasına vesile olmuştur.

Âhirette ise bu ailenin büyük sevaplara nail olacağına bir sebeptir.

Âyetin sonunda: "İftira suçunun en büyük payını yüklenenlere ise büyük

(12) Buhari, K. el-Megazi, bab: 34, K. Tefsir el-Kur'an, bab:6 Müslim, K. et- Tevbe, Bab: 56, Hadis No 2770

bir azap vardır." buyurulmaktadır. Burada, iftiranın büyük payını yüklenen kimseden maksat, tercih edilen görüşe göre, Abdullah b.Übey b.Selul'dür. Bu şahsın, iftirada en büyük payı olan kişi sayılmasının sebebi, ilk önce söylentiyi bunun çıkarması ve onu yaymasıdır.

لَّوْلَآ إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ ٱلْمُؤْمِنُونَ وَٱلْمُؤْمِنَٰتُ بِأَنفُسِهِمْ خَيْرًا وَقَالُوا۟ هَٰذَآ إِفْكٌ مُّبِينٌ ﴿١٢﴾

12- İftirayı işittiğiniz zaman, mümin erkeklerin ve mümin kadınların, birbirine hüsn-i zanda bulunup ta "Bu apaçık bir iftiradır." demeleri gerekmez miydi?

* Allah Teala bu âyet-i kerimede, müminlere, Hz. Aişe hakkındaki iftiraya ihtimal vermeleri yüzünden sitem etmekte ve onları böyle davranışlardan sakınmaya davet etmektedir. Hz. Aişe, müminlerden biri, hattâ onların annesi olduğu halde, onun, böyle birşey yaptığını düşünmek, müminlere yakışmayan bir davranıştır. Nitekim sahabilerden, Halid b.Zeyd Eba Eyyub el-Ensârî'ye hanımı: "İnsanların, Aişe hakkında ne söylediklerini duymadın mı?" deyince Eba Eyyub, "Evet duydum. Bu bir yalandır. Ey Eyyub'un annesi sen böyle bir şey yapar mısın?" demiş, hanımı da: "Hayır vallahi yapmam." cevabını vermiştir. Bunun üzerine Eba Eyyub: "Vallahi Aişe senden daha hayırlıdır." demiştir.

لَّوْلَا جَآءُو عَلَيْهِ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَآءَ ۚ فَإِذْ لَمْ يَأْتُوا۟ بِٱلشُّهَدَآءِ فَأُو۟لَٰٓئِكَ عِندَ ٱللَّهِ هُمُ ٱلْكَٰذِبُونَ ﴿١٣﴾

13- Bir de dört şahit getirmeleri gerekmez miydi? Madem ki bu şahitleri getiremediler, o halde onlar, Allah nezdinde, yalancıların ta kendileridir.

* Bu âyet-i kerime, bir iftira ile doğru sözün birbirinden ayırdedilmesinin yolunu öğretiyor ve bunun, olay hakkında, kendilerine güvenilir dört şahit ile

olayın doğruluğunun tesbiti olduğunu beyan ediyor. Bu hadisede, iftirada bulunanlar, iddialarına dair herhangi bir şahit getiremediklerinden onların yalancı oldukları ortaya çıkıyor.

وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ لَمَسَّكُمْ فِي مَا أَفَضْتُمْ فِيهِ
عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٤﴾

14- Eğer Allah'ın lütfu ve merhameti, dünyada ve âhirette üzerinizde olmasaydı, içine daldığınız fitne yüzünden size mutlaka büyük bir azap dokunurdu.

Ey, Aişe hakkında dedikoduya dalanlar, eğer Allah'ın dünyada iken tevbenizi kabul edip âhirete imanla gitmenizi sağlama lütfu olmasaydı, içine daldığınız iftiradan dolayı büyük bir azaba uğratılırdınız.

* Âyet-i kerimede işaret edilen, dedikoduya dalanlar ve tevbeleri kabul edilerek Allah'ın merhametine nâil olanlar arasına Hassan b.Sabit, Mıstah b.Üsase, Hanne binti Cahş gibi müminler ve Abdullah b.Übey b.Selul gibi münafıklar girmemişlerdir.

إِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِأَلْسِنَتِكُمْ وَتَقُولُونَ بِأَفْوَاهِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّنًا
وَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمٌ ﴿١٥﴾

15- Siz o iftirayı dilden dile dolaştırıyorsunuz. Hakkında hiçbir bilgiye sahip olmadığınız şeyi ağzınızla söylüyor ve onu, önemsiz birşey sanıyordunuz. Halbuki bu, Allah nezdinde büyük bir günahtır.

Bir zaman sizler, Aişe ile ilgili iftirayı birbirinize anlatıyordunuz. Sizler, anlattığınız o hadise hakkında herhangi bir bilgiye sahip olmadığınız halde bunu ağzınızla söylemekten çekinmiyor "Aişe'nin şöyle şöyle yaptığını işittik." diyor-

dunuz. Bu sözlerinizin basit bir şey olduğunu, bundan dolayı günaha girmeyeceğinizi sanıyordunuz. Halbuki bu sözünüz, Allah katında büyük bir sözdür. Zira sizler, bununla Allah'ın Resulüne ve onun ailesine eziyet ediyordunuz.

وَلَوْلَآ إِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُم مَّا يَكُونُ لَنَآ أَن نَّتَكَلَّمَ بِهَٰذَا سُبْحَٰنَكَ هَٰذَا بُهْتَٰنٌ عَظِيمٌ ﴿١٦﴾

16- O asılsız sözü duyduğunuz zaman: "Bunu konuşmak bize yakışmaz. Hâşâ bu, büyük bir iftiradır." demeniz gerekmez miydi?

Ey, iftira hadisesine dalan insanlar, sizler bu hadiseyi, söyleyenlerden işittiğiniz zaman: "Bizim bunu konuşmamız haramdır. Bunu konuşmak bize yakışmaz. Ey rabbimiz, bu adamların ortaya attıkları iftiraya inanmaktan uzak durur sana sığınırız. Hiç böyle bir şey olur mu? Bu söz, büyük bir iftiradan başka bir şey değildir." demeniz gerekmez miydi?

Bu ve bundan sonra gelen âyetler müminlere, birbirlerine karşı nüsn-ü zan'da bulunmalarını ve birbirleri hakkında hayır söylemelerini öğretiyor. Birtakım fitne ve vesveselere kapılmamalarını emrediyor.

يَعِظُكُمُ ٱللَّهُ أَن تَعُودُوا۟ لِمِثْلِهِۦٓ أَبَدًا إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٧﴾

وَيُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمُ ٱلْءَايَٰتِ ۚ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٨﴾

17- Allah, eğer gerçek müminlerseniz, böyle bir günâha ebediyyen dönmemenizi öğütler.

18- Allah, size âyetlerini açıklıyor. Allah, herşeyi çok iyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

Allah sizlere, kitabında indirdiği âyetleriyle öğüt verir ve sizlerin, Aişe hakkında söylediklerinize bir daha dönmenizi yasaklar. Şayet sizler, Allah'ın

öğütlerinden ibret alan, emirlerini tutup yasaklarından kaçınan müminlerseniz, Allah, âyetlerini size böyle açıklar ki bir daha böyle şeyler yapmayasınız. Ve böylece içinizden kimin itaatkâr, kimin de isyankâr olduğu ortaya çıksın. Allah, sizleri ve yaptıklarınızı çok iyi bilendir. Yaratıklarını sevk ve idarede ve onları yükümlü kıldığı amellerde hüküm sahibidir. Onun dediği mutlaka olur. Hikmet sahibidir. Yaptıklarını yerli yerince yapar.

إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَن تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي
الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٩﴾

19- İman edenler arasında hayasızlığın yayılmasını isteyenlere ,işte onlara, dünyada da âhirette de acı bir azap vardır. Allah bilir, siz bilmezsiniz.

Allah ve Resulüne iman edenler arasında zinanın yayılmasını arzulayanlara, dünyada ve âhirette de can yakıcı bir azap vardır. Onlara, dünyada iffetli kadınlara iftira etme cezası uygulanır ve seksen sopa vurulur. Şayet tevbe etmeden ölürlerse, âhirette cehenneme atılarak cezalandırılırlar. İftira olayına katılanların doğru veya yalan söylediklerini ancak Allah bilir, siz bilemezsiniz. Zira, gaybı bilmek ancak Allah'a aittir. O halde birtakım insanlardan duyduğunuz sözleri derhal yaymaya kalkmayın.

* Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bir Hadis-i Şerifinde şöyle buyurmuştur:

لَا تُؤْذُوا الْمُسْلِمِينَ وَلَا تُعَيِّرُوهُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا عَوْرَاتِهِمْ، فَإِنَّهُ مَنْ تَتَبَّعَ عَوْرَةَ
أَخِيهِ الْمُسْلِمِ تَتَبَّعَ اللَّهُ عَوْرَتَهُ، وَمَنْ تَتَبَّعَ اللَّهُ عَوْرَتَهُ يَفْضَحْهُ وَلَوْ فِي جَوْفِ
رَحْلِهِ.

"Müslümanlara eziyet etmeyin, onları ayıplamayın, onların gizliliklerini araştırmayın. Zira kim, mümin kardeşinin ayıplarını araştırmaya girişecek olursa, Allah da onun gizliliklerini araştırır. Allah, kimin de gizliliklerini araştırırsa

onu rüsvay eder. İsterse o kişi, evinin içinde saklanmış olsun."(13)

وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿٢٠﴾

20- Ya üzerinizde Allah'ın lütfu ve rahmeti olmasaydı ve Allah, çok şefkatli ve çok merhametli olmasaydı, haliniz ne olurdu?

Eğer Allah, bir lütuf olarak bunu size beyan etmeseydi ve o iftira atanları derhal cezalandırsaydı helak olurdunuz. Fakat Allah, kullarına karşı çok şefkatli ve çok merhametlidir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ مَا زَكَىٰ مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ أَبَدًا وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يُزَكِّي مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢١﴾

21- Ey iman edenler, şeytanın adımlarına uymayın. Kim, şeytanın adımlarına uyarsa, şüphesiz ki o, ona mutlaka hayasızlığı ve kötülüğü emreder. Eğer üzerinizde Allah'ın lütfu ve rahmeti olmasaydı, içinizden hiçbiri ebediyyen temize çıkamazdı. Fakat Allah, dilediğini temize çıkarır. Allah, herşeyi çok iyi işitendir, çok iyi bilendir.

Ey, Allah'a ve Peygamberine iman edenler, iffetli kadınlar hakkında yapılan iftiralara aldanarak şeytanın adımlarına uymayın. Onun yolunu tutmayın. Zira sizden kim, şeytanın yolunu tutacak olursa, şüphesiz ki şeytan ona, fuhuşu ve kötülüğü emreder. Çünkü şeytan kendini buna adamıştır.

Ey insanlar, eğer Allah'ın sizlere lütfu ve merhameti olmasaydı sizden hiçbiriniz, günahlarından ve inkârından arınmış olamazdı. Hayırı şerden seçemezdi. Fakat Allah, kullarından dilediğini maddi ve mânevî kirlerden arındırır. Allah, herşeyi işiten ve herşeyi bilendir.

---

(13) Tirmizî, K. el-birr, bab: 83, Hadis No 2032/Ahmed b. Hanbel, Müsned, C. 5 S. 279

وَلَا يَأْتَلِ أُولُوا الْفَضْلِ مِنكُمْ وَالسَّعَةِ أَن يُؤْتُوا أُولِي الْقُرْبَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ
فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۖ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا ۗ أَلَا تُحِبُّونَ أَن يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ ۗ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٢﴾

22- İçinizden fazilet ve mal sahipleri, akrabalara, fakirlere ve Allah yolunda hicret edenlere yardım yapmamak için yemin etmesinler, bağışlasınlar, müsamahalı davransınlar. Allah'ın sizi affetmesini sevmez misiniz? Allah, çok bağışlayandır ve çok merhametli olandır.

* Bu âyet-i kerimenin, Hz. Ebubekir hakkında nâzil olduğu rivayet edilmektedir. Hz. Ebubekir; teyzesinin oğlu Mıstah'a, fakir olduğu için yardımlarda bulunuyordu. Mıstah, Hz.Aişe'ye yapılan iftira dedikodusuna katılmıştı. Bu sebeple Hz. Ebubekir, Mıstah'a artık yardım etmeyeceğine dair yemin etmişti. İşte bunun üzerine bu âyet nâzil oldu ve yardımın kesilmemesi emredildi.Hz. Ebubekir: "Allah'ın sizi affetmesini sevmez misiniz?" ifadesini duyunca: "Evet, Allah'ın beni affetmesini severim" dedi ve yardımına devam etti.(14)

إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لُعِنُوا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ
عَظِيمٌ ﴿٢٣﴾

23- İffetli, hiçbirşeyden habersiz mümin kadınlara zina isnad edenler, şüphesiz dünyada da âhirette de lanetlenmişlerdir. Onlar için büyük bir azap vardır.

* Âyet-i kerimede zikredilen: "İffetli, hiçbir şeyden habersiz mümin kadınlar"dan maksat, bazı müfessirlere göre, Hz. Aişe'dir. Ancak âyetin beyan ettiği sıfatları taşıyan herkes için bu hüküm geçerlidir. Böyle kadınlara zina isnad edip te sonra tevbe etmeyenler, dünya ve âhirette lanete uğratılmış olurlar.

(14) Buhari, K. el-Megazi, Bab: 34, K. Tefsir el- Kur'an, bab: 6/Müslim, K. et- Tevbe, bab: 56, Hadis No 2770

Bazılarına göre ise,bu âyet, sadece Resulullah'ın hanımları için inmiştir. Resulullah'ın hanımlarına dil uzatanların tevbeleri kabul değildir. Bunlar, dünya ve âhirette lanete uğratılmışlardır.

Diğer bir kısım müfessirlere göre ise bu âyet-i kerime, Resulullah'ın hanımları hakkında nâzil olmuş sonra bu surenin baş tarafındaki dördüncü ve beşinci âyetler inmiş, iffetli hanımlara zina isnad edenlere seksen sopa vurulmasını ve bunlar için tevbe kapısının açık olduğunu beyan etmişlerdir.

يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنَتُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُم بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٤﴾

24- Kıyamet günü onların dilleri, elleri ve ayakları yaptıklarına şahitlik edecektir.

Kıyamet gününde, bu günahları işleyenler, dünyada böyle bir günah işlediklerini itirf etmeyince Allah onların ağızlarını mühürleyecek, onların yaptıklarına, elleri ve ayakları şahitlik edecektir.

* Said b.Cübeyr diyor ki: "Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Kıyamet günü, kâfire, yaptığı amel gösterilir. Kâfir onu inkâr eder ve tartışmaya girişir. Ona: "Şunlar senin komşuların, senin aleyhinde şehadette bulunuyorlar." denir. Kâfir: 'Onlar yalan söylüyorlar." der. Ona: "Ailen, eşin dostun da böyle söylüyorlar." denir. O da: "Onlar da yalan söylüyorlar" der. Kâfirlere yemin ettirilir. Onlar yemin ederler. Sonra Allah onları sağır yapar. Elleri ve ayakları aleyhlerine şahitlik eder. Onlar da cehennem azabına atılırlar."

يَوْمَئِذٍ يُوَفِّيهِمُ اللَّهُ دِينَهُمُ الْحَقَّ وَيَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ ﴿٢٥﴾

25- O gün Allah onlara hak ettikleri cezayı tam olarak verecek ve onlar Allah'ın apaçık hak olduğunu bileceklerdir.

Ağızlarının mühürlenip, el ve ayaklarının, aleyhlerine şahitlik ettikleri kıyamet gününde, iffetli mümin kadınlara dil uzatanlara, Allah, hak ettikleri ceza-

yı verecektir. Ve onlar, Allah'ın hak olduğunu ve herşeyi dünyada açıklamış olduğunu bileceklerdir. Artık o münafıkların, Allah'ın varlığından şüphe etmeleri mümkün olmayacaktır.

الْخَبِيثَاتُ لِلْخَبِيثِينَ وَالْخَبِيثُونَ لِلْخَبِيثَاتِ ۖ وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ
وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِ ۚ أُولَٰئِكَ مُبَرَّءُونَ مِمَّا يَقُولُونَ ۖ لَهُم مَّغْفِرَةٌ
وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٢٦﴾

26- Kötü kadınlar kötü erkeklere, kötü erkekler kötü kadınlara temiz kadınlar temiz erkeklere, temiz erkekler temiz kadınlara yakışır. işte o temiz olanlar, onların attıkları iftiradan çok uzaktırlar. Onlar için mağfiret ve bol rızık vardır.

* Aburrahman Zeyd b.Eslem bu âyet-i kerimeyi mealde verildiği şekilde izah etmiş ve bundan maksadın, Hz. Aişe gibi temiz bir kadının, Resulullah gibi temiz bir zata yaraştığı, Abdullah b.Übey b.Selul gibi murdar bir kişiye ise murdar bir kadının yaraştığı anlamına geldiğini söylemiştir.

Abdullah b.Abbas, Mücahid, Atâ, Saîd b.Cübeyr, Şa'bî, Hasan-ı Basrî ve Dehhak ise bu âyet-i kerimeyi şu şeklide izah etmişlerdir. "Kötü sözler kötü erkeklere, kötü erkekler de kötü sözlere layıktırlar. Güzel sözler güzel erkeklere, güzel erkekler de güzel sözlere yaraşırlar. Haklarında iftira edilen temiz insanlar, murdarların söyledikleri murdar sözlerden beridirler. İşte bunlara af ve bol rızık vardır."

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّىٰ تَسْتَأْنِسُوا وَتُسَلِّمُوا
عَلَىٰ أَهْلِهَا ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾

فَإِنْ لَّمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّىٰ يُؤْذَنَ لَكُمْ وَإِن قِيلَ لَكُمُ ارْجِعُوا فَارْجِعُوا هُوَ أَزْكَىٰ لَكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٢٨﴾

27- Ey iman edenler, kendi evlerinizden başka evlere, izin almadan ve sakinlerine selam vermeden girmeyin. Düşünseniz bu sizin için daha hayırlıdır.

28- Eğer orada kimseyi bulamazsanız, size izin verilmedikçe içeriye girmeyin. Eğer size "Geri dönün" denilirse, hemen dönün. Bu davranış sizin için daha temizdir. Allah, yaptıklarınızı çok iyi bilir.

* Bu âyet-i kerime, Allah Teala'nın, mümin kullarına öğrettiği terbiye ve âdâptan birini beyan etmektedir. O da, başkasının evine girerken sahibinden izin istemek ve izin verdiği takdirde, ev halkına selam vererek içeri girmektir.

Bir Müslüman başka birinin evine gittiğinde, en fazla üç kere kapıyı vurmak, zil çalmak vb. şekillerde izin ister. Eğer izin verilirse, selam vererek içri girer. Yoksa dönüp gider.

Ebu Said el-Hudrî diyor ki:

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ كُنْتُ فِي مَجْلِسٍ مِنْ مَجَالِسِ الْأَنْصَارِ إِذْ جَاءَ أَبُو مُوسَىٰ كَأَنَّهُ مَذْعُورٌ فَقَالَ اسْتَأْذَنْتُ عَلَىٰ عُمَرَ ثَلَاثًا فَلَمْ يُؤْذَنْ لِي فَرَجَعْتُ فَقَالَ مَا مَنَعَكَ قُلْتُ اسْتَأْذَنْتُ ثَلَاثًا فَلَمْ يُؤْذَنْ لِي فَرَجَعْتُ وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا اسْتَأْذَنَ أَحَدُكُمْ ثَلَاثًا فَلَمْ يُؤْذَنْ لَهُ فَلْيَرْجِعْ فَقَالَ وَاللَّهِ لَتُقِيمَنَّ عَلَيْهِ بَيِّنَةً أَمِنْكُمْ أَحَدٌ سَمِعَهُ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ أُبَيُّ بْنُ كَعْبٍ وَاللَّهِ لَا يَقُومُ مَعَكَ إِلَّا أَصْغَرُ الْقَوْمِ فَكُنْتُ أَصْغَرَ الْقَوْمِ فَقُمْتُ مَعَهُ فَأَخْبَرْتُ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ ذَلِكَ.

"Ben, Ensarın toplantılarından birinde bulunuyordum. O anda Ebu Musa el-Eş'arî, sanki birşeyden korkmuşçasına çıkıp geldi ve şöyle dedi: "Ben, Ömer'in yanına girmek için üç defa izin istedim. Bana izin verilmedi. Bunun üzerine dönüp gittim. Ömer daha sonra beni çağırdı ve bana "Senin, benim yanıma gelmene engel olan neydi?" dedi. Ben de: "Üç defa izin istedim bana izin verilmedi. Bunun üzerine dönüp gittim. Çünkü Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştu: "Sizden biriniz üç defa izin ister de ona izin verilmezse geri dönsün." bunun üzerine Ömer bana şöyle dedi: "Allah'a yemin olsun ki, buna dair mutlaka şahit getireceksin." (Şimdi sizden soruyorum) İçinizde Resulullah'tan bunu işiten herhangi biriniz var mı?" Bunun üzerine Übey b.Kâ'b şöyle dedi: "Vallahi seninle beraber bu insanların en küçüğü gelecektir. (Gelip şahitlik edecektir)

Ebu Said el-Hudrî diyor ki: "Ben orada bulunanların en küçüğü idim. Kalkıp Ebu Musa el-Eş'arî ile beraber gittim ve Ömer'e, Resulullah'ın bunu söylediğini haber verdim."(15)

Âyet-i kerimede zikredilen izin istemenin ne şekilde olacağı hakkında iki görüş zikredilmektedir. Bir kısım âlimlere göre bu izin, selam verildiken sonra sözle olur. Taberi bu görüşü tercih etmektedir. Diğer bir kısım âlimlere göre ise, izin isteme, öksürme, seslenme vb. şeylerle olur.

Kimlerin izin istemek zorunda oldukları hususuna gelince, erginlik çağına girmiş olan herkesin, eşi dışında herkesten izin istemesinin gerekli olduğu beyan edilmektedir. Kişi, kardeşinin ve annesinin yanına girmek için dahi izin istemek zorundadır. Çünkü onları, müsait olmayan bir vaziyette görmesi doğru değildir.

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَاعٌ لَكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا
تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ ﴿٢٩﴾

29- İçinde eşyanız bulunan boş binalara izinsiz girmenizde bir mahzur yoktur. Allah, sizin açığa vurduğunuzu da bilir, gizlediğinizi de.

* Âyette zikredilen "Boş binalar" ifadesi, herkesin serbestçe girebildiği, han, kahve, lokanta vb. yerleri de kapsamına almaktadır. Ayrıca yıkık, çökük

(15) Buhari, K. el- İsti'zan, bab: 13/Müslim, K. el- Âdâb, bab: 33-37, Hadis No: 2153

ve terkedilmiş, yeni yapıldığı halde henüz içine kimse girmemiş binalar da "Boş yer" sayılır.

قُلْ لِّلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَٰلِكَ أَزْكَىٰ لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٣٠﴾

30- Ey Muhammed, mümin erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, edep yerlerini korusunlar. Böyle davranmak onlar için daha temiz ve daha hayırlıdır. Şüphesiz ki Allah, yaptılarınızdan haberdardır.

* Allah Teala bu âyet-i kerimede, mümin erkeklerin, gözlerini haramdan sakınmalarını ve avret mahallerini zinadan ve başkalarının görmesinden korumalarını emretmektedir.

Mümin kimse kendisine haram kılınan birşeye bakamaz. Şayet iradesi dışında haram olan birşeyi görürse derhal gözünü ondan çevirmekle mükelleftir.

Bu hususta Rèsulullah (s.a.v.)den şu Hadis-i Şerifler rivayet edilmektedir: "Cerir b.Abdullah el-Bücelî diyor ki:

عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ . قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللهِ مَنْ نَظَرِ الْفُجَاءَةِ . فَأَمَرَنِي أَنْ أَصْرِفَ بَصَرِي.

"Ben, Resulullah (s.a.v.)den, anî bakışların (Gözün, istemeden görmesinin) hükmünü sordum. O bana, gözümü çevirmemi emretti."(16)

Peygamber efendimiz diğer bir Hadis-i Şerifinde Hz. Ali'ye şöyle buyurmuştur:

(16) Müslim, K.el-Âdâb, bab: 45, Hadis No 2159/Ebu Dâvûd, K. en-Nikâh, bab: 44, Hadis No 2148/Tirmizî, K.el- Edib, bab: 28, Hadis no 2776

قال رسول الله ﷺ لعلي: «يَاعلي ، لا تُتبع النظرة النظرة، فان لك الأولى ، وليست لك الآخرة».

"Ey Ali, birinci bakışına ikinci bakışını ekleme. Zira senin birinci defa bakmaya hakkın vardır. Bunun dışında bakmaya hakkın yoktur."(17)

Ebu Said el-Hudrî diyor ki:

عَنْ اَبِی سَعِیدِ الْخُدْرِیِّ رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِیِّ ﷺ قَالَ اِیَّاکُمْ وَالْجُلُوسَ عَلَی الطُّرُقَاتِ فَقَالُوا مَا لَنَا بُدٌّ اِنَّمَا هِیَ مَجَالِسُنَا نَتَحَدَّثُ فِیهَا قَالَ فَاِذَا اَبَیْتُمْ اِلَّا الْمَجَالِسَ فَاَعْطُوا الطَّرِیقَ حَقَّهَا قَالُوا وَمَا حَقُّ الطَّرِیقِ قَالَ غَضُّ الْبَصَرِ وَکَفُّ الْاَذَی وَرَدُّ السَّلَامِ وَاَمْرٌ بِالْمَعْرُوفِ وَنَهْیٌ عَنِ الْمُنْکَرِ.

"Bir gün Resulullah şöyle buyurdu: "Sakın yollar üzerine oturmayın." Bunun üzerine orada bulunanlar: "Başka çaremiz yok. Yollar bizim toplantı yerlerimiz. Oralarda oturup konuşuyoruz." dediler. Resulullah da şu cevabı verdi: "Eğer mutlaka oturacaksanız yolun hakkını verin." Onlar: "Yolun hakkı nedir?" diye sorunca Resulullah: "Gözü kapamak, eziyet etmemek, selam almak, iyiliği emretmek ve kötülüğe mani olmaktır." buyurdu.(18)

Taberi, bu âyet-i kerimede zikredilen "Edep yerlerini korusunlar" ifadesinden maksadın, edep yerlerini insanların bakışlarından korumaları olduğunu söylemiş ve buna dair görüşleri zikretmiştir.

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ اَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ اِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَی جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ اِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ اَوْ اٰبَائِهِنَّ اَوْ اٰبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ اَوْ اَبْنَائِهِنَّ اَوْ اَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ اَوْ اِخْوَانِهِنَّ اَوْ بَنِی اِخْوَانِهِنَّ اَوْ بَنِی اَخَوَاتِهِنَّ اَوْ نِسَائِهِنَّ اَوْ مَا

(17) Ebu Dâvûd, K. en- Nikâh, bab: 44, Hadis no 2149/Tirmizî, K. el- Edeb- bab: 28 Hadis No 2777
(18) Buhadi, K. el-Mezalim, bab: 22/Müslim, K.el-Libas, bab: 114 Hadis no 2121/Ebu Dâvûd, K. el- Edeb, bab: 13, Hadis No 4815

مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ
أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَىٰ عَوْرَاتِ النِّسَاءِ ۖ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ
لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِن زِينَتِهِنَّ ۚ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ
لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣١﴾

31- Ey Muhammed, mümin kadınlara söyle, gözlerini (Haramdan) sakınsınlar. Edep yerlerini korusunlar. Görünmesi zaruri olanlar hariç, zinetlerini göstermesinler. Başörtülerini, yakalarının zerine doğru örtsünler. Zinetlerini kendi kocalarından veya babalarından veya kocalarının babalarından veya kendi oğullarından veya kocalarının oğullarından veya kendi kardeşlerinden veya kardeşlerinin oğullarından veya kızkardeşlerinin oğullarından veya kadınlarından veya sahip oldukları cariyelerden veya cinsî iktiarı olmayan hizmetçilerden veya kadınların mahrem yerlerini henüz anlayacak çağda olmayan çocuklardan başkasına göstermesinler. Gizledikleri süslerini başkalarına bildirmek için ayaklarını da vurmasınlar. Ey mü'minler, hepiniz Allah'a tevbe edin ki kurtuluşa eresiniz.

* Âyet-i kerimede mümin kadınların, gözlerini haramdan sakınmaları emredilmektedir. Müfessirlerin çoğu bu âyet-i kerimeye bakarak, kadınların, mahremleri olmayan erkeklere bakmalarının caiz olmadığını söylemişler ve kadınların bakışlarının şehvetle olup olmamasının fark etmediğini ifade etmişlerdir. Bu âlimler, görüşlerine delil olarak şu Hadis-i Şerif'i zikretmişlerdir.

Peygamberimizin hanımı Ümmü Seleme diyor ki:

عن أُم سلمة، قالت: كنت عند رسول الله ﷺ وعنده مَيمونة، فأقبل ابن أُم مكتوم، وذلك بعد ان اخدنا بالحجاب فقال النبى ﷺ احتجبا منه فقلنا: يا رسول، أليس أعمى، لا يبصرنا ولا يعرفنا، فقال النبى ﷺ: «أفعميا وان انتما؟ ألستما تبصرانه».

"Ben ve Meymune, Resulullah'ın yanındaydık. Bizlere örtünmemiz emredildikten sonra Abdullah İbn-i Ümm-i Mektum bize geldi. Resulullah bize: "Onun yanında örtünün." buyurdu. Biz: "Ey Allah'ın Resulü, bu kişi âmâ değil mi? O bizi ne görüyor ne de tanıyor." dedik. Resulullah: "Sizler de âmâ mısınız? Siz onu görmüyor musunuz?" buyurdu.[19]

(19) Ebu Dâvûd, K.el-Libas, bab: 37, Hadis no 7112/Tirmizî, K.el Edeb, bab: 29 Hadis no 2778

Diğer bir kısım âlimler ise, kadınların, kendilerine mahrem olmayan kişilere şehvet gözüyle olmadıkça bakabileceklerini söylemişlerdir. Bunlar da görüşlerine delil olarak şu Hadis-i Şerifi zikretmişlerdir.

Hz. Aişe (r.anh.) diyor ki:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ وَعِنْدِي جَارِيَتَانِ تُغَنِّيَانِ بِغِنَاءِ بُعَاثَ فَاضْطَجَعَ عَلَى الْفِرَاشِ وَحَوَّلَ وَجْهَهُ فَدَخَلَ أَبُو بَكْرٍ فَانْتَهَرَنِي وَقَالَ مِزْمَارَةُ الشَّيْطَانِ عِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ فَأَقْبَلَ عَلَيْهِ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ فَقَالَ دَعْهُمَا فَلَمَّا غَفَلَ غَمَزْتُهُمَا فَخَرَجَتَا قَالَتْ وَكَانَ يَوْمَ عِيدٍ يَلْعَبُ السُّودَانُ بِالدَّرَقِ وَالْحِرَابِ فَإِمَّا سَأَلْتُ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ وَإِمَّا قَالَ تَشْتَهِينَ تَنْظُرِينَ فَقَالَتْ نَعَمْ فَأَقَامَنِي وَرَاءَهُ خَدِّي عَلَى خَدِّهِ وَيَقُولُ دُونَكُمْ يَا بَنِي أَرْفِدَةَ حَتَّى إِذَا مَلِلْتُ قَالَ حَسْبُكِ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ فَاذْهَبِي.

"Bir bayram günü Habeşliler, ellerinde kalkan ve mızraklarıyla oynuyorlardı. Ya ben, Resulullah'tan onlara bakmama izin vermesini istedim. Veya Resulullah bana: "Onlara bakmak ister misin?" dedi. Ben de: "Evet." dedim. Resulullah beni arkasına durdurdu. Yüzüm yüzüne değiyordu. Resulullah onlara: "Devam edin Habeşliler." buyurdu. Ben bakmaktan usanınca Resulullah "Yeter mi?" dedi. Ben de: "Evet." dedim. Resulullah: "O halde içeri git." dedi.[20]

"Edep yerlerini korusunlar"

Saîd b.Cübeyr ve Mukatil diyorlar ki: "Bundan maksat, kadınların, edep yerlerini zinadan korumalarıdır. Katade ve Süfyan es-Sevrî ise, bundan maksadın, kadınların edep yerlerini haramdan korumalarıdır." demişlerdir. Ebul Aliye ve Taberi ise, bu ifadeden maksadın, kadınların edep yerlerini kapatacak elbiseler giyerek onları mahrem olmayan erkeklerin bakışlarından korumak olduğunu söylemişlerdir.

(20) Buhadi, K.el- Cihad, bab: 81/Müslim, K. Salatül Iydeyn, bab: 19, Hadis no 892

Görülmesi zaruri olan yerler dışında, zinet yerlerini göstermeinler.

Görülmesi zaruri olan yerlerden neyin kastedildiği hakkında çeşitli izahlar yapılmıştır.

Abdullah b.Mes'ud, Hasan-ı Basrî, İbrahim en-Nehaî, İbn-i Sîrîn ve benzeri âlimler, buradaki "Görünmesi zaruri olan zinet yerlerinden maksadın, kadınların giydikleri dış elbiseler olduğunu söylemişlerdir.

Saîd b.Cübeyr, Abdullah b.Abbas ve benzeri âlimler ise burada zikredilen "Görünmesi zaruri olan yerler"den maksadın, sürmenin görüldüğü yüz, kına, yüzük ve bileziklerin görüldüğü eller olduğunu söylemişlerdir. Bu görüşü destekleyen Mürsel bir Hadis-i Şerif'te şunlar zikredilmektedir:

Halid b.Düreyk diyor ki: "Aişe (r.anh)dan şunları söylediği rivayet edilmiştir.

عن خالد ، قال يعقوب: ابن دُرَيْك ، عن عائشة رضى الله عنها، أن أسماء بنت أبي بكر دخلت على رسول الله ﷺ وعليها ثياب رِقاقٌ، فأعرض عنها رسول الله ﷺ ، وقال: « يا أسماءُ إن المرأة إذا بلغت المحيض لم تصلح أن يُرى منها إلا هذا وهذا» وأشار الى وجهه وكفيه.

"Birgün Ebubekir'in kızı Esma (kızkardeşim), üzerinde bulunan ince bir elbise ile Resulullah'ın yanına girdi. Resulullah (s.a.v.) ondan yüz çevirdi ve ona şöyle dedi: "Ey Esma, kadın, âdet görme çağına varınca, onun ancak şurası ve şurası görülebilir." "Resulullah böyle derken, yüzünü ve ellerini işaret etti."(21)

Ebu Davud bu Hadisi rivayet ettikten sonra, Hadis'in mürsel oduğunu, Halid b.Düreyk'in, Hz. Aişe'yi görmediğini söylemiştir.

Başörtülerini yakalarının üzerine doğru örtsünler."

Hz. Aişe (r.anh.) diyor ki:

(21) Ebu Dâvûd, K.el- Libas, bab: 34, Hadis no 4104

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ يَرْحَمُ اللهُ نِسَاءَ الْمُهَاجِرَاتِ الْأَوَلَ لَمَّا أَنْزَلَ اللهُ وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ شَقَقْنَ مُرُوطَهُنَّ فَاخْتَمَرْنَ بِهِ.

"Bu âyet-i Kerime inince, önce hicret eden kadınlar, peştemallarını dilerek başörtüsü edindiler."(22) Burada geçen "Yaka" ifadesinden maksat, boyun ve göğüslerdir.

Zinetlerini kendi kocalarından veya babalarından veya kendi oğullarından başkasına göstermesinler.

Âyet-i kerimede, kadınların zinetlerini, kocalarından ve mahremleri olan diğer kişilerden başkalarına göstermemeleri emrediliyor. Buradaki "Zinet"den maksat, küpe, halhal, kolye, vb. zinet eşyalarının takıldığı yerlerdir. Kadının buralarını, mahremleri dışındaki insanlara göstermeleri haramdır.

Âyet-i kerimede, Müslüman kadının, zinet yerini kendi kadınlarına gösterebileceği ifade ediliyor. Burada geçen, "Kendi kadınlarına" ifadesinden maksat, Müslüman kadınlardır. Bu itibarla bir Müslüman kadının, Müslüman olmayan kadınlara da zinet yerlerini göstermesi caiz değildir.

Hz. Ömer (r.a.) Ebu Ubeyde b.el-Cerrah'a mektup yazarak şöyle demiştir: "Bana gelen haberlere göre bazı Müslümanların kadınları, müşriklerin kadınlarıyla bilikte hamamlara gidiyorlarmış. Bu senin bölgende oluyor. Allah'a ve âhiret gününe iman eden bir kadının avret mahallerine, kendi dininden olmayan bir kadının bakması haramdır.

Âyet-i kerimede, Müslüman kadınların, mahrem yerlerini, sahip oldukları kölelerden saklamak zorunda olmadıkları zikrediliyor. Taberi, buradaki "Köleler" ifadesinden maksadın, müşrik olan çariyeler olduğunu söylemiştir. Buna göre mümin kadınlar, mümin olmayan kadınlara avret yerlerini gösteremezler. Ancak, mümin olmayan cariyeler bu hükmün dışındadırlar.

Fakat müfessirlerin çoğunluğu, âyette zikredilen "Köleler" ifadesine, cariyeler yanında erkek kölelerin de dahil olduğunu ve mümin bir kadının erkek olsun kadın olsun kölelerine karşı örtünmek mecburiyetinde olmadığını söylemişlerdir.

Bu hususta Enes b.Mâlik, diyor ki:

(22) Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, sure: 24, bab: 12

عن أنس أن النبي ﷺ أتي فاطمة بعبدٍ كان قد وَهَبه لها ، قال: وعلى فاطمة رضى الله عنها ثوبٌ إذا قنَّعتْ به رأسها لم يبلغْ رجليها، وإذا غطت به رجليها لم يبلغ رأسها، فلما رأى النبي ﷺ ما تلقى قال: «إنَّهُ لَيس عليك بأسٌ، إنما هو أبوك وغلامك».

"Resulullah, Fatıma'ya hediye ettiği bir köleyi getirdi. Fatıma'nın üzerinde bir elbise bulunuyordu. Onunla başını örttüğünde ayaklarına yetişmiyordu, ayaklarını örttüğünde de başına yetişmiyordu. Resulullah (s.a.v.) Fatıma'nın bu haline görünce ona şöyle dedi: "Bunda senin için bir mahzur yoktur. Zira burada senin baban ve kölen vardır."(23)

Âyet-i kerimede, kadınların, zinet yerlerini, cinsî iktidarı olmayan hizmetçilerden saklamak mecburiyetinde olmadıkları beyan edilmektedir. Burada söz konus olan hizmetçilerin, kadınlara yaklaşma ihtiyacı hissetmemeleri ya da cinsel iktidarsızlıklarından veya geri zekâlılıklarından yahut da karnını doyurmaktan başka bir şey düşünmeyen tufeylilik vb. şeylerden olabileceği zikredilmektedir.

Ancak, Resulullah (s.a.v.), Hunsa, yani, hem erkeklik hem de kadınlık organı bulunan bir kimsenin, hanımlarının yanına girmesini yasaklamış ve: "Bu bir daha sizin yanınıza girmesin." buyurmuştur.(24)

Veya kadınların mahrem yerlerini henüz anlayacak çağda olmayan çocuklar.

Bu ifadeden maksat, erginlik çağına yaklaşmamış olan küçük çocuklardır. Zira bunlar, kadınların tavır ve hareketlerinden herhangi bir şey anlamazlar. Bu sebeple kadınların yanlarına girmelerinde bir mahzur yoktur. Fakat erginlik çağına yaklaşmış olan ve kadınlarla ilgili meseleleri anlamaya başlayan çocuklara, kadınların, zinet yerlerini göstermeleri caiz değildir.

Gizledikleri süslerini başkalarına bildirmek için ayaklarını da vurmasınlar.

Cahiliye döneminde kadınlar ayaklarına "Halhal" denen, halka şeklinde bilezikler ve boncuklar takarlar ve yürürken bunlarla ses çıkararak dikkatleri çe-

(23) Ebu Dâvûd, K. el- Libas, bab: 35, Hadis No 4016
(24) Bkz. Müslim, K. es- selam, bab: 32,33, Hadis No 2180,2181/Ebu Dâvûd, K. elY Libas bab: 36 Hdis No 4107

kerlenmiş. Allah Teala, mümin kadınların bu şekilde davranmalarını yasaklamıştır.

Kadınların, evlerinin dışında başkalarına hissettirmeleri haram olan şeylerden biri de, üzerlerine sürmüş oldukları kokulardır. Bu hussuta Peygamber efendimiz şöyle buyuruyor:

قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَيُّمَا امْرَأَةٍ اسْتَعْطَرَتْ فَمَرَّتْ عَلَىٰ قَوْمٍ لِيَجِدُوا مِنْ رِيحِهَا فَهِيَ زَانِيَةٌ.

"Herhangi bir kadın koku sürünür sonra da kokusunu hissetsinler diye bir topluluğun yanından geçecek olursa o kadın zina etmiştir."(25)

وَأَنكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ ۚ إِن يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ ۗ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٣٢﴾

32- İçinizden bekârları kölelerinizden ve cerayilerinizden salih olanları evlendirin. Eğer fakirler Allah onları lütuyla zenginleştirir. Allah, geniş lütuf sahibidir, herşeyi çok iyi bilendir.

* Abdullah b.Abbas, bu âyeti kerimeyi izah ederken şöyle demiştir: "Allah Teala evlenmeyi emretmiş ve onu teşvik etmiştir. Müminlere, hür olanlarını da kölelerini de evlendirmelerini emretmiş ve bu evlilik neticesinde onları zenginleştirebileceğini vaadetmiştir.

Abdullah b.Mes'ud ise şöyle demiştir: "Zenginliği evlenmekte arayın. Zira Allah Teala: "Evlenenler şayet fakir iseler Allah onları lütfuyla zenginleştirir." buyurmuştur."

Peygamber efendimiz bir Hadis-i Şerifinde şöyle buyurmuştur:

(25) Nesaî, K. ez- zinet bab: 35, Hadis No 5129/Ebu Dâvûd, K. et- Tereccül, bab: 7 Hadis No 4173/ Tirmizi, K. el-Edeb, bab: 35, Hadis No 2786

قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: ثَلاثَةٌ حَقٌّ عَلَى اللهِ عَوْنُهُمْ: الْمُجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللهِ، وَالْمُكَاتَبُ الَّذِي يُرِيدُ الْأَدَاءَ، وَالنَّاكِحُ الَّذِي يُرِيدُ الْعَفَافَ».

"Allah'ın üç kimseye yardım etmesi haktır: Allah yolunda cihad edene, borcunu ödemek isteyen mükâtep köleye (Hürriyetine kavuşmak için efendisiyle sözleşme yapmış olan köleye), iffetini korumak için evlenmek isteyene."(26)

وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّىٰ يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ ۗ وَالَّذِينَ يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا ۖ وَآتُوهُم مِّن مَّالِ اللَّهِ الَّذِي آتَاكُمْ ۚ وَلَا تُكْرِهُوا فَتَيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَاءِ إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّنًا لِّتَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۚ وَمَن يُكْرِههُّنَّ فَإِنَّ اللَّهَ مِن بَعْدِ إِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣٣﴾

33- Evlenme imkânı bulamayanlar, Allah'ın, kendilerini lütfuyla zenginleştirmesine kadar iffetlerini korusunlar. Sahip olduğunuz kölelerinizin, azad olmak için bedel vermek isteyenlerin, eğer kendilerinde bir hayır görüyorsanız hemen bedel vermelerini kabul edip mükâtebe akdi yapın. Azad olmalarına yardımcı olmak için, Allah'ın size verdiği mallardan onlara da verin. Dünya hayatının geçici menfaatini kazanma hırsıyla, iffetli olmak isteyen cariyelerinizi fuhşa zorlamayın. kim onları fuhşa zorlarsa, şüphesiz ki Allah da, fuhşa zorlanmalarından sonra o cariyelere karşı çok bağışlayandır ve çok merhametli olandır.

* Allah Teala bu âyet-i kerimede dört şeyi emretmektedir. Bunlardan biri, evlenme imkânı olmayanın, haramlara karşı iffetini korumasıdır. Bu hususta Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:

(26) tirmizi, K. Fadail el- Cihad, bab: 20, Hadis No 1655/Nesai, K. el-Cihad bab: 12

فَقَالَ مَنِ اسْتَطَاعَ الْبَاءَةَ فَلْيَتَزَوَّجْ فَإِنَّهُ أَغَضُّ لِلْبَصَرِ وَأَحْصَنُ لِلْفَرْجِ وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَعَلَيْهِ بِالصَّوْمِ فَإِنَّهُ لَهُ وِجَاءٌ.

"Ey gençler topluluğu, sizden kimin evlenmeye gücü yeterse evlensin. Zira evlenmek, gözü daha fazla kapatır, namusu daha iyi korur. Kimin de evlenmeye gücü yetmezse oruç tutsun. Zira oruç, o kişinin şehvetini kırar.(27)

İkinci emir ise "Sahip olduğunuz kölelerinizden, azad olmak için bedel vermek isteyenlerin ,eğer kendilerinde bir hayır görüyorsanız, hemen bedel vermelerini kabul edip mükâtebe akdi yapın." ifadesindeki emirdir.

Kölelerinde hayır gören efendilerin, kölelerinin mükâtebe akdi yapmak istemeleri halinde bu akdi yapmalarının farz veya mendup olduğu hakkında iki görüş zikredilmektedir.

Şa'bî, mukatil, Hasan-ı Basrî ve İbn-i Zeyd, buradaki emrin mendup olduğunu, kölenin efendisinin mükâtebe akdi yapıp yapmamakta serbest olduğunu söylemişlerdir. Ebu Hanife, İmam Mâlik, Sevrî ve son görüşüyle İmam Şafiî de bu görüştedirler.

Ata b.Ebi Rebah, Dehhak ve Sîrîn'e göre ise bu akdi yapmak farzdır. Köleden teklif geldiği takdirde efendi böyle bir akdi yapmaya mecburdur. Taberi de, âyetteki "Mükâtebe" akdi yapın." emrinin farziyet ifade ettiği kanaatıyla bu görüşe katılmaktadır.

"Eğer kölelerinizde bir hayır görüyorsanız onlarla mükâtebe akdi yapmayı kabul edin" ifadesinde geçen "Hayir"dan neyin kastedildiği hususunda çeşitli görüşler zikredilmiştir. Bazı müfessirlere göre bu hayırdan maksat, kölelerin çalışıp kazanma gücünde olmaları ve taahüt ettikleri borcu ödeyebilme kudretinde olmalarıdır. Böylece köleler, hürriyete kavuşma imkânlarını kendileri sağlamış olurlar ve Müslümanlara yük olmazlar.

Bazılarına göre ise kölelerde görülecek hayırdan maksat, sadakat, vefakârlıkve ödeme gücünde olmalarıdır.

Diğer bazılarına göre ise kölelerde görülecek hayırdan maksat, kölenin, borcunu ödeyecek kadar malının bulunmasıdır.

(27) Buhari, K. es-Savm, bab: 10, K. en- Nikâh, bab: 2,3/Müslim, K.en-Nikâh. bab: 1 Hadis No 1400

Taberi, buradaki hayının, birinci ve ikinci görüşte zikredilen şeylerin hepsini kapsadığını söylemiş, üçüncü görüşte zikredilen malın ise söz konusu olamayacağını ifade etmiştir.

Âyeti kerimede zikredilen üçüncü emir ise "Azad olmalarına yardımcı olmak için, Allah'ın size verdiği mallardan onlara verin." emridir. Burada, kölelere hangi mallardan verileceği hakkında iki görüş zikredilmiştir. Birinci görüşe göre onlara verilecek mallardan maksat, kölelerin, hürriyetlerine kavuşması için ödemeleri şart koşulan maldır. Bu görüşe göre köleyi azad eden efendisi, kölenin borcundan bir miktarını bağışlamalı, o miktarı almamalıdır. İbn i Kesir bu görüşü tercih etmektedir. Ancak bağışlanacak bu miktar, bazılarına göre borcun dörtte biri, bazılarına göre üçte biri, bazılarına göre yarısı, bazılarına göre de herhangi bir miktarıdır.

İkinci görüşe göre bu tür kölelere verilecek maldan maksat, zekâttan verilecek bir miktardır. Zira, Allah Teala, zekâtın verileceği yerleri belirtirken köleleri de zikretmiş, zekâttan onlara da verilebileceğini beyan etmiştir.

Hasan-ı Basrî, Zeyd b.Eslem, Abdurrahman b.Zeyd ve mukatil bu görüştedirler. Taberi de bu görüşü tercih etmiştir.

Âyet-i Kerimede zikredilen dördüncü emir ise: "Dünya hayatının geçici menfaatini kazanma hırsıyla, iffetli olmak isteyen cariyelerinizi fuhşa zorlamayın." emridir.

Cahiliye döneminde cariyeleri olan efendiler, onları zina yapmaya zorlar ve zinadan elde ettikleri kazançtan pay alırlardı. İslam gelince bu çirkin âdeti yasakladı, kimsenin, iffetli cariyesini zina yapmaya zorlama yetkisinin olmadığını beyan etti.

Müfessirler, bu âyet-i kerimenin nüzul sebebinin, Abdullah b.Übey b.Selulün, cariyelerini fuhşa zorlaması olduğunu söylemişlerdir. Zira o adam, kazanç elde etmek, cariyelerin doğuracakları çocuklardan istifade etmek ve liderliğini korumak maksadıyla cariyelerini zina etmeye zorluyordu.

وَلَقَدْ أَنزَلْنَا إِلَيْكُمْ آيَاتٍ مُّبَيِّنَاتٍ وَمَثَلًا مِّنَ الَّذِينَ خَلَوْا مِن قَبْلِكُمْ وَمَوْعِظَةً

لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٣٤﴾

34-Yemin olsun ki biz size, açıklayıcı âyetler, sizden önce gelip geçenlerden misaller ve müttakilere öğütler indirdik.

* Allah teala bundan önceki âyetlerde çeşitli hükümler zikrettikten sonra bu âyet-i kerimede de, Kur'an-ı Kerim'de apaçık âyetler indirdiğini, geçmiş ümmetlerin halini özet olarak zikrettiğini ve bunların, Allah'tan korkanlar için bir öğüt olduğunu beyan etmektedir.

اَللّٰهُ نُوْرُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ مَثَلُ نُوْرِهٖ كَمِشْكٰوةٍ فِيْهَا مِصْبَاحٌ
اَلْمِصْبَاحُ فِيْ زُجَاجَةٍ اَلزُّجَاجَةُ كَاَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُّوْقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُّبٰرَكَةٍ
زَيْتُوْنَةٍ لَّا شَرْقِيَّةٍ وَّلَا غَرْبِيَّةٍ يَّكَادُ زَيْتُهَا يُضِيْٓءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُّوْرٌ
عَلٰى نُوْرٍ يَهْدِي اللّٰهُ لِنُوْرِهٖ مَنْ يَّشَآءُ وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ لِلنَّاسِ
وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿٣٥﴾

35- Allah, göklerin ve yerin nurudur. Onun nuru, içinde kandil bulunan bir kandil yuvası gibidir. Kandil cam içindedir. Cam da sanki inci gibi parlayan bir yıldızdır. Ne tam doğuda, ne de dam batıda olan mübarek bir zeytin ağacının yağıyla tutuşturulur. Yağ, neredeyse ateş değmeden bile tutuşup ışık verecek kadar saf ve parlaktır. Bu, nur üstüne nurdur. Allah, dilediğini nuruna kavuşturur. Allah, insanlara misaller verir. Allah, herşeyi çok iyi bilendir.

* Allah Teala bu âyet-i kerimede, nurunun herşeyi kuşattığını beyan ediyor ve biz müminlerin kendisine boyun eğmemizi istiyor. Ancak bu âyet-i kerimeyi gerçek anlamıyla kavramak pek kolay değildir. Bununla beraber müfessirler bu âyet-i kerimenin çeşitli bölümlerini çeşitli şekillerde izaha çalışmışlardır. Bunları şu şekilde özetlemek mümkündür:

"Allah, göklerin ve yerin nurudur."

- Abdullah b.Abbas ve Enes b.Mâlik'ten nakledilen bir görüşe göre, âyetin bu bölümünün mânâsı şöyledir: "Allah, göklerde ve yerde bulunan doğru yola

iletendir. Oralarda bulunanlar, Allah'ın nuruyla doğru yolu bulmuş olurlar. Taberi bu görüşü tercih etmiştir.

Mücahidden nakledilen bir görüşe göre ise bu âyetin mânâsı şöyledir: "Allah, gökleri e yeri sevk ve idare edendir. Üvey b. Kâ'b dan nakledilen bir görüşe göre ise âyetin manası şöyledir. "Allah, göklerin ve yerin nurudur. Yani, onları aydınlatandır. Buradaki aydınlatan nurdan maksat, gerek maddi, gerekse mânevî her türlü ışıktır. Yani, her türlü karanlığın zıddıdır. Kişlerin vicdanlarında ve basiretlerinde ve çevrelerinde hissettikleri aydınlığın tamamıdır.

"Onun nuru, içinde kandil bulunan bir kandil yuvası gibidir."

Âyetin bu bölümü birkaç şekilde izah edilmiştir. Bazı müfessirlere göre, âyetin mânâsı şöyledir: "Kalbinde iman ve Kur'an bulunan müminin nuru, içinde lamba bulunan, arkası kapalı bir pencere gibidir." Bu izah şekline göre Allah Teala, önce kendi nurunun bütün kâinatı maddeten ve manen aydınlattığını beyan etmiş daha sonra müminin kalbindeki nuru, çevresini aydınlatan bir kandile benzetmiştir.

Übey b.Kâ'b, Said b.Cübeyr ve Dehhak, âyetin bu kısmını bu şekilde izah etmişlerdir.

Kâ'bul Ahbar ise âyetin bu bölümünü şu şekilde izah etmiştir. "Allah'ın nuru olan Muhammed, içinde kandil bulunan bir kandil yuvasına benzer. Çevresini aydınlatır."

Hasan-ı Basrî, Abdurrahman b.Zeyd, Zeyd b. Eslem ve İbn-i Abbas'tan nakledilen bir görüşe göre ise âyetin bu bölümünün mânâsı şöyledir: "Allah'ın nuru olan Kur'an, içinde kandil bulunan bir kandil yuvası gibidir."

Abdullah b.Abbas'tan nakledilen başka bir görüşe göre ise âyetin bu bölümünün mânâsı şöyledir: "Allah'ın nuru olan itaat, içinde kandil bulunan bir kandil yuvası gibidir.

Âyet-i kerimede geçen ve "Kandil yuvası" diye tercüme edilen "Mişkât" kelimesi, müfessirler tarafından çeşitli şekillerde izah edilmiştir. Bazılarına göre "Mişkât"tan maksat, arkası kapalı olan kör bir penceredir. bazılarına göre ise bu kelimenin mânâsı "Kandil"dir. Diğer bazılarına göre, kandilin takılı olduğu kancadır.

Allah teala'nın bu misalden neyi kastettiğine gelince, bazılarına göre burada anlatılan, Hz. Muhammed'dir. Resulullah bir kandil yuvasına, kalbi bir kandile, göğsü de parlayan bir yıldıza benzetilmiştir.

Yine Resulullah (s.a.v.) ne doğuda ne de batıda olan mübarek bir ağaca benzedtilmiştir. Öyle ki o ağacın meyvesinden çıkan yağ, neredeyse ateş değ-

meden bile tutuşacak ve çeyreyi aydınlatacaktır. Resulullah, bütün vücuduyla hakkı temsil ettiği için hiç konuşmasa dahi onun Peygamber olduğu anlaşılır. "Ateş değmese bile tutuşup ışık verecektir." ifadesi bunu beyan etmektedir. Ve Resulullah (s.a.v.) nur üstüne nurdur.

Diğer bir kısım âlimlere göre ise burada "Kandil yuvası"ndan maksat, müminin göğsü, "Orada yanan kandil"den maksat "Kur'anı Kerim ve müminin imanı." Kandilin "içinde bulunduğu cam"dan maksat ise "Müminin kalbidir." Müminin kalbi, çevreyi aydınlatan bir yıldıza benzer. Bu kalb, aydınlığını, mübarek bir ağaç durumunda olan kelime-i Tevhidden, Allah'a ihlasla kulluk yapmaktan ve ona ortak koşmamaktan almaktadır. Mümin, nur üstüne nurdur. Zira onun özü de, işi de, gidişi de, gelişi de, önü de, sonu da nurdur.

Bazılarına göre ise "Allah'ın nurundan" maksat, Kur'an-ı Kerim'dir. mümin, arkası kapalı bir pencereye, onun kalbinde olan Kur'an-ı Kerim kandile, göğsü de kandilin içine konduğu bir cam'a benetilmiş, ayrıca müminin, Kur'an'la aydınlatılmış göğsü, parlak bir yıldıza benzetilmiştir.

Kandilin, ışığını, ne doğuda ne de batıda mübarek bir ağacın yağından aldığı ifade edilmektedir. Bundan maksat ise, Kur'an'ın, Allah katından olduğunun beyanıdır.

Yine o mübarek ağacın yağına ateş dokunmasa dahi tutuşup aydınlatacak gibi olduğu ifade edilmektedir. Bundan maksat ise, Kur'an'ın nurunun, âlemde düşünen ve düşünmeyen herşeyi aydınlatmasıdır.

Mübarek ağacın yağının, nur üstüne nur olduğu beyan edilmektedir. Bundan maksat, Kur'an'ın, Allah'ın varlığına delalet eden diğer bütün kâinata ilaveten bir nur olduğudur.

فِي بُيُوتٍ أَذِنَ اللَّهُ أَن تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ
وَالْآصَالِ ﴿٣٦﴾

36- Bu kandil, Allah'ın, imar edilip yükseltilmesine ve içlerinde adının anılmasına izin verdiği evlerdedir. Orada insanlar sabah akşam Allah'ı tesbih ederler.

* Âyet-i Kerimede zikredilen "Evler"den maksat, mescitlerdir. insanlar sabah akşam orada rablerini tesbih ve tenzih ederler. Orada ezan okurlar, Kur'an okurlar.

رِجَالٌ لَّا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَن ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ يَخَافُونَ
يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ ﴿٣٧﴾
لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَيَزِيدَهُم مِّن فَضْلِهِ وَاللَّهُ يَرْزُقُ مَن يَشَاءُ بِغَيْرِ
حِسَابٍ ﴿٣٨﴾

37- Onlar öyle kişilerdir ki, onları ne bir ticaret ne bir alışveriş, Allah'ı anmaktan, namazı dosdoğru kılmaktan ve zekât vermekten alıkoyar. Onlar, (dehşetinden) kalblerin ve gözlerin ters dönecceği günden korkarlar.

38- Onlar, Allah'ın kendilerini işlediklerinin en güzeliyle mükâfatlandırması ve lütfundan kendilerine daha da fazlasını ihsan etmesi için böyle yaparlar. Allah, dilediğine hesapsız rızık verir.

Allah'ın, yükseltilmesine izin verdiği o mescitlerde Allah'ı anan o kişileri, ticaret, alışveriş gibi şeyler, Allah'ı devamlı anmalarından, kendilerine farz kılınan namazlarını kılmalarından ve mallarından farz olan zekâtı vermelerinden alıkoymaz. Zira onlar, kalblerin ve gözlerin ters döneceği kıyamet gününün dehşetinden korkarlar. Böylece Allah onları dünyada yaptıkları amellerin en güzeliyle âhirette mükâfatlandırısın ve lütfundan da daha fazlasını versin. Zira Allah, dilediğine hesapsız rızık verir.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْآنُ مَاءً حَتَّىٰ إِذَا جَاءَهُ
لَمْ يَجِدْهُ شَيْئًا وَوَجَدَ اللَّهَ عِندَهُ فَوَفَّاهُ حِسَابَهُ وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٣٩﴾

39- İnkâr edenlerin amelleri, düz bir arazideki serap gibidir. Susayan onu su zanneder. Fakat oraya vardığında umduğundan hiçbir şey bulamaz. Yanında sadece Allah'ı bulur. O da onun hesabını eksiksiz görüverir. Allah, hesabı süratli olandır.

* Allah Teala bu âyet-i kerimede, kâfirlerin, insanları inkârcılığa davet eden ileri gelenlerini bir misalle beyan ediyor. Onların, amellerinin ve inançlarının bir değeri olduğunu sandıklarını, aslında ise hiçbir değeri olmadığını açıklıyor. Onların amellerini düz bir ovadaki seraba benzetiyor. Susuz insan bu serabı gördüğünde onu su zanneder ve yanına koşar. Fakat oraya varınca hiçbir şey bulamaz. İşte kâfir de böyledir. Bir kısım amelleri işler ve yaptığı bu amellerin kendisine fayda sağlayacağını zanneder. Fakat kıyamet gününde Allahın huzuruna çıkınca, yaptığı amellerin hiçbir değeri olmadığını anlar. Allah ona, amellerinin cezasını derhal verir. Zira Allah, hesap görmesi çok süratli olandır.

Peygamber efendimiz (s.a.v.) bir Hadis-i Şerifi'nde şöyle buyurmuştur:

فَيُدْعَىٰ الْيَهُودُ فَيُقَالُ لَهُمْ مَنْ كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ قَالُوا كُنَّا نَعْبُدُ عُزَيْرَ ابْنَ اللهِ فَيُقَالُ لَهُمْ كَذَبْتُمْ مَا اتَّخَذَ اللهُ مِنْ صَاحِبَةٍ وَلَا وَلَدٍ فَمَاذَا تَبْغُونَ فَقَالُوا عَطِشْنَا رَبَّنَا فَاسْقِنَا فَيُشَارُ أَلَا تَرِدُونَ فَيُحْشَرُونَ إِلَى النَّارِ كَأَنَّهَا سَرَابٌ يَحْطِمُ بَعْضُهَا بَعْضًا فَيَتَسَاقَطُونَ فِي النَّارِ.

"Kıyamet gününde Yahudiler çağırılır. Onlara: "Siz kime tapıyordunuz?" diye sorulur. Onlar da "Allah'ın oğlu Üzeyir'e tapıyorduk." derler. Bu sefer de onlara: "Siz yalan söylüyorsunuz. Allah'ın ne eşi vardır ne de çocuğu. Şimdi ne istiyorunuz denir? Onlar: "Susadık rabimiz, sen bize su ver." derler. Onlara işaret edilir "Su içmeye gelmez misiniz?" denir. Onlar, cehennem ateşinde toplanırlar. Cehennem ateşi sanki seraptır. Birbirini yeyip bitirmektedir. Onlar bu ateşe düşerler..."(28)

أَوْ كَظُلُمَاتٍ فِي بَحْرٍ لُجِّيٍّ يَغْشَاهُ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ سَحَابٌ ظُلُمَاتٌ

(28) Buhadi, K. Tefsir el- Kur'an, sure 4 bab: 8/Müslim, K. el- iman, bab: 302 Hadis No 183

بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ إِذَا أَخْرَجَ يَدَهُ لَمْ يَكَدْ يَرَاهَا وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ
مِنْ نُورٍ ﴿٤٠﴾

40- Veya inkâr edenlerin amelleri, derin bir denizdeki karanlıklara benzer. Bir deniz ki, onu üstüste dalgalar örtmüş, dalgaların üstünde de bulutlar, ve böylece birbiri üstüne yığılmış kat kat karanlıklar. İnsan, elini çıkaracak olsa neredeyse onu bile göremeycek. Kime ki Allah nur vermedi, artık onun nuru yoktur.

*Allah Teala bu âyet-i kerimede de inkârcıların önderlerini taklit eden cahil kâfirlerin yapmış oldukları amelleri bir misalle açıklıyor. Onların amellerini "Karanlık içinde karanlık" olarak vasıflandırıyor. Zira böyle kâfirlerin, konuştukları karanlık, yaptıkları karanlık, gittikleri karanlık, varacakları sonuç karanlıktır.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُسَبِّحُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالطَّيْرُ صَافَّاتٍ كُلٌّ قَدْ عَلِمَ
صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٤١﴾
وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ ﴿٤٢﴾

41- Göklerde ve yerdekilerin, kanatlarını çırparak sıra sıra uçan kuşların, Allah'ı tesbih ettiğini görmez misiniz? Herbiri kendi niyaz ve tesbihini bilir. Allah ta onların yaptıklarını çok iyi bilir.

42- Göklerin ve yerin mülkü ancak Allahındır. Dönüş te Allah'adır.

Ey Muhammed, görmez misin ki, göklerde ve yerde bulunan Melekler, insanlar, cinler, hayvanlar, hatta cansız varlıklar, saf saf olmuş, kuşlar Allah'ı tesbih ederler, onu, kendisine layık olmayan sıfatlardan arındırırlar. Bunların herbiri, Allah'a nasıl dua edeceğini ve onu nasıl tesbih edeceğini bilir ve bilerek

yapar.Allah, onların yaptıklarını çok iyi bilendir. Göklerin ve yerin mülkiyeti Allah'a aittir. Dönüş te onadır. Yaratıklar, öldükten sonra onun huzuruna varıp hesap vereceklerdir.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُزْجِي سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَامًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ
مِنْ خِلَالِهِ وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَدٍ فَيُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَصْرِفُهُ
عَنْ مَنْ يَشَاءُ يَكَادُ سَنَا بَرْقِهِ يَذْهَبُ بِالْأَبْصَارِ ﴿٤٣﴾
يُقَلِّبُ اللَّهُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِأُولِي الْأَبْصَارِ ﴿٤٤﴾

43- Görmez misin ki? Allah, bulutları sevkeder. Sonra onları bir araya getirip birbirine kenetler, daha sonra da üstüste yığıp sıkıştırır. Bir de bakarsın ki aralarından yağmur yağıyor. Allah, gökteki dağ gibi bulut kümelerinden dolu indirir de onu dilediğine uğratır, dilediğinden de uzaklaştırır. Şimşeğinin parıltısı da neredeyse gözleri kapıp alır.

44- Allah, geceyi gündüze, gündüzü geceye çevirir. Şüphesiz ki bunda, basiret sahipleri için nice ibretler vardır.

* Allah Teala bu âyet-i kerimede, gökte oluşturduğu bulutlardan yağdırdığı yamğurun bir lütuf olduğunu ve aynı bulutlardan, dilediğinde dolu da yağdırarak istediği yere isabet ettirdiğini, böylece dilediğinde nimeti felakete çevireceğini beyan etmektedir. Ayrıca şimşeklerin çakmasından çıkan güçlü ışıkların, neredeyse gözleri kör edecek güçte olduğunu ve bunu kendisinin meydana getirdiğini açıklıyor.

Allah Teala ayrıca geceyi gündüze gündüzü de geceye çevirdiğini, bunları uzatıp kısalttığını beyan ediyor ve bütün bunlarda, basiret sahibi olan insanlar için, Allah'ın büyüklüğünü gösteren bir delil olduğunu bildiriyor.

وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَاءٍ فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَىٰ بَطْنِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَىٰ رِجْلَيْنِ

وَمِنْهُم مَّن يَمْشِي عَلَىٰ أَرْبَعٍ ۚ يَخْلُقُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤٥﴾

45- Allah, bütün canlıları su'dan yaratmıştır. Onlardan kimi, karnı üzerinde sürünerek yürür, kimi iki ayağı üstünde yürür. Kimi de dört ayak üstünde yürür. Allah, dilediğini yaratır. Şüphesiz Allah, herşeye kadirdir.

* Allah Teala, bu âyet-i kerimde kudretinin büyüklüğünü beyan ediyor ve bütün canlıları su'dan yarattığını bildiriyor.

Burada ifade edilen "Su"dan maksat, ya meni'dir, yahut da herşeyin aslının su'dan olduğuna işarettir. Allah Teala su'dan yarattığı varlıkların bazılarını sürüngenler şeklinde, bazılarını iki ayaklı diğer bazılarını ise dört ayaklı olarak yarattığını bildiriyor ve âyetin sonunda kendisinin herşeye kadir olduğunu beyan ediyor.

لَقَدْ أَنزَلْنَا آيَاتٍ مُّبَيِّنَاتٍ ۚ وَاللَّهُ يَهْدِي مَن يَشَاءُ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٤٦﴾

46- Yemin olsun ki biz, açıklayıcı âyetler indirdik. Allah, dilediğini dosdoğru bir yola iletir.

Ey insanlar, şüphesiz ki biz, hak yolu gösteren alâmetler ve hidayeti bildiren âyetler indirdik. Allah, yarattıklarından dilediğini dosdoğru yol olan İslâm'a iletir de o kimse Müslüman olur.

وَيَقُولُونَ آمَنَّا بِاللَّهِ وَبِالرَّسُولِ وَأَطَعْنَا ثُمَّ يَتَوَلَّىٰ فَرِيقٌ مِّنْهُم مِّن بَعْدِ ذَٰلِكَ ۚ وَمَا أُولَٰئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾

وَإِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُم مُّعْرِضُونَ ﴿٤٨﴾

وَإِن يَكُن لَّهُمُ الْحَقُّ يَأْتُوا إِلَيْهِ مُذْعِنِينَ ﴿٤٩﴾

47- Münafıklar: "Allah'a ve Resulüne iman ettik ve itat ettik."[1] derler. Sonra da içlerinden bir zümre bunun ardından yine yüz çevirir. İşte bunlar mümin değillerdir.

48- Onlar, aralarında Peygamberin hükmetmesi için Allah'a ve Resulüne davet edildikleri zaman bir de bakarsın ki, içlerinden bir zümre hemen yüz çevirivermişlerdir.

49- Eğer kendileri haklı olurlarsa, Peygambere boyunlarını bükerek gelirler.

Münafıklar, "Allah'a ve Peygamberine iman ettik ve onların emirlerine itaat ettik." derler. Sonra da içlerinden bir gurup yüz çevirir uzaklaşır. Böylece sözleri davranışlarına uymaz. Yapmayacakları birşeyi söylerler. Bu sebeple onlar, mümin değillerdir. Bu münafıklar, anlaşmazlığa düştükleri hususlarda, Muhammed'in, aralarında hüküm vermesi için, Allah'ın kitabına ve Resulünün hakemliğine davet edildikleri zaman, içlerinden bir gurup hakkı kabulden yüz çevirir ve Resulullah'ın verdiği hükme razı olmaz. Halbuki bunlar, haklı oldukları durumlarda, Resulullah'ın kendilerini haklı göstereceğini anladıklarında onun hükmüne boyun eğerek koşa koşa gelirler.

Evet, bunlar, haksız oldukları zaman, Resulullah'ın, haklarında verecek olduğu hükümden kaçar, haklı olduklarında ise boyun eğerek gelirler. Bu da onların, gerçeten iman etmediklerini, sırf maddi çıkar için Müslüman göründüklerini gösterir.

أَفِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ أَمِ ارْتَابُوا أَمْ يَخَافُونَ أَن يَحِيفَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهُ ۚ بَلْ أُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٥٠﴾

50- Kalblerinde bir hastalık mı var? Yoksa şüpheye mi düştüler? Yahut, Allah'ın ve Resulü'nün, kendilerine haksızlık yapacağından mı korktular? Hayır, hayır. Bunlar, zalimlerin ta kendileridir.

Allah'ın kitabına ve Resulü'nün hakemliğine davet edildiklerinde, haksız oldukları zaman yüz çeviren ve haklı oldukları zaman da boyun eğerek gelen bu insanların ya kalblerinde nifak hastalığı vardır, bu nedenle razı olmazlar yahut da din hususunda şüphe içindedirler. Veya Allahın kitabı ve Resulullah'ın hükmüne başvurduklarında, Allah'ın ve Resulü'nün onlara haksızlık yapacağını zannederlre. Daha doğrusu bunlar zalimlerdir. Allah ve Resulü, bunların kötü düşüncelerinden beridirler.

إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُولُوا
سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا ۚ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥١﴾
وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللَّهَ وَيَتَّقْهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٥٢﴾

51- Aralarında Peygamberlerin hükmetmesi için Allah'a ve Resulüne davet edildikleri zaman müminlerin sözü ise ancak: "İşittik ve itaat ettik." olur. işte bunlar, kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.

52- Kim, Allah'a ve Resulüne itaat eder, Allah'tan korkar ve ona sığınıp korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.

* Allah Teala, bu âyet-i kerimelerle, haklarında bundan önceki âyetlerin indiği kişileri kınamakta ve mümin olanların ne gibi sıfatlar taşımaları gerektiğini beyan etmektedir. Müminler, aralarındaki anlaşmazlıklarda Allah'ın kitabına ve Resulullah'ın hakemliğine çağrıldıkları zaman, verilecek hükmün lehlerine veya aleyhlerine olabileceğini hesaba katmadan: "Davetini kabul ettik ve teslim olduk." derler. İşte kurtuluşa erecek olanlar bunlardır. Zira kim, Allah'a ve Resulü'ne itaat eder, Allah'ın emirlerine karşı gelmekten korkar ve onun cezalandırmasından çekinirse, işte kurtuluşa erecek olanlar onlardır.

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ أَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ ۖ قُلْ لَا تُقْسِمُوا ۖ طَاعَةٌ مَعْرُوفَةٌ ۚ
إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٥٣﴾

53- Ey Muhammed, münafıklar, kendilerine emrettiğin takdirde, mutlaka cihada çıkacaklarına dair en ağır yeminleriyle Allah'a yemin ettiler. Sen onlara: "Yemin etmeyin, nasıl itaat ettiğiniz malumdur. Şüphesiz ki Allah, yaptıklarınızdan haberdardır." de.

* Allah Teala bu âyet-i kerimede, münafıkların, cihada gittikleri takdirde

can ve mallarının tehlikeye düşeceği endişesiyle cihaddan kaçındıklarını bununla beraber, münafık oldukları belli olmasın ve korktukları anlaşılmasın diye en ağır yeminleriyle Allah'a yemin ettiklerini beyan ediyor ve Resulullah'a, onların itaatlarının nasıl olduğunun bilindiğini, boşuna yemin etmemeleri grektiğini söylemesini emrediyor. Zira Allah onların yaptıklarından haberdardır.

قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِن تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُم مَّا حُمِّلْتُمْ ۖ وَإِن تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا ۚ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٥٤﴾

54- Ey Muhammed, "Allah'a itaat edin, Resulüne tabi olun."de. Eğer yüz çevirirseniz, Peygamber ancak kendisine yükletilen vazifeden, siz de ancak kendinize yükletilen vazifeden mes'ulsünüz. Eğer ona itaat ederseniz doğru yolu bulmuş olursunuz. Peygambere düşen, sadece apaçık bir tebliğdir.

Ey Muhammed, en büyük yeminleriyle yemin eden o münafıklar ve onların dışında olanlara de ki: "Allah'ın size emrettiği ve yasakladığı hususlarda ona itaat edin. O emir ve yasakları tebliğ eden Peygambere de itaat edin. Şayet sizler, Allah'a ve Peygamberine itaattan yüz çevirecek olursanız, bilin ki Peygamberin vazifesi, kendisine yüklenen tebliğ görevini yerine getirmektir. Sizin vazifeniz ise Allahın sizlere yüklediği emir ve yasaklarına saygı göstermektir. Şayet peygambere itaat edecek olursanız işte o zaman doğru yolu bulmuş olursunuz. Şunu da bilin ki, Peygambere düşen ancak kendisine gönderilen emir ve yasakları tebliğ etmektir. O sizi zorla doğru yola iletemez. Size düşen ise ancak dinlemek ve itaat etmektir.

وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَىٰ لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُم مِّن بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا ۚ يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا ۚ وَمَن كَفَرَ بَعْدَ ذَٰلِكَ

فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٥٥﴾

55- Allah, içinizden iman edip salih amel işleyenlere vaadetmiştir ki, mutlaka kendilerinden öncekileri misarçı kıldığı gibi kendilerini de yeryüzünde mirasçı kılacak, kendileri için razı olup seçtiği dinlerini iyice yerleştirecek ve kendilerini korkularından sonra emniyete kavuşturacaktır. Onlar, bana ibadet ederler ve bana hiçbir şeyi ortak koşmazar. Artık bundan sonra kim inkâr ederse, işte onlar, fâsıkların ta kendileridir.

* Allah Teala bu âyet-i kerimede, Muhammed ümmetini yeryüzünde halifeler yapacağını, İslam dinini oraya yerleştireceğini, korkulu halerini giderip müminleri güvene kavuşturacağını beyan ediyor, bunun sebebinin ise, müminlerin hiçbir şeyi kendisine ortak koşmayarak sadece ona kulluk etmeleri olduğunu bildiriyor ve âyetin sonunda, iman ettikten sonra tekrar inkâra düşenlerin, hak yoldan ayrılan fâsıklar olduğunu beyan ediyor.

Allah Tealanın bildirmiş olduğu bu vaadi gerçekleşmiştir. Muhammed ümmeti yeryüzünde yaşanılan bütün yerlere ulaşmıştır. Yeryüzünün büyük bir kısmını İslâm'ın hakimiyetine sokmuş ve tebliği ise hemen tüm insanlığa duyurmuştur. Bu hususta Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bir Hadis-i şerifinde şöyle buyurmaktadır:

قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنَّ اللهَ زَوَى لِي الْأَرْضَ. فَرَأَيْتُ مَشَارِقَهَا وَمَغَارِبَهَا. وَإِنَّ أُمَّتِي سَيَبْلُغُ مُلْكُهَا مَا زُوِيَ لِي مِنْهَا وَأُعْطِيتُ الْكَنْزَيْنِ الْأَحْمَرَ وَالْأَبْيَضَ ».

"Allah, yeryüzünü katlayarak bana gösterdi. Ben onun doğusunu da batısını da gördüm. Şüphesiz ki ümmetimin iktidarı, benim için katlanan yerlere kadar ulaşacaktır. Bana, kırmızı ve beyaz hazineler verildi."(29)

Resulullah (s.a.v.) Mekke'de yaşarken, insanları, hak din olan İslâm'a bazan gizli bazan açık bir şekilde davet ediyor ve müşriklerin çeşitli saldırı ve işkencelerinden hem kendisi hem de sahabileri çekiniyorlardı. Bu nedenle Resulullah ve sahabileri Mekke'yi bırakıp Medine'ye hicret etmişler, cihad emri gel-

(29) Müslim, K.el- Fiten, bab: 19, Hadis no 2889

dikten onra uzun müddet silah taşımak zorunda kalmışlardır. Daha sonra Allah Teala onları selamete erdirmiş, düşmanlarına galip getirmiş ve bu âyet-i celilenin beyan ettiği gibi onlar, yeryüzünün halifeleri olmuşlardır.

وَأَقِيمُوا الصَّلَوٰةَ وَءَاتُوا الزَّكَوٰةَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٥٦﴾

56- Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin ve Peygambere itaat edin ki, merhamet edilesiniz.

Ey iman edenler, namazı gereği gibi kılın, onu eksik yapmayın. Allah'ın size farz kıldığı zekatı layık olanlara verin ve rabbinizin size gönderdiği Peygamberin emrine itaat edin ki, rabbiniz size merhamet etsin, azabına uğratmasın.

لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ ۚ وَمَأْوَىٰهُمُ النَّارُ ۖ وَلَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٥٧﴾

57- Ey Muhammed, sakın, yeryüzünde kâfirlerin Allah'ı âciz bırakacaklarını sanma. Onların varacakları yer cehennemdir. O ne kötü bir dönüş yeridir.

Ey Muhammed, kâfirlerin, Allah'ın kendilerini helak etmeyi dilemesi haline onu âciz bırakacaklarını sakın zannetme. Âhirette onların sığınacakları yer ise cehennem azabıdır. O ne kötü bir yerdir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَسْتَأْذِنْكُمُ الَّذِينَ مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ
مِنْكُمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ۚ مِنْ قَبْلِ صَلَوٰةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهِيرَةِ
وَمِنْ بَعْدِ صَلَوٰةِ الْعِشَاءِ ۚ ثَلَاثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ ۚ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ

جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ طَوَّافُونَ عَلَيْكُم بَعْضُكُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ
لَكُمُ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٨﴾

58- Ey iman edenler, sahip olduğunuz köleler ve sizden henüz bülûğ çağına ermemiş çocuklar, şu üç vakitte yanınıza girmek için sizden izin istesinler: Sabah namazından önce, öğle sıcağıda elbiselerinizi çıkardığınız zaman ve yatsı namazından sonra. Bunlar, avret yerlerinizin açılabileceği üç halvet vaktidir. Bunun dışındaki vakitlerde sizin için de onlar için de hiçbir mahzur yoktur. Çünkü onlar sizin yanınıza çokça girip çıkmak zorundadırlar. Siz de birbirinize sık sık gider gelirsiniz. İşte Allah, size âyetleri böyle açıklar. Allah, herşeyi çok iyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

* Bu âyet-i kerime, akrabaların ve aynı evde yaşayan insanların, birbirlerinin yanlarına girmeleri halinde izin istemeleri hükmünü getirmektedir. Bundan önce geçen yirmiyedi, yirmisekiz ve yirmidokuzuncu âyetlerde ise, yabancıların birbirlerinin evlerine girmeleri halinde izin istemeleri hükmünü ihtiva etmekte idi.

Allah Teala, bu âyet-i kerimede, müminlere, hizmetçilerinin, kölelerinin ve erginlik çağına ermemiş çocuklarının şu üç vakitte yanlarına girmeleri halinde izin istemelerini emretmektedir.

Bu vakitlerden biri, sabah namazından önceki vakittir. Bu vakitte insanlar uykudadırlar, avret mahallerinin kapalı olup olmadığını bilemezler. Bu sebeple yanlarına izinsiz girilemez. ikinci vakit ise öğle sıcağındaki dinlenme vaktidir. Bu vakitte de bir kısım insanlar dinlenme anında elbiselerini soyunabilirler. Veya uykuda olabilirler. Bu vakitlerden üçüncüsü ise, yatsı namazından sonraki vakittir. Bu vakitte de insanlar uykuda olurlar. Fakat bu vakitlerin dışında, gerek hizmetçilerin, gerek küçük çocukların gerekse köle ve cariyelerin izin istemeden erkek ve kadınların yanlarına girmelerinde bir mahzur görülmemiştir. Zira bunlar çokça gezip dolaşmaktadırlar. Bunlara, bu vakitlerin dışında da izin isteme mecburiyeti konduğu takdirde bunlar için zorluk olacaktır.

Abdullah b.Abbas, insanların, muhkem olan bu âyetin hükmüyle amel etmediklerini görünce onları sert bir şekilde eleştirmiş ve onların bu âyete hakkıyla iman etmediklerini söylemiştir.

وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ
مِن قَبْلِهِمْ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٩﴾

59- Sizin hür çocuklarımız büluğ çağına erince, kendilerinden önceki büyükleri gibi, evlere girmek için izin istesinler. İşte Allah, âyetlerini size böyle açıklar. Allah, herşeyi çok iyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

* Bundan önceki âyette, erginlik çağına gelmemiş olan çocukların, üç halvet vakti dışında, akrabalarının yanına serbestçe girebilecekleri beyan edildikten sonra, bu âyette de çocukların, erginlik çağına ermelerinden sonra anne, baba ve diğer akrabalarının yanına girerken her zaman için izin istemek mecburiyetinde oldukları beyan edilmektedir. Kölelerin çocuk ve büyükleri, hür çocukların hükmüne tabi oldukları için, bu âyette zikredilen çocuklardan maksadın, erginlik çağına ermiş hür çocuklar oldukları beyan edilmiştir.

وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ
أَن يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ وَأَن يَسْتَعْفِفْنَ
خَيْرٌ لَّهُنَّ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٦٠﴾

60- Evlenme arzuları kesilmiş yaşlı kadınların zinet yerlerini göstermemek kaydıyla dış örtülerini bırakmalarında bir günah yoktur. Ama örtünüp sakınmaları kendileri için daha hayırlıdır. Allah, herşeyi çok iyi işitendir, çok iyi bilendir.

Çocuktan kesilen ve evlenme arzusu bulunmayan kadınların, zinet yerlerini açıkça göstermemeleri şartıyla, çarşaf vb. dış kıyafetlerini bırakmalarında onlar için bir günah yoktur. Bununla beraber bu tür kadınların da dış örtülerini örtünüp iffetli davranmaları onlar için daha hayırlıdır. Allah, herşeyi hakkıyla işiten ve hakkıyla bilendir.

* Allah Teala bu âyet-i kerimede, bu surenin otuzbirinci âyeti celilesinde zikrettiği kadınlara ait hükümlerden, çocuktan kesilen ve evlenme ümidi taşımayan kadınların dış örtülerini üzerlerine alıp almamalarında serbest olduklarını beyan etmiştir.

لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَىٰ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ
حَرَجٌ وَلَا عَلَىٰ أَنفُسِكُمْ أَن تَأْكُلُوا مِن بُيُوتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ
آبَائِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أُمَّهَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ إِخْوَانِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَاتِكُمْ
أَوْ بُيُوتِ أَعْمَامِكُمْ أَوْ بُيُوتِ عَمَّاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخْوَالِكُمْ أَوْ بُيُوتِ
خَالَاتِكُمْ أَوْ مَا مَلَكْتُم مَّفَاتِحَهُ أَوْ صَدِيقِكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ
جُنَاحٌ أَن تَأْكُلُوا جَمِيعًا أَوْ أَشْتَاتًا فَإِذَا دَخَلْتُم بُيُوتًا فَسَلِّمُوا
عَلَىٰ أَنفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِّنْ عِندِ اللَّهِ مُبَارَكَةً طَيِّبَةً كَذَٰلِكَ
يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٦١﴾

61- Kör için bir güçlük yoktur, topal için bir güçlük yoktur, hasta için bir güçlük yoktur. Sizin de kendi evlerinizde veya babalarınızın evlerinde veya annelerinizin evlerinde veya erkek kardeşlerinizin evlerinde veya kızkardeşlerinizin evlerinde veya amcalarınızın evlerinde veya halalarınızın evlerinde veya dayılarınızın evlerinde veya teyzelerinizin evlerinde veya, anahtarları emanet edilip tasarrufunuza verilen evlerde veya dostlarınızın evlerinde yemek yemenizde de bir günah yoktur. Evlere girdiğiniz zaman, kendinize selam verin. Bu, Allah nezdinde mübarek ve temiz bir selamlaşmadır. Aklınızı kullanasınız diye Allah, âyetleri size işte böyle açıklıyor.

* Müfessirler bu âyet-i kerimenin nüzul sebebi hakkında farklı görüşler zikretmişlerdir.

Abdullah b.Abbas ve Dehhak'tan nakledilen bir görüşe göre bu âyeti kerime, Müslümanların, kör, topal, hasta ve sakatlarla beraber yemek yemelerine izin vermek için nâzil olmuştur. Zira Müslümanlar, bu çeşit insanlarla beraber yemek yedikleri takdirde Allah'ın: "Ey iman edenler, mallarınızı aranızda haksızlıkla yemeyin."(30) âyetiyle yasaklamış olduğu bir işi yapmış olacaklarından korkarak bu gibi insanlarla yemek yemiyorlardı. Çünkü kör, topal ve hastaların, sıhhatlılar kadar yemek yiyememeleri sebebiyle onların haklarını yemiş olabileceklerinden korkuyorlardı. Veya bu gibi insanlarla yemek yemekten tiksiniyorlardı. Bunun üzerine bu âyeti kerime nâzi oldu ve bu gibi kimselerle yemek yemenin bir mahzuru olmadığı beyan edildi.

Mücahide göre ise bu âyet-i kerime, kör, topal ve hastaların, kendilerini yemeğe davet eden kişilerin evlerinde veya babalarının evlerinde veya annelerinin evlerinde yahut kardeşlerinin evlerinde veya kızkardeşlerinin evlerinde yahut amcalarının evlerinde veya halalarının evlerinde yahut dayılarının evlerinde veya teyzelerinin evlerinde yahut anahtarları kendilerine teslim edenlerin evlerinde veya akrabalarının evlerinde yemek yemelerinde mahzur olmadığını beyan etmektedir. Zira sahabe-i kiram, bu gibi sakat insanları davet ediyorlar, kendi evlerinde yemek bulunmayınca da onları alıp baba anne ve diğer yakınlarının evlerine götürüyorlardı. Kendilerine yemek ikram edilmek istenen bu sakat insanlar ise, ev sahiplerinin gönülsüz olabileceklerini düşünerek bu tür davetleri kabulden sakınıyorlardı. İşte bu âyet-i kerime nâzil oldu ve bunda bir mahzur olmadığını beyan etti.

Zühri'nin, Ubeydullah b.Abdullah'dan naklettiği bir görüşe göre ise, âyet-i kerime, körlerin, topalların ve hastaların, cihada çıkan ve evlerini bunlara teslim eden mcahitlerin evlerinde yemek yemelerinin bir mahzuru olmadığnı beyan etmek için nâzil olmuştur. Zira bu gibi sakat insanlar, gazilerin evlerinde yemek yemekten çekiniyorlar ve "Onlar burada yokken biz onların evlerinde nasıl yemek yeriz?" diyorlardı. İşte âyet-i kerime buna izin verdi.

Taberi de bu görüşü tercih etmekte ve âyet-i kerimeye şöyle mânâ vermektedir: "Kör'e, topal'a ve sizlere, kendi evlerinizde, babalarınızın evlerinde ve zikredilen diğer akraba ve dostlarınızın evlerinde yemek yemenizde bir günah yoktur. Onlar size izin verdiği takdirde, evde bulunup bulunmamalarında bir fark yoktur."

İbn-i Zeyd'e göre ise bu âyet-i kerimenin baş tarafı, kör, topal ve hastaların, cihada gitmemelerinde bir mahzur olmadığını beyan etmektedir. Diğer bö-

(30) Nisa suresi, âyet: 29

lümü ise, evlerin, kapılarının bulunmadığı bir zamanda, kişilerin, izin istemeden, âyette zikredilen akrabalarının evlerinde yemek yiyebileceklerine izin vermiştir. Daha sonra evlere kapılar takıldı ve kişinin, akrabalarının evlerinde yemek yemesi, ev sahibinin izin vermesine kaldı.

Âyet-i kerimede geçen: "Anahtarları emanet edilip tasarrufunuza verilen evlerde." ifadesinden neyin kastedildiği hakkında da farklı izahlar yapılmıştır.

Abdullah b.Abbas'tan nakledilen bir görüşe göre buradaki, evlerin anahtarları kendilerine emanet edilen kişilerden maksat, kişinin, evini veya arazisini, kendisine teslim ettiği vekili veya kayyumudur. Bu gibi kimselerin, kendilerini vekil edenlerin evlerinde bulunan şeylerden ve bahçelerin meyvelerinden yemelerinde bir mahzur yoktur.

Dehhak, Katade ve Mücahide göre ise burada, kendilerine evlerin anahtarları emanet edilen kimselerden maksat, bizzat evin sahipleridir.

Âyet-i kerimenin: "Birlikte veya ayrı ayrı yemenizde de mahzur yoktur." ifadesi hakkında farklı izahlar yapılmıştır.

Abdullah b.Abbas'tan nakledilen bir görüşe göre bu âyet inmeden önce zenginler, fakirlerin hakkını yerler korkusuyla onlarla beraber yemek yemezlermiş. "Biz zenginiz, siz fakirsiniz, sizin yemeğinizden nasıl yiyelim?" derlermiş. Âyet-i kerime nâzil olmuş ve zenginle fakirin beraber yemek yemelerinin mahzuru olmadığını beyan etmiştir.

Bazı müfessirlere göre ise bu âyet-i kerime, birlikte yemek yemeyi âdet haline getirip yalnız yemeyen bir kısım insanların âdetlerini ortadan kaldırma hükmünü getirmektedir. Çünkü Araplardan bazıları, beraber hiç yemek yemezlerken, diğer bir kısmı da hiç ayrı yemezlermiş. Âyet-i kerime işte bu hususlara işaret etmekte, insanların bir arada veya ayrı ayrı yemek yemelerinin mahzurlu olmadığını beyan etmektedir.

Bazılarına göre ise bu âyet-i kerime, kendilerine misafir geldiği zaman mutlaka onunla birlikte yemek yeme mecburiyeti hisseden kimseler hakkında nâzil olmuş ve onlara, misafirlerle birlikte yemek yemenin mecburi olmadığını beyan etmiştir. Taberi ise bu âyetin, bütün bu görüşleri kapsadığını söylemektedir.

Âyet-i kerimede: "Evlerinize girdiğimiz zaman kendinize selam verin." buyurulmaktadır. Buradaki "Kendinize" ifadesinden maksat: "Kendi evinize girdiğiniz zaman aile efradınıza selam verin." veya "Camilere girdiğinizde orada bulunanlara selam verin." demektir. Yahut "Müslümanlarından herhangi birinin evine girdiğinizde selam verin." demektir. Taberi bu görüşü tercih etmiştir. Yahut bu ifadeden maksat, "Evlere girdiğiniz zaman orada kimse bulunmazsa ken-

di kendinize selam verin." demektir.

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَىٰ أَمْرٍ جَامِعٍ لَّمْ يَذْهَبُوا حَتَّىٰ
يَسْتَأْذِنُوهُ ۚ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ۚ فَإِذَا
اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأْذَن لِّمَن شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمُ اللَّهَ ۚ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ
رَّحِيمٌ ﴿٦٢﴾

62- Gerçek müminler ancak o kimselerdir ki, Allah'a ve resulüne iman ederler, toplanmayı gerektiren bir meselede Peygamberle bir araya geldikleri zaman, Peygamberden izin almadan ayrılmazlar. Senden izin isteyenler, işte onlar, Allah'a ve Resulüne iman edenlerdir. Eğer onlar bazı işleri için senden izin isterlerse, içlerinden dilediğine izin ver. Onlara Allah'tan mağfiret dile. Şüphesiz ki Allah, çok bağışlayandır ve çok merhamet edendir.

Gerçek müminler o kimselerdir ki, Allah'a ve Resulüne hakkıyla iman etmiş olurlar. Peygamberle birlikte olmayı gerektiren, savaş, istişarede bulunma ve Cuma namazı kılma gibi hususlarda Peygamberin yanında bulunduklarında ondan izin almadan ayrılmazlar. Peygamberi tek başına yalnız bırakmazlar.

Ey Muhammed, bir araya gelmenizi gerektiren bu gibi hususlarda, yanında bulunup ta senden izin almadan ayrılmayanlar var ya, işte onlar, Allaha ve Peygamberine iman ederler. Böyle samimi bir imana sahip olanlar bir kısım işleri için senden izin istedikleri zaman sen onlara izin ver ve kendileri için af dile. Zira Allah, kullarının günahını çokça bağışlayan ve tevbelerini kabul ederek çokça merhamet edendir.

لَّا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُم بَعْضًا ۚ قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ
يَتَسَلَّلُونَ مِنكُمْ لِوَاذًا ۚ فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَن تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ

عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦٣﴾

63- Peygamberin aranızdaki davetini, bazılarının diğerlerini çağırması gibi tutmayın. Allah, içinizden, başkalarını siper edinerek sıvışıp gidenleri çok iyi bilir. Onun emrine karşı gelenler, başlarına bir bela gelmesinden yahut şiddetli bir azaba uğramalarından sakınsınlar.

* Müfessirler bu âyet-i kerimeyi farklı şekillerde izah etmişlerdir. Bu izah şekillerinden biri, mealde zikredildiği gibidir.

İkinci bir izah şekline göre ise âyetin izahı şöyledir: peygamberi çağırmayı, birbirinizi çağırır gibi yapmayın. Onu saygı ile çağırın. yani, "Ey Allah'ın Resulü" gibi saygı ifade eden bir sözle çağırın.

Üçüncü bir izah şekline göre de âyet mânâsı şöyledir: "Peygamberin beddüasını sizlerden herhangi birinizin beddüası gibi sanmayın. Onu kızdıracak bir iş işlemeyin. Zira o aleyhinize dua edecek olursa, helak olursunuz." Taberi bu görüşü tercih etmektedir.

أَلَا إِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قَدْ يَعْلَمُ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ وَيَوْمَ
يُرْجَعُونَ إِلَيْهِ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٦٤﴾

64- iyi bilinmelidir ki, göklerdeve yerdekiler mutlaka Allah'ındır. Allah, sizin durumunuzu çok iyi bilir. Kendişine döndürülüp götürüldükleri gün, onlara yaptıklarını haber verecektir. Allah, herşeyi çok iyi bilir.

İyi bilin ki göklerde ve yerde bulunanların mülkiyeti ancak Allah'a aittir. O halde herşeyin yaratıcısı olan Allah'ın emrine karşı gelerek cezasını hak etmeyin. Sizlerin ne hal üzere bulunduğunuzu Allah çok iyi bilmektedir. İtaat ettiğinizi veya isyan ettiğinizi tespit ettirmektedir. Allah'ın emrine karşı gelenler, kıyamet gününde onun huzuruna çıkarılınca, Allah onlara yaptıklarını haber verecek ve ona göre cezalandıracaktır. Allah, herşeyi çok iyi bilendir.

FURKAN SURESİ

Furkan Suresi, yetmiş yedi âyettir. 68. 69. ve 70. âyetleri Medine'de diğerleri Mekke'de nâzil olmuştur.

Bu sure-i celile, Cenab-ı Hakkın yüceliğini, herşeyin mülkünün ona ait olduğunu, onun hiçbir zaman çocuk edinmediğini ve herşeyi onun takdir ettiğini beyan ederek başlıyor.

Devamla, kâfirlerin, Allah'ı bırakıp, hiçbir şeyi yaratamayan şeyleri ilah edindikleri Kur'an'ı Hz. Muammed (s.a.v.)in uydurduğunu iddia ettikleri, Kur'an'a "Efsane" dedikleri beyan edilmekte ve Peygamber (s.a.v.)e Kur'an'ın, kendisine Allah tarafından indirildiğini söylemesi emredilmektedir.

Sure-i celilede bundan sonra, kâfirlerin, insanlardan birinin Peygamber olarak gönderilmesine şaştıkları ve ona bir hazine indirilmesi gerektiğini söyledikleri açıklanıyor.

Kâfirlerin kıyamet gününü yalanlamaları ve isyanları sebebiyle âhirette acıklı bir azaba uğratılacakları, muttakilere ise cennetin verileceği ve orada ebedi olarak kalacakları haber veriliyor.

Âhirette Allah'ın huzuruna çıkmayı ummayanların, Melekleri gördükleri gün, Meleklerin onları müjdelemeyecekleri, onların amellerinin toz zerreleri haline geleceği, cennetliklerin ise güzel makamlara edirilecekleri beyan ediliyor.

Bundan sonra kıyamet ahvaline işaret olunarak o günde semanın, bulutlarla yarılarak Meleklerin bölük bölük inecekleri, o gün hakimiyetin yalnız Allah'a ait olacağı ve zalimlerin, pişmanlıktan ellerini ısırarak: "Keşke Peygamberle beraber hak yolu tutsaydım." diyecekleri ve pişmanlıklarını beyan edecekleri bildiriliyor.

Kâfirlerin, lüzumsuz ve mânâsız bahanelerine işaretle, Kur'an'ın, Hz. Muhammed (s.a.v.)e toptan indirilmesi gerektiğini söyledikleri haber veriliyor.

Hz.Musa'ya Tevrat'ın verildiği ve Hz. Harun'un da Hz. Musa'ya yardımcı yapıldığı, onların, Firavun'a gidip dini tebliğ ettikleri açıklanıyor.

Hz. Nuh'un, Âd ve Semud kavimlerinin ve Lut kavminin durumlarına kısa kısa temas ediliyor ve onların başlarına gelen felaketlere dikkat çekiliyor.

Allah'ın varlık ve kudretine delalet eden alametlerden bahisle, gölgenin nasıl yayıldığı, gecenin dinlenme, gündüzün ise çalışma zamanı yapıldığı, rahmetin önünde rüzgârların müjdeci olarak gönderildiği ve bulutlardan, hayat veren suyun indirildiği ve bütün bunlardan ibret alınması gerektiği açıklanıyor.

Hz. Muhammed (s.a.v.)in bir uyarıcı olarak gönderildiği, Peygamberlik vazifesini yaparken kimseden bir ücret istemediği ifade ediliyor.

Allah Teala'nın yüce kudretini gösterên birçok delillere işaret ediliyor. Kâfirlerin, hak ettikleri cezaya çarptırılacakları, müminlerin ise mükâfaatlandırılacakları, müminlerin, boş ve çirkin bir sözle karşılaştıklarında vakarla geçip gittikleri ve rablerine dua ederek ondan, nimetler ve hayırlar talep ettikleri, ona tazarru ve niyazda bulundukları açıklanıyor ve sure-i celile bu âyetlerle son buluyor.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla

تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَىٰ عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا ﴿١﴾

الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُن لَّهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ

وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَّرَهُ تَقْدِيرًا ﴿٢﴾

1- Âlemlere uyarıcı olsun diye kulu Muhammed'e hakkı bâtıldan ayıran Kur'anı indiren Allah, yüceler yücesidir.

2- O Allah ki göklerin ve yerin mülkü ancak onundur. O, hiçbir çocuk edinmemiştir. Mülkünde hiçbir ortağı yoktur. O, herşeyi yaratıp belli bir nizama koymuş, geçmişini, geleceğini takdir etmiştir.

* Allah Teala bu âyetlerde, Kur'an-ı Kerim'in, Hz. Muhammed (s.a.v.)e indirilme gayesini bildiriyor ve herşeyin kendisine ait olduğunu, hiçbir ortağı bulunmadığını ve herşeyi yaratıp bir düzene koyduğunu beyan ediyor. Tâ ki, Allah Teala'nın bu sıfatlarını bilenler, gönderdiği Kur'an'dan öğüt alsınlar. Herşeyin hükümranı olan Allah'a boyun eğip kulluk etsinler, ona karşı günah işlemesinler, Allah'a ortak koşmasınlar ve ona çocuk isnad etmesinler.

وَاتَّخَذُوا مِن دُونِهِ آلِهَةً لَّا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلَا يَمْلِكُونَ

لِأَنفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيَوٰةً وَلَا نُشُورًا ﴿٣﴾

3- Müminler, Allah'ı bırakıp hiçbir şey yaratamayan, üstelik yaratılmış olan, kendilerine hiçbir zarar ve hiçbir fayda veremeyen, öldüremeyen, yaşatamayan ve tekrar diriltemeyen ilahlar edindiler.

* Allah Teala bu âyet-i kerimede, cahil müşriklerin, herşeyi yaratan, herşeye hayat veren, vâdesi geldiğinde bütün insanları öldürüp âhirette tekrar diriltecek olan Allah'ı bırakıp ta hiçbirşeye gücü yetmeyen putları ilah edinmelerini kınıyor ve onların beyinsizliklerini ortaya koyuyor.

Evet, Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. İbadet ancak ona yapılır. Onun ne çocuğu vardır, ne de babası. Ne dengi vardır, ne de yardımcısı.

وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ إِنْ هَٰذَآ إِلَّآ إِفْكٌ ٱفْتَرَىٰهُ وَأَعَانَهُۥ عَلَيْهِ قَوْمٌ ءَاخَرُونَ ۖ فَقَدْ جَآءُو ظُلْمًا وَزُورًا ﴿٤﴾

وَقَالُوٓا۟ أَسَٰطِيرُ ٱلْأَوَّلِينَ ٱكْتَتَبَهَا فَهِىَ تُمْلَىٰ عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٥﴾

4- Kâfirler: "Bu Kur'an, Muhammed'in uydurduğu iftiradan başka birşey değildir. Başka bir topluluk ta kendisine yardım etmiştir." dediler. Böylece haksızlığa ve yalancılığa saptılar.

5- "Kur'an, öncekilerin efsaneleridir, Muhammed onu başkalarına yazdırmış ta, sabah akşam kendisine tekrarlanıp okunuyor." dediler.

* Bu âyetler, kâfirlerin beyinsiz olduklarını ortaya koyuyor ve iddia ettikleri gibi Hz. Muhammed (s.a.v.)in, Kur'an-ı Kerim'i bir yerden almadığı onun, Allah katından olduğu ifade ediliyor. Kâfirler, bu iddialarının tutarsız olduğunu ve söylediklerinin bir kısım hezeyandan başka bir şey olmadığını aslında çok iyi bilirler. Zira, hepsi de Resulullah'ın, okuyup yazma ile meşgul olmadığını, doğumu ânından kendisine Peygamberlik verilinceye kadar onların arasında yaşadığını, dürüstlüğü, güvenilirliği, doğru sözlülüğü ve nezaheti ile meşhur olduğu için kendisine "Emin" denildiğini yine çok iyi biliyorlardı. Fakat kendisine Peygamberlik gelince onu çekemediler, çeşitli iftiralarda bulundular. Resulullah'ı bu şekilde yıpratamayınca kaba kuvvete başvurdular. Fakat, Allah, Peygamberine yardım etti, kâfirler ise hüsrana uğradılar.

Bu âyetlerin, Nadr b.Hâris hakkında nâzil olduğu rivayet olunmuştur. Bu kişi, Kureyş'in şeytanlarındandı. Resulullah'a eziyet ediyor ve ona düşmanlık besliyordu. Bir zaman "Hiyre"ye gitti. Orada Acem krallarına ait efsaneleri, Rüstem ve İsfendiyar hikâyelerini öğrendi. Sonra geri döndü. Resulullah bir yerde durup, Allah yolundan sapmaları sebebiyle, geçmiş ümmetlerin başlarına nasıl felaketler geldiğini anlatıp oradan ayrılınca Nadr hemen oraya varıyor ve orada bulunanlara: "Ben size, onun anlattıklarından daha güzel şeyler anlatacağım." diyor ve onlara, Acem krallarına ait efsaneleri, Rüstem ve İsfendiyar hikâyelerini anlatıyordu. Ve şöyle diyordu: "Muhammed benden daha güzel şeyler söylemiyor." Bunun üzerine Allah Teala: "Kur'an öncekilerin efsaneleridir." dediler.." âyetini indirdi.

قُلْ أَنزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٦﴾

6- Ey Muhammed, sen onlara şöyle de: "Onu, göklerde ve yerdeki sırları bilen Allah indirdi. Şüphesiz ki o, çok affeden ve çok merhamet edendir.

Ey Muhammed, sen, kavminin müşriklerinden, Allah'ın âyetlerini yalanlayanlara de ki: "Sizin iddia ettiğiniz gibi Kur'an, öncekilerin efsaneleri değildir. O, göklerde ve yerde bulunan varlıkların sırrını bilen Allah tarafından indirilmiştir ve haktır. Allah, devamlı olarak yaratıklarının kusurlarını affedendir ve onlara lütufta bulunandır. Sizlerin bu yalanlarınıza rağmen sizleri hemen cezalandırmaması işte bu lütuftandır.

وَقَالُوا مَالِ هَٰذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ ۙ لَوْلَا
أُنزِلَ إِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونَ مَعَهُ نَذِيرًا ﴿٧﴾
أَوْ يُلْقَىٰ إِلَيْهِ كَنزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا ۚ وَقَالَ الظَّالِمُونَ

إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَّسْحُورًا ﴿٨﴾

7- Kâfirler şöyle dediler: "Bu ne biçim Peygamber ki, yemek yiyor, çarşılarda geziyor? Kendisine bir Melek indirilip te, onunla birlikte uyarıcı olsaydı ya.

8- Yahut, kendisine bir hazine indirilse veya bir bahçesi olsa da oradan yese ya, "Zalimler müminlere: "Siz ancak büyülenmiş bir adama uyuyorsunuz." dediler.

Allah'a ortak koşan müşrikler: "Peygamber olduğunu iddia eden bu Muhammed nasıl bir Peygamber? O da bizim gibi yeyip içiyor, bizim gibi gezip dolaşıyor. Şayet o iddiasında doğru ise kendisine gökten bir Melek indirilse de Melek te onunla birlikte insanları uyarsa ve onun söylediklerini doğrulasa yahut da ona bir hazine indirilse de Peygamberliğini tebliğ ederken geçim sıkıntısı çekmese veya onun bir bahçesi olsa da yeyip içeceğini oradan karşılasa."

Ey Muhammed'e tâbi olan topluluk, sizler büyülenmiş bir adama tâbi olmaktan başka bir şey yapmıyorsunuz." dediler.

* Bu iki âyetin, müşriklerin Kâbe'de toplanarak Resulullah'a birtakım şeyler teklif ettikleri ve ondan bazı şeyler istedikleri bir sırada nâzil olduğu rivayet edilmektedir.

انظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴿٩﴾

9- Ey Muhammed, bak sana nasıl misaller getirdiler de saptılar. Artık onlar hiçbir yolu bulamazlar.

Ey Muhammed, bak bu müşriklerin sana: "Sihirbaz, büyülenmiş, deli, yalancı, şair vb. bâtıl sözler söyleyerek nasıl benzetmelerde bulundular da böylece hak yoldan saptılar. Artık hakka erişmek için senin davetin dışında hiçbir yol bulamazlar.

تَبَارَكَ الَّذِي إِنْ شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِّن ذَٰلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ

وَيَجْعَل لَّكَ قُصُورًا ﴿١٠﴾

10- Allah, yüceler yücesidir. O dilerse sana, onların istediklerinden daha hayırlısını, altlarından ırmaklar akan cennetleri verir ve senin için köşkler yapar.

Ey Muhammed, Allah yücedir. Müşriklerin vasıflandırdıklarından beridir. Eğer o dileseydi sana müşriklerin, sende bulunmasını gerekli gördükleri şeylerden daha hayırlısını verirdi. Altından ırmaklar akan cennetler bahşederdi ve sana bir köşk yapardı.

* Hayseme (r.a.) diyor ki: "Resulullah'a şöyle denilmişti: "Dilersen sana senden önce hiçbir Peygamber'e verilmeyen senden sonra da hiçbir kimseye verilmeyecek olan, yeryüzünün hazinelerini ve anahtarlarını verelim. Bunlar senin, Allah katındaki mükâfaatlarından hiçbir şey eksiltmeyecektir."

Resulullah: "Bunların hepsini, âhirette bana verilmek üzere biriktirin." dedi. Bunun üzeine Allah Teala bu âyet-i kerimeyi indirdi.

بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ وَأَعْتَدْنَا لِمَن كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا ﴿١١﴾

11- Daha doğrusu onlar, kıyamet gününü yalanladılar. Biz, kıyamet gününü yalanlayanlara, alev alev yanan bir ateş hazırladık.

Allah'a ortak koşan bu insanlar getirdiğin hakka karşı çıkan bu müşrikler, senin yeyip içmenden ve çarşıda gezip dolaşmandan dolayı, seni inkâr etmediler. Onlar, öldükten sonra dirilmeyi yalanladıklarından, insanların, yaptıklarından hesaba çekileceklerine inanmadıklarından seni yalanladılar. Allah, kıyametin kopacağını ve insanların tekrar dirilip hesaba çekileceklerini yalanlayanlara alev alev yanan bir ateş hazırlamıştır.

إِذَا رَأَتْهُم مِّن مَّكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغَيُّظًا وَزَفِيرًا ﴿١٢﴾

12- Bu ateş onları uzak bir yerden görünce onlar onun öfkesini ve uğultusunu duyarlar.

Bu inkârcılar için hazırlanan ateş, onları uzak bir mesafeden gördüğü zaman öfkelenip kaynar, uğultular çıkarır. Bu cehennemlikler, ateşin kaynamasını ve uğultusunu duyarlar.

وَإِذَا أُلْقُوا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُّقَرَّنِينَ دَعَوْا هُنَالِكَ ثُبُورًا ﴿١٣﴾

لَّا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا وَادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا ﴿١٤﴾

13- Elleri boyunlarına bağlı olarak onun dar bir yerine atıldıkları zaman orada (helak olmayı isterler) "Ey helak neredesin?" derler.

14- Onlara: "Bugün bir defa helak olmayı istemeyin, birçok defa helak olmayı isteyin." denilir.

Kıyameti yalanlayanlar, elleri boyunlarına bağlanmış bir şekilde cehennemin dar bir yerine atıldıkları zaman: "Eyvah ne yapmışız. Ey helak neredesin?" diye sızlanıp dururlar. Onlara: "Bugün artık bir defa helak omayı istemeyin, birçok defa helak olmayı isteyin." denilir. Onlar ne ölüp kurtulurlar ne de normal bir hayat sürdürebilirler.

قُلْ أَذَٰلِكَ خَيْرٌ أَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ كَانَتْ لَهُمْ جَزَاءً وَمَصِيرًا ﴿١٥﴾

15- Ey Muhammed, sen onlara şöyle de: "Bu mu daha hayırlı, yoksa müttakilere vaadolunan ebedi cennet mi?" ki cennet onlar için bir mükâfat ve dönüş yeridir.

Ey Muhammed sen, kıyamet gününü yalanlayan o kâfirlere de ki: "Rabbinizin size anlattığı cehennem ve onun içine girecek olan cehennemlikler mi daha hayırlıdır yoksa Allah'ın, takva sahiplerine vaadettiği ve onlara mükâfaat

olarak verdiği ebedi cennet ve oraya girecek olan cennetlikler mi?

لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ خَالِدِينَ كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ وَعْدًا مَسْئُولًا ﴿١٦﴾

16- Ebedi kalacakları cennette, onlar için, istedikleri herşey vardır. Bu, rabbinden istenilen bir vaaddir.

Allah'tan korkanlar için, ebedi olarak kalacakları cennette canlarının istediği ve gözlerinin her gördüğü, her diledikleri şey vardır. Bu nimetler, müminlerin dünyada iken rablerinden istedikleri ve rablerinin kendilerine vaadettiği nimetlerdir.

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ فَيَقُولُ ءَأَنتُمْ أَضْلَلْتُمْ عِبَادِي هَٰؤُلَاءِ أَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ ﴿١٧﴾

17- Rabbin onları ve Allah'tan başka taptıklarını topladığı gün: "Bu kullarımı siz mi saptırdınız yoksa kendi kendilerine mi yoldan saptılar?" der.

Allah, kıyamet gününde, kendisini bırakıp ta, Melekler, cinler ve insanlar gibi yaratıklara tapan ve kıyamet gününü inkâr eden bu kâfirlerle, taptıkları varlıkları bir araya getirip onlara: "Şu kullarımı siz mi hak yoldan saptırdınız? Yoksa onlar kendileri mi saptılar?" diye soracaktır. O, kendilerine tapınılanlar ise şöyle diyeceklerdir:

قَالُوا سُبْحَانَكَ مَا كَانَ يَنبَغِي لَنَا أَن نَّتَّخِذَ مِن دُونِكَ مِنْ أَوْلِيَاءَ وَلَٰكِن مَّتَّعْتَهُمْ وَآبَاءَهُمْ حَتَّىٰ نَسُوا الذِّكْرَ وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا ﴿١٨﴾

18- Onlar: "Hâşâ, seni, layık olmadığın sıfatlardan tenzih ederiz. Seni bırakıp başka dostlar edinmek bize yakışmaz. Fakat sen onları ve atalarını nimetler içinde yaşattın da, sonunda seni anmayı unuttular ve yok ol-

maya layık bir kavim oldular." derler.

Müşriklerin taptıkları Melekler, İsa, Üzeyir gibi varlıklar Alah'ı, onların sıfatlandırmalarından tenzih ederek derler ki: "Ey rabbimiz, biz seni, ortağının bulunmasından tenzih ederiz. Bizim, seni bırakıp ta başkalarını dostlar edinmemiz bize asla yakışmaz. Bizim dostumuz ancak sensin. Rabbimiz, sen bunları ve atalarını dünyada iken mal ve sıhhat gibi çeşitli nimetlerle yaşattın. Onlar seni anmayı, Peygamberine indirdiklerini ve âhirette tekrar dirilmeyi unuttular. Böylece helak olmayı hak eden bir topluluk oldular.

فَقَدْ كَذَّبُوكُمْ بِمَا تَقُولُونَ فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرْفًا وَلَا نَصْرًا ۚ وَمَن يَظْلِم مِّنكُمْ نُذِقْهُ عَذَابًا كَبِيرًا ﴿١٩﴾

19- Bunun üzerine Allah'tan başka dostlar edinenlere: "Tapındığınız şeyler, sizi, söylediklerinizde yalancı çıkardılar. Artık ne azabı geri çevirebilirsiniz ne de yardım görebilirsiniz. Sizden kim zulmetmişse ona büyük bir azap tattıracağız." denilir.

* Allah teala, kendisine ortak koşulanların, ortak koşanları yalanlamaları üzerine müşriklere, kıyamette ne söyleyeceğini beyan ediyor ve buyuruyor ki: "Tapındığınız şeyler sizi söylediklerinizde yalancı çıkardılar. Burada sizin hiçbir çareniz de yoktur. Artık ne kendinizden cehennem azabını uzaklaştırabileceksiniz ne de kendinize bir yardımcı bulabileceksiniz. Ey insanlar, sizlerden kim Allah'a ortak koşarak kendisine zulmedecek olursa biz ona büyük bir azap tattıracağız."

وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِي الْأَسْوَاقِ ۗ وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَتَصْبِرُونَ ۗ وَكَانَ

وَرَبُّكَ بَصِيرًا ﴿٢٠﴾

20- Ey Muhammed, biz senden önce hiçbir Peygamber göndermedik ki, yemek yememiş, çarşılarda gezmemiş olsunlar. Ey insanlar, biz sizi birbirinizle imtihan ediyoruz. Sabrediyor musunuz? Rabbiniz her şeyi çok iyi görür.

* Allah Teala, bu âyet-i kerimede, Hz. Muhammed (s.a.v.)in Peygamberliğine karşı çıkan ve onun yeyip içmesi, çarşıda pazarda gezmesi sebebiyle Peygamber olamayacağını iddia eden müşriklere cevap veriyor ve Resulullah'tan önce gönderilen bütün Peygamberlerin de yeyip içen, çarşılarda gezen insanlar olduklarını bildiriyor. Bu itibarla Allah'a ortak koşanların, Hz. Muhammed (s.a.v.)in Peygamberliğini kabul etmemek için hiçbir sebep bulunmadığını beyan ediyor.

Âyet-i kerimenin son bölümünde: "Ey insanlar, biz sizi birbirinizle imtihan ediyoruz." buyurulmaktadır. Bundan maksat, insanlardan bazılarını Peygamber, bazılarını idareci, bazılarını fakir, bazılarını zengin, bazılarını akıllı bazılarını geri zekalı yaparak onları birbirlerinden farklı kılması ve kimlerin, Allah'ın emirlerine boyun eğip, kimlerin de isyan ettiğini ortaya koymasıdır. Eğer Allah insanları imtihan etmeyi dilemeseydi, hepsini eşit yaratırdı.

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْنَا الْمَلَائِكَةُ أَوْ نَرَىٰ رَبَّنَا ۗ لَقَدِ
اسْتَكْبَرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ وَعَتَوْ عُتُوًّا كَبِيرًا ﴿٢١﴾

21- Bir gün huzurumuza çıkacaklarını ummayanlar: "Bize Melekler indirilse veya rabbimizi görsek ya." derler. Yemin olsun ki onlar kendi kendilerine büyüklenmişler ve azgınlıkta çok ileri gitmişlerdir.

Huzurumuza çıkmayı ümid etmeyen ve azabamızdan çekinmeyen müşrikler: "Allah bize Melekleri indirip te Muhammed'in doğru olduğunu söyletse ya veya rabbimizi açıkça görsek te o bize bunu haber verse ya." derler. Doğrusu, bu sözü söyleyenler kendilerini çok büyük görmüşler ve böbürlenmede aşırı gitmişlerdir.

Kureyş müşrikleri Resulullah'tan buna benzer birçok isteklerde ulunmuşlar ve kendilerini susturacak cevaplar almışlardır.

يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلَٰٓئِكَةَ لَا بُشْرَىٰ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُجْرِمِينَ وَيَقُولُونَ حِجْرًا مَّحْجُورًا ﴿٢٢﴾

22- Melekleri gördükleri gün, işte o gün, suçlulara müjde yoktur. Melekler: "Size bugün müjde yasaktır yasak." derler.

Kıyamet koparken veya ölüm gelip çatarken bu müşrikler Melekleri gördükleri zaman, artık o gün suçlular için hiç iyi bir durum yoktur ve Melekler o suçlulara: "Bugün sizin iyi bir şeyle müjdelenmeniz size kesin olarak haram kılınmıştır." diyeceklerdir. O halde bu müşrikler, niçin Melekleri görmek istiyorlar?

وَقَدِمْنَآ إِلَىٰ مَا عَمِلُوا۟ مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَٰهُ هَبَآءً مَّنثُورًا ﴿٢٣﴾

23- Biz, onların işlediği her ameli ele alıp saçılmış toz zerreleri yaparız.

Biz, suçluların işledikleri amellere bakarız ve onları saçılmış toz zerreleri haline getirir iptal ederiz. Zira onlar bu amelleri Allah için değil şeytan için yapmışlardır.

أَصْحَٰبُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُّسْتَقَرًّا وَأَحْسَنُ مَقِيلًا ﴿٢٤﴾

24- O gün cennetliklerin kalacakları yer çok iyi, dinlenecekleri yer çok güzeldir.

Kıyamet gününde cennetliklerin varıp karar kılacakları yer, müşriklerin kalacakları cehennemden çok hayırlı ve dinlenme yeri olarak çok güzeldir.

وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَاءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلَائِكَةُ تَنزِيلًا ﴿٢٥﴾

25- Ey Muhammed, semanın bulutlarla yarılacağı ve Meleklerin bölük bölük indirileceği günü hatırla.

* Allah Teala bu âyet-i kerimede, kıyamet gününün dehşetinden ve o günde meydana gelecek olan hadiselerden haber veriyor. O gün gökler yarılıp parça parça olacak, aralarından, gözleri kamaştıracak olan nurlar, bulutlar şeklinde görülecek, o gün gökteki Melekler oradan inip mahşerde bütün insanları çepeçevre kuşatacaklar sonra Allah teala kulları arasında hükmünü verecektir. Bir kısım insanlar cennete girecek diğerleri de cehenneme varacaklardır. Gökteki Meleklerle yeryüzünde yaşayanların birbirleriyle karşılaşacakları o günün nasıl bir gün olacağı hakkında Abdullah b.Abbas'tan uzun bir rivayet zikredilmektedir. Bu rivayeti şu şekilde özetlemek mümkündür:

"Allah, kıyamet gününde cinleri, insanları, hayvanları ve bütün yaratıkları bir meydanda toplayacak, dünya göğü yarılacak, orada bulunanlar aşağı inecekler. Bunların sayısı, yeryüzünde yaşayan bütün varlıklardan çok olacaktır. Onlar, yeryüzünde yaşayan varlıkların etrafını kuşatacaklar. Sonra ikinci gök yarılacak orada bulunanlar da inip, daha önce inen ve insanları kuşatan Melekleri kuşatacaklardır. Onların sayısı da kendilerinden önce inen meleklerden daha çok olacaktır. Böylece bütün gökler yarılacak orada bulunan Melekler inecek ve kendilerinden önce inen Melekleri ve Meleklerin kuşattıklarını kuşatacaklardır. Böylece yedi çember meydana gelecektir..." Daha sonra Allah Teala kulları arasında hükmünü verecektir.

الْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمَٰنِ ۚ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا ﴿٢٦﴾

26- O gün, gerçek hakimiyet, rahman olan Allah'ındır. O, kâfirler için zor bir gündür.

Göklerin bulutlarla yarıldığı o gün gerçek mülk ancak rahman olan Allah'a aittir. Dünyada iken hükümranlık ve mülkiyet iddia eden herkesin sözü boşa çıkacaktır. Evet, göğün bulutları yarıldığı o gün, kâfirler için pek çetin bir gündür. Zira o gün, hak bâtıldan ayırdedilecek, herkese layık olduğu ceza veya mükâfaat verilecektir.

وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلَىٰ يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا ﴿٢٧﴾

يَا وَيْلَتَىٰ لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا ﴿٢٨﴾

لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي ۗ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنسَانِ خَذُولًا ﴿٢٩﴾

27- O gün zalim, pişmanlığından ellerini ısırıp şöyle der: "Nolaydı keşke Peygamberle beraber hak yolu tutsaydım."

28- Vah başıma gelenlere, keşke filanı dost edinmeseydim.

29- Yemin olsun ki bana zikir gelmişken, o saptırdı beni zikirden. Zaten, şeytan insanı yapayalnız ortada bırakır.

Kıyamet günü rabbine ortak koşarak veya Allah'ın gönderdiği dini kabul etmeyerek kendisine zulmeden her zalim, Allah'a karşı işlediği suçtan ve kendisini helake sürüklemesinden pişmanlık duyarak ellerini ısıracak ve kendi kendine şöyle diyecektir: "Keşke ben, dünyada iken Peygamberle birlikte Allahın azabından kurtaracak bir yolu izleseydim. Keşke falan saptırıcıyı dost edinmeseydim. Zira o beni, bana tebliğ edildikten sonra Kur'an'dan saptırdı. Zaten şeytan, insanı haktan alıkoyar. Onu bâtıl yolda kullanır. Sonunda da sahipsiz bırakır.

* Abdullah b.Abbas, Şa'bî ve Mücahid'den nakledilen bir görüşe göre bu âyetler, müşriklerden Ukbe b.Ebi Muayt ve Ümeyye b.Halef hakkında nâzil olmuştur. Bunlardan Ukbe veya Ümeyye Müslüman olmuş diğeri onun müslüman olmasına karşı çıkarak tekrar kâfir olmasına sebep olmuştur. İşte bu âyetler, bunları ve benzerlerini tasvir etmektedir.

وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَٰذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا ﴿٣٠﴾

30- Peygamber: "Ey rabbim, doğrusu kavmim bu Kur'anı bırakıp terketti." dedi.

* Allah Teala bu âyet-i kerimede, Hz. Muhammed (s.a.v.)in, kavminden şikâyetçi olduğunu beyan etmektedir. Çünkü müşrikler, Kur'an okunurken onu dinlemiyor bilakis Kur'an'ın dinlenilmemesi için gürültü yapıyorlardı. Bu husu-

ta başka bir âyette de şöyle buyuruluyor: "Kâfirler birbirlerine şöyle dediler: "Bu Kur'an'ı dinlemeyin. okunurken gürültü yapın. Belki bu yolla galip gelirsiniz."(1)

وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِّنَ الْمُجْرِمِينَ ۗ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا ﴿٣١﴾

31- Biz, her Peygamberin karşısına, böylece mücrimlerden bir düşman çıkarmışızdır. Yol gösterici ve yardımcı olarak sana rabbin yeter.

* Allah Teala bu âyet-i kerimede Resulullahı teselli etmekte, kendisine müşrikler tarafından karşı çıkılmasının ilk görülen bir hadise olmadığını, kendisinden önce gönderilen Peygamberlerin de aynı hadiseyle karşılaştıklarını beyan ediyor.

Âyet-i kerimenin sonunda, doğru yolu gösteren e yardım eden olarak Allah'ın, Resulullah'a yeteceği beyan ediliyor. Böylece Resulullah'ın, düşmanlarından çekinmemesi telkin ediliyor.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً ۚ كَذَٰلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ ۖ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا ﴿٣٢﴾

32- Kâfirler: "Kur'an Muhammed'e topluca bir defada indirilmeli değil miydi?" dediler. Oysa biz onu, kalbine yerleştirip pekiştirmek için böyle peyderpey indirdik ve onu âheste âheste okuduk.

Allah'ı inkâr edenler: "Tevrat'ın Musa'ya bir defada indirilmesi gibi Muhammed'e de Kur'an topluca bir defada indirilseydi ya." derler. Halbuki biz onu sana âyet âyet indirdik ki onunla senin kalbini pekiştirelim. Biz onu sana âheste âheste okuduk ki sen onu iyice belleyesin ve ezberlemiş olasın.

* Allah Teala bu âyet-i kerimede, kâfirlerin herşeye karşı çıktıklarını, kendilefiyle alakalı olmayan meselelerde bile inatçılık ettiklerini beyan etmektedir.

(1) Fussilet suresi, âyet: 26

وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا ﴿٣٣﴾

33- Müşriklerin sana getirdiği hiçbir misal yoktur ki, biz onun hakikatını ve en güzel açıklamasını sana vermiş olmayalım.

Ey Muhammed, bu müşriklerin sana getirdikleri her misale karşı biz sana, onların misallerini iptal edecek olan hakkı ve onun en güzel izahını göndeririz.

* Allah Teala, müşriklerin ,Resulullah'a sordukları çeşitli sorulara karşı âyetler indirmiş ve onların sorularının hak veya bâtıl olduğunu ortaya koymuş ve açıklığa kavuşturmuştur.

Bu âyet-i kerime, Resulullah'ın, yüce mevlanın nezdinde itibarının büyük olduğunu göstermektedir. Zira Allah Teala, en şerefli kitap olan Kur'an-ı Kerim'in âyetlerinden bir kısmını, Resulullah'a sorulan sorulara cevap olarak indirmiştir.

الَّذِينَ يُحْشَرُونَ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ إِلَىٰ جَهَنَّمَ أُولَٰئِكَ شَرٌّ مَكَانًا وَأَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٣٤﴾

34- Yüzüstü cehenneme sürüklenecek olanlar, işte yerleri en kötü ve yolları en sapık olanlar onlardır.

* Allah Teala bu âyet-i kerimede, kıyamet gününde kâfirlerin perişan bir halde ve en kötü bir vaziyette haşrolacaklarını bildiriyor. Onlar cehenneme ayaklarıyla yürüyerek değil yüzüstü gideceklerdir.

Enes b.Mâlik diyor ki:

حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلاً قَالَ يَا نَبِيَّ اللّٰهِ يُحْشَرُ الْكَافِرُ عَلَىٰ وَجْهِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالَ أَلَيْسَ الَّذِي أَمْشَاهُ عَلَى الرِّجْلَيْنِ فِي الدُّنْيَا قَادِراً عَلَىٰ أَنْ يُمْشِيَهُ عَلَىٰ وَجْهِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

"Bir adam Resulullah'a geldi ve "Ey Allah'ın Resulü, kâfir kıyamet gününde yüzüstü nasıl haşrolacak?" diye sordu. Resulullah da şöyle buyurdu: "Dünyada iken onu ayakları üzerine yürüten Allah, kıyamet gününde onu yüzüstü yürütmeye kadir olamaz mı?"(2)

وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَى الْكِتَٰبَ وَجَعَلْنَا مَعَهُۥٓ أَخَاهُ هَٰرُونَ وَزِيرًا ﴿٣٥﴾

فَقُلْنَا ٱذْهَبَآ إِلَى ٱلْقَوْمِ ٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا ۚ فَدَمَّرْنَٰهُمْ تَدْمِيرًا ﴿٣٦﴾

35- Yemin olsun ki biz Musa'ya Tevrat'ı verdik. Kardeşi Harun'u da kendisine vezir yaptık.

36- Onlara: "Âyetlerimizi yalanlayan Firavun kavmine gidin." dedik. Sonunda o kavmi tamamen helak ettik.

Ey Muhammed, sana Kur'anı verdiğimiz gibi Musa'ya da Tevrat'ı verdik. Ayrıca kardeşi Harun'u da ona yardımcı kıldık ve onların ikisini, yeryüzünde şımarıp âyetlerimizi yalanlayan bir kavim olan Firavun ve taraftarlarına Peygamber olarak gönderdik. Onlar, Musa'yı ve kardeşini yalanladılar biz de onları helak ettik.

* Alah Teala bu ve bundan sonra gelen âyetlerde, geçmişte Peygamberlerine iman etmeyen kavimlerinin âkıbetlerinin felaket olduğunu bildiriyor ve Muhammed ümmetine bunlardan ibret almasını öğütlüyor.

وَقَوْمَ نُوحٍ لَّمَّا كَذَّبُوا۟ ٱلرُّسُلَ أَغْرَقْنَٰهُمْ وَجَعَلْنَٰهُمْ لِلنَّاسِ ءَايَةً ۖ

وَأَعْتَدْنَا لِلظَّٰلِمِينَ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٣٧﴾

37- Nuh kavmini de, Peygamberleri yalanladıkları zaman suda boğmuş ve onları insanlara ibret yapmıştık. Biz, zalimlere can yakıcı bir azap hazırladık.

---

(2) Buhari, K. Tefsir el- Kur'an, Sure: 25, bab: 1/Müslim,K. el-Münâfıkın, bab: 54, Hadis No 2866

Nuh kavmi de kendilerine gönderilen Nuh'u ve ondan önceki Peygamberleri yalanlayınca biz onları suda boğduk ve onları boğma olayını insanlar için bir ibret yaptık. Ayrıca biz, zalimlere âhirette can yakıcı bir azap hazırladık.

وَعَادًا وَثَمُودَا۟ وَأَصْحَٰبَ ٱلرَّسِّ وَقُرُونًۢا بَيْنَ ذَٰلِكَ كَثِيرًا ﴿٣٨﴾

38- Âd'ı, Semud'u, Ashab-ı Ress'i ve bunlar arasında geçen birçok nesilleri de helak ettik.

* Âyet-i kerimede zikredilen Âd, Semud ve benzeri kavimlerin kıssaları, A'raf, Hud ve diğer surelerde geniş bir şekilde zikredilmiştir.

Âyette geçen "Ashab-ı Ress"den hangi kavmin kastedildiği hakkında farklı görüşler zikredilmiştir. Bazı müfessirlere göre bunlar, Semud kavminin bir koludur. Bazılarına göre ise bunlar, Yemame bölgesinde bir kasaba olan "Ress" halkıdır. Bazılarına göre de bunlar, Peygamberlerini kuyuya gömen bir topluluktur. Taberi bu görüşü tercih etmiş ve bunların, "Büruc" suresinde zikredilen "Ashabül Uhdud" olduklarının ihtimal dahilinde olduğunu söylemiştir.

وَكُلًّا ضَرَبْنَا لَهُ ٱلْأَمْثَالَ ۖ وَكُلًّا تَبَّرْنَا تَتْبِيرًا ﴿٣٩﴾

39- Herbirine misaller getirdik (ama dinlemediler) biz de hepsini tamamen helak ettik.

Size anlatmış veya anlatmamış olalım, helak ettiğimiz kavimlerin hepsine misaller zikrettik, deliller gösterdik. Çeşitli öğütler ve ibretler gönderdik. Fakat onlar, gafletlerinden uyanmadılar. Biz de sonunda onların, kökünü kuruttuk.

وَلَقَدْ أَتَوْا۟ عَلَى ٱلْقَرْيَةِ ٱلَّتِىٓ أُمْطِرَتْ مَطَرَ ٱلسَّوْءِ ۚ أَفَلَمْ يَكُونُوا۟ يَرَوْنَهَا ۖ بَلْ كَانُوا۟ لَا يَرْجُونَ نُشُورًا ﴿٤٠﴾

40- (Ey Muhammed, şüphesiz ki senin kavmin) felaket yağmuruna tutulan, Lut kavminin memleketine mutlaka uğramıştır. O memleketin halini görmediler mi? Doğrusu onlar, tekrar dirilip hesaba çekileceklerini ummuyorlardı.

Ey Muhammed, Kur'anı terkedip onu alayan alan bu müşrikler, taş yağmuruna uğratılan Lut kavminin ülkesi olan Sodom'a uğramışlardır. Onlar oranın nasıl olduğunu hiç görmemişler midir? Oradan öğüt alıp inkârcılıklarından vaz geçmiyorlar. Daha doğrusu bunlar, öldükten sonra dirilmeye ve Allah'ın huzurunda hesap vereceklerine inanmıyorlar ki onlar gibi davransınlar.

وَإِذَا رَأَوْكَ إِن يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوًا أَهَٰذَا الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ رَسُولًا ﴿٤١﴾

إِن كَادَ لَيُضِلُّنَا عَنْ آلِهَتِنَا لَوْلَا أَن صَبَرْنَا عَلَيْهَا ۚ وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ حِينَ

يَرَوْنَ الْعَذَابَ مَنْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٤٢﴾

41- Onlar seni gördükleri zaman, alaya almaktan başka birşey yapmazlar. "Allah'ın, Peygamber olarak gönderdiği bu mu?" derler.

42- "Eğer ilahlarımıza inanmada ısrar edip sabretmeseydik, neredeyse bizi onlardan saptıracaktı." derler. Onlar azabı gördükleri zaman, yolu sapık olan kimmiş bileceklerdir.

Ey Muhammed, sana anlatılan bu müşrikler, seni gördükleri zaman seninle alay etmekten başka birşey yapmazlar. "Allah, yaratıkları arasında bunu mu bize Peygamber olarak göndermiş? Şayet biz, ilahlarımıza inanmakta kararlı ve sabırlı olmasaydık neredeyse bizi bunlardan uzaklaştıracaktı." derler. Bunlar, putlara taptıklarından dolayı hak ettikleri azabı bizzat gözleriyle görünce kimin yolunun sapık olduğunu çok iyi bilmiş olacaklardır. Fakat ondan sonra anlamış olmaları da kendilerine bir fayda vermeyecektir.

أَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَٰهَهُ هَوَاهُ أَفَأَنتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلًا ﴿٤٣﴾

أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ ۚ إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ ۖ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٤٤﴾

43- Ey Muhammed, gördün mü arzu ve hevesini ilah edineni? Ona sen mi vekil olacaksın?

44- Yoksa sen onların çoklarının işittiklerini veya düşündüklerini mi sanırsın? Onlar ancak hayvan gibidirler. Hattâ tuttukları yol bakımından hayvandan da aşağıdırlar.

Ey Muhammed, şehvani arzularına taparak onu kendisine ilah edinen kimseyi görmez misin? Bu haliyle onu sen mi himaye edeceksin? Onun vekili sen mi olacaksın? Yoksa sen, bunların çoğunun, kendilerine okunan âyetleri işittiklerini ve Allah'ı gösteren delilleri düşündüklerini mi sanırsın? Hayır, bunlar, düşünmeyen, idrak etmeyen, hayvanlar gibidirler. Hatta tuttukları yol bakımından hayvanlardan da sapıktırlar. Zira hayvanlar otlaklarını bilirler, sahiplerine boyun eğerler. Bu kâfirler ise rablerine itaat etmezler, kendilerine verdiği nimetlere şükretmezler. Bilakis nankörlük ederler.

أَلَمْ تَرَ إِلَىٰ رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ ۖ وَلَوْ شَاءَ لَجَعَلَهُ سَاكِنًا ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَلِيلًا ﴿٤٥﴾

45- Rabbinin, gölgeyi nasıl uzatıp yaydığını görmez misin? Eğer isteseydi onu durdurup sabitleştirirdi. Sonra biz güneşi gölgeye bir delil kıldık.

Rabbinin, şafak vaktinden sonra başlayan ve güneşin doğmasına kadar gölgeyi nasıl her yere yaydığını sonra da güneşi doğdurarak gölgenin varlığını gösterdiğini görmez misin?

Güeş gölgenin varlığını gösteren bir delildir. Zira güneş doğmadan gölgenin varlığını hissetmek mümkün değildir.

* Allah Teala bu ve bundan sonra gelen âyetlerde varlığını, kuvvet ve kudretini gösteren çeşitli delileri zikretmektedir. Bu deliller, gece, gündüz, güneş, rüzgârlar, dağlar, taşlar, denizler, akan sular vb. şeylerdir. Bunların başında

da güneş ve gölge zikredilmiştir.

ثُمَّ قَبَضْنَاهُ إِلَيْنَا قَبْضًا يَسِيرًا ﴿٤٦﴾

46- sonra da gölgeyi yavaş yavaş kendimize çektik.

* Bu âyeti-i kerimeyi şu şekilde izah edenler de vardır. "Sonra biz gölgeyi hızlı veya gizli bir şekilde kendimize çektik"

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِبَاسًا وَالنَّوْمَ سُبَاتًا وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا ﴿٤٧﴾

47- Size geceyi bir örtü, uykuyu dinlenme, gündüzü de yeni bir hayat yapan O'dur.

Ey insanlar, geceyi size âdeta bir elbise haline getirip onunla sizi örten, uykuyu istirahat etme sebebi kılan, gündüzü, yeniden hayatı devam ettirme aracı kılan Allah'tır.

* Huzeyfe (r.a.) diyor ki:

عَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ اِذَا اَوىٰ اِلىٰ فِرَاشِه قَالَ بِاسْمِكَ اَمُوتُ وَاَحْيَا وَاِذَا قَامَ قَالَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي اَحْيَانَا بَعْدَ مَا اَمَاتَنَا وَاِلَيْهِ النُّشُورُ.

"Resulullah (s.a.v.) yatağına çekilince: "Ey Allahım, senin adına ölüyorum, senin adına dirileceğim." diyordu. Uykudan kalktığında ise: "Öldükten sonra bizi tekar dirilten Allah'a hamdolsun. Diriltmek ancak ona aittir."[3] diyordu.

وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا ﴿٤٨﴾

لِنُحْيِيَ بِهِ بَلْدَةً مَيْتًا وَنُسْقِيَهُ مِمَّا خَلَقْنَا أَنْعَامًا وَأَنَاسِيَّ كَثِيرًا ﴿٤٩﴾

(3) Buhari, K. ed- Dâvût, bab: 7,16/Müslim, K.ez- Zikr, bab: 59, Hadis No 2711

48- Rahmetinin önünde rüzgârları bir müjdeci olarak gönderen de O'dur. Biz, gökten tertemiz bir su indirdik.

49- Onunla ölü bir yere hayat verelim ve yarattığımız nice hayvanları ve insanları sulayalım diye.

*Allah Teala bu âyetlerde, yüce kudretini gösteren rüzgâr ve yağmur delillerini zikretmektedir. Yağmura çok ihtiyaç duyulduğu bir zamanda o yağmurdan evvel rüzgârlar estirerek onun geleceğini müjdeleyen Allah'tır. Gökten tertemiz yağmurlar yağdırarak onunla, âdeta ölmüş hale gelen yeryüzünü dirilten ve birçok hayvan ve insanlara su temin eden O'dur. O halde sadece ona kulluk edilmeli, kullukta samimi olunmalıdır.

وَلَقَدْ صَرَّفْنَاهُ بَيْنَهُمْ لِيَذَّكَّرُوا فَأَبَىٰ أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا ﴿٥٠﴾

50- Yemin olsun ki, düşünüp ibret almaları için biz bu delilleri çeşitli şekillerde açıkladık. Buna rağmen birçok insanlar iman etmemekte ısrar ettiler.

* Müfessirler bu âyet-i kerimeyi çeşitli şekillerde izah etmişlerdir. Taberi şu şekilde izah etmektedir: "Biz, gökten indirdiğimiz tertemiz suyu kullarımız arasında taksim ettik ki nimetlerimizi düşünüp ibret alsınlar ve onlara karşı şükretsinler. Ne var ki insanların çoğu nankörlük ettiler, bu nimetlere karşı şükürde bulunmadılar.

Diğer bir kısım müfessirler ise şöyle izah etmişlerdir: "Biz yağmuru bölgeler arasında dolaştırdık. Bazan bir bölgeye bazan da başka bir böleye yağdırdık ki düşünüp ibret alsınlar, kudretimizin büyüklüğünü ölçsünler ve yağmurun yağmadığı yerlerde, insanlar yaptıkları günahlardan vazgeçsinler. Fakat insanların çoğu inkârlarında ısrar ettiler. Şu veya bu yıldızın etkisiyle yağmur yağdığını iddia ettiler.

Zeyd b.Halid el-Cühenî diyor ki:

عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ: قَالَ: صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ صَلَاةَ الصُّبْحِ بِالْحُدَيْبِيَةِ فِي إِثْرِ السَّمَاءِ كَانَتْ مِنَ اللَّيْلِ. فَلَمَّا انْصَرَفَ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ «هَلْ تَدْرُونَ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ؟» قَالُوا: اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ قَالَ «أَصْبَحَ مِنْ عِبَادِي مُؤْمِنٌ بِي وَافِرٌ. فَأَمَّا مَنْ قَالَ: مُطِرْنَا بِفَضْلِ اللهِ وَرَحْمَتِهِ،

فَذَلِكَ مُؤْمِنٌ بِي وَكَافِرٌ بِالْكَوَاكِبِ وَأَمَّا مَنْ قَالَ: مُطِرْنَا بِنَوْءِ كَذَا وَكَذَا، فَذَلِكَ كَافِرٌ بِي مُؤْمِنٌ بِالْكَوْكَبِ».

"Geceleyin yağan bir yağmurdan sonra Resulullah Hudeybiye'de sabah namazı kıldırdı. Namazı bitirince insanlara döndü ve şöyle dedi: "Biliyor musunuz rabbiniz ne buyurdu?" İnsanlar: "'Allah ve Resulü daha iyi bilir." dediler. Resulullah dedi ki: "Allah şöyle buyurdu: "Bugün kullarımdan bazıları bana iman ederek bazıları da kâfir olarak sabahladılar. Allah'ın lütfu ve rahmetiyle bize yağmur yağdı." diyen kimse bana iman etmiş, yıldızı inkâr etmiştir. (Yıldızların yağmur yağdırdığını reddetmiştir.) "Şu yıldızın etkisiyle yağmur yağdı." diyenler ise beni inkâr etmiş ve yıldıza iman etmiştir."(4)

وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ نَذِيرًا ﴿٥١﴾

فَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا ﴿٥٢﴾

51- Ey Muhammed, eğer dileseydik her memlekete bir uyarıcı gönderirdik.

52- O halde kâfirlere uyma. Kur'an'la onlara karşı büyük bir cihada giriş.

Ey Muhammed, eğer biz dileseydik her kasabaya bir uyarıcı, emrimize uymayanlara bir korkutucu gönderirdik de senin yükünü hafifletmiş olurduk. Fakat biz, bütün yeryüzündeki insanları ve cinleri uyarma yükünü sana yükledik. Sabretmen halinde karşılığı da fazla olacaktır. O alde sen, kâfirleri, çağırdıkları şeylerde dinleme. Sen, Kur'an'la onlara karşı büyük bir cihadla cihad et.

* İbn-i Zeyd, burada zikredilen "Büyük cihad"dan maksadın, kâfirlere karşı savaşıp onları yıldırmak olduğunu söylemiştir.

وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هَٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَٰذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَحْجُورًا ﴿٥٣﴾

53- Birinin suyu tatlı ve içimli, diğerininki tuzlu ve acı olan iki denizi birbirine salıveren, aralarına da, karışmalarına engel bir perde ve mani koyan O'dur.

(4) Müslim K.el- İmam b. 125, Hadis No 71

* Allah Teala bu âyet-i kerimede, biri tatlı diğeri tuzlu olmak üzere iki çeşit su yarattığını beyan ediyor. Bunlardan biri, nehir, pınar ve kuyu suları gibi, insanların içmelerine müsait olan tatlı sulardır. Diğeri ise denizlerdeki tuzlu ve acı sulardır.

Âyette zikredilen "İki deniz"den maksat, ırmaklar ve denizlerdir. Bunların ikisine de deniz denmesinin sebebi, denizin suyunun çok ve büyük olmasıdır. Böylece "deniz" ifadesi diğer suları da içine almıştır.

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا ۗ وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا ﴿٥٤﴾

54- Sudan beşer yaratıp ona soy ve hısımlık veren de O'dur. Rabbin, herşeye kadirdir.

Bir damla su olan meniden insanı yaratan ve doğduktan sonra ona soy veren, büyüdükten sonra da hısımlık veren Allah'tır. Ey Muhammed, senin rabin herşeye kadirdir.

* Kişi, küçükken çevresine soyu ile bağlı olduğu halde büyüdükten sonra evlenerek "Hısımlık" gibi yeni bağlar oluşturur. Böylece çevreyle bağları güçlenir. İşte bunlar, yüce mevlanın lütuflarındandır.

وَيَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ ۗ وَكَانَ الْكَافِرُ عَلَىٰ رَبِّهِ ظَهِيرًا ﴿٥٥﴾

55- Onlar, Allah'ı bırakıp kendilerine fayda da zarar da veremeyen şeylere taparlar. Kâfir, rabbine karşı olanların yardımcısıdır.

Allah'a ortak koşanlar, Allah'ı bırakıp taptıkları takdirde kendilerine hiçbir zarar veya fayda veremeyen putlara taparlar. Kâfir olan insan, rabbine karşı isyan eden Şeytan'a ve ona tabi olanlara yardımcı olur.

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٥٦﴾

قُلْ مَآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِلَّا مَن شَآءَ أَن يَتَّخِذَ إِلَىٰ رَبِّهِۦ سَبِيلًا ﴿٥٧﴾

56- Ey Muhammed, biz seni ancak müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik.

57- Ey Muhammed, sen onlara şöyle de: "Ben, davetime karşılık sizden herhangi bir ücret istemiyorum. Ben ancak sizin, rabbine doğru bir yol tutan kimseler olmanızı arzuluyorum."

Ey Muhammed, biz seni, sana iman edip sana indirilenleri tasdik edeni büyük mükâfatlarla müjdeleyen, seni ve sana indirilenleri yalanlayanı ise çetin bir azapla uyarıcı olarak gönderdik.

* Bu âyet-i kerime iki şekilde izah edilmiştir. Bir izah şekli, mealde verildiği gibidir. Diğeri ise şöyledir:

"Ey Muhammed, sen, kendilerine Peygamber olarak gönderildiğin insanlara de ki: "Rabbimin katından gelen hükümleri size tebliğ ettiğim için sizden herhangi bir ücret istemiyorum. Ancak kim rabbine yakın olmak için bir yol tutacak olursa bu kimse malından, Allah yolunda harcayabilir ve budan kazanacağı sevap ta kendisine ait olur."

وَتَوَكَّلْ عَلَى ٱلْحَىِّ ٱلَّذِى لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِۦ ۚ وَكَفَىٰ بِهِۦ بِذُنُوبِ عِبَادِهِۦ خَبِيرًا ﴿٥٨﴾

58- Sen, ölümsüz diri olan Allah'a güven. Onu hamd ile tesbih et. Kullarının günahlarından onun haberdar olması kâfidir.

Ey Muhammed, hiç ölmeyecek olan ve devamlı diri olan Allah'a tevekkül et. İşlerini ona havale et ve ona boyun eğ. Onun yolunda göreceğin çilelere karşı sabret. Onu överek layık olmadığı sıfatlardan uzaklaştır. Verdiği nimetlere karşı ona kulluk et. Kullarının günahlarını onun bilmesi kâfidir. O, onların hepsini zaptettirmektedir, kıyamette onların cezasını verecektir.

الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ
عَلَى الْعَرْشِ ۛ الرَّحْمَٰنُ فَاسْأَلْ بِهِ خَبِيرًا ﴿٥٩﴾

59- Gökleri yeri ve aralarındakileri altı günde yaratan ve de arşa hükmeden, Rahman olan Allah'tır. Bunu, bilene sor.

* Âyet-i kerimede geçen, Allah Teala'nın, dünyayı altı günde yaratması, Arş kelimesi ve Allah Teala'nın arş'a hükmetmesi meselesi, A'raf suresinin elli dördüncü âyetinde izah edilmiştir.

Bu âyet-i kerime, dilbilgisi kaidelerine bakılarak farklı şekillerde izah edilmiştir. Bazı müfessirlere göre bu âyetin mânâsı şöyledir: "Ölümsüz olan ve ebedi olarak diri kalan Allah'a tevekkül et. O Allah ki gökleri, yeri ve aralarındakileri altı günde yarattı. Sonra arş'a hükmetti. O, rahmandır. Sen, rahmanı, bilenden sor. O da Allah'tır. Veya onun gönderdiği Kur'an'dır. Yahut, Allah'ın, kendisine ilim verdiği Cebrail'dir. Ya da kendisine Peygamberlik verdiği Muhammed'dir."

Bazı müfessirler ise bu âyeti şöyle izah etmişlerdir: "Gökleri ve yeri altı günde yaratan sonra arşı hükmü altına alan, rahman olan Allah'tır. Sen, bu meseleleri bundan haberdar olan ve "Rahman" ismini taşıyan Allah'a sor. Zira, göklerin ve yerin altı günde nasıl yaratıldığını ve Allah'ın arşı nasıl hükmü altına aldığını ancak kendisi bilir."

İbn-i Cüreyc bu âyetin izahında şöyle demiştir: "Ey Muhammed, ben sana birşeyi haber verdiğim zaman bil ki, o benim bildirdiğim gibidir. Çünkü herşeyden haberdar olan benim."

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اسْجُدُوا لِلرَّحْمَٰنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمَٰنُ أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ
نُفُورًا ﴿٦٠﴾

60- Kâfirlere: "Rahman olan Allah'a secde edin." denildiği zaman: "Rahman da neymiş? "Senin bize emrettiğine mi secde edeceğiz?" derler.

Bu secde emri ancak onların nefret edip uzaklaşmalarını artırdı.

Kendilerine bir fayda veya zarar veremeyecek olan putlara tapanlara "Taptıklarınızı bırakıp ta Rahman olan Allah'a secde edin." denildiği zaman, onlar: "Rahman da neymiş? Biz onun kim olduğunu bilmiyoruz. Biz sadece senin söylemenle mi ona secde edeceğiz?" derler. Ve "Rahman olan Allah'a secde edin." sözü onların nefretini artırır.

* Müşrikler, Allah Teala'nın "Rahman" ismini kabul etmiyor ve böyle bir isim tanımadıklarını söylüyorlardı.

Hudeybiye musalahasında antlaşmanın baş tarafına "Bismillahirrahmanirrahim." yazılınca müşrikler bunu kabul etmediler ve onu sildirip yerine "Ey Allahım senin adınla." ifadesini yazdırdılar. İşte âyet-i kerime, müşriklerin bu tür itirazlarını beyan etmektedir.

تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا ﴿٦١﴾

61- Gökte burçlar yaratan ve oraya ışık kaynağı bir güneş ve aydınlatıcı bir ay koyan Allah, yüceler yücesidir.

* Ayet-i kerimede zikredilen "Burçlar"dan maksat, Atıyye b.Said, Yahya b.Rafi, ibrahim en-Nehaî ve Ebu Salih'e göre "Gökte var olan ve korunan köşkler"dir. Bu görüş, Abdullah b.Abbas'tan da nakledilmektedir. Taberi de bu görüşü tercih etmektedir.

Mücahid, Said b.Cübeyr, Katade ve Ebu Salih'ten nakledilen diğer bir görüşe göre ise "Göklerdeki burçlar"dan maksat, büyük gezegenlerdir. İbn-i kesir bu görüşü tercih etmiştir.

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا ﴿٦٢﴾

62- Düşünüp ibret almak veya şükretmek isteyenler için, geceyle gündüzü birbir ardına getiren O'dur.

* Bu âyet-i kerime, çeşitli şekillerde izah edilmiştir. Mücahid ve İbn-i Zeyd, âyeti, mealde zikredildiği şekilde izah etmişlerdir. Bunlar demişlerdir ki: "Gece veya gündüz, devamlı olsaydılar, kullar, oruç, namaz gibi ibadetlerini nasıl başlayıp bitireceklerini ve dünya işlerini nasıl düzenleyeceklerini bilemezlerdi."

Ebu Nüceyh ve İbn-i Cüreyc'in rivayetlerine göre ise bu âyetin mânâsı şöyledir: "Düşünüp ibret almak veya şükretmek isteyenler için geceyi gündüzün zıddı yapan Allah'tır. Zira gece karanlık gündüz ise aydınlıktır. Bu da Allah'ın büyük kudret sahibi olduğunu gösterir."

Ömer b.-Hattab, İbn-i Abbas ve Hasan-ı Basrî'den nakledilen diğer bir görüşe göre ise âyetin mânâsı şöyledir: "Düşünüp ibret almak veya şükretmek isteyenler için, geceyi gündüzün yerine gündüzü de gecenin yerine getiren Allah'tır. Kul, bunların birinde yapması gereken ibadeti yapamayıp geri bırakırsa diğerinde yapmalıdır. Meselâ: Gündüzün namazını kaçırmışsa onu gece kaza etmelidir.

Peygamber efendimiz (s.a.v.) bir Hadis-i Şerifinde şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz ki Allah Teala gündüzleyin günah işleyenin tevbe etmesi için geceleyin ona kabul elini uzatır. Güneş batıdan doğuncaya kadar bu böyledir."

وَعِبَادُ الرَّحْمَٰنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا ﴿٦٣﴾

63- Rahman olan Allah'ın kulları, yeryüzünde tevazu ve vakar ile yürürler. Cahiller kendilerine laf atıp sataştıkları zaman aldırmadan "Selametle" deyip geçerler.

Rahman olan Allah'ın kulları yeryüzünde vakarla, sükunetle ve tevazu ile ve Allah'a itaatla yürürler. Cahiller kendilerine, sevmedikleri sözler söyleyince onlara doğru sözle cevap verirler. Onların seviyesine düşmezler. Vakarlarını korurlar.

* Âyet-i kerimede zikredilen "Tevazu"dan maksat, vakarlı olmaktır. Yoksa gösteriş için, yapmacık bir tevazu içinde bulunmak demek değildir. Bu hususa dikkat etmek lazımdır.

Rivayet edildiğine göre Hz. Ömer bir gün, yavaş yavaş yürüyen bir genç görmüş ve ona: "Neyin var hasta mısın?" diye sormuş. Genç te: "Hayır ey Müminlerin emiri." diye cevap vermiş. Bunun üzerine Hz. Ömer ona elindeki kamçıyla vurmuş ve canlı bir şekilde yürümesini emretmiştir."

وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا ﴿٦٤﴾

64- Onlar, gecelerini rablerine "Secde ve kıyamla" geçirirler.

* Allah teala bu âyet-i kerimede, gerçekten Allah'a kulluk eden müminlerin sıfatlarından biri olan "Geceleyin namaz kılma" ibadetini zikrediyor.

Geceleyin namaz kılmanın fazileti hakkında bir Hadis-i Şerif'te şöyle buyuruluyor:

أَيُّهَا النَّاسُ: أَفْشُوا السَّلَامَ، وَأَطْعِمُوا الطَّعَامَ، وَصَلُّوا وَالنَّاسُ نِيَامٌ تَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ بِسَلَامٍ.

"Ey insanlar selamı yayın. Yemek yedirin. İnsanlar uyurken namaz kılın ve selametle cennete girin."(5)

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ﴿٦٥﴾ إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٦٦﴾

65- Onlar şöyle derler: "Ey Rabbimiz, cehennem azabını bizden uzaklaştır. Doğrusu onun azabı çok şiddetli ve devamlıdır.

66- Gerçekten orası ne kötü bir karargâh, ne kötü bir mekândır.

* Allah Teala bu âyetlerde mümin kulların, rablerinden, cehennem azabını kendilerinden uzaklaştırmasını dilediklerini ve cehennem azabının devamlı ve ızdıraplı olduğunu dile getirdiklerini beyan ediyor.

(5) Tirmizi, K. el-Kıyame, bab: 42 Hadis No 2485/İbn-i Mâce, K.el-İkame

وَالَّذِينَ إِذَا أَنفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَٰلِكَ قَوَامًا ﴿٦٧﴾

67- Onlar, harcadıkları zaman ne israf ederler ne de cimrilik. İkisi arasında orta bir yol tutarlar.

* Bazı müfessirlere göre âyette zikredilen "İsraf"tan maksat, malı, Allah'a isyan yolunda harcamak, "Cimrilik"ten maksat ise, Allah'ın farz kıldığı bir hakkı kısıtlamak, malı o yolda harcamamaktır. İkisinin ortası ise, Allaha isyan yolunda harcamamak ve Allah'ın farz kıldığı hakları yerine getirmektir.

Abdullah b.Abbas, İbn-i Cüreyc ve İbn-i zeyd, âyeti bu şekilde izah etmişlerdir. Bunlara göre Allah'a isyan yolunda harcanan tek bir dirhem bile israftır. Allah yolunda harcanan herhangi bir miktar ise israf değildir. yerinde harcanmış bir maldır.

Diğer bir kısım müfessirlere göre ise buradaki "İsraf"tan maksat, nafakada, haddi aşıp fazla harcamaya kaçmaktır. "Cimrilik"ten maksat ise nafakayı kısıtlamaktır. İkisinin arası ise orta yolu tutmaktır. Bunlara göre, nafakayı temin etmek durumunda olan kişi, kendileri için harcamada bulunduğu kimselere haddinden fazla harcamada bulunarak israfa kaçmamalı, onların nafakalarını kısıtlayarak ta cimriliğe düşmemelidir. Taberi bu görüşü tercih etmektedir.

Bazı âlimlere göre de âyette zikredilen "İsraf"tan maksat, başkasına ait olan malı haksız yere yemektir.

وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ ۚ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ﴿٦٨﴾

68- Onlar, Allah'ın yanında bir başkasını ilah edinip ona kulluk etmezler. Ölümü hak edenler dışında, Allah'ın kıldığı cana kıymazlar. Zina etmezler. Kim de bunları yaparsa, işlediği günahın cezasını görür.

Rahman olan Allah'ın kulları, Allah'tan başka herhangi bir şeyi ona ortak koşmazlar. Sadece Allah'a kulluk eder ve ona itaatta bulunurlar. Dinden dönme,

evli iken zina etme ve haksız yere adam öldürme gibi, kişinin kanını helal kılan haklı bir sebep olmadıkça, Allah'ın, öldürülmesini haram kıldığı cana kıymazlar. Zina etmezler. Kim de Allah'a ortak koşarak veya Allah'ın, öldürülmesini haram kıldığı cana haksız yere kıyarak veya zina yaparak bu yasaklananlardan herhangi birini yapacak olursa, Allah'ın kendisine vereceği cezayı mutlaka görecektir.

* Bu âyet-i kerimenin nüzul sebebi hakkında çeşitli rivayetler vardır.

Abdullah b.Mes'ud (r.a.) diyor ki:

عَنْ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ سَأَلْتُ رَسُولُ اللهِ ﷺ اَيُّ الذَّنْبِ عِنْدَ اللهِ اَكْبَرُ قَالَ اَنْ تَجْعَلَ لِلّٰهِ نِدًّا وَهُوَ خَلَقَكَ قُلْتُ ثُمَّ اَيٌّ قَالَ ثُمَّ اَنْ تَقْتُلَ وَلَدَكَ خَشْيَةَ اَنْ يَطْعَمَ مَعَكَ قُلْتُ ثُمَّ اَيٌّ قَالَ اَنْ تُزَانِيَ بِحَلِيلَةِ جَارِكَ قَالَ وَنَزَلَتْ هٰذِهِ الْآيَةُ تَصْدِيقًا لِقَوْلِ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللهِ اِلٰهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللهُ اِلَّا بِالْحَقِّ.

"Ben Resulullah'tan: "Allah katında hangi günah daha büyüktür?" diye sordum veya ona böyle bir soru soruldu. Resulullah şöyle buyurdu: "Seni yarattığı halde Allah'a başkasını denk tutmandır." Dedim ki: "Ondan sonra hangisidir?" Seninle birlikte yemek yiyeceğinden korktuğun için çocuğunu öldürmendir." buyurdu. "Sonra hangisidir?" dedim. Resulullah: "Komşunun hanımıyla zina etmendir." dedi.

Abdullah b.Mes'ud diyor ki: "Allah Teala bu âyet-i kerimeyi, Resulullah'ın sözünü tasdik etmek için indirdi."(6)

يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا ﴿٦٩﴾

(6) Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, sure: 25, bab:2/Tirmizî, K. Tefsir el- Kur'an sure: 25, bab: 1, Hadis No 3182,3183

69- Kıyamet günü azabı kat kat olur. O korkunç azabın içinde hor ve hakir bir halde ebediyyen kalır.

Yani, Allah'a ortak koşan, haksız yere bir Mümini öldüren ve zina yapanın, kıyamette cezası ağırlaştırılır ve o kimse cehennemin azabında hor ve hakir olarak kalır ve oradan ebediyyen çıkamaz.

إِلَّا مَن تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ ۗ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٧٠﴾

70- Ancak tevbe eden, imanında samimi kalıp, salih amel işleyen bunun dışındadır. İşte Allah, onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah, çok affeden ve çok merhamet edendir.

* Abdullah b.Abbas diyor ki:

سُئِلَ ابْنُ عَبَّاسٍ عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَىٰ وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ وَقَوْلِهِ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ حَتَّىٰ بَلَغَ إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ فَسَأَلْتُهُ فَقَالَ لَمَّا نَزَلَتْ قَالَ أَهْلُ مَكَّةَ فَقَدْ عَدَلْنَا بِاللَّهِ وَقَتَلْنَا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَتَيْنَا الْفَوَاحِشَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا إِلَىٰ قَوْلِهِ غَفُورًا رَحِيمًا.

"Bundan önceki iki âyet inince, Mekkeliler: "Biz, Allah'a başkalarını denk tuttuk, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıydık ve hayasızlıklar yaptık." dediler. Bunun üzerine Allah Teala bu âyeti indirdi ve "Tevbe edip imanında sabit kalan ve salih amel işleyenlerin cezaya çaptırılmayacaklarını beyan etti."(7)

Abdullah b.Abbas dahil bir kısım âlimler bu ve bundan önceki âyetlerin Mekke'de nâzil olduklarını ve bu âyetlerin, iman etmeden önce bu günahları işleyip sonra tevbe edenleri bahse konu ettiğini, iman ettikten sonra, kasıtlı olarak bir mümini öldürenin tevbesinin ise kabul edilmeyeceğini söylemişler ve delil olarak bu âyetlerden daha sonra inen ve Medine'de nâzil olduğunda ittifak edilen Nisa Suresi'nin şu âyetini zikretmişlerdir: "Kim bir Mümini kasten öldürür-

(7) Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, sure, 25, bab: 3

se, onun cezası cehennemdir. Orada ebedi olarak kalacaktır. Allah ona gazap ve lanet etmiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır."(8)

Diğer bir kısım âlimler ise bu âyetle adı geçen Nisa Suresi'ndeki âyetlerin çelişmediklerini, bu itibarla bunların birbirlerini meshetmediklerini söylemişlerdir. Zira Nisa Suresi'ndeki âyet, bir Mümini kasıtlı olarak öldürdükten sonra tevbe etmeyeni beyan etmiş bu âyet ise tevbe eden kimseyi bahse konu etmiştir. Ayrıca başka âyetlerde de şöyle buyurulmaktadır. "Şüphesiz ki Allah, kendisine ortak koşulmasını affetmez. Bunun dışındakini dilediği kimse için affeder. Kim allah'a ortak koşarsa şüphesiz büyük bir günah ile iftira etmiş olur."(9) "Şüphesiz Allah kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz. Bunun dışında dilediğini bağışlar. Kim Allah'a ortak koşarsa, muhakkak ki, derin bir sapıklığa düşmüştür."(10) Günah işlediği halde tevbe edip imanlı olarak ölen kişi için tevbe kapısının açık olduğunu beyan eden birçok sahih hadis bulunmaktadır.

Âyet-i kerimenin son bölümünde "..İşte Allah, onların kötülüklerini iyiliklere çevirir.." buyurulmaktadır. Bu ifade iki şekilde izah edilmiştir:

Birincisi şöyledir: Allah, şirk ve inkârcılıktan vazgeçip iman edenlerin, müşrikken işledikleri çirkin amellerini, mümin olduktan sonra işledikleri güzel amellere çevirir. Böylece onlar müşrik iken mümin olurlar, zina işlerken iffetli olurlar." Taberi de bu izah şeklini tercih etmiştir.

İkinci izah şekli ise şöyledir: Kulun daha önce işlediği kötü ameller, tevbe etmesi sayesinde kıyamet gününde iyi amellere dönüşecektir. Zira kul, her günah işlediğini hatırlayınca pişmanlık duyacak ve Allah'tan affını isteyecektir. Böylece kıyamet gününe vardığında aleyhine yazılmış olan günahların, iyiliklere çevirildiğini öğrenecektir."

وَمَن تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللَّهِ مَتَابًا ﴿٧١﴾

71- Kim tevbe edip salih amel işlerse, şüphesiz o, Allah'a hakkıyla yönelmiş olur.

* Allah Teala bundan önceki âyette, Allah'a ortak koşan, Allah'ın haram kıldığı cana kıyan ve zina yapan kişilerin, tevbe etmeleri halinde affedilebileceklerini beyan ettikten sonra bu âyet-i kerimede genel bir hüküm koyuyor ve her tevbe edip salih amel işleyenin, Allah'a tevbe etmiş ve ona yönelmiş olaca-

(8) Nisa Suresi âyet: 93
(9) Nisa Suresi âyet: 48
(10) Nisa Suresi âyet: 116

ğını beyan ediyor. Bu hususta başka âyetlerde de şöyle buyuruluyor: "Kim bir kötülük işler veya nefsine zulmeder de sonra Allah'tan bağışlanmasını dilerse, Allah'ı, mağfiret ve merhamet edici olarak bulur."(11) "Ey Muhammed, kullarıma şöyle dediğimi söyle: "Ey kendi aleyhlerine haddi aşan kullarım, Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz ki Allah, bütün günahları bağışlar. Muhakkak ki o, çok affeden ve çok merhamet edendir."(12

وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا ﴿٧٢﴾

72- Ve yine rahman olan Allah'ın kulları, yalan yere şehadet etmezler. Boş söz veya çirkin bir davranışla karşılaştıkları zaman vakarla oradan geçip giderler.

* Allah Teala bu âyet-i kerimede de salih amel işleyen kullarının sıfatlarını zikretmektedir. Bu âyette geçen "Yalan yere şehadet etmezler." ifadesi, Dehhak ve İbn-i Zeyd tarafından "Allah'a ortak koşmazlar." şeklinde, Mücahid tarafından "Şarkı dinlemezler.", İbn-i Cüreyc tarafından "Yalan söylemezler." şeklinde izah edilmiştir. Taberi, kelimenin aslının "Bâtıl bir şeye şehadet etmezler." mânâsında olduğunu bu itibarla bu ifadenin bu izah şekillerinden hepsini kapsadığını söylemiştir.

Âyet-i kerimenin son bölümünde, rahman olan Allah'ın kullarının: "Boş söz veya çirkin bir davranışla karşılaştıkları zaman vakarla oradan geçip gidecekleri." zikredilmektedir. Burada geçen boş söz ve çirkin davranıştan maksat, bazı müfessirlere göre, edepsizce söylenen sözlerdir. Bazılarına göre de, müşriklerin tavır ve hareketleridir. Diğer bazılarına göre ise bunlar, bütün günahlardır. Taberi, âyet-i kerimenin, bütün bu görüşleri kapsadığını zikretmektedir.

وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا ﴿٧٣﴾

73- Onlar, kendilerine rablerinin âyetleri hatırlatıldığı zaman o âyetler karşısında sağır ve kör gibi davranmazlar.

Rahman olan Allah'ın, salih kullarına, herhangi bir kimse tarafından Allah'ın varlığını güç ve kudretini gösteren delilleri hatırlatıldığı zaman onlar, gör-

(11) Nisa Suresi, âyet: 110
(12) Zümer Suresi, âyet: 39

meyen körler ve işitmeyen sağırlar kesilmezler. Bilakis onların kalbleri uyanıktır. Allah hakında zikredilenleri anlarlar, öğüt ve nasihatlarını dinlerler ve onların doğrultusunda hareket ederler.

* Müminlerin vasıflarını beyan eden başka bir âyette de şöyle buyurulmaktadır: "Müminler ancak o kimselerdir ki, Allah zikredildiği zaman kalbleri ürperir. Allah'ın âyetleri onlara okunduğu zaman imanlarını artırır ve sadece rablerine güvenirler."(13)

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ
وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا ﴿٧٤﴾

74- Onlar: "Ey rabbimiz, bize eşlerimizden ve çocuklarımızdan, gözlerimizin aydınlığı olacak (Bizi memnun edecek) kimseler ihsan eyle. Bizi, takva sahiplerine önder kıl." derler.

* Gözleri aydın edecek ve rahman olan Allah'ın kullarını memnun edecek çocuk ve eşlerden maksat, Alah'ın emirlerini tutan ve yasaklarından kaçınan çocuk ve eşlerdir. Zira bir mümin ancak öyle bir çocuk ve eşinden memnun olabilir. Ve yine mümin, öyle bir eşinin ve çocuğunun cehennemde yanmasını istemez.

Âyet-i kerimenin son bölümünde: "Sen bizi, takva sahiplerine önder kıl." buyurulmakadır. Rahman olan Allah'ın kulları, kendilerinden sonra gelecek olan evlatlarının da hak yolda kendilerine uymalarını ve hidayetten ayrılmamalarını istemişlerdir. Zira kişinin geride kalan çocuğunun kendisine dua etmesi, ölümünden sonra işleyen üç amelden biridir. Bu hususta Peygamber efendimiz (s.a.v.) buyuruyor ki:

أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « إِذَا مَاتَ الْإِنْسَانُ انْقَطَعَ عَنْهُ عَمَلُهُ إِلَّا مِنْ ثَلَاثَةٍ:
إِلَّا مِنْ صَدَقَةٍ جَارِيَةٍ. أَوْ عِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ. أَوْ وَلَدٍ صَالِحٍ يَدْعُو لَهُ ».

(13) Enfal Suresi, âyet: 2

"İnsanoğlu öldüğü zaman ameli kesilir. Ancak üç amel müstesna. Devam eden sadaka, kendisinden faydalanılan ilim ve geride kalan ve kendisine dua eden salih evlat."(14)

أُولَٰئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلَامًا ﴿٧٥﴾ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٧٦﴾

75- İşte onlar, sabretmelerinin karşılığı olarak cennetin yüksek köşkleriyle mükâfatlandırılacaklardır. Onlar orada selam ve saygıyla karşılanacaklardır.

76- Onlar orada ebediyyen kalacaklardır. O ne güzel bir karargâh, ne güzel bir mekândır.

* Allah Teala bu âyetlerde, yukarıdan beri sıfatlarını beyan ettiği salih kullarının mükâfaatlarını zikretmektedir. O mükâfaatlar da cennetin yüce makamlarına konmak, orada Melekler tarafından selamlanmak ve saygı gösterilmek ve en güzel bir karargâh olan cennette ebedi olarak kalmaktır. Bu da mükâfatların en güzelidir.

قُلْ مَا يَعْبَأُ بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ ۖ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا ﴿٧٧﴾

(14) Müslim, K.el- Vasiyye, bab: 13 Hadis No 1631/Ebu Davud, K. el- Vasiya bab: 14, Hadis No 2880

77- Ey Muhammed, de ki: "İmanınız olmadıktan sonra rabiniz size niye değer versin? Siz ise, Peygamberlerin getirdiklerini yalanladınız. Bu sebeple azap yakanızı bırakmayacaktır.

* Abdullah b.Mes'ud, Übey b.Kâ'b, Muhammed b.Kâ'b, Mücahid, Dehhak, Katade ve Süddî'ye göre "Azap yakanızı bırakmayacak." ifadesindeki azaptan maksat, müşriklerin, Bedir savaşında aldıkları mağlubiyet ve ölümlerdir.

Bazı âlimlere göre ise kâfirlerin yakasını bırakmayacak olan azap, öldürülmeleri veya ölmeleridir.

Hasan-ı Basrî'ye göre ise, müşriklerin yakasını bırakmayacak olan azap, âhirette görecekleri azaptır.

ŞUARA SURESİ

Şuara Suresi, iki yüz yirmi yedi âyettir. 187, 224 ve 227. âyetleri Medine'de diğerleri Mekke'de nâzil olmuştur.

Bu mübarek sure, kâfirlerin iman etmemelerine çok üzülen Peygamberimizi teselli ederek başlıyor ve kâfirlerin inanmadıkları gerçeğin haberinin yakında onlara geleceğini beyan ediyor.

Sure-i Celilede bundan sonra Hz. Musa ile Firavun'un kıssası beyan ediliyor. Bu kıssa özetle şöyle geçiyor: Allah Teala Hz. Musa'ya nida ediyor ve o zalim kavme gidip dini tebliğ etmesini emrediyor. Hz. Musa bunun üzerine "Rabbim, beni yalanlamalarından korkuyorum." diyor. Allah Teala da korkmamasını ve kardeşi Harun'la beraber gitmelerini emrediyor. Hz. Musa Firavun'a gidiyor ve onu Hak dine davet ediyor. Fakat Firavun, onu çocukken büyüttüğünü sonunda da bir adam öldürerek gittiğini söylüyor. Hz. Musa ise o işi cahilken yaptığını anlatıyor ve Firavunu, âlemlerin rabbi olan Allah'a iman etmeye davet ediyor. Firavun buna karşı çıkıyor, Hz. Musa'nın deli olabileceğini söylüyor ve kendisinden başka ilah edinmeleri halinde onları zindana atacağı tehdidinde bulunuyor.

Hz. Musa ona: "Apaçık bir delil getirsem de mi beni cezalandıracaksın?" diyor. Firavun da: "O delili getir de görelim." diyor. Bunun üzerine Hz. Musa âsâsını yere bırakıyor ve âsâ apaçık bir yılan oluyor. Elini koynundan çıkarıyor, eli bembeyaz parlıyor. Firavun bu mucizeleri gördüğü halde onun Peygamberliğine inanmıyor ve onu sihirbazlıkla suçluyor. Ve çevresindekilere ne yapılması icab ettiğini soruyor. Onlar da sihirbazları toplamasını ve Hz. Musa ile yarıştırmasını tavsiye ediyorlar.

Nihayet tayin edilen gün ve yerde Sihirbazlarla Hz. Musa karşılaşıyor. Önce sihirbazlar sihirlerini ortaya koyuyorlar sonra da Hz. Musa âsâsını yere bırakıyor ve âsâ onların uydurdukları şeylerin hepsini yutuyor. Bunu gören sihirbazlar hemen iman ediyorlar. Fakat Firavun onlara kızıyor, onların ellerini ve ayaklarını çaprazlama kestireceğini söylüyor. Fakat iman eden sihirbazlar onun

bu tehdidine aldırmıyor ve imanlarından vazgeçmiyorlar.

Sure- Celile'de bundan sonra Firavun'un, Hz.Musa'yı takibedşinin kıssası beyan ediliyor. Hz. Musa İsrailoğullarını geceleyin Mısır'dan alıp götürüyor. Onların gittiklerini öğrenen Firavun, peşlerine düşüyor. Firavun ve ordusu Kızıldeniz'in kenarında Hz. Musa ve İsrailoğulları'na yetişiyor. Hz. Musa ve İsrailoğulları, yarılan denizden karşıya geçiyorlar. Firavun ve ordusu ise suda boğuluyor.

Sure-i Celilede, Hz.Musa ve Firavun'un kıssasından sonra Hz. İbrahim'in kıssası beyan ediliyor. Hz. İbrahim babasına ve kavmine dini tebliğ ediyor fakat onlar bu tebliği kabul etmiyorlar.

Sure-i Celilede bundan sonra, âhirette, bu dünyadayken, Allah'tan başka şeylere tapan insanlarla, kendilerine tapınılan put ve benzeri şeylerin karşılaşacakları ve onların, tapınılmaya layık şeyler olmadıklarını görerek pişmanlıklarını dile getirecekleri ve tekrar dünyaya dönerek iyi amel işleme isteğinde bulunacakları fakat artık böyle bir isteğin kabul edilmesinin mümkün olmayacağın beyan ediliyor.

Bundan sonra Nuh (a.s.)ın kıssasına temas ediliyor. Hz. Nuh, kavmini hidayete çağırıyor ve buna mukabil kendilerinden bir ücret istemediğini beyan ediyor. Fakat onlar, kendisine tabi olan halk tabakasından insanları yanından uzaklaştırmasını istiyorlar. Hz.Nuh ise böyle bir şeyi yapamayacağını söylüyor ve kavminin kendisini dinlemediğini ve aralarında hüküm vermesini Allah Teala'dan diliyor. Bunun üzerine Hz. Nuh ve ona inananlar gemiye biniyorlar, inanmayanlar ise suda boğulup yok oluyorlar.

Bundan sonra Sure-i celilede, Âd kavmine Peygamer olarak gönderilen Hud (a.s.)ın kıssası beyan ediliyor. Hud Peygamber, kavmini doğru yola davet ediyor ve bu davetine karşılık kendilerinden bir ücret istemediğini söylüyor, onları, yaptıkları kötülüklerden vazgeçirmeye çalışıyor. Fakat onlar, Hz. Nuh'un kendilerini ikaz etmesiyle etmemesinin bir farkı olmadığını söyleyerek onun davetini kabul etmiyorlar. Bunun üzerine de Allah Teala onları helak ediyor.

Bundan sonra, Semud kavmine Peygamber olarak gönderilen Salih (a.s.)ın kıssası beyan ediliyor. Salih (a.s.) kavmini doğru yola davet ediyor ve bu davetine karşılık onlardan bir ücret istemediğini söylüyor, kavmini kötü davranışlardan alıkoymaya çalışıyor. Fakat kavmi onun ikazlarını dinlemiyor ve ondan bir mucize getirmesini istiyorlar. Salih (a.s.) da onlara bir mucize olarak taşın içinden çıkan bir deve veriyor ve ona bir kötülük yapmamalarını söylüyor. Fakat o azgın kavim bir gün o deveyi kesiyor ve bu sebeple de Allah'ın azabı onları yakalayıp yok ediyor.

Sure-i celilede bundan sonra Lut (a.s.)ın kıssası beyan ediliyor. Kavmini

doğru yola davet eden Hz.Lut, onları, kadınları bırakarak erkek erkeğe cinsi temasta bulunma ahlaksızlığından vazgeçirmeye çalışıyor. Fakat onlar, Hz.Lut'un bu ikazlarını dinlemedikleri gibi onu tehdit ediyorlar. Hz. Lut da kendisini ve ailesini bu azgın kavimden kurtarması için Allah'a dua ediyor. Allah Teala da onları helak ediyor.

Daha sonra, Eyke halkına Peygamber olarak gönderilen Şuayb (a.s.)ın kıssası beyan ediliyor. Şuayb (a.s.) kavmini doğru yola davet ediyor, davete karşılık onlardan bir ücret istemediğini söylüyor ve ölçüyü tam yapmalarını, doğru terazi ile tartmalarını ve insanların haklarını kısarak yeryüzünde fesat çıkarmamalarını istiyor. Kavmi ise Şuayb (a.s.)ın ikazlarını dinlemiyor, onu büyülenmiş birisi olarak görüyorlar ve üzerlerine gökten parçalar düşürmesini isteyerek meydan okuyorlar ve işte bunun üzerine bir azap bulutu çöküveriyor üstlerine. Böylece helak olup gidiyorlar.

Sure-i celilede bu kıssalara özet olarak yer verildikten sonra, Resulullah (s.a.v.)e hitaben, Kur'an'ın, onun kalbine Cebrail tarafından indirildiği, Kur'an'ın, önceki kitaplar tarafından da anıldığı, İsrailoğulları'nın âlimlerinin de bunu bildikleri, inkârcıların, azabı görünceye kadar ona iman etmeyecekleri, azabın ise onlara, hiç farkında olmadıkları bir zamanda geleceği, Allah Teala'nın hiçbir memleketi, uyarıcı Peygamberler göndermeden helak etmediği, Resulullah'ın, önce yakın akrabalarını uyarması gerektiği ve kendisine uyan müminlere şefkat kanatlarını indirmesi icabettiği tavsiye ediliyor ve Allah'ın, herşeyi çok iyi bildiği ve herşeyi çok iyi işittiği beyan ediliyor.

Sure-i celilenin sonunda, iftiracı günahkârlara şeytanların vesvese verdiği, bu azgınların, sapık şairlere de kulak verdikleri fakat iman edip salih amel işleyen ve Allah'ı çokça zikredenlerin ve haksızlığa uğradıktan sonra haklarını geri alanların böyle olmadıkları, zalimlerin, nasıl bir yıkılışla altüst edileceklerini anlayacakları beyan ediliyor ve Sure-i Celile bu âyetlerle sona eriyor.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

طسٓمٓ ﴿١﴾

1- Tâ, Sin, Mim.

* Bu harfler, mukatta'a harfleridir. Mukatta'a harfleri hakkında, Bakara Suresinin başında açıklamalar yapılmıştır. Ancak burada geçen "Tâ, Sin, Mim" için ayrıca şunlar söylenmiştir: "Bu harfler, Allah Teala'nın isimlerindendir. Allah Teala bu sureye, kendi ismine yemin ederek başlamıştır. Yahut bu harfler, Kur'an'ın isimlerinden biridir. Allah Teala bu sureye Kur'an'ın ismini zikrederek başlamıştır.

تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾

2- Bu âyetler, Kur'an'ın âyetleridir.

Bu surede Muhammed'e indirdiğimiz âyetler, bundan önce ona indirdiğimiz Kur'an'ın apaçık âyetlerindendir. Bunları düşünenler anlarlar. Akıllarını kullananlar, bunların, Allah katından olduğunu, bunları Muhammed'in kendiliğinden uydurmadığını anlarlar.

لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَّفْسَكَ أَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾

إِن نَّشَأْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِم مِّنَ السَّمَاءِ آيَةً فَظَلَّتْ أَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ ﴿٤﴾

3- Ey Muhammed, iman etmiyorlar diye neredeyse kendini mahvedeceksin.

4- Eğer dilersek biz o inkâr edenlerin başına gökten bir mucize indi-

ririz de ona boyun eğmekten başka çareleri kalmaz.

* Bu âyetler, Resulullah (s.a.v.)i, kendisine iman etmeyen kâfirlere karşı teselli etmekte ve onun, kâfirlerin iman etmelerini ne kadar istediğini beyan etmektedir. Kullar iman edip etmemekte serbest bırakılmışlardır. Onları zorla iman ettirmeye Allah'tan başka kimsenin gücü yetmez. Eğer Allah dilerse bir mucize göndererek, iman etmeyenleri ister istemez boyun eğdirir. Ancak Allah, böyle bir şeyi dilememiştir. Zira bu, kulları kendi iradeleriyle başbaşa bırakmaya ters bir olaydır.

وَمَا يَأْتِيهِم مِّن ذِكْرٍ مِّنَ الرَّحْمَٰنِ مُحْدَثٍ إِلَّا كَانُوا عَنْهُ مُعْرِضِينَ ﴿٥﴾

فَقَدْ كَذَّبُوا فَسَيَأْتِيهِمْ أَنبَاءُ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٦﴾

5- Onlar, Rahman olan Allahtan kendilerine gelen her yeni öğütten mutlaka yüz çevirirler.

6- Onlar, kendilerine getirdiğin gerçekleri yalanladılar. Alay ettikleri kokunç şeyin haberi, yakında kendilerine ulaşacaktır.

Ey Muhammed, seni ve sana rabbin katından gelen öğütleri yalanlayan bu müşriklere, senin hak peygamber olduğunu gösteren deliller her geldiğinde onlardan yüz çevirirler. Onları düşünmezler. Bu müşrikler, rabbin katından sana gelen öğüt ve nasihatları yalanladılar. Yakında onlara alaya aldıkları hususların haberleri gelecektir. O zaman gerçekleri anlayacaklardır.

أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الْأَرْضِ كَمْ أَنبَتْنَا فِيهَا مِن كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ ﴿٧﴾

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٨﴾

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٩﴾

7- Onlar, yeryüzüne hiç bakmazlar mı? Biz orada her sınıftan nice bitkiler bitirdik.

8- Şüphesiz ki bunda büyük bir delil vardır. Ne var ki onların çoğu iman etmediler.

9- Şüphesiz ki rabbin, herşeye galiptir, çok merhamet edendir.

Öldükten sonra dirilmeyi inkâr eden bu kâfirler, hiç yeryüzüne bakmazlar mı? Orası âdeta ölü bir hale geldikten sonra biz orada nice bitkiler bitirdik şüphesiz ki bunda, öldükten sonra dirilmeyi yalanlayan müşrikler için, Allah'ın, ölenleri diriltеceğine dair bir delil vardır. Fakat bu kâfirlerin çoğu iman edecek değillerdir. Şüphesiz ki rabbin, bunları cezalandırmaya mutlak kudret sahibidir. Kendisine iman edenlere ise çok merhametlidir.

وَإِذْ نَادَىٰ رَبُّكَ مُوسَىٰ أَنِ ائْتِ الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠﴾

قَوْمَ فِرْعَوْنَ ۚ أَلَا يَتَّقُونَ ﴿١١﴾

10- Hani rabbin, Musa'ya şöyle nida etmişti: "O zalimler kavmine git.

11- Firavun kavmine. Onlar hiç korkmazlar mı?

Ey Muhammed, hatırla bir zaman rabbin, İmran oğlu Musa'ya şöyle vahyetti: "Kendi kendilerine zulmeden bir kavme, Firavun kavmine git ve onlara de ki: "Hiç Allah'tan korkmazlar mı?"

قَالَ رَبِّ إِنِّي أَخَافُ أَن يُكَذِّبُونِ ﴿١٢﴾

وَيَضِيقُ صَدْرِي وَلَا يَنطَلِقُ لِسَانِي فَأَرْسِلْ إِلَىٰ هَارُونَ ﴿١٣﴾

وَلَهُمْ عَلَيَّ ذَنبٌ فَأَخَافُ أَن يَقْتُلُونِ ﴿١٤﴾

12- Musa şöyle dedi: "Rabbim, beni yalanlamalarından korkuyorum.

13- Çok üzülürüm. Dilim dönmez. Onun için Harun'a da Peygamberlik ver.

14- Hem ben onlara karşı suçluyum, beni öldürmelerinden korkarım."

Musa ise rabbine şöyle dedi: "Rabbim, ben, kendilerine gitmemi emrettiğin Firavun kavminin, beni yalanlamasından korkarım. Şayet beni yalanlarlarsa çok canım sıkılır. Dilim, onlara tebliğ etmemi emrettiğin şeyleri söyleyemez olur. Kardeşim Harun'u da Peygamber olarak gönder. Ayrıca, ben onlardan bir kişiyi öldürdüğüm için onların iddiasına göre ben suçluyum. Firavun ve kavminin, o kişi karşılığında beni öldürmelerinden korkarım."

قَالَ كَلَّا ۖ فَاذْهَبَا بِآيَاتِنَا ۖ إِنَّا مَعَكُم مُّسْتَمِعُونَ ﴿١٥﴾

فَأْتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُولَا إِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦﴾

أَنْ أَرْسِلْ مَعَنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿١٧﴾

15- Allah şöyle dedi: "Hayır korkma. İkiniz de âyetlerimizle gidin. Biz sizinle beraberiz. Herşeyi işitiriz.

16- 17- Doğruca Firavun'a varın. Ona, "Biz, âlemlerin rabbi olan Allahın Peygamberiyiz. İsrailoğullarını bizimle serbest bırak" deyin.

Allah şöyle dedi: "Hayır korkma. Firavun kavmi seni öldüremeyecektir. Sen ve kardeşin, sana verdiğimiz delil ve mucizelerle ona gidin. Biz de sizinle birlikte Firavun ve kavminin size ne söyleyeceklerini dinlemekteyiz. Sen ve kardeşin Harun, Firavun'a gidin ve ona: "Biz, sana âlemlerin rabbi olan Allahın gönderdiği Peygamberiyiz. İsrailoğullarını bizimle serbest bırak." deyin.

قَالَ أَلَمْ نُرَبِّكَ فِينَا وَلِيدًا وَلَبِثْتَ فِينَا مِنْ عُمُرِكَ سِنِينَ ﴿١٨﴾

وَفَعَلْتَ فَعْلَتَكَ الَّتِي فَعَلْتَ وَأَنتَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿١٩﴾

18-19- (Firavun'a varınca) o Musa'ya: "Biz seni çocukken yanımıza alıp büyütmedik mi? Ömrünün birçok yıllarını aramızda geçirmedin mi? Üstelik sonunda o yapacağını da yaptın. Sen, nankörlerden birisin." dedi.

Musa ve Harun Firavun'a vardılar. Rablerinin, Firavun'a tebliğ edilmesini emrettiği şeyi ona tebliğ ettiler. Firavun ise onlara şu cevabı verdi: "Ey Musa, sen küçükken biz seni büyütmedik mi? Ömrünün bir kısmını yanımızda geçirmedin mi? Sonra, Kıptîlerden bir kişiyi öldürerek yapacağını yaptın. Şimdi de sen, kendine yapılan iyiliklere karşı nankörlük ediyorsun veya benim rablığımı inkâr ediyorsun.

قَالَ فَعَلْتُهَا إِذًا وَأَنَا مِنَ الضَّالِّينَ ﴿٢٠﴾

فَفَرَرْتُ مِنكُمْ لَمَّا خِفْتُكُمْ فَوَهَبَ لِي رَبِّي حُكْمًا وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٢١﴾

وَتِلْكَ نِعْمَةٌ تَمُنُّهَا عَلَيَّ أَنْ عَبَّدتَّ بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿٢٢﴾

20-22- Musa: "Ben o suçu işlediğim zaman cahillerden biriydim. Sizden korkunca da aranızdan kaçtım. Nihayet rabbim bana hikmet lutfetti ve beni Peygamberlerden kıldı. İsrailoğullarını köleleştirmen karşısında, o başıma kaktığın da bir nimet midir?" ddi.

Musa Firavun'a şu cevabı verdi: "Evet sizden bir adamı öldürdüm. Fakat ben o zaman cahillerdendim. Henüz bana, cana kıymanın haram olduğunu bildiren bir vahiy gelmemişti. Ey Firavun topluluğu, o adamın karşılığında beni öldüreceğinizden korkarak sizin aranızdan kaçtım gittim. Sonra rabbim bana, bir hikmet olan Peygamberliği verdi ve beni, yaratıklarına gönderdiği Peygamberlerden biri kıldı."

* Yirmi ikinci âyet-i kerimede: "İsrailoğullarını köleleştirmen karşısında o başıma kaktığın da bir nimet midir?" ifadesi zikredilmektedir. Bu âyet, müfes-

sirler tarafında çeşitli şekillerde izah edilmiştir. Bunlardan biri, mealde zikredilendir.

Diğer bir izah şekline göre, âyetin mânâsı şöyledir: "Başıma kakmış olduğun beni büyütme nimetinin sebebi, İsrailoğullarını köleleştirmendir. Zira sen onları köleleştirmemiş olsaydın beni ailem büyütecek, suya atma zorunda kalmayacaktı. O halde bu bir nimet değil yaptığın zulmün bir neticesidir."

Diğer bir izah şekli de şöyledir: "O başıma kaktığın beni büyütme nimetini İsrailoğullarını köleleştirmen karşılığında elde etmiştin. Zira sen, onlardan aldığın malları bana harcayarak beni büyüttün. Ayrıca benim bebeklik dönemimdeki bakımımı da annem yaptı. O halde senin, benim üzerimde herhangi bir hakkın yoktur.

Başka bir izah şekli de şöyledir: "Senin başıma kakmış olduğun beni büyütme ve bana iyilikte bulunma nimetin, bütün İsrailoğullarını köleleştirmen ve onları hizmetçiler yapman karşısında önemli bir nimet değildir. Bütün bir kavme kötülük edip te içlerinden sadece birine iyi davranman nimet midir?"

Taberi ise bu âyet-i kerimenin şu şekilde izah edilmesini tercih etmiştir: "Hz. Musa, Firavun'a şöyle demiştir: "Evet, senin beni büyütmen, bütün İsrailoğullarını köleleştirdiğin halde beni köleleştirmemen, senden bana bir nimettir. Sen bunu haklı olarak başıma kakıyorsun ancak ben sana, hak olan bir din getirdim. Ona boyun eğmelisin"

قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٣﴾

23- Firavun: "Âlemlerin rabbi de nedir?" dedi.

* Firavun'un bu sorusu, onun, inkârının, cahillikten kaynaklanabileceğini göstermektedir.

قَالَ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ ﴿٢٤﴾

24- Musa: "O, göklerin, yerin ve aralarında bulunan şeylerin rabbidir. Eğer hakikati anlayan kimselerdenseniz." (Bulun bilin) dedi.

* Hz. Musa da Firavun'a, Allah Teala'nın, göklerin, yerin ve bu ikisinin arasında bulunan herşeyin sahibi ve terbiye edeni olduğunu söylemiş ve gerçek-

ten akıllarını kullanan kimseler iseler düşünerek bunu idrak etmeleri gerektiğini söylemiştir.

قَالَ لِمَنْ حَوْلَهُۥٓ أَلَا تَسْتَمِعُونَ ﴿٢٥﴾

25- Firavun, yanında bulunanlara: "Onun cevabını duymuyor musunuz?" dedi.

Firavun, Musa'ın bu cevabı karşısında kızarak çevresinde bulunanlara: "Musa'nın ne söylediğini işitmiyor musunuz?" dedi.

قَالَ رَبُّكُمْ وَرَبُّ ءَابَآئِكُمُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٢٦﴾

26- Musa: "O, sizin de rabbinizdir. Geçmiş atalarınızın da rabbidir." dedi.

* Hz. Musa da meseleyi iyice açıklayarak Firavun'a ve kavmine dedi ki: "Benim sizi davet ettiğim rab, sizi de önceki atalarınızı da yaratan rabbinizdir."

قَالَ إِنَّ رَسُولَكُمُ ٱلَّذِىٓ أُرْسِلَ إِلَيْكُمْ لَمَجْنُونٌ ﴿٢٧﴾

27- Firavun, çevresindekilere: "Size gönderilen bu Peygamberiniz, mutlaka delidir." dedi.

* Firavun, Hz. Musa ile alay ederek: "Size gönderilmiş olan bu Peygamberiniz mutlaka delidir. Zira o, duymadığınız ve anlayamadığınız birşeyler söylüyor. Çünkü benden başka bir rab yoktur." dedi.

قَالَ رَبُّ ٱلْمَشْرِقِ وَٱلْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَآ ۖ إِن كُنتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾

28- Musa: "O, doğunun, batının ve aralarında bulunan şeylerin de

rabbidir. Eğer düşünürseniz bunu bilirsiniz" dedi.

Musa Firavun'a dedi ki: "Benim, size kulluk etmeye davet ettiğim rab, Firavun gibi belli bir ülkeye hakim olan âciz bir kul değil, doğunun, batının ve onların aralarında bulunan şeylerin rabbidir. Şayet sizler, söyleneni idrak eden ve gerçekleri anlayan bir topluluksanız bunun böyle olduğunu bilmelisiniz. Zira, Firavun'un, doğunun ve batının rabbi olmadığı açıkça ortadadır."

قَالَ لَئِنِ اتَّخَذْتَ إِلَٰهًا غَيْرِي لَأَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُونِينَ ﴿٢٩﴾

29- Firavun: "Yemin olsun ki, eğer benden başkasını ilah edinirsen seni, mutlaka zindana atılanlardan yaparım." dedi.

* Hz. Musa'nın delilleri karşısında âciz kalan Firavun, tehdit savurmaya başlamış ve her Tağutta görüldüğü gibi zorbalığa başvuracağını söylemiş ve Hz. Musa'ya şöyle demiştir: "Yemin olsun ki eğer sen, benden başka herhangi bir şeyi ilah edinecek olursan ben seni zindana atılanlara katarım."

قَالَ أَوَلَوْ جِئْتُكَ بِشَيْءٍ مُبِينٍ ﴿٣٠﴾

30- Musa: "Sana apaçık bir delil getirmiş olsam da mı?" dedi.

Musa dedi ki: "Ey Firavun, sana, söylediklerimin doğru olduğunu ortaya koyan birşeyler getirmiş olsam beni yine de zindana atılanlardan yapmak ister misin?"

* Hz. Musa'nın böyle söylemesinini sebebi, Firavun'u insaflı olmaya davet etmek ve kendisine gerçekleri bir daha hatırlatmaktır.

قَالَ فَأْتِ بِهِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٣١﴾

31- Firavun: "Eğer doğru söyleyenlerdensen getir onu." dedi.

* Firavun: "Eğer sen, doğru söyleyen biriysen, söylediğinin hak olduğunu ispat edecek olan o şeyi getir bakalım." dedi. Bunun üzerine Hz. Musa, iki mucize gösterdi. Olay şöyle cereyan etti:

فَأَلْقَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُّبِينٌ ﴿٣٢﴾

وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بَيْضَاءُ لِلنَّاظِرِينَ ﴿٣٣﴾

32- Bunun üzerine Musa, âsâsını yere attı. O, hemen apaçık bir yılan oluverdi.

33- Elini koynundan çıkardı. Bir de ne görsünler, bakanlara pırıl pırıl parlayan bembeyaz bir el.

* Hz. Musa'nın dokuz mucizesinin en önemlilerinden biri, âsâsı, diğeri de el'i idi. Hz. Musa'ya verilen dokuz mucizenin neler oldukları, İsra suresinin yüzbirinci âyetinin izahında zikredilmiştir.

قَالَ لِلْمَلَإِ حَوْلَهُ إِنَّ هَٰذَا لَسَاحِرٌ عَلِيمٌ ﴿٣٤﴾

يُرِيدُ أَن يُخْرِجَكُم مِّنْ أَرْضِكُم بِسِحْرِهِ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ ﴿٣٥﴾

34-35- Firavun, çevresindeki ileri gelenlere: "Gerçekten bu çok bilgili bir sihirbaz. Büyüsüyle sizi yurdunuzdan çıkarmak istiyor, ne buyurursunuz?" dedi.

* Hz. Musa'nın mucizelerini gören Firavun şaşkına döndü. İmansız olduğu için bunların bir mucize olduğunu kabul etmedi. Onların birer sihir olduğunu söyledi ve çevresinde bulunanlara: "Bu, bilgili bir sihirbaz. Sihir vasıtasıyla, sizin çalıştırdığınız İsrailoğullarını bu topraktan çıkarıp zorla Şam topraklarına götürmek istiyor, bölücülük yapıyor. Bunun hakkında ne buyurursunuz?" dedi.

İbn-i Kesir bu son âyeti şöyle izah etmiştir: "Firavun dedi ki: "Musa, sihir yaparak insanların kalbini çelmek, taraftarlarını çoğaltmak böylece sizlere galip gelerek sizi yurdunuzdan çıkarıp yerinize el koymak istiyor. Söyleyin bana, bunun hakkında ne yapmalıyım?

قَالُوٓا۟ أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَٱبْعَثْ فِى ٱلْمَدَآئِنِ حَٰشِرِينَ ﴿٣٦﴾
يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَحَّارٍ عَلِيمٍ ﴿٣٧﴾
فَجُمِعَ ٱلسَّحَرَةُ لِمِيقَٰتِ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ ﴿٣٨﴾
وَقِيلَ لِلنَّاسِ هَلْ أَنتُم مُّجْتَمِعُونَ ﴿٣٩﴾
لَعَلَّنَا نَتَّبِعُ ٱلسَّحَرَةَ إِن كَانُوا۟ هُمُ ٱلْغَٰلِبِينَ ﴿٤٠﴾

36-37- Onlar da: "Onu ve kardeşini alıkoy, şehirlere de sihirbazları toplayacak kimseler gönder. Ne kadar çok bilgili sihirbaz varsa sana getirsinler." dediler.

38- Derken sihirbazlar, belirtilen bir günün tayin edilen vaktinde bir araya toplatıldı.

39- İnsanlara: "Haydi toplanıyor musunuz?" denildi.

40- İnsanlar da: "Eğer sihirbazlar galip gelirse onlara uyarız." dediler.

Firavun'un ileri gelen adamları: "Musa'yı ve kardeşini burada tut, onları serbest bırakma ve şehirlere adamlar gönder. Her bilgili sihirbazı toplayıp sana getirsinler." dediler. Firavun'un adamları çeşitli şehirlere dağıldılar. Musa ile Firavun'un kararlaştırdıkları bayram gününün kuşluk vaktinde Musa ile karşılaşmak üzere sihirbazları bir araya getirdiler. İnsanlara: "İki gurubun ne yapacağını ve kimin diğerine galip geleceğini görmek için toplanır mısınız?" diye ilan edildi. İnsanlar: "Eğer sihirbazlar galip gelirse biz dinimizde sabit kalacak ve onda devam edeceğiz." dediler.

Dikkat edilirse insanlar: "Kim haklıysa ona tabi olacağız" dememişler, sihirbazlara tabi olacaklarını söylemişlerdir. Zira insanlar, idarecilerinin dinleri üzerindedirler.

فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالُوا لِفِرْعَوْنَ أَئِنَّ لَنَا لَأَجْرًا إِنْ كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ ﴿٤١﴾

41- Sihirbazlar gelince, Firavun'a: "Eğer galip gelen biz olursak, mutlaka bize bir mükâfat var değil mi" dediler.

* Firavun, taraftarları arasında kurduğu tahtında otururken, sihirbazlar huzuruna varmış ve ondan, galip gelmeleri halinde kendilerine ikramda bulunmasını ve özel bir şekilde ödüllendirilmelerini istemişler, otoritesinin sarsılacağından korkan Firavun ise, tahtını koruma uğruna herşeyi vermeyi göze almış ve sihirbazlara şöyle demiştir:

قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ إِذًا لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٤٢﴾

42- Firavun: "Evet, hem de o takdirde mutlaka bana yakın kimselerden olacaksınız." dedi.

Firavun dedi ki: "Gayet tabi size mükâfat var. Ayrıca sizler bana çok yakın kimseler olacaksınız."

قَالَ لَهُمْ مُوسَىٰ أَلْقُوا مَا أَنْتُمْ مُلْقُونَ ﴿٤٣﴾

43- Musa sihirbazlara: "Ortaya koyacağınız ne varsa koyun." dedi.

Sihirbazlar Musa'ya: "Sen mi önce maharetini ortaya koyacaksın? yoksa ilk önce biz mi koyalım?" diye sorunca Musa da onlara dedi ki: "Ne hüneriniz varsa gösterin. Ortaya koyacağınız sihiri koyun." dedi.

فَأَلْقَوْا حِبَالَهُمْ وَعِصِيَّهُمْ وَقَالُوا بِعِزَّةِ فِرْعَوْنَ إِنَّا لَنَحْنُ الْغَالِبُونَ ﴿٤٤﴾

44- Onlar da sihir iplerini ve değneklerini atıp: "Firavun hakkı için mutlaka galip gelecek olan biziz." dediler.

Onlar da sihir araçları olan ip ve sopalarını yere attılar. Firavun'un şerefine yemin ederek: "Firavun hakkı için mutlaka galip gelenler biz olacağız." dediler.

فَأَلْقَىٰ مُوسَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ ﴿٤٥﴾

فَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِدِينَ ﴿٤٦﴾

قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٧﴾

رَبِّ مُوسَىٰ وَهَارُونَ ﴿٤٨﴾

قَالَ آمَنتُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ آذَنَ لَكُمْ ۖ إِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ ۖ فَلَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ۚ لَأُقَطِّعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُم مِّنْ خِلَافٍ وَلَأُصَلِّبَنَّكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٩﴾

45- Musa da âsâsını bırakıverdi. Bir de ne görsünler, âsâ onların uydurdukları şeyleri hep yutuyor.

46- Bunu üzerine sihirbazlar secdeye kapandılar.

47-48- "Âlemlerin rabbine, Musa'ın ve Harun'un rabbine iman ettik" dediler.

49- Firavun: "Ben size izin vermeden ona iman mı ettiniz? Meğer o, size sihir öğreten büyüğünüzmüş. Yakında göreceksiniz, mutlaka ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama kestireceğim, hepinizi astıracağım." dedi.

* Hz. Musa'nın âsâsı, zamanının en güçlü sihirbazlarının sihirlerini bozup sihir araçlarını yutunca, sihirbazlar, Hz. Musa'nın yaptıklarının hiçbir zaman bir sihir olamayacağını anladılar ve kayıtsız şartsız Allah'a iman ettiler. Allah'ın, Hz. Musa'nın ve Harun'un rabbi olduğu gibi bütün kâinatın da rabbi olduğunu idrak ettiler ve "Âlemlerin rabbine, Musa'nın ve Harun'un rabbine iman ettik." dediler. Bunu gören Firavun, kendisine taptırdığı halkın huzurunda fena bir şe-

kilde mağlup oldu. Hakka boyun eğip iman etme yerine sihirbazları tehdit ederek şöyle dedi: "Benden izin almadan Musa'nın getirdiklerine iman ettiniz ha?" Anlaşılıyor ki Musa sihirde sizin büyüğünüzmüş. Bunun içindir ki hemen ona iman ettiniz. Yakında sizi cezalandırınca; ona iman etmenizin nasıl yanlış bir şey olduğunu anlayacaksınız. Ben, sizin ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama kestireceğim, sizi âleme ibret yapacağım. Sonra da hepinizi astırarak hiçbirinizi hayatta bırakmayacağım."

Kalbleri ilahi nurla aydınlanan sihirbazlar, büyük bir kararlılık ve sebat göstererek şımarık Firavun'un huzurunda hakkı haykırmışlar ve ona şöyle demişlerdir:

قَالُوا لَا ضَيْرَ إِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا مُنقَلِبُونَ ﴿٥٠﴾

إِنَّا نَطْمَعُ أَن يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطَايَانَا أَن كُنَّا أَوَّلَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٥١﴾

50- İman eden sihirbazlar: "Zararı yok (Bizim için fark etmez) nasıl olsa biz, rabbimize döneceğiz.

51- İman edenlerin ilki olduğumuzdan, rabbimizin, hatalarımızı bağışlayacağını kuvvetle ümit ederiz." dediler.

İman eden sihirbazlar şöyle cevap verdiler: "Tehdit ettiğin o cezaları verip vermemen bizim için fark etmez. Zira bizler rabbimize dönüyoruz. O bizi, senin cezalandırmana karşı sabretmemizden dolayı mükâfatlandıracak ve tevhid inancına bağlı kaldığımızdan dolayı bize sevaplar verecektir. Zamanımızda ve buradaki insanlar arasında ilk iman edenler olmamız dolayısiyle, rabbimizin bizlerin bundan önce işlemiş olduğumuz hataları bağışlayacağını kuvvetle ümit ederiz."

* Firavun'un, iman den bu sihirbazların hepsini öldürttüğü rivayet edilmektedir.

وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِي إِنَّكُم مُّتَّبَعُونَ ﴿٥٢﴾

52- Biz, Musa'ya: "Kullarımı geceleyin al götür, mutlaka takibedileceksiniz." diye vahyettik.

İnkârcılığında ısrar eden Firavun'un getirdiği bütün deliller fayda vermeyince biz Musa'ya, kullarım olan İsrailoğullarını alıp geceleyin Mısır'ı terketmelerini, Firavun ve ordusunun ise, onların Mısır'ı terketmelerine engel olmak için onları takibedeceğini vahyettik. Bunun üzerine Musa, İsrailoğullarını alıp yola koyuldu.

فَأَرْسَلَ فِرْعَوْنُ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ ﴿٥٣﴾

إِنَّ هَٰؤُلَاءِ لَشِرْذِمَةٌ قَلِيلُونَ ﴿٥٤﴾

وَإِنَّهُمْ لَنَا لَغَائِظُونَ ﴿٥٥﴾

وَإِنَّا لَجَمِيعٌ حَاذِرُونَ ﴿٥٦﴾

53- Bu arada Firavun, şehirlere asker toplayacak kimseler gönderdi.

54- Onlara şöyle dedi: "Bunlar basit ve sayısı çok az bir topluluktur.

55- Ne var ki bizi öfkelendiriyorlar.

56- Biz ise gerçekten ihtiyatlı ve uyanık bir kitleyiz.

* Mısır'dan çıkmakta olan İsrailoğullarının altıyüz yetmiş bin civarında oldukları rivayet edilmektedir. Bu sebepledir ki Firavun, onların soylarının az olduğunu söylemiştir. Ayrıca İsrailoğulları Mısır'dan çıkarken komşuları olan Kıptîlerden, bayram günü takınacakları gerekçesiyle bir kısım süs eşyalarını emanet olarak almışlardır. Mısır'dan çıkarken bunları da beraberlerinde götürmüşlerdir. Bu sebepledir ki Firavun: "Onlar bizi öfkelendiriyorlar." demiştir. Ayrıca öfkenin sebeninin, Mısır'da hizmetçi olarak kullanılan İsrailoğullarının hep birden Mısır'ı terketmeleri olduğunu söyleyenler de vardır.

Firavun, güç ve kuvvetinin, İsrailoğullarına göre büyük olduğunu, ihtiyatlı bir topluluk olduklarını söylemiş ve ordusuna moral vererek şafak vakti Hz. Musa ve İsrailoğulları'nı takibe girişmiştir. Fakat bu, Firavun'un ve ordusunun Mısır'dan son çıkışı olmuştur. Çünkü onların hepsi denizde boğulmuş, bağ ve bahçeleri mal ve makamları boş kalmıştır.

فَأَخْرَجْنَٰهُم مِّن جَنَّٰتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٧﴾

وَكُنُوزٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٥٨﴾

كَذَٰلِكَ وَأَوْرَثْنَٰهَا بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ﴿٥٩﴾

57-58- Nihayet biz, Firavun ve kavmini, bahçeleden, akar sulardan, hazinelerden ve şerefli makamlardan çıkardık.

59- İşte böyle yaptık. Onlara, İsrailoğullarını mirasçı kıldık.

* Buradaki son âyet-i kerimede, Firavun ve ordusunun boğulmasından sonra geride kalan bağların, bahçelerin, pınarların, hazinelerin ve yüce makamların İsrailoğulalarına miras kaldığı ifade edilmektedir. Bundan maksat, İsrailoğullarının tekrar dönüp Mısır'da yaşamaları veya aynı nimetlere Şam topraklarında kavuşmalarıdır.

فَأَتْبَعُوهُم مُّشْرِقِينَ ﴿٦٠﴾

فَلَمَّا تَرَٰٓءَا الْجَمْعَانِ قَالَ أَصْحَٰبُ مُوسَىٰٓ إِنَّا لَمُدْرَكُونَ ﴿٦١﴾

قَالَ كَلَّآ إِنَّ مَعِىَ رَبِّى سَيَهْدِينِ ﴿٦٢﴾

فَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰٓ أَنِ اضْرِب بِّعَصَاكَ الْبَحْرَ فَٱنفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَٱلطَّوْدِ الْعَظِيمِ ﴿٦٣﴾ وَأَزْلَفْنَا ثَمَّ الْءَاخَرِينَ ﴿٦٤﴾

وَأَنجَيْنَا مُوسَىٰ وَمَن مَّعَهُۥٓ أَجْمَعِينَ ﴿٦٥﴾ ثُمَّ أَغْرَقْنَا الْءَاخَرِينَ ﴿٦٦﴾

إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٦٧﴾

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٦٨﴾

60- Firavun ve adamları, güneş doğarken onların ardına düştüler.

61- İki topluluk yaklaşıp birbirini görünce, Musa'nın taraftarları: "İşte yakalandık." dediler.

62- Musa: "Hayır, şüphesiz rabbim benimledir. Bana mutlaka kurtuluş yolunu gösterecektir." dedi.

63- Bunun üzerine biz Musa'ya: "Âsânı denize vur." diye vahyettik. Bir anda deniz yarılıverdi, her bir kısmı kocaman bir dağ gibiydi.

64- Geriden gelen Firavun ve adamlarını da oraya yaklaştırdık.

65- Musa ve beraberindekilerin hepsini sağ salim kurtardık.

66- Sonra diğerlerini de suda boğuverdik.

67- Şüphesiz ki bunda büyük ibret vardır. Fakat çokları yine de iman etmediler.

68- Şüphesiz senin rabbin, herşeye galiptir, çok merhametlidir.

* Bu âyet-i kerimelerde, Firavun ve ordusunun, Hz. Musa'yı nasıl takibettiği, Hz. Musa'nın taraftarlarının, Firavun ve ordusunu görünce nasıl korktukları, Hz. Musa'nın ise Allah'a güveninin büyük olduğu, âsâsını denize vurarak denizin yol haline geldiği, böylece Hz. Musa ve arkadaşlarının kurtulduğu, Firavun ve taraftarlarının ise boğuldukları, bu olayda ise büyük bir ibret bulunduğu beyan edilmektedir.

Bu olaylar Tâ,Hâ Suresinde geniş bir şekilde izah edilmiştir.

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ إِبْرَٰهِيمَ ﴿٦٩﴾

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِۦ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٧٠﴾

قَالُوا۟ نَعْبُدُ أَصْنَامًا فَنَظَلُّ لَهَا عَٰكِفِينَ ﴿٧١﴾

قَالَ هَلْ يَسْمَعُونَكُمْ إِذْ تَدْعُونَ ﴿٧٢﴾

أَوْ يَنفَعُونَكُمْ أَوْ يَضُرُّونَ ﴿٧٣﴾

قَالُوا۟ بَلْ وَجَدْنَآ ءَابَآءَنَا كَذَٰلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٧٤﴾

69- Ey Muhammed, ümmetine İbrahim'in kıssasını anlat.

70- Bir zaman İbrahim, babasına ve kavmine: "Neye tapıyorsunuz?" demişti.

71- Onlar da: "Putlara tapıyoruz. Onlara ibadetten hiç ayrılmayacağız." dediler.

72-73- İbrahim onlara: "Dua ettiğiniz zaman sizi duyarlar mı? Yahut size fayda veya zarar verirler mi?" dedi.

74- "Hayır, atalarımızı böyle yapar bulduk." dediler.

Ey Muhammed, sen, kavminin müşriklerine, İbrahim'in kıssasını anlat. zira bir zaman İbrahim, putperest olan babasına ve kavmine: "Sizler böyle neye tapıyorsunuz?" demişti. Onlar ise beyinsizce: "Putlara tapıyoruz, onlara ibadet ve hizmetten ayrılmayacağız." demişlerdi. ibrahim ise onları uyararak "Bu putlar, sizler onlara dua ettiğinizde sizi işitiyorlar mı?" dedi. Bu soru karşısında putperestler cevaptan âciz kaldılar. Sadece taklitçi olduklarını söyleyerek şöyle dediler: "Hayır, bunlar bizim dualarımızı işitmiyorlar, bize bir menfaat ve zarar da vermiyorlar. Ancak, biz, babalarımızın bunlara taptıklarını gördük ve biz de öyle yapıyoruz."

قَالَ أَفَرَءَيْتُم مَّا كُنتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٧٥﴾
أَنتُمْ وَءَابَآؤُكُمُ ٱلْأَقْدَمُونَ ﴿٧٦﴾
فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِّىٓ إِلَّا رَبَّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٧٧﴾
ٱلَّذِى خَلَقَنِى فَهُوَ يَهْدِينِ ﴿٧٨﴾
وَٱلَّذِى هُوَ يُطْعِمُنِى وَيَسْقِينِ ﴿٧٩﴾
وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ ﴿٨٠﴾
وَٱلَّذِى يُمِيتُنِى ثُمَّ يُحْيِينِ ﴿٨١﴾
وَٱلَّذِىٓ أَطْمَعُ أَن يَغْفِرَ لِى خَطِيٓـَٔتِى يَوْمَ ٱلدِّينِ ﴿٨٢﴾

75-76- İbrahim şöyle dedi: "Sizin ve eski atalarınızın nelere taptığını

görüyor musunuz?

77- Onlar benim düşmanımdır. Ancak, âlemlerin rabbi olan Allah müstesna.

78- Beni o yarattı ve bana doğru yolu gösteren de O'dur.

79- Beni yedirten de içiren de O'dur.

80- Hastalandığım zaman bana şifa veren de O'dur.

81- Beni öldürecek sonra diriltecek de O'dur.

82- Ceza gününde kusurlarımı bağışlayacağını umduğum da O'dur.

* Hz. İbrahim, putperestlere, hiçbir gücü olmayan putlara tapmanın akıl işi olmadığını beyan ettikten sonra bu âyetlerde, kendisinin kulluk ettiği yüce mevlanın bazı sıfatlarını zikretmiştir: Yaratanın, doğru yolu gösterenin, yedirenin, içirenin, hastalara şifa verenin, öldürenin, diriltenin ve günahları affedecek olanın Allah olduğunu beyan etmiş ve müşriklerden, putları bırakıp Allah'a ibadet etmelerini istemiştir. Sonra da Allah'a yönelerek ondan şunu dilemiştir:

رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ ﴿٨٣﴾

83- Rabbim, bana hikmet bahşet ve beni salihler zümresine kat.

Burada zikredilen "Hikmet"ten maksat, Abdullah b.Abbas'a göre, ilim, İkrime'ye göre Akıl, Mücahid'e göre Kur'an, Süddi'ye göre ise Peygamberliktir. Taberi de bu son görüşü tercih etmiştir.

وَاجْعَل لِّي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ ﴿٨٤﴾

84- Beni, benden sonrakilere iyilikle yad ettir.

* Hz. İbrahim, bu duasıyla hayırlara öncü yapılmasını, kendisinden sonra gelecek insanlar tarafından da iyilikle anılmasını istemiş, Allah Teala da ona isteklerini bahşetmiştir. Zira Yahudi ve Hıristiyanlar birbirlerinin Peygamberlerini ve Hz. Muhammed (s.a.v.)i inkâr etmelerine rağmen Hz. İbrahim'i dost olarak görmüşlerdir. İslam dini ise Hz. İbrahim'i "Hanif" dininin peygamberi olarak kabul etmiş ve onu, Müslümanların atası saymıştır.

وَاجْعَلْنِي مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ ﴿٨٥﴾

85- Beni, "Naim" cennetinin vârislerinden kıl.

* Hz. İbrahim, dünyada hayırlara öncü yapılmasını istediği gibi, âhirette de "Naim" cennetinin mirasçısı kılınmasını istemiştir.

وَاغْفِرْ لِأَبِي إِنَّهُ كَانَ مِنَ الضَّالِّينَ ﴿٨٦﴾

86- Babamı da affet. Çünkü o, sapıklardandır.

* Hz. İbrahimin, kâfir olan babasının affedilmesini istemesi, daha önce bababasına, Allah'tan, affını dileyeceğine dair vermiş olduğu sözden dolayıdır. Yoksa böyle bir Allah düşmanı için af dilemesi mümkün değildir. Bu husus, diğer bir âyette şöyle beyan edilmektedir: "İbrahim'in, babası için af dilemesi ise, sadece ona verdiği sözü yerine getirmesi içindir. Fakat babasının, Allah'ın düşmanı olduğu ortaya çıkınca İbrahim ondan uzaklaştı. Şüphesiz ki İbrahim çok niyaz eden ve çok halim selim bir insandı."(1)

وَلَا تُخْزِنِي يَوْمَ يُبْعَثُونَ ﴿٨٧﴾
يَوْمَ لَا يَنفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ ﴿٨٨﴾
إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٨٩﴾

87- Yaratılanların diriltileceği gün, beni zelil etme."

88- O gün, ne mal ne de oğullar fayda verir.

89- Ancak Allah'ın huzuruna, tertemiz bir kalble çıkan müstesna.

Ey rabbim, yaratılanların diriltilecekleri kıyamet gününde beni cezalandırarak zelil etme. Zira o gün, ne mal fayda verir ne de evlat. O günün şerrinden, ancak Allah'ın huzuruna halis bir kalble çıkan kimse kurtulur.

---

(1) Tevbe Suresi, âyet: 114

وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٩٠﴾

وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ لِلْغَاوِينَ ﴿٩١﴾

وَقِيلَ لَهُمْ أَيْنَمَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٩٢﴾

مِنْ دُونِ اللَّهِ هَلْ يَنْصُرُونَكُمْ أَوْ يَنْتَصِرُونَ ﴿٩٣﴾

فَكُبْكِبُوا فِيهَا هُمْ وَالْغَاوُونَ ﴿٩٤﴾

وَجُنُودُ إِبْلِيسَ أَجْمَعُونَ ﴿٩٥﴾

قَالُوا وَهُمْ فِيهَا يَخْتَصِمُونَ ﴿٩٦﴾

90- O gün cennet, takva sahiplerine yaklaştırılır.

91- Cehennem de, azgınlara aıkça gösterilir.

92-93- Onlara: "Allah'ı bırakıp taptıklarınız nerede? Size yardım ediyorlar mı? Yahut, kendilerine yardımları dokunuyor mu?" denilir.

94-95- Allah'tan başka taptıkları ilahlar, azgınlar ve İblis'in taraftarları, hepsi tepetakla cehenneme atılırlar.

96- Onlar orada, taptıkları ilahlarla çekişerek şöyle derler.

Kıyamet gününde cennet, dünyada Allaha itaat ederek, âhirette cezalandırmasından korkan takva sahiplerine yaklaştırılacak, cehennem ise, hak yoldan sapan azgınlara gösterilecek ve onlara şöyle denecektir: "Allah'ı bırakıp ta tapmış olduğunuz putlar nerede? Bugün onlar size, Allah'ın azabına karşı yardım edebiliyorlar mı? Hatta, kendilerini Allah'ın azabından kurtarabiliyorlar mı?

Allah'tan başka kendilerine tapınılan şeyler, azgınlar ve İblis'in bütün ordusu cehenneme tepetakla ve peşpeşe atılacaklardır. Onlar cehennemde yanarlarken, dünyada taptıkları putlarıyla tartışarak şöyle diyeceklerdir:

تَاللَّهِ إِنْ كُنَّا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٩٧﴾

إِذْ نُسَوِّيكُم بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٩٨﴾
وَمَا أَضَلَّنَا إِلَّا الْمُجْرِمُونَ ﴿٩٩﴾
فَمَا لَنَا مِن شَافِعِينَ ﴿١٠٠﴾
وَلَا صَدِيقٍ حَمِيمٍ ﴿١٠١﴾
فَلَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٢﴾

97-98- "Allah'a yemin olsun ki, biz sizi, âlemlerin rabbi olan Allah ile bir tuttuğumuz zaman büyük bir sapıklık içindeymişiz.

99- Bizi ancak mücrimler saptırdı.

100- Artık şimdi ne şefaatçilerimiz vardır.

101- Ne de yakın bir dostumuz.

102- Keşke dünyaya geri dönüşümüz olsa da iman edenlerden olsak."

* Allah Teala, bu âyet-i kerimelerde, cehennemliklerin gerek birbirleriyle gerekse tapmış oldukları putlarla nasıl cedelleştiklerini, suçları nasıl birbirlerine yüklemeye çalıştıklarını beyan etmekte, bir daha dünyaya dönmeleri mümkün olduğu takdirde iman edeceklerini ve iyi amel işleyeceklerini söylediklerini zikretmektedirler. Ancak, âhiretten dünyaya bir daha dönüş yoktur ve orada kâfirlerin sızlanmaları boşuna olacaktır.

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾
وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٠٤﴾

103- Şüphesiz bunda büyük bir ibret vardır. Ne var ki çokları yine de iman etmediler.

104- Şüphesiz ki rabbin, herşeye galiptir, çok merhametlidir.

Şüphesiz ki İbrahim'in, kavmine karşı beyan ettiği bu delillerde, ibret alan akıl sahipleri için büyük bir ibret vardır. Bunlar, Allah'ın, süregelen kanunlarının bir ifadesidir. Ne var ki İbrahim kavminin çoğu yine de iman etmediler. Ey Muhammed, şüphesiz ki rabbinin, kâfirleri cezalandırması pek şiddetlidir. Hiçbir kimse ona karşı gelemez. O, tevbe edenlere karşı ise çok merhametlidir.

كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿١٠٥﴾
إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ نُوحٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٠٦﴾
إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٠٧﴾
فَاتَّقُوا ٱللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٠٨﴾
وَمَا أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٠٩﴾
فَاتَّقُوا ٱللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١١٠﴾

105- Nuh kavmi, gönderilen Peygamberleri yalanladı.

106- Bir zaman, kardeşleri Nuh, onlara şöyle demişti: "Allah'tan korkmaz mısınız?

107- Şüphesiz ben, size gönderilen "Emin" bir Peygamberim.

108- Allah'tan korkun ve bana itaat edin.

109- Ben, davetime karşılık sizden herhangi bir ücret istemiyorum. Benim ücretim, ancak âlemlerin rabbine aittir.

110- artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin."

Nuh kavmi, Allah'ın, kendilerine göndermiş olduğu Peygamberleri yalanladılar. Bir zaman, kendilerine Peygamber olarak gönderilen Nuh onlara şöyle demişti: "Allah'ı inkâr ederek ve Peygamberlerini yalanlayarak sizi cezalandırmasından hiç korkmuyor musunuz? Şüphesiz ki ben, Allah tarafından size gönderilmiş ve ilahi vahyi size tebliğ ile görevlendirilmiş bir Peygamberim. Ey kavmim, inkârınıza karşı Allah'ın sizi cezalandırmasından korkun. Öğütlerimde

bana itaat edin. Ben sizden, hakkı tebliğ etme karşılığında herhangi bir ücret istemiyorum. Benim mükâfatım, ancak âlemlerin rabbi olan Allah'a aittir. O halde Allah'tan korkun ve bana itaat edin."

* Allah teala bu âyet-i kerimelerde, Nuh (a.s.)ın, kavmi ile arasında geçen olayların kıssasını beyan etmektedir. Hz. Nuh, yeryüzünde inkârcılığın ilk meydana geldiği zamanda gönderilmiş olan bir Peygamberdir. Kavmini, dokuzyüz elli sene iman etmeye davet etmesine rağmen kavmi inkârcılığında ısrar etmeye devam etmiş ve neticede tufan hadisesiyle boğularak yok olmuşlardır.

قَالُوٓا۟ أَنُؤْمِنُ لَكَ وَٱتَّبَعَكَ ٱلْأَرْذَلُونَ ﴿١١١﴾

قَالَ وَمَا عِلْمِى بِمَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١١٢﴾

إِنْ حِسَابُهُمْ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّى ۖ لَوْ تَشْعُرُونَ ﴿١١٣﴾

وَمَآ أَنَا۠ بِطَارِدِ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٤﴾

إِنْ أَنَا۠ إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿١١٥﴾

111- Onlar: "Sana, rezil, bayağı kişiler tâbi olmuşken, biz sana iman edermiyiz?" dediler.

112- Nuh şöye dedi: "Onların ne yaptıklarını ben ne bileyim?

113- Onların hesabı ancak rabbime aittir. İyi düşünürseniz bunu bilirsiniz.

114- Ben, iman edenleri kovacak değilim.

115- Ben ancak apaçık bir uyarıcıyım."

Nuh kavmi şımararak, onun davetine şu karşılığı vermişlerdir. "Bayağı kişiler sana tabi olduğu halde biz sana iman eder miyiz? Biz şerefli insanlar kendimizi rezillerle bir mi tutacağız?"

Nuh da onlara şu cevabı vermiştir: "Bana tabi olanların yaptıklarının gerçek yüzünü ben nereden bileyim?" "Ben, yapılanların dış görünüşüne bakmakla mükelefim. Onların gerçek durumları rabbime aittir. Onlara, yaptıklarının ger-

çek durumuna göre ceza veya mükâfat verir. Sizler bunu keşke anlasanız. Ben, Allah'a iman eden ve bana tabi olan müminleri kovacak değilim. Zira ben, ancak Allah'ın azabıyla uyaran apaçık bir uyarıcıyım."

قَالُوا لَئِن لَّمْ تَنتَهِ يَا نُوحُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ ﴿١١٦﴾

116- Onlar: "Eğer davetinden vazgeçmezsen ey Nuh, muhakkak taşlananlardan olacaksın." dediler.

* Kavmi, Nuh (a.s.)ın delilleri karşısında âciz kalınca zora başvurmuşlar ve Nuh'u taşlamakla tehdit etmişlerdir. Her âciz zorba işte böyle yapar.

قَالَ رَبِّ إِنَّ قَوْمِي كَذَّبُونِ ﴿١١٧﴾

فَافْتَحْ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ فَتْحًا وَنَجِّنِي وَمَن مَّعِيَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٨﴾

117- Nuh şöyle dedi: "Rabbim, kavmim beni yalanladı.

118- Benimle onlar arasında hükmü ver. Beni ve beraberimdeki müminleri kurtar."

* Nuh (a.s.) uzun süren davetinin, kavmine hiçbir fayda vermeyeceğini anlayınca, onlara karşı Allah'tan yardım istemiş ve âyette zikredilen bu istekte bulunmuştur.

فَأَنجَيْنَاهُ وَمَن مَّعَهُ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿١١٩﴾

ثُمَّ أَغْرَقْنَا بَعْدُ الْبَاقِينَ ﴿١٢٠﴾

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٢١﴾

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٢٢﴾

119- Bunun üzerine biz de Nuh'u ve beraberindekileri o yüklü geminin içinde kurtardık.

120- Sonra da geride kalanları suda boğduk.

121- Şüphesiz bunda büyük bir ibret vardır. Ne var ki çokları yine de iman etmediler.

122- Şüphesiz ki rabbin, herşeye galiptir, çok merhametlidir.

Biz de Nuh'u ve onunla birlikte bulunan müminleri, içi dolu olan o büyük gemiyle kurtardık. Nuh'u yalanlayan diğer insanları da suda boğarak helak ettik. Şüphesiz ki Nuh kavminin bu kıssasında, ibret alanlar için büyük bir ders vardır. Ne var ki çokları yine de iman etmediler. Nuh kavminin kıssasından ibret amadılar. Şüphesiz ki rabbin herşeye galiptir. Nuh kavmi gibi davrananları aynı şekilde helak etmek istediğinde kimse ona karşı gelemez. Rabbin, tevbe edenlere karşı ise çok merhametlidir.

كَذَّبَتْ عَادٌ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٢٣﴾

إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ هُودٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٢٤﴾

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٢٥﴾

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٢٦﴾

وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٢٧﴾

أَتَبْنُونَ بِكُلِّ رِيعٍ آيَةً تَعْبَثُونَ ﴿١٢٨﴾

وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ ﴿١٢٩﴾

وَإِذَا بَطَشْتُمْ بَطَشْتُمْ جَبَّارِينَ ﴿١٣٠﴾

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٣١﴾

وَاتَّقُوا الَّذِي أَمَدَّكُمْ بِمَا تَعْلَمُونَ ﴿١٣٢﴾

أَمَدَّكُمْ بِأَنْعَامٍ وَبَنِينَ ﴿١٣٣﴾

وَجَنَّٰتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٣٤﴾
إِنِّيٓ أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٣٥﴾

123- Âd kavmi de gönderilen Peygamberleri yalanladı.

124- Bir zaman kardeşleri Hud, onlara şöyle demişti: "Allah'tan korkmaz mısınız?"

125- Şüphesiz ben, size gönderilen emin bir Peygamberim.

126- Allah'tan korkun ve bana itaat edin.

127- Ben, davetime karşılık sizden herhangi bir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak âlemlerin rabbine aittir.

128- Siz, her tepeye bir bina kurup onunla eğlenir misiniz?

129- Dünyada ebedi kalacağınızı umarak sağlam köşkler mi edinirsiniz?

130- Birini yakaladığınız zaman ona zorbaca mı davranırsınız?

131- Allah'tan korkun ve bana itaat edin.

132- Size, bildiğiniz nimetleri bol bol veren Allah'tan sakının.

133-134- O size bol bol hayvanlar, oğullar, bahçeler ve pınarlar verdi.

135- Doğrusu ben sizin için o büyük günün azabından korkuyorum."

* Allah Teala bu âyet-i kerimelerde, Yemen'in "Hadramut" şehrine yakın olan "Ahkaf" bölesinde yaşayan Âd kavmine, kendilerinden biri olan Hz. Hud'u Peygamber olarak gönderdiğini ve Hud'un, onları imana davet ettiğini beyan ediyor.

Âd kavmi, Nuh (a.s.)ın kavminden sonra gelen bir kavimdir. Bunlar, güçlü oluşları, zorbalıkları, mal ve servet bakımından zengin oluşları yönünden emsali görülmemiş bir topluluktu. Hud (a.s.) onlara, Allah tarafından gönderilmiş bir Peygamber olduğunu, davetine karşılık onlardan herhangi bir ücret istemediğini bildirmiş ve onlara: "Sizler, her uğrak tepenin başına, herkes tarafından görülebilecek bir bina yapıyor, orada eğleniyor musunuz? Dünyada ebedi kalmak ümidiyle köşkler mi ediniyorsunuz? Birini yakaladığınız zaman onu öldürerek zorbaca mı davranıyorsunuz?" demiş, Allah'ın, kendilerine vermiş olduğu çeşitli nimetlere karşı ondan korkmalarını istemiş, aksi takdirde büyük bir günün azabından korktuğunu açıklamıştır. Hud (a.s.)ın bütün öğütlerine karşı kavmi ona şöyle demiştir:

قَالُوا سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَوَعَظْتَ أَمْ لَمْ تَكُن مِّنَ الْوَاعِظِينَ ﴿١٣٦﴾

136- Onlar şöyle dediler: "Öğüt versen de öğüt verenlerden olmasan da bizce birdir."

Âd kavmi, Peygamberleri Hud'a iman etmediler ve ona ancak şu cevabı verdiler: "Senin bize vaaz etmen veya etmemen bizim için eşittir."

إِنْ هَٰذَا إِلَّا خُلُقُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٣٧﴾

137- Bu durum, öncekilerin geleneğinden başka birşey değildir.

* Bu âyet-i kerime iki şekilde izah edilmiştir:

Bir izah şekline göre âyetin mânâsı şöyedir: "Ey Hud, senin bu söylediklerin, öncekilerin süregelen âdetleri ve efsaneleridir. Biz bunlara iman etmeyiz"

İkinci izah şekline göre ise âyetin mânâsı şöyledir: "Ey Hud, senin bizi kınadığın, dağların başında binalar yapmak, insanlara karşı zorbaca davranmak ve Allah'ın nimetlerine karşı şükretmemek gibi davranışlar ve üzerinde bulunduğumuz dîn, önceki atalarımızdan bize gelen davranışlar ve dindir. Biz bunları sürdürmeye devam edeceğiz." Taberi bu izah şeklini tercih etmiştir.

وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿١٣٨﴾

138- Biz, azaba uğratılacaklardan da değiliz."

Yani, biz, öldükten sonra tekrar diriltilmeyeceğiz. Bu itibarla azap görme diye bir şey yoktur." Yahut: "Bizler, atalarımızdan kalan dinin gereğini yapıyoruz. Vazifemizi yaptığımız için azap görmeyeceğiz."

فَكَذَّبُوهُ فَأَهْلَكْنَاهُمْ ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٣٩﴾

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٤٠﴾

139- Böylece Hud'u yalanladılar. Biz de kendilerini helak ediverdik. Şüphesiz bunda büyük bir ibret vardır. Ne var ki çokları yine de iman etmediler.

140- Şüphesiz senin rabbin herşeye galiptir, çok merhametlidir.

Böylece, Âd kavmi, kendilerine Peygamber olarak gönderilen Hud'u yalanladılar. Biz de onları, yalanlanmalarından dolayı helak ettik. Şüphesiz ki Âd kavminin helak edilişinde, ibret alan bir topluluk için büyük bir öğüt vardır. Buna rağmen onlar iman edecek değillerdi. Ey Muhammed, şüphesiz ki rabbin herşeye galiptir. Kâfirleri cezalandırırken hiçbir kimse ona karşı gelemez. İnkârından vazgeçip tevbe edenlere karşı ise çok merhametlidir.

* Allah Teala başka âyet-i kerimelerde de Âd kavminin nasıl helak edildiğini beyan ederek şöyle buyuruyor: "Âd kavmi ise, uğultu çıkaran, herşeyi kasıp kavuran ve şiddetli esen bir rüzgârla yok edildi." "Allah onların köklerini kazımak için o kasırgayı, yedi gece sekiz gün aralıksız estirdi. Eğer orada olsaydın, onların, kökünden sökülmüş kof hurma kütükleri gibi yere serildiklerini görürdün." "Sen onlardan hiç kurtulup kalanı gördün mü?"(2)

كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٤١﴾

إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ صَالِحٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٤٢﴾

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٤٣﴾

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٤٤﴾

وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ ۖ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٤٥﴾

(2) Hâkka suresi, âyet: 6,8

141- Semud kavmi, gönderilen Peygamberleri yalanladı.

142- Bir zaman kardeşleri Salih onlara şöyle demişti: "Allah'tan korkmaz mısınız?"

143- Şüphesiz ben, size gönderilen emin bir Peygamberim.

144- Allah'tan korkun ve bana itaat edin.

145- Ben, davetime karşılık sizden herhangi bir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak âlemlerin rabbine aittir.

* Allah Teala bu âyet-i kerimelerde, bugünkü Ürdün civarında ,"Hicr" denen bölgede yaşayan "Semud" kavmi ile onlara Peygamber olarak gönderilen Salih (a.s.)ın kıssasını anlatmaktadır.

Semud kavmi, Âd kavminden sonra ve Hz. İbrahim'den önce gelen bir kavimdir. Salih (a.s.) bunları, Allah'tan korkmaya davet etmiş, kendisinin, bunlara peygamber olarak gönderildiğini bildirmiş ve daveti sebebiyle onlardan herhangi bir ücret istemediğin beyan etmiştir. Salih (a.s.) Semud kavmine, Allah'ın verdiği nimetleri hatırlatarak onlara şöyle demiştir:

أَتُتْرَكُونَ فِي مَا هَٰهُنَا آمِنِينَ ﴿١٤٦﴾
فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٤٧﴾
وَزُرُوعٍ وَنَخْلٍ طَلْعُهَا هَضِيمٌ ﴿١٤٨﴾
وَتَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا فَارِهِينَ ﴿١٤٩﴾
فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٥٠﴾
وَلَا تُطِيعُوا أَمْرَ الْمُسْرِفِينَ ﴿١٥١﴾
الَّذِينَ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿١٥٢﴾

146-148- Buralarda, bahçelerin içinde, pınarların başına, ekinlerin ve salkımları olgunlaşmış hurmalıkların arasında emin olarak bırakılacak mısınız?

149- Sevinç ve maharetle dağları yontarak evler yapmaya devam edebilecek misiniz?

150- Artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin.

151- Haddi aşanların emrine itaat etmeyin.

152- Onlar, yeryüzünde bozgunculuk çıkarırlar, ıslah etmeye çalışmazlar."

Ey Semud kavmi, rabbinizin, sizi bu dünyada güven içinde bırakacağını mı sanıyorsunuz? Bahçelerin, pınarların, ekinlerin, salkımları olgunlaşmış hurmaların içinde rahatça yaşatılacağınızı mı sanıyorsunuz? Dağları maharetle yontup ferah evler edinmeye devam edebileceğinizi mi sanıyorsunuz? Allah'tan korkun, onun emirlerine boyun eğin. Öğüt ve uyarılarımda bana itaat edin doğru yolu bulmuş olursunuz. Allah'a isyan ederek yeryüzünde bozgunculuk çıkaran ve Allah'a itaat etmek suretiyle kendilerini düzeltmeyen israfçıların emrine uymayın.

* Âyette zikredilen "Haddi aşanlar" Semud kavminin ileri gelenlerinden dokuz kişidir. Bunlar, başka bir âyet-i kerimede de şöyle açıklanmışlardır: "Salih: "Ey kavmim, niçin iyilikten evvel hemen kötülüğün gelmesini istiyorsunuz? Allah'tan bağışlanmanızı dileseniz ya. Belki merhamet edilirsiniz." dedi." "Kavmi: "Senin ve beraberindekilerin yüzünden uğursuzluğa uğradık." dediler. Salih de: "Uğursuzluğunuzun sebebi Allah nezdindedir. Doğrusu siz, imtihana çekilen bir kavimsiniz." dedi." "O şehirde, yeryüzünde bozgunculuk çıkaran, ıslah edip düzeltmeye çalışmayan dokuz kişi vardı."(3)

قَالُوٓا۟ إِنَّمَآ أَنتَ مِنَ ٱلْمُسَحَّرِينَ ﴿١٥٣﴾

مَآ أَنتَ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا فَأْتِ بِـَٔايَةٍ إِن كُنتَ مِنَ ٱلصَّـٰدِقِينَ ﴿١٥٤﴾

153- Kavmi şöyle dedi: "Sen ancak büyülenmişlerden birisin."

154- Sen de bizim gibi bir beşerden başka bir şey değilsin. Eğer sözünde sadık kimselerdensen bize bir mucize getir."

* Allah Teala bu âyet-i kerimelerde, Semud kavminin, Salih (a.s.)a nasıl cevap verdiklerini beyan ediyor ve buyuruyor ki: "Semud kavmi Salih'e şöyle demişti: "Sen ancak büyülenmiş bir insansın. Sen de bizim gibi bir beşersin. Bi-

(3) Neml suresi, âyet: 46-48

zim yediklerimizden yiyor, içtiklerimizden içiyor ve yaptıklarımızı yapıyorsun. Sen, ne bir Kralsın ne de bir rab. O halde biz seni nasıl dinleriz? Eğer sen, Allahın seni bize Peygamber olarak gönderdiği iddianda doğru isen bize bir mucize getir de doğru söyle- iş olduğunu anlayalım."

قَالَ هَٰذِهِ نَاقَةٌ لَّهَا شِرْبٌ وَلَكُمْ شِرْبُ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ ﴿١٥٥﴾
وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥٦﴾

155- Salih şöyle dedi: "İşte mucize, bu, dişi devedir. Onun belli bir gün su içme akkı vardır. Sizin de belli bir gün su içme hakkınız vardır.

156- Sakın ona bir kötülük yapmayın. Yoksa büyük günün azabı sizi yakalar."

* Semud kavmi, Salih (a.s.)dan, Peygamber olduğuna dair bir mucize getirmesini istemesi üzerine, Allah Teala, büyük bir kayayı yarıp Salih (a.s.)a kayanın içinden bir deve çıkarmış ve onu mucize olarak ona vermiştir.

Deve çok büyük bir hayvandı. İnsanların süt ihtiyaçlarını tamamen karşılıyordu. Fakat buna mukabil de çok su içiyordu. Öyle ki, Semud kavminin suyunu bir gün tamamen Deve içiyor bir gün de kendileri içiyorlardı. Semud kavminden bazı kişiler, devenin bu durumuna katlanamayarak onu öldürmek istemişler. Salih (a.s.) ise bunun, kendileri için bir felaket sebebi olacağını söylemişti.

فَعَقَرُوهَا فَأَصْبَحُوا نَادِمِينَ ﴿١٥٧﴾
فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٥٨﴾
وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٥٩﴾

157- Nihayet onlar deveyi kestiler. Fakat pişman da oldular.

158- Bunun üzerine onları azap yakalayıverdi. Şüphesiz bunda büyük bir ibret vardır. Ne var ki çokları yine de iman etmediler.

159- Şüphesiz senin rabbin, herşeye galiptir, çok merhametlidir.

* Semud kavminin,üzerinde yaşadığı yerlerde şiddetli bir sarsıntı olmuş ve onlara büyük bir çığlık gelmiş, hepsi oldukları yerde çökekalmışlardır. Bu husus başka âyetlerde de şöyle açıklanmıştır. "Bunun üzerine onları şidetli bir sarsıntı yakalayıverdi de evlerinde dizüstü kapanıp kaldılar."(4)

كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٦٠﴾

إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ لُوطٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٦١﴾

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٦٢﴾

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٦٣﴾

وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦٤﴾

160- Lut kavmi de gönderilen Peygamberleri yalanladı.

161- Bir zaman kardeşleri Lut onlara şöyle demişti: "Allah'tan korkmaz mısınız?"

162- Şüphesiz ben size gönderilen emin bir Peygamberim.

163- Allah'tan korkun ve bana itaat edin.

164- Ben, davetime karşılık sizden herhangi bir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak âlemlerin rabbine aittir.

* Bu âyet-i kerimeler Lut (a.s.) ve kavminin kıssasını anlatmaktadır.

Lut (a.s.) Hz. İbrahim'in kardeşi, Haran b.Âzer'in oğludur. Allah Teala Hz. Lut'u, Hz. İbrahim hayattayken, Peygamber olarak Sodom mevkinde yaşayan büyük bir kavme Peygamber olarak göndermiştir.

Sodom, Kudüs'e yakın bir yerde bulunan bir şehirdi. Hz. Lut, orada yaşayan kavmi, sadece Allah'a ibadet etmeye, ona herhangi bir şeyi ortak koşmamaya ve Allah tarafından gönderilen kendisinin Peygamberliğini kabul etmeye davet etmiş ve onları daha önce hiçbir kavimde görülmeyen cinsî sapıklıktan vaz-

(4) A'raf suresi, âyet: 78

geçmeye çağırmıştır.

Fakat kavmi onu dinlememiş, bilakis Lut'u taşlayarak öldürmeye kalkmıştır. Bunun üzerine Allah Teala, Lut kavmine, gökten kızgın taşlar yağdırmış ve onları yok etmiştir. Bugün o kavmin yaşadığı bölgede, etrafa pis kokular yayan ve adına "Lut gölü" denen ölü bir göl bulunmaktadır.

Lut (a.s.) kavmini, yapmış oldukları çirkin işten vazgeçimeye davet ederek şöyle diyor:

أَتَأْتُونَ الذُّكْرَانَ مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿١٦٥﴾

وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ ۚ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ ﴿١٦٦﴾

165-166- Rabbinizin sizin için yarattığı eşlerinizi bırakıp ta, bütün mahlukat içerisinde erkekleriyle temas eden kimseler mi oluyorsunuz? Doğrusu siz, haddi aşan bir kavimsiniz?

Sizler, erkeklerle cinsî temasta bulunuyor, rabbiniz olan Allah'ın, sizin için eşler yarattığı hanımlarınızla teması bırakıyor musunuz? Doğrusu sizler, rabbinizin size helal kıldığı şeyleri işlemenizle haddi aşan bir kavimsiniz.

قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا لُوطُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمُخْرَجِينَ ﴿١٦٧﴾

167- Onlar: "Yemin olsun ki eğer davetine son vermezsen ey Lut, mutlaka sürülüp çıkarılanlardan olacaksın." dediler.

* Lut kavmi, Hz. Lut'un, kendilerini uyarmasına kulak asmamış, aksine ona karşı öfkelenmişler ve ona: "Yemin olsun ki ey Lut, eğer bu sözlerden vazgeçmezsen sen bizim aramızdan ve ülkemizden sürülüp çıkarılanlardan olursun." demişler ve Lut'u tehdit etmişlerdir.

قَالَ إِنِّي لِعَمَلِكُمْ مِنَ الْقَالِينَ ﴿١٦٨﴾

رَبِّ نَجِّنِي وَأَهْلِي مِمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٦٩﴾

168- Lut da şöyle dedi: "Doğrusu ben, yaptığınız bu işe şiddetle kızanlardanım."

169- Ey rabbim, beni ve ailemi bunların yaptıklarından kurtar."

Lut da kavmine: "Şüphesiz ki ben, sizin, erkeklerle temasta bulunma işinize şiddetle karşı çıkan ve buna öfkelenen biriyim. Bana yapacağınız şeylerden dolayı boyun eğmem. Rabbim, sen beni ve ailemi, bunların işledikleri bu çirkin işten kurtar." dedi.

فَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ ﴿١٧٠﴾
إِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ ﴿١٧١﴾
ثُمَّ دَمَّرْنَا الْآخَرِينَ ﴿١٧٢﴾
وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنذَرِينَ ﴿١٧٣﴾
إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٧٤﴾
وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٧٥﴾

170-171- Bunun üzerine biz de, geride kalıp helak olanlardan bir yaşlı kadın dışında Lut'u ve bütün ailesini kurtardık.

172- Sonra diğerlerini helak ettik.

173- Üzerlerine öyle bir çeşit yağmur yağdırdık ki, uyarılıp ta yola gelmeyenlerin yağmuru ne kötüdür.

174- Şüphesiz bunda büyük bir ibret vardır. Ne var ki çokları yine de iman etmediler.

175- Şüphesiz ki senin rabbin, herşeye galiptir, çok merhametlidir.

* Burada zikredilen "Geride kalan yaşlı kadın." Lut (a.s.)ın karısıdır. Bu husus diğer âyetlerde açıklanmaktadır. Allah Teala, Lut (a.s.)a ve ona tabi olanlara, sabahleyin erkenden giderken, çığlık sesi işittiklerinde geri dönüp bakmamalarını emretmiş, Lut ve ona iman edenler bu emre uyarak yollarına devam etmiş, geri dönüp bakmamışlar. Fakat Lut (a.s.)ın karısı geri dönüp bakmış bu sebeple ilahi azaba o da yakalanmıştır. Allah Teala bu kavmin üzerine öyle bir yağmur yağdırmıştır ki, bu yağmur başka âyetlerde şöyle beyan edilmiştir. "Azap emrimiz gelince, yaşadıkları ülkenin üstünü altına çevirdik. Üzerine, rabbin tarafından işaretlenmiş kızgın taşları sağanak halinde yağdırdık. Bu azap, zalimlerden hiçbir zaman uzak değildir."(5)

كَذَّبَ أَصْحَابُ لْـَٔيْكَةِ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿١٧٦﴾

إِذْ قَالَ لَهُمْ شُعَيْبٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٧٧﴾

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٧٨﴾

فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٧٩﴾

وَمَآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ ۖ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٨٠﴾

176- Eyke halkı da gönderilen peygamberleri yalanladı.

177- Bir zaman Şuayb onlara şöyle demişti: "Allah'tan korkmaz mısınız?"

178- Şüphesiz ben size gönderilen emin bir Peygamberim.

179- Allah'tan korkun ve bana itaat edin.

180- Ben, davetime karşılık sizden herhangi bir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak, âlemlerin rabbine aittir.

* Allah Teala Şuayb (a.s.)ı da Medyen şehrinde yaşayan "Eyke" halkına

(5) Hud suresi, âyet: 82,83

Peygamber olarak gönderilmiştir.

"Eyke" kelimesi "sık ormanlık" anlamına gelmektedir. Bunlara bu adın verilmesi, ya ağaca tapmalarından veya ağaçlık bölgede yaşamalarındandır.

Şuayb (a.s.) bu kavmi Allah'tan korkmaya davet etmiş ve kendisinin onlara Peygamber olarak gönderildiğini bildirmiştir. O kavimde görülen en açık günahın, ölçü ve tartıları eksik yapmaları ve bu yolla insanların haklarını yemeleridir. Şuayb (a.s.) bu kavmi uyararak şöyle demektedir:

أَوْفُوا الْكَيْلَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِرِينَ ﴿١٨١﴾
وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ﴿١٨٢﴾
وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿١٨٣﴾
وَاتَّقُوا الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالْجِبِلَّةَ الْأَوَّلِينَ ﴿١٨٤﴾

181- Ölçüyü tam yapın, eksik ölçenlerden olmayın.

182- Doğru terazi ile tartın.

183- İnsanların haklarını kısmayın. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak fesat çıkarmayın.

184- Sizi ve daha önceki nesilleri yaratandan korkun."

* Şuayb (a.s.)ın Peygamber olarak gönderildiği "Eyke" halkı, ölçü ve tartıları eksik yaparak insanların haklarını yiyor, ayrıca yolları keserek eşkıyalık yapıyor, yeryüzünde bozgunculuk çıkarıyorlardı. Bu sebeple Şuayb (a.s.) onların, bozgunculuktan da vazgeçmelerini ihtar ediyor ve aksi takdirde Allahın, kendilerini cezalandıracağını söylüyor.

Fakat bu kavim, Şuayb (a.s.)ın öğüt ve nasihatlarına uyma yerine, diğer şımarık kâfirler gibi ona karşı çıkıyor, Şuayb (a.s.)ı büyülenmiş olmakla ve yalancılıkla itham ediyorlardı.

قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ ﴿١٨٥﴾

وَمَآ أَنتَ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا وَإِن نَّظُنُّكَ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿١٨٦﴾

فَأَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسَفًا مِّنَ السَّمَاءِ إِن كُنتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿١٨٧﴾

185- Onlar şöyle dediler: "Sen ancak büyülenmişlerden birisin.

186- Sen bizim gibi bir beşerden başka birşey değilsin. Öyle sanıyoruz ki sen yalancılardansın.

187- Eğer sözüne sadık kimselerdensen üzerimize gökten parçalar düşür."

Ey Şuayb, sen ancak büyülenmiş birisin. Sen ne Melek ne de bir Kralsın. Sen de bizim gibi ancak bir insansın. Bizim yediklerimizden yiyor, içtiklerimizden içiyorsun. Bizi davet ettiğin ve bize haber verdiğin şeylerde senin yalancı olduğunu sanıyoruz. Şayet söylediğin sözlerde doğru isen gökten üzerimize bir parça düşür de senin doğru söylediğini anlayalım.

قَالَ رَبِّي أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨٨﴾

188- Şuayb: "Şüphesiz rabbim, yaptıklarınızı çok iyi bilir." dedi.

Bunun üzerine Şuayb (a.s.) onlara şu cevabı verdi: "Sizin yaptıklarınızın ne olduğunu rabbim daha iyi bilir. Şayet yaptıklarınızdan dolayı cezalandırılmayı hak etmişseniz o sizi layık olduğunuz cezaya çarptırır.

فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمْ عَذَابُ يَوْمِ الظُّلَّةِ إِنَّهُ كَانَ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٨٩﴾

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٩٠﴾

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٩١﴾

189- Fakat Şuayb'ı yalanladılar. Ardından onları gölgeleyen bulut gününün azabı yakalayıverdi. Gerçekten o, büyük bir günün azabı idi.

190- Şüphesiz ki bunda büyük bir ibret vardır. Ne var ki çokları yine de iman etmediler.

191- Şüphesiz rabbin, herşeye galiptir, çok merhametlidir.

* Abdullah b.Ömer diyor ki: "Şuayb (a.s.)ın kavmi onu yalanlayınca Allah onlara şiddetli bir sıcak musallat etti. Bu sıcak yedi gün devam etti. Sonra Allah bir bulut gönderdi. Onun altında gölgelenen biri, kavminin diğer insanlarına da haber vererek bulutun gölgesinin çok rahat olduğunu söyledi. Bütün kavim bulutun ölgesine toplanınca bulut ateşlendi ve onların hepsini yaktı.

Taberi bu rivayetin benzerini Abdullaha b.Abbas'tan nakletmektedir.

Evet, Allah herşeye galiptir. Onun gönderdiği azaba kimse mâni olamaz. Allah, tevbe edenlere karşı ise çok merhametlidir.

وَإِنَّهُ لَتَنزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٩٢﴾

نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ ﴿١٩٣﴾

عَلَىٰ قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِينَ ﴿١٩٤﴾

بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُّبِينٍ ﴿١٩٥﴾

وَإِنَّهُ لَفِي زُبُرِ الْأَوَّلِينَ ﴿١٩٦﴾

أَوَلَمْ يَكُن لَّهُمْ آيَةً أَن يَعْلَمَهُ عُلَمَاءُ بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿١٩٧﴾

وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلَىٰ بَعْضِ الْأَعْجَمِينَ ﴿١٩٨﴾

فَقَرَأَهُ عَلَيْهِم مَّا كَانُوا بِهِ مُؤْمِنِينَ ﴿١٩٩﴾

كَذَٰلِكَ سَلَكْنَاهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ ﴿٢٠٠﴾

لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ حَتَّىٰ يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٢٠١﴾

192- Şüphesiz ki bu Kur'an, âlemlerin rabbi tarafından indirilmiştir.

193-195- Ey Muhammed, uyarıcılardan olasın diye bu Kur'anı açık bir Arapça lisanıyla senin kalbine "Ruh'ul-emin" olan Cebrail indirmiştir.

196- Şüphesiz Kur'an, evvelkilerin kitaplarında da anılmıştır.

197- Beni İsrail âlimlerinin bunu bilmesi, onlar için bir delil değil miydi?

198-199- Biz, Kur'anı, Arapça bilmeyenlerden birine indirseydik de, o bunu onlara okusaydı, yine de ona iman etmezlerdi.

200- İşte biz, inkârı, mücrimlerin kalbine böyle soktuk.

201- Onlar, can yakıcı azabı görünceye kadar Kur'an'a iman etmezler.

* Allah Teala bu âyet-i kerimelerde, Kur'an-ı Kerim'i, Cebrail vasıtasıyla apaçık bir Arapça lisanıyla Hz. Muhammed (s.a.v.)in kalbine bizzat kendisinin indirdiğini, bunu indirmesinden maksadın ise Hz. Muhammed (s.a.v.)in o Kur'an vasıtasıyla insanları uyarması olduğunu beyan ediyor.

Yine Allah Teala bu âyetlerde, önce indirilen ilahi kitapların, Kur'an-ı Kerim'in indirileceğine işaret ettiklerini, İsrailoğullarının âlimlerinin bu hususu çok iyi bildiklerini, bu itibarla Kur'an'a ilk defa onların iman etmelerinin icabettiğini bildiriyor. Nihayet kâfirlerin, âniden gelip kendilerini yakalayacak olan azabı görünceye kadar Kur'an'a iman etmeyeceklerini, Kur'an, Arapça bilmeyen birine indirilmiş olsaydı bile yine de o kâfirlerin, iman etmeyeceklerini bildiriyor. Böylece Hz. Muhammed (s.a.v.)i teselli etmiş oluyor.

فَيَأْتِيَهُم بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٠٢﴾

فَيَقُولُوا هَلْ نَحْنُ مُنظَرُونَ ﴿٢٠٣﴾

202- O azap onlara, hiç farkında değillerken ansızın gelivereceektir.

203- O zaman: "Acaba bize bir mühlet tanınır mı?" diyeceklerdir.

Kur'an'ı yalanlayan bu kâfirlere azabımız ansızın gelecek, onlar ise ondan habersiz olacaklar ve şöyle diyeceklerdir. "Acaba bize bir mühlet tanınır mı ki biz yaptıklarımızdan vazgeçip Allah'a tevbe edelim? Ona iman edip itaatta bulunalım?"

أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿٢٠٤﴾
أَفَرَءَيْتَ إِن مَّتَّعْنَٰهُمْ سِنِينَ ﴿٢٠٥﴾
ثُمَّ جَآءَهُم مَّا كَانُوا۟ يُوعَدُونَ ﴿٢٠٦﴾
مَآ أَغْنَىٰ عَنْهُم مَّا كَانُوا۟ يُمَتَّعُونَ ﴿٢٠٧﴾

204- Onlar, azabımızın bir an önce indirilmcini mi istiyorlar?

205-206- Ey Muhammed, söylesene, biz onları yıllarca nimetler içinde yaşatsak, sonra vaadolundukları azap başlarına inse.

207- O nimetler içinde geçen yıllar kendilerine bir fayda sağlar mı?

Bu müşrikler: "Göğü parça parça üzerimize indir." diyerek azabamızın derhal kendilerine gelmesini mi isterler? Halbuki azap kendilerine geldikten sonra onun ertelenmesini temenni ederler. O halde tahammül edemeyecekleri azabın kendilerine gelmesini niçin isterler? Şayet biz onların azaplarını erteleyip onları yıllarca zevkü sefa içinde yaşatacak olsak sonra da onlara vaadedilen azap gelecek olsa, yaşamış oldukları zevkü sefalı hayat onlara ne fayda verecektir? Onların sıkıntılarını eksiltmeyecek bilakis, daha fazla günah işledikleri için artıracaktır.

وَمَآ أَهْلَكْنَا مِن قَرْيَةٍ إِلَّا لَهَا مُنذِرُونَ ﴿٢٠٨﴾
ذِكْرَىٰ وَمَا كُنَّا ظَٰلِمِينَ ﴿٢٠٩﴾

208-209- Biz, hiçbir memleketi, öğüt vermek için, uyarıcı Peygamberler göndermeden helak etmedik. Biz, hiçbir zaman zulmetmeyiz.

* Allah teala bu âyet-i kerimelerde, kullarına nasıl merhametli davrandığını, onlara uyarıcı Peygamberler göndermedikçe cezalandırmadığını, herkese ancak hak ettiği cezayı vediğini, hatta birçok günahlarını da affettiğini beyan ediyor. Böylece, kendisini inkâr edenleri, düşünüp öğüt almaya teşvik ediyor.

وَمَا تَنَزَّلَتْ بِهِ ٱلشَّيَٰطِينُ ﴿٢١٠﴾

وَمَا يَنۢبَغِي لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٢١١﴾

إِنَّهُمْ عَنِ السَّمْعِ لَمَعْزُولُونَ ﴿٢١٢﴾

210- Kur'anı Şeytanlar indirmedi.

211- Bu onlara yaraşmaz. Zaten güç te yetiremezler.

212- Hem de onlar, vahyi dinlemekten uzak tutulmuşlardır.

* Allah Teala bu âyet-i kerimelerde, hiçbir yerine hiçbirşey sokuşturulamayan Kur'an-ı Kerim'in, Hz. Muhammed (s.a.v.)e Cebrail vasısatıyla indirildiğini, Şeytanların bunu indirmelerinin mümkün olmadığını beyan ediyor ve bu imkânsızlık için üç sebep bildiriyor.

Kur'anı indirmek Şeytanlara yaraşmaz. Zira Kur'an, iyiliği emreden, kötülüğü yasaklayan, insanlara doğru yolu gösteren, onları cehaletin karanlıklarından çıkarıp hakkın aydınlığına götüren bir kitaptır. Şeytanlar ise kulları saptıran, fitne ve fesat yayan yaratıklardır. Kur'an gibi bir kitabı getirme onlara yaraşmaz.

Şeytanların, Kur'anı getirmeye güçleri yetmez. Zira Kur'an bir dağa indirilecek olsa onun ağırlığına dağ bile tahammül edemez. Bu hususta diğer bir âyette de şöyle buyuruluyor: "Eğer biz bu Kur'anı bir dağa indirseydik Allah'ın korkusundan o dağın, huşu ile boyun eğdiğini ve parça parça olduğunu görürdün. Biz bu misalleri insanlara, düşünmeleri için veriyoruz."(6)

Diğer yandan, Şeytanlar, ilahi kelamı işitmekten uzak tutulmuşlardır. Onlar, Kur'anı dinlemeye yaklaştıkça ateşlerle uzaklaştırılmışlardır.

İşte bu üç cihetten, Kur'an'ın, Şeytanlar tarafından indirilmesi imkansızdır.

فَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ فَتَكُونَ مِنَ الْمُعَذَّبِينَ ﴿٢١٣﴾

(6) Haşr suresi, âyet: 21

213- Sakın, Allah'ın yanında bir başka ilah edinme. Yoksa azaba uğrayanlardan olursun.

* Allah Teala bu âyet-i kerimede, Resulullah'ın şahsında bütün kullarına seslenerek kendisine ortak koşmamalarını emrediyor. Aksi takdirde azaba uğratılanlardan olacaklarını beyan ediyor.

وَأَنذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ ﴿٢١٤﴾

وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢١٥﴾

فَإِنْ عَصَوْكَ فَقُلْ إِنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢١٦﴾

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ﴿٢١٧﴾

الَّذِي يَرَاكَ حِينَ تَقُومُ ﴿٢١٨﴾

وَتَقَلُّبَكَ فِي السَّاجِدِينَ ﴿٢١٩﴾

إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٢٢٠﴾

214- Ey Muhammed, önce en yakın akrabalarını uyar.

215- Sana uyan müminlere, merhamet kanatlarını indir.

216- Eğer sana karşı gelirlerse: "Ben sizin yaptıklarınızdan uzağım." de.

217- Sen, herşeye galip ve çok merhametli olan Allah'a güven.

218-219- O, senin namaza kalkmanı da, secde edenler arasındaki hareketlerini de görüyor.

220- Şüphesiz ki, o herşeyi çok iyi işitendir, çok iyi bilendir.

* Abdullah b.Abbas diyor ki:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُمَا قَالَ لَمَّا نَزَلَتْ وَاَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الاَقْرَبِينَ صَعِدَ النَّبِىُّ ﷺ عَلَىٰ الصَّفَا فَجَعَلَ يُنَادِى يَابَنِى فِهْرٍ يَا بَنِى عَدِىٍّ لِبُطُونِ قُرَيْشٍ حَتَّى اجْتَمَعُوا فَجَعَلَ الرَّجُلُ اِذَا لَمْ يَسْتَطِعْ اَنْ يَخْرُجَ اَرْسَلَ رَسُولاً لِيَنْظُرَ مَا هُوَ فَجَاءَ اَبُو لَهَبٍ وَقُرَيْشٌ فَقَالَ اَرَاَيْتَكُمْ لَوْ اَخْبَرْتُكُمْ اَنَّ خَيْلاً بِالْوَادِى تُرِيدُ اَنْ تُغِيرَ عَلَيْكُمْ اَكُنْتُمْ مُصَدِّقِىَّ قَالُوا نَعَمْ مَا جَرَّبْنَا عَلَيْكَ اِلاَّ صِدْقاً قَالَ فَاِنِّى نَذِيرٌ لَكُمْ بَيْنَ يَدَىْ عَذَابٍ شَدِيدٍ فَقَالَ اَبُو لَهَبٍ تَبّاً لَكَ سَائِرَ الْيَوْمِ اَلِهَذَا جَمَعْتَنَا فَنَزَلَتْ تَبَّتْ يَدَا اَبِى لَهَبٍ وَتَبَّ مَا غَنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ..

"Ey Muhammed, önce en yakın akrabalarını uyar." âyeti inince Resulullah (s.a.v.) Safa tepesine çıktı ve oradan Kureyş kabilesinin kollarına şöyle seslendi. "Ey Fihr oğulları, Ey Adiy oğulları," onlar da bunun üzerine toplandılar. Öyle ki oraya şahsen gidemeyenler de -Ne olduğunu öğrenmek için- yerlerine başkasını gönderiyorlardı. Ebu Leheb dahil Kureyşliler oraya gittiler. Resulullah onlara: "Ben size, "Şu vadiden süvariler geliyor size baskın yapacak" desem bana inanır mısınız?" dedi. Kureyşliler: "Evet inanırız. Çünkü senin hiç yalan söylediğini işitmedik." dediler. Bunun üzerine Resulullah: "Ben sizi, şiddetli bir azapla uyarıyorum." dedi. Ebu Leheb ise şöyle cevap verdi: "Bugün sona ermeden kahrolasın. Bunun için mi bizi buraya topladın?" Bunun üzerine Tebbet Suresi indi.(7)

Ebu Hureyre (r.a.) diyor ki:

اَنَّ اَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ قَامَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ حِينَ اَنْزَلَ اللّٰهُ وَاَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الاَقْرَبِينَ قَالَ يَا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ اَوْ كَلِمَةً نحوها اشْتَرُوا اَنْفُسَكُمْ لاَ اُغْنِى عَنْكُمْ مِنَ اللّٰهِ شَيْئاً يَا بَنِى عَبْدِ مَنَافٍ لاَ اُغْنِى عَنْكُمْ مِنَ اللّٰهِ شَيْئاً يَا عَبَّاسُ بْنَ عَبْدِ

(7) Buhari, K. lmTefsir el-Kur'an sure, 26, bab: 2

الْمُطَّلِبِ لاَ أُغْنِي عَنْكَ مِنَ اللهِ شَيْئاً وَيَا صَفِيَّةُ عَمَّةَ رَسُولِ اللهِ ﷺ لاَ أُغْنِي عَنْكِ مِنَ اللهِ شَيْئاً وَيَا فَاطِمَةُ بِنْتَ مُحَمَّدٍ ﷺ سَلِينِي مَا شِئْتِ مِنْ مَالِي لاَ أُغْنِي عَنْكِ مِنَ اللهِ شَيْئاً.

"Allah Teala "En yakın akrabanı uyar" âyetini indirince Resululah ayağa kalktı ve "Ey Kureyş topluluğu (veya buna benzer bir sözle) kendinizi kurtarın. Benim, Allah'a karşı size hiçbir faydam olmayacaktır. Ey Abd-i Menaf oğulları, Allah'a karşı benim size hiçbir faydam olmayacaktır. Ey Abdul Muttalib'in oğlu Abbas, Allah'a karşı benim sana hiçbir faydam dokunmayacaktır. Ey Resulullah'ın halası Safiyye, Allah'a karşı benim sana hiçbir faydam olamayacaktır. Ey Muhammed'in kızı Fatıma, malımdan dilediğini iste, ancak Allah'a karşı sana hiçbir faydam dokunmayacaktır." buyurdu."[8]

Görüldüğü gibi Resulullah, kendisine vahiy gelince, bütün akrabalarını İslâm'a davet etmiş ve İslâm'ı kabul etmedikleri takdirde, onlara, akraba olarak herhangi bir fayda temin edemeyeceğini beyan etmiştir. Ona iman edenler, dünya ve âhiret saadetine kavuşmuş, iman etmeyen Ebu Leheb gibileri ise hem dünyada hem de âhirette hüsrana uğramışlardır.

هَلْ أُنَبِّئُكُمْ عَلَىٰ مَن تَنَزَّلُ الشَّيَاطِينُ ﴿٢٢١﴾

تَنَزَّلُ عَلَىٰ كُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ ﴿٢٢٢﴾

221- Ey müşrikler, şeytanların, kime inip vesvese verdiklerini, size haber vereyim mi?

222- Onlar, her iftiracı günahkârın üzerine inerler.

* Allah Teala bu âyetlerde, Kur'an-ı Kerim'i Resulullah'ın uydurduğunu ve şeytanın vesvesesi ile ortaya çıkardığını iddia eden müşriklere cevap veriyor. Şeytanların, ancak iftiracı ve yalancı kişilere vesvese verebileceklerini, zira Şeytanların, kendilerini dost edinenlere musallat olacaklarını beyan ediyor. Hz. Muhammed (s.a.v.) ise yalandan, iftiradan uzak tertemiz bir zattır. Ona inen vahiy de tertemiz bir Melek aracılığı ile Allah tarafından gönderilmiş hakkı açıkla-

(8) Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, sure, 26, bab: 2

yan Kur'an'dır.

يُلْقُونَ السَّمْعَ وَأَكْثَرُهُمْ كَاذِبُونَ ﴿٢٢٣﴾

223- İftiracı günahkârlar da onlara kulak verirler. Çokları yalancıdır.

* Müfessirler bu âyet-i kerimeyi iki şekilde izah etmişlerdir. Bu izah şekillerinden biri, mealde verildiği gibidir. Diğer bir izah şekline göre ise âyetin mânâsı şöyledir:

"Şeytanlar, Meleklerin konuşmalarından çaldıkları bazı kelimeleri, kendilerini dost edinen yalancı ve günahkâr kimselere aktarırlar. Onlar da Şeytanın ağzıyla konuşurlar. Onların çoğu da yalancıdır. Zira şeytanlar, işittikleri bir doğru sözün yanına yüz de yalan katarak onlara söylerler. Onlar da hemen insanlara aktarırlar.

Bu hususta Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyuruyor:

فَيَسْمَعُهَا مُسْتَرِقُوا السَّمْعِ هٰكَذَا وَاحِدٌ فَوْقَ آخَرَ وَوَصَفَ سُفْيَانُ بِيَدِهِ وَفَرَّجَ بَيْنَ أَصَابِعِ يَدِهِ الْيُمْنَىٰ نَصَبَهَا بَعْضَهَا فَوْقَ بَعْضٍ فَرُبَّمَا أَدْرَكَ الشِّهَابُ الْمُسْتَمِعَ قَبْلَ أَنْ يَرْمِيَ بِهَا صَاحِبَهُ فَيُحْرِقُهُ وَرُبَّمَا لَمْ يُدْرِكْهُ حَتَّى يَرْمِيَ بِهَا إِلَى الَّذِي يَلِيهِ إِلَى الَّذِي هُوَ أَسْفَلَ مِنْهُ حَتَّى يُلْقُوهَا إِلَى الْأَرْضِ وَرُبَّمَا قَالَ سُفْيَانُ حَتَّى تَنْتَهِيَ إِلَى الْأَرْضِ فَتُلْقَىٰ عَلَىٰ فَمِ السَّاحِرِ فَيَكْذِبُ مَعَهَا مِائَةَ كَذْبَةٍ فَيَصْدُقُ فَيَقُولُونَ أَلَمْ يُخْبِرْنَا يَوْمَ كَذَا وَكَذَا يَكُونُ كَذَا وَكَذَا فَوَجَدْنَاهُ حَقًّا لِلْكَلِمَةِ الَّتِي سُمِعَتْ مِنَ السَّمَاءِ.

"...Kulak hırsızı şeytanlar, yerden göğe kadar birbirlerinin üstünde, zincirleme dizilmiş ve kulak hırsızlığına hazırlanmış bulunurlar. Şeytanlar bu vaziyette iken, Meleklerin konuşmasını işiten en üstteki Şeytan'a bir ateş parçası yetişip altındaki şeytana o haberi ulaştıramadan o şeytanı yakabilir. Bazı kere de ateş o şeytanı yakalamadan haberi bir sonraki şeytana ulaştırır. O da altındakine

ulaştırır... Böylece haber yeryüzüne ulaşır, sihirbazların ve kâhinlerin ağzına düşer. Onlar da bu haberin yanına yüz yalan katarak insanlara söylerler. (Nihayet o ilahi emir yeryüzünde meydana gelir) ve böylece de o sihirbaz veya kâhinin söylediği doğru çıkmış olur. Onlardan bu haberi işiten taraftarları da derler ki: "Nasıl bunlar vaktiyle şöyle şöyle olacak." diye bize haber vermemişler miydi? Gördünüz ya, sihirbazların, gökten işitildiğini söylediği sözün gerçek olduğu ortaya çıktı."(9)

وَالشُّعَرَآءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُۥنَ ﴿٢٢٤﴾

224- Şairlere azgınlar uyar.

* Âyet-i kerimede geçen "Şairler" ifadesinden maksat, Abdullah b.Abbas'a göre, müşrik şairlerdir.

Ebu Said el-Hudrî (r.a.) diyor ki:

عن أبى سعيد الخدرى قال بينما نحن نسير مع رسول الله ﷺ بالعرج اذ عرض شاعر ينشد فقال رسول الله ﷺ خذوا الشيطان وأمسكوا الشيطان لأن يمتلىء جوف الرجل فيحا خير له من أن يمتلىء شعراً.

"Biz bir gün Resulullah (s.a.v.) ile birlikte "Arac" denen yerde yürüyorduk. Orada karşımıza şiir okuyan bir şair çıktı. Resulullah, onun için şöyle buyurdu: "Bu şeytanı tutun"(Diğer bir rivayette) "Bu şeytanı yakalayın.) bir kişinin içinin irinle dolması, şiirle dolmasından daha hayırlıdır."(10)

Âyet-i Kerimede geçen "Azgın" ifadesinden maksat ise İkrime'nin, Abdullah b.Abbas'tan rivayetine göre, şiirleri rivayet eden kimselerdir. Mücahid'e göre ise şeytanlardır. İkrime'ye göre de Cinlerin isyankârlarıdır.

Abdullah b.Abbas'dan nakledilen diğer bir rivayete göre ise, insanların beyinsizleridir. Abdullah b.Abbas'dan nakledilen diğer bir görüşe göre de "Azgınlar"dan maksat, Cin ve insanların sapıklarıdır.

Taberi bu âyet-i kerimeyi izah ederken şöyle diyor: "Müşrik şairlere, insanların azgınları, şeytanların azılıları ve Cinlerin de isyankârları uyar."

أَلَمْ تَرَ أَنَّهُمْ فِى كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ ﴿٢٢٥﴾
وَأَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ ﴿٢٢٦﴾

(9) Buhari, Tefsir el-Kur'an sure 15, bab:1 K. et-Tevhid bab:32/Tirmizi K. Tefsir el-Kur'an, sure, 34 bab: 2, Hadis No 3223

(10) Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.3 S. 8, 41

225-226- Onların, her sahaya dalıp çıktıklarını ve yapmadıkları şeyleri söylediklerini görmez misin?

Ey Muhammed, sen şairlerin her vâdiye, susuz devenin koşması gibi dalıp çıktıklarını, birtakım insanları haksız yere övüp, diğerlerini haklı oldukları halde yermelerini, kendilerinin yapmadıkları şeyleri söylemelerini görmez misin?

* Allah Teala bu âyet-i kerimelerde, şairlerin, söz ve davranışlarıyla, kendilerinin yapmadıkları şeyleri yapıyorlarmış gibi davrandıklarını, böylece yalan söyleyen kimseler olduklarını beyan etmektedir.

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللَّهَ كَثِيرًا وَانْتَصَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا ۗ وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ ﴿٢٢٧﴾

227- Ancak iman edip salih amel işleyenler, Allah'ı çok zikredenler ve haksızlığa uğratıldıktan sonra haklarını alanlar böyle değildir. O zalimler yakında nasıl bir yıkılışla altüst edileceklerini bileceklerdir.

* Bu âyet-i kerimenin, Resulullahı savunan Hassan b.Sâbit, Abdullah b.Revaha, Kâ'b, b.Mâlik gibi şairleri, yukarıda zikredilen şairlerden istisna ettiği rivayet edilmiştir.

Âyet-i kerimede, istisna edilen şairlerin, gerek konuşmalarında, gerekse şiirlerinde Allah'ı açıkça zikrettikleri ve zulme uğradıktan sonra haklarını aldıkları zikredilmektedir. Onların, haklarını almaları, Müslümanları kınayan kâfir şairlere cevap vermeleriyle gerçekleşmiş olur.

Kâ'b b.Mâlik'ten rivayet ediliyor ki, Allah Teala şairler hakkındaki âyetleri indirince o Resulullah'a gitmiş ve ona: "Allah Teala'nın şiir hakkında ne indirdiğini biliyorsun bu hususta ne buyurursunuz?" diye sormuş. Resulullah da: "Mümin hem kılıcıyla hem de lisanıyla cihad eder." cevabını vermiştir.

Diğer bir rivayette ise:

أن النبى ﷺ قال والذى نفسى بيده لكانما تنضحونهم بالنبل فيما تقولون لهم من الشعر.

"Hayatım, kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki sizler söylemiş olduğunuz şiirlerle sanki kâfirlere ok yağdırıyorsunuz." buyurmuştur.(11)

Âyeti kerimenin son bölümünde, zulmedenlerin âkıbetlerinin korkunç olduğu beyan ediliyor. Zalimin, sonunda, yaptığı zulmün cezasını çekeceği açıklanıyor.

Peygamber efendimiz bir Hadis-i Şerifi'nde şöyle buyuruyor:

قالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ اِنَّ اللهَ لَيُمْلِى لِلظَّالِمِ حَتَّى اِذَا اَخَذَهُ لَمْ يُفْلِتْهُ.

"Allah, zalime mühlet verir. Fakat onu bir de yakalayınca artık bırakmaz."(12)

(11) Ahmed b. Hanbel, Müshed, C.3 S. 456, 460

(12) Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, sure 11, bab: 5/Müslim, K.el-Birr bab: 61, Hadis No 2583

NEML SURESİ

Neml Suresi, doksan üç âyettir ve Mekke'de nâzil olmuştur.

Bu Sure-i Celile, Kur'an âyetlerinin, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve âhirete kesin olarak iman eden müminlere bir hidayet rehberi ve müjde olduklarını beyan ederek başlıyor. Âhirete iman etmeyenlere ise şiddetli azap dokunacağı, âhirette Âhirette en çok zarara uğrayanların da bunlar olacakları açıklanıyor.

Sure-i Celile'de bundan sonra, Hz.Musa'nın kıssası beyan ediliyor. Kıssaya göre Hz. Musa, ailesiyle birlikte yolculuk ederken bir ateş görüyor ve aile fertlerine gidip, o ateşin yanından bir haber almak veya ısınmaları için o ateşten bir kor getirmek istediğini söylüyor. Hz. Musa ateşin yanına varınca bir nida işitiyor. O nidada, ateşin bulunduğu yerin de çevresinin de mübarek ıkılndığı ve âlemlerin rabbi olan Allah'ın, her türlü noksanlıklardan münezzeh olduğu söyleniyor. Ve: "Ey musa, gerçek şu ki, ben, aziz ve Hakim olan Allahım." buyuruluyor. Sonra ona, âsâsını yere bırakması emrediliyor. Hz. Musa, âsâsını yere bırakınca onun, yılan gibi kıvrılıp hareket ettiğini görüyor ve arkasına dönüp bakmadan kaçıyor. Bunun üzerine: "Ey musa korkma, Benim huzurumda Peygamberler asla korkmaz." buyuruluyor. Hz. Musa'ya elini, koynuna sokması emrediliyor ve eli koynundan çıkınca, Firavun'a ve kavmine gösterilen dokuz mucizeden biri olarak pırıl pırıl parlıyor. Fakat onun bu mucizelerine inanmayanlar: "Bu apaçık bir sihirdir." diyorlar. Sırf inatları yüzünden bu mucizeleri inkâr edenlerin âkıbetlerinin ise çok kötü olacağı haber veriliyor.

Sure-i Celile'de bundan sonra, Hz. Dâvud'a ve Hz. Süleyman'a ilim verildiği beyan ediliyor. Hz. Süleyman'ın, Hz. Dâvud'a vâris olduğu açıklanıyor ve Hz. Süleyman'ın , Cinlerden, İnsanlardan, kuşlardan meydana gelen askerler topladığı ve onların hepsini bir arada sevkettiği beyan ediliyor.

Hz. Süleyman'ın bu ordusu, karınca vâdisine geliyor ve bir dişi karınca bu ordunun geldiğini, ezilmemek için ondan kaçmalarını diğer karıncalara haber veriyor. Hz. Süleyman karıncanın bu sözünü duyuyor ve buna hafifçe gülüyor.

Allah'a şükrediyor ve kendisini salih kullarına katmasını isteyerek dua ediyor.

Hz. Süleyman, kuşları teftiş ediyor. Hüdhüd'ü göremeyince, onun nerede olduğunu soruyor ve hemen gelip mazeretini bildirmezse onu cezalandıracağını veya keseceğini söylüyor. Çok geçmeden Hüdhüd geliyor ve Seba ülkesinden haber getirdiğini söylüyor. Seba halkına bir kadının hükümdarlık ettiğini, onun ve kavminin, güneşe taptıklarını haber veriyor.

Hz. Süleyman, Hüdhüd'ün doğru söyleyip söylemediğini anlamak için, ona, Seba halkını imana davet eden bir mektup verip Seba ülkesine gönderiyor. Hüdhüd mektubu götürüp onlara atıyor. Onlar da mektubu alıp okuyorlar ve Hz. Süleyman'dan geldiğini anlıyorlar. Seba Melikesi adamlarını topluyor ve meseleyi görüşüyor. Adamları, emrinde olduklarını söylüyorlar. Melike ise böyle güçlü hükümdarların, ülkeleri harap ettiklerini söyleyerek ona karşı çıkmayı düşünmüyor ve kendisine hediyeler göndererek cevap veriyor.

Hz. Süleyman, Melike'den gelen hediyeleri önemsemiyor ve onlardan, iman etmelerini istiyor ve aksi halde üzerlerine kuvvetli ordularla gideceğini söylüyor.

Elçilere bu cevabı veren Hz. Süleyman, Melike'nin tahtını, kendisine kimin getireceğini soruyor. Cinlerden bir ifrit onu, Hz. Süleyman'ın, makamından kalkmadan getireceğini söylüyor. Fakat bir başkası, tahtı, göz açıp kapayıncaya kadar getireceğini söylüyor ve dediğini de yapıyor. Sonra tahtın üzerinde bazı değişiklikler yapılıyor ve Melike kalkıp Hz. Süleyman'a geldiğinde ona gösteriliyor. Melike de tıpkı kendi tahtına benzediğini söylüyor ve bu mucizeden önce kendisine ilim verildiğini ve o ilme teslim olduğunu söylüyor. Melike'ye, Hz. Süleyman'ın sırça köşkü gezdiriliyor. Melike, gördüklerinden sonra, âlemlerin rabbi olan Allah'a teslim olarak Müslüman olduğunu ilan ediyor.

Sure-i Celile'de bundan sonra, Salih (a.s.)ın, Semud kavmine Peygamber olarak gönderildiği beyan ediliyor. Salih (a.s.) kavmine, niçin iyilikten evvel kötülüğün gelmesini istediklerini soruyor. Kavmi ise onun yüzünden uğursuzluğa uğradıklarını söylüyor. Salih (a.s.)da, uğursuzluklarının asıl sebebinin kendileri olduklarını ve imtihana çekilen bir kavim olduklarını bildiriyor.

Salih (a.s.)ın kavminin yaşadığı şehirde, yeryüzünde bozgunculuk çıkaran, insanları ıslah edip düzeltmeye çalışmayan dokuz kişi, aralarında sözleşip Salih (a.s.)ı ve ailesini bir gece baskınıyla öldürmeye karar veriyorlar. Fakat Allah Teala onların tuzaklarını başlarına geçiriyor, onları helak edip yok ediyor. İman edenleri ise kurtarıyor.

Bundan sonra, Lut (a.s.)ın, kavmine Peygamber olarak gönderildiği beyan ediliyor. Lut (a.s.) kavmine, hâlâ, o çirkin işi yapmaya devam mı edeceklerini soruyor. Kadınları bırakıp ta erkek erkeğe cinsî münasebette bulunmalarını kını-

yor ve onların, cahil bir kavim olduklarını söylüyor. Fakat kavmi, onun bu ikazlarına aldırmadığı gibi onu yurtlarından da çıkarmak istiyorlar. Bunun üzerine onlara öyle bir azap yağmuru geliyor ki, Lut (a.s.)ın karısı dahil bu cahil kavim yok olup gidiyor.

Bu kıssaların beyanından sonra gelen âyet-i kerimelerde, Allah Teala, Resulullah (s.a.v.) efendimize, inkârcılara sormasını emrediyor ki, o kendilerine tapınılan şeyler mi hayırlıdır, yoksa gökleri, yeri yaratan, yağmuru yağdıran ve onunla çeşitli bitkiler bitiren, denizleri, ırmakları var eden, dağları diken ve her şeyi yerli yerince yaratan Allah mı daha hayırlıdır? Elbette ki Allah Teala herşeyden hayırlı, herşeyden yücedir.

Sure-i Celilede bundan sonra birçok gerçeğe işaret edilip beyan edildikten sonra, yerden "Dâbbe" denilen bir varlığın çıkarılacağı ve bunun, insanlara, kesin olarak inanmalarını söyleyeceği beyan ediliyor.

Sur'a üfürüldüğü zaman, göklerde ve yerde bulunanların dehşetle korkuya kapılacakları, Allah'ın dilediği kimselerin ise bu korkuyu hissetmeyecekleri, bütün varlıkların, bel bükerek Allah'ın huzuruna gelecekleri beyan ediliyor.

Kim bir iyilik yaparsa ona o iyilikten daha hayırlısının verileceği, kimler de kötülük yaparlarsa yüzüstü ateşe atılacakları beyan ediliyor. Ve rabbimizin, mahlukatından hiçbirinin yaptıklarından gafil olmadığı beyan edilerek Sure-i Celile sona eriyor.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

طسٓ ۚ تِلْكَ آيَاتُ الْقُرْآنِ وَكِتَابٍ مُّبِينٍ ﴿١﴾

1- Tâ.Sîn. Bunlar, Kur'an'ın ve apaçık kitabın âyetleridir.

* Mukatta'a harfleri hakkında, Bakara Suresinin başında gerekli izahlar verilmiştir. Buradaki Tâ.Sîn. hakkında da Abdullah b.Abbas şöyle demiştir: "Bu, Allah Teala'nın yaptığı bir yemindir ve Allah Teala kendi ismine yemin etmiştir."

Taberi, Abdullah b.Abbas'ın sözünü izah ederken şöyle demiştir: "Tâ." harfi, Allah Teala'nın "Latif" isminin, Sîn" harfi ise "Semi" isminin kısaltılmışıdır. Buna göre âyetin mânâsı şöyledir: "Herşeyi işiten ve büyük lütuf sahibi olan Allah'a yemin olsun ki, Ey Muhammed, sana indirmiş olduğum bu âyetler, Kur'an'ın âyetleridir. Ve apaçık kitabın âyetleridir. Bunlar, Allah katından sana gönderilmiştir. Ne sen ne de senin dışında herhangi bir yaratık bunları kendiliğinden uydurmuştur. Zira hiçbir kimsenin, bunları meydana getirmeye gücü yetmez.

هُدًى وَبُشْرَىٰ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٢﴾

الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُم بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٣﴾

2-3- Bunlar, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve âhirete kesin olarak iman eden müminlere bir hidayet rehberi ve müjdedir.

Bu Kur'an'ın âyetleri, kendilerine farz kılınan namazları hakkıyla kılan ve zekâtlarını veren, öldükten sonra dirileceklerine kesin olarak inanan müminler için, doğru yolu gösteren bir rehber ve kurtuluşu haber veren bir müjdedir.

* Evet, Kur'an-ı Kerim, müminler için bir rehber, maddi ve manevi hastalıklar için bir şifadır.

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ زَيَّنَّا لَهُمْ أَعْمَالَهُمْ فَهُمْ يَعْمَهُونَ ﴿٤﴾

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَهُمْ سُوءُ الْعَذَابِ وَهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْأَخْسَرُونَ ﴿٥﴾

4- Âhirete iman etmeyenlerin, amellerini süsleyip kendilerine güzel gösterdik. Artık onlar bocalar dururlar.

5- İşte azabın şiddetlisi bunlar içindir. Âhirette de en çok azaba uğrayanlar bunlardır.

Öldükten sonra dirilmeye ve yaptıklarından hesaba çekileceklerine inanmayanların ise, dünyada işledikleri çirkin amelleri kendilerine güzel gösterir ve o amelleri onlara sevdiririz. Böylece onlar, sapık amellerinin içinde bocalayıp dururlar. İşte, dünyada müminlerin eliyle öldürülmek gibi, azapların kötüsü bunlarındır. Âhirette de en çok zarara uğrayanlar bunlardır. Zira bunlar, cehenneme girecekler ve yaptıkları ameller boşa gidecektir.

وَإِنَّكَ لَتُلَقَّى الْقُرْآنَ مِن لَّدُنْ حَكِيمٍ عَلِيمٍ ﴿٦﴾

6- Ey Muhammed, şüphesiz ki sen, bu Kur'anı, hüküm ve hikmet sahibi ve herşeyi hakkıyla bilen Allah'tan almaktasın.

Ey Muhammed, şüphesiz ki sen, Kur'anı, yaratıklarını bir hikmete göre sevk ve idare eden ve onların haberlerini çok iyi bilen Allah'tan alıyorsun. Kur'an sana Allah tarafından ezberletiliyor ve öğretiliyor.

إِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِأَهْلِهِ إِنِّي آنَسْتُ نَارًا سَآتِيكُم مِّنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ آتِيكُم بِشِهَابٍ قَبَسٍ لَّعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٧﴾

فَلَمَّا جَاءَهَا نُودِيَ أَن بُورِكَ مَن فِي النَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَا وَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨﴾

7- Hani bir zaman Musa ailesine: "Ben bir ateş gördüm. Size ondan bir haber getireceğim yahut parlak bir kor getireceğim, belki onunla ısınırsınız." demişti.

8- Ateşin yanına gelince şöyle nida edildi: "Ateşin bulunduğu yerdeki de, çevresindeki de mübarek kılınmıştır. Âlemlerin rabbi olan Allah, her türlü noksanlıktan münezzehtir.

* Âyet-i kerimede: "Ateşin bulunduğu yerdeki de çevresindeki de mübarek kılınmıştır." ifadesi zikredilmektedir. Ateşin bulunduğu yerdeki'nden maksat, bazı müfessirlere göre Allah'ın nurudur. Diğer bazılarına göre ise bizzat ateşin kendisidir. "Ateşin çevresinde olanlar'dan makksadın ise Hz. Musa ve melekler olduğu rivayet edilmektedir.

يَا مُوسَىٰ إِنَّهُ أَنَا اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٩﴾

9- Ey Musa, gerçek şu ki, ben, Aziz ve Hakim olan Allahım.

Ey Musa, gerçek şu ki, ben, düşmanlarından intikam alan, yaptıklarında hüküm ve hikmet sahibi olan Allahım.

وَأَلْقِ عَصَاكَ فَلَمَّا رَآهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ وَلَّىٰ مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ يَا مُوسَىٰ لَا تَخَفْ إِنِّي لَا يَخَافُ لَدَيَّ الْمُرْسَلُونَ ﴿١٠﴾

10- Âsânı bırak. "Musa âsâsının bir yılan gibi kıvrılıp hareket ettiğini görünce, arkasına bakmadan dönüp kaçtı. "Ey Musa, korkma, benim huzurumda Peygamberler asla korkmaz.

Musa'ya "Âsânı yere at." diye nida edildi. Musa, âsâsını yere attı. Âsâ hızlı bir şekilde hareket eden bir yılan şekline döndü. Musa, âsâsının böyle olduğunu görünce, ardına bakmadan kaçmaya başladı. Bunun üzerine ona şöyle seslenildi: "Ey Musa, korkma, geri dön, âsânı tut. Zira benim huzurumda, Peygamber olarak seçip gönderdiğim kimseler korkmazlar.

إِلَّا مَن ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حُسْنًا بَعْدَ سُوٓءٍ فَإِنِّي غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١١﴾

11- Ancak zulmeden, sonra yaptığı kötülüğü bırakıp iyilik yapan olursa ona karşı da ben, bağışlayıcı ve esirgeyiciyim.

* Müfessirler, bu âyet-i kerimenin, bir önceki âyet-i kerime ile bağlantısını düşünerek çeşitli şekillerde izah etmişlerdir. Bu izah şekillerinden biri şöyledir:

"Benim huzurumda Peygamberler asla korkmazlar. Ancak onlardan, kendilerine izin verilmeyen bir ameli işleyerek kendilerine haksızlık edenler müstesna. Bunlar korkarlar. Ey Musa, senin, yılan şekline giren âsândan korkman da, daha önce sebepsiz yere bir adamı öldürmüş olmandandır. Kendilerine haksızlık edenler, yaptıkları kötülükleri bırakıp iyilikler yaparlarsa şüphesiz ki ben, onlara karşı çok affeden ve çok merhamet edenim."

Hasan-ı Basrî ve İbn-i Cüreyc, âyeti bu şekilde izah etmişler, Taberi de bu görüşü tercih etmiştir.

Bazı müfessirlere göre de bu âyetin izahı şöyledir: "Benim huzurumda Peygamberler asla korkmazlar. Fakat Peygamberlerin dışında olan ve salih amelleriyle birlikte kötü ameller de işleyenler korkarlar. Ancak bunlar da kötülükleri bırakıp iyilikler yaparlarsa ben onları çok affeden ve çok merhamet edenim."

Diğer bir izah tarzına göre de âyetin mânâsı şöyledir: "Benim huzurumda Peygamberler korkmazlar. Bir de zulmettikten sonra kötülükleri bırakıp ta iyilikte bulunanlar korkmazlar. Zira ben, çok affeden ve çok merhamet edenim."

وَأَدْخِلْ يَدَكَ فِي جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَآءَ مِنْ غَيْرِ سُوٓءٍ فِي تِسْعِ ءَايَٰتٍ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَقَوْمِهِۦٓ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ قَوْمًا فَٰسِقِينَ ﴿١٢﴾

12- Elini koynuna sok da, Firavun ve kavmine gösterilen dokuz mucizeden biri olarak, kusursuz pırıl pırıl parlayan bembeyaz bir el çıksın.

Çünkü onlar, fâsık bir kavimdir."

* Âyet-i kerimede, Hz. Musa'ya dokuz mucize verildiği zikredilmektedir. Tercih edilen görüşe göre bu dokuz mucize: Âsâ, parlayan el, Tufan, Çekirge, Haşerat, Kurbağa, Kan, Kıtlık yılları ve ürün eksikliğidir. Bunların geniş izahı, İsra Suresinin yüz birinci âyetinde zikredilmiştir.

فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ آيَاتُنَا مُبْصِرَةً قَالُوا هَٰذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿١٣﴾

وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا ۚ فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿١٤﴾

13- Onlara mucizelerimiz açık seçik gelince: "Bu apaçık bir sihirdir." dediler.

14- Vicdanları doğruluğunda kanaat getirdiği halde, sırf zulümleri ve büyüklenmeleri yüzünden, o mucizeleri inkâr ettiler. Bozguncuların âkıbeti nasıl oldu bir bak.

Firavun ve kavmine, Musa'nın doğru söylediğini gösteren dokuz mucize gibi açık deliller gelince, onlar, bu mucizeler karşısında boyun eğip iman etmediler. Bilakis: "Bu apaçık bir sihirdir." dediler. Kalbleri, bu mucizelerin kesin olarak Allah katından olduğuna dair kanaat getirdiği halde, kibirlerini devam ettirmek için bu mucizeleri inkâr ettiler. Ey Muhammed, âyetlerimizi inkâr ederek yeryüzünde bozgunculuk çıkaran bu insanların âkıbetlerinin ne olduğuna bir bak. Onlar, içinde yaşadıkları bağ ve bahçelerinin mevki ve makamlarından çıkarılıp boğuldular.

وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ عِلْمًا ۖ وَقَالَا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي فَضَّلَنَا عَلَىٰ كَثِيرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٥﴾

15- Gerçekten biz, Davud'a ve Süleyman'a ilim verdik. Onlar: Bizi, mümin kullarının birçoğundan üstün kılan Allah'a hamdolsun." dediler.

* Âyet-i kerimede, Hz. Davud'a ve Süleyman'a verildiği beyan edilen ilimden maksat, kuşlarla ve diğer hayvanlarla konuşma ilmidir.

Dâvud ve Süleyman (a.s.), Allah'ın, kendilerine vermiş olduğu nimetlere karşı şükreden iki kul idiler. Allah Teala, onlara birçok nimetler ve meziyetler vermiş, kendilerini, emirlerini tebliğ eden Peygamberler seçmiş böylece onları dünya ve âhirette mutlu kılmıştır.

وَوَرِثَ سُلَيْمَٰنُ دَاوُۥدَ ۖ وَقَالَ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ عُلِّمْنَا مَنطِقَ ٱلطَّيْرِ وَأُوتِينَا مِن
كُلِّ شَىْءٍ ۖ إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ ٱلْفَضْلُ ٱلْمُبِينُ ﴿١٦﴾

16- Süleyman Dâvud'a vâris oldu. "Ey insanlar, bize kuşların dili öğretildi. bize herşeyden bol bol verildi. Şüphesiz ki bu, apaçık bir lütuftur." dedi.

Süleyman, Dâvud'a, iktidar ve Peygamberlikte mirasçı oldu ve kavmine: "Ey insanlar, bize kuşların dilinden anlama ilmi verildi. Bize her hayırlı şeyden de verildi. Şüphesiz ki bunlar, Allah tarafından bize verilmiş apaçık lütuflardır." dedi.

وَحُشِرَ لِسُلَيْمَٰنَ جُنُودُهُۥ مِنَ ٱلْجِنِّ وَٱلْإِنسِ وَٱلطَّيْرِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١٧﴾
حَتَّىٰٓ إِذَآ أَتَوْا عَلَىٰ وَادِ ٱلنَّمْلِ قَالَتْ نَمْلَةٌ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّمْلُ ٱدْخُلُوا۟ مَسَٰكِنَكُمْ
لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمَٰنُ وَجُنُودُهُۥ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٨﴾
فَتَبَسَّمَ ضَاحِكًا مِّن قَوْلِهَا وَقَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِىٓ أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ ٱلَّتِىٓ
أَنْعَمْتَ عَلَىَّ وَعَلَىٰ وَٰلِدَىَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَٰلِحًا تَرْضَىٰهُ وَأَدْخِلْنِى بِرَحْمَتِكَ فِى

عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ ﴿١٩﴾

17- Süleymanın cinlerden, insanlardan ve kuşlardan meydana gelen askerleri toplandı. Hepsi bir arada sevkediliyordu.

18- Nihayet karınca vâdisine geldiklerinde bir dişi karınca: "Ey karıncalar, yuvalarınıza girin, aman Süleyman ve askerleri farkında olmayarak sizi ezmesinler." dedi.

19- Süleyman, karıncanın sözüne hafifçe güldü ve şöyle dedi: "Rabbim, bana ve anne babama lütfuttiğin nimete şükretmemi, razı olacağın salih amel işlememi bana ilham et. Rahmetinle beni salih kullarının arasına kat."

* Allah Teala, bu âyeti kerimelerde, Hz. Süleyman'a verilen iktidarın büyüklüğünü ve güçlülüğünü beyan ediyor. Onun ordusunun sadece insanlardan değil, cinlerden, insanlardan ve kuşlardan meydana geldiğini beyan ediyor.

Hz. Süleyman'ın, karıncanın şikâyetini dahi anlayıp onun çiğnenmesini önlediğini açıklıyor. Böylece Hz. Süleyman'a verilen nimetlerin ne kadar büyük olduğu ortaya çıkıyor.

Hz. Süleyman ve ordusunun gelmekte olduğunu diğer karıncalara haber veren dişi karıncanın, kanatlı bir karınca ioduğu rivayet edilmektedir.

Süleyman (a.s.) karıncanın konuştuklarını duyunca gülümsedi ve Allah'a yalvararak: "Ey rabbim, bana ve anne babama lütfettiğin nimetlere karşı şükretmeyi ve senin razı olacağın salih amelleri işlemeyi bana nasip et ve beni rahmetinle salih kullarının içine kat." dedi. Hz. Süleyman, salih kulların içine katılmanın, yapılan amellerle değil, ancak Allah'ın rahmetiyle olacağını söylemiş böylece kulun, yaptığı ameller sebebiyle şımarmaması gerektiğini ortaya koymuştur.

وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَالِيَ لَا أَرَى الْهُدْهُدَ أَمْ كَانَ مِنَ الْغَائِبِينَ ﴿٢٠﴾

لَأُعَذِّبَنَّهُ عَذَابًا شَدِيدًا أَوْ لَأَاذْبَحَنَّهُ أَوْ لَيَأْتِيَنِّي بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٢١﴾

20- Süleyman kuşları teftiş etti ve şöyle dedi: "Neden Hüdüdü göremiyorum, yoksa kayıplara mı karıştı?"

21- Onu mutlaka şiddetli bir azaba uğratacağım veya keseceğim yahut da bana, mazereti için apaçık bir delil getirmelidir.

* Hz. Süleyman'ın, "Hüdhüd" denen kuşu araştırmasının sebebi, bu kuşun, Hz. Süleyman'a yeraltı sularını haber vermesidir. Rivayete göre Hz. Süley-

man, yolculuğu esnasında çöllerde bulunduğu sırada bu kuşu çağırır suyun nerede ve ne kadar derinde bulunduğunu ona sorar o da suyun yerini haber verirdi. Hz. Süleyman da cinlerin yardımıyla o suyu çıkarırdı.

Bazı âlimlere göre ise, Hz. Süleyman'ın, Hüdhüd'ü aramasının sebebi, kuşlara nöbet tutturmasıdır. Hüdhüd nöbetine gelmediği için aranmıştır.

Âyet-i kerimede Hz. Süleyman'ın, Hüdhüd'ü mutlaka şiddetli bir azaba uğratacağı zikredilmektedir. Buradaki azaptan maksadın, kuşun kanatlarının yolunması olduğu rivayet edilmektedir.

فَمَكَثَ غَيْرَ بَعِيدٍ فَقَالَ أَحَطْتُ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهِ وَجِئْتُكَ مِن سَبَإٍ بِنَبَإٍ يَقِينٍ ﴿٢٢﴾

22- Çok beklemeden Hüdhüd geldi ve Süleyman'a şöyle dedi: "Malumunuz olmayan bir hususu öğrendim. Size Seba'dan kesin bir haber getirdim.

Süleyman Hüdhüd'ün nerede olduğunu sorduktan kısa bir süre sonra Hüdhüd çıkıp geldi. O, Hüdhüd'e nerede olduğunu sordu. Hüdhüd ise ona: "Ey Süleyman ben senin bilmediğin şeyleri öğrendim. Ben sana "Seba" ülkesinden kesin bir haber getirdim." dedi.

* "Seba" Yemen civarındaki bir yerin adıdır. Aslında bu "Himyer" kabilesine verilen bir isimdir. Bu ad daha sonra onların hakim oldukları topraklara verilmiştir.

إِنِّي وَجَدتُّ امْرَأَةً تَمْلِكُهُمْ وَأُوتِيَتْ مِن كُلِّ شَيْءٍ وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ ﴿٢٣﴾

23- Ben, Seba halkına hükümdarlık eden bir kadın buldum. Herşey onun emrine verilmiş, kendisinin büyük bir tahtı da var.

Hüdhüd, sözlerine devamla şöyle dedi: "Ben, Seba halkına hükmeden bir kadın buldum. Ona, dünyadaki her türlü imkân verilmiş. Onun, çok azametli bir tahtı da var."

* Hz. Süleyman, Hüdhüd'ün bu sözlerini onun kaybolmasına bir mazeret olarak kabul etmiştir. Zira o, yeryüzünde kendisinden başka bir hükümdar bulunduğunu bilmiyor ayrıca Allah yolunda cihad etmeyi de çok seviyordu. Hüd-

hüd'ün, Seba ülkesinde, Allah'ı bırakıp güneşe tapan bir kavmin bulunduğunu, bu kavmin hükümdarının da bir kadın olduğunu haber vermesi, Hz.Süleyman'ın cihad etmesine ve orayı kendi ülkesine bağlamasına bir zemin hazırlamıştı. Bu sebeple bu olay, Hz.Süleyman için büyük bir olaydı ve bunun haber verilmesi de Hüdhüd'ün affedilmesi için yeterli bir sebepti.

وَجَدْتُهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ مِن دُونِ اللَّهِ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ
عَنِ السَّبِيلِ فَهُمْ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٢٤﴾

24- Kendisini ve kavmini de Allah'ı bırakıp güneşe secde eder buldum. Şeytan, yaptıkları amelleri süsleyip kendilerine güzel göstermiş ve onları doğru yoldan alıkoymuş. Bu yüzden hidayete eremiyorlar.

Hüdhüd sözlerine devamla şöyle dedi: "Ben, Seba Kraliçesi'ni de halkını da, Allah'ı bırakmış güneşe tapıyorlar buldum. Güneşe tapmalarını Şeytan onlara süslü göstermiş, kalblerine sevdirmiş. Böylece onları hak yoldan uzaklaştırmış ta onlar, doğru yolu bulamaz olmuşlar."

* Burada adı geçen Kraliçe'nin isminin "Belkıs" babasının isminin de "Şerahil" veya "Ziserh" olduğu rivayet edilmektedir. Belkıs'ın, Yemen'in "San'a" şehrine üç mil uzaklıkta bulunan "Me'rib" şehrinde yaşadığı, üçyüz on kişilik bir Şûr'a heyetinin bulunduğu, altın ve mücevheratla işlenmiş büyük bir tahtı bulunduğu rivayet edilmektedir.

أَلَّا يَسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ وَمَا
تُعْلِنُونَ ﴿٢٥﴾
اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿٢٦﴾

25- Göklerde ve yerde gizli olan şeyleri açığa çıkaran, gizlediğiniz ve açıkladığınız şeyleri bilen Allah'a secde etmemeleri için şeytan onlara böyle yaptı.

26- O Allah ki, ondan başka ilah yoktur. Yüce "Arş'ın" rabbidir.

* Âyet-i kerimede, Allah Teala'nın, göklerin ve yerin gizliliklerini ortaya çıkardığı beyan edilmektedir. Burada ifade edilen "Göklerin gizliliği"nden maksat, göklerden inen yağmurlar ve orada bulunan varlıkların sırları, yerlerden biten bitkiler ve orada yaşayan varlıkların gizlilikleridir.

Göklerle yer daha önce bitişikken Allah Teala onları birbirinden ayırmış, gökleri yağmur yağdırır, yerleri de bitkiler bitirir hale getirmiş böylece onların gizliliklerini açığa çıkarmıştır.

Bu âyet-i kerimelerde, Hüdhüd kuşunun, Allah'ı bırakıp ta güneşe tapan insanları kınadığı ve ibadete layık olanın ancak Allah Teala olduğunu zikrettiği beyan edilmektedir. Bu da Hüdhüd kuşunun kıymetini ifade eder.

Peygamber efendimiz (s.a.v.) bir Hadis-i Şerifinde, Hüdhüd'ün öldürülmesini yasaklamıştır. Abdullah b.Abbas diyor ki:

قال: إنَّ النَّبِي ﷺ نهى عن قتل أربع من الدواب: النملة، والنحلة، والهدهد، والصرد.

"Resulullah (s.a.v.) dört hayvanın öldürülmesini yasaklamıştır. Bunlar, Karınca, Arı, Hüdhüd Kuşu (Çavuş Kuşu) ve Göçeğen kuşudur."(1)

قَالَ سَنَنظُرُ أَصَدَقْتَ أَمْ كُنتَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٢٧﴾

اذْهَب بِّكِتَابِي هَٰذَا فَأَلْقِهْ إِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ فَانظُرْ مَاذَا يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾

27- Süleyman Hüdhüd'e şöyle dedi: "Bakacağız, doğru mu söylüyor-

(1) Ebu Dâvûd K. el-Edeb, bab: 164, Hadis No 5267/İbn-i Mâce K. es-Sayd bab: 10, Hadis No 3223/Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 1 S. 332

sun yoksa yalancılardan mısın?

28- Bu mektubu götür onlara at. Sonra da onlardan uzaklaş ve neye başvuruyorlar bak."

Süleyman Hüdhüd'e: "Bizden uzaklaşmanı mazur göstermeye çalıştığın şeye bakacağız. Bakalım sen, verdiğin haberde doğru musun? Yoksa yalancılardan mısın? Şimdi şu mektubumu götür ve onlara at. Sonra da durup ne yaptıklarına bak ve dönüp tekrar bana gel." dedi.

Hüdhüd, Süleyman (a.s.)ın emri gereğince mektubu götürüp Belkıs'ın oturduğu sarayın penceresinden içeriye attı. Sonra saygıyla geri döndü. Seba Melikesi kuşun bu davranışına şaştı. Mektubu alıp açtı ve yazılı olanları gördü ve şöyle dedi:

قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَؤُا إِنِّي أُلْقِيَ إِلَيَّ كِتَابٌ كَرِيمٌ ﴿٢٩﴾

إِنَّهُ مِن سُلَيْمَانَ وَإِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ ﴿٣٠﴾

أَلَّا تَعْلُوا عَلَيَّ وَأْتُونِي مُسْلِمِينَ ﴿٣١﴾

قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَؤُا أَفْتُونِي فِي أَمْرِي مَا كُنتُ قَاطِعَةً أَمْرًا حَتَّىٰ تَشْهَدُونِ ﴿٣٢﴾

29- Seba Melikesi şöyle dedi: "Ey ileri gelenler, bana çok önemli bir mektup bırakıldı.

30-31- Mektup Süleyman'dan geliyor ve orada: "Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla başlıyorum. Bana karşı büyüklük taslamayın, bana, Müslümanlar olarak gelin." diye yazıyor.

32- Seba Melikesi: "Ey ileri gelenler, bu işim hakkında bana fikirlerinizi bildirin. Şimdiye kadar hiçbir mevzuda, sizinle müşavere edip görüşlerinizi almadan kesin karar vermedim." dedi.

* Seba melikesi Belkıs, Hz. Süleyman tarafından kendisine gönderilen mektubun çok önemli oduğunu zikretmiştir. Bunun sebebi ise, mektubun bir hükümdar tarafında gönderilmesi veya farklı bir mühürle mühürlenmiş olması yahut bir kuş tarafından getirilmiş olması ya da çok veciz bir mektup olmasıdır.

Hz. Süleyman, Seba Kraliçesi'ne ve halkına, kendisine karşı üstünlük taslamamalarını, güneşe tapmayı bırakıp Allah'a ibadet etmelerini ve kendisine tes-

lim olmalarını bildirmişti. Bu da, Hz. Süleyman'ın, büyük bir iktidar sahibi ve Allah'ın emirlerini tebliğ eden bir Peygamber olduğunu gösteriyordu. Bu sebeple Seba Melikesi bütün müşavirlerini toplayarak işin ciddî olduğunu onlara bildirdi ve bu hususta görüşlerini beyan etmelerini istedi.

قَالُوا نَحْنُ أُولُوا قُوَّةٍ وَأُولُوا بَأْسٍ شَدِيدٍ وَالْأَمْرُ إِلَيْكِ فَانْظُرِي مَاذَا تَأْمُرِينَ ﴿٣٣﴾

33- İleri gelenler: "Bizler, güçlü kuvvetli kimseler ve cesur savaşçılarız. Fakat, emir senindir. Artık bak, ne emredeceksin." dediler.

* Seba Melikesinin etrafında bulunan ileri gelenler, Hz. Süleyman ile savaşmaya hazır olduklarını, zira savaş için gereken güç ve cesarete sahib olduklarını bildirdikten sonra kesin kararın Melike'ye ait olduğunu, o ne emir verirse ona uymaya hazır olduklarını bildirmişlerdir.

قَالَتْ إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوا أَعِزَّةَ أَهْلِهَا أَذِلَّةً وَكَذَٰلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٣٤﴾

وَإِنِّي مُرْسِلَةٌ إِلَيْهِم بِهَدِيَّةٍ فَنَاظِرَةٌ بِمَ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُونَ ﴿٣٥﴾

34- Melike şöyle dedi: "Hükümdarlar bir ülkeye girdiler mi, orayı bozup perişan ederler, halkının şereflilerini zelil kılarlar. Hep böyle yaparlar.

35- Ben onlara bir hediye göndereyim de, elçiler ne ile dönecekler bakayım."

Seba Melikesi Belkis, kendileriyle istişare ettiği adamlarına şöyle dedi: "Hükümdarlar bir ülkeye zorla girince orayı harabeye çevirirler. Oranın şerefli insanlarını köleleştirerek zelil kılarlar. Hükümdarlar hep böyle yaparlar. Ben, Süleyman'a ve taraftarlarına bir hediye göndereceğim ve elçilerin nasıl bir intiba

ile döneceklerine bakacağım."

* Rivayete göre Seba Melikesi Belkıs Hz.Süleyman'a hediyeleri gönderirken kendi adamlarına şöyle demiş: "Biz ona hediyeler göndererek onun bir Kral mı yoksa Peygamber mi olduğunu öğrenmiş oluruz. Eğer bir Kral ise hediyeleri alıp kabul eder. Böylece şerrinden de emin oluruz. Şayet bir Peygamber ise hediyeler için dâvâsından vazgeçmez."

Belkıs'ın gönderdği hediyelerin neler olduğu hakkında çeşitli rivayetler zikredilmiştir. Bazı rivayetlere göre bu hediyeler, erkek elbisesi giydirilmiş cariyeler ve kadın elbisesi giydirilmiş kölelerdir. Rivayete göre Hz. Süleyman'ın, bunları birbirinden ayırdetmesi halinde Peygamber olduğu ortaya çıkacakmış.

Bazı rivayetlere göre ise bu hediyler, ipek torbalar içerisine konmuş altın külçeleridir. Elçiler bu altın külçelerle Hz. Süleyman'ın ülkesine vardıklarında bütün yol kenarlarında altın külçeler bulunduğunu ve kimsenin bunlara değer vermediğini görmüşler, böylece götürdükleri hediyelerinin çok basit şeyler olduğunu sanmışlardır. Zira Hz. Süleyman, Cinler vasıtasıyla kerpiçleri altın suyuyla yaldızlatmış ve yolların kenarlarına attırmıştır.

Diğer bazı rivayetlere göre de bu hediye, bir kerpiç büyüklüğünde olan altın külçeydi. Yine başka bir rivayete göre de bu hediyeler, Krallara yaraşan birtakım eşyalardı.

فَلَمَّا جَآءَ سُلَيْمٰنَ قَالَ اَتُمِدُّوْنَنِ بِمَالٍ فَمَآ اٰتٰىنِۦَ اللّٰهُ خَيْرٌ مِّمَّآ اٰتٰىكُمْ بَلْ اَنْتُمْ بِهَدِيَّتِكُمْ
تَفْرَحُوْنَ ﴿٣٦﴾

اِرْجِعْ اِلَيْهِمْ فَلَنَاْتِيَنَّهُمْ بِجُنُوْدٍ لَّا قِبَلَ لَهُمْ بِهَا وَلَنُخْرِجَنَّهُمْ مِّنْهَآ اَذِلَّةً وَّهُمْ
صٰغِرُوْنَ ﴿٣٧﴾

36- Elçi Süleyman'a geldiğinde Süleyman şöyle dedi: "Siz bana mal ile yardım mı etmek istiyorsunuz? Allah'ın bana verdiği, size verdiğinden çok daha hayırlıdır. Doğrusu, hediyenizle ancak siz sevinirsiniz.

37- Dön, hediyeyi onlara geri götür. Yemin olsun ki onlara, karşı koyamayacakları ordularla geliriz de, mutlaka onları oradan zelil bir halde boyun eğmiş olarak çıkarırız"

Seba Melikesinin elçisi, Süleyman'a hediyelerle birlikte varınca Süleyman ona şöyle dedi: "Siz beni mal ile mi savsaklamak istiyorsunuz? Allah'ın

bana verdiği mal ve mülk, size verdiklerinden daha fazla ve daha hayırlıdır. Hediyeleriniz sizin olsun. Onlarla ancak sizler sevinirsiniz. Zira sizler sadece dünya hayatına inanıyorsunuz. Benim ise dünya malına ihtiyacım yoktur. Ey elçi, sen bu getirdiğin hediyeleri al ve geri dön. Yemin olsun ki biz onlara öyle güçlü ordularla geliriz ki, onların o orduya karşı koymaya güçleri yetmez. Ve onları, ülkelerinden zelil ve hakir olarak çıkarırız da Müslüman olmak zorunda kalırlar.

قَالَ يَٰٓأَيُّهَا ٱلْمَلَؤُا۟ أَيُّكُمْ يَأْتِينِى بِعَرْشِهَا قَبْلَ أَن يَأْتُونِى مُسْلِمِينَ ﴿٣٨﴾

38- Süleyman: "Ey ileri gelenler, onlar bana Müslüman olarak gelmeden önce, o Melike'nin tahtını bana hanginiz getirebilir?" dedi.

* Bazı müfessirler buradaki: "Onlar bana Müslüman olarak gelmeden önce." ifadesini: "Onlar bana boyun eğerek gelmeden önce." şeklinde izah etmişlerdir.

Hz. Süleyman'ın, Belkıs'ın ve Seba halkının, boyun eğerek gelmelerinden önce, Belkıs'ın tahtının getirilmesini istemesinin sebebi, bazı müfessirlere göre, Müslüman olarak gelmeleri halinde Taht'a el koymanın haram olmasıdır. Bunlara göre Hz. Süleyman taht'a el koymak istemekte bu sebeple de acele etmektedir. Bu görüş Katade'den nakledilmektedir.

Bazılarına göre ise bunun sebebi, Hz. Süleyman'ın, Seba Melikesini küçük düşürmek istemesidir. İbn-i Zeyd bu görüştedir.

Taberi ise Hz. Süleyman'ın, tahtın getirilmesinde acele etmesinin sebebinin, Peygamberliğini ispatlamak ve Allah'ın yüce kudretini göstermek olduğunu söylemiştir. Zira bir anda muhteşem bir tahtın Yemen'den Filistin'e getirilmesi büyük bir hadisedir. Bunun karşısında Allah'ın kudretinin büyüklüğünü kabul etmemek mümkün değildir.

قَالَ عِفْرِيتٌ مِّنَ ٱلْجِنِّ أَنَا۠ ءَاتِيكَ بِهِۦ قَبْلَ أَن تَقُومَ مِن مَّقَامِكَ وَإِنِّى عَلَيْهِ لَقَوِىٌّ أَمِينٌ

﴿٣٩﴾

39- Cinlerden bir İfrit: "Sen makamından kalkmadan evvel, ben onu sana getiririm. Doğrusu, onu getirmeye benim gücüm yeter ve ben emin bir kimseyim." dedi.

Cinlerin ileri gelenlerinden cevval biri, Süleyman'a şöyle dedi: "Ben, Seba Melikesi Belkıs'ın tahtını, sen, insanların arasında hüküm verme meclisinden kalkmadan önce sana getiririm. Şüphesiz ki ben, onu getirmeye gücü yeten ve güvenilir biriyim. Taht'a veya Melikeye hıyanet edecek biri değilim."

* Âyette zikredilen bu Cin'in adının "Kuzen" olduğu rivayet edilmektedir.

قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ فَلَمَّا
رَآهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قَالَ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي ءَأَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ وَمَنْ
شَكَرَ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٌ ﴿٤٠﴾

40- Nezdinde kitaptan ilim bulunan biri: "Ben onu sana, gözünü açıp kapamadan getireceğim." dedi. Süleyman, taht'ı yanında duruyor görünce: "Bu, rabbimin bir lütfudur. Şükür mü yoksa nankörlük mü edeceğimi sınaması içindir. Kim şükrederse ancak kendisi için şükretmiş olur. Kim de nankörlük ederse şüphesiz ki, rabbim hiçbir şeye muhtaç değildir, büyük lütuf sahibidir" dedi.

* Âyet-i kerimede, nezdinde kitaptan ilim bulunanın, Belkıs'ın tahtını bir anda Hz. Süleyman'a getireceğini söylediği ifade edilmektedir.

"Nezdinde ilim bulunan'dan maksadın, insanlardan âlim bir kimse olduğu rivayet edilmektedir. Ancak bu kişinin ismi ve sıfatları hakkında farklı rivayetler vardır.

Abdullah b.Abbas ve Yezid b.Ruman'a göre bu zat, Hz. Süleyman'ın kâtipliğini yapan "Âsif b.Berhiya"dır. Bu kişi takva sahibi birisiydi. Allah'ın ismi â'zamını bilirdi.

Katade'ye göre ise bu zatın ismi "Belhiya'dır. Bazılarına göre ise "Zünnur"dur.

İbn-i Zeyd'e göre ise bu zat, denizin içinde bir adada yaşayan takva sahibi bir kul idi. Allah'a isimlerinden biri ile dua etti böylece Melike'nin taht'ı Hz. Süleyman'ın önünde görünüverdi.

Müfessirler, bu zatın "Kitaptan bildiği ilmin" ne olduğu hakkında da çeşitli rivayetler zikretmişlerdir. Bazılarına göre bu ilimden maksat, Allahın bir ismidir. onunla kendisine dua edildiğinde duayı kabul eder. Ancak bu ismin hangi

isim olduğu bilinmemektedir.

Mücahid, "Kendisine ilim verilen zat"ın, Allah'ın "Zülcela-i Vel İkram" isimleriyle dua ettiğini söylemiş Zührî ise: "Yâ İlahenâ Ve İlahe Külli Şey'in İlahen Vâhiden Lâ İlahe İlla Ente İ'tinî Bi Arşihâ" "Ey İlahımız ve herşeyin tek ilahı olan Allahım. Senden başka hiçbir ilah yoktur. Sen o kadının tahtını bana getir." diye dua ettiği nakledilmiştir.

Âyet'i kerimede geçen "Gözünü açıp kapamadan getireceğim." ifadesini, Said b.Cübeyr ve Ma'mar, göz görecek kadar bir mesafede bulunan bir kimsenin, sana gelmesinden önce ben onu sana getireceğim." şeklinde izah etmişlerdir.

Vehb b.Münebbih ise: "Senin bakışın, gözlerin görebileceği mesafeye henüz ulaşmadan ben onu sana getireceğim." şeklinde izah etmiştir.

Bazıları ise bu ifadeyi şöyle izah etmişlerdir: "Sen, tahtın geleceği yöne doğru bak. Gözünü oradan ayırmadan ben o tahtı sana getireceğim." şeklinde izah etmişlerdir.

Âyet-i kerimede geçen "Süleyman taht'ı yanında görünce" ifadesi, tahtın, hemen Süleyman aleyhisselamın yanına geldiğini açıklamaktadır.

Bazı âlimler, nezdinde Allah'ın kitabından ilim bulunan zatın dua etmesi üzerine, taht'ın bulunduğu yerden, yere gömülüp Hz. Süleyman'ın önünden çıktığını söylemişlerdir.

"Bu, rabbimin bir lütfudur. Şükür mü yoksa nankörlük mü edeceğimi sınaması içindir." ifadesi ise şöyle izah edilmiştir: "Rabbim, beni nimetlerine karşı imtihan etmektedir." Veya "Rabbim beni Melike'ye karşı imtihan etmektedir." Yahut: "Rabbim beni, bu kıymetli taht'a karşı imtihan etmektedir. Benim,şükür mü, yoksa nankörlük mü edeceğimi ortaya çıkarmak istemektedir."

قَالَ نَكِّرُوا لَهَا عَرْشَهَا نَنظُرْ أَتَهْتَدِي أَمْ تَكُونُ مِنَ الَّذِينَ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٤١﴾

41- Süleyman: "Onun tahtını tanınmaz hale getirin, bakalım tanıyabilecek mi? Yoksa tanımayanlardan mı olacak?" dedi.

* Seba Melikesi'nin tahtı getirildikten sonra kendisi de geldiğinde, Hz. Süleyman, Melike'nin zekâsını ölçmek için onun tahtında bazı değişiklikler yapılmasını emretmiştir. Bu değişiklik, tahttaki bazı işlemelerin çıkarılması veya bazı renklerin değiştirilmesi yahut bazı şeylerin ilave edilerek bazı şeylerin de

eksiltilmesi şeklinde olduğu rivayet edilmektedir.

فَلَمَّا جَآءَتْ قِيلَ أَهَٰكَذَا عَرْشُكِ ۖ قَالَتْ كَأَنَّهُۥ هُوَ ۚ وَأُوتِينَا ٱلْعِلْمَ مِن قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِينَ ﴿٤٢﴾

42- Melike gelince: "Senin tahtın da böyle mi?" denildi. O da şöyle dedi: "Tıpkı o'dur. Bundan önce bize ilim verilmişti biz de Müslüman olmuştuk."

* Âyet-i kerimenin sonunda: "Bundan önce bize ilim verilmişti. Biz de Müslüman olmuştuk." ifadesini zikredilmektedir.

Mücahid ve Said b.Cübeyr, âyetin bu bölümünün, Hz. Süleyman'ın sözü olduğunu söylemişler ve şöyle izah etmişlerdir: "Bu kadından önce bize, Allah'ın varlığı ve kudreti hakkında ilim verilmişti. Biz, bu kadından önce Allah'a boyun eğip Müslüman olanlardanız." Taberi ve İbn-i Kesir de bu görüşü tercih etmişlerdir.

Bazı âlimlere göre âyetin bu bölümü Seba Melikesi'nin sözüdür. Buna göre ise âyetin izahı şöyledir: "Seba Melikesi şöyle demiştir: "Bu mucizeden önce Allah'ın varlığı, kudreti ve Süleyman"ın Peygamberliği hakkında bizim bilgimiz oldu ve bizler İslâm'ı kabul ettik."

وَصَدَّهَا مَا كَانَت تَّعْبُدُ مِن دُونِ ٱللَّهِ ۖ إِنَّهَا كَانَتْ مِن قَوْمٍ كَٰفِرِينَ ﴿٤٣﴾

43- Allah'tan başka taptığı şeyler o Melikeyi (Tevhid dinine girmekten) alıkoymuştu. Çünkü kendisi kâfir bir kavimdendi.

* Müfessirler bu âyet-i kerimeyi çeşitli şekillerde izah etmişlerdir. Bu izah şekillerinden biri mealde verilen şekildir.

Diğer bir izah şekli de şöyledir: "Süleyman, Melike'nin, Allah'tan başkasına tapmasına engel oldu. Çünkü o, kâfir bir kavimdendi."

Başka bir izah şekli de şöyledir: "Allah, Melike'yi İslam'a yönelterek, kendisinden başkasına tapmasına engel oldu. Çünkü o Melike kâfir bir kavimdendi."

قِيلَ لَهَا ٱدْخُلِى ٱلصَّرْحَ ۖ فَلَمَّا رَأَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ عَن سَاقَيْهَا ۚ

قَالَ إِنَّهُ صَرْحٌ مُّمَرَّدٌ مِّن قَوَارِيرَ ۗ قَالَتْ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي وَأَسْلَمْتُ
مَعَ سُلَيْمَانَ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٤﴾

44- Melike'ye: "Köşk'e gir." denildi. O, köşkü görünce, derin su sanıp bacaklarını sıvadı. Süleyman: "Bu, sırçadan yapılmış bir köşktür." dedi. Melike: "Rabbim, ben gerçekten kendime zulmetmişim. Şimde Süleyman'la beraber, âlemlerin rabbi olan Allah'a teslim olup Müslüman oldum." dedi.

* Vehb b.Münebbih diyor ki: "Hz. Süleyman, Seba Melikesi'nin geleceğini duyunca Cinlere emrederek Kristalden bir köşk yaptırmış, köşkün altından su akıtmış ve suyun içine çeşitli deniz hayvanları koydurtmuştur. Kendisi de tahtını köşkün ortasına koyarak üzerine oturmuş vaziyette beklemiştir. Belkıs gelince köşke girmesini emretmiş o da kristalden yapılmış köşkün altından akan suya basacağını zannetmiş ve bacaklarını sıvamıştır.

Hz. Süleyman'ın böyle bir köşk yaptırmasının sebebi, kendi saltanatının, Melike'nin saltanatından daha büyük olduğunu göstermek veya Melike'nin zekâsını ölçmek yahut Melike'nin bedeni hakkında söylenen sözlerin doğru olup olmadığını öğrenerek onunla evlenip evlenemeyeceğine karar vermek istemesidir.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ فَإِذَا هُمْ
فَرِيقَانِ يَخْتَصِمُونَ ﴿٤٥﴾

45- Gerçekten biz, Semud kavmine: "Allah'a kulluk edin." desin diye kardeşleri Salih'i, Peygamber olarak gönderdik. Bir de ne görsün, onlar, birbirleriyle çekişen iki fırka olmuşlar.

Şüphesiz ki biz, yalnız Allaha kullak etmeleri, hiçbirşeyi ona ortak koşmamaları için Semud kavmine, kardeşleri Salih'i Peygamber olarak gönderdik. Salih onlara gelip kendilerini Allah'a davet edince, onlar Salih'e iman eden müminler ve iman etmeyen kâfirler olarak iki guruba ayrıldılar ve birbirleriyle çekişmeye başladılar.

* Bu hususlar diğer âyetlerde de şöyle açıklanmaktadır: "Kavminin büyüklük taslayan ileri gelenleri, aralarında küçümsedikleri iman edenlere dediler ki: "Salih'in, rabbi tarafından Peygamber olarak gönderildiğini gerçekten biliyor musunuz?" Onlar da: "Şüphesiz biz, onunla gönderilenlere iman ediyoruz" dediler." "O büyüklük taslayanlar ise: "Şüphesiz sizin iman ettiğinizi biz inkâr ediyoruz." dediler.(2)

قَالَ يَٰقَوْمِ لِمَ تَسْتَعْجِلُونَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ ۖ لَوْلَا تَسْتَغْفِرُونَ اللَّهَ
لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٤٦﴾

46- Salih: "Ey kavmim, niçin iyilikten evvel, hemen kötlüğün gelmesini istiyorsunuz? Allah'tan, bağışlanmanızı dileseniz ya. Belki merhamet edilirsiniz." dedi.

Salih, kavmine şöyle demişti: "Ey kavmim, niçin, Allah'ın rahmetinden önce azabının acele gelmesini istiyorsunuz? İnkârcılığınızdan vazgeçip Allah'a tevbe etsenize. Böylece Allah, tevbeniz vasıtasıyla size merhamet etmiş olur.

قَالُوا اطَّيَّرْنَا بِكَ وَبِمَن مَّعَكَ ۚ قَالَ طَٰٓئِرُكُمْ عِندَ اللَّهِ ۖ بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ
تُفْتَنُونَ ﴿٤٧﴾

47- Kavmi: "Senin ve beraberindekilerin yüzünden uğursuzluğa uğradık." dediler. Salih de: "Uğursuzluğunuzun sebebi, Allah nezdindedir. Doğrusu siz, imtihana çekilen bir kavimsiniz." dedi.

Semud kavmi, kendilerine Peygamber olarak gönderilen Salih'e şu cevabı verdi: "Senin ve sana iman edenlerin yüzünden uğursuzluğa düştük. Falımıza baktırdık, başımıza felaketlerin geleceğini anladık." Salih de dedi ki: "Uğursuzluğunuzun sebebi Allah katındadır. Gerçekten siz, imtihana çekilen bir kavimsiniz. Allah, beni göndererek sizin itaat edip etmeyeceğinizi ortaya çıkarmak iste-

(2) A'raf suresi, âyet: 75,.76

mekedir. Sizlere şimdilik bir mühlet verilmektedir."

وَكَانَ فِي الْمَدِينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿٤٨﴾

48- O şehirde, yeryüzünde bozgunculuk çıkaran, ıslah edip düzeltmeye çalışmayan dokuz kişi vardı.

* Allah Teala bu âyet-i kerimede, Salih (a.s.)ın şehri olan "Hicr"de, yeryüzünde bozgunculuk çıkaran ve ıslahatı düşünmeyen dokuz kişiden haber vermektedir. Bunların suçları, yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaları, Allah'ı inkâr etmleri ve ona karşı gelmeleridir. Ayrıca Salih (a.s.)a mucize olarak gönderilen deveyi kesenler ve Salih (a.s.)ı öldürmeyi planlayanlar da bunlardır. Bu itibarla bütün kâfirler yeryüzünde bozgunculuk çıkardıkları halde özellikle bu dokuz kişi zikredilmiştir.

Allah Teala, bunların, Salih (a.s.) aleyhine nasıl bir tezgâh kurduklarını beyan ederek buyuruyor ki:

قَالُوا تَقَاسَمُوا بِاللَّهِ لَنُبَيِّتَنَّهُ وَأَهْلَهُ ثُمَّ لَنَقُولَنَّ لِوَلِيِّهِ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ أَهْلِهِ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٤٩﴾

49- Aralarında Allah'a yemin ederek şöyle konuştular: "Salihi ve ailesini bir gece baskınıyla öldürelim. Sonra da akrabasına: "Yakınlarınızın öldürülmesinden haberimiz yok. Şüphesiz bizler, doğru kimseleriz." diyelim.

* Yurardaki âyette zikredilen bu dokuz kişi, deveyi kestikten sonra Salih (a.s.) ve ailesini öldürüp akrabalarına da: "Bizim, herhangi bir şeyden haberimiz yok." demek için aralarında anlaşmışlar ve bu maksatla yola çıkmışlar. Melekler onların başlarına taş yağdırarak beyinlerini patlatmıştır. Onlar, kendilerini bekleyen arkadaşlarının yanına varmayınca arkadaşları gelip onların başlarının taşlar-

la ezildiğini görmüşlerdir.

وَمَكَرُوا۟ مَكْرًا وَمَكَرْنَا مَكْرًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٠﴾

فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ مَكْرِهِمْ أَنَّا دَمَّرْنَٰهُمْ وَقَوْمَهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥١﴾

فَتِلْكَ بُيُوتُهُمْ خَاوِيَةًۢ بِمَا ظَلَمُوٓا۟ ۗ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَةً لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥٢﴾

وَأَنجَيْنَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَكَانُوا۟ يَتَّقُونَ ﴿٥٣﴾

50- Onlar bir tuzak kurdular. Biz de, onlar farkına varmadan, tuzaklarını alt üst ediverdik.

51- Tuzaklarının âkıbeti, nasıl oldu bir bak. Biz onları da, kavimlerini de toptan helak ettik.

52- İşte zulümleri yüzünden, harap olmuş bomboş evleri. Şüphesiz ki bunda bilen bir kavim için, büyük bir ibret vardır.

53- iman edip Allah'tan korkanları kurtardık.

* Evet, Salih (a.s.)ın kavmi Semud, kurdukları tuzağa kendileri düştüler. Hepsi helak olup gitti. Helak olmaları çok ibret verici idi. Bu hususta diğer âyetlerde de şöyle buyurulmaktadır. "Bunun üzerine onları şiddetli bir sarsıntı yakalayıverdi de evlerinde dizüstü kapanıp kaldılar." "Salih onlardan yüzçevirdi ve şöyle dedi: "Ey kavmim, ben, rabbimin vahyini size tebliğ ettim ve size nasihat ettim. Fakat siz, nasihat edenleri sevmezsiniz."(3) "Bu yüzden Semud kavmi, korkunç bir hadise ile helak oldular."(4)

Salih (a.s.)ın kavminin helak olması üzerine, kendisine iman edenlerle birlikte "Hicr" bölgesini terkedip Filistin'in "Remle" denen bölgesine gittiği rivayet edilmektedir.

وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِۦٓ أَتَأْتُونَ ٱلْفَٰحِشَةَ وَأَنتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٥٤﴾

(3) A'raf suresi âyet: 78,79
(4) Hâkka suresi, âyet: 5

أَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِّن دُونِ النِّسَاءِ ۚ بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿٥٥﴾

54- Lut'u da Peygamber olarak gönderdik. O zaman kavmine şöyle demişti: "O iğrenç fiili işliyorsunuz ha?"

55- Siz hâlâ, kadınları bırakıp, şehvete kapılarak erkeklerle mi temas ediyorsunuz? Doğrusu siz, cahil bir kavimsiniz."

* Allah Teala bu âyetlerde, Hz. Lut'un, kavmini uyardığını beyan ediyor. Zira onun kavmi, daha önce insanlık tarihinde görülmemiş iğrenç bir hayasızlık yapıyordu. Kadınları bırakıp erkeklerle cinsî temasta bulunuyorlardı.

Kavmi, Hz. Lut'un ikazlarını dinlemedi, hayasızlıklarına devam edeceklerini beyan edip ve Hz. Lut ile de alay ederek ona şu cevabı verdi:

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَن قَالُوا أَخْرِجُوا آلَ لُوطٍ مِّن قَرْيَتِكُمْ ۖ إِنَّهُمْ أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴿٥٦﴾

56- Kavminin cevabı sadece: "Lut ailesini memleketinizden çıkarın. Çünkü onlar, temiz kalmak isteyen kimselerdenmiş." demek oldu.

* Yani, bunlar, erkek erkeğe cinsi temasta bulunmamakla temiz kalmak istiyorlarmış." demişlerdir.

فَأَنجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ قَدَّرْنَاهَا مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٥٧﴾

وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِم مَّطَرًا ۖ فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنذَرِينَ ﴿٥٨﴾

57- Bunun üzerine biz de, geride kalıp helak edilenlerden olmasını takdir ettiğimiz karısı hariç, Lut'u ve ailesini kurtardık.

58- Onların üzerine öyle bir yağmur indirdik ki... Uyarılıp ta yola gelmeyenlerin yağmuru ne kötüdür!

* Evet, Hz. Lut'a karşı gelen, şehvanî arzularının kölesi olmuş insanlar, sonunda ilahî azaba çarptırılmışlardır. Onların üzerine kızgın taşlar yağdırılmış ve yok edilmişlerdir. Bu husus şu âyetlerde açıklanmaktadır: "Azap emrimiz gelince, yaşadıkları ülkenin altını üstüne çevirdik. Üzerine, rabbin tarafından işaretlenmiş kızgın taşları, sağanak halinde yağdırdık. Bu azap, zalimlerden hiçbir zaman uzak değildir."(5)

قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ وَسَلَامٌ عَلٰى عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفٰى آللّٰهُ خَيْرٌ أَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٥٩﴾

59- Ey Muhammed, de ki: "Hamd olsun Allah'a, selam olsun seçtiği kullarına. Allah mı hayırlı, yoksa müşriklerin ona ortak koştukları şeyler mi?"

* Allah Teala bu âyet-i kerimede, Hz. Muhammed (s.a.v.)e, kendisine hamdetmesini ve seçkin kulları için iyi dilekte bulunmasını emrederek buyuruyor ki: "De ki: "Allah'ın bize vermiş olduğu çeşitli nimetler karşısında ona hamdolsun ve onun seçmiş olduğu Salih kullarına selam olsun. Ey müşrikler, size nimetleri ihsan eden Allah mı daha hayırlıdır, yoksa ona ortak koştuğunuz âciz yaratıklar mı? Nasıl olur da onlara taparsınız?

Bu âyette zikredilen "Allah'ın seçmiş olduğu kullar"dan maksat, Peygamberler veya Hz. Muhammed (s.a.v.)in sahabileridir.

أَمَّنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا بِهِ حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ مَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُنْبِتُوا شَجَرَهَا أَإِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُونَ ﴿٦٠﴾

60- O şeyler mi hayırlıdır? Yoksa gökleri ve yeri yaratan ve sizin için gökten su indiren mi? Ki, biz o su ile bir tek ağacı bile bitiremeyeceğiniz nice güzel bahçeler yetiştirdik. Allah ile beraber başka bir ilah var mı? Hayır, fakat onlar, haktan uzaklaşan bir kavimdir.

(5) Hud suresi, âyet: 82,83

Ey, Allah'a ortak koşan müşrikler, herhangi bir menfaat sağlamak veya zarar vermekten âci z olan putlar mı daha hayırlıdır? Yoksa gökleri ve yeri yaratan, gökten yağmurlar indirerek onunla güzel bahçeler meydana getiren Allah mı? Halbuki sizler o bahçelerin tek bir ağacını dahi bitirmekten âcizsiniz. Allah ile beraber başka bir ilah mı var ki? Bunları yarattı ve gökten su indirip rengârenk bitkiler bitirdi. Hayır, böyle bir ilah yok. Fakat müşrikler bile bile haktan saparlar. Zira, âciz varlıkların herşeyi yaratan Allah'tan daha hayrılı olmayacağını bilirler.

أَمَّنْ جَعَلَ الْأَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلَ خِلَالَهَا أَنْهَارًا وَجَعَلَ لَهَا رَوَاسِيَ وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا ۗ أَإِلَٰهٌ مَعَ اللَّهِ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾

61- O şeyler mi hayırlıdır? Yoksa yeryüzünü yaşamaya elverişli halde yaratan, içinde ırmaklar kılan, oraya sabit dağlar yerleştiren ve iki denizin arasına engel koyan mı? Allah'la beraber başka bir ilah mı var? Hayır. Doğrusu onların çoğu gerçeği bilmezler.

Ey insanlar, Allah'a ortak koştuğunuz şeyler mi daha hayırlıdır? Yoksa yeryzünü sizin yaşamanıza müsait kılan, orada çeşitli nehirler akıtan, orada hareket etmeyen sabit dağlar yerleştiren ve tatlı sularla tuzlu sular arasına engel koyup onları birbirine karıştırmayan Allah mı? Allah ile beraber başka bir ilah mı var da bunları yapıyor? Hayır, öyle bir ilah yoktur. Fakat müşriklerin çoğu, Allah'ın kudretinin büyüklüğünü ve ona ortak koşmanın kendileri için ne kadar zararlı olduğunu bilmezler.

أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ ۗ أَإِلَٰهٌ مَعَ اللَّهِ ۚ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾

62- O şeyler ki hayırlıdır? Yoksa darda kalana, kendisine niyaz edip yalvardığı zaman icabet eden, kötülüğü gideren ve sizi, yeryüzünün halifeleri yapan mı? Allah'la beraber başka bir ilah mı var? Allah, onların, kendisine ortak koştukları şeylerden münezzehtir.

Ey müşrikler, Allah'ı bırakıp ta tapmış olduğunuz şeyler mi daha hayırlıdır yoksa kendisine yalvaran çaresizlerin dileğini kabul edip onlardan sıkıntıyı gideren ve siz insanları yeryüzünde Halifeler kılan Allah mı? Allah ile başka bir ilah mı var da bunları yapıyor? Allah'ın yüceliğini ve onun size olan nimetlerini ne de az düşünüyor ve ibret almıyor böylece başka şeyleri ona ortak koşuyorsunuz!

* Câbir b.Süleym el-Hüceymî diyor ki: "Ben, Resulullah (s.a.v.)e gittim,

"Allah'ın Resulü sen misin?" dedim. Resulullah: "Evet." dedi. "İnsanları neye davet ediyorsun?" dedim. Resulullah: "Ben insanları sadece Allah'a davet ediyorum. Öyle Allah ki, senin bir sıkıntın olduğu zaman ve o sıkıntının giderilmesi için ona dua ettiğinde o, sıkıntını giderir. Kıtlık olduğunda ve kıtlığın giderilmesi için dua ettiğinde senin için bitkiler bitirir. Sen, çölde bulunup bir şey kaybettiğinde ve onu bulmak için kendisine yalvardığında onu sana buldurur." dedi. Bunun üzerine ben Müslüman oldum.(6)

أَمَّن يَهْدِيكُمْ فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَن يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ
رَحْمَتِهِ ۗ أَإِلَٰهٌ مَّعَ اللَّهِ ۚ تَعَالَى اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٣﴾

63- O şeyler mi hayırlıdır? Yoksa kara ve denizin karanlıklarında size yol gösteren, rüzgârları rahmetinin önünde müjdeci olarak gönderen mi? Allah'la beraber başkabir ilah mı var? Allah, onların, kendisine ortak koştukları şeylerden münezzehtir.

Ey müşrikler, Allah'a ortak koştuğunuz şeyler mi daha hayırlıdır? Yoksa deniz ve karanın karanlıklarında yolunuzu kaybettiğiniz zaman, yarattığı çeşitli alâmetlerle size doğru yolu gösteren ve sizler için bir rahmet olan yağmuru müjdeleyen, rüzgârları gönderen Allah mı daha hayırlıdır? Yoksa Allah ile beraber, bunları yapan bir başka ilah mı var da Allah'ı bırakıp ona tapıyorsunuz? Veya onları Allah'a ortak koşuyorsunuz? Allah, sizin ortak koştuğnuz şeylerden çok yücedir, münezzehtir.

أَمَّن يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَمَن يَرْزُقُكُم مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ۗ أَإِلَٰهٌ مَّعَ اللَّهِ ۚ
قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٦٤﴾

64- O şeyler mi hayırlıdır? Yoksa bütün varlıkları yoktan var eden sonra da tekrar diriltecek olan ve sizi, yerden ve gökten rızıklandıran mı?

(6) Ahmed b. Hanbel, Müsned, C. 5 S. 64

Allah'la beraber başka bir ilah mı var? Ey Muhammed, de ki: "Eğer sözüne sadık kimselerseniz getirin delilinizi.

Ey insanlar, Allah'a ortak koştuğunuz âciz şeyler mi daha hayırlıdır? Yoksa mahlukatı yoktan var eden sonra onları yok edip dilediği zaman da aynen yaratacak olan ve sizleri, gökten yağmur yağdırıp, yeryzünde çeşitli bitkiler bitirerek rızıklandıran Allah mı daha hayırlıdır? Yoksa Allah ile beraber başka bir ilah mı var da bunları yapıyor?

Ey Muhammed, sen o müşriklere de ki: "Allah'tan başka bir ilah olduğuna ve bu zikredilenleri yarattığına dair olan iddianızda doğru iseniz, delillerinizi getirin." Elbette ki hiçbir delil getiremeyeceklerdir.

* Bu husus diğer bir âyette şöyle izah edilmektedir: "Kim, hakkında hiçbir delili olmadığı halde Allah'la beraber bir başka ilaha taparsa, onun hesabı ancak rabbinin nezdindedir. Kâfirler elbette kurtuluşa eremezler."(7)

قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللّٰهُ ۚ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٦٥﴾

65- Ey Muhammed, de ki: "Göklerde ve yerde gaybı Allah'tan başka kimse bilmez. Onlar ne zaman dirileceklerini de bilmezler."

Ey Muhammed, sen, kıyametin ne zaman kopacağını soran müşriklere de ki: "Göklerde ve yerde bulunanlar gaybı bilmezler. Gaybı bilmek ancak Allah'a aittir. Kıyametin kopması da gayb bilgilerindendir. Göklerde ve yerde bulunanlar, öldükten sonra kabirlerinden ne zaman çıkacaklarını da bilmezler.

* Hz. Aişe (r.anh.) diyor ki: "Kim, Resulullah'ın, yarın olacakları bildiğini söylerse şüphesiz ki o kimse Allah'a karşı büyük bir yalan uydurmuş olur. Çünkü Allah Teala: "Göklerde ve yerde gaybı Allah'an başka kimse bilmez." buyurmaktadır.

بَلِ ادَّارَكَ عِلْمُهُمْ فِي الْآخِرَةِ ۖ بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِنْهَا ۖ بَلْ هُمْ مِنْهَا عَمُونَ ﴿٦٦﴾

(7) Mûminûnun suresi, âyet: 117

66- Doğrusu âhiret hakkındaki bilgileri art arda takviye edilmektedir. Ne var ki onlar, ondan şüphe etmektedirler. Daha doğrusu onlar, ondan yana kördürler.

* Bu âyeti kerime, çeşitli kıraat şeklilerinde okunmuştur. Müfessirler bu âyetteki kıraatların farklılığına göre farklı mânâlar vermişlerdir.

Atâ el-Horasânî'nin Abdullah b.Abbas'tan naklettiği bir görüşe göre bu âyetin mânâsı şöyledir: "Müşrikler ne zaman diriltileceklerini bilmezler. Ancak âhirette gözleriyle gördüklerinde, dünyada iken yalanladıkları şeyin gerçek olduğunu anlayacaklardır. Ne var ki onlar, dünyada iken âhiretten şüphe etmektedirler.

Abdullah b.Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşe göre de âyetin mânâsı şöyledir: 'Müşriklerin dünyadaki ilimleri âhirette kaybolacaktır. Onlar orada kör gibi olacaklardır."

Katade'den nakledilen bir görüşe göre ise mânâ şöyledir: "Müşriklerin bilgileri âhireti idrak edememektedir. Onlar, bunu bilmeyi de istemezler."

Mücahid'den nakledilen bir görüşe göre ise âyetin mânâsı şöyledir: "Onların bilgileri âhireti idrak mi edecektir? Onların bilgileri âhireti nereden idrak edecektir?"

Taberi, âyetin kıraat şekillerinden birine göre mânâsının şöyle olduğunu söylemiştir: "Onlar ne zaman dirileceklerini nereden bileceklerdir? Onlar, dirilecekleri vakti, âhirette dirildikten sonra idrak edeceklerdir. Fakat o zaman, dirilme vaktini bilmeleri, kendilerine bir fayda vermeyecektir. Dünyada ise müşrikler âhiret hakkında şüphe içindedirler. Daha doğrusu onlar ondan yana kördürler.

Yine Taberi'ye göre diğer bir kıraat şeklinde de mânâ şöyledir: "Müşrikler ne zaman dirileceklerini nereden bilecekler? Yoksa onların âhiret hakkındaki bilgileri peşpeşe mi gelmiştir? Yani, onların âhiret hakkındaki ilimleri birbirini takibetmemiştir. Onlar onu bilmezler ve onu idrak edemezler. Onlar, kıyamet hakkında şüphe içindedirler. Daha doğrusu onlar ondan yana kördürler.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ أَإِذَا كُنَّا تُرَٰبًا وَءَابَآؤُنَآ أَئِنَّا لَمُخْرَجُونَ ﴿٦٧﴾

لَقَدْ وُعِدْنَا هَٰذَا نَحْنُ وَءَابَآؤُنَا مِن قَبْلُ إِنْ هَٰذَآ إِلَّآ أَسَٰطِيرُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٦٨﴾

67- İnkâr edenler şöyle dediler: "Biz ve atalarımız, toprak olduğumuz zaman mı? Bizler diriltilip çıkarılacakmışız?

68- Şüphesiz ki bu, bizden öncekı atalarımıza da vaadedilmişti. Bu, evvelkilerin efsanelerinden başka bir şey değildir."

* Allah Teala, bu âyetlerde, öldükten sonra dirilmeyi inkâr eden kâfirlerin, âhireti nasıl inkâr ettiklerini ve inkârlarına delil olarak ta, kendilerinden önce gelen atalarına da aynı şeylerin söylenip şimdiye kadar gerçekleşmediğini öne sürdüklerini beyan etmektedir.

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ ﴿٦٩﴾

69- Ey Muhammed, de ki: "Yeryüzünde gezip dolaşın da, suçluların âkıbeti nasıl olmuş bir bakın.

Ey Muhammed, senin, rabbin katından getirdiğin haberleri yalanlayanlara de ki: "Yeryüzünde gezip dolaşın, sizden önce, Allah'ın peygamerlerini yalanlayan mücrimlerin âkıbetlerinin ne olduğuna bir bakın. Allah, onları helak dip yerlerini harabeye çevirmemiş midir? Onlar gibi inkâra devam ettiğiniz takdirde sizler de aynı âkıbete uğratılırsınız.

وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُن فِي ضَيْقٍ مِّمَّا يَمْكُرُونَ ﴿٧٠﴾

70- Ey Muhammed, sakın onların yaptığına üzülme ve kurdukları tuzaklardan ötürü sıkıntıya düşme.

Ey Muhammed, müşriklerin senden yüz çevirmelerine ve seni yalanlamalarına üzülme. Sana yapmış oldukları tuzaklar karşısında da sıkıntıya düşme. Zira onlara karşı Allah senin yardımcındır. Onları mağlup edecektir.

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٧١﴾

71- Onlar: "Eğer doğru söylüyorsanız bu vaadedilen ne zamandır?" derler.

"Ey Muhammed, senin, rabbinin katından getirdiklerini yalanlayan müşrik ve kâfirler derler ki: "Eğer doğru söylüyorsanız, bizim başımıza geleceğini söylediğiniz azap ne zamandır?

قُلْ عَسَىٰ أَن يَكُونَ رَدِفَ لَكُم بَعْضُ الَّذِي تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٧٢﴾

72- De ki: "Acele ettiğiniz azabın bir kısmı belki de başınıza inmek üzeredir"

Ey Muhammed, sen onlara cevaben de ki: "Acele olarak inmesini istediğiniz ilahî azabın bir kısmı belki de pek yakındır."

وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾

73- Doğrusu, senin rabbin insanlara karşı lütuf sahibidir. Fakat onların çoğu şükretmezler.

وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٤﴾

74- Şüphesiz ki senin rabbin, onların sinelerinin gizlediklerini de bilir, açığa vurduklarını da.

Ey Muhammed, şüphesiz ki senin rabbin, insanları derhal cezalandırmamak ve isyanlarına rağmen nimetlerini onlardan kesmemekle onlara karşı büyük lütuf sahibidir. Fakat insanlardan çoğu bu nimetler karşısında Allah'a şükretmezler. Sadece ona kulluk etmez, başkalarını ona ortak koşarlar. Şüphesiz ki senin rabbin, insanların ve diğer varlıkların, içlerinde gizledikleri huy ve sırlarını da çok iyi bilir, açığa vurdukları söz ve davranışlarını da. Hiçbir şey ondan gizli değildir. O, yapılan ve söylenenleri tespit ettirmektedir. Herkese, yaptığının kar-

şılığını verecektir.

وَمَا مِنْ غَآئِبَةٍ فِي السَّمَآءِ وَالْأَرْضِ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ ﴿٧٥﴾

75- Gökte ve yerde gizli hiçbirşey yoktur ki, apaçık bir kitap ta tesbit edilmiş olmasın.

* Burada zikredilen "Kitap"dan maksat, Allah Teala'nın, varlıkları yaratmasından sonra kıyamet kopuncaya kadar meydana gelecek olan herşeyi içinde tesbit ettiği Ümmül Kitaptır.

إِنَّ هَٰذَا الْقُرْآنَ يَقُصُّ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٧٦﴾

76- Muhakkak ki bu Kur'an, İsrailoğullarına, ihtilaf ettikleri şeylerin çoğunu anlatmaktadır.

* İsrailoğullarının, üzerinde ihtilafa düştükleri hususlardan biri de, babasız olarak meydana getirilen Hz. İsa'nın durumudur. İsrailoğulları, Hz. İsa'nın annesi Meryem'e iftirada bulunmuşlar, Hıristiyanlar ise onun ilah olduğunu iddia etmişlerdir.

Kur'an-ı Kerim ise, Hz. İsa'nın, Allah'ın kulu ve kendisine Peygamberlik verdiği bir elçisi olduğunu, onun, babasız bir şekilde meydana getirilerek, insanlığın atası olan Hz. Âdem'in anasız ve babasız yaratılışını bir hatırlatma olduğunu beyan etmiş ve şöyle buyurmuştur: "Allah katında İsa'nın durumu da Âdem'in durumu gibidir. Allah, Âdem'i topraktan yarattı. Sonra da ona "Ol" dedi ve o da oluverdi."(8)

وَإِنَّهُ لَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٧٧﴾

(8) Âl-i İmran suresi, âyet: 59

77- Şüphesiz Kur'an, müminler için bir hidayet rehberi ve rahmet kaynağıdır.

Şüphesiz ki bu Kur'an, Allah tarafından gönderilen bir açıklamadır. Allah'ın yarattığı varlıkların ihtilaf ettikleri hususları açıklığa kavuşturur. Böylece onları doğru yola iletir. Kendisine iman edenler için ise bir rahmet kaynağıdır. Zira Kur'an'ın vasıtasıyla Allah'a hakkıyla kulluk etmiş ve cennetini kazanmış olurlar.

إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ بِحُكْمِهِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ ﴿٧٨﴾

78- Şüphesiz ki rabbin, onların arasında hükmünü verecektir. O, herşeye galiptir ve herşeyi çok iyi bilendir.

Şüphesiz ki, rabbin, kıyamet gününde İsrailoğulları'nın ve diğer ihtilafa düşen insanların arasında adaletli hükmünü verecek, haksız olanları cezalandırıp haklı olanlara haklarını verecektir. Zira o, herşeye galiptir suçluları cezalandırmakta kimse ona galip gelemez. O, herşeyi bilendir, haklıyı haksızdan seçer, kimseye asla zulmetmez.

فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ۖ إِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ الْمُبِينِ ﴿٧٩﴾

79- Ey Muhammed, sen Allah'a güven. Çünkü, sen apaçık bir hak üzeresin.

Ey Muhammed, sen, işlerini Allah'a havale et ve ona güven. O sana yeter. Zira sen, apaçık bir hak yol üzeresin. Düşünüp aklını kullanan kimse, senin, hak üzere olduğunu anlar. O halde seni yalanlayanlardan ve sana karşı çıkanlardan dolayı üzülme. Sen, Allah'ın sana gönderdiklerini tebliğ etmeye devam et.

إِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَىٰ وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ﴿٨٠﴾

80- Şüphesiz sen, ölülere duyuramazsın. Arkalarını dönüp kaçarken sağırlara da davetini işittiremezsin.

Ey Muhammed, senin davetini dinlemeyen kâfirlerin kalbleri mühürlenmiştir. Onlar, âdeta ölülerdir. Kulakları tıkanmıştır. Onlar, sana arkalarını dönmüş sağırlar gibidirler. İşte sen, bu gibi ölülere ve sağırlara davetini duyuramazsın.

وَمَآ أَنتَ بِهَٰدِى ٱلْعُمْىِ عَن ضَلَٰلَتِهِمْ ۖ إِن تُسْمِعُ إِلَّا مَن يُؤْمِنُ بِـَٔايَٰتِنَا فَهُم مُّسْلِمُونَ ﴿٨١﴾

81- Sen, basiretleri körelmiş insanları, sapıklıklarından uzaklaştırıp hidayete erdiremezsin. Sen, ancak, âyetlerimize iman edenlere duyurabilirsin. Onlar müslüman olurlar.

Ey Muhammed, sen, hakkın karşısında kör olanı, sapıklığından vazgeçirip doğru yola iletemezsin. Onları ancak dilerse Allah doğru yola getirir. Sen, ancak âyetlerimize iman eden insanlara hakkı duyurabilirsin. Zira onlar, hakka teslim olan Müslümanlardır. İşte onlar, senin söylediklerini dinler ve ona göre amel ederler.

وَإِذَا وَقَعَ ٱلْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَآبَّةً مِّنَ ٱلْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ ٱلنَّاسَ كَانُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا لَا يُوقِنُونَ ﴿٨٢﴾

82- Kendilerine söylenen, başlarına geldiği zaman onlar için yerden "Dâbbe" denilen bir varlık çıkarırız da onlara, insanların âyetlerimize kesin olarak inanmadıklarını söyler.

* Âyet-i kerime "Dâbbetül Arz" denen bir yaratıktan söz etmektedir. Hadîs-i şeriflerde bu yaratığın insanların bozulduğu, Allah'ın emrini bıraktıkları, Hak din olan İslam'ı terkettikleri zaman, bir kıyamet alâmeti olarak ortaya çıkacağı zikredilmiştir. Bu varlığın çıkacağı yerin Mekke olacağı rivayet edilmişse de kesin değildir. Âyet-i kerimede, bu varlığın insanlarla konuşacağı zikrediliyor. Bununla beraber bu varlığın şeklinin nasıl olacağı bilinmemektedir. Bir elinde Hz. Süleyman'ın mühürünün, diğer elinde de Hz. Musa'nın âsâsının bulunacağı, mühürle kâfirlerin alnını mühürleyeceği, böylece onların alnına "Kâfir"

oldukları yazılacağı, müminlerin yüzünü de âsâ ile sileceği, böylece onların yüzlerinin de yıldızlar gibi parlayacağı rivayet edilmektedir.

Bu varlığın bir kıyamet alâmeti olarak ortaya çıkacağı ve vasıfları hakkında, Peygamber efendimiz (s.a.v)den şu hadisler rivayet edilmektedir: "Huzeyfe b.Esîd el-Ğifârî diyor ki:

عَنْ حُذَيْفَةُ بْنِ اَسِيدِ الْغِفَارِيِّ قَالَ: اطَّلَعَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَيْنَا وَنَحْنُ نَتَذَاكَرُ. فَقَالَ «مَاتَذَاكَرُونَ؟» قَالُوا: نَذْكُرُ السَّاعَةَ. قَالَ «اِنَّهَا لَنْ تَقُومَ حَتَّى تَرَوْنَ قَبْلَهَا عَشْرَ آيَاتٍ». فَذَكَرَ الدُّخَانَ، وَالدَّجَّالَ، وَالدَّابَّةَ، وَطُلُوعَ الشَّمْسِ مِنْ مَغْرِبِهَا، وَنُزُولَ عِيسَىٰ ابْنِ مَرْيَمَ ﷺ، وَيَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ. وَثَلَاثَةَ خُسُوفٍ خَسْفٌ بِالْمَشْرِقِ، وَخَسْفٌ بِالْمَغْرِبِ، وَخَسْفٌ بِجَزِيرَةِ الْعَرَبِ. وَآخِرُ ذَلِكَ نَارٌ تَخْرُجُ مِنَ الْيَمَنِ، تَطْرُدُ النَّاسَ اِلَىٰ مَحْشَرِهِمْ.

"Bir gün Resulullah bize baktı. Aramızda birşey konuşuyorduk. Bize: "Ne konuşuyorsunuz?" dedi. Dedik ki: "Kıyameti konuşuyoruz." Resulullah şöyle buyurdu: "Kıyametten önce on âlamet görmedikçe kıyamet kopmayacaktır." Resulullah on âlamet olarak şunları zikretti: Duman, Deccal, Dâbbetül Arz, Güneşin batıdan doğması, Meryemoğlu İsa'nın inmesi, Ye'cüc ve Me'cüc, Güneşin üç kere batması. Güneş bir doğuda, bir batıda bir de Arap yarımadasında batacaktır. Bu alâmetlerin sonuncusu ise Yemen'den çıkacak olan bir ateştir. Bu ateş insanları göç ettirecek ve haşrolacakları yere doğru sürükleyecektir."(9)

Ebu Hureyre (r.a.) diyor ki: "Resululah (s.a.v)in şöyle buyurduğunu işittim.

عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ، اَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ «بَادِرُوا بِالْاَعْمَالِ سِتًّا: طُلُوعَ الشَّمْسِ مِنْ مَغْرِبِهَا، اَوْ الدُّخَانَ اَوِ الدَّجَّالَ، اَوِ الدَّابَّةَ، اَوْ خَاصَّةَ اَحَدِكُمْ، اَوْ اَمْرَ الْعَامَّةِ».

(9) Müslim, K. el- Fiten, bab: 39, 40, Hadis No: 2901/Ebu Dâvûd, K. el- Melahim, bab: 12, Hadis No 4311/Tirmizî K. el-Fiten, bab: 21, Hadis No 2183

"Şu altı şey meydana gelmeden önce iyi ameller işlemeye koşuşun. Bunlar, güneşin batıdan doğması veya duman'ın çıkarnsı yahut Deccal'ın çıkması veya, Dâbbetül Arz'ın çıkması yahut herbirinize mahsus olan hadisenin (ölümün) meydana gelmesi yahut kamu'nun sevkü idaresinin size verilmesidir."(10)

Diğer bir Hadis-i şerifte de Dâbbetül Arz'ın kuşluk vaktinde çıkacağı beyan edilmektedir.

Abullah b.Amr diyor ki: "Ben, Resulullah'tan bir Hadis-i Şerf ezberledim. Bunu henüz unutmadım. Resulullah'ın şöyle buyurduğunu işittim: "Kıyamet alâmetlerinin ilk çıkacak olanı, güneşin batıdan doğması ve Dâbbetül Arz'ın, kuşluk vakti insanların arasında çıkmasıdır. Bunlardan hangisi diğerinden önce olursa diğeri hemen onun peşinden olacaktır."

Peygamber efendimiz diğer bir Hadis-i şerifinde de şöyle buyurmaktadır:

اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ قَالَ: تَخْرُجُ الدَّابَّةُ مَعَهَا خَاتَمُ سُلَيْمَانَ وَعَصَا مُوسىٰ فَتَجْلُو وَجْهَ الْمُؤْمِنِ وَتَخْتِمُ اَنْفَ الْكَافِرِ بِالْخَاتَمِ، حَتّٰى اِنَّ اَهْلَ الْخِوَانِ لَيَجْتَمِعُونَ فَيَقُولُ هَاهَا يَا مُؤْمِنُ وَيُقَالُ هَاهَا يَا كَافِرُ وَيَقُولُ هٰذَا يَا كَافِرُ وَهٰذَا يَا مُؤْمِنُ.

"Dâbbetül Arz çıkacak, onda Süleyman'ın mühürü ve Musa'nın âsâsı bulunacaktır. Âsâ ile Müminlerin yüzünü parlatacak mühür ile de kâfirlerin burunlarını damgalayacaktır. öyle ki bir sofranın başında oturan insanlar bir araya gelecekler, biri diğerine: "Ey Mümin" Diğeri de bir başkasına "Ey Kâfir" diyecektir.(11)

(10) Müslim, K.el-Fiten. bab: 128,129, Hadis No 2947/Nesai, K. el-Fiten bab: 28, Hadis No 4046

(11) Tirmizî, K. Tefsir el-Kur'an, sure: 27, Hadis No 3187

Dâbbetül Arz'ın şeklinin nasıl olduğu hakkında, sahabî ve Tâbîî'den bazı rivayetler nakledilmiş ise de bu rivayetler güven telkin etmediklerinden zikredilmemişlerdir.

وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا مِّمَّنْ يُكَذِّبُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ
يُوزَعُونَ ﴿٨٣﴾
حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوا قَالَ أَكَذَّبْتُم بِآيَاتِي وَلَمْ تُحِيطُوا بِهَا عِلْمًا أَمَّاذَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾
وَوَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِم بِمَا ظَلَمُوا فَهُمْ لَا يَنطِقُونَ ﴿٨٥﴾

83- O gün, her ümmetin, âyetlerimizi yalanlayanlarından bir cemaat toplarız. Onlar, hep bir arada tutulurlar.

84- Mahşere geldikleri zaman Allah onlara: "Öğrenip düşünmeden âyetlerimi tekzip mi ettiniz? Yoksa yaptığınız neydi?" der.

85- Zulümleri yüzünden vaadolundukları azap onların başlarına inmiştir. Artık konuşamazlar.

* Allah Teala, bu âyet-i kerimelerde kendi âyetlerini yalanlayan zalimlerin, kıyamet gününde huzurunda toplanıp nasıl hesap vereceklerini beyan etmekte ve neticede hak ettikleri ceza ile cezalandırılacaklarını bildirmektedir.

أَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا اللَّيْلَ لِيَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ
لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٨٦﴾

86- Bizim, geceyi dinlensinler diye karanlık, gündüzü çalışsınlar diye aydınlık yaptığımızı görmüyorlar mı? Şüphesiz ki bunda, iman eden bir kavim için, nice deliller vardır.

* Allah Teala bu âyet-i kerimede ise, kudret ve kuvvetinin büyüklüğünü beyan ediyor, böyle bir kudret ve kuvvete sahibolan mevlaya itaat edilmesinin gerekli olduğunu bildiriyor. Zira geceyi, insanların dinlenmesi için bir sükunet vakti yapan, gündüzü de çalışmaları için aydınlık kılan, o yüce mevladır. İman edenler, Allah'ın yarattığı bu tür şeylere bakar ve onlardan ibret alırlar.

وَيَوْمَ يُنفَخُ فِي الصُّورِ فَفَزِعَ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَمَن فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَن شَاءَ اللَّهُ ۚ وَكُلٌّ أَتَوْهُ دَاخِرِينَ ﴿٨٧﴾

وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ ۚ صُنْعَ اللَّهِ الَّذِي أَتْقَنَ كُلَّ شَيْءٍ ۚ إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ ﴿٨٨﴾

87- Sûr'a üfürüldüğü gün, göklerde ve yerde bulunanlar, dehşetli bir korkuya kapılırlar. Ancak Allah'ın dilediklerı bunun dışındadır. Hepsi de onun huzurunda boyunlarını bükerek gelirler.

88- Sen, dağlara bakarsın da, yerinde duruyor sanırsın. Halbuki onlar, bulut geçer gibi geçer giderler. İşte bu, herşeyi sapasağlam yapan Allah'ın işidir. Şüphesiz ki o, yaptıklarınızdan haberdardır.

* Bu âyet-i kerimelerde Sur'a üfürüleceği ve dünyanın hayatı sona erince dağların, bulutlar gibi yürüyüp ideceği beyan ediliyor.

Âyette geçen "Sur" boynuz şeklindeki bir borazan, Sur'a üfleyen kimse ise "İsrafil" aleyhisselamdır. İsrafil (a.s.) Sur'a, dünya hayatının sona erdiği, insanların kötülerinin kaldığı bir zamanda Allah'ın emriyle üfleyecek, böylece gökte ve yerde bulunan herşey sarsılacak ve kıyamet kopacaktır. Bu sarsıntıdan sadece şehitler etkilenmeyecektir. Zira onlar rableri katında güven içindedirler.

Müfessirler, âyette zikredilen Sur'a üç kere üfürüleceğini, birincisinde herşeyin büyük bir korkuya kapılacağını, ikincisinde herşeyin öleceğini, üçüncüsünde ise herşeyin dirilip kabrinden çıkarak Allah'ın huzuruna varacağını söylemişlerdir.

Abdullah b.Amr, Resulullah (s.a.v.)in şöyle buyurduğunu söylüyor:

ثُمَّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «يَخْرُجُ الدَّجَّالُ فِي أُمَّتِي فَيَمْكُثُ أَرْبَعِينَ (لاَ أَدْرِي : أَرْبَعِينَ يَوْماً، أَوْ أَرْبَعِينَ شَهْراً، أَوْ أَرْبَعِينَ عَاماً). فَيَبْعَثُ اللهُ عِيسَىٰ ابْنَ مَرْيَمَ كَأَنَّهُ عُرْوَةُ بْنُ مَسْعُودٍ. فَيَطْلُبُهُ فَيُهْلِكُهُ ثُمَّ يَمْكُثُ النَّاسُ سَبْعَ سِنِينَ. لَيْسَ بَيْنَ اثْنَيْنِ عَدَاوَةٌ. ثُمَّ يُرْسِلُ اللهُ رِيحاً بَارِدَةً مِنْ قِبَلِ الشَّأْمِ. فَلاَ يَبْقَىٰ عَلَىٰ وَجْهِ الأَرْضِ أَحَدٌ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ خَيْرٍ أَوْ إِيمَانٍ إِلاَّ قَبَضَتْهُ. حَتَّى لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ دَخَلَ فِي كَبِدِ جَبَلٍ لَدَخَلَتْهُ عَلَيْهِ، حَتَّى تَقْبِضَهُ». قَالَ: سَمِعْتُهَا مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ. قَالَ «فَيَبْقَىٰ شِرَارُ النَّاسِ فِي خِفَّةِ الطَّيْرِ وَأَحْلاَمِ السِّبَاعِ. لاَ يَعْرِفُونَ مَعْرُوفاً وَلاَ يُنْكِرُونَ مُنْكَراً. فَيَتَمَثَّلُ لَهُمُ الشَّيْطَانُ فَيَقُولُ أَلاَ تَسْتَجِيبُونَ؟ فَيَقُولُونَ: فَمَا تَأْمُرُنَا فَيَأْمُرُهُمْ بِعِبَادَةِ الأَوْثَانِ. وَهُمْ فِي ذَلِكَ دَارُ رِزْقُهُمْ، حَسَنٌ عَيْشُهُمْ ثُمَّ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ. فَلاَ يَسْمَعُهُ أَحَدٌ إِلاَّ أَصْغَىٰ لِيتاً. وَرَفَعَ لِيتاً قَالَ وَأَوَّلُ مَنْ يَسْمَعُهُ رَجُلٌ يَلُوطُ حَوْضَ إِبِلِهِ. قَالَ فَيَصْعَقُ، وَيَصْعَقُ النَّاسُ. ثُمَّ يُرْسِلُ اللهُ ـ أَوْ قَالَ يُنْزِلُ اللهُ ـ مَطَراً كَأَنَّهُ الطَّلُّ أَوِ الظِّلُّ (نُعْمَانٌ الشَّاكُّ) فَتَنْبُتُ مِنْهُ أَجْسَادُ النَّاسِ. ثُمَّ يُنْفَخُ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ. ثُمَّ يُقَالُ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ! هَلُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ. وَقِفُوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْؤُلُونَ. قَالَ ثُمَّ يُقَالُ: أَخْرِجُوا بَعْثَ النَّارِ. فَيُقَالُ: مِنْ كَمْ؟ فَيُقَالُ: مِنْ كُلِّ أَلْفٍ،

تِسْعَمِائَةٍ وَتِسْعَةٌ وَتِسْعِينَ. قَالَ فَذَاكَ يَوْمَ يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيباً. وَذَلِكَ يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ».

"Ümmetimin zamanında Deccal çıkacaktır. Kırk'a kadar devam edecektir. (Ravi diyor ki; Bilemiyorum kırk gün mü yoksa kırk ay mı yahut da kırk yıl mı devam edecektir) Sonra Allah, Urve b.Mes'ud'a benzeyen Meryemoğlu İsa'yı gönderecek, İsa, Deccalı arayıp helak edecektir. Sonra insanlar (tam bir barış içinde) yedi sene yaşayacaklardır. Aralarında düşmanlık bulunan iki kişi bile bulunmayacaktır. Sonra Allah, Şam tarafından soğuk bir rüzgâr gönderecek, o rüzgâr, kalbinde hardal tanesi kadar bir hayır veya iman bulunan hiçbir kimseyi sağ bırakmayacaktır. Öyle ki sizden biriniz dağın tam içinde olsa bile rüzgâr oraya girip onu öldürecektir. Böylece yeryüzünde insanların sadece şerlileri kalacak, bunlar, şerre koşmakta kuşlar gibi hafif, saldırganlıkta yırtıcı hayvan zihniyetinde olacaklardır. Onlar, ne iyilik bilirler, ne de kötülüğe mâni olurlar. Onların gözüne Şeytan (şirin bir şekilde) gözükür ve onlara: "Beni dinlemez misiniz?" der. Onlar: "Ne emredersin?" derler. Şeytan da onlara, putlara tapmalarını emreder. Onlar bu halde iken, rızıkları bol, yaşantıları güzeldir. Böyle devam ederken Sur'a üflenir. Onu işiten herkes o sese karşı önce kulağının birini daha sonra da ötekini verir. Sur'u ilk işiten insan, devesinin su havuzunu sıvayan bir kişi olacaktır. O bayılıp ölecek, onun peşinden de diğer insanlar bayılıp öleceklerdir. Sonra Allah, kırağı gibi bir yağmur gönderecek, insanların vücudu, otların bitmesi gibi onlarla bitecektir. Ardından Sur'a bir daha üfürülecek ve insanlar derhal kabirlerinden çıkarak durumu göreceklerdir. Sonra: "Ey insanlar rabbinize gelin, ey Melekler onları durdurun, onlar hesap vereceklerdir." denilecektir. Sonra insanlara: "İçinizden cehennem grubunu çıkarın." denecek "Kaçta kaçı?" diye sorulacaktır. "Binde dokuzyüz doksan dokuzu." denilecektir. İşte o gün, çocukları ihtiyarlatacak ve yine o günün dehşetinden dolayı bacaklar sıvanacaktır."(12)

مَن جَآءَ بِٱلْحَسَنَةِ فَلَهُۥ خَيْرٌ مِّنْهَا وَهُم مِّن فَزَعٍ يَوْمَئِذٍ ءَامِنُونَ ﴿٨٩﴾

(12) Müslim, K.el- Fiten, bab: 116, Hadis No 2940/Ahmed b. Hanbel Müsned, C.2 S. 166

وَمَن جَآءَ بِٱلسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وُجُوهُهُمْ فِى ٱلنَّارِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٠﴾

89- Kim, bir iyilik getirirse ona ondan daha hayırlısı verilir. Onlar o gün korkudan da emindirler.

90- Kimler de kötülük getirirse, yüzüstü ateşe atılırlar. Onlara "Yaptıklarınızdan başka bir şeyle mi cezalandırılıyorsunuz?" denilir.

Kim Allah'ın huzûruna, Tevhid inancıyla, imanla ve Lailahe İllallah ile çıkacak olursa, onun, kıyamet günüde, Allah huzurunda o imanından dolayı mükâfaatı vardır. O da, cennete girmek ve kıyamet gününün korkunç dehşetinden emin olmaktır. Kim de Allah'a ortak koşarak veya onu inkâr ederek kıyamet gününde onun huzuruna çıkacak olursa yüzükoyun ateşe atılacak ve onlara: "sizler ancak yaptıklarınızla cezalandırılıyorsunuz." denilecektir.

إِنَّمَآ أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ رَبَّ هَٰذِهِ ٱلْبَلْدَةِ ٱلَّذِى حَرَّمَهَا وَلَهُۥ كُلُّ شَىْءٍ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ ٱلْمُسْلِمِينَ ﴿٩١﴾

وَأَنْ أَتْلُوَا۟ ٱلْقُرْءَانَ فَمَنِ ٱهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِى لِنَفْسِهِۦ وَمَن ضَلَّ فَقُلْ إِنَّمَآ أَنَا۠ مِنَ ٱلْمُنذِرِينَ ﴿٩٢﴾

91-92- De ki: "Ben, sadece bu beldenin rabbine ibadet etmekle emrolundum. Allah o beldeyi, saygı gösterilmesi gereken mukaddes bir yer kılmıştır. Herşey onundur. Ben, müslümanlardan olmakla ve Kur'an okumakla emrolundum. Her kim hidayet yolunu tutarsa, ancak kendisi için hidayet yolunu tutmuş olur. Kim de sapıtırsa, ben ancak uyarıcılardanım." de.

Ey Muhammed, de ki: "Ben, bu Mekke'nin rabbine kulluk etmekle emrolundum. Rabbim, bu beldede kan dökülmesini, zulüm yapılmasını, av avlanmasını ve otlarının koparılmasını haram kılmış ve bu beldeyi saygı değer bir belde yapmıştır. Herşeyin mülkiyeti, bu beldenin rabbi olan Allah'a aittir. Rabbim, bana, kendisine boyun eğip Müslüman olmamı ve Kur'an okumamı emretti. Kim buna uyarak buna ve benim getirdiklerime iman ederek doğru yola erişecek olursa, kendisi için hidayeti bulmuş olur. Zira bu sayede, dünyadayken Allahın

gazabından âhirette de azabından kurtulmuş olur. Kim de beni ve benim, Allah katından getirdiklerimi yalanlayarak doğru yoldan sapacak olursa, ey Muhammed, sen onlara de ki: "Ben, ümmetimi, Allah'ın azabı ve gazabıyla uyaranlardanım. Eğer ikazlarıma uyup iman ederseniz kendinizi kurtarmış olursunuz. Aksi takdirde sonunuz helaktır.

* Âyet-i kerielerde Mekke-i Mükerreme'nin, saygı göserilmesi gereken bir yer olduğu zikredilmektedir. Resulullah (s.a.v.) Mekke'yi fethettiğinde ora hakkında şöyle buyurmuştur:

عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ حَرَّمَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ مَكَّةَ فَلَمْ تَحِلَّ لِأَحَدٍ قَبْلِي وَلَا لِأَحَدٍ بَعْدِي أُحِلَّتْ لِي سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ لَا يُخْتَلَى خَلَاهَا وَلَا يُعْضَدُ شَجَرُهَا وَلَا يُنَفَّرُ صَيْدُهَا وَلَا تُلْتَقَطُ لُقَطَتُهَا إِلَّا لِمُعَرِّفٍ.

"Allah azze ve Celle, Mekke'yi haram bir bölge kılmıştır. Benden önce herhangi bir kimseye helal kılınmadığı gibi, benden sonra da herhangi bir kimseye helal kılınmayacaktır. Benim için ise yalnızca bir gündüzün belli bir ânı için helal kılınmıştır. Onun otları koparılamaz, ağaçları kesilemez, av hayvanları kovalanamaz, kayıp eşyaları toplanamaz. Ancak onları tanıtmak için toplayanlar toplayabilir."(13)

وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ سَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ فَتَعْرِفُونَهَا ۚ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

93- Ey Muhammed, de ki: "Hamdolsun Allah'a. O, âyetlerini size gösterecek siz de onları tanıyacaksınız." Rabbin, yaptıklarınızdan gafil değildir.

Ey Muhammed, Allah'a ortak koşan müşriklere de ki: "Bize verdiği çeşitli nimetlerden dolayı Allah'a hamdolsun. O, yakında size azabını ve gazabını gösterecek böylece sizler de, benim, sizi davetimde haklı olduğumu anlayacaksınız.

Ey Muhamed, rabbin, bu müşriklerin yaptıklarından gafil değildir. Fakat insanların erişecekleri bir vadeleri vardır. O vadeleri gelinceye kadar kendilerine mühlet verilecektir. Bu sebeple onların seni yalanlamalarına üzülme. Ben onları denetlemekteyim. Sana yardım edeceğim, düşmanlarını da rüsvay edeceğim."

* * *

(13) Buhari, K. el- Cenaiz, bab: 77

KASAS SURESİ

Kasas Suresi seksen sekiz âyettir. 52. ve 55. âyetleri Medine'de, diğerleri Mekke'de nâzil olmuştur.

Bu Sure-i Celile, gönderilen âyetlerin, apaçık bir kitap olan Kur'an-ı Kerim'in âyetleri olduğu gerçeğini bir kere daha hatırlatarak başlıyor.

Bundan sonra Hz. Musa'nın kıssası, diğe surelede beyan ediliş tarzının dışında başka bir açıdan ele alınıyor. Resûlullah (s.a.v.)e iman etmeyen kâfir ve müşriklere, onun hak peygamber olduğunu beyan etmek için, Hz. Musa'nın kıssası, başka bir açıdan beyan ediliyor. Kıssanın burada anlatılan bölümü bitince de, Peygamber efendimize, bütün bu olaylar cereyan ederken kendisinin orada bulunmadığı, uzun yıllar önce cereyan etmiş olan bir olayın bu şekilde detaylarıyla anlatılmasssusıuuıuıuıuıu, ancak Allah tanrafından gönderilen bir vahiyle mümkün olabileceği haber veriliyor.uuıunu

Hz. Musa'nın bu surede anlatılan kıssası şöyle beyan ediliyor: Hz. Musa doğunca, Firavunun adamları onu kesmesinler diye annesi, Allah Tealanın kendisine ilham etmesiyle bir sandığa koyup Nil nehrine bırakıyor. O sandığı Firavunun adamları buluyor. Firavunun hanımı çocuğu çok seviyor. Bu sebeple kesilmesine engel oluyor. Sonra, süt anne olarak seçilen kendi öz annesi tarafından emzirilerek büyütülüyor. Büyüyüp olgunlaşınca, Allah teala kendisine ilim ve hikmet veriyor.

Hz. Musa birgün şehirde kavga eden iki kişiye rastlıyor. Bunlardan biri kendi taraftarı, diğeri Firavunun taraftarı. Kendi taraftarı olan kişi kendisinden yardım istiyor. Hz. Musa da öteki adama bir yumruk vurunca adam ölüyor. Hz. Musa olaya üzülüyor ve Allah'tan kendisini affetmesini diliyor. Ertesi gün şehirde korku içinde etrafı gözetleyerek dolaşırken bir de bakıyor ki dün kendisinden yardım isteyen kişi bu sefer de başka birisiyle kavga ediyor, ve kendisinden yine yardım istiyor. Hz. Musa ona kızıyor ve her ikisinin de düşmanı olan o adamı yakalamak istiyor. Fakat yardım isteyen kişi, Hz. Musa'nın, kendisini yakalamak istediğini sanıyor ve Hz. Musa'ya, dün yaptığını hatırlatarak kendisini

de mi öldürmek istediğini soruyor. Onun, halkın önünde böyle konuşmasıyla dünkü adamı Hz. Musa'nın öldürdüğü anlaşılıyor ve durum Firavuna intikal ettiriliyor. Daha sonra şehrin uzak yerinden koşarak gelen bir kişiden, Firavun ve adamlarının, kendisini yakalamak için geldiklerini öğreniyor ve şehri terkederek Medyen tarafına doğru gidiyor.

Medyen suyuna vardığında orada çobanların, hayvanlarını suladıklarını görüyor. Orada bulunan iki kızın, hayvanlarını sulamalarına yardım ediyor. Kızlar evlerine döndüklerinde olayı, babaları Şuayb (a.s.)a anlatıyorlar. Şuayb (a.s.) onu yanına çağırarak kızlarından birisiyle evlendiriyor. O da buna mukabil on yıl Şuayb (a.s.)'ın yanında çalışıyor.

Hz. Musa, on yılı doldurduktan sonra ailesini alarak Mısır'a doğru yola çıkıyor. Yolda giderken Tur dağında bir ateş görüyor ve ailesini orada bırakarak ateşin yanına gidiyor. Orada ilahî hitaba muhatap oluyor. Kendisine âsâ, parlayan el gibi mucizeler veriliyor. Allah teala ona, Firavuna gidip tebliğde bulunmasını emrediyor. O da, kardeşi Harunu yardımcı istiyor Allah teala bu isteğini kabul ediyor, beraberce gidip Firavunu dine davet ediyorlar. Fakat Firavun, onların davet ettikleri dini kabul etmiyor. Aralarında uzun süren bir mücadeleden sonra Allah teala Firavunu ve ordusunu denizde boğarak helak ediyor.

Firavunun, İsrailoğullarını takibedişi ve denizde boğulması olayı Yunus suresinde beyan ediliyor.

Bu Sure-i celilede bundan sonra Peygambrimize hitaben, Hz. Musa'nın başından geçen bu olaylar cereyan ederken kendisinin orada bulunmadığı bildiriliyor. Böylece onun Peygamberliğini kabul etmeyenlere cevap verilerek, bütün emir ve yasakların ancak Allah tarafından ilahi vahiyle bildirildiği beyan edilmiş oluyor. İnkarcıları da böyle bir kitap getirmeye davet etmesi emrediliyor.

Sure-i Celilede, gecenin ve gündüzün düzeninin bozularak uzatılmaları halinde onları düzene koymaya kimsenin gücünün yetmeyeceği, kainat düzenini ancak Allah tealanın var edeceği beyan ediliyor.

Servetine güvenen Karunun böbürlendiği ve bir kısım insanların da ona imrendikleri, halbuki servetine mağrur olan nice insanların yerin dibine geçirildikleri haber veriliyor.

Kim bir iyilik yaparsa ona on kat daha fazlasının verileceği, kötülük yapanların ise oncak yaptıkları kötülük kadarıyla cezalandırılacakları açıklanıyor.

Rasûlullah (s.a.v.-)in, dönmek istediği yere döndürüleceği, Allah'ın ona verdiği nimetlerden sonra, kâfirlerin, kendisini ilahî vahiyden alıkoymamalarını, buna dikkat etmesini tenbih ile ve Allah ile beraber başka bir ilah edinmemesini ihtar ederek Sure-i Celile sona eriyor.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.

طسم ﴿١﴾

1- Tâ. Sîn, Mîm.

Mukatta harfleri hakkında Bakara suresinin başında izahat verilmiştir.

تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾

2- Bunlar, apaçık bir kitap olan Kur'anın âyetleridir.

Ey Muhammed, bunlar, sana indirilen Kur'anın apaçık ahayetleridir. Bunların Allah katından geldiği ve senin bunları uydurmadığın açıkça ortadadır.

نَتْلُوا عَلَيْكَ مِن نَّبَإِ مُوسَىٰ وَفِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣﴾

3- Ey Muhammed, iman eden bir kavim için biz sana, Musa ile Firavunun kıssasını hak olarak anlatacağız.

Ey Muhammed, biz bu Kur'anda sana, ona iman eden bir topluluk için, Musa ve Firavunun kıssasını gerçek olarak anlatacağız. Böylece iman edenler, Musa ve Firavunun kıssasının hak olduğunu bilmiş olsunlar. Musa'ya karşı gelenlere uygulanan cezanın, sana karşı gelen müşriklere de uygulanacağını bilmiş olsunlar.

إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْأَرْضِ وَجَعَلَ أَهْلَهَا شِيَعًا يَسْتَضْعِفُ طَائِفَةً مِنْهُمْ يُذَبِّحُ
أَبْنَاءَهُمْ وَيَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ ۚ إِنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٤﴾

4- Gerçekten Firavun bulunduğu yerde büyüklenip zorbalığa kalkıştı. O yerin halkını fırkalara böldü. İçlerinden bir fırkayı zayıflatıp eziyor, oğullarını boğazlatıyor ve kadınlarını sağ bırakıyordu. Şüphesiz ki o, bozgunculardan biriydi.

Şüphesiz ki Firavun, üzerinde yaşadığı Mısır topraklarında zorbalaştı, ululuk tasladı, böbürlendi. Oranın halkını ezdi ve kendisine taptırdı. Yaşadığı ülkenin halkını sınıflara ayırdı. İsrailoğullarından olan halkın erkek çocuklarını kesiyor, kız çocuklarını sağ bırakıyordu. Şüphesiz ki o, yeryüzünde bozgunculuk çıkaranlardan biriydi.

* Firavunun, İsrailoğullarını köleleştirmesinin, erkek çocuklarını öldürüp kız çocuklarını sağ bırakmasının sebebi hakkında Taberi özetle şöyle diyor: "Firavunun, İsrailoğullarının erkek çocuklarını kesme sebebi, rivayet edilen şu olaydır: "Birgün Firavun, rüyasında bir ateşin Kudüs'ten Mısır'a doğru gelip Kıptî ırkından olanları yaktığını ve İsrailoğullarına dokunmadığını görmüştü. Bunun üzerine sihirbaz ve kâhinleri toplayıp onlardan bu rüyanın yorumunu sormuştu. Onlar da şu cevabı vermişlerdi: "İsrailoğullarından bir çocuk doğacak, sen onun eliyle mülkünü kaybedip helak olacaksın."

İşte bunun üzerine Firavun, İsrailoğullarının doğan her erkek çocuğunun öldürülmesini emretmişti.

İbn-i Kesir ise Firavunun bu davranışının sebebini şöyle izah etmektedir: Hz. İbrahim, hanımı Sare ile birlikte Mısır'a gittiğinde, o dönemin zorba idarecisi, Hz. Sare'yi cariye edinmek istemiş fakat Allah teala Sare'yi o zorbanın tasallutundan korumuştur. Bunun üzerine Hz. İbrahim, oğluna, kendi soyundan bir kişinin geleceğini ve onun vasıtasıyla Mısır'ın helak olacağını söylemiştir. Firavunun ırkından olan Kıptîler, İsrailoğullarından bu haberi öğrenip Firavuna anlatmışlar o da buna karşı tedbir olarak İsrailoğullarının doğan erkek çocuklarının öldürülmesini emretmiştir. Fakat bu tedbirler kaderi önleyememiştir.

وَنُرِيدُ أَنْ نَّمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ
الْوَارِثِينَ ﴿٥﴾
وَنُمَكِّنَ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَنُرِيَ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا مِنْهُم مَّا كَانُوا
يَحْذَرُونَ ﴿٦﴾

5- Biz ise istiyorduk ki, yeryüzünde ezilenlere lütufta bulunalım. Onları önderler yapalım. Onları vârisler kılalım.

6- Ve onları yeryüzünde yerleştirelim. Firavuna, Hâmân'a ve askerlerine sakındıkları şeyi, o zayıfların eliyle gösterelim.

Biz ise istiyorduk ki, Firavunun ezdiği İsrailoğullarına lütufta bulunalım, onları önderler kılalim. Firavundan sonra yeryüzüne onları mirasçı yapalım. Şam ve Mısır topraklarında onları yerleştirelim. Firavuna ve onun yardımcısı Hâmân'a ve ikisinin ordusuna, korktukları şeyi, Musa'nın eliyle gösterelim.

وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّ مُوسَىٰ أَنْ أَرْضِعِيهِ فَإِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَأَلْقِيهِ فِي
الْيَمِّ وَلَا تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي ۖ إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٧﴾

7- Biz, Musa'nın annesine şöyle ilham ettik: "Çocuğu emzir. Başına birşey gelmesinden korkunca da onu hemen sandığa koyup nehire (Nil'e) bırak. Sakın korkma, mahzun da olma. Şüphesiz ki biz, onu sana geri döndüreceğiz ve onu Peygamberlerden yapacağız."

Musa doğunca biz onun annesinin kalbine şöyle ilham ettik. "Sen onu emzir. Onun, Firavun tarafından öldürüleceğinden korktuğun zaman da onu bir

sandığa koyup nil nehrine bırak. Firavun ve ordusunun, çocuğuna birşey yapacağından korkma. Çocuğunun senden ayrılmasına da üzülme. Zira biz onu mutlaka tekrar sana döndüreceğiz. Onu sen emzireceksin. Ve biz ona; Peygamberlik verip onu, öldüreceklerinden korktuğun kimselere Peygamber olarak göndereceğiz. Sonunda onlar helak olacak, oğlun ve ona iman edenler kurtulacaklardır.

* Rivayete dildiğine göre Firavun, İsrailoğullarının erkek çocuklarını öldürmeye devam edince Kıptîler, işçilerinin ve hizmetçilerinin tükeneceğinden korkmuşlar ve durumu Firavuna açmışlar. O da doğan erkek çocukların bir yıl sağ bırakılıp ertesi yıl öldürülmelerini emretmiştir. Hz. Musa'nın büyük kardeşi Harun, çocukların öldürülmediği yılda doğmuş ve bu sebeple sağ kalmıştır. Hz. Musa ise çocukların öldürüldüğü yılda doğduğu için, annesine âyette zikredildiği şekilde ilhamda bulunulmuş ve Hz. Musa, ilahî bir himaye ile korunmuştur.

فَٱلْتَقَطَهُۥٓ ءَالُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا ۗ إِنَّ فِرْعَوْنَ
وَهَٰمَٰنَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا۟ خَٰطِـِٔينَ ﴿٨﴾

8- Firavun ailesi, ilerde kendilerine düşman ve üzüntü sebebi olacak çocuğu bulup getirdiler. Şüphesiz Firavun, Hâmân ve askerleri yanılıyorlardı.

*Âyet-i kerimede, Hz. Musa'yı bulup nehirden çıkaranların, Firavun ailesi oldukları zikredilmektedir.

Süddî burada geçen "Firavun ailesi"nden maksadın, Firavunun hanımı Âsiye'nin cariyeleri olduklarını söylemiştir.

Muhammed b. Kays ise "Firavunun ailesi"nden maksadın, Firavunun, alaca hastalığına yakalanmış kızı olduğunu söylemiştir. Kızın Musa'nın içinde bulunduğu sandığı açınca hastalığının iyileştiği bu sebeple Musa'nın öldürülmemesi için annesi Âsiye'ye yalvardığı, onun da Firavuna rica ederek çocuğu öldürtmediği rivayet edilmiştir.

İbn-i İshak'a göre ise "Firavun ailesi"nden maksat, Firavunun taraftarlarıdır. Firavun ailesi ve taraftarları Nil nehrinin kenarında otururlarken, Âsiye, Nil nehrinin bir sandığı kıyıya sürüklediğini görmüş ve sandığın kendisine getiril-

mesini emretmiş, sandık açılınca içinde bir çocuk olduğu görülmüş, Âsiye, Firavundan, çocuğun öldürülmemesini istemiş Firavun da onun bu isteğini yerine getirmiştir.

Âyet-i Kerimenin son bölümünde "Firavun, Hâmân ve askerleri hata ediyorlardı." buyurulmaktadır. Bu ifade iki şekilde izah edilmektedir. Birinci izah şekli şöyledir:

"Şüphesiz ki Firavun, Hâmân ve orduları, Musa'yı öldürmeyerek yanılıyorlardı. Aldıkları tedbirler boşa çıkıyordu. Zira onlar, düşmanlarını elleriyle büyütüyorlardı."

İkinci izah şekline göre ise âyetin mânâsı şöyledir: "Şüphesiz ki Firavun, Hâmân ve orduları, günah içindeydiler. Bu sebeple Allah onlara kendi elleriyle düşmanlarını büyüttürdü. Ve Musa vasıtasıyla onları helak etti. Zira onlar bunu hak etmişlerdi." Taberi bu görüşü tercih etmektedir.

وَقَالَتِ ٱمْرَأَتُ فِرْعَوْنَ قُرَّتُ عَيْنٍ لِّى وَلَكَ لَا تَقْتُلُوهُ عَسَىٰٓ أَن
يَنفَعَنَآ أَوْ نَتَّخِذَهُۥ وَلَدًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾

9- Firavunun hanımı: "Bu, benim için de senin için de sevinç kaynağı bir çocuk. Onu öldürmeyin. Belki bize faydalı olur veya onu evlat ediniriz." dedi. Onlar, işin farkında değillerdi.

Firavunun hanımı Âsiye, Firavuna şöyle dedi: "Ey Firavun, bu çocuk benim için de senin için de bir sevinç kaynağıdır. Sen bunu öldürme. Belki o bize faydalı olur belki de onu evlat ediniriz."

* Firavunun hanımı bu sözü ya çocuğun nehirden çıkarıldığı zaman veya çocuğun büyütüldükten sonra Firavunun sakalından çektiğinde yahut elindeki sopayla Firavuna vurduğunda söylemiştir.

Onlar işin farkında değillerdi. Yani, Firavun ve taraftarları, Musa'nın eliyle helak olacaklarının farkında değillerdi. Yahut İsrailoğulları, Musa'nın, nehirden çıkarılıp ilerde kendilerini kurtaracağının farkında değillerdi.

وَأَصْبَحَ فُؤَادُ أُمِّ مُوسَىٰ فَارِغًا إِن كَادَتْ لَتُبْدِي بِهِ لَوْلَا أَن رَّبَطْنَا عَلَىٰ قَلْبِهَا
لِتَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠﴾

10- Musa'nın annesinin gönlünde, evladından başka bir şey yoktu. Eğer, müminlerden olması için kalbini pekiştirmeseydi, nerdeyse, Musa'nın, kendi çocuğu olduğunu açığa vuracaktı.

* Bu âyet-i kerime iki şekilde izah edilmiştir: Bunlardan biri, mealde verilen şekildir. Taberi bu görüşü tercih etmiştir. Diğer Bİr izah şekli de şöyledir: Musa'nın annesinin kalbi, Allah'ın daha önce kendisine: "Sakın korkma mahzun da olma, şüphesiz ki biz onu sana geridindüreceğiz." ifadesiyle kalbine doğdurduğu ilhamı unuttu. Böylece, çocuğunun, baş düşmanının eline geçmesine çok üzüldü. Şayet, müminlerden olsun diye kalbini pekiştirmemiş olsaydı, emzirilmek için çocuk kendisine getirildiğinde, neredeyse onun, kendi çocuğu olduğunu açığa vuracaktı. Veya, Allah'ın kendisine, çocuğunu koruyacağına dair ilhamda bulunduğunu açıklayacaktı.

وَقَالَتْ لِأُخْتِهِ قُصِّيهِ فَبَصُرَتْ بِهِ عَن جُنُبٍ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١١﴾
وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِن قَبْلُ فَقَالَتْ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ أَهْلِ بَيْتٍ
يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ وَهُمْ لَهُ نَاصِحُونَ ﴿١٢﴾
فَرَدَدْنَاهُ إِلَىٰ أُمِّهِ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَلِتَعْلَمَ أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ
وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾

11- Annesi, Musa'nın kızkardeşine: "Onu takibet" dedi. O da Musa'yı uzaktan gözetledi. Firavun ve adamlarından kimse işin farkında değildi.

12- Biz, annesi gelmeden, Musa'nın başkalarını emmesine engel olmuştuk. Bunun üzerine Musa'nın kızkardeşi: "Sizin için ona bakıp yetiştirecek ve şefkatli davranacak bir aile göstereyim mi size?" dedi.

13- Böylece biz, Musa'yı, annesine geri verdik. Sevinsin, üzülmesin ve Allah'ın vaadinin hak olduğunu bilsin diye. Fakat onların çoğu bunu bilmezler.

Musa'nın annesi, Musa'yı nehire attıktan sonra Musa'nın kızkardeşine: "Sen uzaktan onu takibet." dedi. Firavunun kavmi ise, bunun, Musanın kızkardeşi olduğunu anlamamışlardı. Zira kızkardeşi Musaya bakarken, onun, kendi kardeşi olduğunu kimseye hissettirmiyor sanki ona bakmıyormuş gibi davranıyordu.

Biz, Musanın, annesi tarafından emzirilmesinden önce diğer süt annelerini emmesine engel olduk. Bunun üzerine kızkardeşi, Firavun ve adamlarına: "Ben size, ona bakmayı üstlenecek ve ona öğüt verecek bir aileyi göstereyim mi?" dedi. Böylece biz Musayı, nehirde bulunduktan sonra tekrar annesine kavuşturduk ki annesi oğlunu sağ salim bulduğu için sevinsin. Ondan ayrı kalarak üzülmesin ve Allahın daha önce kendisine: "Korkma, üzülme, şüphesiz ki biz onu sana iade edeceğiz ve onu Peygamberlerden kılacağız." vaadinin hak olduğunu bilmiş olsun. Fakat müşriklerin çoğu Allah'ın vaadinin hak olduğunu bilmez ve onu tasdik etmezler.

* Hz. Musa, nehirden çıkarıldıktan sonra onu emzirmeleri için birçok süt annesi getirilmiş fakat Hz. Musa bunlardan hiçbirini emmemiştir. Bunun üzerine, kendisini takibeden kızkardeşi, onu emzirecek bir kadının bulunduğunu ve o kadının Musaya iyi davranacağını söylemiştir.

Bunu duyan Firavunun adamları kızı yakalayarak: "Sen bu çocuğun kime ait olduğunu biliyorsun, bunun ailesi kimdir?" diye sormuşlar. Kız da cevaben şöyle demiştir"Ben, bunu emzirecek ve bakacak ailenin, Krala karşı samimi olduğunu ve saraya gelmekle sevineceğini söylemek istemiştim." demiş böylece Firavunun adamları onu bırakmışlardır.

وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَاسْتَوَىٰ آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٤﴾

14- Musa, güçlü çağına erip olgunlaşınca ona hikmet ve ilim verdik. İşte biz, iyiliklerde bulunanları böyle mükâfatlandırırız.

*Âyet-i kerimede, Hz. Musaya ilim ve hikmet verilmesinin "Güçlü çağına erişip olgunlaşmasından sonra." gerçekleştiği zikredilmektedir.

Mücahid, Katade ve İbn-i Abbas'a göre, güçlülük çağına ermek, otuz üç yaşında gerçekleşir. Olgunluk çağına ermek ise kırk yaşında tahakkuk eder. İbn-i Zeyd de bu görüştedir.

Âyet-i kerimede, Hz. Musaya ilim ve hiket verildiği zikredilmektedir.Burada geçen "hikmet"ten maksat, dini hükümlerin inceliklerini bilmek ve onlarla amel etmektir.

İbn-i İshak "hikmet" kelimesini, kendi dininin ve atalarının dinlerinin inceliklerini bilmek" şeklinde izah etmiş "ilim" kelimesini ise, "Kendi dininin hükümlerini bilmek." şeklinde izah etmiştir.

وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلَىٰ حِينِ غَفْلَةٍ مِّنْ أَهْلِهَا فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِ هَٰذَا
مِن شِيعَتِهِ وَهَٰذَا مِنْ عَدُوِّهِ ۖ فَاسْتَغَاثَهُ الَّذِي مِن شِيعَتِهِ عَلَى الَّذِي مِنْ عَدُوِّهِ ۖ
فَوَكَزَهُ مُوسَىٰ فَقَضَىٰ عَلَيْهِ ۖ قَالَ هَٰذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ ۖ إِنَّهُ عَدُوٌّ مُّضِلٌّ مُّبِينٌ ﴿١٥﴾

15- Musa, halkının bir gaflet anında şehre girdi. Orada, biri kendi taraftarlarından, diğeri düşmanlarından olan iki adamın döğüştüğünü gördü Kendi taraftarlarından olan adam, düşmanlarından olan adama karşı, Musadan yardım istedi. Bunun üzerine Musa adama bir yumruk vurup öldürdü. "Bu yaptığım şeytanın işidir. O, gerçekten insanı saptıran apaçık bir düşmandır." dedi.

* Musa, halkının bir gaflet anında şehre girdi." ifadesinde geçen şehirin, Firavunun yaşamış olduğu, Kahire'den iki fersah uzaklıktaki bir yer olduğu rivayet edilmektedir. Dehhak, buranın "Ayn-ı Şems" mevkii olduğunu söylemiş Taberi ise burasını "Münuf" adındaki şehir olduğunu zikretmiştir.

Şehir halkının gaflette oldukları an, bazı müfessirlere göre tam öğlen sı-

cağının bastığı an, bazılarına göre de akşam ile yatsı namazı arasıdır.

Süddî diyor ki: "Hz. Musa büyüyünce Firavunun bindiği bineklere biniyor ve onun giydiği gibi elbiseler giyiyordu. Musa'ya da "Firavunun oğlu Musa" deniyordu. Birgün Firavun, Musa'nın bulunmadığı bir zamanda bineğine binip ikametgâhına gitti. Musa gelince Firavunun gittiğini öğrendi. O da arkasından Firavunu takibederek bineğe binip yola koyuldu ve tam öğlen sıcağında "Münuf"a vardı.

İbn-i İshak ise şöyle diyor: "Musa, güç ve kuvvetine erip olgunluk çağına varınca Allah ona ilim ve hikmet vedi. Musa'nın, İsrailoğullarından taraftarları vardı. Onun çevresinde toplanıp kendisini dinliyor ve söylediklerini tutuyorlardı. Musa hakikatları anlayınca Firavun ve kavminin aleyhinde konuşmaya başladı. Onun bu konuşmaları Firavuna haber verildi. Bunun üzerine Firavun ve taraftarları Musa'yı tehdit ettiler. Musa onlardan korktu. Artık Firavunun ikametgahına korkarak gidiyordu.

Yine birgün Musa, şehir halkının gafil olduğu bir anda, Firavunun ikamet ettiği şehre girdi ve orada, âyette zikredilen hadise meydana geldi.

İbn-i Zeyde diyor ki: "Hz. Musa küçükken Firavuna sopasıyla vurmuş o da Musa'nın bir daha ikametgahına sokulmamasını emretmiştir. Fakat Musa büyüyünce bu durum unutulmuş ve tekrar, Firavunun kaldığı yere girmesine izin verilmiştir.

İşte halkının gafil olduğu, yani, Musa'nın, sopasıyla firavuna vuduğunun unutulduğu bir sırada Musa, Firavunun oturduğu şehre girmiş ve orada, biri İsrailoğullarından kendi taraftarı diğeri ise Kıptîlerden olan Firavunun taraftarı olan iki kişinin döğüştüğünü görmüştür.

İsrailoğullarından olan kişi Musa'dan yardım istemiş, Musa da Firavunun taraftarı olan Kıptî'ye bir yumruk vurmuş ve onu öldürmüştür.

Sonra Musa kendi kendine şöyle demiştir: "Bu adamı öldürmem, şeytanın beni gazaplandırmasındandır. Şüphesiz ki şeytan, Âdemoğulları için bir düşmandır, onları doğru yoldan saptırandır. Zira şeytan, kötü amelleri güzel gösterir, güzel amelleri de kötü gösterir.

قَالَ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي فَغَفَرَ لَهُ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿١٦﴾

16- Musa: "Rabbim, doğrusu ben, kendime zulmettim, bağışla be-

ni." dedi. Allah da Musa'nın duasını kabul edip bağışladı. Çünkü o, çok affeden ve çok merhamet edendir.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, Hz. Musa'nın, Kıptîlerden birini öldürmesinden pişman olduğunu ve bundan dolayı Allah'tan bağışlanmasını istediğini, Allah tealanın da onu bağışladığını beyan ediyor. Zira Allah, çok affeden ve çok merhametli olandır.

قَالَ رَبِّ بِمَا أَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَنْ أَكُونَ ظَهِيرًا لِّلْمُجْرِمِينَ ﴿١٧﴾

17- Musa: "Rabbim, bana lütfettiğin nimetler hakkı için, bir daha suçlulara arka çıkmayacağım." dedi.

* Hz Musa, Allah tealaya yalvararak şöyle devam ediyor: "Rabbim, benim bir insan öldürmemi affetme nimetin hakkı için, ben bir daha suçlulara arka çıkmayacağım ve onlara yardımcı olmayacağım."

فَأَصْبَحَ فِي الْمَدِينَةِ خَائِفًا يَتَرَقَّبُ فَإِذَا الَّذِي اسْتَنْصَرَهُ بِالْأَمْسِ يَسْتَصْرِخُهُ ۖ قَالَ لَهُ مُوسَىٰ إِنَّكَ لَغَوِيٌّ مُّبِينٌ ﴿١٨﴾

18- Şehirde korku içerisindeydi ve etrafı gözetliyordu. Bir de ne görsün, daha dün kendisinden yardım isteyen taraftarı bu gün başka bir kişiye karşı, yine kendisinden yardımına koşmasını istiyor. Musa ona: "Anlaşılan sen apaçık bir azgınsın." dedi.

Musa,, Firavunun ikamet ettiği şehirde bir adam öldürdüğü için yakalanacağından korkuyor ve etraftan gelecek haberlere kulak veriyordu. Bu haldeyken bir de ne görsün, birgün önce kendisiyle kavga eden Kıptî'ye karşı ondan yardım isteyen İsrailli bugün de başka bir Firavun taraftarıyla kavga ediyor, ve yine ondan yardım istiyor. Bunun üzerine Musa, İsrailoğullarından olan kişiye kızdı ve ona: "Sen, dün bir kişinin öldürülmesine sebep oldun bugün yine benden yardım istiyorsun. Şüphesiz ki sen, apaçık bir azgınsın." dedi.

فَلَمَّآ أَنْ أَرَادَ أَنْ يَبْطِشَ بِالَّذِي هُوَ عَدُوٌّ لَّهُمَا قَالَ يَٰمُوسَىٰٓ أَتُرِيدُ أَنْ تَقْتُلَنِي كَمَا قَتَلْتَ
نَفْسًۢا بِالْأَمْسِ ۖ إِن تُرِيدُ إِلَّآ أَن تَكُونَ جَبَّارًا فِي الْأَرْضِ وَمَا تُرِيدُ أَن تَكُونَ مِنَ
الْمُصْلِحِينَ ﴿١٩﴾

19-Derken Musa, her ikisinin de düşmanı olan adamı yakalamak isteyince, yardım dileyen, Musa'nın, kendisini yakalayacağını sanarak: "Ey Musa, dün birini öldürdüğün gibi şimdi de ebeni mi öldürmek istiyorsun? Sen ancak yeryüzünde bir zorba olmak arzusundasın, ıslah edenlerden olmak istemiyorsun." dedi.

Musa, hem kendisinin hem de birgün önce kendisinden yardım isteyen, İsrailoğullarına mensup olan kişinin düşmanı olan Firavun taraftarı Kıptî'yi yakalamak isteyince, İsrailoğullarına mensup olan kişi, Musa'nın, kendisine kızmasından dolayı onu öldüreceğini sandı ve Musa'ya: "Dün Kıptîlerden birini öldürdüğün gibi bugün de beni mi öldürmek istiyorsun? Doğrusu sen yeryüzünde ancak bir zorba olmak istiyorsun, ıslah edicilerden olmak istemiyorsun." dedi.

* İsrailoğullarından olan kişi bunları söyleyince, Firavun taraftarı olan kişi, bir gün önce öldürülen adamın, Hz. Musa tarafından öldürüldüğünü anlamış ve durumu Firavuna ulaştırmıştır.

Bunun üzerine Firavun, Hz. Musa'yı yakalatıp cezalandırmak için adamlar çıkarmış ve üzerine yollamıştır.

وَجَآءَ رَجُلٌ مِّنْ أَقْصَا الْمَدِينَةِ يَسْعَىٰ قَالَ يَٰمُوسَىٰٓ إِنَّ الْمَلَأَ يَأْتَمِرُونَ بِكَ
لِيَقْتُلُوكَ فَاخْرُجْ إِنِّي لَكَ مِنَ النَّٰصِحِينَ ﴿٢٠﴾

20- Şehrin en uzak yerinden bir adam koşarak geldi: "Ey Musa,

şehrin ileri gelenleri seni öldürmek için tertip kuruyorlar. Hemen git buradan. Doğrusu ben, sana öğüt verenlerdenim." dedi.

* Firavun, Hz. Musa'yı öldürtmek için adamlarını gönderirken onlara, Musa'nın, Mısır'dan kaçma yollarını bilmediğini bu itibarla onu yakalayabileceklerini belirtmiş, bunun üzerine Hz. Musa'yı yakalamak isteyen adamlar normal yolları takibederek gitmişlerdir.

Firavun kavminden olan ve iman eden "Sem'an" yahut "Şem'un" isimli bir kişi, kestirme yollardan gelerek Hz. Musa'ya, kendisi için alınan kararı haber vermiş ve Mısır'dan kaçmasını söylemiştir.

فَخَرَجَ مِنْهَا خَآئِفًا يَتَرَقَّبُ قَالَ رَبِّ نَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢١﴾

21- Bunun üzerine Musa, korka korka, çevresini gözetleyerek şehirden çıktı. "Rabbim, beni şu zalim kavimden kurtar." dedi.

Musa bunun üzerine Firavunun yaşadığı şehirden çıktı. Öldürdüğü adam karşılığında kendisinin de öldürüleceğinden korkuyordu. Kendisini yakalamak isteyenlerin her taraftan gelebilecelerini düşünerek etrafı gözetliyordu. İşte o anda rabbine yönelerek: "Rabbin, seni inkâr ederek kendilerine zulmeden bu kâfir kavimden beni kurtar." diye niyazda bulundu.

وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَآءَ مَدْيَنَ قَالَ عَسَىٰ رَبِّيٓ أَن يَهْدِيَنِي سَوَآءَ السَّبِيلِ ﴿٢٢﴾

22- Musa, Medyen tarafına yönelince: "Umarım rabbim bana doğru yolu gösterir." dedi.

* Hz. Musa rabbine dua etti. Zira o yol bilmiyor, sonunun ne olacağını kestiremiyordu. Çünkü yola çıktığında ne bineği vardı ne azığı ne de kılavuzu. Halbuki Mısır ile Medyen şehri arasında sekiz günlük bir mesafe vardı.

MEDYEN: Medyen aslında bir kabilenin ismidir. Bu kabile Hicaz bölgesiyle Şam arasında "Mâun" şehri yakınında yaşıyordu. Bunların yaşadığı yerlere kendi adları verilerek "Medyen" denmiştir.

وَلَمَّا وَرَدَ مَآءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةً مِّنَ ٱلنَّاسِ يَسْقُونَ وَوَجَدَ مِن دُونِهِمُ
ٱمْرَأَتَيْنِ تَذُودَانِ ۖ قَالَ مَا خَطْبُكُمَا ۖ قَالَتَا لَا نَسْقِى حَتَّىٰ يُصْدِرَ ٱلرِّعَآءُ ۖ وَأَبُونَا
شَيْخٌ كَبِيرٌ ﴿٢٣﴾

23- Medyen suyuna vardığında orada hayvanlarını sulayan bir cemaat buldu. Onların gerisinde de, hayvanların suya gitmesini engellemeye çalışan iki kadın gördü. Onlara: "Nedir derdiniz?" dedi. Onlar da: "Çobanlar sulayıp çekilmeden biz sulamayız. Babamız oldukça yaşlı bir adamdır." dediler.

Musa Medyen şehrinin suyuna varınca orada, hayvanlarını sulayan bir topluluk gördü. Ayrıca, hayvanlarının suya gitmelerini engellemeye çalışan iki kadın gördü. Onlar, Şuayb'ın kızlarıydı. Musa onların durumunu görünce: "Neden hayvanlarınızın suya gitmesini engelliyorsunuz? Niçin onları da diğer insanların hayvanlarıyla su içmeye bırakmıyosunuz?" dedi. Kadınlar ise şöyle dediler: "Çobanlar hayvanlarını sulayıp geri çekilmedikçe biz hayvanlarımızı sulayamayız. Biz çobanların içirdekleri sulardan arta kalan suları hayvanlarımıza içiriyoruz. Babamız yaşlı bir insandır, bizzat kendisi gelip koyunları sulayamıyor. Onun için hayvanları sulamaya biz geliyoruz."

فَسَقَىٰ لَهُمَا ثُمَّ تَوَلَّىٰٓ إِلَى ٱلظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ إِنِّى لِمَآ أَنزَلْتَ إِلَىَّ مِنْ خَيْرٍ
فَقِيرٌ ﴿٢٤﴾

24- Bunun üzerine Musa, onların hayvanlarını sulayıverdi. Sonra gölgeye çekildi: "Rabbim göndereceğin hayra ve rızka çok muhtacım." dedi.

* Hz. Musa güçlü kuvvetli bir insandı. Şuayb (a.s.)'in kızlarının hayvanlarını sulamak için, ancak birkaç kişinin beraberce kaldırabileceği taşı kuyunun

ağzından kaldırdı ve kuyudan su çekerek hayvanları suladı. Sonra yorgun bir halde bir ağacın gölgesine çekildi ve orada halini rabbine arzederek: "Ey rabbim, senin bana göndereceğin hayıra pek muhtacım." dedi.

Hz. Musa'nın, bu duasıyla yiyecek istediği ve halini kadınlara duyurmaya çalıştığı rivayet edilmektedir.

فَجَآءَتْهُ إِحْدَىٰهُمَا تَمْشِي عَلَى ٱسْتِحْيَآءٍ قَالَتْ إِنَّ أَبِي يَدْعُوكَ لِيَجْزِيَكَ أَجْرَ مَا
سَقَيْتَ لَنَا فَلَمَّا جَآءَهُۥ وَقَصَّ عَلَيْهِ ٱلْقَصَصَ قَالَ لَا تَخَفْ
نَجَوْتَ مِنَ ٱلْقَوْمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٢٥﴾

25- O sırada, kadınlardan biri utana utana yürüyerek Musa'ya geldi. "Babam, hayvanlarımızı sulama ücretini vermek için seni çağırıyor." dedi. Bunun üzerine Musa, kızların babasına varıp başından geçenleri anlattığında o: "Korkma artık o zalim kavimden kurtuldun." dedi.

*Âyet-i kerimede, Hz. Musa'nın, koyunlarını suladığı kızlardan birinin, Hz. Musa'ya utana utana geldiği zikredilmektedir. Hz. Ömer (r.a.) bu kızın, hayasından dolayı eliyle yüzünü kapatarak geldiğini söylemektedir.

Hz. Musa, kızın babasının yanına varınca, babası Hz. Musa'ya güven içinde olduğunu söylemiş, zalim olan Firavun kavminin, Medyen bölgesinde bir nüfuzu olmadığını beyan etmiştir.

Müfessirler, âyette zikredilen kızların babasının kim olduğu hakkında farklı görüşler zikretmişlerdir. Çoğunluğun görüşüne göre bu zat, Şuayb (a.s.)dır. O, uzun bir hayat yaşayarak Hz. Musa zamanına kavuşmuştur.

Bazıları bu zatın, Şuayb (a.s.)ın kardeşinin oğlu olduğunu bazıları da Şuayb (a.s)ın kavminden mümin bir kimse olduğunu söylemişlerdir.

Taberi, bu hususta açık bir delil bulunmadığından Kur'an-ı Kerim'de geçtiği gibi ona "Kadınların babası" demenin daha doğru olacağını söylemiştir.

قَالَتْ إِحْدَاهُمَا يَا أَبَتِ اسْتَأْجِرْهُ إِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ ﴿٢٦﴾

26- Kadınlardan biri: "Babacığım onu ücretle çalıştır. Çünkü o, ücretle tuttuklarının en hayırlısı, güçlü ve güvenilir bir adamdır." dedi.

*Kızlardan biri babasından, Hz. Musa'yı koyunlara çoban tutmasını istemiş ve onun, güçlü kuvvetli ve güvenilir biri olduğunu bildirmiştir.

Hz. Ömer, Abdullah b. Abbas, Şüreyh b. el-Kadî, Katade, Muhammed b. İshak diyorlar ki: "Kız babasına "Şüphesiz ki bu, ücretle tuttuğun adamların en hayırlısıdır. Güçlü, kuvvetli ve güvenilir biridir." deyince babası ona: "Onun böyle olduğunu nereden biliyorsun?" diye sormuş kız ise şu cevabı vermiştir. "Bu adam ancak on kişinin kaldırabileceği bir taşı kuyunun ağzından kaldırıp koyunları suladı. Ben onu çağırdığımda önde gidiyordum bana arkasından gelmemi ve yolu geriden tarif etmemi söyledi."

قَالَ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أُنْكِحَكَ إِحْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ عَلَىٰ أَنْ تَأْجُرَنِي ثَمَانِيَ حِجَجٍ فَإِنْ أَتْمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَ وَمَا أُرِيدُ أَنْ أَشُقَّ عَلَيْكَ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٢٧﴾

27- Kızların babası:: "Bana sekiz yıl çalışman şartıyla, seni bu iki kızımdan biriyle evlendirmek istiyorum. Eğer bunu on yıla tamamlamak istersen o da senden bir lütuftur. Fakat seni zora koşmak da istemem. İnşaallah beni salihlerden bulacaksın." dedi.

*Bu âyet-i kerimede, Hz. Musa'nın, hayvanlarını sulamada kendilerine yardımcı olduğu kızların babasının, kızlardan birini Hz. Musa ile evlendirmek istediği ve onu uzun zaman yanında tutabilmek için de sekiz veya on sene hayvanlarına çobanlık etmesi şartını koştuğu beyan edilmektedir.

Hz. Musa da bu teklifi kabul ederek şöyle cevap vermiştir:

قَالَ ذَٰلِكَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ ۖ أَيَّمَا الْأَجَلَيْنِ قَضَيْتُ فَلَا عُدْوَانَ عَلَيَّ ۖ وَاللَّهُ عَلَىٰ مَا نَقُولُ وَكِيلٌ ﴿٢٨﴾

28- Musa: "Bu, seninle benim aramda kesin bir sözleşmedir. Bu iki süreden hangisini doldurursam doldurayım artık bana bir haksızlık söz konusu olamaz. Söylediklerimize Allah şahittir." dedi.

*Hz. Musa, kızların babasına, kızlarından birisiyle evlenmeyi ve şart koştuğu sekiz veya on yıl hizmet etmeyi kabul ettiğini belirttikten sonra sekiz veya on yıldan birisini seçmekte serbest olduğunu bu hususta ilerde kendisine baskı yapılmamasını söylemiş ve sözleşmeye Allah'ı şahit tuttuğunu ifade etmiştir. Bunun üzerine kızların babası, kızlarından birisini Hz. Musa ile evlendirmiş o da belirtilen süreyi tamamlamıştır. Ancak, sekiz yıl mı on yıl mı hizmet ettiği âyette kesin olarak açıklanmamıştır.

Abdullah b. Abbas ve diğer bir kısım âlimler, Hz. Musa'nın, on seneyi tamamladığını söylemişlerdir.

فَلَمَّا قَضَىٰ مُوسَى الْأَجَلَ وَسَارَ بِأَهْلِهِ آنَسَ مِن جَانِبِ الطُّورِ نَارًا ۖ قَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَّعَلِّي آتِيكُم مِّنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ جَذْوَةٍ مِّنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٢٩﴾

29- Musa, hizmet süresini doldurunca ailesiyle birlikte Mısır'a doğru yola çıktı. "Tur" tarafında bir ateş gördü. Ailesine: "Siz burada durun. Ben bir ateş gördüm, belki size ondan bi haber getiririm veya ateşten bir kor getiririm de ısınırsınız." dedi.

*Hz. Musa, tayin edilen zamanı doldurduktan sonra, memleketini ve ailesini özlediği için Firavundan gizli olarak orayı ziyaret etmek istedi. Bu maksatla hanımı, çocukları ve kendisine hediye edilen koyunlarla birlikte yola çıktı. Karanlık ve soğuk bir gecede konakladıklarında ateş yakmak istedi fakat yakamadı. İşte o sırada Tur dağının bir tarafında bir ateş gördü. Bunun üzerine ailesine: "Siz burada durun ben bir ateş gördüm. Belki o ateş vasıtasıyla kaybetmiş olduğumuz yol hakkında bir haber alırım veya ondan bir kor getiririm de ısınırsınız." dedi.

فَلَمَّآ أَتَىٰهَا نُودِيَ مِن شَٰطِئِ ٱلْوَادِ ٱلْأَيْمَنِ فِي ٱلْبُقْعَةِ ٱلْمُبَٰرَكَةِ مِنَ ٱلشَّجَرَةِ
أَن يَٰمُوسَىٰٓ إِنِّيٓ أَنَا ٱللَّهُ رَبُّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٣٠﴾
وَأَنْ أَلْقِ عَصَاكَ ۖ فَلَمَّا رَءَاهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَآنٌّ وَلَّىٰ مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ ۖ
يَٰمُوسَىٰٓ أَقْبِلْ وَلَا تَخَفْ ۖ إِنَّكَ مِنَ ٱلْءَامِنِينَ ﴿٣١﴾
ٱسْلُكْ يَدَكَ فِي جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَآءَ مِنْ غَيْرِ سُوٓءٍ ۖ وَٱضْمُمْ إِلَيْكَ جَنَاحَكَ
مِنَ ٱلرَّهْبِ ۖ فَذَٰنِكَ بُرْهَٰنَانِ مِن رَّبِّكَ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَإِيْهِ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا
قَوْمًا فَٰسِقِينَ ﴿٣٢﴾

30- Musa ateşin yanına gelince, mukaddes yerdeki vadinin sağ tarafındaki ağaçtan şöyle nida edildi: "Ey Musa, ben âlemlerin rabbi olan Allahım."

31- Âsânı bırak. Musa, âsâsının yılan gibi hareket ettiğini görünce, arkasına bakmadan kaçtı. Tekrar şöyle nida edildi: "Ey Musa, dön, korkma. Çünkü sen, emniyette olanlardansın.

32- Elini koynuna sok. Kusursuz, pırıl pırıl parlayan bembeyaz bir el çıksın. Korkudan dolayı uzattığın ellerini kendine çek. Bu âsâ ve elin, Fi-

ravun ve adamlarına göstermen için, rabbinden sana verilen iki mucizedir. Şüphesiz ki onlar, hak yoldan ayrılmış fâsık bir kavimdir."

*Musa, Tur dağında gördüğü ateşe doğru yürüyünce o mübarek yerde bulunan vadinin sağ tarafındaki bir ağacın yanından Allah teala ona şöyle nida etti: "Ey Musa, şüphesiz ki ben, âlemlerin rabbi olan Allahım, seni peygamber yaptım ve sana mucizeler verdim. Bu mucizelerden biri de elindeki âsâdır. Âsânı yere bırak." Bunun üzerine Musa âsâsını yere bıraktı. Âsâ hareket eden bir yılan haline geldi. Musa, âsâsının yılan gibi hareket ettiğini görünce ondan korkup gerisin geri kaçmaya başladı. Arkasına bakmıyordu. Allah teala ona: "Ey Musa, geri dön korkma, şüphesiz ki sen, güven içinde olanlardansın." buyurdu.

Hz. Musa bunun üzerine sakinleşti. Alah teala ona diğer bir mucize olarak da elini koynuna sokmasını, çıkardığında onun kusursuz olarak pırıl pırıl parlayacağını söyledi. Hz. Musa elini koynuna sokup çıkardı. Eli pırıl pırıl parlıyordu. Artık rabbinin huzurunda olduğunu kesin olarak anlamıştı.

Allah teala yine ona: "Korkudan dolayı uzattığın ellerini kendine çek, korkun gitmiş olsun." Veya: "Her korktuğunda ellerini göğüsne koy korkun gitmiş olsun." Âsâ ile parlayan el senin için Firavun ve ileri gelenlerine iki mucizedir. Zira onlar Allah'ın yolundan ayrılmış kimselerdir, onlar inkarcıdırlar." buyurmuştur.

قَالَ رَبِّ إِنِّي قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا فَأَخَافُ أَنْ يَقْتُلُونِ ﴿٣٣﴾

وَأَخِي هَارُونُ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّي لِسَانًا فَأَرْسِلْهُ مَعِيَ رِدْءًا يُصَدِّقُنِي

إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ ﴿٣٤﴾

33- Musa şöyle dedi: "Rabbim, ben onlardan birini öldürmüştüm. Onların da beni öldürmelerinden korkuyorum."

34- Kardeşim Harun, lisan bakımından benden daha fasihtir. Bu sebeple beni doğrulayan bir yardımcı olması için, onu da benimle beraber Peygamber olarak gönder. Çünkü beni yalanlamalarından korkuyorum."

*Âllah Teala Hz. musa'ya mucizeler verip Firavuna gitmesini söyleyince

Hz. Musa, daha önce kıptîlerden birini öldürerek Mısır'dan kaçtığını, bu sebeple Firavun ve taraftarlarının kendisini dinlemeden öldürebileceklerini söylemiş, ayrıca dilindeki kekemelik nedeniyle fasih bir şekilde konuşamadığını., bunun için kardeşi Harunun da kendisine yardımcı verilmesini istemiştir.

قَالَ سَنَشُدُّ عَضُدَكَ بِأَخِيكَ وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطَانًا فَلَا يَصِلُونَ
إِلَيْكُمَا بِآيَاتِنَا أَنْتُمَا وَمَنِ اتَّبَعَكُمَا الْغَالِبُونَ ﴿٣٥﴾

35- Allah: Seni, kardeşin Harunla destekleyip kuvvetlendireceğiz. İkinize öyle bir güç vereceğiz ki, düşmanlarınız asla size dokunamayacaklardır. Mucizelerimizle sizler ve size uyanlar mutlaka gelip geleceksiniz." dedi.

*Allah teala Hz. Musa'nın isteğini kabul ederek kardeşi Harunu da Peygamber seçmiş ve mucizeleriyle iksini destekleyeceğini, böylece Firavun ve taraftarlarının hiçbir zaman onlara galip gelemeyeceğini beyan etmiştir. Bunun üzerine Hz. Musa yoluna devam edip Mısır'a varmıştır.

فَلَمَّا جَاءَهُمْ مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُفْتَرًى
وَمَا سَمِعْنَا بِهَٰذَا فِي آبَائِنَا الْأَوَّلِينَ ﴿٣٦﴾

36- Musa onlara, apaçık mucizelerimizi getirince: "Bu, uydurulmuş bir sihirden başka birşey değildir. Biz, önceki atalarımızdan hiç böyle bir şey işitmedik." dediler.

*Hz. Musa, Firavun ve taraftarlarına, Allah tealanın kendisine verdiği mucize ve delillerle varınca onlar, bu delillerin akıl üstü şeyler olduklarını kabul etmişler fakat uydurulmuş bir sihir olduğunu söylemişlerdir. Bununla beraber,

Hz. Musa'nın, davasında haksız olduğunu ortaya koyacak bir delil de gösteremişlerdir.

وَقَالَ مُوسَىٰ رَبِّي أَعْلَمُ بِمَنْ جَاءَ بِالْهُدَىٰ مِنْ عِنْدِهِ وَمَنْ تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ
الدَّارِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿٣٧﴾

37- Musa: "Rabbim, nezdinden kimin hidayet getirdiğini, dünyanın iyi âkıbetinin kimin olacağını daha iyi bilir. Doğrsu zalimler kurtuluşa ermezler." dedi.

*Firavun ve taraftarlarının bu iddiaları üzerine Hz. Musa meseleyi Allah tealaya havale etmiş, haklıyı haksızdan onun seçeceğini söylemiş iyi âkıbetin kime ait olacağını yine Allah tealanın bildiğini beyan etmiştir. Böylece Firavuna yumuşak bir cevap vermiştir.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرِي ۖ فَأَوْقِدْ لِي يَا
هَامَانُ عَلَى الطِّينِ فَاجْعَلْ لِي صَرْحًا لَعَلِّي أَطَّلِعُ إِلَىٰ إِلَٰهِ مُوسَىٰ وَإِنِّي لَأَظُنُّهُ
مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٣٨﴾

38- Firavun: "Ey ileri gelenler, ben sizin için, benden başka bir ilah tanımıyorum. Ey Hâmân haydi benim için çamuru pişir de bana bir kule yap. Belki Musa'nın ilahını görürüm. Öyle sanıyorum ki o, yalancılardandır." dedi.

Firavun, etrafında bulunan ileri gelenlere seslenerek şöyle diyor: "Ey ileri gelenler, ben sizin için benden başka bir ilah tanımıyorum ki beni bırakıp da

ona tapasınız ve Musa'ya inanasınız."

Firavun, veziri ve danışmanı olan Hâmâna yönelerek: "Ey Hâmân, toprakları pişirerek tuğla yap ve onlarla bir köşk inşa et. Belki ben oradan Musa'nın ilahını görürüm. Kanaatımca o, yalancılardandır." dedi.

* Firavun bu sözü ciddi olarak söyleyip köşkü yaptırdı mı, yoksa Hz. Musa'nın sözlerine karşı onu alaya mı almak istedi bu belli değildir.

Ancak Taberi ve İbn-i Kesir, Firavunun bu köşkü yaptırdığını rivayet etmişlerdir.

Firavun bu binayı yaptırarak taraftarlarına moral vermek istemiş ve Hz. Musa'yı yalanlamak için başka bir çare bulamamıştır.

وَٱسْتَكْبَرَ هُوَ وَجُنُودُهُۥ فِى ٱلْأَرْضِ بِغَيْرِ ٱلْحَقِّ وَظَنُّوٓا۟ أَنَّهُمْ إِلَيْنَا
لَا يُرْجَعُونَ ﴿٣٩﴾
فَأَخَذْنَٰهُ وَجُنُودَهُۥ فَنَبَذْنَٰهُمْ فِى ٱلْيَمِّ ۖ فَٱنظُرْ كَيْفَ كَانَ
عَٰقِبَةُ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٤٠﴾
وَجَعَلْنَٰهُمْ أَئِمَّةً يَدْعُونَ إِلَى ٱلنَّارِ ۖ وَيَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ لَا يُنصَرُونَ ﴿٤١﴾
وَأَتْبَعْنَٰهُمْ فِى هَٰذِهِ ٱلدُّنْيَا لَعْنَةً ۖ وَيَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ هُم مِّنَ ٱلْمَقْبُوحِينَ ﴿٤٢﴾

39- Firavun ve askerleri, yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar. Bize döndürülmeyeceklerini sandılar.

40- Biz de Firavunu ve askerlerini yakalayıp denize attık. Ey Muhammed, zalimlerin âkıbeti nasıl oldu bir bak.

41- Biz onları, dünyada cehennem ateşine çağıran önderler yaptık. Kıyamet günü de yardım edilmeyeceklerdir.

42- Bu dünya hayatında biz onları lanete uğrattık. Kıyamet günü de onlar, hor ve hakir kimselerden olacaklardır.

Firavun ve ordusu, Mısır topraklarında haksız yere böbürlendiler. Musa'ya inanıp ona uymadılar. Öldükten sonra diriltilip huzurumuza çıkarılmayacaklarını, hesaba çekilerek cezalandırlamaycaklarını sandılar. Allah'ın, kendilerini denetlediğini bilmediler. Nihayet biz onları, Musa'nın arkasından gittiklerinde yakalayıverdik ve hepsini denize dökerek boğduk.

Ey Muhammed, kendilerine ve insanlara zulmedenlerin âkıbetlerinin ne olduğuna bir bak. Biz onları helak ettik. Geriye bıraktıkları mal ve yurtlarını, ezdikleri insanlara miras bıraktık. Biz, Firavunu ve ona tabi olan kâfirleri, dünyada iken, insanları cehennem ateşine çağıran önderler yaptık. Onlar, dünyada iken kendilerine yardımcılar bulabiliyorlardı. Âhirette ise Allah'ın azabına karşı hiçbir yardımcı bulamayacaklardır. Biz, Firavunu ve ona uyanları bu dünya hayatında rezil ve rüsvay ettik. Kendilerine lanet okuttuk. Âhirette ise onlar, hor ve hakir düşürülenlerden olacaklardır.

وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ مِنۢ بَعْدِ مَآ أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْأُولَىٰ
بَصَآئِرَ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٣﴾

43- Şüphesiz ki biz, ilk nesilleri helak ettikten sonra Musa'ya, insanların basiretlerini açacak deliller, hidayet rehberi ve rahmet kaynağı olarak Tevratı verdik, düşünsünler diye.

Şüphesiz biz Musa'ya, Nuh, Hud, Salih, Lut ve Şuayb Peygamberlerin kavimleri gibi toplulukları helak ettikten sonra Tevrat'ı verdik. Tevrat, insanlar için bir aydınlık, onlara doğru yolu gösteren bir hidayet rehberi ve hükümleriyle amel edenler için bir rahmet kaynağıydı. Biz, İsrailoğullarına Tevratı verdik ki, Allah'ın, kendilerine olan nimetlerini düşünsün ve onlara mukabil şükretmiş olsunlar.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, Firavun ve kavmini helak ettikten sonra Hz. Musa'ya Tevrat'ı verdiğini, Tevrat'ın, insanlar için, basiretlerini açacak, hak yolu gösterecek ve salih amel işlemeye irşad ederek onlar için bir hidayet kaynağı olacağını beyan etmektedir. Böylece insanlar düşünür ve Tevrat sayesinde doğru oylu bulmuş olurlar.

Ebu Said el-Hudrî bu âyet-i kerimeye dayanarak Allah tealanın, Hz. Musa'ya Tevrat'ı indirmesinden sonra insanları umumî bir azapla cezalandırmadığı-

nı ancak Yahudilerden bazılarını maymuna çevirdiğini söylemiştir.

وَمَا كُنتَ بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ إِذْ قَضَيْنَآ إِلَىٰ مُوسَى الْأَمْرَ وَمَا كُنتَ مِنَ
الشَّٰهِدِينَ ﴿٤٤﴾

44- Ey Muhammed, biz Musa'ya o emri vahyettiğimiz vakit sen batı yönünde değildin. Görenlerden de olmadın.

Ey Muhammed, biz, Musa ile, mukaddes yerdeki vadinin sağ tarafındaki ağaç yönünden konuşurken sen de dağın batı tarafında değildin. Sen, bunu bizzat görenlerden de değildin. Fakat Allah bunları sana vahyetti ki, senin hak Peygamber olduğuna dair bir delil olsun ve geçmiş ümmetlere ait olan hadiselerin gerçeği ortaya konmuş olsun.

*Allah Teala bu âyet-i kerime ile Hz. Muhammed (s.a.v.)in hak peygamber olduğunu beyan etmektedir. Zira Allah tealanın Hz. Musa ile konuşması gayba ait bir haberdir. Cahil bir topluluk içerisinde yetişen ve okur yazarlığı olmayan bir zatın böyle bir haberi bilme imkan ve ihtimali yoktur. Bunu ona ancak Allah bildirmiştir. Bu da onun hak Peygamber olduğunu gösterir.

Ebu Zür'a bu âyet-i kerimeyi okuduktan sonra şöyle demiştir: "Ey Muhammed ümmeti, sizler sormadan önce Allah size cevap vermiştir."

وَلَٰكِنَّآ أَنشَأْنَا قُرُونًا فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ ۚ وَمَا كُنتَ ثَاوِيًا فِىٓ أَهْلِ
مَدْيَنَ تَتْلُوا عَلَيْهِمْ ءَايَٰتِنَا وَلَٰكِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ ﴿٤٥﴾

45- Fakat biz, nice nesiller var ettik de üzerlerinden uzun ömürler geçti. Ey Muhammed, sen, Medyen halkı arasında ikamet edip de âyetlerimizi onlara okumuyordun. Fakat Peygamberliği veren biziz biz.

Musa'ya ahitte bulunup ona hükümler verdiğimizde sen orada değildin. Fakat biz nice nesiller yarattık. Onlar uzun zaman yaşadılar. Biz sana onların haberlerini veriyoruz. Ey Muhammed, sen, Medyen halkının içinde ikamet edip de onlara âyetlerimizi okuyan biri değildin. Bunları da sana biz indirdik. Zira, Peygamberleri biz göndeririz.

وَمَا كُنتَ بِجَانِبِ الطُّورِ إِذْ نَادَيْنَا وَلَٰكِن رَّحْمَةً مِّن رَّبِّكَ لِتُنذِرَ
قَوْمًا مَّا أَتَاهُم مِّن نَّذِيرٍ مِّن قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٦﴾

46- Ey Muhammed, biz Musa'ya nida ettiğimiz zaman sen, Tur tarafında değildin. Fakat senden önce kendilerine uyarıcı gelmemiş bir kavmi uyarman için, Rabbinden bir rahmet olarak gönderildin. Belki düşünürler.

*Müfessirler bu âyet-i kerimeyi çeşitli şekillerde izah etmişlerdir.

Ebu Hüreyre (r.a.)dan rivayet edilen bir görüşe göre, Hz. Musa, Allah tealaya yalvararak "Bize hem bu dünyada hem de âhirette iyilik yaz. Biz sadece sana yöneldik." (1) dediği zaman, Allah teala Hz. Musa'ya: "Azabıma dilediğimi uğratırım. Rahmetim ise herşeyi kuşatmıştır." (2) buyurmuş ve Muhammed ümmetini kasdederek: "O rahmetimi, Allah'tan korkanlara, zekatını veren ve âyetlerimize iman edenlere yazacağım. Onlar, yanlarındaki Tevratta ve İncilde yazılı buldukları, okuyup yazması olmayan, Allah'ın elçisi Peygambere tabi olurlar." (3) buyurmuştur.

İşte bu âyet-i kerime bunu beyan etmektedir. Allah teala, Hz. Muhammed (s.a.v.)e hitabederek: "Tur dağının yanında, senin ümmetin hakkında bazı şeyleri vahyederken sen orada bulunmuyordun." buyurmuştur.

Katade diyor ki: "Allah teala bu âyette zikredilen Tur dağının yanından Muhammed ümmetine nida etmiş ve "Ey Muhammed ümmeti, benden istemenizden önce size verdim ve bana dua etmenizden önce duanızı kabul ettim." buyurmuştur.

(1) A'raf suresi, âyet: 156
(2) A'raf suresi âyet: 156
(3) A'raf suresi âyet: 157

Mukatil b. Hayyan ise, Allah tealanın, Tur dağının civarından, atalarının sulbünde olan Muhammed ümmetine nida ettiğini ve onlara, kendilerine Peygamber olarak gönderilecek Hz. Muhammed'e iman etmelerini bildirdiğini söylemiştir.

وَلَوْلَآ أَن تُصِيبَهُم مُّصِيبَةٌۢ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَيَقُولُوا۟ رَبَّنَا لَوْلَآ
أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ ءَايَٰتِكَ وَنَكُونَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾

47- Eğer onlar, işledikleri günahlar yüzünden, başlarına bir musibet geldiği zaman: "Rabbimiz, bize Peygamber gönderseydin de biz de senin âyetlerine uyup müminlerden olsaydık ya." diyecek olmasalardı (Peygamber göndermezdik.)

*Allah teala bu âyet-i kerimede, Hz. Muhammed (s.a.v.)i Peygamber göndererek kâfirlerin bahanelerine imkan bırakmadığını böylece onları azaba uğrattığında tutunabileceleri herhangi bir delilleri kalmadığını beyan ediyor. Zira Allah Teala Hz. Muhammed (s.a.v.)i Peygamber olarak göndermeyecek olsaydı onlar: "Bize Peygamber gönderseydin de biz de ona uyup müminlerden olsaydık." şeklinde bahaneler ileri sürerlerdi.

فَلَمَّا جَآءَهُمُ ٱلْحَقُّ مِنْ عِندِنَا قَالُوا۟ لَوْلَآ أُوتِىَ مِثْلَ مَآ أُوتِىَ مُوسَىٰٓ
أَوَلَمْ يَكْفُرُوا۟ بِمَآ أُوتِىَ مُوسَىٰ مِن قَبْلُ قَالُوا۟ سِحْرَانِ تَظَٰهَرَا
وَقَالُوٓا۟ إِنَّا بِكُلٍّ كَٰفِرُونَ ﴿٤٨﴾

48- Fakat onlara nezdimizden hak gelince: "Musaya verilenler gibi ona da verilse ya." dediler. Daha önce Musa'ya verileni inkâr etmemişler

miydi? ("Tevrat ve Kur'an) birbirini te'yid eden iki sihirdir." dediler. "Biz hepsini inkâr ediyoruz." dediler.

Ey Muhammed, senden önce kendilerine Peygamber gönderilmeyen bu insanlara, seni hak Peygamber olarak gönderince de bu defa: "Muhammed'e de Musa'ya verilen âsâ, parlayan el, tufan, çekirge, haşerat, kurbağa, kan, ürünlerin eksilmesi,denizini yarılması, bulutların gölgelendirmesi. gökten kudret helvası ve bıldırcın indirilmesi gibi mucizeler verilse ya." dèmeye başladılar. Bu insanlar daha önce, Musa'ya verilen mucizeleri inkâr etmemişler miydi?"

*Mücahid diyor ki: "Yahudiler Kureyşlilere: "Muhammed'e de Musa'ya verilen mucizeler verilse ya." demelerini öğütlüyorlar, onlar da Resûlullah'tan bunları istiyorlardı."

Âyet-i kerime, işte bu şekilde kışkırtmalarda bulunan Yahudilere cevap vermektedir.

Âyet-i kerimenin devamında: "Birbirini teyid eden iki sihirdir dediler." ifadesi geçmektedir. Bu ifade diğer bir okuyuş şekline göre "Birbirini teyid eden iki sihirbazdır dediler." şeklindedir.

Birinci ifade şekline göre "İki sihir"den maksat, Tevrat ve Kur'an-ı Kerimdir yahut "İncil ve Kur'an-ı Kerimdir."

İkinci ifade şekline göre ise: "İki sihirbaz" diye vasfettikleri şahıslar, Hz. Musa ve Hz. Muhammed (s.a.v.)dir. Yahut "Hz. Musa ve Hz. Harun'dur." Veya "Hz. İsa ve Hz. Muhammed (s.a.v.)dir."

Taberi birinci okuyuş şeklini tercih etmekte ve "iki sihir" diye vasıflandırdıkları şeylerden maksadın ise Tevrat ve İncil olduğunu söylemektedir.

Âyet-i kerimenin sonunda: "Biz hepsini inkar ediyoruz, dediler." ifadesi geçmektedir. Burada geçen "Hepsi" ifadesinden maksat, Allah tarafından gönderilen Tevrat, İncil, Zebur ve Kur'an-ı Kerimdir. Yahut, sadece Kur'an ve İncil'dir. Zira bu sözü Yahudiler söylemektedirler. Veya sadece Kur'an ve Tevrattır. Bu takdirde bu söz, Hıristiyanlar veya müşrikler tarafından söylenmiş olur.

قُلْ فَأْتُوا بِكِتَابٍ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ هُوَ أَهْدَىٰ مِنْهُمَا أَتَّبِعْهُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٩﴾

49- Ey Muhammed de ki: "Eğer sözünc sadık kimselerseniz, Allah nezdinden bu iki kitaptan daha doğru bir kitap getirin de ben de ona uyayım."

Ey Muhammed, Tevrat ve İncile yahut Kur'an ve Tevrata, "Bunlar iki sihirdir." diyenlere de ki: "Eğer sözünüzde doğru iseniz, siz, Allah katından "Sihir" dediğiniz bu iki kitaptan daha doğru olanı getirin de ben de ona uyayım."

فَإِن لَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ فَاعْلَمْ أَنَّمَا يَتَّبِعُونَ أَهْوَاءَهُمْ ۚ وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنِ
اتَّبَعَ هَوَاهُ بِغَيْرِ هُدًى مِّنَ اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٥٠﴾

50- Eğer sana cevap vermezlerse, bil ki onlar sırf heva ve heveslerine uymaktadırlar. Allah'ın hidayetinden mahrum olarak, kendi heva ve hevesine uyandan daha sapık kimdir? Şüphesiz ki Allah, zalim bir kavmi hidayete erdirmez.

Ey Muhammed, şayet iki ilahi kitaba: "Birbirini destekleyen sihirdir." diyenler senin teklifine cevap vermezlerse bil ki onlar ancak heva ve heveslerine uymaktadırlar. Bu iki kitap hakkında yalan ve iftiralar uydurmaktadırlar. Allah katından hiçbir beyanat bulunmadığı halde bu tür yalanlar söyleyerek heva ve hevesine uyan kişiden daha sapık kim olabilir ki? Şüphesiz ki Allah, kendisine itaat etmeyen, emirlerini bırakıp yasaklarını işleyen ve Peygamberlerini yalanlayan, böylece kendilerine zulmeden bir kavmi hakka erişmeye muvaffak kılmaz, onlara doğru yolu göstermez.

وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥١﴾

51- Gerçekten biz, düşünsünler diye onlara vahyi peşpeşe yetiştirdik.

Ey Muhammed, şüphesiz ki biz, Kureyşten olan kavmine ve İsrailoğullarından olan Yahudilere, geçmiş kavimlere ait haberleri ve başlarına getirdiğimiz felaketleri peşpeşe anlattık ki öğüt alıp ibret alsınlar.

الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ مِن قَبْلِهِ هُم بِهِ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾

52- Bundan önce kendilerine kitap verdiklerimiz, buna da iman ederler.

Kur'an'dan önce kendilerine kitap verdiklerimizin bir kısmı bu Kur'an'a da iman eder, onun; Allah katından gelen hak bir kitap olduğunu ikrar ederler.

*Burada zikredilen: "Kendilerine kitap verilenler"den maksat, daha önce ehl-i kitap iken müslüman olanlardır.

وَإِذَا يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ قَالُوا آمَنَّا بِهِ إِنَّهُ الْحَقُّ مِن رَّبِّنَا إِنَّا كُنَّا مِن قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ ﴿٥٣﴾

53- Kendilerine Kur'an okunduğu zaman: "Biz ona iman ettik, şüphesiz o, rabbimizden indirilmiş bir haktır. Doğrusu biz, ondan önce de Müsümandık." derler.

Bu Kur'an inmeden önce, kendilerine kitap verdiğimiz o insanlara Kur'an âyetleri okununca: "Biz bunu tasdik ettik. Bu, rabbimiz tarafından indirilen hak bir kitaptır. Biz, bu Kur'an indirilmeden önce de Müslümandık." derler. Zira Kur'an inmeden önce kendilerine indirilen kitaplarda Muhammed'in ve ona indirilecek Kur'anın sıfatları zikredilmiş, onlar da Muhammed'e ve Kur'ana iman etmişlerdir.

أُولَٰئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُم مَّرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا وَيَدْرَءُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴿٥٤﴾

54- İşte onlara, sabırlarından olayı mükafaatları iki kat verilir. Onlar, kötülüğü iyilikle savarlar ve kedilerine vediğimiz rızıklardan Allah yolunda infak ederler.

*Bu âyet-i kerimede, Kitap ehlinden, Kur'an-ı kerime iman edenlere sabretmelerine karşılık iki kat mükafaat verileceği zikredilmektedir.

Bu kitap ehlinin, iki kat sevap almalarına sebep olan sabırlarının neye karşı olduğu hususna gelince, bu konuda müfessirler şunları zikretmişlerdir:

Katade'ye göre bunlar, kendilerine gönderilen kitaba karşı sabretmişler sonra da Hz. Muhammed (s.a.v.)e tabi olmakta sabretmişlerdir. Böylece bu mükafaata hak kazanmışlardır.

Dehakk'a göre ise bunlar, henüz Hz. Muhammed (s.a.v.) gönderilmeden önce, kitaplarında onun geleceğine dair olan habere iman ederek sabretmişler ve gönderildikten sonra da ona tabi olmaya sabretmişlerdir.

İbn-i Zeyd'e göre ise bunlar, önce Hz. İsa'nın didine girmeye tahammül etmişler daha sonra da Resulullah gelince İslama girmeye sabretmişlerdir.

Mücahid'e göre ise bu insanlar, müşrikken müslüman olmuşlar, bu yüzden kavimlerinin işkencelerine maruz kalmışlar ve bu işkencelere karşı sabretmişler ve işte bu yüzden iki kat mükafaat almaya hak kazanmışlardır.

Âyet-i kerimenin devamında, adı geçen insanların yaptıkları iyi amellerle kötü amelleri telafi ettikleri ve Allah'ın kendilerini rızıklandırdığı mallardan Allah yolunda cihada yahut fakirlere veya akrabalarına harcadıkları zikredilmektedir.

Peygamber efendimizin, kitap ehlinden müslüman olanların üstünlüğünü belirterek şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir:

عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ ثَلاَثَةٌ يُؤْتَوْنَ اَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ الرَّجُلُ تَكُونُ لَهُ الْاَمَةُ فَيُعَلِّمُهَا فَيُحْسِنُ تَعْلِيمَهَا وَيُؤَدِّبُهَا فَيُحْسِنُ اَدَبَهَا ثُمَّ يُعْتِقُهَا فَيَتَزَوَّجُهَا فَلَهُ اَجْرَانِ وَمُؤْمِنُ اَهْلِ الْكِتَابِ الَّذِى كَانَ مُؤْمِناً ثُمَّ آمَنَ بِالنَّبِيِّ ﷺ فَلَهُ اَجْرَانِ وَالْعَبْدُ الَّذِى يُؤَدِّى حَقَّ اللهِ وَيَنْصَحُ لِسَيِّدِهِ لَهُ اَجْرَانِ.

"Üç kimseye mükafaatı iki kat olarak verilecektir. Bunlardan biri, cariye-

si bulunan bir adamdır. Cariyesini güzelce eğitir, terbiye eder sonra da onu azad edip onunla evlenir. İşte bunun için ona iki kat mükafaat vardır. Bunlardan diğeri, kitap ehlinin iman edenidir. Bu kimse daha önce de mümin olduğu halde sonra da Resulullah'a iman etmiştir. İşte bunun için ona iki kat mükafaat vardır. Bunlardan bir diğeri ise, üzerinde bulunan Allah'ın hakkını yerine getiren hem de efendisine karşı samimi olan köledir. İşte buna da iki kat mükafaat vardır." (4)

Ebu Ümame diyor ki:

عن أبى أُمامة قال انى لتحت راحلة رسول الله ﷺ يوم الفتح فقال قولا حسناً جميلاً وكان فيما قال من أسلم من أهل الكتابين فله أجره مرتين وله مالنا وعليه ما علينا ومن أسلم من المشركين فله أجره وله ما لنا وعليه ما علينا.

"Ben, Mekke'nin fethedildiği gün Resulullah'ın devesinin alt tarafında bulunuyordum. Resulullah orada güzel ve hoş sözler söyledi. Orada söylediklerinden bir kısmı da şuydu: "İki ehli kitaptan (Yahudi ve Hıristiyanlardan) kim müslüman olursa onun için iki kat mükafaat vardır.Bizim ne hakkımız varsa onun da o hakkı vardır. Bizim ne yükümlülüğümüz varsa onun da o yükümlülüğü vardır. Müşriklerden kim müslüman olursa ona müafaatı verilecektir. Bizim ne hakkımız varsa onun da o hakkı vardır, bizim ne yükümlülüğümüz varsa onun da o yükümlülüğü vardır." (5)

وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا نَبْتَغِي الْجَاهِلِينَ ﴿٥٥﴾

(4) Buhari, K. el-Cihad, bab: 145
(5) Ahmed b. Hanbel, Müsned C. 5 S. 259

55- Onlar boş bir söz işittikleri zaman ondan yüzçevirirler. "Bizim amellerimiz bize, sizin amelleriniz sizedir. Bizden emin olun. (Size karşılık vermeyeceğiz) biz, cahillerle olmak istemeyiz." derler.

*Katade'ye göre bu âyet-i kerimede zikredilen "Boş söz"den maksat, cahillerin söylediği tutarsız ve batıl sözlerdir.

İbn-i Zeyd'e göre ise "Boş söz"den maksat, kitap ehlinin, kitaplarına sokuşturdukları şeylerdir. Bunlar, müslüman olduktan sonra, kitaplarına sokuşturulan şeyler kendilerine okunduğunda onlardan yüz çevirir ve reddederlerdi.

Mücahid'e göre ise burada zikredilen "Boş söz"den maksat, müşriklerin, müminlere sözle yaptıkları eziyetlerdir. Zira müşriklerden birtakım insanlar müslüman olunca, müslüman olmayanlar onlara çeşitli sözlerle sataşıyor ve böylece onlara işkence ediyorlardı. Onlar ise müşriklere "Bizden uzak durun, biz, cahillerle tartışmak istemiyoruz." diyorlardı.

إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ ۚ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿٥٦﴾

56- Ey Muhammed, şüphesiz sen, sevdiğini hidayete erdiremezsin. Fakat Allah, dilediğini hidayete erdirir. O, hidayete erecekleri çok iyi bilir.

*Ebu Hureyre (r.a.), Müseyyeb b. Hezen, Abdullah b. Ömer, Mücahid, Katade, Atâ ve diğer bazı âlimler bu âyet-i kerimenin, Resulullah'ın amcası olan ve ölürken iman etmeyen Ebu Talib hakkında nâzil olduğunu söylemişlerdir.

Ebu Talib, Resulullah'ı himaye ediyor, ona yardımda bulunuyor ve onu şefkatle seviyordu Ebu Talib'in ölüm hastalığında Resulullah onu iman etmeye ısrarla davet etmişti. Fakat Ebu Talib, üzerinde bulunduğu bâtıl inançtan dönmemiş ve iman etmemiştir.

Müseyyeb b. Hazen (r.a.) diyor ki:

عَنِ ابْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ أَبَا طَالِبٍ لَمَّا حَضَرَتْهُ الْوَفَاةُ دَخَلَ عَلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ وَعِنْدَهُ أَبُو جَهْلٍ فَقَالَ أَيْ عَمِّ قُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ كَلِمَةً أُحَاجُّ لَكَ بِهَا عِنْدَ

اللّٰه فَقَالَ اَبُو جَهْلٍ وَعَبْدُ اللّٰهِ بْنُ اَبِی اُمَیَّةَ یَا اَبَا طَالِبٍ تَرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَلَمْ یَزَالاَ یُکَلِّمَانِهِ حَتّٰی قَالَ آخِرَ شَیْءٍ کَلَّمَهُمْ بِهِ عَلٰی مِلَّةِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَقَالَ النَّبِیُّ ﷺ لَاَسْتَغْفِرَنَّ لَکَ مَا لَمْ اُنْهَ عَنْهُ فَنَزَلَتْ مَا کَانَ لِلنَّبِیِّ وَالَّذِینَ آمَنُوا اَنْ یَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِکِینَ وَلَوْ کَانُوا اُولِی قُرْبٰی مِنْ بَعْدِ مَا تَبَیَّنَ لَهُمْ اَنَّهُمْ اَصْحَابُ الْجَحِیمِ وَنَزَلَتْ اِنَّکَ لَا تَهْدِی مَنْ اَحْبَبْتَ.

"Ebu Talib'e ölüm gelip çatınca, yanında Ebu Cehil'in de bulunduğu bir sırada Resulullah (s.a.v.) de yanına girdi ve ona şöyle dedi: "Ey amcam, Lâilahe illallah "Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur" kelimesini söyle ki Allah katında onunla seni savunayım." Bunun üzerine Ebu Cehil ve Abdullah b. Ebu Ümeyye: "Ey Ebu Talib, sen, (baban) Abdülmuttalib'in dininden vaz mı geçeceksin?" dediler. ve devamlı olarak ona bunu telkin ettiler. Nihayet Ebu Talib onlara şu sözleri söyledi: "Ben, Abdülmuttalib'in dini üzereyim." Resulullah şöyle buyurdu: "Bana yasaklanmadıkça senin için mutlaka af dileyeceğim." Bunun üzerine şu âyet-i kerime nâzil oldu: "Ne Peygamberin ne de müminlerin, cehennemlik oldukları belli olduktan sonra, akrabaları da olsa, müşrikler için af dilemeleri asla doğru olamaz." (6) İşte bu Kasas suresinin elli altıncı âyetinin nüzul sebebi de aynı olaydır. (7)

Ubu Hureyre (r.a.) diyor ki:

عَنْ اَبِی هُرَیْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ لِعَمِّهِ «قُلْ: لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ، اَشْهَدُ بِهَا لَکَ یَوْمَ الْقِیَامَةِ» قَالَ: لَوْلَا اَنْ تُعَیِّرَنِی قُرَیْشٌ یَقُولُونَ: اِنَّمَا حَمَلَهُ، عَلٰی ذٰلِکَ اِلَّا جَزَعُ الْمَوْتِ لَاَقْرَرْتُ بِهَا عَیْنَکَ. فَاَنْزَلَ اللّٰهُ: اِنَّکَ لَا تَهْدِی مَنْ اَحْبَبْتَ وَلٰکِنَّ اللّٰهَ یَهْدِی مَنْ یَشَاءُ.

"Resûlullah (s.a.v.) amcasına şöyle dedi: "Lailahe illallah" de ki kıyamet gününde senin için bununla şahitlik edeyim." Ebu Talib şöyle dedi: "Şayet Ku-

(6) Tevbe suresi âyet: 113
(7) Bahari, K. el-Menakib el-Ensar, bab: 40, K. Tefsir el- Kur'an sure 9, bab: 16 sure, 28, baba: 1/Müslim, K.el-İman, bab: 39, Hadis No 24

reyşliler beni ayıplayıp: "Onu, korkusu böyle yapmaya sevketti." demeyecek olsalardı ben onu söyleyerek seni sevindirirdim." Bunun üzerine Allah teala: "Ey Muhammed, şüphesiz ki sen, sevdiğini hidayete erdiremezsin." âyetini indirdi. (8)

Resûlullah (s.a.v.)'in amcası Abbas, kardeşi Ebu talib için Resulullah'tan şunu sormuştur:

عَنْ عَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ قَالَ يَا رَسُولَ اللهِ هَلْ نَفَعْتَ اَبَا طَالِبٍ بِشَيْءٍ فَاِنَّهُ كَانَ يَحُوطُكَ وَيَغْضَبُ لَكَ قَالَ نَعَمْ هُوَ فِي ضَحْضَاحٍ مِنْ نَارٍ لَوْ لاَ اَنَا لَكَانَ فِي الدَّرَكِ الْاَسْفَلِ مِنَ النَّارِ.

"Ey Allah'ın Resûlü, senin, Ebu Talib'e herhangi bir faydan oldu mu? O seni himaye ediyor ve senin için herkese kızıyordu." Resulullah da ona şu cevabı verdi: "Evet, o, cehennem ateşinin sığ bir yerinde bulunacaktır. Şayet ben olmasaydım o, cehennemin en alt katına atılacaktı." (9)

Ebu Said el-Hudrî'nin rivayetinde ise Resulullah şu cevabı vermiştir:

عَنْ اَبِي سَعِيدِ الْخُدْرِيِّ اَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ وَذُكِرَ عِنْدَهُ عَمُّهُ فَقَالَ لَعَلَّهُ تَنْفَعُهُ شَفَاعَتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيُجْعَلُ فِي ضَحْضَاحٍ مِنَ النَّارِ يَبْلُغُ كَعْبَيْهِ يَغْلِي مِنْهُ دِمَاغُهُ.

"Belki kıyamet gününde şefaatım ona fayda verir de o, ateşin, topuklarına kadar ulaşacağı sığ bir yerine konur. Fakat yine de o ateşten beyni kaynar." (10)

(8) Müslim, K.el-İman, bab: 41,42, Hadis No 25/Tirmizi K. Tefsir el, Kur'an sure 28, Nadis No 3188
(9) Buhari, K. el-Edeb, bab: 115
(10) Buhari, K. el-Mehakıb el-Ensar, bab: 40

وَقَالُوٓا۟ إِن نَّتَّبِعِ ٱلْهُدَىٰ مَعَكَ نُتَخَطَّفْ مِنْ أَرْضِنَآ ۚ أَوَلَمْ نُمَكِّن لَّهُمْ حَرَمًا ءَامِنًا
يُجْبَىٰٓ إِلَيْهِ ثَمَرَٰتُ كُلِّ شَىْءٍ رِّزْقًا مِّن لَّدُنَّا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾

57- İman etmeyenler: "Eğer biz, seninle beraber doğru yola uyarsak, yerimizden yurdumuzdan oluruz." dediler. Biz onları, nezdimizden bir rızık olarak, herşeyin ürünlerinin toplanıp getirildiği emin ve mukaddes bir yere yerleştirmedik mi? Fakat onların çoğu bunu bilmezler.

Kureyş'ten kâfir olanlar Muhammed'e şöyle dediler: "Eğer biz, senin getirdiğin hakka uyup Allah'a ortak koştuğumuz şeyleri bırakacak olsak bütün insanlar aleyhimize döner, bizi, yer ve yurtlarımızdan çıkarırlar."

Ey Muhammed, sen böyle söyleyenlere de ki: "Biz onları, içinde kan dökülmesini haram kıldığımız kutsal topraklarda yerleştirmedik mi? Onları güven içinde kılmadık mı? Tarafımızdan bir rızık olarak, her türlü mahsul toplanıp oraya götürülür. Fakat sana bu sözü söyleyen müşriklerin çoğu, onları bizim, kutsal topraklarda yerleştirdiğimizi ve onlara güven sağladığımızı ve yeryüzünün çeşitli yerlerinden oraya rızıklar gönderdiğimizi bilmez ve ona karşı şükretmezler. Bilakis nankörlük ederler.

وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِن قَرْيَةٍۭ بَطِرَتْ مَعِيشَتَهَا ۖ فَتِلْكَ مَسَٰكِنُهُمْ
لَمْ تُسْكَن مِّنۢ بَعْدِهِمْ إِلَّا قَلِيلًا ۖ وَكُنَّا نَحْنُ ٱلْوَٰرِثِينَ ﴿٥٨﴾

58- Biz, refah içinde şımarıp azgınlaşan nice ülkeleri helak ettik. İşte onların geride bıraktıkları yerleri. Kendilerinden sonra onların pek azında oturulabilmiştir.Onlara hep biz vâris olmuşuzdur.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, Resulullah'a iman ettikleri takdirde, yurtlarından çıkarılacaklarından korktuklarını söyleyen müşriklere cevap veriyor. İleri sürdükleri iddiaların bâtıl olduğunu beyan ediyor. Zira ancak iman ettikleri takdirde yurtlarını kaybetmeyecekler, iman etmedikleri tadirde yerlerini

kaybedeceklerdir. Nitekim birçok kavim, bol nimetler içerisinde yaşarken, şımarıp hakka boyun eğmeyince Allah onları helak etmiş ve yerlerini harabeye çevirmiştir ve geriye Allah'tan başka oralara sahiplik edecek kimse kalmamıştır.

وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَىٰ حَتَّىٰ يَبْعَثَ فِي أُمِّهَا رَسُولًا يَتْلُوا
عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا ۚ وَمَا كُنَّا مُهْلِكِي الْقُرَىٰ إِلَّا وَأَهْلُهَا ظَالِمُونَ ﴿٥٩﴾

59- Senin rabbin, ana merkezine âyetlerimizi okuyan bir Peygamber göndermeden ülkeleri helak etmiş değildir. Biz ancak halkı zalim olan ülkeleri helak ederiz.

Ey Muhammed, rabbin, şehirlerin ana merkezi olan Mekke'ye, seni gönderip âyetlerimizi insanlara okutmadıkça onu ve çevresindeki yerleri helak edecek değildir. Biz, halkı zalim olmayan ülkeleri helak etmeyiz. Biz, ancak, Allah'ı inkar ederek kendilerine zulmeden ülkelerin halkını helak ederiz.

وَمَا أُوتِيتُم مِّن شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَزِينَتُهَا ۚ وَمَا عِندَ اللَّهِ خَيْرٌ
وَأَبْقَىٰ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٠﴾

60- Size verilen herşey, dünya hayatının geçici malı ve süsüdür. Allah nezdindekiler ise daha hayırlı ve daha devamlıdır. Hiç dükşünmez misiniz?

Ey insanlar, size verilen mal ve evlat gibi şeyler, kendileriyle rızkınızı temin ettiğiniz dünya geçimliği ve dünyanın süsüdür. Allah katında bunların size hiçbir faydası yoktur. Allah'ın, kendisine itaat edenlere vaadettiği sevap ve cennet gibi nimetler ise sizin için daha hayırlı ve daha devamlıdır. Zira onların artık sonu yoktur. Bütün bunlardan sonra aklınızı kullanıp da hayırı şerden seçemiyor

musunuz? Sizin için daha hayırlı olanı daha kötü olana tercih etmiyor musunuz?

أَفَمَن وَعَدْنَاهُ وَعْدًا حَسَنًا فَهُوَ لَاقِيهِ كَمَن مَّتَّعْنَاهُ مَتَاعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ هُوَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنَ الْمُحْضَرِينَ ﴿٦١﴾

61- Kendisine mutlaka kavuşacağı güzel bir vaadde bulunduğumuz kimse ile, dünya hayatında zevkle yaşattığımız ve sonra kıyamet günü azap için bize getirilecek kimselerden olan kişi bir midir?

Yarattıklarımızdan, kendisine, mutlaka elde edeceği, cennet gibi güzel bir vaadde bulunduğumuz kimse ile, dünya hayatında zevk ve sefa içerisinde yaşattığımız ve bu sebeple rabbini unutan, sonra da kıyamet gününde azaba uğratılmak için yakalatılıp getirilen kimse bir midir?

*Âyet-i kerimede geçen ve kendisine güzel bir vaadde bulunulduğu beyan edilen kimseden maksat, iman eden ve âhirette cennete erişecek olan mümindir. Dünya hayatında zevkle yaşatılandan maksat ise, âhirette cehenneme girecek olan kâfirdir.

Mücahid ve İbn-i Cüreyc, bu âyet-i kerimenin, Resulullah (s.a.v.-) ile Ebu Cehil hakkında indiğini söylemişlerdir.

Mücahid'den nakledilen diğer görüşe göre ise bu âyet, Hz. Hamza, Hz. Ali ile Ebu Cehil hakkında nâzil olmuştur.

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٦٢﴾

62- O gün Allah onlara nida edecek ve: "Benim otaklarım olduklarını iddia ettiğiniz şeyler nerede?" diyecektir.

Allah, kıyamet gününde, kendisine birtakım varlıkları ortak koşan müşriklere seslenecek ve: "Benim ortaklarım olduklarını sandığınız ve dünyadayken kendilerine taptığınız ilahlarınız nerede?" diyecektir.

*Bu hususta başka bir âyette de şöyle buyurulmaktadır: "Şüphesiz ki bugün, ilk yarattığımız gibi teker teker huzurumuza geldiniz. Verdiğimiz herşeyi ardınızda bıraktınız. İçinizden, ortaklar olduklarını sandığınız şefaatçilerinizi sizinle beraber görmüyoruz. Muhakkak ki onlarla aranızdaki irtibak kesildi. Ortaklar olduklarını sandığınız şeyler sizi bırakıp kayboldular." (11)

قَالَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ رَبَّنَا هَٰؤُلَاءِ الَّذِينَ أَغْوَيْنَا أَغْوَيْنَاهُمْ كَمَا غَوَيْنَا
تَبَرَّأْنَا إِلَيْكَ مَا كَانُوا إِيَّانَا يَعْبُدُونَ ﴿٦٣﴾

63- O gün, aleyhlerinde hüküm kesinleşen kimseler: "Rabbimiz, işte azdırdıklarımız, kendimiz azdığımız gibi onları da azdırdık. Onlardan uzaklaşıp sana geldik. Zaten onlar, bize tapmıyorlardı." derler.

Kıyamet günü, insanları hak yoldan saptırdıkları için, Allah'ın gazap ve lanetini hak ede şeytanlar ve kafirler şöyle diyeceklerdir: "Ey rabbimiz, bu azdırdıklarımızı, kendimiz azdığımız gibi azdırdık." yani, biz, kendi irademizle azdığımız gibi onlar da bizim vesvesemiz neticesinde kendi iradeleriyle azdılar. Biz, onların inanç ve amellerinden uzak durduk. Onlar aslında bize tapmıyorlardı, kendi heva ve heveslerine göre davranıyorlardı.

وَقِيلَ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ وَرَأَوُا الْعَذَابَ
لَوْ أَنَّهُمْ كَانُوا يَهْتَدُونَ ﴿٦٤﴾

64- Onlara: "Koştuğunuz ortaklarınızı çağırın." denir. Onlar da çağırırlar. Fakat çağırdıkları şeyler, kendilerine cevap vermezler. Azabı gö-

(11) En'am suresi, âyet: 94

rürler ve "Keşke dünyada hidayet üzere olsaydık."diye pişmanlık duyarlar.

Dünya hayatlarında birtakım varlıkları Allah'a ortak koşanlara âhirette: "Ortak koştuğunuz şeyleri çağırın da sizi, içinde bulunduğunuz sıkıntıdan kurtarsınlar." denilecek. Onlar da, Allah'a ortak koştukları şeyleri yardımlarına çağıracaklardır. Fakat putlar onlara hiçbir cevap veremeyeceklerdir. Müşrikler bizzat gözleriyle azabı görecekler ve orada: "Keşke dünyada iken doğru yolda olsaydık." diye temennide bulunacaklardır.

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ مَاذَا أَجَبْتُمُ الْمُرْسَلِينَ ﴿٦٥﴾

فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ الْأَنبَاءُ يَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا يَتَسَاءَلُونَ ﴿٦٦﴾

65- O gün Allah, müşriklere nide eder ve: Gönderilen Peygamberlere ne cevap verdiniz?" der.

66- O gün, onların haber kaynakları körelir. Artık birbirlerine de hiçbirşey soramazlar.

Kıyamet gününde Allah, müşriklere seslenecek ve onlara: "Sizi tevhid inancına daved eden ve putlara tapmayı yasaklayan Peygamberlere ne cevap verdiniz?" diye soracaktır. O gün onların bütün haber kaynakları kapanmış olacak ve herhangi bir delil ileri süremeyeceklerdir. Onlar, birbirlerinden herhangi bir şeyi de sorma cesaretinde bulunamayacaklardır. Akrabalık bağını ileri sürerek birbirlerinden birşey istemeyeceklerdir.

فَأَمَّا مَن تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَعَسَىٰ أَن يَكُونَ مِنَ الْمُفْلِحِينَ ﴿٦٧﴾

67- Kim, şirkten vazgeçip iman eder ve salih amel işlerse kurtuluşa erenlerden olması umulur.

Kim de Allah'a ortak koşmaktan vazgeçer, hakka yönelir, samimiyetle iman eder ve Allah'ın emrettiği şeyleri yaparak salih ameller işleyecek olursa umulur ki işte böyle biri, kurtuluşa erenlerden olur.

*Taberi ve İbn-i Kesir diyorlar ki: "Allah tarafından beyan edilen "Umulur ki" ifadesi, ihtimal değil "kesinlik" ifade eder. Buna göre, âyetin manası şöyle olur: "Yaptığı şirkten vazgeçip iman eden ve salih amel işleyenin kurtuluşa ereceği, Allah'ın izniyle muhakkaktır."

وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ ۗ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ ۚ سُبْحَانَ اللَّهِ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٨﴾

68- Rabbin, dilediğini yaratır ve seçer. Onların seçme hakkı yoktur. Allah, onların koştukları ortaklardan münezzehtir, yücedir.

*Bu âyet-i kerime iki şekilde izah edilmiştir. İbn-i Kesir, mealde verildiği şekilde izah edilmesinin tercihe şayan olduğunu söylemiştir.

Taberi ise şu şekilde izah etmeyi tercih etmiştir: "Ey Muhammed, rabbin, dilediği şeyi yaratır. Müşriklerin birtakım şeyleri seçip onlara adadıkları gibi rabbin de dilediği kullarını seçip hidayete, imana ve salih amellere muvaffak kılar. Allah, müşriklerin taktıkları sıfatlardan beridir, yücedir.

وَرَبُّكَ يَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٦٩﴾

69- Rabbin, onların kalblerinin neyi gizlediğini ve kendilerinin neyi açığa vurduğunu çok iyi bilir.

Ey Muhammed, Rabbin, yarattıklarının, içlerinde neyi gizlediklerini ve dilleriyle neyi açığa vurduklarını çok iyi bilir. Böylece kimlerin hidayete kavuşturulmaya layık olduklarını bilir ve onları hidayete kavuşturur.

وَهُوَ اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْحَمْدُ فِي الْأُولَىٰ وَالْآخِرَةِ وَلَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٧٠﴾

70- O, kendisinden başka hiçbir ilah bulunmayan Allah'tır. Dünyada da âhirtte de hamd, ona mahsustur. Hüküm yalnız onundur. Siz ancak ona döndürüleceksiniz.

Ey Muhammed, senin rabbin, kendisinden başka hiçbir ilah olmayan Allah'tır. Gerçekte ibadete layk olan sadece O'dur. Dünyada da âhirette de övülmük ona mahsustur. Hüküm verme sadece ona aittir. Hiçbir kimse onun verdiği hükmü bozamaz. Kıyamet gününde hepiniz ona döndürüleceksiniz ve aranızda o hüküm verecektir. İşte o zaman kimin haklı kimin haksız olduğu ortaya çıkacaktır.

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِن جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ اللَّيْلَ سَرْمَدًا إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ إِلَٰهٌ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُم بِضِيَاءٍ ۖ أَفَلَا تَسْمَعُونَ ﴿٧١﴾

71- Ey Muhammed, de ki: "Söyleyin bakalım, eğer Allah, geceyi kıyamet gününe kadar üzerinizde uzatsa Allah'tan başka hangi ilah size bir ışık getirebilir? Hiç düşünmez misiniz?"

Ey Muhammed, Allah'a ortak koşan müşriklere de ki: "Söyleyin bana, eğer Allah, geceyi kıyamet gününe kadar uzatacak olsa ondan başka hangi ilah size aydınlığı getirecektir? Bu uyarıları hiç üşünmüyor musunuz? Niçin akıl edip ibret almıyorsunuz? Bunları yapanın Allah olduğunu neden anlamıyorsunuz?

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِن جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ إِلَٰهٌ

غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُم بِلَيْلٍ تَسْكُنُونَ فِيهِ ۖ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٧٢﴾

72- Yine de ki: "Söyleyin bakalım, eğer Allah, gündüzü kıyamet gününe kadar üzerinize uzatsa, Allah'tan başka hangi ilah, içinde dinlendiğiniz geceyi size getirebilir? Hiç düşünmez misiniz?

Ey Muhammed, yine kavminin müşriklerine de ki: "Söyleyin bana, eğer Allah, gündüzü kıyamete kadar devam ettirecek olsa onun dışındaki hangi ilah size geceyi getirecek de siz de onda istirahat edeceksiniz? Sizler gece ile gündüzün değişip; durmakta olduğunu ve bu değişmelerin, sizin için bir lütuf olduğunu hiç görmez misiniz?" de, Allah'ın dışında başka şeylere taparsınız?

وَمِن رَّحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِن فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾

73- Allah'ın dinlenmeniz için geceyi, nimetlerini aramanız için de gündüzü yaratması, onun rahmetindendir. Bunlar, şürketmeniz içindir.

Allah'ın, geceyi sizin için dinlenme zamanı, gündüzü de rızık arama vakti kılması, onun size olan rahmetinden ve merhametindendir. Bu vakitlerde ona şürketmeniz içindir. Zira gündüz şükredemezseniz gece, gece şürkedemezseniz gündüz şükredersiniz. Allah'ın bu lütufları, nimetlerine karşı onu bırakıp da başka varlıkları ululaştırmamanız içindir.

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٧٤﴾

74- O gün, Allah, müşriklere nida edecek ve:"Benim ortaklarım olduklarını sandığınız şeyler nerede?" diyecektir.

Ey Muhammed, kıyamet gününde rabbin, o müşriklere seslenerek "Ey insanlar, dünyadayken benim ortaklarım olduklarını sandığınız şeyler nerededir?" diyecektir.

وَنَزَعْنَا مِن كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا فَقُلْنَا هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ فَعَلِمُوا
أَنَّ الْحَقَّ لِلَّهِ وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٧٥﴾

75- O gün biz, her ümmetten bir şahit çıkarıp: "Delilinizi getirin." deriz. O zaman hak ve hakikatın Allah'a ait olduğunu, uydurdukları şeylerin kendilerini bırakıp kaybolduklarını anlarlar.

O gün her kavmin içinden, kendilerine şahit olan Peygamberlerini getireceğiz ve onların ümmetlerine: "Allah'a ortak koşarken delilleriniz neydi? Şimdi onları getirin bakalım." diyeceğiz. İşte o zaman onlar, hakkın Allah'a ait olduğunu, gerçek delilin ve doğru haberin ancak ona mahsus olduğunu kesinlikle bilmiş olacaklardır. Dünyadayken Allah'a ortak koşmuş oldukları şeyler ise ortadan kaybolup gideceklerdir, onlara herhangi bir fayda vermeyeceklerdir. Bilakis cehenneme girmelerine sebep olacaklardır.

إِنَّ قَارُونَ كَانَ مِن قَوْمِ مُوسَىٰ فَبَغَىٰ عَلَيْهِمْ ۖ وَآتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ مَا إِنَّ
مَفَاتِحَهُ لَتَنُوءُ بِالْعُصْبَةِ أُولِي الْقُوَّةِ إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ
إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ ﴿٧٦﴾

76- Şüphesiz ki Karun, Musa'nın kavmindendi. Fakat onlara karşı kibirlenip azdı. Biz ona, anahtarlarını güçlü kuvvetli bir topluluğun zorlukla taşıyabildiği hazineler vermiştik. Bir zaman kavmi ona şöyle demişti:

"Şımarma, şüphesiz ki Allah, şımaranları sevmez.

*Âyet-i kerimede, Hz. Musa'nın kavminden olan Karun adında bir kişiden bahsedilmektedir. Bu zat, tercih edilen görüşe göre Hz. Musa'nın amcasının oğludur. Babasının ismi "Yasher"dir. Bu şahıs da insanları buzağıya taptıran "samiri" gibi münafık olmuş ve malının çokluğuna güvenerek şımarmıştır. Allah da onu malıyla birlikte yerin dibine geçirerek cezalandırmıştır.

Âyette, Karun'un, kavmine karşı azdığı zikredilmektedir Bazılarına göre onun bu azgınlığı, kibirlenme şeklinde görülmüştür. Zira bu Karun, elbisesini diğer insanların elbiselerinden bir karış daha uzun yaptırırmış. Bazılarına göre ise onun azgınlığı, malının çokluğuna mağrur olmasıyla meydana gelmiştir.

Karun'a ait hazinelerin anahtarlarını, ancak güçlü bir topluluğun taşıyabildiği ifade edilmektedir. Heyseme, bu güçlü topluluktan maksadın, altmış katır olduğunu söylemiştir, Katade, Dehhak ve Abdullah b. Abbas'tan nakledilen bir görüşe göre ise adı geçen güçlü topluluktan maksat, kırk kişidir.

Bazıları bu topluluğun üç ile on, diğerleri ise on ile onbeş kişi arasında değişen topluluklar olduğunu söylemişlerdir.

وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا
وَأَحْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ
إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٧٧﴾

77- Allah'ın sana verdiği nimetlerle âhiret yurdunu da gözet. Dünyadaki nasibini de unutma. Allah'ın sana yaptığı iyilik gibi sen de başkalarına iyilikte bulun. Yeryüzünde bozgunculuk isteme. Çünkü Allah, bozguncuları sevmez.

Karun'un kavmi, sözlerine devamla ona şöyle demişlerdir: "Ey Karun, malının çokluğuna güvenerek kavmine karşı şımarma. Allah'ın sana, dünyada verdiği mallarda âhiretin sevabını kazanmaya bak. Dünyadayken, kendinle beraber nasibini alıp gitmeyi unutma. Sen, dünyada, kendini, Allah'ın azabından kurtaracak şeyleri yap. Allah'ın sana lutufta bulunduğu gibi sen de insanlara iyilikte bulun. Allah'ın sana haram kılmış olduğu şeylerin peşinde koşarak yeryüzünde bozgunculuk çıkarma. Şüphesiz ki Allah, bozguncuları sevmez.

*Âyet-i kerimede: "Dünyadaki nasibini de unutma." ifadesi zikredilmektedir. Bundan maksat, dünyada iken âhiretin için çalış, dünyada salih amelleri terkederek ondan payını almayı unutma." demektir.

Bazı âlimlere göre ise bu ifadenin manası: "Sen, dünyada iken rızkını araştırmayı unutma, orada helal kazanç sağlamaya çalış." demektir.

قَالَ إِنَّمَآ أُوتِيتُهُۥ عَلَىٰ عِلْمٍ عِندِىٓ ۚ أَوَلَمْ يَعْلَمْ أَنَّ ٱللَّهَ قَدْ أَهْلَكَ مِن قَبْلِهِۦ مِنَ ٱلْقُرُونِ
مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَأَكْثَرُ جَمْعًا ۚ وَلَا يُسْـَٔلُ عَن ذُنُوبِهِمُ ٱلْمُجْرِمُونَ ﴿٧٨﴾

78- Karun: Bu servet bana, ancak bende bulunan bir ilim sayesinde verilmiştir." dedi. O, Allah'ın, daha önce gelmiş geçmiş nesiller içinde kendisinden daha güçlü ve daha fazla mal biriktiren kimseleri helak ettiğini bilmez mi? Suçlulara günahlara sorulmaz.

Karun, kendisine nasihatta bulunan kavmine şöyle demişti: "Bu zenginlik bana ancak bendeki bir ilimden dolayı verilmiştir. Allah, benim ilimce sizden daha üstün olduğumu bilmiş ve bana sizden daha çok mal vermiştir. Allah buna razıdır. Eğer buna razı olmasaydı bu malı bana vermezdi."

*Kendisinde bulunan bir ilim sayesinde çokça mala sahip olduğunu iddia eden Karun bilmiyor muydu ki, Allah, ondan önce, kendisinden daha güçlü ve daha fazla malı ve çevresi olan nice kavimleri, kendisine karşı geldikleri için helak etmiştir. Eğer Allah, Karun'un iddia ettiği gibi bu çeşit zenginlikten razı olsaydı onları niçin helak etmiş olacaktı?

Âhirette suçlulara, işledikleri günahlar sorulmayacaktır. Zira melekler onların yüzlerinden işledikleri günahları anlayacaklardır. Bu hususta diğer bir âyette de şöyle buyurulmaktadır: "Suçlular simalarından tanınacak, perçemlerinden ve ayaklarından yakalanacak." (12)

فَخَرَجَ عَلَىٰ قَوْمِهِۦ فِى زِينَتِهِۦ ۖ قَالَ ٱلَّذِينَ يُرِيدُونَ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا يَٰلَيْتَ لَنَا مِثْلَ

(12) (Rahmen suresi, âyet: 41)

مَآ اُوْتِيَ قَارُوْنُ اِنَّهٗ لَذُوْ حَظٍّ عَظِيْمٍ ﴿٧٩﴾

79- Karun büyük ihtişam içinde kavminin karşısına çıktı. Dünya hayatını arzulayanlar: "Ne olurdu Karun'a verilenler gibi bizim de olaydı. Gerçekten o, büyük şans sahibi bir insandır." dediler.

*Karun'un, erguvanî bir elbise giyerek taraftarlarıyla birlikte kavminin karşısına çıktığı ve kavminin içinde bulunan maddecilerin ona karşı bir hayranlık duyarak onun gibi olmayı istedikleri rivayet edilmektedir.

Ancak Allah'a iman edenler, Karun'un bu haline aldanmamış ve şöyle demişlerdir:

وَقَالَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ وَيْلَكُمْ ثَوَابُ اللّٰهِ خَيْرٌ لِّمَنْ اٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا وَلَا يُلَقّٰىهَآ اِلَّا الصّٰبِرُوْنَ ﴿٨٠﴾

80- Kendilerine ilim verilenler ise: "Yazıklar olsun size, iman edip salih amel işleyen için, Allah'ın sevabı daha hayırlıdır. Ona da ancak sabredenler kavuşabilir." dediler.

*Süddî, âyet-i kerimenin sonunda geçen: "Ona da ancak sabredenler kavuşabilir." ifadesini, kendilerine ilim verilenlerin sözlerinden saymıştır.

Taberi ise bu ifadenin, kendilerine ilim verilenlere ait olmadığına işaretle: "Yazıklar olsun size, iman edip salih amel işleyen için Allah'ın sevabı daha hayırlıdır." sözünü ancak sabreden kimseler söyleyebilir." demiştir.

Âyette zikredilen "sabredenler"den maksat, dünya hayatının cazibesine karşı sabredenler ve Allah katındaki sevabı dünya lezzetlerine tercih edenlerdir.

فَخَسَفْنَا بِهٖ وَبِدَارِهِ الْاَرْضَ فَمَا كَانَ لَهٗ مِنْ فِئَةٍ يَّنْصُرُوْنَهٗ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنْتَصِرِيْنَ ﴿٨١﴾

81- Sonunda, Karun'u da, evini de yere geçirdik. Allah'a karşı kendisine yardım edecek hiçbir topluluğu olmadı. O, kendisini de savunamadı.

*Âyet-i kerimede, Karun'un ve evinin, yerin dibine geçirildiği zikredilmektedir. Karun'un bu şekilde cezalandırılmasının sebebi hakkında Taberi, Abdullah b. Abbas'tan özetle şunları nakletmektedir: "İsrailoğullarına zekat verme emri gelince, Hz. Musa bu emri Karun'a da tebliğ etmiş ve belli bir miktar zekat tayin etmiştir. Karun bu miktarı çok bulmuş ve İsrailoğullarını Hz. Musa'nın aleyhine kışkırtmıştır. Bunun üzerine İsrailoğulları, Karun'un, ileri gelenlerden olması hasebiyle onun yapacağı teklifi kabul edeceklerine dair söz vermişler Karun da onlara, fahişe bir kadına ücret vermek suretiyle o kadının Hz. Musa'ya iftirada bulunmasını sağlamalarını istemiştir.

Sonra Karun Hz. Musa'ya gelerek onun, İsrailoğulları ile bir araya gelip onlara emir ve yasakları bildirmesini istemiş, Hz. Musa da İsrailoğullarına ilahi emir ve yasakları bildirince onlar Musa'ya: "Sen de bu yasakları ihlal edersen sana da bu cezalar uygulanacak mı?" diye sormuşlar Hz. Musa "Evet" deyince, kendisinin bir kadınla zina ettiğini iddia etmişler ve kadını getirip iddialarını doğrulamaya çalışmışlardır. Hz. Musa kadına durumu sorunca kadın: "Karun'un adamları tarafından, kendisine iftira etmek için kiralandığını itiraf etmiştir. Bunun üzerine Hz. Musa secdeye kapanmış Allah da ona: "Yeryüzüne emret dilediğini yapsın." demiştir. Bunun üzerine Hz. Musa yeryüzüne emretmiş yer de yarılarak Karun'u yutmuştur.

وَأَصْبَحَ الَّذِينَ تَمَنَّوْا مَكَانَهُ بِالْأَمْسِ يَقُولُونَ وَيْكَأَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن
يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَوْلَا أَن مَّنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا لَخَسَفَ بِنَا وَيْكَأَنَّهُ لَا
يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٢﴾

82- Daha dün onun yerinde olmayı arzulayanlar: "Vay, demek ki Allah, kullarından dilediğinin rızkını genişletiyor ve daraltıyor. Eğer Allah bize lütufta bulunmasaydı bizi de yere geçirirdi. Vay, demek ki kâfirler, asla kurtuluş yolu bulmuyorlar." demeye başladılar.

Bir gün önce Karun gibi olmayı arzulayanlar onun ve evinin yere battığını görünce kendi kendilerine şöyle demeye başladılar: "Vay, demek ki Allah, kullarından dilediğinin rızkını bol veriyor, dilediğinin ise daraltıyor. Eğer Al-

lah'ın bizlere lütfu olmasaydı, dünkü tenenimizden dolayı bizi de Karun gibi yere geçirmiş olurdu. Vay, demek ki, kâfirler asla yakalarını kurtaramazlarmış."

*Âyet-i kerimede: "Vay, demek ki" diye tercüme edilen cümle: "Görmezmisin ki?" "Bilmez misin ki?" "Vay, bu nasıl iş imiş," "Dikkat edin." şekillerinde izah edilmiştir. Taberi, "Görmez misin ki?" şeklini tercih etmiştir.

تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا
فَسَادًا ۚ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٨٣﴾

83- İşte âhiret yurdu. Biz onu yeryüzünde böbürlenmek ve bozgunculuk çıkarmak istemeyenlere veririz. Hayırlı âkıbet, takva sahiplerinindir.

İşte âhiret yurdu. Biz onun nimetlerini, yeryüzünde hakka karşı böbürlenmek istemeyenlere ve haksız yere insanlara zulmetmeyi dilemeyenlere veririz. Hayırlı âkıbet olan cennet ise, Allah'a karşı gelmekten kaçınan ve emirlerini yerine getiren takva sahiplerinindir.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, âhiret yurdundaki nimetlerini, mütevazi olan mümin kullarına vereceğini, böbürlenen ve bozgunculuk çıkaranların ise bunlardan mahrum kalacaklarını beyan etmektedir.

Peygamber efendimiz (s.a.v.) bir hadis-i şerifinde:

.وَمَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ لِلّٰهِ إِلَّا رَفَعَهُ اللّٰهُ

"Tevazuda bulunan hiçbir kimse yoktur ki Allah onu yükseltmiş olmasın." buyurmaktadır. (13)

Peygamber efendimiz diğer bir hadis-i şerifinde de şöyle buyurmaktadır:

(13) (Müslim, K. el-Birr, bab: 69, Hadis no: 2588 / Tirmizî, K.el-Birr, bab: 82 Hadis no: 2029)

« وَإِنَّ اللهَ أَوْحَىٰ إِلَيَّ أَنْ تَوَاضَعُوا حَتَّى لَا يَفْخَرَ أَحَدٌ عَلَىٰ أَحَدٍ، وَلَا يَبْغِي أَحَدٌ عَلَىٰ أَحَدٍ ».

"Allah bana, birbirinize karşı mütevazi olmanızı, böylece kimsenin kimseye karşı övünmemesini, kimsenin kimseye haksızlıkta bulunmamasını vahyetti." (14)

مَن جَآءَ بِٱلْحَسَنَةِ فَلَهُۥ خَيْرٌ مِّنْهَا ۖ وَمَن جَآءَ بِٱلسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى ٱلَّذِينَ عَمِلُوا۟ ٱلسَّيِّـَٔاتِ إِلَّا مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾

84- Kim bir iyilik getirirse, ona ondan daha hayırlısı vardır. Kim de bir kötülük getirirse, kötülük yapanlar ancak işledikleriyle cezalandırılırlar.

*Âyet-i kerimede, dünyada iken iyilik yapanın âhirette kat kat müafaat alacağı, kötülük yapanın ise sadece yaptığı kötülük kadar ceza göreceği zikrediliyor. Böylece Allah'ın, kullarına karşı büyük lütuf sahibi olduğu beyan ediliyor.

إِنَّ ٱلَّذِى فَرَضَ عَلَيْكَ ٱلْقُرْءَانَ لَرَآدُّكَ إِلَىٰ مَعَادٍ ۚ قُل رَّبِّىٓ أَعْلَمُ مَن جَآءَ بِٱلْهُدَىٰ وَمَنْ هُوَ فِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٨٥﴾

85- Ey Muhammed, sana Kur'an'ın tebliğini farz kılan Allah, seni, dönülecek yere döndürecektir. De ki: "Rabbim, kimin hidayete geldiğini, kimin de apaçık bir sapıklık içinde bulunduğunu çok iyi bilir."

Ey Muhammed, Kur'anı sana verip onun insanlara tebliğini farz kılan

(14) (Müslim, K.el-Cennet, bab: 64, Hadis no: 2865 / Ebu Davud, K.el-Edeb bab: 40, Hadis no: 4895)

rabbin, seni, döneceğin yere mutlaka döndürecektir.

*Âyette ifade edilen Resulullah'ın döndürüleceği yerden maksat, bir görüşe göre cennettir. Bu görüş İbn-i Abbas, Ebu Saiḍ el-Hudrî, Ebu Mâlik, Ebu Salih, İkrime ve Mücahid'den nakledilmiştir.

Diğer bir görüşe göre ise, Resulullah'ın döndürüleceği yerden maksat, kıyamet günü ve âhirettir. Bu görüş, Hasan-ı Basrî, Zührî, Atâ, İkrime, Mücahid ve Ebu Kazae'den nakledilmiştir.

Başka bir görüşe göre ise, Resulullah'ın döndürüleceği vaAdedilen şeyden maksat ölümdür. Bu görüş de yine Abdullah b. Abbas ve Said b. Cübeyr'den nakledilmiştir.

Bir başka görüşe göre ise, Resulullah'ın döndürüleceği yerden maksat, doğum yeri olan Mekke'dir. Bu görüşe göre, Mekke'nin fethedileceği bu âyetle vaadedilmiştir. Buharî bu görüşü tercih ederken Taberi son iki görüşten birinin tercihe şayan olduğunu söylemiştir.

وَمَا كُنتَ تَرْجُوٓا۟ أَن يُلْقَىٰٓ إِلَيْكَ ٱلْكِتَٰبُ إِلَّا رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ ظَهِيرًا
لِّلْكَٰفِرِينَ ﴿٨٦﴾

86- Ey Muhammed, sen, bu kitabın sana indirileceğini hiç sanmıyordun. Fakat rabbinden bir rahmet olarak indi. O halde kâfirlere arka olma.

Ey Muhammed, sen bu Kur'an'ın sana ineceğinden ve sana geçmiş ve geleceklerin haberini bildireceğinden ümitli değildin. Fakat rabbin, sana bir rahmet olsun diye Kur'an'ı indirdi. O halde rabbinin sana vermiş olduğu bu nimete karşılık ona şükret ve kafirlere yardımcı olma.

وَلَا يَصُدُّنَّكَ عَنْ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ بَعْدَ إِذْ أُنزِلَتْ إِلَيْكَ ۖ وَٱدْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ ۖ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ
ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿٨٧﴾

87- Ey Muhammed, Allah'ın âyetleri sana indirildikten sonra, sakın kâfirler seni onlardan alıkoymasınlar. Sen, rabbine davet et. Sakın müşriklerden olma.

Ey Muhammed, Allah'ın âyetleri ve delilleri sana indirildikten sonra , müşriklerin, "Muhammed'e de Musa'ya virelenler verilseydi ya." şeklindeki sözleri seni Allah'ın âyetlerindenden alıkoymasın. Sen, insanları rabbine davet et ve rabbinin, tebliğ etmeni emrettiği şeyleri onlara tebliğ et. Rabbine daveti ve tebliği terkederek müşrikler gibi Allah'ın emrine karşı gelenlerden olma.

وَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ ۘ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۚ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ ۚ لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٨﴾

88- Allah ile beraber başka birini ilah edinme. Ondan başka hiçbir ilah yoktur. Hüküm sadece onundur. Ona döndürüleceksiniz.

Ey Muhammed, Allah'tan başka hiçbir ilah edinme. Zira ondan başka hakkıyla kendisine ibadet edilecek hiçbir ilah yoktur. Allah'ın zatı dışında herşey helak olacaktır. Yarattıkları arasında hüküm verme sadece ona aittir. Öldükten sonra dirilince onun huzuruna döndürüleceksiniz ve amellerinize göre hesap vereceksiniz.

ANKEBUT SURESİ

Ankebut suresi altmış dokuz âyettir. 1-11. âyetleri Medine'de diğerleri Mekke'de nâzil olmuştur.

Bu Sure-i Celile, insanların sadece "İnandım" demekle kurtulamayacaklarını, bunun dışında yaptıklarından veya yapmadıklarından hesaba çekileceklerini beyan ederek başlıyor.

Âyet-i kerimelerde, Allah tealanın daha önce gelip geçmiş bütün insanları imtihana tabi tuttuğu, kimin sözünde durduğunu kimin de durmadığını bildiği, sonunda hesabın görüleceği zamanın da mutlaka geleceği beyan ediliyor.

Cihad eden kimsenin ancak kendisi için cihad ettiği, Allah'ın ise hiçbir kimsenin cihadına veya herhangi bir şeyine ihtiyacı olmadığı açıklanıyor.

İnsanın, anne ve babasına iyi davranmasının emredildiği, ancak Allah'a isyanın bahis konusu olduğu yerde onlara itaat etmenin caiz olmadığı beyan ediliyor.

Sure-i Celilede bundan sonra Nuh (a.s.)ın kıssası beyan ediliyor. Nuh (a.s.), kavmi arasında dokuzyüz elli sene yaşıyor, fakat sonunda kavminin kendisini dinlememesi sebebiyle Allah'ın bir cezası olarak Tufan olayı meydana geliyor. tufanda bütün kâfirler yok olup gidiyor ancak Nuh (a.s.) ve ona inananlar kurtuluyor.

Daha sonra İbrahim (a.s.)ın kıssası anlatılıyor. İbrahim (a.s.) kavmini, Allah'a ibadet etmeye davet ediyor. Putlara tapmayı bırakmalarını, kendilerini ancak Allah'ın rızıklandırdığını söyleyerek kavmine nasihat ediyor.

Bundan sonra Allah teala, peygamberimize hitaben, insanlara, yeryüzünde gezip dolaşmalarını ve Allah'ın, herşeyi nasıl var ettiğine bakarak inançlarını sağlamlaştırmalarını söylemesini emrediyor.

Bundan sonra yine Hz. İbrahim'in kıssasına devamla, cereyan eden olaylar beyan ediliyor. Hz. İbrahim kavmini Tevhid inancına davet edince kavmi onu ateşin içine atıyor. Fakat Allah teala onu ateşten koruyor. Bu ara, Hz. İbrahim'in tebliğini Lut kabul ediyor ve ona iman ediyor. Sonra Hz. İbrahim oradan

ayrılarak Allah tealanın emrettiği başka bir yere hicret ediyor.

Sure-i Celilede bundan sonra Hz. İbrahim'e, Hz. İshak'ın ve Hz. Yakub'un evlat ve nesil olarak verildiği beyan ediliyor.

Bundan sonra Hz. Lut'un kıssası beyan ediliyor. Hz. Lut, kavminin, erkek erkeğe cinsî münasebette bulunma ahlaksızlığını ayıplayarak bu çirkin işten vazgeçmelerini söylüyor. Fakat kavmi onu istihza ile karşılıyor ve nasihatlarını tutmuyor. Hz. Lut da bu zalim kavme karşı rabbinden yardım istiyor.

Bunun üzerine, Allah'ın azabını tatbik edecek olan melekler Hz. İbrahim'e geliyor ve o ahlaksız kavmi yok edeceklerini söylüyorlar. Hz. İbrahim ise o kavmin içinde Lut'un da bulunduğunu söylüyor. Melekler de, karısı hariç, Lut'u kurtaracaklarını söylüyorlar. Lut (a.s.) kurtuluyor ve o ahlaksız kavim Allah'ın azabıyla yok olup gidiyor.

Sure-i Celilede bundan sonra, Medyen halkına Peygamber olarak gönderilen Şuayb (a.s.)ın kıssası beyan ediliyor. Şuayb (a.s.) kavmine, Allah'a ibadet etmelerini, yeryüzünde bozgunculuk ve karışıklık çıkarmamalarını tebliğ ediyor. Fakat onlar, Şuayb (a.s.)ı dinlemiyorlar ve böylece şiddetli bir deprem sonunda evlerinin içinde dizüstü çöküp kalmak suretiyle helak olup gidiyorlar.

Bundan sonra Âd ve Semud kavimlerinin de, kendilerine tebliğ edilen ilahi emirlere uymamaları sebebiyle yok olup gittikleri beyan ediliyor.

Hz. Musa'nın getirdiği mucizelere inanmayan Karun'un, Firavun'un ve Hâmân'ın da yeryüzünde büyüklük taslamaları sebebiyle yok olup gittikleri beyan ediliyor ve bunlara benzer isyankâr kavimlerin çeşitli şekillerde cezalandırıldıkları haber veriliyor.

Allah'ı bırakıp da başkalarını dost edinenlerin hali, kendisine yuva yapan örünceğin haline benzetiliyor. Evlerin en zayıfı ve dayanıksızı nasıl örümcek ağı ise, Allah'tan başkasını dost edinenleri dayandıkları şeyler de o derece zayıf ve güçsüzdürler. ANKEBUT'u, yani örümceğin evini hafif bir rüzgarın bile dağıtması gibi onların da dayanakları dağılmaya ve yok olmaya mahkumdur. Sure-i Celile "ANKEBUT" adını da buradan almaktadır.

Bundan sonra gelen âyet-i kerimelerde, Peygamberimize ve tabii bütün müminlere, namazı dosdoğru kılmaları, Yahudi ve Hıristiyanlarla güzel bir şekilde mücadele etmeleri emrediliyor.

Sure-i Celilede bundan sonra, herşeyin yaratıcısının ve her canlının rızkını verenin Allah olduğu beyan edilip birçok ilahi emir ve hikmetlere temas edildikten sonra, Allah yolunda cihad edenlere mutlaka zafer yollarının gösterileceği ve Allah'ın, cihadda ve iyilikte bulunanlarla beraber olduğu beyan edilerek Sure-i Celile sona eriyor.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

الٓمٓ ﴿١﴾

1- Elif, Lâm, Mim.

Mukatta'a harfleri hakkında Bakara Suresinin birinci âyetinde izahat verilmiştir.

أَحَسِبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوٓا أَنْ يَقُولُوٓا ءَامَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ ﴿٢﴾

2- İnsanlar, sadece "İman ettik" demekle bırakılıp imtihan edilmeyeceklerini mi sanıyorlar?

Ey Muhammed, sahabilerinden, müşriklerin eziyetleri karşısında çekip gidenler, sadece "İman ettik." demekle bırakılıp da imtihana tabi tutulmayacaklarını mı sanıyorlar? Öyle sanmasınlar. Biz onların samimi olanlarını, samimi olmayanlarından ayırmak için imtihan edeceğiz.

وَلَقَدْ فَتَنَّا ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ صَدَقُوا۟ وَلَيَعْلَمَنَّ ٱلْكَٰذِبِينَ ﴿٣﴾

3- Doğrusu biz, onlardan öncekileri de imtihan ettik. Allah, elbette sözünde sadık olanları da bilir, yalancıları da bilir.

Biz, senin ashabından önce gelen İsa ve Musa'nın ümmetleri gibi ümmetleri de çeşitli şekillerde itihan ettik. Allah onlardan "İman ettik." sözlerinde sa-

mimi olanları da ortaya çıkardı yalancı olanları da. Zira, Allah onların bu hallerini biliyordu.

*Abdullah b. Uyebd b. Umeyr, bu âyet-i celilenin, Allah yolunda işkence gören Ammar b. Yâsir hakkında nâzil olduğunu söylemiştir.

Şa'bî ise bu âyetin, Mekke'de müslüman olup da Medine'ye hicret etmeye kalktığında müşrikler tarafından engellenen ve bu sebeple Mekke'de kalmaya mecbur olan müslümanlar hakkında nâzil olduğunu söylemiştir. Bu âyet nâzil olunca mucburi olarak Mekke'de kalan müslümanlar bu âyetten haberdar edilmişler onlar da bütün engellere rağmen hicret etmişler, bu arada bazı müslümanlar da müşrikler tarafından şehit edilmişlerdir.

أَمْ حَسِبَ ٱلَّذِينَ يَعْمَلُونَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ أَن يَسْبِقُونَا ۚ سَآءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٤﴾

4- Yoksa kötülüklerde bulunanlar, bizden kaçıp kutulacaklarını mı sanıyorlar? Ne de kötü hüküm veriyorlar!

Yoksa Allah ile birlikte başka yaratıklara taparak Allah'a ortak koşan ve böylece kötü ameller işleyen müşrikler bizi âciz bırakıp, elimizden kaçıp kurtulacaklarını mı sanıyorlar? Bize ortak koşmaları karşılığında kendilerini cezalandırmayacağımızı da zannederler? Onların, bu tahminler doğrultusunda hüküm vermeleri ne kötüdür!

مَن كَانَ يَرْجُوا۟ لِقَآءَ ٱللَّهِ فَإِنَّ أَجَلَ ٱللَّهِ لَـَٔاتٍ ۚ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٥﴾

5- Kim, Allah'a kavuşmayı arzuluyorsa, muhakkak ki Allah'ın tayin ettiği vakit mutlaka gelecektir. O, herşeyi çok iyi işitendir, çok iyi bilendir.

Kim, âhirette Allah'a kavuşmayı ve onun mükafaatına ermeyi ümid ederek iyi ameller işleyecek olursa, bilsin ki, Allah'ın, yaratıkları için tayin ettiği vade gelmektedir. O gün Allah, herkese yaptığının karşılığını verecektir. Zira o herşeyi işiten ve herşeyi bilendir.

وَمَنْ جَاهَدَ فَإِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴿٦﴾

6- Kim cihad ederse, ancak kendisi için cihad etmiş olur. Şüphesiz ki Allah, kâfirlerin hiçbir şeyine muhtaç değildir.

Kim, düşmanı olan kâfirlere karşı cihad edecek olursa şüphesiz ki o, kendisi için cihad etmiş olur. Zira cihaddan kazanacağı sevap kendisine ait olur. Allah'ın, hiçbir kimsenin ameline ihtiyacı yoktur. Çünkü o, hiçbir kimseye muhtaç değildir.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَحْسَنَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٧﴾

7- İman edip salih ameller işleyenlerin yaptıkları kötülükleri elbette affedeceğiz. Ve onları, işledikleri amellerin daha güzelleriyle mükafaatlandıracağız.

Allah'a ve Peygamberine iman eden ve Allah'ın, kendilerini imtihan etmesi karşısında sabredip imanlarını sağlam tutan ve salih amel işleyenlerin daha önce işlemiş oldukları çeşitli günahları affedeceğiz. Ve onları, yaptıklarından daha güzeliyle mükafaatlandıracağız. Zira iyilikte bulunana, yaptığının on katı mükafaat verilecektir.

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا ۖ وَإِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا ۚ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾

8- Biz insana, anne ve babasına iyi davranmasını emrettik (ve ona dedik ki) Eğer annen baban, seni bilmediğin birşeyi bana ortak koşmaya zorlarsa, kendilerine itaat etme. Dönüşünüz ancak banadır. Ben, muhakkak yaptıklarınızı size haber vereceğim.

Biz, Peygamberimize indirdiğimiz hükümlerle insanlara anne ve babalarına karşı iyi davranmalarını emrettik. Bununla beraber biz, insana dedik ki: "Şayet annen baban, benim ortağım olduğunu bilmediğin birşeyi bana ortak koşman için seni zorlarlarsa sen onlara itaat etme. Bilakis onlara karşı çık. Benim rızama uygun davran." Kıyamet gününde dönüşünüz ancak banadır. Ben sizlere, dünyada yapmış olduğunuz amellerin ne olduğunu bildireceğim ve sizi, yapmış olduğunuz amellere göre ceza veya mükafaatlandıracağım.

*Katade ve Mus'b b. Sa'd, bu âyet-i kerimenin, Sa'd b. Ebi Vakkas hakkında nazil olduğunu söylemişlerdir. Sa'd b. Ebi Vakkas, müslüman olup hicret edince annesi ona kızmış ve şöyle demiştir: "Allah'a yemin olsun ki sen geri dönmedikçe hiçbir evin gölgesi altına girmeyeceğim." Bunun üzerine Allah tea-la bu âyet-i kerimeyi indirmiş, insanın anne ve babasına itaat etmesini emretmiş, bununla beraber anne ve babası, Allah'a ortak koşmaya ve inkarcılığa zorlarlarsa artık onlara itaat edilmemesi lazım geldiğini bildirmiştir.

Sa'd b. Ebi Vakkas diyor ki:

أَبِيهِ سَعْدٍ قَالَ: أُنْزِلَتْ فِيَّ أَرْبَعُ آيَاتٍ فَذَكَرَ قِصَّةً، فَقَالَتْ أُمُّ سَعْدٍ: أَلَيْسَ قَدْ أَمَرَ اللهُ بِالْبِرِّ، وَاللهِ لاَ أَطْعَمُ طَعَاماً وَلاَ أَشْرَبُ شَرَاباً حَتَّى أَمُوتَ أَوْ تَكْفُرَ، قَالَ، فَكَانُوا إِذَا أَرَادُوا أَنْ يُطْعِمُوهَا شَجَرُوا فَاهَا فَنَزَلَتْ هَذِهِ الآيَةُ (وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْناً).

"Benim hakkımda dört âyet inmiştir. Sa'd, bunlara dair kıssaları anlatırken şunları da söylemiştir.

Birgün annesi ona şöyle demiş: "Allah, anneye babaya iyi davranmayı emretmiyor mu? Allah'a yemin olsun ki ölünceye kadar hiçbir şey yeyip içmeyeceğim yahut da sen, dininden döneceksin." Sa'd diyor ki: "Annesine yemek yedirmek istediklerinde onun ağzını zorla açar yedirirlermiş İşte bunun üzerine

bu âyet-i kerime nâzil olmuştur. (1)

Evet, Allah'a isyan hususunda hiçbir yaratığa itaat yoktur. Bu hususta Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmuştur:

. إِنَّمَا الطَّاعَةُ فِي الْمَعْرُوفِ». وَقَالَ «لاَ طَاعَةَ فِي مَعْصِيَةِ اللهِ

"Allah'a isyanın söz konusu olduğu yerde kula itaat yoktur. İtaat ancak iyiliktedir." (2)

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحِينَ ﴿٩﴾

9- İman edip salih amel işleyenleri, biz onları mutlaka salihler arasına katacağız.

Allah'a ve Peygamberine iman eden, Allah'ın emirlerini yerine getirip yasaklarından kaçınarak salih amel işleyenleri, salih kulların girdikleri cennete koyacağız.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللهِ فَإِذَا أُوذِيَ فِي اللهِ جَعَلَ فِتْنَةَ النَّاسِ
كَعَذَابِ اللهِ ۖ وَلَئِنْ جَاءَ نَصْرٌ مِنْ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ إِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ
أَوَلَيْسَ اللهُ بِأَعْلَمَ بِمَا فِي صُدُورِ الْعَالَمِينَ ﴿١٠﴾

(1) Tirmizî, K. Tefsir el-Kur'an, Sure; 39, Hadis no: 3189
(2) Müslim, K İmara, bab: 39, Hadis no: 1840 / Ebu Davud, K.el-Cihad, bab: 87 Hadis No 2625

10- İnsanların bir kısmı: "Allah'a iman ettik." der. Fakat Allah yolunda eziyet görünce, insanların yaptığı eziyeti Allah'ın azabı gibi kabul eder. Rabbinden müminlere bir zafer erişse yemin olsun ki münafıklar "Şüphesiz biz de sizinle beraberdik." derler. Allah, âlemlerin sinesinde yatan herşeyi en iyi bilen değil midir?

İnsanlardan bazıları vardır ki onlar: "Biz, Allah'ın varlığına ve birliğine iman ettik." derler. Ancak Allah'a iman etmeleri yüzünden müşrikler tarafından kendilerine eziyet edilince, dünyadayken insanların baştan çıkarmalarını, Allah'ın, âhiretteki azabı gibi kabul ederler de iman ettikten sonra tekrar inkarcılığa dönerler.

Ey Muhammed, rabbin tarafından müminlere bir zafer erişince de, yemin olsun ki dinlerinden çıkan bu mürtedler o zaman da şöyle derler: "Ey Müminler, biz, sizinle beraberdik. Düşmanlarınıza karşı da size yardım ettik."

Ey yalancılar, Allah, âlemlerin sinesinde yatan şeyleri en iyi bilen değil midir? Siz, bu sözlerinizle kimi aldatmak istiyorsunuz?

*Dehhak, bu âyet-i kerimenin, Mekke'de, kendilerini mümin gibi gösteren münafıklar hakkında nâzil olduğunu söylemiş İbn-i Zeyd ise bu âyetin, bütün münafıkları beyan ettiğini söylemiştir.

Abdullah b. Abbas ise bu âyetin, Mekke'de iken müslüman olup hicret etmek isteyen, daha sonra da müşrikler tarafından hicretleri engellenen ve dinden çıkmaya zorlanan ve bunun üzerine tekrar inkarcılığa dönen insanlar hakkında nâzil olduğunu söylemiştir.

Allah teala başka bir âyette de bu tür insanlar hakkında şöyle buyurmaktadır: "İnsanlardan öylesi vardır ki, Allah'a yarım yamalak ibadet eder. Kendisine bir iyilik dokunduğu zaman rahatlar. Başına bir bela gelince de tam tersine ödner. O, dünyasını da âhiretini de kaybetmiştir. İşte apaçık hüsran budur." (3)

وَلَيَعْلَمَنَّ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَلَيَعْلَمَنَّ ٱلْمُنَٰفِقِينَ ﴿١١﴾

11- Elbette Allah, iman edenleri de bilir, münafıkları da bilir.

(3) Hac suresi, âyet: 11

Allah, insanları zorluklarla ve rahatlıklarla imtihan eder. Böylece kimin hakkıyla iman ettiğini kimin de iman ettiğini söylediği halde münafık olduğunu ortaya çıkarır.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا اتَّبِعُوا سَبِيلَنَا وَلْنَحْمِلْ خَطَايَاكُمْ وَمَا
هُمْ بِحَامِلِينَ مِنْ خَطَايَاهُمْ مِنْ شَيْءٍ ۖ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٢﴾
وَلَيَحْمِلُنَّ أَثْقَالَهُمْ وَأَثْقَالًا مَعَ أَثْقَالِهِمْ ۖ وَلَيُسْأَلُنَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَمَّا كَانُوا
يَفْتَرُونَ ﴿١٣﴾

12- Kâfirler müminlere: "Bizim yolumuzu takip edin de, sizin günahlarınızı biz yüklenelim." derler. Oysa onların günahlarından hiçbir şey yüklenmezler. Şüphesiz onlar yalancıdırlar.

13- Onlar, kendi ağır günahlarını ve kendi ağır günahlarıyla birlikte daha nice ağır günahları yüklenecekler ve iftira ettikleri şeylerden de kıyamet günü mutlaka hesaba çekileceklerdir.

Allah'ı inkâr eden kâfirler, iman eden müminlere şöyle diyorlardı. "Siz de bizim yolumuzu takibedin. Öldükten sonra dirilmenin gerçekleşeceğini ve insanların hesaba çekileceğini yalanlayın. Şayet sizler bizim yolumuza tabi olduktan sonra ölüp tekrar diriltilecek olursanız o zaman sizin günahlarınızı biz yükleniriz" Halbuki o kâfirler, kendilerine tabi olanların günahlarından hiçbir şeyyüklemezler. Onlar bu iddialarında yalancıdırlar. Onlar hem kendi ağır günahlarını yüklenecekler hem de saptırdıkları kimselerin ağır günahlarını yüklenecekleridir. Ve kıyamet gününde, dünyada uydurdukları yalanlardan mutlaka hesaba çekileceklerdir.

*Bu hususta başka bir âyette de şöyle buyurulmaktadır: "Böyle demekle kıyamet gününde kendi günahlarının hepsini ve bilgisizce sapıttıkları kimselerin günahlarının da bir kısmını yükleneceklerdir. Dikkat edin, yüklendikleri günah ne kötüdür!" (4)

(4) Nahl suresi, âyet: 25

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا فَأَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١٤﴾

فَأَنجَيْنَاهُ وَأَصْحَابَ السَّفِينَةِ وَجَعَلْنَاهَا آيَةً لِّلْعَالَمِينَ ﴿١٥﴾

14- Şüphesiz ki biz, Nuh'u kavmine Peygamber olarak gönderdik. Aralarında, elli yıl hariç bin yıl kaldı. Sonunda, zulümlerinde devam ederlerken tufan onları yakalayıverdi.

15- Fakat biz Nuh'u ve gemide bulunan müminleri kurtardık ve bu gemi hadisesini âlemlere ibret yaptık.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, Resulullah'a iman eden müminleri yoldan çıkarmaya çalışan Kureyş müşriklerini tehdit etmekte ve onlara, Nuh kavminin uğradığı âkıbeti misal vermektedir. Zira Hz. Nuh, kavmini dokuzyüz elli sene Allah'a davet etmiş onlar ise inkarcılıklarında ve azgınlıklarında ısrar etmişlerdir. Allah teala bunlara uzun bir süre mühlet vermesine rağmen sonunda onları, dünyayı suya kaplattırarak boğmuştur. Fakat Nuh ve onunla birlikte iman edenleri gemide taşıtarak kurtarmış ve böylece gemi hadisesini âlemlere bir ibret kılmıştır.

وَإِبْرَاهِيمَ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٦﴾

16- İbrahim'i de kavmine Peygamber olarak gönderdik. O, bir zaman kavmine şöyle demişti: "Allah'a ibadet edin ve ondan korkun. Eğer bilirseniz bu sizin için daha hayırlıdır.

إِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا وَتَخْلُقُونَ إِفْكًا إِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ
مِن دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا فَابْتَغُوا عِندَ اللَّهِ الرِّزْقَ
وَاعْبُدُوهُ وَاشْكُرُوا لَهُ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١٧﴾

17- Siz, Allah'ı bırakıp ancak putlara tapıyor ve yalan uyduruyorsunuz. Doğrusu, Allah'tan başka taptığınız şeyler size rızık veremezler. Siz, rızkı ancak Allah'ın nezdinde arayın. Ona kulluk edin ve ona şükredin. Siz, ancak ona döndürüleceksiniz.

*Allah teala bu âyetlerde Hz. Muhammed (s.a.v.)e, ondan önce Hz. İbrahim'i kavmine Peygamber olarak gönderdiğini hatırlatıyor ve Hz. İbrahimin, kavmine şöyle dediğini beyan ediyor: "Putları bırakıp sadece Allah'a kulluk edin. Allah'ın emir ve yasaklarını yerine getirerek ondan korkun. Eğer hayırı şerden ayırdedebilecek insanlarsanız bu sizin için daha hayırlıdır. Sizler ancak Allah'ı bırakıp bir kısım putlara tapıyorsunuz. Putlarınız için çeşitli yalanlar uyduruyorsunuz. Şüphesiz ki Allah'ın dışında tapmış olduğunuz şeyler size herhangi bir rızık sağlamaktan âcizdirler. Siz, rızkı putlardan değil Allah'tan isteyin. Allah'a kulluk edin ve size vermiş olduğu nimetlere karşı ona şükredin. Öldükten sonra Allah'a döndürüleceksiniz. O, sizi yaptıklarınızdan hesaba çekecek ve herkese, layık olduğu ceza veya mükafaatı verecektir.

وَإِن تُكَذِّبُوا فَقَدْ كَذَّبَ أُمَمٌ مِّن قَبْلِكُمْ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ
الْمُبِينُ ﴿١٨﴾

18- Eğer yalanlarsanız, bilin ki sizden önceki ümmetler de Peygamberlerini yalanlamışlardı. Peygambere düşen, sadece apaçık tebliğdir.

Ey insanlar, şayet sizler, size Peygamber olarak gönderdiğimiz Muhammed'i yalanlayacak olursanız, sizden önce geçen ümmetler de kendilerine gön-

derilen Peygamberleri yalanlamışlardır. Bu yüzden de Allah'ın azap ve gazabına uğratılmışlardır. Sizin de başınıza aynı şeyler gelir. Peygambere düşen ancak apaçık tebliğ etmektir. O, sizin yaptıklarınızdan sorumlu değildir.

أَوَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ يُبْدِئُ اللَّهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿١٩﴾

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللَّهُ يُنْشِئُ النَّشْأَةَ

الْآخِرَةَ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٠﴾

19- Görmüyorlar mı? Allah, varlıkları önce nasıl yaratıyor. Sonra anları tekrar iade edecek. Şüphesiz ki bu, Allah'a çok kolaydır.

20- Ey Muhammed, de ki: "Yeryüzünde gezip dolaşın da Allah'ın, varlıkları önce nasıl yarattığına bir bakın. Sonra Allah, son diriltmeyi de böyle yapacaktır. Şüphesiz ki Allah herşeye kadirdir.

Peygamberlerini yalanlayanlar, Allah'ın yaratılan şeyleri nasıl meydana getirdiğini görmediler mi? Allah, yarattığı şeyleri, ölüp yok olduktan sonra tekrar diriltecektir. Bu, Allah'a pek kolaydır. Zira birşeyi ilk önce icad etmek onu tekrar meydana getirmekten daha zordur.

Ey Muhammed, sen, öldükten sonra dirilmeyi inkar edenlere de ki: "Yeryüzünde gezip dolaşın. Allah'ın, varlıklarını nasıl yarattığını bir görün. Allah, yarattıklarını yok ettikten sonra tekrar meydana getirecektir. Şüphesiz ki Allah, herşeye kadirdir. Bütün yarattıklarını hiç yoktan yarattığı gibi, onları yok ettikten sonra da aynen var etmeye kadirdir.

يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَيَرْحَمُ مَنْ يَشَاءُ وَإِلَيْهِ تُقْلَبُونَ ﴿٢١﴾

21- O, dilediğine azap eder, dilediğine merhamet eder. Hepiniz ona döndürüleceksiniz.

Allah, yarattıklarını yok edip tekrar dirilttikten sonra, onlardan dilediğine

azap eder. Bunlar, dünyada hayattayken kötülük işleyenlerdir. Dilediğine ise merhamet eder. Bunlar da yaptıkları kötülüklerden vazgeçip iman eden ve salih amel işleyenlerdir. Sizler, âhirette Allah'a döndürüleceksiniz. Hesabınızı o görecektir.

*Übey b. Ka'b, Resulullah'ın, bir hadis-i şerifinde şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

قَالَ: لو أنَّ الله عذَّب أهل سمواته وأهل أرضه عذبهم وهو غير ظالم لهم، ولو رحمهم كانت رحمته خيراً لهم من أعمالهم.

"Eğer Allah, göklerinde ve yerinde yaşayanlara azap edecek olsa o onlara zulmetmiş olmaz. Şayet Allah bunlara merhamet edecek olsa, Allah'ın rahmeti onlar için yapmış oldukları amellerden daha hayırlıdır..." (5)

وَمَآ أَنتُم بِمُعْجِزِينَ فِى ٱلْأَرْضِ وَلَا فِى ٱلسَّمَآءِ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ مِن وَلِىٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٢٢﴾

22- Siz, yerde de gökte de Allahı hiçbir zaman âciz bırakamazsınız. Sizin, Allahtan başka ne bir dostunuz ne de bir yardımcınız vardır.

*İbn-i Zeyd bu âyet-i kerimeyi şöyle izah etmiştir: "Yeryüzünde yaşayanlar orada isyana kalksa, gökte yaşayanlar da orada isyan etse Allah'ı, yaptıklarını tesbit etmektenâciz bırakamazlar."

İbn-i Zeyd, bu izahından sonra şu âyeti de okumuştur: "Kâfirler, kıyamet bize gelmeyecektir." dediler. Ey Muhammed, sen onlara şöyle de: "Hayır, gaybı bilen rabbime yemin olsun ki kıyamet saati size mutlaka gelecektir. Göklerde ve yerde zerre kadar bir şey dahi ondan gizli değildir. Bundan daha küçük ve daha büyük hiçbir şey yoktur ki apaçık bir kitapta mevcut olmasın." (6)

(5) Ebu Davud, K. es-Sünne, bab: 16, Hadis no: 4699/İbn-i Mâce, K. el-Mukaddime, bab: 10, Hadis no: 77

(6) Sebe' Suresi, âyet:3

Âyetin son bölümündeki cümle ise şöyle izah edilmektedir: "Sizin, Allahtan başka, işlerinizi yürütecek ne bir veliniz ne de Allahın azabına karşı sizi koruyacak bir yardımcınız vardır."

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَلِقَائِهِ أُولَٰئِكَ يَئِسُوا مِن رَّحْمَتِي
وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٣﴾

23- Allahın âyetlerini ve kıyamet günü ona kavuşmayı inkar edenler işte onlar, rahmetimden ümitlerini kesmişlerdir. Onlar için can yakıcı bir azap vardır.

Allahın delillerini inkar eden ve kıyamet gününde onun huzuruna çıkıp hesap vereceklerini reddedenler, âhirette, kendileri için hazırlanmış azabı gözleriyle görünce, Allahın, kendilerine merhamet etmesinden ümitlerini kesecekleridir. Onlar için can yakıcı bir azap vardır.

*Allah teala Hz. İbrahim'in kıssasını beyan ederken ona ara vermiş ve altı âyet zikrettikten sonra tekrar kıssaya dönmüştür. Taberi bunun hikmetini şöyle izah etmektedir: Allah teala Kur'an-ı kerimde Nuh, İbrahim ve diğer peygamberleri ve onların ümmetlerini anlatırken kıssalara bir ara verir ve muhatapları uyarır ve bu gibi ümmetlerin bazılarına gelen şeylerin onların da başlarına gelmesinden sakındırır. Burada da böyle olmuş, Hz. İbrahim'in kıssası anlatılırken bir ara verilmiş ve Hz. Muhammed (s.a.v.) kendisini yalanlayanlara karşı teselli edilmiş, kâfirlerin, öldükten sonra dirilmeye iman etmeleri istenmiş, kâinata bakarak bu olayın gerçekleşeceğine iman etmeleri emredilmiş, Allah'ın, dilediğine azap edip dilediğine merhamet etmekte serbest olduğu beyan edilmiş, göklerde ve yerdeki varlıkların Allahı âciz bırakamayacakları bildirilmiş ve kâfirlerin, âhirette Allahın rahmetinden ümitlerini kesecekleri anlatılmış ve tekrar Hz. İbrahim'in kıssasına dönülmüştür.

İbn-i Kesir ise Taberi'nin bu görüşüne katılmamakta ve burada Hz. İbrahim'in kıssası arasında zikredilen altı âyetin, Hz. İbrahim'in, kavmine karşı zikrettiği delilleri ihtiva ettiğini ve onun sözleri olduğunu açıklamıştır.

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَن قَالُوا اقْتُلُوهُ أَوْ حَرِّقُوهُ فَأَنجَاهُ اللَّهُ

مِنَ النَّارِ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢٤﴾

24- İbrahim'in sözlerine kavminin cevabı ancak: "Onu öldürün veya yakın." demek oldu. Fakat Allah onu ateşten kurtardı. Şüphesiz ki bunda, iman eden bir kavim için nice ibretler vardır.

ibrahim kavmine: "Yalnız Allah'a kulluk edin ve ondan korkun. Eğer bilirseniz bu sizin için daha hayırlıdır." deyince kavminin ona cevabı ancak şöyle olmuştur: "Onu üldürün veya ateşte yakın." Onlar bu görüşte karar kıldıktan sonra büyük bir ateş yakıp İbrahim'i oraya atmışlar Allah da İbrahim'i ateşten kurtarmış ve o ateş İbrahim için serin ve selametlik bir hale gelmiştir. Şüphesiz ki İbrahim'in alev alev yanan ateşin içine atılmasına rağmen ondan kurtarılmasında Allahın âyetlerine iman eden bir kavim için birçok delil ve ibretler vardır.

*Ka'b diyor ki: "Ateş sadece İbrahim'i bağlayan bağları yakmıştır."

Allah teala Hz. İbrahim'i birçok imtihanlardan geçirmiş Hz. İbrahim de bu imtihanları başarmıştır. İşte bu imtihanlardan biri de onun, Nemrut tarafından ateşe atılmasıdır. Bu hususta Bakara Suresinin yüz yirmi dördüncü âyetinde izahat verilmiştir.

وَقَالَ إِنَّمَا اتَّخَذْتُم مِّن دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا مَّوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ
يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُم بِبَعْضٍ وَيَلْعَنُ بَعْضُكُم بَعْضًا
وَمَأْوَاكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُم مِّن نَّاصِرِينَ ﴿٢٥﴾

25- İbrahi kavmine şöyle dedi: "Siz ancak dünya hayatında aranızdaki dostluğu devam ettirmek için Allahı bırakıp putlara ibadet ettiniz. Sonra kıyamet günü birbirinizi tanımayacaksınız ve birbirinize lanet okuyacaksınız. Sığınacağınız yer ateştir. Hiçbir yardımcınız da yoktur.

İbrahim kavmini uyararak onlara şöyle demiştir: "Sizlerin dünya hayatındayken putlara tapmanızın sebebi, aranızdaki dostluğu ve sevgiyi o putlar vası-

tasıyla kurmak ve güçlendirmektir. Halbuki sizler kıyamet gününde putlara tapmanın cezasının cehennem olduğunu görünce o zaman birbirinizi tanımaz olacaksınız. Hatta birbirinize lanet okuyacaksınız. Fakat bu durumunuz size bir fayda sağlamayacaktır. Sığınacağınız yer cehennemdir. Ve size, Allah'ın azabına karşı yardım edecek hiçbir kimse de yoktur.

*Allah teala bu hususta başka bir âyet-i celilede de şöyle buyurmaktadır: "O gün, dostlar birbirlerine düşman kesilirler. Ancak takva sahipleri böyle değildir." (7)

فَـَٔامَنَ لَهُۥ لُوطٌ ۘ وَقَالَ إِنِّى مُهَاجِرٌ إِلَىٰ رَبِّىٓ ۖ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٢٦﴾

26- Bunun üzerine Lut, İbrahim'e iman etti ve İbrahim şöyle dedi: "Ben, rabbimin emrettiği yere hicret ediyorum. Şüphe yok ki o, herşeye galiptir, hüküm ve hikmet sahibidir.

*Taberi dahil bazı müfessirler bu âyet-i kerimeyi mealde zikredildiği şekilde izah etmişlerdir. Diğer bazıları da şöyle açıklamışlardır: "İbrahim'e Lut iman etti ve Lut şöyle dedi..."

Hz. İbrahim önce Harran'a hicret etmiş, oradan Şam'a, oradan da Mısır'a ve oradan da tekrar Şam'a hicret etmiş Şam'da yaşarken bir ara Hicaz'a giderek orada oğlu İsmail ile beraber Kâbe'yi inşa etmiştir. Hz. Lut ise Hz. İbrahim ile birlikte Harran ve Şam'a gittikten sonra Sodom halkına Peygamber olarak gönderilmiştir. Peygamber Efendimiz bir hadis-i şerifinde, kıyametin kopmasına yakın zamanlarda insanların, Hz. ibrahim'in hicret ettiği yerlere hicret edeceklerini beyan ederek şöyle buyurmuştur:

سمعت رسول الله ﷺ يقول انها ستكون هجرة بعد هجرة ينحاز الناس الى مهاجر ابراهيم لا يبقى فى الارض الاشرار أهلها تلفظهم أرضوهم تقذرهم نفس الله تحشرهم النار مع القردة والخنازير تبيت معهم اذا باتوا وتقيل معهم اذا قالوا وتاكل من تخلف.

"Hicretten sonra tekrar hicret olacaktır. İnsanlar, ibrahim'in hicret ettiği yerlerde toplanacaklardır. Yerin üstünde yeryüzünün şerli insanlarından başkaları kalmayacaktır. Bulundukları yerler bu insanları dışarıya atacak ve Allah bunları sevmeyecektir. Bir ateş bu insanları maymunlar ve domuzlarla biraraya getirecek, ateş bunlarla beraber yatıp beraber kalkacaktır. Bunların dinlendiği yerde o da dinlenecektir ve onlardan geri kalanı yiyecektir." (8)

(7) Zuhruf suresi, âyet: 67
(8) Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.2 S.199 / Ebu Davud, K. el-Cihad, bab: 3, Hadis no: 2482

وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَٰقَ وَيَعْقُوبَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِ النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ
وَآتَيْنَاهُ أَجْرَهُ فِي الدُّنْيَا ۖ وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٢٧﴾

27- Biz İbrahim'e, İshak'ı ve Yakub'u bahşettik. Peygamberliği ve kitabı onun soyundan gelenlere verdik. Kendisini dünyada mükafaatlandırdık. Şüphesiz o, âhirette de salihlerdendir.

Biz İbrahim'e, dünyada oğlu İshak'ı ve torunu Yakubu bahşettik. Onlara Peygamberlik ve ilahi kitaplar verdik. Biz, İbrahim'in mükafaatını daha dünyadayken verdik. O, âhirette de salih kulların içinde olacak ve onların aldığı gibi mükafaatlar alacaktır.

*Mücahid, Hz. İbrahim'e dünyada verilen müafaatın, her ümmet tarafından övülmesi ve kendisine salih evlatlar verilmesi olduğunu söylemiştir. Aynı görüş Abdullah b. Abbas'tan da nakledilmiştir.

Katade ise: "Hz. İbrahim'e dünyada verilen mükafaat, onun âfiyet üzere yaşaması, salih ameller işlemesi, ümmetler tarafından hayırla anılmasıdır." demiştir.

وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ
مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿٢٨﴾

28- Lut'u da Peygamber olarak gönderdik. O, bir zaman kavmine şöyle demişti: "Doğrusu siz, sizden önce, âlemlerden hiçbir kimsenin yapmadığı bir hayasızlığı yapıyorsunuz."

*Âyet-i kerimede zikredilen hayasızlıktan maksat, bir sonra gelen âyette de izah edildiği gibi Lut kaviminin, erkek erkeğe cinsî temasta bulunmalarıdır. Bu çirkin işi Lut kavminden önce hiçbir kimse yapmamıştı. Bu itibarla bu işin

adına "Lûtîlik" denilmiştir.

أَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ وَتَقْطَعُونَ السَّبِيلَ وَتَأْتُونَ فِي نَادِيكُمُ
الْمُنكَرَ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَن قَالُوا ائْتِنَا بِعَذَابِ
اللَّهِ إِن كُنتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٢٩﴾

29- Sizler hâlâ erkeklerle cinsî münasebette bulunacak, yol kesecek ve toplantı yerinizde edepsizce davranışlarda bulunacak mısınız?" Kavminin cevabı ancak: "Eğer sözüne sadık kimselerdensen bize Allahın azabını getir." demek oldu.

Lut, kavmini uyararak onlara şöyle demişti: "Sizler hâlâ erkek erkeğe cinsî müsabette bulunacak, yoldan geçen misafirlere de aynı şeyi yapmak için yol keserek sataşacak ve toplantı yerlerinde edepsizce davranışlarda bulunacak mısınız?

*Lut kavminin, toplantı yerlerinde edepsizce davranışlarından maksat, Hz. Aişe'den nakledilen bir görüşe göre, onların, sesli bir şekilde yellenmeleridir.

Mücahid, Katade ve İbn-i Zeyd'den nakledilen bir görüşe göre ise, toplantı yerlerinde edepsizce davranışlarından maksat, onların, birbirleriyle açıktan açığa cinsî münasebette bulunmalarıdır.

عَنْ أُمِّ هَانِئٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ فِي قَوْلِهِ تَعَالَىٰ (وَتَأْتُونَ فِي نَادِيكُمُ الْمُنْكَرَ)
قَالَ: كَانُوا يَخْذِفُونَ أَهْلَ الْأَرْضِ وَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ.

Ümmühânî, Resulullah'ın: "Toplantı yerlerinde edepsizce davranışlarda bulunacak mısınız?" âyet-i kerimesini şöyle izah ettiğini söylemektedir: "Resulullah buyurdu ki:

"Lut kavmi toplantı yerlerinde bulunurken etraftan geçenlere küçük taşlar atarlar ve onlarla alay ederlerdi." (9)

Böylece edepsizce davranışlarda bulunurlardı. Taberi de, hakkında hadis bulunması sebebiyle bu görüşü tercih etmiştir.

(9) Tirmizî, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 29, bab: 2, Hadis no: 3190

Hz. Lut'un bu sözlerine karşılık kavmi ona şu cevabı vermiştir; "Eğer sen, söylediklerinde doğru olan ve vaaddettiğini yerine getiren birisi isen o vaadettiğin azabı bize getir de görelim."

قَالَ رَبِّ انْصُرْنِي عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِينَ ﴿٣٠﴾

30- Lut: "Rabbim, bu bozguncu kavme karşı bana yardım et." dedi.

*Hz. Lut, kavminin iman etmesinden ümit kesince rabbine yalvardı ve onlara karşı rabbinden imdat istedi. Allah teala da ona melekleri gönderdi. Melekler önce Hz. İbrahim'e uğrayıp ona, bir oğlu olacağını müjdelediler, Lut kavmini de helak edeceklerini bildirdiler. Nihayet Cebrail (a.s.) Lut kavmini yaşadığı bölgeyi göğe kaldırıp altını üstüne çevirerek yere bıraktı ve Allah, bunların üzerine ateşten taş yağdırdı ve onların yerlerini pis kokan ölü bir göl haline getirdi ve kıyamete kadar insanlara ibret olacak bir şekle soktu.

وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَىٰ قَالُوا إِنَّا مُهْلِكُو أَهْلِ هَٰذِهِ الْقَرْيَةِ ۖ إِنَّ أَهْلَهَا كَانُوا ظَالِمِينَ ﴿٣١﴾

31- Meleklerimiz İbrahim'e müjde ile geldikleri zaman: "Biz bu ülkenin halkını helak edeceğiz. Çünkü buranın halkı zalimdir." dediler.

Melekler, İbrahim'e oğlu İshak'ı müjdelemek için uğradıkları zaman İbrahim'e: "Biz, Lut'un yaşadığı Sodom ülkesinin halkını helak edeceğiz. Zira oranın halkı Allah'a karşı günah işleyerek kendilerine zulmeden bir topluluktur." dediler.

قَالَ إِنَّ فِيهَا لُوطًا ۚ قَالُوا نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَنْ فِيهَا ۖ لَنُنَجِّيَنَّهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٣٢﴾

32- İbrahim: "Orada Lut da var." deyince, melekler şöyle dediler: "Biz orada kimin bulunduğunu çok iyi biliyoruz. Lut'u da ailesini de mutlaka kurtaracağız, yalnız helak edilecekler den olan karısı hariç."

Melekler İbrahim'e, Sodom halkını helak edeceklerini bildirince ibrahim orada Lut'un da bulunduğunu hatırlatarak meleklere: "Sodom'da Lut da var." dedi. Melekler: "Biz orada kimin bulunduğunu çok iyi biliyoruz. Biz, Lut'u da ona iman eden ailesini de mutlaka kurtaracağız. Yalnız karısı kurtulamayacaktır. Çünkü o, Lut'a iman etmeyip geride kalanlardan oldu. Bu sebeple helak olacaktır." dediler.

وَلَمَّآ أَن جَآءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِىٓءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا
وَقَالُوا۟ لَا تَخَفْ وَلَا تَحْزَنْ إِنَّا مُنَجُّوكَ وَأَهْلَكَ إِلَّا ٱمْرَأَتَكَ
كَانَتْ مِنَ ٱلْغَٰبِرِينَ ﴿٣٣﴾

33- Meleklerimiz Lut'a gelince, Lut (Kavminin onlara sarkıntılık edeceğinden korkarak) fenalaştı ve sıkıntıya düştü. Melekler şöyle dediler: "Korkma, üzülme biz seni ve aileni mutlaka kurtaracağız. Yalnız geride kalıp helak edilecekler den olan karın hariç.

*Misafir şeklinde gelen meleklerin Lut'un hoşuna gitmemesi ve sıkıntıya düşmesi, kavminin onlara sataşıp çirkin işlerini onlara da yapacaklarından korkmasındandır. Melekler Lut'un bu halini hissedince onun maneviyatını güçlendirmişler, onun korkmamasını ve üzülmemesini bildirmişlerdir.

Başka bir âyette de beyan edildiği gibi Lut'un, Sodom şehrini terkederek, gecenin bir bölümünde oradan çıkıp gitmesini söylemişler ve ona iman edenler dışında kavmini helak edeceklerini bildirmişlerdir.

إِنَّا مُنزِلُونَ عَلَىٰٓ أَهْلِ هَٰذِهِ ٱلْقَرْيَةِ رِجْزًا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ بِمَا كَانُوا۟
يَفْسُقُونَ ﴿٣٤﴾

34- Yaptıkları fenalıklar yüzünden, biz bu ülke halkının üstüne gökten mutlaka bir azap indireceğiz."

Melekler sözlerine devamla şöyle demişlerdir: "Biz bu ülke halkının üzerine, yaptıkları hayasızlığın bir cezası olarak gökten bir azap indireceğiz. Bu azap, gökten kızgın taşlar yağması ve ülkelerinin altının üstüne çevirilmesidir.

وَلَقَد تَّرَكْنَا مِنْهَا آيَةً بَيِّنَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٣٥﴾

35- Şüphesiz ki biz, aklını kullanan bir kavim için, helak ettiğimiz ülkelerden geriye apaçık bir ibret bıraktık.

Sodom halkından geriye kalan en belirgin ibret, çevresine pis kokular saçan ve "Ölü göl* diye adlandırılan Lut gölüdür.

وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَارْجُوا الْيَوْمَ الْآخِرَ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٣٦﴾

36- Medyen halkına da kardeşleri Şuayb'ı Peygamber olarak gönderdik. Şuayb onlara: "Ey kavmim, Allaha ibadet edin, âhiret gününü arzu edin yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın." dedi.

*Allah teala bu âyet-i kerimede de Şuayb (a.s.)ı Medyende yaşayan kavme Peygamber olarak gönderdiğini, Şuayb (a.s.)ın, kavmini, yalnızca Allaha kulluk etmeye ve âhiret gününün sevabını istemeye ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarmamaya davet etmiştir. Fakat kavmi onu dinlememiştir.

فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٣٧﴾

37- Fakat onlar Şuayb'ı yalanladılar. Bunun üzerine şiddetli bir deprem onları yakalayıverdi de evlerinde dizüstü çökekaldılar.

Kavmi Şuayb (a.s.)ı yalanlayınca Allah onları, çığlık koparan bir sarsıntı ile yakalayıverdi ve onlar bulundukları yurtlarında dizüstü çökekalıp öldüler.

وَعَادًا وَثَمُودَا۟ وَقَد تَّبَيَّنَ لَكُم مِّن مَّسَٰكِنِهِمْ ۖ وَزَيَّنَ لَهُمُ
ٱلشَّيْطَٰنُ أَعْمَٰلَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ ٱلسَّبِيلِ وَكَانُوا۟
مُسْتَبْصِرِينَ ﴿٣٨﴾

38- Biz, Âd ve Semud kavimlerini de helak ettik. Bu, geride kalanların yerlerinden de size belli olmaktadır. Şeytan, yaptıkları kötülükleri kendilerine süsleyip güzel göstererek onları doğru yoldan uzaklaştırmıştı. Halbuki kendileri bunu anlayacak durumdaydılar.

*Âd kavmi, Yemen'de "Hadramut" şehrine yakın olan "Ahkaf" bölgesinde yaşıyorlardı. Semud kavmi ise Mekke'ye yakın bir yerde bulunan "Hicr" bölgesinde yaşıyorlardı.

Araplar, bu kavimlerin yaşadıkları yerleri iyi biliyor ve oralardan geçiyorlardı. Âyet-i kerime, işte helak olan bu iki kavmi tekrar ibret nazarlarına sunmaktadır.

وَقَٰرُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَٰمَٰنَ ۖ وَلَقَدْ جَآءَهُم مُّوسَىٰ بِٱلْبَيِّنَٰتِ
فَٱسْتَكْبَرُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ وَمَا كَانُوا۟ سَٰبِقِينَ ﴿٣٩﴾
فَكُلًّا أَخَذْنَا بِذَنۢبِهِۦ ۖ فَمِنْهُم مَّنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا ۚ وَمِنْهُم
مَّنْ أَخَذَتْهُ ٱلصَّيْحَةُ ۚ وَمِنْهُم مَّنْ خَسَفْنَا بِهِ ٱلْأَرْضَ ۚ وَمِنْهُم مَّنْ
أَغْرَقْنَا ۚ وَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَٰكِن كَانُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٠﴾

39- Biz Karun'u, Firavnu ve Hâmân'ı helak ettik. Doğrusu Musa kendilerine apaçık delillerle gelmişti de, yeryüzünde büyüklük taslamışlardı. Onlar, azabımızdan kaçıp kurtulamazlardı.

40- Biz onların herbirini günahları yüzünden cezalandırdık. Kiminin üstüne taş yağdıran kasırga gönderdik, kimini korkunç bir çığlık yakaladı, kimini yerin dibine geçirdik, kimini de suda boğduk. Aslında Allah onlara zulmetmedi fakat onlar kendi kendilerine zulmettiler.

*Daha önce geçen âyetlerde beyan edildiği gibi Karun, İsrailoğullarından, büyük bir servete sahibolan ve malından Allah yolundan harcamayan ve bu sebeple eviyle birlikte yerin dibine geçirilen bir kimsedir. Firavun ise Hz. Musa zamanında Mısır'ın kralı olan ve sonunda denizde boğulan birisidir. Hâmân da Firavunun veziridir. Firavun da Hâmân da Allahı inkâr eden Kıptilerdendir.

Âyet-i kerimede zikredilen ve üzerlerine taş yağdığı belirtilenler Lut kavmidir. Çığlıkla yakalananlar ise Semud kavmi ve Medyen halkıdır. Yere geçirilen kimse Karun, Suda boğulan ise Nuh (a.s.)ın kavmi ve Firavundur.

Âyet-i kerimenin sonunda: "Aslında Allah onlara zulmetmedi fakat onlar kendi kendilerine zulmettiler." buyurulmaktadır. Bu ifade şöyle izah edilmektedir: "Allah teala yarattığı bu ümmetleri, başkalarının suçundan dolayı değil bizzat kendilerinin işlemiş oldukları suçlardan dolayı helak etmiştir. Zira bunlar, rablerini ve rablerinin kendilerine vermiş olduğu çeşitli nimetleri inkâr etmişler ve Allah'ı bırakıp putlara tapmışlardır.

مَثَلُ ٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُوا۟ مِن دُونِ ٱللَّهِ أَوْلِيَآءَ كَمَثَلِ ٱلْعَنكَبُوتِ ۖ
ٱتَّخَذَتْ بَيْتًا ۖ وَإِنَّ أَوْهَنَ ٱلْبُيُوتِ لَبَيْتُ ٱلْعَنكَبُوتِ ۘ لَوْ كَانُوا۟ يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾

41- Allahtan başka dostlar edinenler, kendine yuva yapan örümceğe benzerler. Eğer bilseler, evlerin en zayıfı örümcek evidir.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, kendisini bırakıp putlara tapanları ve onlardan medet umanları, ihtiyaç hissedildiğinde hiçbir fayda görmeme bakımından, kendisine yuva yapan örümceğe benzetmektedir. Zira örümcek bütün çabasını harcayarak kendisine barınak yapar ve o barınağın kendisini koruyacağını zanneder. Fakat korunması gerektiği bir anda o barınağın ona hiçbir faydası olmaz. Allahı bırakıp başkalarını dost edinenler de tıpkı bu örümcek gibidirler.

Darda kaldıklarında bu dostlarının kendilerine yardımcı olacaklarını sanarlar. Fakat darda kaldıklarında bütün bunların kendilerinden uzaklaştıklarını görürler.

إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يَدْعُونَ مِن دُونِهِ مِن شَيْءٍ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٤٢﴾

42- Şüphesiz Allah onların, Allahı bırakıp da taptıkları şeyi çok iyi bilir. O, herşeye galiptir, hüküm ve hikmet sahibidir.

*Allah teala bu âyet-i kerimede de, kendisini bırakıp da başka varlıklara tapanları ve kendisine ortak koşanları tehdit etmekte ve onların bütün yaptıklarını bildiğini beyan etmekte ve onları mutlaka cezalandıracağını haber vermektedir. Zira Allah, herşeye galiptir, yaptıklarında hikmet sahibidir.

وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ ۖ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالِمُونَ ﴿٤٣﴾

43- Biz bu misalleri insanlara açıklıyoruz. Bunları ancak âlimler anlar.

*Allah teala Kur'an-ı kerimde sivrisinek ve örümcek gibi bir kısım varlıkları misal olarak zikredince Kurayş'in beyinsizleri bu âyetleri alaya alıyorlardı. Allah teala bu âyet-i kerimede, Kur'an-ı Kerimde zikrettiğini ancak ilmin derinliklerine inen âlimlerin anlayabileceklerini beyan etmiş ve cahillerin bunları anlamamasının Kur'an'ın bir eksikliği değil kendilerinin kusuru olduğunu ortaya koymuştur.

خَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٤﴾

44- Allah, gökleri ve yeri yerli yerince yaratmıştır. Şüphesiz ki bunda, müminler için büyük bir ibret vardır.

*Allah teala bu âyet-i kerimede yüce kudretinden haber vererek, gökleri ve yeri gerektiği gibi yarattığını ve bunların yaratılışında Allahın birliğini ve kudretini gösteren büyük bir delil bulunduğunu bu delili de müminlerin idrak edebileceklerini beyan ediyor.

اُتْلُ مَآ اُوْحِيَ اِلَيْكَ مِنَ الْكِتٰبِ وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ ۭ اِنَّ الصَّلٰوةَ تَنْهٰى عَنِ
الْفَحْشَاۗءِ وَالْمُنْكَرِ ۭ وَلَذِكْرُ اللّٰهِ اَكْبَرُ ۭ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُوْنَ ۝۴۵

45- Ey Muhammed, sana vahyolunan kitabı oku. Namazı dosdoğru kıl. Şüphesiz ki namaz, insanı fuhuş ve kötü şeylerden alıkoyar. Allahı anmak elbette en büyük ibadettir. Allah, ne yaptığınızı çok iyi bilir.

Ey Muhammed, Kur'andan sana indirilen âyetleri insanlara oku. Allahın sana farz kıldığı namazı gereği gibi kıl. Şüphesiz ki namaz insanı hayasızlıktan ve çirkin şeylerden korur.

*Kulu hayasızlıktan ve kötülükten alıkoyan namazdan maksat, Abdullah b. Ömer'den nakledilen bir görüşe göre camilerde okunan Kur'andır. Ancak Abdullah b. Abbas ve Abdullah b. Mes'ud'dan nakledilen ve Taberi tarafından da tercih edilen kuvvetli görüşe göre ise burada zikredilen namazdan maksat, bilinen namazdır.

Abdullah b. Abbas bu hususta şöyle demiştir: "Kıldığı namaz bir kimseyi hayasızlıktan ve kötülükten alıkoymuyorsa o kişi, namazıyla Allahtan uzaklaşıyor demektir."

Abdullah b. Mes'ud da: "Kıldığı namaz bir kimsenin iyilik yapmasını sağlamıyor ve kötülükten alıkoymuyorsa o kişinin bu namazı onu ancak Allahtan uzaklaştırır." demiştir.

Taberi, namazın kulu, hayasızlıktan ve kötülüklerden nasıl koruduğunu izah ederken özetle şöyle diyor: "Şayet namazın içinde, kulu, hayasızlıktan ve kötülüklerden men eden âyetler okunmasa bile kul en azından namazla meşgul

olduğu anda hayasızlık ve kötülük yapmaktan beri olur.

Âyet-i kerimede: "Allahı anmak elbette en büyük ibadettir." buyurulmaktadır. Âyet-i kerimenin bu bölümü, sahabi ve tabiin tarafından farklı şekillerde izah edilmiştir.

Selman-ı Farisi, Ümmü Derda ve Katade'den nakledilen görüşe göre âyet-i kerimenin manası, mealde verildiği gibidir. Ümmü Derda demiştir ki: "Allahı anmak elbette en büyük ibadettir. Çünkü namaz kılman Allahı anmaktır. Oruç tutman Allahı anmaktır. Yaptığın her hayırlı iş Allahı anmaktır. Kötülükten her kaçınman Allahı anmaktır. Allahı anmanın en efdali ise onu layık olmadığı sıfatlardan arındırmaktır.

Selman-ı Fârisi, "Amellerin en üstünü hangisidir?" diye sorana: "Kur'anı okumuyor musun? Elbetteki Allahı zikretmek en üstün ibadettir. Onu zikretmekten daha üstün bir ibadet yoktur." demiştir.

Abdullah b. Abbas, İkrime, Atiyye, Mücahid ve diğer bazı müfessirlere göre ise bu âyetin manası şöyledir: "Allahın sizi anması, sizin onu anmanızdan daha büyüktür." Taberi de bu görüşü tercih etmiştir.

Abdullah b. Rabia diyor ki: "Birgün Abdullah b. Abbas bana dedi ki: "Allahı anmak elbette en büyük ibadettir." ifadesini anlıyor musun?" Dedim ki "Evet anlıyorum." "O halde ne demektir?" dedi. Dedim ki: "Namazın içinde Allahı tesbih etmek, ona hamdetmek, onu yüceltmek ve ayrıca Kur'an okumak ve benzeri şeyler yapmaktır." Dedi ki: "Sen acaip şeyler söyledin." Bunun manası o değildir. Bunun manası şudur: "Allah birşeyi emredip veya yasaklar da sizler o emir ve yasağın icabını yaparken Allahı düşünürseniz, Allah sizi, sizin onu düşünmenizden daha çok düşünür."

Ebu Mâlik ise bu âyeti şöyle izah etmiştir: "Namazın içinde Allahın kulunu anması namazdan daha büyüktür."

İbn-i Avn ise bu âyeti şöyle izah etmiştir: "Kulun kıldığı namaz ve o namazın içinde Allahı anması, namazın o kulu, fuhuş ve kötü şeylerden alıkoymasından daha büyüktür."

وَلَا تُجَادِلُوٓا۟ أَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ إِلَّا بِٱلَّتِى هِىَ أَحْسَنُ إِلَّا ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ مِنْهُمْ

وَقُولُوٓا۟ ءَامَنَّا بِٱلَّذِىٓ أُنزِلَ إِلَيْنَا وَأُنزِلَ إِلَيْكُمْ وَإِلَٰهُنَا وَإِلَٰهُكُمْ

وَاحِدٌ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿٤٦﴾

46- İçlerinde zulmedenler hariç, kitap ehliyle en güzel şekilde mücadele edin ve şöyle deyin: "Biz, bize indirilene de, size indirilene de iman ettik. Bizim ilahımız da, sizin ilahınız da birdir. Biz yalnız ona boyun eğeriz.

Ey iman edenler, siz, kitap ehli olan Yahudi ve Hıristiyanlarla güzel sözlerle mücadele edin. Onları Allaha, ilahi delilleri ortaya koyarak davet edin. Kitap ehlinden, zulmedenlere ise bu şekilde davranmayın.

*Kitap ehlinden zulmedenlerin kimler oldukları hakkında çeşitli görüşler zikredilmiştir.

Mücahid ve Said b. el-Müseyyeb'e göre kitap ehlinden zulmedenler, boyun eğerek müslümanlara cizye vermeyi kabul etmeyen ve onlara karşı savaşanlardır. Kitap ehlinin böyle olanlarıyla artık güzel sözlerle tartışma yoktur. Bunlarla, müslüman oluncaya veya cizye vermeyi kabul edinceye kadar savaşılır. Taberi de bu görüşü tercih etmiştir.

İbn-i Zeyd'e göre ise, kitap ehlinin zulmedenlerinden maksat, onların, İslama iman etmeyenleridir. Bu görüşe göre âyetin manası şöyledir: "Ey iman edenler, siz, kitap ehlinden, Allaha ve peygamberi Muhammed'e iman edenlerle, önceki dinlerinde mevcut olan meseleleri size anlattıklarında onlarla ancak en güzel bir şekilde mücadele edin. Zira onların size anlattıkları şeyler olabilir. Ancak kitap ehlinden, islama iman etmeyen ve böylece zalim olanlarla ise savaşın." Âyeti bu şekilde yorumlayanlar bu âyetin mensuh olmadığını, hükmünün halen yürürlükte olduğunu söylemişlerdir.

Katade'ye göre ise bu âyet-i celile mensuhtur. Bunu nesheden âyet ise Tevbe suresinin yirmidokuzuncu âyetidir. Bu âyette, artık kitap ehline boyun eğip cizye vermedikleri için onlara iyi davranılmayacağı, onlarla savaşılacağı emredilmektedir. Bu âyet inmeden önce ise, kitap ehlinin zalim olmayanlarına karşı iyi davranılması ve zalim olanlarına ise sert davranılması emredilmişti.

Âyet-i kerimenin son bölümünde Allah teala, müminlere şöyle emretmektedir. "Kitap ehline deyin ki: "Biz, bize indirilen Kur'ana da size indirilen Tevrat ve İncile de iman ettik. Bizim ilahımız da sizin ilahınız da birdir biz, onun emirlerine boyun eğer ve yasaklarından kaçınırız."

Âyet-i kerimenin bu bölümü, kitap ehlinin, kendi dinlerindeki malumatları anlattıkları zaman, müminlerin o anlatılanları tasdik veya inkar etmeksizin

ihtiyatla karşılamalarını hükme bağlamaktadır.

Ebu Hureyre (r.a.) diyor ki:

عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ كَانَ اَهْلُ الْكِتَابِ يَقْرَؤُنَ التَّوْرَاةَ بِالْعِبْرَانِيَّةِ وَيُفَسِّرُونَهَا بِالْعَرَبِيَّةِ لاَهْلِ الاِسْلاَمِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لاَ تُصَدِّقُوا اَهْلَ الْكِتَابِ وَلاَ تُكَذِّبُوهُمْ وَقُولُوا آمَنَّا بِاللهِ وَمَا اُنْزِلَ اِلَيْنَا.

"Kitap ehli Tevratı İbranice okuyor ve müslümanlara Arapça olarak açıklıyorlardı. Bunun üzerine Resululah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Siz, kitap ehlini ne tasdik edin ne de yalanlayın. Deyin ki: "Biz, Allaha ve bize indirilene iman ettik..." (10)

وَكَذَٰلِكَ أَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ ۚ فَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يُؤْمِنُونَ بِهِ ۖ وَمِنْ هَٰؤُلَاءِ مَن يُؤْمِنُ بِهِ ۚ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الْكَافِرُونَ ﴿٤٧﴾

47- Ey Muhammed, sana da kitap indirdik. Kendilerine kitap verdiklerimiz ona iman ederler. Şunlardan da ona iman eden vardır. Bizim âyetlerimizi ancak kâfirler inkar eder.

Ey Muhammed, senden önce gelen peygamberlerden bir kısmına kitap indirdiğimiz gibi sana da bu kitabı indirdik. Senden önce kendilerine kitap verdiklerimiz sana indirdiğimiz bu kitaba iman ediyorlardı. Kitap ehlinden halihazırda mevcut olanların bir kısmı da sana indirilen kitaba iman eder. Bizim âyetlerimizi, ancak, nimetlerimize karşı nankörlük edenler ve bizim birliğimizi kabul etmeyenler inkar ederler.

(10) Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, Sure 2, bab: 11

وَمَا كُنْتَ تَتْلُوا مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَخُطُّهُ بِيَمِينِكَ إِذًا لَارْتَابَ الْمُبْطِلُونَ ﴿٤٨﴾

48- Sen, Kur'andan önce ne bir kitap okuyor ne de elinle yazıyordun. Öyle olsaydı batıla uyanlar, şüpheye düşerlerdi.

Ey Muhammed, sana indirdiğimiz bu kitaptan önce sen, okuyamıyordun ve yazı da yazmıyordun. Sen okur yazar olmayan biriydin. Şayet sen, bu kitap sana indirilmeden önce okuyan veya yazan birisi olsaydın senin peygamberliğin hakkında ve sana rabbin katından gönderilen vahiy hakkında batıla dalanlar şüpheye düşerlerdi. Sana vahyedilenlerin, kehanet, öncekilerin efsaneleri ve birtakım kafiyeli sözler olduğunu söylerlerdi.

*Tercih edilen görüşe göre, Peygamber efendimiz (s.a.v.) hayatının sonuna kadar yazı yazmayı öğrenmemişti.

Bir kısım âlimler, Resulullahın, Hudeybiye musalahasında, antlaşma metninin düzeltilen kısmını bizzat kendi eliyle yazdığını söylemişlerse de bu görüş kabule şâyân görülmemiş ve Resulullahın emriyle yapıldığı için o yazmış gibi ifade edildiği beyan edilmiştir.

بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الظَّالِمُونَ ﴿٤٩﴾

49- Bilakis Kur'an, kendilerine ilim verilenlerin kalblerinde korunan apaçık âyetlerdir. Bizim âyetlerimizi ancak zalimler inkar eder.

*Müfessirler bu âyet-i kerimeyi iki şekilde izah etmişlerdir. Bunlardan birisi, mealde verildiği gibidir. Diğeri ise şöyledir:

Abdullah b. Abbas, Dehhak, Katade ve İbn-i Cüreyc bu âyetin izahında şöyle demişlerdir: "Allah teala, Hz. Muhammed (s.a.v.)in sıfatlarını Tevrat ve İncil'de beyan etmiş ve onları okuyanları bildirmiştir.

Resulullahın peygamberliğinin alametlerinin okur-yazar olmaması hususu olduğu kitaplarda beyan edilmiştir. İşte bu beyanat bu kitapları okuyan insan-

ların kalbinde apaçık bir delildir. İşte bu âyet-i kerime bunu izah etmektedir. Taberi bu görüşü tercih etmiştir.

وَقَالُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَاتٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ إِنَّمَا الْآيَاتُ عِنْدَ
اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٥٠﴾

50- Kâfirler: "Ona da rabbinden mucizeler indirilse ya." dediler. Onlara "Bütün mucizeler ancak Allah katındandır. Ben, sadece apaçık bir uyarıcıyım." de.

Kureyş müşrikleri: "Salih'e deve verildiği, İsa'ya gökten sofra indirildiği gibi Muhammed'e de rabbi tarafından bir mucize indirilse de bize karşı delil gösterse ya." dediler. Ey Muhammed de ki: "Bütün mucizeler Allah katındandır. Onun dışında mucize getirmeye hiç kimsenin gücü yetmez. Ben, ancak apaçık bir uyarıcıyım. Ben sizleri, inkarcılığınız sebebiyle Allahın azabı ve şiddetiyle uyarıyorum."

أَوَلَمْ يَكْفِهِمْ أَنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ
لَرَحْمَةً وَذِكْرَىٰ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾

51- Sana indirdiğimiz ve sana okunup duran kitap, onlara yetmedi mi? Şüphesiz ki bunda, iman eden bir kavim için bir rahmet ve öğüt vardır.

"Muhammed'e rabbi tarafından bir mucize indirilse ya." diyen müşriklere, sana indirdiğimiz ve kendilerine okunan Kur'an mucize olarak yetmez mi? " Şüphesiz ki sana indirilen bu kitapta, kendisine iman edenler için rahmet ve öğüt vardır.

*Taberi bu âyet-i kerimenin nüzul sebebi hakkında Yahya b. Ca'de'den şunu rivayet etmektedir: "Bir kısım müslümanlar Yahudilerin söylediklerinden bazı şeyleri kitaplara yazarak Resulullah'a getirmişlerdir. Resulullah o kitaplara

bakmış ve onları kaldırıp atmıştır sonra onlara şöyle demiştir: "Bir kavmin, Peygamberinin getirdiğini bir tarafa bırakarak Peygamberleri dışındaki birinin başka kavimlere getirdiği şeylere rağbet etmesi ahmaklık veya sapıklık olarak o kavme yeter."

قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ شَهِيدًا يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَالَّذِينَ آمَنُوا بِالْبَاطِلِ وَكَفَرُوا بِاللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٥٢﴾

52- Sen onlara şöyle de: "Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah yeter. O, göklerde ve yerdekileri bilir. Bâtıla inanıp Allahı inkar edenler, işte onlar, hüsrana uğrayanların ta kendileridir.

Ey Muhammed, sana, "Rabbi tarafından ona bir mucize indirilse ya." diyen kâfirlere de ki: "Benimle sizin aranızda lehime ve aleyhime şahit olarak Allah kâfidir. Çünkü o, bizlerden, kimin hak kimin de bâtıl üzere olduğunu çok iyi bilir. Zira o, göklerde ve yerde olanları bilir. Hiçbir şey ona gizli değildir. O, bizden, herbirimize layık olduğu karşılığı verecektir. Allah'a ortak koşma gibi bir bâtıla iman edip Allah'ı inkar edenler, işte onlar, zarara uğrayanlardır, hüsrana düşenlerdir. Allah onları, kıyamet gününde, yaptıklarının karşılığı ile cezalandıracaktır.

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَوْلَا أَجَلٌ مُسَمًّى لَجَاءَهُمُ الْعَذَابُ وَلَيَأْتِيَنَّهُمْ بَغْتَةً
وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٣﴾

53- Onlar senden azabın acele indirilmesini istiyorlar. Eğer tayin edilen bir müddet olmasaydı azap onlara gelmişti. Şüphesiz ki azap onlara hiç haberleri olmadan ansızın geliverecektir.

Ey Muhammed, sana bir mucize gelmesini isteyen bu müşrikler: "Ey Allahım eğer bu Kur'an, nezdinden indirilmiş hak bir kitapsa gökten üzerimize taş-

lar yağdır veya bize can yakıc bir azap ver." (11) şeklindeki sözleriyle, senin, kendilerine derhal bir azap getirmeni isterler. Şayet onları helak etmek için tayin edilen bir vade olmamış olsaydı azap onlara, haberleri olmadığı bir anda aniden gelip onları yakalayıverirdi.

يَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٥٤﴾

54- Senden azabın biran önce inmesini istiyorlar. Halbuki cehennem kâfirleri çepeçevre kuşatacaktır.

Ey Muhammed, bu müşrikler, senden, azabın acele gelmesini isterler. Cehennem ateşi onları çepeçevre kuşatmaktadır. Onların sadece onun içine girmekten başka bir çareleri olmayacaktır.

يَوْمَ يَغْشَاهُمُ الْعَذَابُ مِن فَوْقِهِمْ وَمِن تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ وَيَقُولُ ذُوقُوا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٥﴾

55- O gün azap kendilerini tepelerinden ve ayaklarının altından saracak, Allah onlara "Yaptıklarınızın cezasını tadın." diyecektir.

Kıyamet gününde azap, kâfirleri üstlerinden ve ayaklarının altından saracaktır. Ve onlara: "Dünyada işlediğiniz kötülüklerin karşılığı olarak bu azabı tadın." diyecektir. İşte o zaman azabın ne olduğunu anlayacak ve pişman olacaklardır. Fakat pişmanlık bir fayda vermeyecektir.

يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ أَرْضِي وَاسِعَةٌ فَإِيَّايَ فَاعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾

(11) Enfal suresi, âyet: 32

56- Ey iman eden kullarım, şüphesiz ki benim yeryüzüm geniştir. O halde sadece bana ibadet edin.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, mümin kullarına, dinî hükümleri rahatça yaşayamadıkları yerleri terkedip o hükümleri rahatça yaşayabilecekleri yerlere hicret etmelerini emrediyor ve yeryüzünün geniş olduğunu bildiriyor.

Peygamber efendimiz (s.a.v.) bir hadis-i şerifinde şöyle buyuruyor:

قال رسول الله ﷺ البلاد بلاد الله والعباد عباد الله فحيثما أصبت خيراً فاقم

"Ülkeler Allahın ülkesi, kullar Allahın kuludur. Sen nerede hayır görürsen orada yerleş." (12)

Evet, geçmişte müminler, Allah tealanın bu emrine uyarak ülkeleri olan Mekke'yi bırakıp Habeşistan veya Medine gibi yerlere hicret etmiş oralarda dinlerinin hükümlerini rahatça yaşamışlardır.

كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٥٧﴾

57- Her can mutlaka ölümü tadacaktır. Sonra bize döndürüleceksiniz.

Allah teala bundan önceki âyette hicret etmeyi ve sadece kendisine kulluk edilmesini emretmiş bu âyette ise hicret etmeye hiçbirşeyin engel olmaması gerektiğini açıklamıştır. Zira ister hicret etsin ister etmesin her canlı ölümü tadacaktır ve Allahın huzuruna çıkarılarak hesap verecektir. Hicret etmeyenler, rahat yaşadıkları vatanlarında ebedi olarak kalmayacaklardır.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُم مِّنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا تَجْرِي مِن تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿٥٨﴾
الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٥٩﴾

58- İman edip salih ameller işleyenleri, cennette mutlaka altlarından ırmaklar akan köşklere yerleştireceğiz. Onlar orada ebediyyen kalacaklar-

(12) Ahmed b. Hanbel, Müsned, c.1 S. 166

dır. Salih amel işleyenlerin mükafaatı ne güzeldir.

59- Onlar, sabreden ve rablerine tevekkül edenlerdir.

* Allah teala bu âyet-i kerimelerde bizlere, kendisine itaatte sabredenlere, âhirette hazırladığı nimetleri haber vermektedir.

وَكَأَيِّن مِّن دَآبَّةٍ لَّا تَحْمِلُ رِزْقَهَا ٱللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٦٠﴾

60- Canlılardan nicleri vardır ki, kendi rızıklarını taşımaktan acizdirler. Onları da sizi de rızıklandıran Allah'tır. O, herşeyi çok iyi işitendir, çok iyi bilendir.

*Allah teala, Resulullahın sahabilerinden iman edenlere, hicret etmelerini, Allah yolunda cihad etmelerini emrettikten sonra, her canlının mutlaka ölümü tadacağını, iman edenlerin âhirette büyük mükafaatlara ereceğini haber vermiş bu âyette de hicret ve cihad etmeleri istenen müminlerin, fakirlikten ve rızık darlığından korkmamaları emredilmiştir. Zira yeyip içmeye muhtaç nice varlıklar vardır ki onlar, rızıklarını biriktirip saklayacak güçte değillerdir. Bugünden yarının rızkını saklamatan âcizdirler. Fakat Allah onları da rızıklandırıyor. Zira o, her yalvaranın dileğini işiten ve herşeyin halini bilendir.

Hz. Ömer (r.a.) diyor ki: "Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: لَوْ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَوَكَّلُونَ عَلَى اللهِ حَقَّ تَوَكُّلِهِ لَرُزِقْتُمْ كَمَا يُرْزَقُ الطَّيْرُ تَغْدُو خِمَاصاً وَتَرُوحُ بِطَاناً.

"Şayet sizler Allah'a hakkıyla tevekkül edecek olursanız o sizleri, sabahleyin aç karınla gidip akşama karınları dolu olarak dönen kuşlar gibi rızıklandırır." (13)

وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ وَسَخَّرَ ٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ ٱللَّهُ ۖ فَأَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ﴿٦١﴾

(13) Tirmizî K. ez-Zühd, bab: 3, Hadis no: 2344 / İbn-i Mâce, K. ez-Zühd, bab: 14, Hadis no: 4164 Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.1 S. 50-52.

61- Yemin olsun ki eğer onlara: "Gökleri ve yeri yaratan , güneşi ve ayı hizmete âmâde kılan kimdir?" diye sorsan, muhakkak: "Allahtır." derle. O halde nasıl döndürülüyorlar?

Ey Muhammed, yemin olsun ki sen, Allaha ortak koşan kafirlere: "Gökleri ve yeri kim yaratıp düzene soktu? Güneşi ve ayı kullarının hizmetine kim verdi? diye soracak olsan onlar, "Bunları yaratan ve yapan Allahtır." diyeceklerdir. O halde onlara ne oluyor da, bunları yaratan rablerine kulluk etmekten döndürülüyorlar? Başka şeyleri ona denk tutuyorlar?

اَللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَيَقْدِرُ لَهٗ ۚ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿٦٢﴾

62- Allah, kullarından dilediğinin rızkını bol verir, dilediğinin rızkını da kıt verir. Şüphesiz Allah, herşeyi çok iyi bilendir.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, rızkların kendi elinde olduğunu, yaratıklarından dilediğinin rızkını bol verip dilediğini daralttığını ve herkesin halini bildiğini beyan ediyor. Böylece rızık korkusuyla cihad ve hicret gibi dünyadaki ciddi amellerden geri durulmamasını bildiriyor.

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَّنْ نَّزَّلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ مِنْۢ بَعْدِ مَوْتِهَا
لَيَقُوْلُنَّ اللّٰهُ ۚ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ ۚ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُوْنَ ﴿٦٣﴾

63- Yemin olsun ki eğer onlara: "Gökten su indirip onunla yeryüzüne öldükten sonra tekrar hayat veren kimdir? " diye sorsan mutlaka "Allahtır." derler. Sen de: "Allaha hamdolsun." de. Fakat onların çoğu yine de akıllarını kullanıp düşünmezler.

*Bu âyet-i kerimelerden de anlaşıldığı gibi, Allaha ortak koşan müşrikler, onun, herşeyin yaratıcısı olduğunu, rızıkları onun verdiğini, göklerden yağmur indirip onunla yeryüzünde çeşitli bitkileri kendisinin bitirdiğini kabul etmekte fakat bununla beraber Allaha yardımcı olurlar inancıyla bir kısım putları ve benzeri şeyleri ona ortak koşmaktadırlar. Allah teala, şirkin her türlüsünü ortadan kaldırmak ve tevhid inancını sağlamlaştırmak için Resulullaha bu gibi âyetlerle

telkinde bulunuyor ve onu, müşrikleri uyarmakla görevlendiriyor.

وَمَا هَٰذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌ ۚ وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُ ۚ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٦٤﴾

64-Bu dünya hayatı, eğlence ve oyundan başka bir şey değildir. Âhiret hayatı ise, şüphesiz asıl hayat odur. Keşke bilselerdi.

Müşrikleri zevkü sefa ile yaşamış oldukları bu dünya hayatı ancak bir eğlence ve oyundur. İnsanların nefsini zevklendirir. Sonra kısa bir zamanda gelip geçer. Âhiret yurdunda ise ölüm yoktur. O, devamlıdır. Bu itibarla asıl hayat, âhirette yaşanacak hayattır. Eğer müşrikler bunu idrak edecek olsalar Allaha ortak koşmaktan vazgeçer ve sadece ona kulluk ederler.

فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلْكِ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ ﴿٦٥﴾

65- Onlar gemiye binip tehlikelerle yüzyüze geldiklerinde dini sadece Allaha tahsis ederek ona yalvarmaya başlarlar. Fakat Allah kendilerini sağ salim karaya çıkarıp kurtarınca da hemen ona ortak koşmaya başlarlar.

Müşrikler, denizde gemiye bindikleri zaman orada boğulacaklarından ve helak olacaklarından korkunca yalnızca Allahtan yardım dilerler ve sadece ona boyun eğerler. Artık putlarından ve Allaha ortak koştukları şeylerden yardım istemeyi bırakırlar. Allah onları tehlikelerden kurtarıp karaya ulaştırınca da hemen Allaha ibadette ona ortaklar koşarlar ve putlarını da Allah ile birlikte rabler edinirler.

*Muhammed b. İshak diyor ki: "Resulullah Mekke'yi fethedince, henüz müslüman olmamış olan İkrime b. Ebu Cehl Mekke'den çıkıp Habeşistan'a doğru yola çıkmıştır. Oraya gitmek için gemiye binmiş ve gemi fırtınaya yakalanmış, gemide bulunanlar: "Ey insanlar, sadece rabbinize yalvarın zira sizi bura-

dan ondan başka kimse kurtaramaz." demişlerdir. Bunun üzerine İkrime b. Ebu Cehl şöyle demiştir: "Allaha yemin olsun ki bizleri denizde ondan başka kimse kurtaramıyorsa karada da ondan başka kimse kurtaramaz. Ey Allahım, sana kesin söz veriyorum, eğer beni buradan sağ salim çıkaracak olursan gidip elimi Muhammed'in eline vereceğim ve onu şefkatli ve merhametli biri olarak bulacağım." Evet, İkrime dediğini yapmış Resulullah da ona beklediği gibi davranmıştır.

لِيَكْفُرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ وَلِيَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٦٦﴾

66- Onlar, kendilerine verdiğimiz nimetlere nankörlük etsinler ve arzularınca eğlensinler bakalım. Yakında bileceklerdir.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, denizde fırtınalara tutulup boğulma tehlikesiyle karşı karşıya kalınca herşeyi unutup sadece Allaha yalvaran, karada selamete çıkınca da tekrar Allaha ortak koşmaya başlayan insanlar için buyuruyor ki: "Allahın kendilerine verdiği nimetlere nankörlük etsinler ve zevk-ü sefa içinde yaşasınlar bakalım,. Yakında, Allahın kendileri için hazırladığı azabı görünce neyin ne olduğunu çok iyi bileceklerdir.

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا آمِنًا وَيُتَخَطَّفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَةِ اللَّهِ يَكْفُرُونَ ﴿٦٧﴾

67- Çevrelerinde, insanlar kaçırılıp zulmedilirken, bizim, Mekke'yi mukaddes ve emin bir halde yaptığımızı görmediler mi? Bâtıla inanıp da Allahın nimetini inkar mı ediyorlar?

Kureyş müşrikleri, Allahın, kendilerine birtakım özel nimetler verdiğini görmezler mi ki Muhammed'e iman etmiyorlar? Biz onların içinde yaşadıkları toprakları mukaddes ve güvenli bir bölge yapmadık mı? Halbuki çevrelerinde bulunan memleketler yağma ediliyor. İnsanlar kaçırılıp götürülüyorlar. Onlar, Allah'a ortak koşma gibi bir batıla iman ediyor da Allah'ın kendilerine verdiği bu özel nimete karşı nankörlük mü ediyorlar?

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُ ۚ أَلَيْسَ
فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ ﴿٦٨﴾

68- Allaha karşı yalan uydurandan veya kendine gelen hakkı yalanlayandan daha zalim kim olabilir? Kâfirlerin sanki cehennemde barınacak yeri mi yok?

Bir hayasızlık işlediklerinde: "Atalarımızı böyle bulduk. Bunu yapmamızı bize Allah emretti." diyerek Allaha karşı yalan uydurandan veya kendisine Allahın bir olduğu gerçeği geldiği halde onu yalanlayandan daha zalim kim olabilir? Sanki cehennemde kafirler için bir karargah ve bir barınak yok mudur?

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا ۚ وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٦٩﴾

69-Uğrumuzda cihad edenlere, biz mutlaka yollarımızı gösteririz. Şüphesiz ki Allah, iyilik edenlerle beraberdir.

Allaha karşı yalan uyduran veya kendisine hak geldikten sonra onu yalanlayan kâfirlere karşı cihad edenlere doğru yollarımızı mutlaka gösteririz. Şüphesiz ki Allah, kâfirlere karşı savaşarak Allahın peygamberine ve dinine yardım edenlerle beraberdir. Onları destekler ve onlara yardım eder.

RUM SURESİ

Rum Suresi altmış âyettir. 17 âyeti Medine'de, diğerleri Mekke'de nazil olmuştur.

Bu Sure-İ Celile, Rumların, İranlılarla yapmış oldukları savaşta yenildikten sonra birkaç sene içinde galip geleceklerini beyan ederek başlıyor. "Rum Suresi" olarak adını da buradan alıyor.

O zamanlar İranlılar putperestti. Rumlar ise ehl-i kitaptı ve Hıristiyandı. Müşrikler, Hıristiyan olan Rumların mağlup olmalarına sevinmişlerdi. İşte Kur'an-ı Kerim bu Surenin ilk âyetleriyle, yakında Rumların galip geleceklerini beyan etmiş ve sonunda da Kur'an-ı Kerimin verdiği haber tahakkuk etmiş Rumlar, yani Bizanslılar İranlıları mağlup etmişlerdir.

Sure-i Celile, bunun, Allah'ın bir vaadi olduğunu ve Allahın da verdiği vaadden hiçbir zaman caymayacağını beyan ediyor. Ve insanların, yeryüzünde gezip dolaşmalarını ve kendilerinden önce geçen kavimlerin güçlü ve kuvvetli olmalarına, toprağı onlardan daha fazla işlemiş olmalarına rağmen kendilerine de mucizelerle Peygamberler geldiği halde o peygamberleri yalanlamaları sebebiyle helak olup gittiklerini, onların kalıntılarına bir ibret nazarıyla bakılmasını tavsiye etmektedir.

Bütün varlıkları yoktan var eden Allahın, onları tekrar dirilteceği, kıyametin koptuğu gün suçluların bütün ümitlerini kaybederek susacakları, dünyadayken Allaha ortak koştukları şeylerden kendilerine herhangi bir şefaatçinin bulunmayacağı, kıyamet koptuğu gün de müminlerle kâfirlerin birbirlerinden ayrılacakları, iman edip salih amel işleyenlerin cennet nimetleriyle mesrur olacakları, inkar edip âyetleri yalanlayanların ise cehennem azabına atılacakları beyan edilmektedir.

Göklerde ve yerde Hamd'e layık olanın yalnızca Allah olduğu, Allahın, ölüden diriyi diriden de ölüyü çıkardığı, insanları topraktan yaratıp yeryüzüne

yaymasının, onun varlığının delillerinden olduğu ifade ediliyor.

Allah tealanın, insanlara kendi cinslerinden eşler var etmesi, dillerin ve renklerin değişik olması, gecenin ve gnüdüzün var edilmeleri, korku ve ümit vermek için şimşeğin yaratılmasının da Allah tealanın delillerinden oldukları açıklanıyor.

İnsanlara bir zarar dokundu mu rablerine yönelerek ona yalvardıkları, bir rahmet tattırıldığı zaman da onunla sevinip şımardıkları, işledikleri günahlar yüzünden başlarına bir kötülük gelince de hemen ümitsizliğe kapıldıkları beyan ediliyor.

Akrabaya, yoksula, yolda kalmış yolcuya haklarının verilmesi, faizin ise çok kötü birşey olduğu fakat zekatın buna benzemediği beyan ediliyor. Karada ve denizde çıkan fesadın, insanların kendi elleriyle işledikleri günahlar yüzünden meydana geldiği, Allahın, onlardan bir kısmının cezasını, belki bu kötü hareketlerden çekinirler diye insanlara tattırdığı açıklanıyor.

Kur'an-ı Kerimin birçok âyetinde olduğu gibi burada da tekrar, insanların, yeryüzünde gezip dolaşmaları, Allahı ve onun gönderdiği peygamberleri yalanlayanların âkıbetlerinin nasıl olduğuna bir bakılması emredilmektedir. Geleceği kesin olan kıyametin gelip çatmadan İslama dönülmesi emredilmektedir.

Daha önceki ümmetlere de Peygamberler gönderildiği fakat onların da peygamberlerini yalanladıkları haber verilerek, müşriklerin kendisini inkar etmeleri sebebiyle Resulullah (s.a.v.) teselli edilmektedir.

Ölülerin, sağırların, kalb gözleri körelmiş insanların ilahi daveti duyup ona uymayacakları beyan ediliyor.

Allah teala, müşriklerin, inkarcıların direnmelerine karşı peygamberimize sabretmesini, imanında samimi olmayanlara da üzülmemesini, kendi vaadinin ise mutlaka hak olduğunu beyan ederek Sure-i Celileyi bitiriyor.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

الٓمٓ ﴿١﴾

1- Elif. Lam. Mîm.

*Mukatta'a harfleri hakkında Bakara Suresinin başında gerekli açıklamalar yapılmıştır.

غُلِبَتِ الرُّومُ ﴿٢﴾
فِي أَدْنَى الْأَرْضِ وَهُم مِّن بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ ﴿٣﴾
فِي بِضْعِ سِنِينَ ۗ لِلَّهِ الْأَمْرُ مِن قَبْلُ وَمِن بَعْدُ ۚ وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ ﴿٤﴾
بِنَصْرِ اللَّهِ ۚ يَنصُرُ مَن يَشَاءُ ۖ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٥﴾

2-5- Rumlar size en yakın bir yerde mağlup oldular. Onlar bu mağlubiyetten sonra birkaç sene içinde galip geleceklerdir. Eninde sonunda emir Allahındır. O gün müminler, Allahın yardımıyla sevineceklerdir. Allah, dilediğine yardım eder. O, herşeye galiptir, çokça merhamet edendir.

Farslar Rumlara, size en yakın yerlerden biri olan Şam topraklarında galip geldiler. Farsların Rumlara galip gelmesinden sonra, birkaç yıl içinde Rumlar da onlara galip geleceklerdir. Farsların galip gelmesinden önce de sonra da emir Allahındır. O, yarattıkları hakkında dilediğini yapar. Bir kısmını diğerlerine galip getirir veya mağlup ettirir. Rumların Farslara galip gelecekleri günde ise, Allahın, kitap ehli Rumlara yardım etmesiyle müminler sevineceklerdir. Allah, yarattıklarından dilediğine yardım eder. Nitekim Bedir savaşında yardım

etmiştir. Allah, kâfirleri cezalandırmada herşeye galiptir, yarattıklarından tevbe edip onun itaatına dönenlere çokça merhamet edendir.

*Abdullah b. Abbas bu âyet-i kerimenin izahında şunları zikretmiştir:

عَنْ ابْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ فِي قَوْلِ اللهِ تَعَالَىٰ: (الٓمٓ غُلِبَتِ الرُّومُ فِي أَدْنَى الْأَرْضِ) قَالَ: غَلَبَتْ وَغُلِبَتْ، كَانَ الْمُشْرِكُونَ يُحِبُّونَ أَنْ يَظْهَرَ أَهْلُ فَارِسَ عَلَىٰ الرُّومِ لِأَنَّهُمْ وَإِيَّاهُمْ أَهْلُ أَوْثَانٍ، وَكَانَ الْمُسْلِمُونَ يُحِبُّونَ أَنْ يَظْهَرَ الرُّومُ عَلَىٰ فَارِسَ لِأَنَّهُمْ أَهْلُ كِتَابٍ، فَذَكَرُوهُ لِأَبِي بَكْرٍ، فَذَكَرَهُ أَبُو بَكْرٍ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ: أَمَا إِنَّهُمْ سَيَغْلِبُونَ، فَذَكَرَهُ أَبُو بَكْرٍ لَهُمْ، فَقَالُوا: اجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ أَجَلًا، فَإِنْ ظَهَرْنَا كَانَ لَنَا كَذَا وَكَذَا، وَإِنْ ظَهَرْتُمْ كَانَ لَكُمْ كَذَا وَكَذَا، فَجَعَلَ أَجَلَ خَمْسِ سِنِينَ فَلَمْ يَظْهَرُوا، فَذَكَرَ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ، قَالَ: أَلَا جَعَلْتَهُ إِلَىٰ دُونَ قَالَ: أُرَاهُ الْعَشْرَ، قَالَ أَبُو سَعِيدٍ: وَالْبِضْعُ مَا دُونَ الْعَشْرِ، قَالَ: فَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَىٰ (الٓمٓ غُلِبَتِ الرُّومُ) إِلَىٰ. قَالَ: ثُمَّ ظَهَرَتِ الرُّومُ بَعْدُ قَوْلِهِ (يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ بِنَصْرِ اللهِ يَنْصُرُ مَنْ يَشَاءُ) قَالَ سُفْيَانُ سَمِعْتُ أَنَّهُمْ ظَهَرُوا عَلَيْهِمْ يَوْمَ بَدْرٍ.

"Allaha ortak koşan müşrikler, Farslıların Rumlara galip gelmesini istiyorlardı. Çünkü onlar da kendileri gibi putperestti. Müslümanlar ise Rumların Farslara galip gelmesini istiyorlardı. Zira Rumlar ehl-i Kitap idiler. Müşrikler, Farsların galip geldiklerini Hz. Ebubekir'e haber verdiler. Hz. Ebubekir bu durumu Resulullah'a bildirdi. Resulullah ona: "Fakat yakında Rumlar Farslara galip geleceklerdir." buyurdu. Hz. Ebubekir Resulullah'ın bu söylediğini müşriklere anlatınca müşrikler şöyle dediler. "Sen, bizimle kendi aranda bir vakit tayin et. Eğer biz (Bizim, tarafını tuttuğumuz Farslar) galip gelirsek şu ve şu şeyleri vereceksin. Şayet siz (Sizin taraftarı olduğunuz Rumlar) galip gelirseniz size şu ve şu şeyler vardır." Hz. Ebubekir aralarında beş sene takdir etti. O dönemde Rumlar Farslara galip gelemediler. Bunun üzerine Hz Ebubekir durumu tekrar Resulullah'a anlattı. Resulullah da Hz. Ebubekir'e: "Sen vadeyi daha fazla yap-

madın mı?" dedi. Nihayet Rumlar Farslara galip geldiler. İşte Allah teala bu âyet-i kerimelerde bu durumu beyan etmektedir.

Süfyan es-Sevrî, Rumların Farslara galip gelmelerinin, Bedir savaşının yapıldığı gün gerçekleştiğini söylemiştir. (1)

Neyar b. Mükerrem el-Eslemî ise Hz. Ebubekir ile Mekke müşrikleri arasında geçen bu hadiseyi şöyle anlatır ve der ki:

عَنْ نَيَارِ بْنِ مُكَرَّمٍ الْاَسْلَمِيِّ قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ (الٓمٓ غُلِبَتِ الرُّومُ فِي اَدْنَىٰ الْاَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ فِي بِضْعِ سِنِينَ) فَكَانَتْ فَارِسُ يَوْمَ نَزَلَتْ هٰذِهِ الْآيَةُ قَاهِرِينَ لِلرُّومِ وَكَانَ الْمُسْلِمُونَ يُحِبُّونَ ظُهُورَ الرُّومِ عَلَيْهِمْ لِاَنَّهُمْ وَاِيَّاهُمْ اَهْلُ كِتَابٍ، وَفِي ذٰلِكَ قَوْلُ اللّٰهِ تَعَالَىٰ (يَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ بِنَصْرِ اللّٰهِ يَنْصُرُ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ) فَكَانَتْ قُرَيْشٌ تُحِبُّ ظُهُورَ فَارِسَ لِاَنَّهُمْ وَاِيَّاهُمْ لَيْسُوا بِاَهْلِ كِتَابٍ وَلَا اِيمَانَ بِبَعْثٍ، فَلَمَّا اَنْزَلَ اللّٰهُ تَعَالَىٰ هٰذِهِ الْآيَةَ خَرَجَ اَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ يَصِيحُ فِي نَوَاحِي مَكَّةَ (الٓمٓ غُلِبَتِ الرُّومُ فِي اَدْنَىٰ الْاَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ فِي بِضْعِ سِنِينَ)، قَالَ نَاسٌ مِنْ قُرَيْشٍ لِاَبِي بَكْرٍ: فَذٰلِكَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ، زَعَمَ صَاحِبُكُمْ اَنَّ الرُّومَ سَتَغْلِبُ فَارِساً فِي بِضْعِ سِنِينَ، اَفَلَا نُرَاهِنُكَ عَلَىٰ ذٰلِكَ؟ قَالَ بَلَىٰ وَذٰلِكَ قَبْلَ تَحْرِيمِ الرِّهَانِ، فَارْتَهَنَ اَبُو بَكْرٍ وَالْمُشْرِكُونَ وَتَوَاضَعُوا الرِّهَانَ، وَقَالُوا لِاَبِي بَكْرٍ: كَمْ تَجْعَلُ؟ الْبِضْعُ ثَلَاثُ سِنِينَ اِلَىٰ تِسْعِ سِنِينَ، فَسَمِّ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ وَسَطاً تَنْتَهِي اِلَيْهِ، قَالَ: فَسَمَّوْا بَيْنَهُمْ سِتَّ سِنِينَ، قَالَ فَمَضَتِ السِّتُّ سِنِينَ قَبْلَ اَنْ يَظْهَرُوا فَاَخَذَ الْمُشْرِكُونَ رَهْنَ اَبِي بَكْرٍ، فَلَمَّا دَخَلَتِ السَّنَةُ السَّابِعَةُ ظَهَرَتِ الرُّومُ عَلَىٰ فَارِسَ، فَعَابَ الْمُسْلِمُونَ عَلَىٰ اَبِي بَكْرٍ

(1) Tirmizî, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 30, bab: 3, Hadis no: 3193 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.1, S.304.

تَسْمِيَةَ سِتِّ سِنِينَ، لأَنَّ اللهَ تَعَالَىٰ قَالَ فِي بِضْعِ سِنِينَ، قَالَ: وَأَسْلَمَ عِنْدَ ذَلِكَ نَاسٌ كَثِيرٌ.

"Rumlar, size en yakın bir yerde mağlup oldular. Onlar bu mağlubiyetten sonra birkaç sene içinde galip geleceklerdir.." âyet-i kerimeleri nâzil olduğu günde Farslar Rumları yenmişlerdi. Müslümanlar da Rumların Farslara galip gelmelerini istiyorlardı. Zira Rumlar, ehl-i kitaptan idiler. Nitekim Allah tealanın: "O gün müminler, Allahın yardımıyla sevineceklerdir. Allah, dilediğine yardım eder. O, herşeye galiptir, çokça merhamet edendir." kelamı bunu göstermektedir.

Kureyşliler ise Farsların galip gelmelerini istiyorlardı. Zira bunların her ikisi de ehl-i kitap değillerdi ve âhirete iman etmiyorlardı. Bu âyetler inince Hz. Ebubekir çıkıp Mekke'nin çevresinde yüksek sesle: "Rumlar, size en yakın bir yerde mağlup oldular. Onlar bu mağlubiyetten sonra birkaç sene içinde galip geleceklerdir." âyetini okumaya başladı. Kureyş'ten bazı insanlar Hz. Ebubekir'e şöyle dediler: "Bu, bizimle sizi ilgilendiren bir mesele. Senin arkadaşın birkaç sene içinde Rumların Farslara galip geleceğini sanmış. Biz, seninle bu hususta bahse girelim mi?" Ebubekir "Evet girelim." dedi. Bu hadise, bahse girmenin haram kılınmasından önce idi. Ebubekir de müşrikler de bahis için bazı mallar ortaya koydular. Müşrikler Ebubekire: "Birkaç sene içinde galip gelecekleri söyleniyor, sen bu birkaç seneyi nasıl takdir edersin?" "Birkaç" ifadesi, üç ile dokuz arasında bir sayıyı ifade eder sen bu sayıyı yarıya böl, biz onun üzerinde karar kılalım." dediler. Böylece aralarında altı sene kararlaştırıldı. Aradan altı sene geçti Rumlar Farslara galip gelemediler. Böylece müşrikler, Ebubekir'in bahis için ortaya koyduğu malları aldılar. Yedinci sene girince Rumlar Farslara galip geldiler. İşte o zaman müslümanlar, Hz. Ebubekirin altı seneye karar vermesini kınadılar. Zira Allah teala Kur'an-ı kerimde "Birkaç yıl sonra" buyurmuştu.

Neyar diyor ki: "İşte Rumların Farslara galip geldikleri sırada birçok insan müslüman oldu." (2)

وَعْدَ اللَّهِ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ وَعْدَهُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾

6- Bunu Allah vaadetmiştir. Allah, vaadinden caymaz. Fakat insanların çoğu bilmezler.

Rumların Farslara galip geleceğini Allah vaadetmiştir. Allah, müminlere

(2) Tirmizî, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 30, bab: 14, Hadis no: 3194.

verdiği vaadinden asla dönmez. Fakat Kureyş müşrikleri gibi birçok insanlar, Allahın, müminlere verdiği sözden dönmeyeceğini bilmezler.

يَعْلَمُونَ ظَٰهِرًا مِّنَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۖ وَهُمْ عَنِ ٱلْءَاخِرَةِ هُمْ غَٰفِلُونَ ﴿٧﴾

7- Onlar, dünya hayatının sadece dış yüzünü bilirler. Onlar, âhiretten tamamen gafildirler.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, müşrik ve kâfirlerin, dünya hayatının dış görünüşünü bildiklerini, âhiretten ise tam bir gaflet içinde olduklarını beyan etmektedir. Kâfirler, dünyadaki yaşantılarında nasıl geçim sağlayacaklarını, kendileri için nelerin faydalı olacağını bilirler. Zira onlar bütün çabalarını dünyayı bilmeye harcarlar. Bu itibarla onlar dünyada nasıl ekip biçeceklerini, nasıl ağaçlar dikeceklerini, hangi sanatları öğreneceklerini, mallarını nasıl kullanacaklarını bilirler. Fakat onlar âhirette, Allahın cezasından nasıl kurtulacaklarını Allahın iman edenler için vaadettiği mükafaatlara nasıl ereceklerini düşünmezler. Bunlar gafildirler.

أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا۟ فِىٓ أَنفُسِهِم ۗ مَّا خَلَقَ ٱللَّهُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَآ إِلَّا بِٱلْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى ۗ وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ ٱلنَّاسِ بِلِقَآئِ رَبِّهِمْ لَكَٰفِرُونَ ﴿٨﴾

8- Onlar kendi kendilerine hiç düşünmezler mi ki, Allah, gökleri, yeri ve aralarındakileri ancak yerli yerince ve belli bir zaman için yarattı? Doğrusu insanların çoğu, rablerinin huzuruna çıkmayı inkar ederler.

Ey Muhammed, kavminden, öldükten sonra dirilmeyi inkar edenler, kendilerine bakıp, Allahın onları nasıl yarıttığını, gökleri ve yeri ve ikisinin arasında bulunanları, hakkı ayakta tutmak için ve belli bir vadeye kadar yarattığını hiç düşünmezler mi? Bunları yapanın, kendilerini, öldükten sonra diriltmeye kadir olduğunu anlamazlar mı? Ne var ki insanların çoğu, öldükten sonra diriltilerek rablerinin huzuruna çıkacaklarını inkar ederler.

أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ كَانُوا
أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَثَارُوا الْأَرْضَ وَعَمَرُوهَا أَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا
وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَٰكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ
يَظْلِمُونَ ﴿٩﴾

9- Onlar, yeryüzünde dolaşıp kendilerinden önceki kavimlerin âkıbetleri nasıl olmuş hiç bakmazlar mı? Onlar kendilerinden daha güçlüydüler. Toprağı işlemişler ve onu kendilerinden daha fazla imar etmişlerdi. Onlara da Peygamberleri apaçık delillerle gelmişti. Allah onlara zulmedecek değildi. Fakat onlar kendi kendilerine zulmetmişlerdi.

Allahın gönderdiği dini yalanlayan ve âhireti inkar eden kafirler, yeryüzünde gezip dolaşmıyorlar mı? Orada kendilerinden önce yaşayan ve Allahın, kendilerine gönderdiği peygamberleri yalanlayan kavimlerin âkıbetlerinin ne olduğunu görmezler mi? O helak olan kavimler bu inkarcılardan daha güçlü kuvvetli idiler. Yeryüzünü daha fazla işlemiş ve onlardan daha fazla imar etmişlerdi. Onlara apaçık delillerle Peygamberlerimiz gelmişlerdi de onlar peygamberlerimizi yalanlamışlardı. Allah da onlara hak ettikleri cezayı vermişti. Allah, onları cezalandırarak onlara zulmetmemişti. Fakat onlara Allaha karşı gelip cezayı hak ederek kendi kendilerine zulmetmişlerdi.

ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةَ الَّذِينَ أَسَاءُوا السُّوأَىٰ أَن كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَكَانُوا بِهَا
يَسْتَهْزِئُونَ ﴿١٠﴾

10- Sonra o kötülük edenlerin âkıbeti çok kötü oldu. Çünkü onlar, Allahın âyetlerini yalanlıyorlar ve onları alaya alıyorlardı.

Kendilerine gelen peygamberleri yalanlayan ve bu sebeple de cezalandırılanların âkıbetleri çok kötü oldu. Dünyada iken helake uğradılar. Âhirette ise içinden hiç çıkamayacakları cehenneme atılacaklardır. Çünkü onlar dünyada

iken Allahın âyetlerini yalanlamışlar ve Allahın varlığını ve birliğini bildiren peygamberleriyle alay etmişlerdi.

اَللّٰهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾

11- Bütün varlıkları yoktan var eden ve sonra da tekrar diriltecek olan Allahtır. Sonunda ona döndürüleceksiniz.

Yaratılanları ilk önce, tek başına Allah yaratır. Allahın bu hususta ne bir ortağı ne de bir yardımcısı vardır. Sonra Allah, yaratılanları yok ettikten sonra yeniden aynen var edecektir. Sonra onlar, aralarında hüküm verilmek üzere mahşerde Allahın huzuruna döndürüleceklerdir. İyilik yapanlar mükafaatlandırılacaklar, kötülük yapanlar ise cezalandırılacaklardır.

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ ﴿١٢﴾

وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ مِنْ شُرَكَائِهِمْ شُفَعَاؤُا وَكَانُوا بِشُرَكَائِهِمْ كَافِرِينَ ﴿١٣﴾

12- Kıyamet koptuğu gün, suçlular, bütün ümitlerini kaybedip susarlar.

13- Allaha ortak koştukları şeylerden kendilerine şefaatçiler bulunmayacaktır, ortak koştukları şeyleri, kendileri bile inkar edeceklerdir.

Allahın, yarattıkları arasında hüküm vereceği o kıyamet gününde, Allaha ortak koşarak ve dünyada kötü ameller işleyerek suçlu durumuna düşen mücrimler yıkılıp kalacaklardır. Artık onların, Allaha ortak koştukları şeylerden herhangi bir şefaatçileri bulunmayacaktır. Onlar, ortak koştukları şeyleri reddedeceklerdir. Bu hususta başka bir âyette de şöyle buyurulmaktadır: "İşte o zaman tâbi olunanlar, kendilerine tabi olanlardan uzaklaşacaklar, azabı görecekler ve aralarındaki bağlar kopacaktır." (3)

(3) Bakara Suresi, âyet: 166

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَتَفَرَّقُونَ ﴿١٤﴾

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَهُمْ فِي رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ ﴿١٥﴾

14- Kıyamet koptuğu gün, işte o gün, müminlerle kâfirler birbirlerinden ayrılırlar.

15- İman edip salih ameller işleyenler, işte onlar, cennet bahçesinde nimetlendirilip zevk içinde yaşatılırlar.

Kıyametin koptuğu ve yaratılanların Allahın huzurunda toplandığı gün, müminlerle kâfirler artık birbirlerinden ayrılırlar. Müminler sağ taraftan cennete gönderilirler. Kâfirler de sol taraftan cehenneme sevkedilirler.

Allaha ve peygamberine iman edip salih amel işleyenler ise cennetin gül bahçelerinde zevk içinde yaşatılırlar. Güzel şeyler işitir ve hoşlarına giden şeyleri yer içerler.

وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ فَأُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿١٦﴾

16- İnkar edip âyetlerimizi ve âhiretle buluşmayı yalanlayanlar, işte onlar, cehennem azabına getirilirler.

Allahın birliğini inkar eden, Peygamberlerini yalanlayan, öldükten sonra dirilip âhirette hesap vereceğine inanmayanlar, cehennem azabına getirileceklerdir. Dünyada yalanlamalarının karşılığı olarak o azabı tadacaklardır.

فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ ﴿١٧﴾

وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ ﴿١٨﴾

17- O halde akşama girerken de sabaha ererken de Allahı tenzih edin. (Namaz kılın)

18- Göklerde ve yerde hamd ona mahsustur. Günün sonunda ve öğle vaktine girince Allahı tenzih edin. (Namaz kılın.)

*Taberi bu âyet-i kerimeleri şu şekilde izah etmektedir: "Ey insanlar, Allahı teshih edin. Yani namaz kılın. Akşamleyin akşam namazını, sabahleyin sabah namazını kılın. Göklerde ve yerde bulunan bütün varlıkların hamdi Allaha mahsustur. Gündüzün son bölümünde de Allahı tesbih edin, yani ikindi namazını kılın. Öğle vakti girdiğinde de öğle namazını kılın.

Nâfi b. el-Ezrak, Abdullah b. Abas'tan, Allah tealanın kitabı olan Kur'an-ı kerimde namazın beş vaktinin zikredilip zikredilmediğini zormuş Abdullah b. Abbas da: "Evet, zikredilmiştir." demiş ve bu iki âyeti okumuştur. Abdullah b. Abbas, bu âyetlerden sonra da şu âyeti okumuştur: "... Sabah namazından önce, öğle sıcağında elbiselerinizi çıkardığınız zaman ve yatsı namazından sonra.." (4)

Ebu İyad ise Abdullah b. Abbas'ın şunu söylediğini rivayet etmektedir: "Şu iki âyet, namazın vakitlerini kapsamaktadır. "Akşama girerken Allahı tenzih edin..." ifadesi, akşam ve yatsı vaktini gösterir. "Sabaha ererken de Allahı tenzih edin." ifadesi sabah vaktini, "Günün sonunda Allahı tenzih edin." ifadesi ikindi vaktini. "Öğle vakti girince de Allahı tenzih edin." ifadesi ise öğle vaktini gösterir."

Mücahid, Katade ve İbn-i Zeyd bu zikredilen vakitlerde Allahı tenzih etmekten maksadın, bu vakitlerde namaz kılmak olduğunu söylemişlerdir.

يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَكَذَٰلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١٩﴾

(4) Nur Suresi, âyet: 58.

19- O, ölüden diriyi çıkarır, diriden de ölüyü çıkarır. Ölümünden sonra yeryüzüne hayat bahşeder. İşte siz de böyle dirilip çıkarılacaksınız.

Ey insanlar, Allahın size namaz kılmayı emrettiği bu vakitlerde namaz kılın. Zira ölü olan meniden diri olan insanı çıkaran ve diri olan insandan ölü olan meniyi çıkaran Allahtır. Öldükten sonra yeryüzüne hayat bahşeden de O'dur. Öldükten sonra sizleri kabirlerinizden böylece diriltip çıkaracaktır ve sizleri hesap yerine sevkedecektir.

*Abdullah b. Abbas, ölüden diri, diriden de ölü çıkarmayı, insanın meniden, meniden de insanın çıkarılması şeklinde izah etmiştir.

Hasan-i Basrî ise bunu, doğum yoluyla kâfirden mümin, müminden de kâfir meydana getirilmesi şeklinde izah etmiştir. Bu izaha göre, diriden maksat, mümin, ölüden maksat ise kâfirdir.

وَمِنْ ءَايَٰتِهِۦٓ أَنْ خَلَقَكُم مِّن تُرَابٍ ثُمَّ إِذَآ أَنتُم بَشَرٌ تَنتَشِرُونَ ﴿٢٠﴾

20- Sizi topraktan yaratması sonra da birer insan olarak yeryüzüne dağılmanız, Allahın varlığını gösteren delillerindendir.

*Allah teala bu ve bundan sonra zikredilen beş âyet-i kerimede kuvvet ve kudretini, hikmet ve sanatını gösteren çeşitli delillerini zikretmekte ve biz kullarının bunlardan ibret alarak ona gereği gibi kulluk etmemizi bildirmektedir. Ve buyurmaktadır ki: "Atanız Âdemi topraktan yaratması sonra sizlerin onun soyundan meydana gelerek yeryüzüne dağılmanız, Allahın kuvvet ve kudretini gösteren delillerindendir.

وَمِنْ ءَايَٰتِهِۦٓ أَنْ خَلَقَ لَكُم مِّنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَٰجًا لِّتَسْكُنُوٓا۟ إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُم مَّوَدَّةً وَرَحْمَةً ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾

21- Size, kendi cinsinizden, kendileriyle ısınıp kaynaşacağınız eşler yaratması ve aranıza sevgi ve merhamet koyması onun varlığını gösteren delillerindendir. Şüphesiz ki bunda, düşünen bir kavim için nice ibretler vardır.

Allahın, sizler için, kendileriyle birlikte yaşamanız için kendi cinsinizden olan şeler yaratması ve aranıza hısımlık ve akbaralık yoluyla sevgi ve merhamet duygularını yerleştirmesi, Allahın varlığını, birliğini, kuvvetini ve kudretini gösteren delillerdendir. Şüphesiz ki Allahın bunları böyle yaratmasında, Allahın delillerini düşünen bir kavim için birçok öğüt ve ibret vardır. Onlar işte bunları düşünerek, Allahtan başka hiçbir ilah bulunmadığını, hiçbirşeyin Allahı âciz bırakamayacağını ve Allahın herşeye kadir olduğunu anlamış olurlar.

وَمِنْ ءَايَٰتِهِۦ خَلْقُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَٱخْتِلَٰفُ أَلْسِنَتِكُمْ وَأَلْوَٰنِكُمْ ۚ
إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّلْعَٰلِمِينَ ﴿٢٢﴾

22- göklerin ve yerin yaratılması, dillerinizin ve renklerinizin değişik olması, onun varlığını gösteren delillerindendir. Şüphesiz ki bunda, bilenler için nice ibretler vardır.

Allahın, gökleri ve yeri yoktan var etmesi, konuştuğunuz dilleri ve vücut renklerinizi farklı yaratması, onun varlığını, birliğini, kuvvet ve kudretini gösteren delillerindendir. Şüphesiz ki Allahın bunları böyle yapmasında, bilenler için büyük ibret ve deliller vardır.

*Ebu Musa el-Eş'arî diyor ki:

عَنْ أَبِي مُوسَىٰ الأَشْعَرِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: إِنَّ اللهَ تَعَالَىٰ خَلَقَ آدَمَ مِنْ قَبْضَةٍ قَبَضَهَا مِنْ جَمِيعِ الْأَرْضِ، فَجَاءَ بَنُو آدَمَ عَلَىٰ قَدْرِ الْأَرْضِ، فَجَاءَ مِنْهُمُ الْأَحْمَرُ وَالْأَبْيَضُ وَالْأَسْوَدُ وَبَيْنَ ذَلِكَ، وَالسَّهْلُ وَالْحَزْنُ وَالْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ.

"Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:"Allah teala, Âdemi, bütün yeryüzünden aldığı bir avuç topraktan yarattı. Bu sebeple Âdemoğulları, yeryüzü toprağının şekillerine göre şekillendiler. Onlardan bazıları kırmızı, bazıları beyaz, bazıları siyah, bazıları bunların arasında bir renk, bazıları yumuşak, bazıları sert, bazıları âdî, bazıları iyi şekilde dünyaya getirilmişlerdir." (5)

وَمِنْ ءَايَٰتِهِۦ مَنَامُكُم بِٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ وَٱبْتِغَآؤُكُم مِّن فَضْلِهِۦٓ ۚ إِنَّ فِى
ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٢٣﴾

23- Gece ve gündüz, uyumanız ve onun lütfundan rızık aramanız, onun varlığını gösteren delillerindendir. Şüphesiz ki bunda, dinleyen bir kavim için nice ibretler vardır.

Ey insanlar, geceleyin ve gündüzleyin uyumanız ve Allahın size bir lütfu olan rızıkları aramanız da Allahın varlığını, birliğini, kvvet ve kudretini gösteren delillerindendir. Şüphesiz ki Allahın böyle yapmasında, onun öğütlerini dinleyip öğüt alanlar için birçok ibret ve delliler vardır. Öyle iken o sizin için geceyi istirahat etme zamanı yapmış bu sebeple karanlık kılmıştır. Gündüzü ise rızkınzı temin için aydınlık olarak yaratmış ve sizin hareketinizi sağlamıştır.

وَمِنْ ءَايَٰتِهِۦ يُرِيكُمُ ٱلْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنَزِّلُ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَيُحْىِۦ بِهِ
ٱلْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَآ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٤﴾

24- Size korku ve ümit vermek için şimşeği göstermesi, gökten su indirip onunla ölümünden sonra yeryüzüne hayat vermesi, onun varlığını gösteren delillerindendir. Şüphesiz ki bunda; akhnı kullanan bir kavim için nice ibretler vardır.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, varlığını, birliğini, kuvvet ve kudretini gösteren delillerden iki tanesini zikretmiştir. Bunlardan biri şimşek diğeri ise yağmurdur. Şimşek hem korku hem de ümit veren bir vasıta olarak zikredilmiştir.

(5)Tirmizî, K. Tefsir el-Kur'an, Sure:2, bab: 1, Hadis no: 2955 Ebu Davud, K. es-Sünne, bab: 16, Hadis no: 4693 / Ahmed b. Hanbel Müsned C.4, S.323.

Taberi diyor ki: "İnsan yolcu iken şimşeği görünce yağmur yağacağından ve zorluk çekeceğinden korkar ve evinde iken şimşeği görünce de yağmur yağıp ekin ve bitkileri sulayacağını ümit eder. Bu itibarla şimşek hem korku hem de ümit kaynağı olur."

Âyet-i kerimede zikredilen ikinci delil ise yağmurdur. Yeryüzü kuruyup âdeta ölü hale geldikten sonra Allah teala gökten yağmur yağdırarak yeryüzünü sular ve orayı âdeta diri hale getirir. Bunları yapan yüce mevlanın, büyük kuvvet ve kudret sahibi olduğu muhakkaktır.

وَمِنْ ءَايَٰتِهِۦٓ أَن تَقُومَ ٱلسَّمَآءُ وَٱلْأَرْضُ بِأَمْرِهِۦ ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِّنَ ٱلْأَرْضِ إِذَآ أَنتُمْ تَخْرُجُونَ ﴿٢٥﴾

25- Göğün ve yerin onun emriyle ayakta durması, onun varlığını gösteren delillerindendir. Sonra sizi, yeryüzündeki kabirlerinizden bir defa çağırdığı zaman hemen çıkıverirsiniz.

*Allah teala bu âyet-i kerimede de, göğün ve yerin, hiçbir bağlantısı olmadan yerli yerince durmalarının ancak Allahın emriyle olduğunu bunun da Allahın kuvvet ve kudretinin yüceliğini gösterdiğini beyan ediyor ve böyle bir kudrete sahib olan Allahın, kıyamet gününde insanları kabirlerinden çağırınca onların derhal dirilip kabirlerinden çıkacaklarını bildiriyor.. Böylece delillerini düşünmemizi istiyor.

وَلَهُۥ مَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ كُلٌّ لَّهُۥ قَٰنِتُونَ ﴿٢٦﴾

26- Göklerde ve yerde bulunan kimseler ancak onundur. Hepsi ona boyun eğmektedir.

*Âyet-i kerimede, göklerde ve yerde bulunan herşeyin Allaha boyun eğdiği ve ona itaat ettiği beyan edilmektedir. İnsan ve cinlerin çoğunun Allaha karşı isyanda bulunmalarına rağmen âyette herşeyin Allaha boyun eğdiğinin bildirilmesi şu şekillerde izah edilmektedir:

Abdullah b. Abbas'a göre, göklerde ve yerde bulunanların Allaha boyun eğmelerinden maksat; diriltilmelerinde, yaşamalarında ve öldürülmelerinde Allaha boyun eğmeleridir. Taberi de bu izah şeklini kabul etmekte ve şöyle demektedir: "Kul, kendi gücünün yetmediği ve Allah tealanın yapmış olduğu şeylere ister istemez boyun eğmektedir. Öldürme ve diriltme gibi şeyler bunlardandır. Fakat kul, kendi iradesine bırakılmış şeylerde Allaha itaat eder veya etmez. Nitekim âyetlerin birçoğu, kulların birçoğunun Allaha isyan ettiklerini beyan etmektedir.

Katade ise bu âyet-i kerimeyi şöyle izah etmiştir: "Göklerde ve yerde bulunan melekler, cinler ve insanlar, kendilerini Allahın yarattığını ve Allahın, rableri olduğunu kabul ederler. Böylece Allaha boyun eğmiş olurlar.

İbn-i Zeyd ise, âyet-i kerimenin bu bölümünü: "Göklerde ve yerde bulunan her mümin kul Allaha itaat eder. "şeklinde izah etmiştir.

وَهُوَ الَّذِي يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ
فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٧﴾

27- Bütün varlıkları yoktan var eden ve sonra da tekrar diriltecek olan O'dur. Bu, ona pek kolaydır. Göklerde ve yerde en yüce sıfatlar onundur. O, herşeye galiptir, hüküm ve hikmet sahibidir.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, bütün yaratıkları yoktan var ettiğini, sonra onları yok edeceğini, kıyamet kopunca da tekrar diriltip hesaba çekeceğini beyan ediyor ve bunların, kendisi için pek kolay olduğunu bildiriyor.

Abdullah b. Abbas: "... Bu ona pek kolaydır." ifadesini: "Herşey Allaha pek kolaydır." şeklinde izah etmiş, Mücahid, İkrime ve Katade ise: "Allahın, yaratıkları tekrar diriltmesi, onları yoktan var etmesinden daha koyaldır." şeklinde izah etmiştir.

Âyet-i kerimenin son bölümünde: "Göklerde ve yerde en yüce sıfatlar onundur." ifadesi zikredilmektedir. Taberi bu sıfatların: "Lâilahe ilallahu Vahdahû Lâşerike Lehû, Leyse Kemislihî Şey'un." "Allahtan başka hiçbir ilah yoktur. O, tek bir ilahtır. Onun hiçbir ortağı yoktur. Onun hiçbir benzeri de yok-

tur." cümlesinde geçen sıfatlar olduğunu zikretmiştir.

ضَرَبَ لَكُمْ مَثَلًا مِنْ أَنْفُسِكُمْ هَلْ لَكُمْ مِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ شُرَكَاءَ
فِي مَا رَزَقْنَاكُمْ فَأَنْتُمْ فِيهِ سَوَاءٌ تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ أَنْفُسَكُمْ كَذَٰلِكَ
نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾

28- Allah size bizzat kendinizden misal verdi. Hiç sizler, sahip olduğunuz kölelerin size verdiğimiz rızıklarda ortaklarınız olup, sizinle eşit paya sahip olmalarına razı olur, birbirinizden çekindiğiniz gibi onlardan da çekinir misiniz? (O halde nasıl olur da, yarattıklarını Allaha ortak koşarsınız?) İşte biz, aklını kullanabilen bir kavim için âyetleri böyle açıklarız.

Ey, Allaha ortak koşan müşrikler, rabbiniz size bizzat kendinizden misal vermektedir. Hiç sizler, bizim size verdiğimiz rızıklarda dahi bir kısım kölelerinizin sizin ortaklarınız olmasını, size verilen mallarda sizinle tam olarak eşit olmalarını ve siz hür kişilerin birbirinizden çekindiğiniz gibi o kölelerinizi de kendinize denk kabul edip onlardan çekinir hale gelmeye razı olur musunuz? Sizler hepiniz benim kulum olduğunuz ve size verilen rızıklar da benim tarafımdan verildiği halde siz, mal ve şerefte kölelerinizle denk olmayı kabul etmezken, benim yarattığım varlıkların benim ortaklarım olduklarını naslı iddia ediyorsunuz? İşte biz, misaller vererek âyetleri, aklını kullanan bir kavim için böyle açıklarız. Tâ ki şirkten uzak durup Allahı birlesinler ve sadece ona kulluk etsinler.

Taberi bu âyet-i kerimenin son bölümünün şu şekillerde izah edildiğini nakletmektedir. "Hiç sizler, sahip olduğunuz rızıklarda onlarla tam eşit olarak onların size ortaklar olmasını ister misiniz? Sizler ölümünüzden sonra birbirinize mirasçı olduğunuz gibi bu ortakların size mirasçı olmalarından korkarsınız. Veya sizler, ortak kabul edeceğiniz bu kölelerin, aranızda malınızı bölmeniz gibi onların da malınızı böleceğinden korkarsınız. Kölelerinizin mallarınızı bölecekleri korkusuyla onları ortağınız saymadığınız halde nasıl olur da Allahın yarattığı şeylerin, mülkünde onun ortağı olduklarınnı iddia edersiniz?

بَلِ اتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَهْوَاءَهُم بِغَيْرِ عِلْمٍ ۖ فَمَن يَهْدِي مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ ۖ وَمَا لَهُم مِّن نَّاصِرِينَ ﴿٢٩﴾

29- Doğrusu, zulmedenler hiçbir ilme dayanmadan kendi arzu ve heveslerine uydular. Allahın saptırdığını kim hidayete erdirebilir? Onların hiç yardımcıları da yoktur.

Putları Allaha ortak koşanlar, kölelerinin, kendilerine verilen mallarda ortakları olmalarına razı olarak Allaha ortak koşmuş değillerdir. Bilakis bu kendilerine zulmedenler, Allah tarafından kendilerine herhangi bir bilgi verilmeksizin kendi heva ve heveslerine uydukları için Allaha ortak koşmuş oldular. Allahın doğru yoldan saptırdığını İslama iman etmeye kim muvaffak kılacaktır? Bunları sapıklıktan kurtaracak hiçbir yardımcıları da yoktur.

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا ۚ فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا ۚ لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾

30- Ey Muhammed, hakka yönelerek yüzünü dosdoğru bir şekilde dine çevir. Bu, Allahın, insanlara verdiği bir fıtrattır. Allahın yaratışında hiçbir değişiklik yoktur. İşte dosdoğru din budur. Fakat insanların çoğu bilmezler.

*Aslında "Fıtrat" Allahın, insanda var ettiği huy, akl-ı selim, tabiat, karakter vb. sıfatlardır.

Âyet-i kerimede zikredilen "Fıtrat"dan maksat ise, yaratılma şekli, din, ihlas, İslam, tevhid inancı, Allaha verilen ahd vb. anlamlarda yorumlanmıştır.

İbn-i Ebi Meryem diyor ki: "Birgün Ömer, Muaz b. Cebel'in yanından geçti ve ona "Bu ümmeti ayakta tutan direkler nelerdir?" diye sordu. Muaz da: "İnsanları kurtaran şu üç şeydir." dedi. İhlas: İşte Allahın, insanları yarattığı fıtrat budur. Namaz: Hz. İbrahimin dini işte budur. İtaat: Bu da kulun muhafaza edilmesidir." Bunun üzerine Ömer: "Doğru söyledin." dedi.

Peygamber efendimiz bir hadis-i şerifinde, Allah tealanın bütün insanları islam fıtratı üzere yarattığını beyan etmiş ve şöyle buyurmuştur:

قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلاَّ يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ أَوْ يُنَصِّرَانِهِ أَوْ يُمَجِّسَانِهِ كَمَا تُنْتَجُ الْبَهِيمَةُ بَهِيمَةً جَمْعَاءَ هَلْ تُحِسُّونَ فِيهَا مِنْ جَدْعَاءَ ثُمَّ يَقُولُ فِطْرَةَ اللهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لاَ تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ.

"Hiçbir çocuk yoktur ki fıtrat üzere (İslamı kabullenecek bir yaratılışta) doğmuş olmasın. Çocuğun babası ve annesi onu Yahudi veya Hıristiyan yahud da ateşperest yaparlar. Nitekim bir hayvan bütün organları sağlam bir yavru doğurur. Siz o doğduğunda herhangi bir yerinin kesik olduğunu görüyor musunuz? (6)

Evet, Hadis-i şerifte beyan edildiği gibi, insanlar doğuştan islamı kabullenme temayül ve kabiliyetindedirler. Zira onlar böyle bir tabiat üzere yaratılmışlardır. Fakat ana baba çocuğu doğru yola sevkedebileceği gibi sapık dinlere de sürükleyebilirler. Tıpkı hayvanlar yavruladıklarında yavrularının sağlam olduğu gibi. Daha sonra bu yavruların kulakları vb. yerleri çeşitli maksatlarla ve bir işaret olmak üzere kesilir.

Âyet-i kerimede: "Allahın yaratışında hiçbir değişiklik yoktur." buyurulmaktadır. Bu ifade çeşitli şekillerde izah edilmektedir.

Mücahid, İkrime, Katade, Said b. Cübeyr, Dehhek, İbn-i Zeyd ve İbrahim en-Nehaî'ye göre, Allahın yaratışından maksat, Allahın dinidir. Âyetin mânâsı: "Allahın dini asla değiştirilemez." demektir.

Abdullah b. Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşe göre ise buradaki "Allahın yaratışından" maksat, Allahın, varlıkları yarattığı şeklidir. Buna göre ise âyetin mânasâsı şöyledir: "Allahın yarattığı şekil değiştirilemez." Mesela, erkek hayvnalar kısırlaştırılamaz.

Âyet-i kerimenin son bölümünde "İşte dosdoğru din budur." buyurulmaktadır. Yani, İslam dini, tahriften, değiştirilmekten korunmuştur. Sapıklık ve bid'attan beridir. Yahudilik ve Hıristiyanlık gibi değişikliklere uğramamıştır.

مُنِيبِينَ إِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٣١﴾

(6) Buhari K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 30, bab: 1, K.el-Cenaiz, bab: 80 / Müslim, K.el-Kader, bab: 32, Hadis no: 2658.

مِنَ ٱلَّذِينَ فَرَّقُوا۟ دِينَهُمْ وَكَانُوا۟ شِيَعًا ۖ كُلُّ حِزْبٍۭ بِمَا
لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٣٢﴾

31-32- Allaha yönelenlerden olun.Ondan korkun, namaz kılın. Sakın, dinlerini parça parça edip fırkalara ayrılan müşriklerden olmayın. Her fırka, kendilerinde olanla sevinir durur.

Sizler, Allaha tevbe eden, ona yönelen ve ona itaat eden kullardan olun. Allahtan korkun. Namazınızı dosdoğru kılın. Allahın sizi denetlediğini bilin. Sakın sizler, dininize muhalefet ederek Allaha ortak koşanlardan olmayın. Allaha ortak koşanlar, dinlerini değiştirmiş ve ayrılığa düşmüşlerdir. Her fırka kendi nezdinde bulunan bid'atlarla sevinip durmakta ve onlara sımsıkı sarılmaktadır.

وَإِذَا مَسَّ ٱلنَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا۟ رَبَّهُم مُّنِيبِينَ إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَآ أَذَاقَهُم مِّنْهُ رَحْمَةً إِذَا فَرِيقٌ
مِّنْهُم بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾
لِيَكْفُرُوا۟ بِمَآ ءَاتَيْنَٰهُمْ ۚ فَتَمَتَّعُوا۟ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾

33-34- İnsanlara bir zarar dokundu mu, rablerine yönelerek ona yalvarırlar. Sonra rableri, onlara, zararın ardından bir nimet tattırınca da hemen içlerinden bir fırka, kendilerine verdiğimiz nimetlere nankörlük etmek için rablerine ortak koşarlar. Haydi eğlenip yaşayın, yakında bileceksiniz.

Allaha ortak koşan bu insanlara, kıtlık, âfet vb. bir zarar dokunduğu zaman, onlar ortak koşma ve inkarlarından vazgeçip yalnızca Allaha yönelir ve ondan yardım dilerler. Sonra da Allah onların bu sıkıntılarını giderip katından nimet verince onların içinden bir kısmı kendilerine verdiğimiz nimetlere karşı nankörlük etmek için tekrar rablerine ortak koşmaya dönerler. Ey insanlar, size vermiş olduğumuz nimetlerle bu dünyada yeyin için eğlenin bakalım. Rabbinizin huzuruna çıkarılınca, dünyadaki nankörlüğünüzün ve inkarcılığınızın cezası olarak nasıl bir azaba uğratılacağınızı bileceksiniz.

أَمْ أَنزَلْنَا عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا فَهُوَ يَتَكَلَّمُ بِمَا كَانُوا بِهِ يُشْرِكُونَ ﴿٣٥﴾

35- Yoksa biz onlara bir delil indirdik de rablerine şirk koşmalarını o mu söylüyor?

Yoksa biz, bir kısım putları bize ortak koşanlara gökten bir kitap mı indirdik de o kitap onlara, Allaha ortak koşmalarının doğru olduğunu ve yaptıklarının isabetli olduğunu söylüyor? Hayır, biz onlara böyle bir delil indirmedik ve onların söylediklerini doğrulayan herhangi bir Peygamber göndermedik.

وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً فَرِحُوا بِهَا وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ

إِذَا هُمْ يَقْنَطُونَ ﴿٣٦﴾

36- İnsanlara bir rahmet tattırdığımız zaman, onunla sevinip şımarırlar. İşledikleri günahlar yüzünden başlarına bir kötülük gelince de hemen ümitsizliğe kapılırlar.

Biz, insanlara lütufta bulunup nimetlerimizi tattırdığımız zaman, kendilerine sıhhat ve mallarına bereket verdiğimiz vakit onlar bununla sevinir ve şımarırlar.Şayet onlara, kendi yaptıkları kötü amellerden dolayı bir kıtlık, bir felaket ve bir hastalık gelecek olursa bu defa da onlar Allahtan ümitlerini keser kötümserliğe kapılırlar.

*Mümin insan, herşeyin Allah tarafından geldiğine inandığı için ne kendisine verilen nimetlerle şımarır ne de kendisine gelen felaketler ve âfetler karşısında rabbinden ümidini keser.

Resulullah (s.a.v.) bir hadis-i şerifinde şöyle buyuruyor:

وَلَيْسَ ذَاكَ لِأَحَدٍ. قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «عَجَبًا لِأَمْرِ الْمُؤْمِنِ إِنَّ أَمْرَهُ كُلَّهُ خَيْرٌ

وَإِنْ أَصَابَتْهُ ضَرَّاءُ صَبَرَ، فَكَانَ خَيْرًا لَهُ. إِنْ أَصَابَتْهُ سَرَّاءُ شَكَرَ. إِلَّا لِلْمُؤْمِنِ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ»

"Şaşılır müminin işine, onun her işi hayırdır. Bu hal, müminden başka kimsede yoktur. Mümine sevindirici birşey isabet ettiğinde şükreder. Bu da onun için bir hayırdır. Mümine bir zarar dokunduğunda ise sabreder bu da onun için bir hayırdır." (7)

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣٧﴾

37- Allahın, dilediğinin rızkını genilşettiğini ve dilediğininkini de daralttığını görmezler mi? Şüphesiz ki bunda, iman eden bir kavim için nice ibretler vardır.

Kendilerine nimet verilip bolluk içinde yaşayınca şımaran ve sıkıntıya düştükleri zaman da Allahtan ümit kesen bu insanlar, herşeyin Allahın elinde olduğunu, kullarından dilediğine bol rızıklar verip, dilediğinin rızkını daralttığını hiç görmediler mi? Şüphesiz ki Allahın, dilediği kuluna bol dilediğine de kıt rızık vermesinde, iman eden bir topluluk için, Allahın, herşeye kadir olduğunu gösteren deliller vardır.

فَآتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ ۚ ذَٰلِكَ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٣٨﴾

38- O halde akrabaya yoksula ve yolcuya hakkını ver. Allahın rızasını

(7) Müslim, K. ez-Zühd, bab: 64, Hadis no: 2999 / Ahmed b. Hanbel Müsned, C.4, S.332-333.

kazanmak isteyenler için bu daha hayırlıdır. İşte onlar, kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.

Ey Muhammed, sen, akrabana, ilgi gösterme ve yardım etme gibi haklarını ver. Miskine ve yolda kalmışlara da, Allahın, kendileri için farz kıldığı haklarını ver. Bunlara haklarını vermek, Allahın rızasını dileyenler için daha hayırlıdır. İşte kutuluşa eren veAllah katında istediklerine erişebilecek olanlar bunlardır.

وَمَآ ءَاتَيْتُم مِّن رِّبًا لِّيَرْبُوَا۟ فِىٓ أَمْوَٰلِ ٱلنَّاسِ فَلَا يَرْبُوا۟ عِندَ ٱللَّهِ ۖ وَمَآ ءَاتَيْتُم مِّن زَكَوٰةٍ
تُرِيدُونَ وَجْهَ ٱللَّهِ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُضْعِفُونَ ﴿٣٩﴾

39- İnsanların malları arasında çoğalması için verdiğiniz faiz, Allah nezdinde artmaz. Fakat Allahın rızasını dileyerek verdiğiniz zekat böyle değildir. İşte onlar, sevaplarını kat kat artıranların ta kendileridir.

*Bu âyet-i kerime iki şekilde izah edilmiştir. İzah şekillerinden birinde, haram olan faizi yiyen ve faizcilik yaparak mallarının artacağını sananların malları dünyada artsa bile Allah katında artmayacağı, buna mukabil Allah rızası için zekat verenlerin mallarının artacağı açıklamaları yapılmıştır.

Taberi'nin de katıldığı ikinci bir izah şeklinde ise bu âyet-i kerimenin faizi kasdetmediği, insanların birbirlerine, bir karşılık beklemeyerek mal ve para hediye etmelerini kasdettiği söylenmiş ve şu şekillerde açıklamalar yapılmıştır:

Burada beyan edilmek istenen şey, bir kısım insanların, diğerlerine, Allah rızası için değil daha fazla mal alabilmek için hediye vermeleridir. Kendisine mal verdiği kişiden ilerde daha fazla birşeyler alabilmek için hediye vermeleridir. Kendisine mal verdiği kişiden ilerde daha fazla birşeyler alabilmek için hediye verenlerin bu davranışları mübah olsa da Allah katında herhangi bir sevabı yoktur. Zira bunlar mallarını Allah rızası için değil ilerde daha fazla birşeyler elde etmek için vermişlerdir. Abdullah b. Abbas, Said b. Cübeyr, Mücahid, İbrahim en-Nehaî, Tâvûs, Katade ve Dehhak bu görüştedirler.

Âmir ise bu âyetten maksadın, kişinin başkasına, kendisine hizmet etmesi için, ileride faydalı olması için, hediye olarak mal vermesidir. Bu kişi malını dünya menfaatları karşılığında verip Allah rızası için vermediğinden onun verdiği bu malın, Allah katında hiçbir sevabı yoktur.

Abdullah b. Abbas ve İbrahim en-Nehaî'den nakledilen diğer bir görüşe göre ise bu âyetten maksat, bir insanın başkasına, Allah rızası için değil onun sermayesini artırmak veya malını çoğaltmak için, hediye olarak mal vermesidir. Böyle bir kişi, Allah katından sevap bekleyemez.

اَللّٰهُ الَّذِیْ خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ یُمِیْتُكُمْ ثُمَّ یُحْیِیْكُمْ ؕ هَلْ مِنْ
شُرَكَآىِٕكُمْ مَّنْ یَّفْعَلُ مِنْ ذٰلِكُمْ مِّنْ شَیْءٍ ؕ سُبْحٰنَهٗ وَتَعٰلٰى عَمَّا یُشْرِكُوْنَ ﴿۴۰﴾

40- Sizi yaratan sonra rızıklandıran sonra öldüren ve sonra da diriltecek olan Allahtır. Ona koştuğunuz ortaklarınız içide, bunlardan herhangi birini yapabilecek biri var mı? Allah, onların ortak koştukları şeylerden münezzehtir, yücedir.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, kendisine ortak koşan müşrikleri kınıyor ve onlara, kendilerini yaratanın, rızıklandıranın, ömürleri bitince de öldürecek olanın ve âhirette hesap vermeleri için tekrar diriltecek olanın ancak Allah olduğunu bildiriyor ve onlara, Allaha ortak koştukları şeylerin, bunları yapmaktan âciz olduklarını haber veriyor. Böylece akıllarını başlarına alıp rablerini birlesinler.

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِی الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ اَیْدِی النَّاسِ لِیُذِیْقَهُمْ بَعْضَ الَّذِیْ
عَمِلُوْا لَعَلَّهُمْ یَرْجِعُوْنَ ﴿۴۱﴾

41- İnsanların kendi elleriyle kazandıkları günahlar yüzünden karada ve denizde fesat çıktı ki böylece Allah, yaptıklarının bir kısmının cezasını kendilerine tattırsın. Belki günahlarından dönerler.

*Bir kısım müfessirlere göre bu âyette zikredilen "kara"dan maksat, deniz ve ırmaklardan uzak olan yerlerdir. "deniz"den maksat ise, deniz veya su kenarlarında bulunan şehir veya köylerdir. Bu görüş, Mücahid, Katade, İkrime ve İbn-i Zeyd'den nakledilmiştir. İbn-i Kesir de bu görüşü tercih etmiştir.

Diğer bir kısım âlimlere göre ise burada zikredilen "kara"dan maksat, denizlerin dışındaki topraklar "deniz"den maksat ise bildiğimiz denizlerdir. Bu görüş, Atiyye, Mücahid, Ebi Nüceyh gibi âlimlerden nakledilmiştir. Taberi de bu görüşü tercih etmiştir.

Mücahid demiştir ki: "Karada ortaya çıkan fesattan maksat, Hz. Âdem'in oğullarından birinin diğerini öldürmesi, "Denizde ortaya çıkan fesat"tan maksat ise, Hz. Musa ve Hızır'ın yolculuğu esnasında zikredilen zalim kralın, herkesin gemisini gasbedip almasıdır.

Ebul Âliye diyor ki: "Yeryüzünde fesat çıkması"ndan maksat, orada günah işlenmesidir. Zira yer ve göklerin düzenli olması Allaha itaatla mümkündür. Allaha isyan edildiği takdirde ise onların düzeni bozulur.

İbn-i Zeyd ise diyor ki: "Yeryüzünde fesat çıkması"ndan maksat, yağmurun kesilmesidir. Yağmur kesilince yeryüzünde kıtlık başlar. Denizin ise hayvanları kör olur.

Taberi ise "Yeryüzünde ortaya çıkan fesat"tan maksadın, kulların işledikleri günahlar ve yaptıkları zulümler olduğunu söylemiştir.

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلُ كَانَ أَكْثَرُهُم مُّشْرِكِينَ ﴿٤٢﴾

42- Ey Muhammed, onlara şöyle de: "Yeryüzünde gezip dolaşın da öncekilerin âkıbeti nasıl olmuş bir bakın." Onların da çoğu, Allaha ortak koşanlardı.

Ey Muhammed, kavminden, Allaha ortak koşanlara de ki: "Yeryüzünde gezip dolaşın, sizden önce gelip, Allahın peygamberlerini yalanlayan, birtakım varlıkları Allaha ortak koşan insanların âkıbetlerinin nasıl olduğunu bir görün. Onların çoğu da sizin gibi müşrikler oldukları için helak edildiler. Senin kavmin de bunların âkıbetlerine düşmesin.

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَيِّمِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ يَوْمَئِذٍ يَصَّدَّعُونَ ﴿٤٣﴾

43- Allah tarafından gelecek olan ve kimsenin de karşı çıkamayacağı o gün gelmeden önce, yüzünü dosdoğru din olan İslam'a çevir. O gün insanlar bölük bölük ayrılacaklardır.

*Âyet-i kerimede, kıyamet kopunca kimsenin, onun gelmesine engel olamayacağı ve o günde insanların birbirlerinden ayrılacakları beyan edilmektedir. Kıyamet gününde insanlar başlıca iki kısma ayrılacaklardır. Bunlardan bir kısmı cennete girecek diğerleri ise cehenneme atılacaklardır. İşte o gün gelip çatmadan önce, kulun, dosdoğru din olan islama yönelmesi gerekmektedir.Ta ki cennete giren kısma dahil olabilsin.

مَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِأَنْفُسِهِمْ يَمْهَدُونَ ﴿٤٤﴾

44- Kim kâfir olursa kâfirliği kendi aleyhinedir. Kim de salih amel işlerse, kendilerine güzel bir yer hazırlamış olurlar.

Kim, dünyada iken Allahı inkar eder, onun nimetlerine karşı nankörlükte bulunursa onun inkar ve nankörlüğü kendi aleyhinedir. Kim de dünyada iken Allaha itaat edip yasaklandığı şeylerden kaçınarak salih amel işlerse işte böyle yapanlar, kendileri için hazırlık yapmış ve iyi bir yer hazırlamış olurlar.

*Bazı müfessirler, âyette zikredilen: "Kendilerine güzel bir yer hazırlamış olurlar." İfadesinden maksadın kabir olduğunu söylemişler, salih amel işleyenlerin, kendileri için güzel bir kabir hazırlamış olacaklarını zikretmişlerdir.

لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ﴿٤٥﴾

45- Böylece Allah, iman edip salih amel işleyenleri lütfundan mükafaatlandırsın. Zira o, kâfirleri sevmez.

Kıyamet gününde insanlar birbirlerinden ayrılırlar ki, Allah, iman edip salih amel işleyenleri kendi lütfuyla mükafaatlandırsın. Kâfirlere ise layık oldukları cehennem azabını versin. Zira o, kâfirleri sevmez.

وَمِنْ ءَايَٰتِهِۦٓ أَن يُرْسِلَ ٱلرِّيَاحَ مُبَشِّرَٰتٍ وَلِيُذِيقَكُم مِّن رَّحْمَتِهِۦ وَلِتَجْرِىَ ٱلْفُلْكُ بِأَمْرِهِۦ
وَلِتَبْتَغُوا۟ مِن فَضْلِهِۦ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٤٦﴾

46- Size rahmetini tattırması, emri ile gemileri yürütmesi, lütfundan rızık aramanız ve dolayısıyla şükretmeniz için, rüzgârları müjdeleyiciler olarak göndermesi, onun varlığının delillerindendir.

Allahın, yağmurların yağacağını müjdeleyen rüzgarları göndermesi, onun varlığını ve birliğini, kuvvet ve kudretini gösteren delillerindendir. Allah, rüzgarları gönderdi ki size, rahmeti olan yağmuru tattırsın. Onun emriyle gemiler yürüyüp gitsin. Sizler, Allahın lütfundan rızkınızı temine çalışasınız ve bu rüzgarları size gönderen rabbinize şükredesiniz.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ رُسُلًا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ فَجَآءُوهُم بِٱلْبَيِّنَٰتِ فَٱنتَقَمْنَا مِنَ
ٱلَّذِينَ أَجْرَمُوا۟ ۖ وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾

47- Şüphesiz ki biz, senden önce nice Peygamberleri kendi kavimlerine gönderdik. Onlara apaçık deliller getirdiler. (Fakat yalanlandılar) Biz de suç işleyenleri cezalandırdık. Mümilere yardım etmek üzerimize hak olmuştur.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, kavminden çeşitli eziyetler gören Resulullahı teselli ediyor ve onu, davasında ısrarlı olmaya teşvik ediyor ve buyuruyor ki: "Ey Muhammed, biz seni, putlara tapan insanlara peygamber olarak gönderdiğimiz gibi senden önce nice peygamberleri de, kâfir olan kavimlerine peygamber olarak göndermiştik. Senin, kavmine apaçık deliller getirdiğin gibi onlar da kavimlerine apaçık deliller getirmişlerdi. Senin kavmin seni yalanlayıp sana eziyet ettiği gibi onlar da peygamberlerini yalanlamışlar ve onlara çeşitli eziyetler yapmışlardı. Biz de o kavmin suçlularından intikam almıştık, müminleri ise kurtarmıştık. Şimdi sana iman eden müminleri de öyle kurtaracağız. Zira müminlere yardım etmek bizim üzerimize haktır.

اَللّٰهُ الَّذِيْ يُرْسِلُ الرِّيٰحَ فَتُثِيْرُ سَحَابًا فَيَبْسُطُهٗ فِي السَّمَآءِ كَيْفَ يَشَآءُ وَيَجْعَلُهٗ

كِسَفًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلٰلِهٖ ۚ فَاِذَآ اَصَابَ بِهٖ مَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖٓ اِذَا هُمْ

يَسْتَبْشِرُوْنَ ﴿٤٨﴾

وَاِنْ كَانُوْا مِنْ قَبْلِ اَنْ يُّنَزَّلَ عَلَيْهِمْ مِّنْ قَبْلِهٖ لَمُبْلِسِيْنَ ﴿٤٩﴾

48- Rüzgârları gönderip onlarla bulutları yürüten, gökte bulutları dilediği gibi yayan ve parça parça ayıran Allahtır. Derken bunların arasından yağmurun çıktığını görürsün. Artık onu kullarından dilediğine isabet ettirdiği zaman sevinirler.

49- Halbuki üzerlerine yağmur indirilmeden önce, onlar ümitsizliğe kapılmışlardı.

*Allah teala bu âyetlerde, rüzgarların bulutları nasıl sevkettiğini zikrediyor ve bulutlar vasıtasıyla kullarından dilediğine rahmetini nasıl gönderdiğini beyan ediyor. Yağmur yağmadan önce ise onların nasıl sıkıntıya düştüklerini, ümitsizliğe kapıldıklarını bizlere bildiriyor ki böylece bunlara bakıp rabbimize hakkıyla kulluk ederek hiçbirşeyi ibadette ona ortak koşmayalım.

فَانظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۚ إِنَّ ذَٰلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتَىٰ ۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٥٠﴾

50- Allahın rahmetinin izlerine bir bak. Ölümünden sonra yeryüzüne nasıl hayat veriyor. Şüphesiz o, ölüleri de böyle diriltecektir. O, herşeye kadirdir.

Ey Muhammed, Allahın, kullarından dilediğini faydalandırmış olduğu yağmur rahmetinin ortaya çıkarmış olduğu eserlere bir bak. Allah onunla, adeta ölmüş hale geldikten sonra yeryüzünü nasıl diriltiyor. Bunu yapan Allah, şüphesiz ki ölüleri de kıyamet kopunca böyle diriltecektir. Zira o, herşeye kadirdir. Dilediği hiçbir şey ona zor gelmez.

وَلَئِنْ أَرْسَلْنَا رِيحًا فَرَأَوْهُ مُصْفَرًّا لَّظَلُّوا مِن بَعْدِهِ يَكْفُرُونَ ﴿٥١﴾

51- Yemin olsun ki, eğer bir rüzgar göndersek de bitkileri sararmış görseler mutlaka arkasından inkara başlarlar.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, rüzgarın, yeryüzünü ihya edecek olan yağmurlara sebep olacak bulutları yürüttükleri gibi bu yağmurlar neticesinde biten otları kurutup yok edeceklerini de beyan ediyor. İnkarcıların bundan da ibret almayacaklarını açıklıyor.

Abdullah b. Amr diyor k i: "Rüzgarlar sekiz çeşittir. Bunlardan dördü rahmet rüzgarı dördü ise azap rüzgarıdır. Rahmet rüzgarları, Nâşirât (yayan rüzgarlar), Mübeşşirat (müjdeleyen rüzgarlar), Mürselat (gönderilenler), Zâriyat (esip savuranlardır)

Azap rüzgarları ise, karada esenler: Akîm (Hayırsız) Sarsar (Uğultu çıkaran)dır. Denizde esenler ise: Âsıf (Şiddetle sen) ve Kasıf (kasırga)dır.

فَإِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَىٰ وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ﴿٥٢﴾

وَمَا أَنتَ بِهَادِ الْعُمْيِ عَن ضَلَالَتِهِمْ ۖ إِن تُسْمِعُ إِلَّا مَن يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُم

مُّسْلِمُونَ ﴿٥٣﴾

52- Ey Muhammed, sen ölülere duyuramazsın. Arkalarını dönüp giden sağırlara da daveti işittiremezsin.

53- Sen (Kalb gözleri) kör olanları sapıklıklarından kurtarıp hidayete erdiremezsin. Sen, davetini ancak müslüman olarak âyetlerimize iman edenlere duyurabilirsin.

*Allah teala bu âyet-i kerimelerde, kâfirleri ölülere, sağırlara ve körlere benzetmektedir. Zira onlar hakkın karşısında duygusuz olmalarıyla adeta birer ölü, onu işitmemekte adeta birer sağır, onu görmemekte ise adeta birer kördürler. Kâfirler hakka karşı ölü, sağır ve kör olduklarına göre bunların iman etmemelerinden dolayı Resulullahın üzülmemesi gerekir. Bu sebeple Allah teala Resulullahı teselli etmekte ve kendisini ancak müslümanların dinleyeceğini beyan etmektedir. Zira müslümanlar, Allahın kitabını işitince onu düşünmeye ve anlamaya çalışırlar. Anladıktan sonra onun emrettiklerini yapar ve yasakladıklarından vazgeçerler. Bu itibarla Allahın kitabını, kendisinden faydalanacak şekilde dinleyenler sadece müminlerdir.

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُم مِّن ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِن بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ

مِن بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةً ۚ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ ۖ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْقَدِيرُ ﴿٥٤﴾

54- Sizi güçsüz olarak yaratan sonra güçsüzlüğün ardından kuvvet veren sonra kuvvetin arkasından tekrar güçsüzlük ve ihtiyarlık veren Al-

lahtır. O, dilediğini yaratır. O, herşeyi çok iyi bilendir, herşeye gücü yetendir.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, öldükten sonra dirilmeyi yalanlayan kâfirlere, tekrar dirileceklerine dair, dünyadaki hayat dönemlerini delil göstererek buyuruyor ki: "İlk önce sizi bir damla sudan zayıf bir varlık olarak yaratan sonra sizlere güç ve kuvvet verip her türlü işleri yapmanıza imkan veren daha sonra da sizleri ihtiyarlatıp tekrar güçsüzleştiren Allahtır. O, dilediğini dilediği şekilde yaratır. O, yarattıklarını nasıl sevk ve idare edeceğini bilir ve dilediğini yapmaya gücü yeter. Bütün bunları yapan Allah, ölüleri tekrar diriltecektir.

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ ۙ مَا لَبِثُوا غَيْرَ سَاعَةٍ ۚ كَذَٰلِكَ كَانُوا
يُؤْفَكُونَ ﴿٥٥﴾

55- Kıyamet koptuğu gün, günahkarlar (dünyada) kısa bir zamandan fazla kalmadıklarına yemin ederler. Onlar, dünyada da haktan böyle döndürülüyorlardı.

Kıyamet kopup insanlar diriltilince, Allahı inkar eden suçlular, dünyada veya kabirde az bir zaman kaldıklarına dair yemin ederler. Böylece kendilerini mazur göstermeye çalışırlar. Fakat bunlar dünyada iken de haktan böyle döndürülüyorlardı. Yalanlar söyleyip kendilerini aldatıyorlardı.

وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِلَىٰ يَوْمِ الْبَعْثِ
فَهَٰذَا يَوْمُ الْبَعْثِ وَلَٰكِنَّكُمْ كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٥٦﴾

56- Kendilerine ilim ve iman verilenler de: "Şüphesiz sizler, Allahın takdir ettiği dirilme gününe kadar kaldınız. İşte yeniden dirilme günü. Fakat dünyada siz bunu bilmiyordunuz." derler.

*Müfessirler bu âyet-i kerimeyi bazı farklarla izah etmişlerdir.

İbn-i Cüreyc bu âyeti şöyle izah etmiştir: "Kendilerine Allahın kitabını bilmek ve ona iman etmek nasibedilenler: "Dünyada az bir zaman kaldık." diyen kâfirlere şu cevabı vereceklerdir. "Siz, dirilme gününe kadar kaldınız. İşte bugün dirime günüdür. Fakat sizler bunun böyle olacağını sanmıyordunuz."

Taberi ise bu âyeti şöyle izah etmektedir: "Kendilerine ilim ve iman verilen insanlar, kabirde az bir zaman kaldıklarına dair yemin eden kâfirlere şu cevabı vereceklerdir: "Allahın, levh-i mahfuzunda ezelî ilmiyle yazdığına göre sizler dirilinceye kadar kaldınız. İşte bugün dirilme günüdür. Fakat sizler bunun böyle olmadığını dünyada bilmiyor ve bundan dolayı da onu yalanlıyordunuz.."

فَيَوْمَئِذٍ لَّا يَنفَعُ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَعْذِرَتُهُمْ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٥٧﴾

57- Artık o gün, zalimlere mazeretleri fayda vermez. Allahın rızasını kazanmaları da istenmez.

*Bu âyet-i kerimede, kıyamet gününde, öldükten sonra dirilmeyi yalanlayan zalimlere ileri sürecekleri herhangi bir mazeretin bir fayda vermeyeceği beyan ediliyor. Ve âyetin son bölümünde: "Onlara sitem de edilmeyecektir." ifadesi zikrediliyor. Bu ifadeyi Taberi şöyle izah ediyor: "Onlardan, dünyada iken yaptıkları şeylerden vazgeçmeleri de istenmeyecektir."

İbn-i Kesir ise: "Onlar dünyaya da döndürülmezler." diye izah etmektedir. Bazı âlimler de bu ifadeyi şöyle izah etmişlerdir. "Onlardan, rablerini razı etmeleri de istenmez." Meal bu son izah şekline göre hazırlanmıştır.

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ مِن كُلِّ مَثَلٍ وَلَئِن جِئْتَهُم بِآيَةٍ لَّيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ أَنتُمْ إِلَّا مُبْطِلُونَ ﴿٥٨﴾

58- Şüphesiz ki biz bu Kur'anda insanlara her türlü misali verdik. Yemin olsun ki sen onlara bir mucize getirsen, inkar edenler mutlaka: "Siz

ancak bâtılla uğraşıyorsunuz." derler.

Şüphesiz ki biz bu Kur'anda, insanlara Allahın birliğini ispat eden her türlü misal ve delilleri zikrettik. Ey Muhammed, sen öldükten sonra dirilmeyi yalanlayanlara, doğru söylediğini ispat edecek bir mucize getirecek olsan kafirler yine de: "Ey, Muhammede iman edenler, sizler bize getirdiğiniz şeylerde batılla uğraşıyorsunuz." derler.

كَذَٰلِكَ يَطْبَعُ ٱللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِ ٱلَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٩﴾

59- İşte Allah,bilmeyenlerin kalblerini böyle mühürler.

Ey Muhammed, işte Allah, senin Allah katından getirdiğin öğütleri, apaçık âyetleri bilmeyen ve Allahın gönderdiği âyetleri anlamayan insanların kalblerini böylece mühürler de, azgınlıklarında bocalayıp dururlar.

فَٱصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ ٱللَّهِ حَقٌّ وَلَا يَسْتَخِفَّنَّكَ ٱلَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ ﴿٦٠﴾

60- Ey Muhammed, sabret. Şüphesiz Allahın vaadi haktır. İmanında samimi olmayanlar sakın seni üzüntüye düşürmesin.

Ey Muhammed, kâfirlerden sana yapılan işkencelere karşı sabret. Rabbinin peygamberliğini tebliğ etmeye devam et. Zira rabbinin, onlara karşı sana yardım edeceğine dair verdiği vaad haktır. Öldükten sonra dirilmeye iman etmeyenler seni üzüntüye ve gevşekliğe sevketmesinler. Seni Allahın emirlerini tebliğ etmekten alıkoymasınlar.

LOKMAN SURESİ

Lokman Suresi otuz dört âyettir. 27, 28 ve 29. âyetleri Medine'de, diğerleri Mekke'de nâzil olmuştur.

Bu Sure-i Celile, hikmet dolu Kur'anın, iyi davranan kimseler için bir hidayet rehberi ve hidayet kaynağı olduğunu beyan ederek başlıyor. İyi davrananların ise, namazlarını emrolundukları şekilde eda edenler, zekâtlarını layık olanlara verenler ve âhirete de kesin olarak iman edenler olduklarını haber veriyor ve bunların kurtuluşa erdiklerini açıklıyor.

İman ve amelleriyle kurtuluşa eren bu insanlara mukabil, insanları bilgisizce Allahın yolundan saptıran, Kur'anın âyetlerini alaya almak için boş sözler peşinde koşanların ve neticede hor ve hakir kılan bir azaba düşecek olan kimselerin bulunduğu da beyan ediliyor.

Daha sonra gelen âyetlerde, insanların dikkatleri kainat düzenine çekiliyor ve göklerin direksiz olarak yaratıldığı, yeryüzüne de sarsılmasın diye dağların oturtulduğu, orada her türlü hayvanın var edildiği yeryüzünde yağmular yağdırılarak onunla her sınıftan güzel güzel bitkiler bitirildiği beyan ediliyor.

Daha sonra Lokman (a.s.)ın kıssası açıklanıyor. Lokman (a.s.)ın kim olduğu, tefsir kitaplarında etraflıca beyan ediliyor. Peygamber mi yoksa salih bir kul mu olduğu hususunda tartışmalar yapılıyor, görüşler beyan ediliyor. Çoğunluk onun, peygamber değil salih bir kul olduğu kanaatına varıyor. Çünkü âyetlerde onun peygamber olarak gönderildiğine dair açık bir ifade bulunmuyor. Bu surede Lokman (a.s.)ın kıssası beyan edildiği için sureye "Lokman Suresi" adı veriliyor.

Lokman (a.s.)a Allah tarafından hikmet verildiği ve Allaha şükretmesinin emredildiği beyan ediliyor. Devam eden âyetlerde onun, oğluna yaptığı hikmetli öğütler beyan ediliyor. Lokman (a.s.) oğluna öğüt veriyor ve hiçbir şeyi Allaha ortak koşmamasını, yaptığı bir şeyin, hardal tanesi kadar da olsa Allahın onu meydana çıkaracağını söylüyor. Namazı dosdoğru kılmasını, iyiliği emredip kö-

tülüğe mani olmasını, başına gelen dertlere sabretmesini öğütlüyor.

Lokman (a.s.) oğluna yaptığı nasihatlara devamla, insanlardan yüzçevirerek böbürlenmemesini, yeryüzünde kibirlenerek yürümemesini tavsiye ediyor. Allahın, büyüklük taslayan ve öğünen hiçbir kimseyi sevmediğini, yürüyüşünde mutedil olmasını, sesini kısmasını ve yüksek sesle konuşmamasını öğütlüyor.

Sure-i Celilede bundan sonra, Allah tealanın, göklerde ve yerde bulunan herşeyi hizmetimize verdiği, bize bol nimetler bahşettiği beyan ediliyor.

Hiçbir bilgileri olmadığı halde Allah hakkında mücadele edenlerin varlığına dikkat çekiliyor. Allahın indirdiği hükümlere uymayan, atalarını üzerinde buldukları yolu takibeden sapık kimselerin, şeytan tarafından alev alev yanan ateşe davet edildikleri beyan ediliyor.

Allah teala Sure-i Celilede bundan sonra peygamberimizi teselli ederek, inkar edenlerin inkarının onu üzmemesini, kıyamet gününde dönüşün kendisine olacağını, yaptıkları kötülüklerin hesabının onlardan sorulacağını haber veriyor.

Yeryüzündeki ağaçlar kalem olsa denizler de mürekkep olsa ve sonra bu denizlere yedi deniz de katılsa da yazılsa Allahın kelimelerinin bitmeyeceği ve Allah tealanın hüküm ve hikmet sahibi olduğu beyan ediliyor.

Gemilerin, denizde Allahın emriyle, Allahın koymuş olduğu tabii kanunlarla yürüyüp gittiği, denizlerde yolculuk yapan kimseler, dağlar gibi dalgalarla kaplandığında, dini sadece Allaha tahsis ederek ona yalvardıkları beyan ediliyor.

İnsanların, rablerinden korkmaları, âhirette hiçbir kimsenin kimseye faydasının olmayacağı, bu dünyadayken, Allahın affedeceği düşüncesiyle salih ameller işlemekten geri durulmaması emrediliyor.

Sure-i Celilenin sonunda beş hususa dikkat çekiliyor: Kıyametin ne zaman kopacağını ancak Allahın bileceği, yağmuru, Allahın yağdırdığı, anaların rahimlerinde bulunan yavruların neler ve nasıl şeyler olduklarını da ancak Allahın bileceği, hiçbir kimsenin yarın ne kazanacağını bilemeyeceği, yine hiçbir kimsenin kendisinin nerede öleceğini de bilemeyeceği beyan edilerek Sure-i Celile sona eriyor.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

الٓرٰ ﴿١﴾

1- Elif, Lâm, Mim.

Bu mukattaa harfleri hakkında Bakara Suresinin başında izahat verilmiştir.

تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾

هُدًى وَرَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِينَ ﴿٣﴾

الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُم بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾

أُولَٰئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥﴾

2- Bunlar, hikmet dolu kitabın âyetleridir.

3- Bu âyetler, iyi davrananlar için bir hidayet rehberi ve rahmet kaynağıdır.

4- Onlar, namazlarını emrolundukları şekilde eda ederler, zekatlarını layık olanlara verirler ve âhiret gününe de kesinlikle iman ederler.

5- İşte onlar, rablerinin gösterdiği hidayet yolunda yürüyenlerdir. iş-

te kurtuluşa erenler de onlardır.

Bu âyetler, hikmetlerle dolu olan Kur'anın âyetleridir. Bu âyetler, iyilikte bulunanlara doğru yolu gösteren bir rehberdir ve Allahın birer merhametidirler. Allah bunlarla amel edenlere merhamette bulunmuştur. İyilikte bulunanlar o kimselerdir ki, kendilerine farz kılınan namazları hakkıyla eda ederler. Allahın, mallarından farz kıldığı zekatı verirler. Onlar, âhiretin varlığına kesinlikle inanırlar. Bu sebepten dolayı yaptıklarından dolayı Allahın kendilerini kesinlikle mükafaatlandıracağını bilirler. İşte rableri tarafından gönderilen doğru yol üzerinde bulunanlar bunlardır. Kurtuluşa erip ümit ettiklerini bulacak olanlar da bunlardır.

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَن سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿٦﴾

6- Öyle insanlar vardır ki bilgisizce insanları Allah yolundan saptırmak ve Kur'anın âyetlerini alaya almak için "Boş sözler" satın alırlar. İşte böylcleri için, hor ve hakir kılan bir azap vardır.

*Müfessirler bu âyet-i kerimeyi farklı şekillerde izah etmişlerdir. Ebi Ümame el-Bâhilî (r.a.)den nakledilen bir görüşe göre, âyette zikredilen "Boş sözler satın almak"tan maksat, şarkı söyleyen cariyeler satın almaktır. Ebi Ümame, Resulullahın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

عَنْ أَبِي أُمَامَةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ: لاَ تَبِيعُوا الْقَيْنَاتِ وَلاَ تَشْتَرُوهُنَّ وَلاَ فِي مِثْلِ ذَلِكَ أُنْزِلَتْ. تُعَلِّمُوهُنَّ، وَلاَ خَيْرَ فِي تِجَارَةٍ فِيهِنَّ وَثَمَنُهُنَّ حَرَامٌ عَلَيْهِ هَذِهِ الآيَةُ (وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللهِ).

"Şarkı söyleyen cariyeleri satmayın, satın almayın, onları (Bu hususta) eğitmeyin. Onların ticaretinde hiçbir hayır yoktur. Onların paraları haramdır." Ebu Ümame bu âyetin, Resulullaha bu gibi konularda indiğini söylemiştir. (1)

(1) Tirmizî, K. Tefsir el-Kur'an Sure: 31, Hadis no: 3195

Diğer bir kısım âlimler ise "Boş söz satın almak"tan maksadın, şarkı ve türkü söylemek ve onları dinlemek olduğunu söylemişlerdir.

Abdullah b. Mes'ud, Abdullah b. Abbas, Cabir b. Abdullah, Mücahid, Said b. Cübeyr ve İkrime bu görüştedirler.

Bazı âlimler de buradaki "Boş söz satın almak"tan maksadın, oyun âletleri satın almak olduğunu söylemişlerdir. Bu görüş Hasan-ı Basrî, İbn-i Cüreyc ve Mücahid'den nakledilmektedir. Dehhak ve İbn-i Zeyd ise, satın alınan boş söz'den maksadın, Allaha ortak koşmak olduğunu söylemişler ve görüşlerine delil olarak da bundan sonra gelen âyeti göstermişlerdir.

Taberi, âyet-i kerimede zikredilen "Boş söz"den maksadın, kişiyi Allah yolundan alıkoyan ve Allah ve Resulü tarafından yasaklanan her türlü söz olduğunu söylemiş ve âyet-i kerimenin umumî olan ifadesinin bunu gerektirdiğini beyan etmiştir.

Âyet-i kerimede, boş sözler satın alanların, bunları, insanları Allahın yolundan saptırmak için satın aldıkları beyan edilmiştir. Burada zikredilen, Allahın yolundan maksat, Kur'an okumak, Allahı zikretmek ve kulu, Allaha yaklaştıracak her türlü ibadet, her türlü itaat ve Allahın dinidir. Batıl sözleri satın alanlar, insanları bu sözler vasıtasıyla Allahın yolundan alıkoyarlar ve Allahın diniyle alay ederler. Bu itibarla onlara, kıyamet gününde hor ve hakir düşüren çetin bir azap vardır. Zira onlar hem kendileri sapmış hem de diğer insanları saptırmışlardır.

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ آيَاتُنَا وَلَّىٰ مُسْتَكْبِرًا كَأَن لَّمْ يَسْمَعْهَا كَأَنَّ فِي أُذُنَيْهِ وَقْرًا

فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٧﴾

7- Âyetlerimiz böyle bir kimseye okunduğu zaman, sanki onları hiç işitmemiş, sanki kulaklarında bir ağırlık varmış gibi büyüklenerek yüz çevirir. Onu, can yakıcı bir azap ile müjdele.

İnsanları Allahın yolundan alıkoymak için boş sözler satın alanlara âyetlerimiz okunduğu zaman böbürlenerek yüz çevirirler. Sanki o âyetleri hiç işitmemiş gibidirler. Sanki kulaklarında bir ağırlık vardır. Ey Muhammed, sen bu tür oyuncak ve eğlencelerle eğlenen ve Allahın âyetlerinden yüz çeviren insanı can yakıcı bir azapla müjdele.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتُ النَّعِيمِ ﴿٨﴾

خَالِدِينَ فِيهَا وَعْدَ اللَّهِ حَقًّا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٩﴾

8- İman edip salih ameller işleyenler için naim cennetleri vardır.

9- Onlar o cennetlerde ebediyyen kalacaklardır. Bu, Allahın gerçek vaadidir. O, herşeye galiptir, hüküm ve hikmet sahibidir.

Allaha iman eden, onu birleyen, peygamberlerini tasdik eden ve onlara tabi olan ve Allahın emirlerini tutup yasaklarından kaçırmak suretiyle salih ameller işleyenlere gelince işte onlar için âhirette "Naim" cennetleri vardır. Onlar o cennetlerin içinde zevk ü safa ile yaşar, yeme, içme, giyme ve barınma gibi çeşitli nimetler içinde yaşarlar. Onlar bu cennetlerde ebedi olarak kalacaklardır. Allah bunu onlara, hak bir vaad olarak vaadetmiştir. Bu mutlaka olacaktır. Allah, kendisine ortak koşan ve yolundan alıkoyanlara karşı şiddetle intikam alandır. Yarattıklarını sevk ve idarede hikmet sahibidir.

خَلَقَ السَّمَاوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا وَأَلْقَىٰ فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَبَثَّ

فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ

كَرِيمٍ ﴿١٠﴾

هَٰذَا خَلْقُ اللَّهِ فَأَرُونِي مَاذَا خَلَقَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ ۚ بَلِ الظَّالِمُونَ فِي ضَلَالٍ

مُبِينٍ ﴿١١﴾

10- Allah, gökleri, gördüğünüz bir direk olmadan yarattı. Yere de sizi sarsmasın diye dağlar oturttu. Oraya her türlü hayvanı yaydı. Biz, gökten de su indirdik. Onunla yeryüzünde her sınıftan güzel güzel bitkiler bitirdik.

11- İşte bunlar Allahın yarattıklarıdır. Gösterin bana, ondan başkaları ne yarattı? Doğrusu o zalimler, apaçık bir sapıklık içindedirler.

*Âyet-i kerimede, Allah tealanın, gökleri, görülen bir direk olmadan yarattığı zikredilmektedir. Abdullah b. Abbas, Mücahid ve İkrimeye Bu ifadeden maksat, Allah tealanın, gökleri direkli olarak yarattığı bzim ise o direkleri göremediğimizi beyan etmektir.

Hasan-ı Basrî ve Katade ise; "Bu ifadeden maksat, Allah tealanın, gökleri direksiz olarak yarattığını beyan etmektir." demişlerdir.

Allah teala bu âyetlerde, Allahı bırakıp da put vb. şeylere tapanları ve ona bir kısım ortaklar koşanları ikaz ediyor, gökleri, yeri ve orada bulunanları kendisinin yarattığını beyan ediyor, müşrikler ve kâfirlere, Allahın dışındaki şeylerin neyi yarattıklarını sorarak onların akılsızlıklarını ortaya koyuyor ve bu zalimlerin apaçık bir sapıklık içinde olduklarını zikrediyor.

وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا لُقْمَٰنَ ٱلْحِكْمَةَ أَنِ ٱشْكُرْ لِلَّهِ ۚ وَمَن يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِۦ ۖ وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَنِىٌّ حَمِيدٌ ﴿١٢﴾

12- Şüphesiz biz Lokman'a hikmet verdik ve "Allah şükret" diye emrettik. Kim şürkederse ancak kendisi içi şükretmiş olur. Kim de nankörlük ederse bilsin ki Allah hiçbirşeye muhtaç değildir, övülmeye layık olandır.

*Âyet-i kerimede Lokman (a.s.) zikredilmektedir Onun peygamber olup olmadığı hakkında âlimler arasında ihtilaf vardır. Âlimlerin çoğunluğuna göre Lokman peygamber değildir. O, salih bir kuldur. Onun hakkında çeştli görüşler zikredilmiştir.

Mücahid, Katade, Abdullah b. Abbas, Halid er-Rebi, Amr b. Kays ve benzeri âlimlerden, Lokman'ın peygamber olmadığını ifade eden rivayetler nakledilmiştir.

İkrime'den nakledilen bir görüşe göre ise Lokman'ın peygamber olduğu zikredilmiştir.

Âyet-i kerimede, Lokman'a hikmet verildiği zikredimektedir. Bu hikmet-

ten maksadın, anlayış, akıllılık, doğru sözlülük ve kendine güvenirlik olduğu rivayet edilmiş, peygamber olduğunu söyleyenler ise buradaki hikmetten maksadın ise peygamberlik olduğunu söylemişlerdir.

Abdullah b. Abbas, Lokman (a.s.)ı anlatırken onun, Habeşistanlı, marangozluk yapan bir köle olduğunu zikretmiştir. Cabir b. Abdullah da Lokman'ın kısa boylu, çökük burunlu biri olduğunu ve Mısır'ın Sudan bölgesinden olduğunu söylemiştir. Said b. el-Müseyyeb de aynı şeyi söylemiştir.

Amr b. Kays diyor ki: "Lokman, dudakları kalın, ayakları geniş, siyah derli bir köle idi. Birgün o bir toplantıda konuşurken yanına bir adam geldi ve ona: "Sen falan ve filan yerde benimle koyun otlatan biri değil miydin? dedi. Lokman "Evet" dedi. Adam: "Seni, bu gördüğüm duruma getiren nedir?" dedi. Lokman: "Doğru sözlülük ve beni ilgilendirmeyen şeye karşı susmaktır." dedi.

Halid er-Reb'î dedi ki: "Lokman, Habeşistanlı marangoz bir köle idi. Birgün ona efendisi: "Şu koyunu bize kes." dedi. Lokman koyunu kestil Efendisi "Koyundaki en güzel iki et parçasını çıkar." dedi Lokman, koyunun dilini ve kalbini çıkardı. Sonra aradan Allahın dilediği kadar bir zaman geçti. Tekrar efendisi Lokman'a: "Şu koyunu bizim için kes." dedi. Lokman onu kesti. Efendisi ona: "Sen, koyundaki en kötü iki et parçasını çıkar." dedi. Lokman yine dilini ve kalbini çıkardı. Efendisi ona: "Ben sana, koyundan en güzel iki et parçası çıkar demiştim sen bu iki parçayı çıkarmıştın. Şimdi de sana: "Koyundaki en kötü iki parçayı çıkar." dedim, sen yine bu ikisini çıkardın." dedi. Lokman ona şu cevabı verdi: "Bu iki parça güzel olduğu müddetçe bunlardan daha güzel birşey yoktur. Bu ikisi kötü olunca da bunlardan daha kötü birşey yoktur."

وَإِذْ قَالَ لُقْمَٰنُ لِٱبْنِهِۦ وَهُوَ يَعِظُهُۥ يَٰبُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِٱللَّهِ ۖ إِنَّ ٱلشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ ﴿١٣﴾

13- Hani bir zaman Lokman oğluna öğüt vererek şöyle demişti: "Yavrum, hiçbirşeyi Allaha ortak koşma. Çünkü Allaha ortak koşmak elbette büyük bir zulümdür."

Ey Muhammed, bir zaman Lokman, oğluna nasihat ederek: "Yavrucuğum, Allaha ortak koşma, şüphesiz ki Allaha ortak koşmak, zulümlerin en büyüğüdür." dediğini hatırla.

وَوَصَّيْنَا الْإِنسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَىٰ وَهْنٍ وَفِصَالُهُ

فِي عَامَيْنِ أَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ ﴿١٤﴾

14- Biz insana, ana babasına karşı iyi davranmasını emrettik. Annesi onu kat kat meşakkat içinde karnında taşımıştır. Çocuğun sütten kesilmesi de iki yıl içinde olur. Biz insana; "Bana ve anne babana şükret." dedik. Kıyamet günü dönüş ancak banadır.

*Âyet-i kerimede, annenin, kat kat zorluklar içinde çocuğunu karnında taşıdığı ifade ediliyor. Zira çocuk annesinin karnında bulunduğu zaman anne iki yük taşımaktadır. Ayrıca her iki vücut da annenin bedeninden beslenmektedir.

Mücahid bu âyeti kerimeyi izah ederken şöyle demiştir: "Annesi çocuğu taşırken hem çocuk zayıf bir durumdadır hem de annesi. Böylece iki zayıf varlık bir arada bulunmaktadır.

Âyet-i kerimede çocuğun annesinden ayrılıp emmeyi bırakmasının iki yıl içinde olacağı beyan edilmektedir Bundan maksat, çocuğun doğumundan sonra iki yıl içinde memeden kesilmesidir.

Allah teala bu âyette annenin, çocuğu için nasıl yorulduğunu, geceleri uykusunu terkederek onu yetiştirmeye çalıştığını evlatlara hatırlatıyor ve anne babalarına saygılı olmalarını emrediyor.. Bu itibarla birçok âyette olduğu gibi bu âyette de kulların, Allahın kendilerine vermiş olduğu nimetlerine karşılık ona şükretmeleri yanında anne ve babanın yaptığı iyiliklere karşı da onlara saygılı davranmalarını emrediyor ve buyuruyor ki: "Bana ve anne babana şükret. Kıyamet gününde dönüş ancak banadır. Verdiği nimetlere karşı şükredip etmediğinin hesabını görecek olan benim. Anne ve babanın iyiliklerine karşı onlara saygılı davranıp davranmadığının hesabını da ben göreceğim.

وَإِن جَاهَدَاكَ عَلَىٰ أَن تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبْهُمَا فِي

الدُّنْيَا مَعْرُوفًا وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُم بِمَا

كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾

15- (Ey insan) eğer anne ve baban seni, birşeyi bana ortak koşmaya zorlarsa onlara itaat etme. Dünyada onlara iyilikte yardımcı ol. Bana yönelenin yolunu tut. Sonunda dönüşünüz ancak banadır. Ben de size dünyada neler yaptığınızı bildirceğim.

*Bu âyet-i kerimenin, Sa'd b. Ebi Vakkas ve annesi Hamne Bint-i Ebi Süfyan hakkında nâzil olduğu rivayet edilmektedir.

Simak b. Harb diyo ki: "Sa'd b. Ebi Vakkas dedi ki: "Bu âyet benim hakkımda nâzil oldu. Ben müslman olunca annem, ben dinimden dönmedikçe hiçbir şey yeyip içmeyeceğine dair yemin etti. Ben ilk gün ona ısrar ettim o yeyip içmedi. İkinci gün olunca ona yine ısrar ettim o yine diretti. Üçüncü gün olunca ona yine ısrar ettim yine diretti. Bunun üzerine dedim ki: "Allaha yemin olsun ki senin yüz canın bulunsa ve ben dinimden dönmedikçe oların hepsi çıkacak olsa ben yine dinimden dömem." Annem bunu duyunca dinimden ayrılmayacağımı anladı ve yeyip içti."

Allah teala, Lokman (a.s.)ın, oğluna nasihatını keserek bu iki âyeti zikrettikten sonra tekrar onun vasiyetine dönmüştür. Bunun hikmeti, çocukların, anne ve babalarının itaatlerine önemini belirtmek bir de Lokman'ın, oğluna yaptığı vasiyetin birinci maddesi olan "Allaha ortak koşmama" emrini pekiştirmektir. Öyle ki anne babaya itaat, iyiliklerde söz konusudur. Allaha itaat edilmeyen yerde kula itaat yoktur. Nitekim Resulullah efendimiz bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmaktadır:

وَقَالَ « لاَ طَاعَةَ فِي مَعْصِيَةِ اللهِ . إِنَّمَا الطَّاعَةُ فِي الْمَعْرُوفِ » .

"Allaha isyanda hiçbir kimseye itaat yoktur. İtaat ancak iyiliktedir." (2)

يَٰبُنَيَّ إِنَّهَآ إِن تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ فَتَكُن فِي صَخْرَةٍ أَوْ فِي السَّمَٰوَٰتِ أَوْ
فِي الْأَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿١٦﴾

16- (Lokman öğütlerine şöyle devam etti) Yavrum, yaptığın bir şey, bir hardal tanesi ağırlığı kadar olsa, bir kayanın içinde veya göklerde ya-

(2) Buhari, K.Ahbar el-Aha'd, bab: 1 / Müslim, K. el-İman, bab: 39, Hadis no: no: 1840 / Ebu Davud, K. el-Cihad, bab: 87, Hadis no: 2625.

hut yerin dibine gizlenmiş bulunsa da Allah mutlaka onu meydana çıkarır. Şüphesiz Allah, herşeyin inceliğini ve gizli tarafını bilendir, herşeyden haberdardır.

Lokman (a.s.) âyette zikredilen nasihatıyla, Allahın, kullarını, yaptıklarından hesaba çekeceğini, amellerin zayi olmayacağını, bunların ortaya çıkarılarak kulun ona göre ceza veya mükafaat göreceğini zikretmektedir. Böylece insan amellerine dikkat etsin, Allahın emir ve yasaklarına uymuş olsun.

يَٰبُنَيَّ أَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ وَأْمُرْ بِٱلْمَعْرُوفِ وَٱنْهَ عَنِ ٱلْمُنكَرِ وَٱصْبِرْ عَلَىٰ مَآ أَصَابَكَ ۖ
إِنَّ ذَٰلِكَ مِنْ عَزْمِ ٱلْأُمُورِ ﴿١٧﴾

17- Yavrum namazı dosdoğru kıl, iyiliği emret kötülüğe mani ol. Başına gelene sabret. Şüphesiz ki bunlar, titizlikle yapılması gereken işlerdir.

* Lokman aleyhesselam vasiyetine şöyle devam ediyor: Yavrum namazı dosdoğru kıl. İnsanlara, Allaha itaat etmelerini emret. Onları, Allaha isyan etmekten ve haramları işlemekten men et. Allah rızası için yaptığın tebliğde insanlardan göreceğin eziyetler seni, vazifeni yapmaktan alıkoymasın. Bu yolda göreceğin eziyetlere sabret. Zira bu hususlar Allahın, kesin olarak emrettiği hususlardır.

وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِى ٱلْأَرْضِ مَرَحًا ۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ
كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴿١٨﴾

18- İnsanlardan yüz çevirerek böbürlenme. Yeryüzünde kibirlenerek yürüme. Şüphesiz Allah, büyüklük taslayan ve övünen hiçbir kimseyi sevmez.

Ey yavrum, seninle konuşan insanlara karşı böbürlenerek ve onları kü-

çümseyerek yüzünü onlardan çevirme. Yeryüzünde böbürlenerek yürüme zira Allah, her böbürlenen ve övünen kimseyi sevmez.

*Âyette zikredilen "Yüz çevirerek böbürlenme" ifadesi, insanların, kendisine birşey konuştuğunda kişinin gurura kapılmamasını ve muhatabını küçümsememesini ifade etmektedir.

Mücahid: "Bu ifade, birbirlerine dargın olan kişilerden birinin konuşması halinde diğerinin yüz çevirmemesini ifade eder." demiştir.

İbrahim en-Nehaî ise bu ifadeden maksadın, konuşurken ağzını eğip bükmemek ve gerdan kırmamak olduğunu söylemiştir.

وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاغْضُضْ مِن صَوْتِكَ ۚ إِنَّ أَنكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ

الْحَمِيرِ ﴿١٩﴾

19- Yürüyüşünde mutedil ol. Sesini kıs. Şüphesiz seslerin en çirkini eşeklerin sesidir.

Yürüyüşünde tabii ol. Tevazu ile yürü, acele etme, yavaş da gitme. Sesini alçalt, bağırarak konuşma. Zira seslerin en çirkini, eşeklerin sesidir.

أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ

نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً ۗ وَمِنَ النَّاسِ مَن يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ

مُّنِيرٍ ﴿٢٠﴾

20- Allahın, göklerde ve yerde bulunan herşeyi hizmetinize verdiğini ve sizlere açık ve gizli bol bol nimetler bahşettiğini görmez misiniz? İnsanlar içinde öyleleri vardır ki, hiçbir ilmi, hiçbir rehberi ve aydınlatıcı bir ki-

tabı olmadan Allah hakkında mücadele eder durur.

Ey insanlar, Allahın, göklerdeki güneş, ay, yıldızlar ve bulutlar gibi yarattıkları, yeryüzündeki hayvan, ağaç, su, deniz gibi varlıkları sizin menfaatlarınıza tahsis ettiğini görmez misiniz? Bütün bunları, sizin, yeme, içme, barınma ve giyinme gibi ihtiyaçlarınızı gidermekte faydalandığınız şeyler kıldığını görmez misiniz? Yine sizler, Allahın size, görünen ve görünmeyen bol bol nimetler verdiğini görmez misiniz? Bütün bu nimetlere rağmen bir kısım insanlar vardır ki, elinde herhangi bir bilgi olmaksızın ve bir delil bulunmaksızın ve Allah tarafından gönderilmiş aydınlatıcı bir kitap bulunmaksızın, Allahın birliği ve kulluğun sadece ona yapılacağı hususunda tartışmaya girişir.

*Allah tealanın, kullarına nimetleri pek çoktur. Bu nimetlerin en büyüğü İslam nimetidir. Bu nimet müminlerin dillerinde kelime-i tevhid ile açık bir şekilde görülür. Kalblerinde ise gözle görülmeyen bir şekilde yaşar.

Yine Allah tealanın, peygamberler göndermesi ile kitaplar indirmesi, gözle görülen büyük nimetlerdendir. Müminlerin kalbinde itikadi şüpheleri gidermesi ve onların manevi hastalıklarını tedavi etmesi gözle görülmeyen nimetlerdendir.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا ۗ أَوَلَوْ
كَانَ الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ إِلَىٰ عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿٢١﴾

21- Onlara: "Allahın indirdiğine uyun." denildiği zaman: "Hayır, biz, atalarımızı üzerinde bulduğumuz yolu takip ederiz." derler. Ya şeytan atalarını alev alev yanan ateşin azabına çağırmışsa.

Allahın birliği ve yüceliği hakkında tartışmaya girişen o cahillere: "Ey kavim, siz, Allahın peygamberine indirdiği kitaba tabi olun. Zira o kitap, haklıyı haksızdan ayırdetmekte, sapık ile hidayette olanı birbirinden seçmektedir." denildiği zaman onlar: "Bilakis, biz, atalarımızı üzerinde bulduğumuz dinlere uyarız." derler. Şüyet şeytan, atalarının dinlerini anlara süslü göstermek ve onları saptırıp peşine takarak alev alev yanan cehennem azabına çağırmış olsa yine de ona mı uyacaklar? Bu ne ahmaklıktır? Bu ne şaşkınlıktır?

وَمَنْ يُسْلِمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ

وَإِلَى اللَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ﴿٢٢﴾

22- Kim iyilik yaparak yüzünü Allaha çevirirse, muhakkak sapasağlam bir kulpa sarılmıştır. Bütün işlerin sonu Allaha döner.

Kim, itaat ederek iyilikte bulunur ve ona kulluk ederek boynunu bükerse, şüphesiz ki o, kopmayacak sapasağlam bir kulpa sarılmış olur. O da kendisini Allahın azabından kurtaracak olan ilahi rızadır. Allah, kullarını, işledikleri amellere göre cezalandırır veya mükafaatlandırır.

وَمَنْ كَفَرَ فَلَا يَحْزُنْكَ كُفْرُهُ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ

بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٣﴾

نُمَتِّعُهُمْ قَلِيلًا ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ إِلَىٰ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٢٤﴾

23- Ey Muhammed, inkar edenin inkarı, sakın seni ümzesin. Kıyamet günü onların dönüşü ancak bizedir. Onlara yaptıklarını haber vereceğiz. Şüphesiz Allah, kalblerin özünü çok iyi bilendir.

24- Biz onları, az bir zaman nimetler içinde yaşatırız. Sonra da ağır bir azaba sürükleriz.

Ey Muhammed, kim, Allahı inkar edecek olursa, onun inkarı seni üzmesin. Zira kıyamet gününde onların dönüşü bizedir. Biz onlara, dünyada iken yapmış oldukları çirkin amelleri haber vereceğiz ve amellerine göre onları cezalandıracağız. Şüphesiz ki Allah, kalblerde gizlenen inkarcılığı ve şeytana uyan kimseyi çok iyi bilendir. Biz onlara dünyada az bir mühlet veririz. Onlar bu mühlet içinde yeyip içip eğleneceklerdir. Sonra onları, şiddetli bir azabı tamaya

mecbur edeceğiz. Bu da cehennem azabıdır.

وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ ۚ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ ۚ
بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٥﴾

لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٦﴾

25- Yemin olsun ki eğer onlara: "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorsan mutlaka "Allah" derler. Sen de "Allaha hamdolsun." de. Doğrusu onların çoğu bilmezler.

26- Göklerde ve yerde bulunan herşey Allahındır. Şüphesiz ki Allah hiçbir şeye muhtaç değildir, övülmeye layık olandır.

Ey Muhammed, yemin olsun ki kavminden, Allaha ortak koşanlara: "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorsan onlar muhakkak ki: "Allah yarattı." diyeceklerdir. Sen onlara de ki: "Bunları yaratan Allaha hamdolsun. Hiçbir şey yaratamayan ve kendileri yaratılmış olan putlara değil yalnızca Allaha hamdolsun. Doğrusu bu müşriklerin çoğu, kimin övgüye layık olduğunu ve kime şükredilmesi gerektiğini bilmezler.

Göklerde ve yerde bulunan melek, cin, insan, kendilerine tapınılan putlar ve herşeyi Allah yaratmıştır. Allah, putlara tapan müşriklerin ve diğer bütün kullarının ibadetlerine muhtaç değildir. Zira onlar, Allahın mülküdür. Onlar Allaha muhtaçtır. Allah, yarattıklarına verdiği nimetlerine karşı övülmeye layık olandır.

وَلَوْ أَنَّمَا فِي الْأَرْضِ مِن شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِن بَعْدِهِ سَبْعَةُ
أَبْحُرٍ مَّا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٧﴾

27- Yeryüzündeki ağaçlar kalem deniz de mürekkep olsa ve sonra yedi deniz de ona katılsa (da yazılsa) Allahın kelimeleri bitmez. Şüphesizki Allah, herşeye galiptir, hüküm ve hikmet sahibidir.

*Bu âyet-i kerimenin nüzul sebebi hakkında Abdullah b. Abbas'dan şu rivayet nakledilmiştir. "Medine'de Yahudi Hahamları Resulullaha gidip: "Ey Muhammed, size ancak az bir ilim verilmiştir." sözüyle bizi mi kasdediyorsun yoksa kendi kavmini mi?" diye sormuşlar Resulullah da "Hepinizi" cevabını vermiştir. Bunun üzerine Hahamlar: "Sana gelen şeylerde bize Tevratın verildiğini ve tevratta herşeyin açıklamasının bulunduğunu okumuyor musun?" dediler. Resulullah: "Tevtart, Allahın ilmine göze az birşeydir. Sizin yanınızda Allahın ilminden size yetecek kadarı bulunmaktadır." dedi. İşte bunun üzerine Allah teala Yahudilerin sorularına bir cevap olmak üzere Resulullaha bu âyeti indirdi ve bu buyurdu ki: "Şayet yeryüzünde bulunan bütün ağaçlar kalem ve deniz de mürekkep olsa bu kalem ve denizler biter de Allahın kelamı bitmez."

Âyet-i kerimede yedi deniz bir misal olarak zikredilmiştir. Bundan, denizlerin sadece yedi tane olduğu anlaşılmamalıdır. Nitekim başka bir âyet-i kerimede de: "Ey Muhammed, de ki: "Eğer rabbimin sözlerini yazmak için denizler mürekkep olsa, rabbimin sözleri bitmeden denizler biter. Bir o kadar denizi yardım olarak katsak da." (3)

مَا خَلْقُكُمْ وَلَا بَعْثُكُمْ إِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٢٨﴾

28- Sizin yaratılmanız da, tekrar diriltilmeniz de bir tek kişinin ki gibidir. Şüphesiz Allah, herşeyi çok iyi işitendir, çok iyi görendir.

Ey insanlar, Allahın, sizin hepinizi yaratması ve ölümünüzden sonra sizi tekrar diriltmesi, herhangi bir kişiyi yaratması ve öldükten sonra diriltmesi gibidi. ZiraAllahın dilediği hiçbir şey onun için imkansız değildir. O, birşeyin olmasını dilediğinde ona sadece "Ol" der o da hemen oluverir. Şüphesiz ki Allah, müşriklerin, Allah hakkındaki söylediklerini çok iyi işiten ve yaptıklarını çok iyi bilendir.

(3) Kehf Suresi, âyet: 109.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ
يَجْرِي إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى وَأَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٩﴾

29- Allahın, geceyi gündüze kattığını, gündüzü de geceye kattığını, güneşi ve ayı hizmetinize verdiğini ve her birinin belli bir zamana kadar hareket ettiğini ve Allahın, yaptıklarınızdan mutlaka haberdar olduğunu görmez misiniz?

Ey Muhammed, Allahın, geceyi gündüze katarak gecenin miktarını eksiltip gündüzün miktarını azalttığını, güneşi ve ayı hizmetinize tahsis ettiğini, bunlardan herbirinin kendileri için, takdir edilen süreye kadar hareket ettiklerini ve Allahın, bütün yaratıklarından haberdar olduğunu görmez misin?

*Âyet-i kerimede hitap her ne kadar peygamber efendimize yapılmış ise de onun şahsında bütün insanlığa hitaptır.

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِن دُونِهِ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ
الْكَبِيرُ ﴿٣٠﴾

30- Bu böyledir. Çünkü Allah haktır. Ondan başka yalvardıkları batıldır. Ve Allah, çok yücedir, çok büyüktür.

Ey Muhammed, Allah bu zikredilenleri böyle yapmıştır. Zira o, gerçek ilahtır. Bunları yapmaya ancak onun gücü yetmektedir. Müşriklerin, Allahı bırakıp da ilah olarak taptıkları diğer şeyler ise batıldır, yok olmaya mahkumdur. Allah, bu anlatılanları böyle yapmıştır. Zira o, yücedir, büyüktür. Onun şanına yaraşan da budur.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ الْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللَّهِ لِيُرِيَكُم مِّنْ آيَاتِهِ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ
لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٣١﴾

وَإِذَا غَشِيَهُم مَّوْجٌ كَالظُّلَلِ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ
إِلَى الْبَرِّ فَمِنْهُم مُّقْتَصِدٌ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ ﴿٣٢﴾

31- Allahın size bir kısım delillerini göstermesi için, denizde gemilerin onun rahmetiyle seyrettiğini görmez misin? Şüphesiz bunlarda sabredenler v eşükredenler için nice ibretler vardır.

32- Onları, dağlar gibi dalgalar kapladığı vakit, dini sadece Allaha tahsis ederek ona yalvarmaya başlarlar. Daha sonra Allah, kendilerini kurtarıp karaya çıkardığı zaman da içlerinden bir kısmı orta yolu tutar. Zaten bizim âyetlerimizi ancak sözünden dönen ve nankör olanlar inkar ederler.

Ey Muhammed, rabbinin, sizlere delil ve ibretlerini göstermesi için tarafından bir lütuf olarak denizde gemilerin nasıl seyredip gittiğini görmez misin? Şüphesiz ki bunda, her sabreden ve şükreden için nice ibretler vardır. Zira ancak sabredenler ve şükredenler bunları hakkıyla düşünürler. Allahı bırakıp putlara tapanlar, denizde yolculuk yaparlarken dağlar gibi dalgalara yakalanınca artık Allahın dışında taptıklarını unutup samimiyetle Allaha yalvarırlar. Sadece Allahın gönderdiği dini kabul ederler. Allah onları boğulmaktan kurtarıp karaya ulaştırınca içlerinden bazıları orta yolu tutarlar. Bizim âyetlerimizi ancak sözlerinden dönen hainler ve çok nankör olanlar inkar ederler.

*Âyet-i kerimede zikredilen "Orta yolu tutan" dan maksat, Mücahide göre "kâfir olan"dır. Zira kâfir olanlar itikadi hususlarda dilleriyle fazla konuşmazlar fakat inkarlarını içlerinde gizlerler.

ibn-i Zeyd'e göre ise burada "Orta yolu tutan" dan maksat, "Orta derecede amel yapan" demektir. Yani gördüğü felaketlerden ibret alıp iman etmiş ve normal olarak rabbine ibadet etmeye başlamış olan kimsedir. İbn-i Kesir bu görüşü tercih etmiştir. Taberi ise birinci görüşü tercih eder görünmektedir.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ وَاخْشَوْا يَوْمًا لَّا يَجْزِي وَالِدٌ عَن وَلَدِهِ وَلَا مَوْلُودٌ
هُوَ جَازٍ عَن وَالِدِهِ شَيْئًا إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا
يَغُرَّنَّكُم بِاللَّهِ الْغَرُورُ ﴿٣٣﴾

33- Ey insanlar rabbinizden korkun. Ne babanın evladına ne de evladın babasına hiçbir yardımda bulunamayacağı günden sakının. Şüphesiz ki Allahın vaadi haktır. Dünya hayatı sakın sizi aldatmasın. Hiçbir aldatan, Allahın affına güvendirerek sakın sizi aldatmasın.

Ey insanlar! Rabbinizin gazabından korkun. Babanın evlada evladın da babaya herhangi bir faydasının dokunamayacağı kıyamet gününde Allahın gazabına uğramaktan kaçının. Zira o gün emir Allahındır. Onun izni olmadan hiçbir kimse başkasına şefaatçi olamayacaktır. Kıyametin gelmesi kesindir. Zira o, Allahın vaadidir. Allah, vaadinden asla dönmez. Sakın dünya hayatının süsü ve lezzeti sizi aldatıp da sizi kendisine celbetmesin, kıyamet günü için hazırlık yapmayı terkettirmesin. Herhangi bir aldatan, sizi, Allah hakkında aldatarak savsaklamasın. Allahın sizi affedeceğine ümitlendirerek sizi günah işlemeye devam ettirmesin.

*Abdullah b. Abbas, Mücahid, Dehhak ve Katade'ye göre burada"aldatan"dan maksat, şeytandır. Ancak Kur'an-ı Kerim'in ifadesi geneldir bu sebeple burada insanı her aldatan bu ifadenin içine girmektedir. Bu aldatan şeytan da olabilir, nefis de, insan da, eşya da.

إِنَّ اللَّهَ عِندَهُۥ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي
نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ
خَبِيرٌ ﴿٣٤﴾

34- Kıyametin ne zaman kopacağına dair bilgi ancak Allah katındadır. Yağmuru o indiri. Rahimlerde olanı o bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilmez. Hiçbir kimse nerede öleceğini de bilmez. Şüphesiz Allah, herşeyi çok iyi bilendir, herşeyden haberdardır.

Şüphesiz ki kıyametin ne zaman kopacağının bilgisi Allahın nezdindedir. Allahtan başka hiçbir kimse onun ne zaman kopacağını bilmez. Yağmuru gökten Allah indirir. Ondan başka hiçbir kimsenin onu yağdırmaya gücü yetmez. Dişi varlıkların rahimlerinde olan şeylerin mahiyetini ve geleceğini ancak o bilir. Hiçbir kimse yarın ne yapacağını ve ne kazanacağını bilemez. Allah ise her-

şeyi bilir ve herşeyden haberdardır.

*Âyet-i kerimede beş hususun, insanlar tarafından kesin olarak bilinmesinin mümkün olmadığı zekrediliyor ve bunları ancak Allah tealanın bileceği beyan ediliyor.

Bu hususların, insanlar tarafından bilinemeyeceği meşhur Cibril hadisinde zikredilmiştir:

Ebu Hüreyre (r.a.) diyor ki:

عَنْ اَبِی هُرَيْرَةَ قَالَ كَانَ النَّبِیُّ ﷺ بَارِزاً يَوْماً لِلنَّاسِ فَاَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ مَا الْاِيمَانُ قَالَ : الايمان اَنْ تُؤْمِنَ بِاللهِ وَمَلاَئِكَتِه وَبِلِقَائِه وَرُسُلِه وَتُؤْمِنَ بِالْبَعْثِ قَالَ مَا الْاِسْلاَمُ قَالَ : الاسْلاَم اَنْ تَعْبُدَ اللهَ وَلاَ تُشْرِكَ بِه وَتُقِيمَ الصَّلاَةَ وَتُؤَدِّیَ الزَّكَاةَ الْمَفْرُوضَةَ وَتَصُومَ رَمَضَانَ قَالَ مَا الْاِحْسَانُ قَالَ اَنْ تَعْبُدَ اللهَ كَاَنَّكَ تَرَاهُ فَاِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَاِنَّهُ يَرَاكَ قَالَ مَتَیٰ السَّاعَةُ قَالَ مَا الْمَسْؤُلُ بِاَعْلَمَ مِنَ السَّائِلِ وَسَاُخْبِرُكَ عَنْ اَشْرَاطِهَا اِذَا وَلَدَتْ الْاَمَةُ رَبَّهَا وَاِذَا تَطَاوَلَ رُعَاةُ الْاِبِلِ الْبُهْمِ فِی الْبُنْيَانِ فِی خَمْسٍ لاَ يَعْلَمُهُنَّ اِلاَّ اللهُ ثُمَّ تَلاَ النَّبِیُّ ﷺ اِنَّ اللهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ ثُمَّ اَدْبَرَ فَقَالَ رُدُّوهُ فَلَمْ يَرَوْا شَيْئاً فَقَالَ هٰذَا جِبْرِيلُ جَاءَ يُعَلِّمُ النَّاسَ دِينَهُمْ.

"Bir gün Resulullah, insanların kendisini gördükleri bir yerde (Bir topluluk yanında) bulunuyordu. Ona yürüyerek bir adam geldi ve şöyle dedi:

-(Ey Allahın Resulü) İman nedir?

-İman, Allaha, meleklerine, Allahın huzuruna çıkacağına ve peygamberlerine inanmam ve âhirette dirileceğine iman etmendir.

-(Ey Allahın Resulü) İslam nedir?

-İslam, Allaha kulluk etmen, hiçbirşeyi ona ortak koşmaman, namazı kılman, farz olan zekâtı vermen ve Ramazan orucunu tutmandır.

-(Ey Allahın Resulü) İhsan nedir?

-İhsan,, senin, Allahı görüyormuşcasına ona kulluk etmendir. Sen onu görmesen de o seni görmektedir.

-(Ey Allahın Resulü) Kıyamet ne zaman kopacaktır?

-O hususta kendisine soru sorulan kimse soruyu sorandan daha fazla bilgiye sahip değildir. Fakat ben sana onun alametlerini anlatayım!

Cariyenin efendisini doğurması, deve çobanlarının bina yükseltmede yarışmaları kıyametin alametlerindendir. Kıyametin ne zaman kopacağı, ancak Allahın bilmiş olduğu şu beş şeyden biridir: Kıyametin ne zaman kopacağına dair bilgi ancak Allah katındadır. Yağmuru o indirir. Rahimlerde olanı o bilir. âyetini okudu. Sonra o adam ayrılıp gitti. Resulullah: "Onu bana getirin." buyurdu. İnsanlar onu Resulullaha getirmeye çalıştılar fakat kimseyi göremediler. Bunun üzerine Resulullah: "İşte o Cebraildir. İnsanlara dinlerini öğretmek için gelmişti." dedi. (4)

(4) Buhari, K.el-İmam, bab: 37

SECDE SURESİ

Secde Suresi, otuz âyettir. 16-20 âyetleri Medine'de diğerleri Mekke'de nâzil olmuştur.

Bu Sure-i Celile, Kur'an-ı Kerimin, âlemlerin rabbi olan Allah tarafından indirildiğini, onu, Hz. Muhammed (s.a.v.)in uydurmadığını, o kitabın, daha önce de kendilerine peygamberler gönderilerek uyarılmış olan insanları uyarması için peygamberimize gönderildiğini beyan ederek başlıyor.

Gökleri ve yeri ve aralarındakileri, Allahın, altı günde yarattığı ve sonra arşı hakimiyeti altına aldığı, ondan başka hiçbir şefaatçinin bulunmadığı ve bütün bunları düşünmek gerektiği beyan ediliyor.

Allahın, gökten yere inen emirlerle bütün işleri idare ettiği, onun, görüneni de görünmeyeni de bildiği, herşeyi en güzel şekilde yaratanın o olduğu, bütün bunlara rağmen insanların çok az düşündükleri ifade ediliyor.

İnsanların canlarını ölüm meleğinin alacağı, suçluların âhirette Allahın huzurunda başlarını eğerek, salih ameller işlemek için tekrar dünyaya gönderilmelerini isteyecekleri ifade ediliyor.

Allahın âyetlerine ancak, kendilerine o âyetler hatırlatıldığı zaman secdeye kapananların, büyüklük taslamadan rablerini hamd ile tesbih edenlerin, çok ibadet etmekten vücutları yataktan uzak kalanların, rablerine korku ve ümit ile dua edenlerin ve kendilerine verilen rızıklardan Allah yolunda infak edenlerin iman edecekleri beyan ediliyor.

İman eden kimse ile fâsık bir kimsenin bir olmayacağı, iman edip salih amel işleyenlerin, yaptıklarına karşılık kendilerine Me'va cennetlerinin verileceği, yoldan çıkanların barınaklarının ise ateş olduğu haber veriliyor.

Peygamberimize hitaben, Hz. Mu sa'ya Tevratın verildiği ve onun, İsrailoğullarına bir hidayet rehberi kılındığı haber veriliyor. Ve İsrailoğullarından sabredenlerin ve âyetlere kesinlikle iman edenlerin, iman ettikleri müddetçe, Al-

lahın, onları doğru yola sevkettiği beyan ediliyor.

Sure-i Celilenin sonunda, Peygamber efendimize, fetih gününde, kâfirlere, iman etmelerinin hiçbir fayda vermeyeceği, onlara hiç mühlet de verilmeyeceği, peygamber efendimizin de iman etmeyenlerden yüzçevirip sonucu beklemesi emrediliyor. Ve sure bu âyetlerle son buluyor.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقْرَأُ فِي الْفَجْرِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ الم تَنْزِيلُ وَهَلْ أَتَىٰ عَلَى الْإِنْسَانِ.

Ebu Hureyre (r.a.) Resulullah (s.a.v.)ın, Cuma günü sabah namazlarında Secde suresini ve insan (Dehr) suresini okuduğunu rivayet etmiştir. (1)

(1) Buhari, K.el-Cuma, bab: 10 / Müslim, K.el-Cuma, bab: 65-66, Hadis no: 880.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

الٓمٓ ﴿١﴾

1- Elif, Lâm, Mim.

Mukatta'a harfleri hakkında, Bakara Suresinin başında izahat verilmiştir.

تَنزِيلُ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٢﴾

2- Kendisinde şüphe olmayan bu kitabın indirilişi, âlemlerin rabbi olan Allah tarafındandır.

*Bu âyet-i kerimeye iki şekilde mana verilmiştir: Birinci şekli mealde verildiği gibidir. İkinci şekli ise şöyledir: "Muhammede indirilen bu kitabın, âlemlerin rabbi olan Allah tarafından indirildiğinde asla şüphe yoktur. Yani Kur'an-ı Kerim, kesin olarak Allah tarafından indirilmiştir. O ne bir şairin şiiri, ne bir kâhinin kafiyeli konuşması ne de Muammed'in uydurmasıdır.

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ ۚ بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أَتَاهُم مِّن نَّذِيرٍ مِّن قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٣﴾

3-Yoksa: "Onu Muhammed uydurdu mu?" diyorlar. Hayır o, senden önce kendilerine peygamber gönderilmiş bir milleti uyarman için, sana

rabbin tarafından indirilmiş bir gerçektir. Belki doğru yolu bulup hidayete ererler.

Yoksa, Allaha ortak koşan müşrikler: "Muhammed bunu kendi tarafından uydurup Allaha isnad ediyor mu? diyorlar. Hayır, bu onların iddia ettikleri gibi değildir. Bilakis Kur'an, rabbin tarafından sana gönderilmiş bir kitaptır. Böylece sen bu kitapla, senden önce kendilerine uyarıcı bir peygamber gelmiş olan Kureyşliler ve benzerlerini uyarmış olasın. Belki onlar hidayete kavuşmuş ve bu kitaba iman etmiş olurlar.

اَللّٰهُ الَّذِیْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَیْنَهُمَا فِیْ سِتَّةِ اَیَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰی
عَلَی الْعَرْشِ مَا لَكُمْ مِّنْ دُوْنِهٖ مِنْ وَّلِیٍّ وَّلَا شَفِیْعٍ اَفَلَا تَتَذَكَّرُوْنَ ۝

4- Gökleri, yeri ve aralarında bulunanları altı günde yaratan ve sonra arşı hakimiyeti altına alan Allahtır. Allahtan başka ne bir dostunuz ne de bir şefaatçiniz vardır. Hiç düşünmez misiniz?

Kendisine gerçekten kulluk edilecek olan ilah, gökleri ve yeri ve o ikisinin arasındakileri altı günde yaratan sonra bütün mahlukatı kuşatan, Arşa hükmeden, Allahtır. Sizin, bunları yapan Allahtan başka ne bir ilahınız, ne bir dostunuz ne de bir şefaatçınız vardır. O, size bir zarar vermek istediğinde kimse size arka çıkamaz. Sizi cezalandırmak istediğinde kimse sizin için aracı olamaz. O halde ona itaat ederek onu dost edinin. İşlerinizde ondan yardım dileyin. Zira hiçbir güç ona galip gelemez. Hiç, bunları düşünüp ibret almaz mısınız? Başka şeylere tapmayı bırakıp niçin yalnızca Allaha kulluk etmezsiniz?

یُدَبِّرُ الْاَمْرَ مِنَ السَّمَآءِ اِلَی الْاَرْضِ ثُمَّ یَعْرُجُ اِلَیْهِ فِیْ یَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهٗۤ
اَلْفَ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّوْنَ ۝

5- Gökten yeryüzüne, bütün işleri idare edip yürüten O'dur. Sonra o işlerin neticesi, sizin saydığınız yılınızla bin yıl eden bir günde ona yükselip

arzedilir.

*Müfessirler bu âyet-i kerimeyi çeşitli şekillerde izah etmişlerdir.

Mücahid, Katade, Dehhak ve İkrime'den nakledilen bir rivayette âyet şöyle izah edilmiştir: "Allahın emri gökten yere iner ve yerden de göğe çıkar. Bu, birgün içinde gerçekleşir. Bu bir günde, dünya günlerine göre bin yıllık bir mesafe alınır. Zira gökle yeryüzünün arasındaki mesafe beşyüz yıldır. Böylece Allahın emrinin, yeryüzüne gelip tekrar geri dönmesi, bin yıllık zamana eşittir. İşte dünya gününe göre bin yıl olan bu mesafe, tek bir günde alınır. Taberi bu izah tarzını tercih etmiştir.

Abdullah b. Abbas ve İkrime'den nakledilen diğer bir görüşe göre ise âyet şöyle izah edilmiştir: Allah, gökten emirlerini, melekleri vasıtasıyla yeryüzüne gönderir. Sonra melekler bir günde Allahın huzuruna dönerler. Bunların bu bir günde aldıkları mesafe, dünya günlerinin bin yılına eşittir. Zira yerle gök arasındaki mesafe bin yıllık bir mesafedir.

Mücahid'den nakledilen diğer bir görüşe göre ise âyetin manası şöyledir: Allah, göklerle yer arasında bulunan şeylerin bin yıllık işini, meleklerine bir günde emreder. Bin yıldan sonra tekrar bin yıllık işi bir günde emreder ve böylece devam eder. Nitekim başka bir âyeti kerimede şöyle buyuruluyor: "Onlar senden azabın hemen indirilmesini isterler. Allah, vaadinden asla caymaz. Şüphesiz rabbinin nezdindeki bir gün, sizin hesabınızdaki bin yıl gibidir." (2)

Abdullah b. Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşe göre ise âyetin manası şöyledir: "Allah, göklerle yer arasındaki işleri sevk ve idare eder. Sonra işler, Allahın göklerle yeri yarattığı altı günün bir günü kadar olan bir günde Allaha döner. Göklerle yerin yaratıldığı altı günden her birinin miktarı, dünya gününün bin yılına eşittir.

ذَٰلِكَ عَٰلِمُ ٱلْغَيْبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ ٱلْعَزِيزُ ٱلرَّحِيمُ ۝٦

6- İşte o, görülmeyeni de görüleni de bilendir. Herşeye galiptir ve çok merhametli olandır.

İşte bütün işleri sevk ve idare eden rabbin, gözle görülmeyen gaybı da bi-

(2) Hacc Suresi, âyet: 47.

lendir. Gözle görülenleri de. O, herşeye galiptir, kendisine ortak koşan ve peygamberlerini yalanlayanlardan intikam almada şiddetlidir. Sapıklığı bırakıp imana dönen ve salih amel işleyenlere karşı ise pek merhametlidir.

الَّذِيٓ أَحۡسَنَ كُلَّ شَيۡءٍ خَلَقَهُۥۖ وَبَدَأَ خَلۡقَ ٱلۡإِنسَٰنِ مِن طِينٖ ۝٧
ثُمَّ جَعَلَ نَسۡلَهُۥ مِن سُلَٰلَةٖ مِّن مَّآءٖ مَّهِينٖ ۝٨
ثُمَّ سَوَّىٰهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِن رُّوحِهِۦۖ وَجَعَلَ لَكُمُ ٱلسَّمۡعَ وَٱلۡأَبۡصَٰرَ
وَٱلۡأَفۡـِٔدَةَۚ قَلِيلٗا مَّا تَشۡكُرُونَ ۝٩

7-9- Herşeyi en güzel şekilde yaratan, insanı önce balçıktan var eden sonra insan soyunu adi bir suyun özünden yaratan sonra şekil verip düzelten, ona kendi ruhundan üfleyen, size kulaklar, gözler ve gönüller veren de O'dur. Ne de az şükredersiniz.

*Allah teala birinci âyette "Herşeyi en güzel şekilde yaratan" olduğunu zikretmektedir.

Abdullah b. Abbas'tan nakledilen bir görüşe göre bu ifadeden maksat, Allah tealanın, yarattığı herşeyi sapasağlam yaratmasıdır.

Katade ve Mücahid'den nakledilen diğer bir görüşe göre ise bu ifadeden maksat, Allahın yarattığı herşeye verdiği şeklin o şey için en güzel şekil olduğunu ifade etmektir.

Diğer bir görüşe göre ise bu ifadeden maksat, herşeye, yaratılışına göre davranma kabiliyetinin verildiğini beyan etmektir.

Âyet-i kerimede zikredilen "Adi su"dan maksat, menidir. İnsanın atası olan Âdem balçıktan yaratılmış ondan sonra insanlığın üremesi bu meni vasıtasıyla devam etmiştir.

وَقَالُوٓاْ أَءِذَا ضَلَلۡنَا فِي ٱلۡأَرۡضِ أَءِنَّا لَفِي خَلۡقٖ جَدِيدِۢۚ بَلۡ هُم بِلِقَآئِ رَبِّهِمۡ
كَٰفِرُونَ ۝١٠

10- "Biz, toprağa karışıp kayboldukten sonra mı biz mi yeniden yaratılacağız?" derler. Doğrusu onlar, rablerine kavuşmayı inkar ederler.

Allaha ortak koşan ve öldükten sonra dirilmeyi yalanlayanlar şöyle dediler: "Et ve kemiklerimiz çürüyüp toprak olduktan sonra mı? Bizler mi yeniden diriltilip ortaya çıkarılacağız? Doğrusu bu müşrikler, rablerinin huzuruna çıkmayı inkar ederler. Çünkü onlar, ağır bir hesap vereceklerinden ve şiddetli bir cezaya çarptırılacaklarından korkarlar.

قُلْ يَتَوَفَّىٰكُم مَّلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾

11- Ey Muhammed, sen onlara şöyle de: "Canınızı almaya vekil kılınan ölüm meleği canınızı alacak sonra da rabbinize döndürüleceksiniz.

Ey Muhammed, sen, Allaha ortak koşan ve öldükten sonra dirileceklerini kabul etmeyen o müşriklere de ki: "Sizin canınızı ölüm meleği alacaktır. O, sizin canınızı almaya vekil kılınmıştır. Sonra da hepinizi diriltilip rabbinizin huzuruna sevkedileceksiniz ve orada ona hesap vereceksiniz."

*Âyette geçen "Ölüm meleği"nin, "Azrail" isimli melek olduğu ve onun, canları alma işinde yardımcıları bulunduğu çeşitli rivayetlerde belirtilmiştir.

وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُوا رُءُوسِهِمْ عِندَ رَبِّهِمْ رَبَّنَا أَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا إِنَّا مُوقِنُونَ ﴿١٢﴾

12- Suçluların, rablerinin huzurunda başlarını eğerek: "Rabbimiz, gördük işittik. Bizi tekrar dünyaya gönder de salih ameller işleyelim. Artık kesin olarak iman ettik." dediklerini bir görsen.

Ey Muhammed, sen, "Bizler yeryüzünde çürüyüp kayboldukten sonra, bizler mi yeniden diriltileceğiz?" diyen o suçluların, rablerinin huzurunda başla-

rını nasıl eğdiklerini ve Allaha: "Rabbimiz, biz, dünyada yalanladığımız azabı gözümüzle gördük ve peygamberlerinin bize tebliğ ettiklerinin doğru olduklarını kulaklarımızla işittik. Sen bizi, tekrar dünyaya döndür de orada sana itaat ederek salih ameller işleyelim. Çünkü bizler, herşeyi kesin olarak öğrendik." diyerek yalvardıklarını bir görsen.

*Âyet-i kerimede, kâfirlerin, âhirette gerçekleri anlayınca, kendilerini savunacakları birşey bulamayacakları, tekrar dünyaya döndürülmeyi istemekten başka bir çareleri olmayacağı beyan ediliyor.

وَلَوْ شِئْنَا لَآتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدَىٰهَا وَلَٰكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّي لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ
مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١٣﴾

13- Eğer biz, dileseydik, mutlaka herkese hidayet verirdik. Fakat benden sadır olan "Cehennemi tamamen cinler ve insanlarla dolduracağım." sözü haktır.

Ey Muhammed, eğer biz dilemiş olsaydık kavminden, Allaha ortak koşan bu müşrikleri ve diğer kâfirleri Allaha iman etmeye muvafaak kılardık. Ancak benim şu sözüm mutlaka gerçekleşecektir: "Cehennemi bütün cin ve insanlarla dolduracağım."

فَذُوقُوا بِمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا إِنَّا نَسِينَاكُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ
الْخُلْدِ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

14- Cehenneme girenlere şöyle denir: "Bugününüzle karşılaşmayı unutmanızın cezasını tadın bakalım. Biz de sizi unuttuk. Yaptıklarınızın karşılığı olarak ebedi azabı tadın."

Cehenneme giren müşrik ve kâfirlere şöyle denir: "Dünyada iken bugünle karşılaşacağınızı unutmanızın cezası olarak Allahın azabını tadın. Biz de bugün sizi azapla başbaşa bırakıyoruz. Dünyada işlediğiniz günahlarınızdan dolayı ebedi olarak içinde kalacağınız azabı tadın."

إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ
وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿١٥﴾
تَتَجَافَىٰ جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ
يُنفِقُونَ ﴿١٦﴾

15-16- Bizim âyetlerimize ancak, kendilerine âyetlerimiz hatırlatıldığı zaman secdeye kapananlar, büyüklük taslamadan rablerini hamd ile tesbih edenler, çok ibadet etmekten vücutları yataklardan uzak kalanlar, rablerine korku ve ümitle dua edenler ve kendilerine verdiğimiz rızıklardan infak edenler iman eder.

Benim âyet ve delillerime ancak şu insanlar iman ederler ki, onlara âyetlerimiz hatırlatılıp öğüt verildiğinde rablerinin azameti karşısında secdeye kapanırlar. Rablerini överek tesbih ederler. Onlar, hakka karşı boyun eğmeye asla böbürlenmezler. Onlar, geceleyin çokça namaz kıldıklarından vücutları yataktan uzak kalır. Onlar, rablerinin azabından korkarak ve mükafaatını ümidederek ona yalvarırlar ve onlar, kendilerine verdiğimiz rızıklardan Allah yolunda harcarlar.

*Âyet-i kerimede, Allaha iman eden kulların, ibadet etmekten dolayı yataklardan uzak kaldıkları beyan edilmektedir. Bazı müfessirlere göre bu ibadetten maksat, akşam namazı ile yatsı namazı arasında yapılan nafile ibadetlerdir. Enes b. Mâlik ve Katade bu âyeti bu şekilde izah etmişlerdir. Bazılarına göre de bu âyet, akşam namazından sonra uyumayarak yatsı namazını beklemeyi kasdetmektedir.

Hasan-ı Basrî ve İbn-i Zeyd'e göre ise bu âyette zikredilen ibadetten maksat, geceleyin yapılan nafile ibadettir.

Dehhak ve İbn-i Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşe göre ise âyette zik-

redilen ibaetten maksat, Allahı devamlı olarak anmaktır. Onu anmak, namazda, namaz dışında, uykudan önce, uykudan sonra ve her zaman olabilir.

Taberi ise insanın yatağından uzak oluşunun ancak geceleyin meydana geleceğini bu itibarla âyette zikredilen ibadetten maksadın, geceleyin yapılan bir ibadet olduğunu söylemekte ve bu ibadetin, namaz kılma, Allahı anma ve benzeri ibadetleri kapsadığını, ayrıca gecenin başlangıcında başlayıp sonuna kadar yapılabilecek her türlü ibadeti de içine aldığını ifade etmektedir

Gece namazının fazileti hakkında çeşitli hadis-i şerifler rivayet edilmiştir. Bu hadislerden bazıları şunlardır:

Abdullah b. Mes'ud'dan, Resulullahın şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir:

عن ابن مسعود عن النبي ﷺ قال عجب ربنا عز وجل من رجلين رجل ثار عن وطائه ولحافه من بين أهله وحيه الى صلاته فيقول ربنا ايا ملائكتى انظروا الى عبدى ثار من فراشه ووطائه ومن بين حيه وأهله الى صلاته رغبة فيما عندى وشفقة مما عندى ورجل غز فى سبيل الله عز وجل فانهزموا فعلم ما عليه من الفرار وماله فى الرجوع فرجع حتى أهريق دمه رغبة فيما عندى وشفقة مما عندى فيقول الله عز وجل للملائكة انظروا الى عبدى رجع رغبة فيما عندى ورهبة مما عندى حتى أهريق دمه.

"Aziz ve Celil olan rabbimiz şu iki adama hayret etmektedir. (Onları takdir etmektedir) Bunlardan biri, yatak ve yorganından sıçrayıp kalkar ailesi ve sevdiklerinden ayrılarak namaz kılar. Rabbimiz şöyle der: "Ey Meleklerim, benim kuluma bakın. O, benim nezdimdeki sevabı isteyerek ve azabımdan çekinerek yatağından ve yerinden sıçrayıp kalktı. Sevdiğinden ve ailesinden ayrılıp namaza durdu. Diğer bir kişi de Aziz ve Celil olan Allah yolunda cihad etti. Onlar mağlup oldular. Bu kişi ise savaştan kaçmanın kendi aleyhine neler getireceğini, savaşa devam etmesinin ise kendisine neler kazandıracağını anladı. Nezdimdeki sevabı isteyerek ve azabımdan çekinerek dönüp kanı akıncaya kadar savaştı. İşte o zaman, aziz ve Celil olan Allah, meleklerine şöyle der: "Benim

kuluma bakın. Nezdimdeki sevabı isteyerek ve azabımdan çekinerek tekrar cihad etmeye döndü ve kanı akıtılıncaya kadar savaştı." (3)

Muaz b. Cebel diyor ki:

عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ قَالَ: كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي سَفَرٍ، فَأَصْبَحْتُ يَوْماً قَرِيباً مِنْهُ وَنَحْنُ نَسِيرُ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ أَخْبِرْنِي بِعَمَلٍ يُدْخِلُنِي الْجَنَّةَ وَيُبَاعِدُنِي مِنَ النَّارِ، قَالَ: لَقَدْ سَأَلْتَنِي عَنْ عَظِيمٍ، وَإِنَّهُ لَيَسِيرٌ عَلَىٰ مَنْ يَسَّرَهُ اللهُ عَلَيْهِ، تَعْبُدُ اللهَ وَلَا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئاً، وَتُقِيمُ الصَّلَاةَ وَتُؤْتِي الزَّكَاةَ، وَتَصُومُ رَمَضَانَ وَتَحُجُّ الْبَيْتَ. ثُمَّ قَالَ: أَلَا أَدُلُّكَ عَلَىٰ أَبْوَابِ الْخَيْرِ: الصَّوْمُ جُنَّةٌ، وَالصَّدَقَةُ تُطْفِيءُ الْخَطِيئَةَ كَمَا يُطْفِيءُ الْمَاءُ النَّارَ، وَصَلَاةُ الرَّجُلِ مِنْ جَوْفِ اللَّيْلِ قَالَ: ثُمَّ تَلَا (تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ) حَتَّى بَلَغَ (يَعْمَلُونَ) أَلَا أُخْبِرُكَ بِرَأْسِ الْأَمْرِ كُلِّهِ وَعَمُودِهِ، وَذِرْوَةِ سَنَامِهِ؟ قُلْتُ: بَلَىٰ يَا. ثُمَّ قَالَ رَسُولَ اللهِ، قَالَ رَأْسُ الْأَمْرِ الْإِسْلَامُ، وَعَمُودُهُ الصَّلَاةُ، وَذِرْوَةُ سَنَامِهِ الْجِهَادُ، ثُمَّ قَالَ: أَلَا أَخْبِرُكَ بِمَلَاكِ ذَلِكَ كُلِّهِ؟ قُلْتُ: بَلَىٰ يَا نَبِيَّ اللهِ، فَأَخَذَ بِلِسَانِهِ: كُفَّ عَلَيْكَ هَذَا، فَقُلْتُ: يَا نَبِيَّ اللهِ، وَإِنَّا لَمُؤَاخَذُونَ بِمَا نَتَكَلَّمُ بِهِ؟ فَقَالَ: ثَكِلَتْكَ أُمُّكَ يَا مُعَاذُ، وَهَلْ يَكُبُّ النَّاسَ فِي النَّارِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ أَوْ عَلَىٰ مَنَاخِرِهِمْ إِلَّا حَصَائِدُ أَلْسِنَتِهِمْ.

"Ben, Resulullah ile beraber bir seferde bulunuyordum. Birgün ona çok yakın idim. Birlikte yürüyorduk. Dedim ki: "Ey Allahın Resulü, sen bana, beni

(3) Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.1, S.416

cennete koyacak ve cehennem ateşinden uzaklaştıracak bir amel bildir." Resulullah buyurdu ki: "Sen bana, büyük bir şey sordun. Fakat o, Allahın kolaylaştırdığı kimseye pek kolaydır. Sen, Allaha kulluk et. Hiçbirşeyi ona ortak koşma. Namazı kıl, zekatı ver, Ramazan orucunu tut ve Hac yap." Sonra Resulullah şöyle buyurdu: "Sana hayırın kapılarını göstereyim mi? Oruç bir kalkandır. Sadaka, suyun ateşi söndürdüğü gibi hataları söndürür. Bir de kişinin, gecenin yarısında namaz kılması." Sonra Resulullah: "Bizim âyetlerimize, çok ibadet etmekten vücutları yataktan uzak kalanlar, rablerine korku ve ümitle dua edenler ve kendilerine verdiğimiz rızıklardan infak edenler iman eder." "Hiçbir kimse onlar için dünyada yaptıklarının karşılığı olarak, saklanmış, memnun edici nimetlerin ne olduğunu bilemez." âyetlerini okudu. Daha sonra şöyle buyurdu: "Ben sana, bütün işlerin başını, direğini ve zirvesini bildireyim mi?" "Evet,ya Resulullah." dedim. O, şöyle buyurdu: "İşin başı İslam, direği namaz, zirvesi ise cihattır." Sonra şöyle dedi: "Ben sana, bütün bunları kazandıracak vasıtayı bildireyim mi?" "Evet ya Resulullah." dedim. Bunun üzerine Resulullah dilini tuttu ve "İşte buna sahip ol." dedi. Dedim ki: "Ey Allahın Resulü, bizler, konuştuklarımızdan hesaba çekilecek miyiz? Resulullah: "Ey Muaz, ey annesi kaybedesi, insanları yüzleri veya burunları üzerine ataşe ataçak şey, dillerinin kazandığından başka nedir?" dedi. (4)

فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٧﴾

17- Hiçbir kimse, onlar için, dünyada yaptıklarının karşılığı olarak saklanmış sevindirici şeylerin ne olduğunu bilemez.

*Peygamber efendimiz (s.a.v.) bir hadis-i şerifinde cennet nimetlerini tasvir ederek şöyle buyurmuştur:

عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَىٰ أَعْدَدْتُ لِعِبَادِيَ الصَّالِحِينَ مَالَا عَيْنٌ رَأَتْ وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ وَلَا خَطَرَ عَلَىٰ قَلْبِ بَشَرٍ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ اقْرَؤُوا إِنْ شِئْتُمْ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَا أُخْفِيَ لَهُم مِن قُرَّةِ أَعْيُنٍ .

(4) Tirmizî, K.el-İman, bab: 8, Hadis no: 2616 / İbn-i Mâce, K.el-Fiten bab: 12, Hadis no: 3973 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.5, S.251

"Allah tebareke ve teala dedi ki: "Ben, salih kullarım için öyle şeyler hazırlamışımdır ki, onları ne bir göz görmüş ne de bir kulak işitmiştir. Onlar, bir beşerin kalbine de doğmamıştır." Ebu Hureyre dedi ki: Dilerseniz, "Hiçbir kimse onlar için dünyada yaptıklarının karşılığı olarak saklanmış sevindirici şeylerin ne olduğunu bilemez." âyetini okuyun. (5)

أَفَمَن كَانَ مُؤْمِنًا كَمَن كَانَ فَاسِقًا ۚ لَّا يَسْتَوُونَ ﴿١٨﴾

18- Hiç, iman eden kimse, fâsık gibi olur mu? Elbette eşit olamazlar.

Hiç, Allaha iman eden, onun vaadini ve tehdidini tasdik eden, emir ve yasaklarına uyan mümin kul, Allahın vaadettiği şeyleri yalanlayan, emir ve yasaklarına karşı çıkan kâfir bir kul gibi olabilir mi? Elbette ki bunlar, Allah katında eşit değillerdir.

*Ata b. Yesar ve Süddî, bu âyet-i kerimenin, Ali b. Ebi Talib ise fâsık bir kimse olan Velid b. Ukbe hakkında nâzil olduğunu sölemişlerdir. Velid b. Ukbe Hz. Ali ile tartışmış ve ona şöyle demiştir: "Benim sözüm senden daha geçerli, kılıcım seninkinden daha keskin, orduları püskürtmem senden daha fazladır." Hz. Ali ise: "Kes sesini sen bir fâsıksın." demiş ve işte bunun üzerine bu âyet nâzil olmuştur.

أَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ جَنَّاتُ الْمَأْوَىٰ نُزُلًا بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾

وَأَمَّا الَّذِينَ فَسَقُوا فَمَأْوَاهُمُ النَّارُ ۖ كُلَّمَا أَرَادُوا أَن يَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا فِيهَا وَقِيلَ لَهُمْ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّذِي كُنتُم بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿٢٠﴾

(5) Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure:32, bab: 1 / Müslim, K.el-Cenne bab: 2, Hadis no: 2824.

19- İman edip salih ameller işleyenler için, yaptıklarına karşılık konak olarak Me'va cennetleri vardır.

20- Fâsık olanların barınakları ise ateştir. Onlar ne zaman oradan çıkmaya yeltenseler, her defasında geriye çevirilirler. Onlara: "Dünyada yalanlayıp durduğunuz ateşin azabını tadın." denir.

*Allah teala bu âyetlerde, müminlerle kafirlerin başlarına gelecek âkıbetleri karşılaştırarak zikretmekte, müminlerin cennetlerde konaklayacaklarını, kâfirlerin ise bir daha içinden çıkamayacakları cehennem ateşine sevdekileceklerini bildirmektedir. Âhirette kâfirler kınanarak onlara: "Dünyadayken yalanlayıp durduğunuz ateşin azabını tadın." denecektir.

وَلَنُذِيقَنَّهُم مِّنَ الْعَذَابِ الْأَدْنَىٰ دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢١﴾

21- Biz, (inkardan) vazgeçip tevbe etsinler diye (âhiretteki) o büyük azaptan önce, mutlaka onlara (dünyadaki) yakın azabı tattıracağız.

*Âyet-i kerimede zikredilen "Yakın azap"tan maksadın ne olduğu hakkında çeşitli rivayetler zikredilmiştir.

Abdullah b. Abbas, Übey b. Kâ'b, Ebul Aliye, Dehhak, Hasan-ı Basrî ve İbrahim en-Nehaî'den nakledilen bir görüşe göre buradaki "Yakın aazap"tan maksat, kulun, dünyada iken canına ve malına gelen âfet ve felaketlerdir. Allah, kulunu öldürmeden önce onun başına çeşitli felaket getirir ki tevbe edip Allaha yönelsin. Şayet bunu yapmazsa âhiretteki büyük azabı hak eder.

İkrime'nin, Abdullah b. Abbas'tan naklettiği diğer bir görüşe göre ise âyette zikredilen "Yakın azap"tan maksat, dünyada verilen dini cezalardır. Bu cezalara maruz kalanlar tevbe ederlerse âhiretteki büyük cezalardan kurtulmuş olabilirler.

Abdullah b. Mes'ud, Hasan b. Ali, Mücahid ve Übey b. Kâ'b'dan nakledilen diğer bir görüşe göre ise, âyette zikredilen "Yakın azap"tan maksat, Bedir savaşında olduğu gibi, kâfirlerin öldürülmeleridir.

İbrahim en-Nehai'den nakledilen bir görüşe göre ise âyette zikredilen "Yakın azap"tan maksat, kıtlık yıllarıdır. Mücahid'den nakledilen diğer bir görüşe göre ise "Yakın azap"tan maksat, dünyada görülen açlık, felaketler, öldürülme gibi her türlü cezalardır. Âyette zikredilen "Büyük azap"tan maksat ise, âhiret azabıdır.

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَا إِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ مُنْتَقِمُونَ ﴿٢٢﴾

22- Kendisine rabbinin âyetleri hatırlatıldıktan sonra, onlardan yüz çevirenlerden daha zalim kim olabilir? Şüphesiz ki biz, suçlulardan intikam alacağız.

Kendisine Allahın öğütleri, kitabının âyetleri ve peygamberleri hatırlatıldıktan sonra bütün bunlardan yüz çevirip herhangi bir öğüt almayan kişiden daha zalim kim olabilir? Şüphesiz ki bizler, suç işleyen mücrimleri, layık oldukları şekilde cezalandıracağız. Onların yaptıkları asla yanlarına kalmayacaktır.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَلَا تَكُنْ فِي مِرْيَةٍ مِنْ لِقَائِهِ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿٢٣﴾

23- Şüphesiz biz, Musa'ya Tevratı vermiştik. Ey Muhammed, sakın Musa'nın Tevrata kavuşması hususunda şüpheye düşme. Biz onu, İsrailoğullarına bir hidayet rehberi kılmıştık.

*Bu âyet-i kerime şu şekillerde izah edilmiştir: "Şüphesiz ki biz Musa'ya Tevratı verdik. Ey Muhammed, senin, Mirac gecesinde Musa ile görüşeceğinden veya görüştüğünden şüphe etme. Kıyamet gününde onu göreceğinden şüphe etme. Biz Tevratı veya Musa'yı İsrailoğulları için doğru yolu gösteren bir rehber kıldık."

"Şüphesiz ki biz Musa'ya Tevratı verdik. Musa'nın, Tevratı gönül hoşluğuyla alıp kabullendiğinden şüphe etme."

"Şüphesiz ki biz Musa'ya Tevratı verdik. Musa'nın, rabbinin huzuruna çıkacağından şüphe etme."

وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ ﴿٢٤﴾

24- Biz, israiloğullarından, sabrettikleri ve âyetlerimize kesinlikle iman ettikleri müddetçe, emrimizle insanları doğru yola sevkeden önderler kılmıştık.

*Âyet-i kerimede, İsrailoğullarından, insanları, Allahın emriyle doğru yola sevkeden önderler yaratıldığı zikrediliyor. Buna sebep olarak da o önderlerin çeşitli çile ve aldatıcı şeyler karşısında sabırlı olmaları ve Allahın âyetlerine kesin bir şekilde iman ettikleri zikrediliyor.

Evet, önder olacak kimsenin, sabırlı, kararlı ve davasına kesinlikle iman etmiş bir kişi olması gereklidir.

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٢٥﴾

25- Şüphesiz, ihtilafa düştükleri hususlarda kıyamet günü aralarında sadece rabbin hükmedecektir.

Ey Muhammed, şüphesiz ki rabbin, yaratılanların, dünyadayken ihtilaf ettikleri hususlar hakkında kıyamet gününde hükmünü verecek, haklıyı haksızdan ayırdedecektir. Haklıları cennete haksızları ise cehenneme sevkedecektir.

أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا مِن قَبْلِهِم مِّنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِنِهِمْ

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ أَفَلَا يَسْمَعُونَ ﴿٢٦﴾

26- Kendilerinden önce, şimdi yurtlarında dolaştıkları nice nesilleri helak etmiş olmamız, onları hidayete getirmiyor mu? Şüphesiz bunda birçok ibretler vardır. Hiç işitmezler mi?

Peygamberleri yalanlayan bu insanlar, kendilerinden önce yaşayan ve helak ettiğimiz ümmetleri görmezler mi? Halbuki bunlar da onların yaşadıkları yerlerde yaşamaktadırlar. Şüphesiz ki helak ettiğimiz bu ümmetlerde birçok öğüt ve ibretler vardır. Onlar, Allahın öğütlerini hiç dinlemezler mi?

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَسُوقُ الْمَاءَ إِلَى الْأَرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا تَأْكُلُ مِنْهُ
أَنْعَامُهُمْ وَأَنْفُسُهُمْ أَفَلَا يُبْصِرُونَ ﴿٢٧﴾

27- Kuru toprağı sulayıp onunla hayvanlarının ve kendilerinin yedikleri bitkileri çıkardığımızı görmezler mi? Hâlâ basiretleri kapalı mı?

*Allah teala bu âyet-i kerimede, yağmurlar ve tatlı sularla, kurumuş arazileri nasıl suladığını ve bu yolla insanların ve hayvanların yiyeceklerini meydana getirdiğini beyan ediyor. Basiretsiz insanların bundan ibret almalarını emrediyor.

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْفَتْحُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٨﴾

28- Onlar: "Eğer doğru söylüyorsanız bu fetih ne zamandır?" derler.

*Âyet-i kerimede zikredilen "Fetih"ten maksat Katade'ye göre, Allahın, mümin kullarıyla kâfir kulları arasında hüküm vereceği gündür. Zira bu günde müminler mükafaatlandırılacak kâfirler de cezalandırılacaklardır. Böylece müminler muzaffer olacaklardır.

Bazı müfessirler buradaki feth'i, Mekke'nin fethi olarak tefsir etmişler fakat Taberi bundan sonra gelen âyeti gözönüne alarak bu görüşe katılmamıştır.

قُلْ يَوْمَ الْفَتْحِ لَا يَنفَعُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِيمَانُهُمْ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ ﴿٢٩﴾

29- Ey Muhammed, sen onlara şöyle de: "Fetih günü kâfirlere, iman etmeleri hiçbir fayda sağlamayacaktır. Onlara mühlet de verilmeyecektir."

Ey Muhammed, de ki: "Allahın, bizimle sizin aranızı hükmüyle ayıracağı

fetih günü gelince ve kâfirler Allahın azabını bizzat gözleriyle görünce artık onların imanları kendilerine fayda vermeyecek, onlara mühlet de verilmeyecektir. Âyette zikredilen fetih gününden maksat, kıyamet günüdür.

فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَانْتَظِرْ إِنَّهُمْ مُنْتَظِرُونَ ﴿٣٠﴾

30- Ey Muhammed, sen onlardan yüz çevir de bekle. Onlar da bekliyorlar.

Ey Muhammed, sen, Allahın azabının acele gelmesini isteyen bu müşriklerden yüzçevir. Tebliğine devam et. Allahın onlara ne yapacağını bekle. Onlar da senin vaadettiğin azabı ve kıyametin geleceğini beklemektedirler.

AHZAB SURESİ

Ahzab Suresi yetmiş üç âyettir. Medine'de nâzil olmuştur.

Bu mübarek surede, savaştan, aile hukukundan, soyal münasebetlerden ve daha birçok hususlardan bahsedilmekte, meseleler hakkında hükümler konulmakta ve insan hayatı için lüzumlu olan birçok kaideler vazedilmektedir.

Sure-i Celile öncelikle bazı ilahi gerçekleri beyan edip biz müminlerin dikkatini çekiyor.

Sure-i celilede, Zıhar yapmanın hükmü, evlat edinmenin caiz olmadığı, Peygamber efendimizin hanımlarının müminlerin annelerinin sayıldığı, mirasçı olmaya kimlerin daha layık oldukları beyan ediliyor. Bundan sonra Hendek harbinin cereyanı anlatılıyor.

Bu savaş, Hicretin beşinci yılında meydana gelmiştir. Düşman gelip Medine'yi muhasara etmiş, müminler de şehrin etrafına Hende kazarak müdafaya geçmişlerdi. Müminlerin içinde bulunan münafık ve bozguncular, gelen düşman ordusu karşısında müminlerin maneviyatını bozmaya çalışmışlar ve bu hususta çok uğraşmışlardır. Fakat sonunda Allah teala müminlere yardım etmiş, müdafa hatlarını aşamayan düşman, dehşetle esen soğuk bir rüzgarın tesiriyle dağılıp gitmiş ve mağlup olmuştur. İşte Sure-i Celile "Ahzab" adını buradan almıştır.

Sure-i Celilede bundan sonra Peygamber efendimizin hanımlarına hitab ediliyor ve onların diğer kadınlar gibi olmadıkları, cahiliye kadınları gibi açılıp saçılmamaaları, namazı kılıp, zekatı verip Allaha ve peygamberine itaat etmeleri emrediliyor.

Peygamber efendimizin, evlatlığı Zeyd'den boşanan Hz. Zeyneb'le evlendiği beyan ediliyor. Böylece evlatlık ilişkinsinin şer'î bir hükmünün bulunmadığı, evlat edinilen kimselerin boşadıkları hanımlarla evlat edenlerin evlenebilecekleri hükme bağlanıyor.

Nikah akdedildikten sonra kendilerine dokunulmadan boşanan kadınların iddet bekleme mecburiyetlerinin bulunmadığı beyan ediliyor. Ve evlenmekte, Peygamber (s.a.v.)in, diğer müminlere göre bazı ayrıcalıkları bulunduğu açıklanıyor.

Mümin kadınların kimlere mahrem oldukları, dolayısıyla hangi erkeklere görünüp hangilerine görünemeyecekleri beyan ediliyor.

Peygamber (s.a.v.)in hanımları, kızları ve diğer bütün mümin kadınların, evlerinden dışarı çıktıklarında, çarşaf vb. dış örtülerini üzerlerine almaları emrediliyor.

Peygamberimize kıyametin ne zaman kopacağının sorulduğu beyan ediliyor ve bunu, Allahtan başka hiçbir kimsenin bilemeyeceği haber veriliyor.

Emanetin, göklere, yere ve dağlara teklif edildiği fakat onların bunu kabul etmedikleri, insanın ise bu emaneti kabul ettiği çünkü insanın çok zulumkâr ve çok cahil olduğu, yani aldığı bu emanetin ve yükün ona ne gibi mükellefiyetler getireceğini düşünmeden bu ağır yükü kabullendiği beyan ediliyor ve bunun neticesinde de münafık ve müşriklerin cezalandırılacakları, Allahın, tevbe edenleri ise affedeceği beyan edilerek Sure-i Celile sona eriyor.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللَّهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ ۗ إِنَّ اللَّهَ
كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١﴾
وَاتَّبِعْ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿٢﴾
وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ۚ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴿٣﴾

1- Ey Peygamber, Allahtan kork. Kâfirlere ve münafıklara uyma. Şüphesiz Allah, herşeyi çok iyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

2- Sen, sadece rabbinden sana vahyolunana uy. Muhakkak ki Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.

3- Allaha tevekkül et. Vekil olarak Allah yeter.

Ey Peygamber, Allaha itaat ederek, farz kıldığı emirleri yerine getirerek, haram kıldığı şeylerden kaçınarak Allahtan kork. Sana "Müminlerin zayıflarını yanından kov." diyen kâfirlere ve görünüşte sana öğüt verir gibi görünen münafıklara itaat etme. Onların görüşlerini alma. Zira onlar senin düşmanlarındır. Allah onların içlerinde gizlediklerini ve açıktan söyledikleri sözleriyle neyi kasdettiklerini çok iyi bilendir. Senin ve sahabilerinin ve bütün yarattıklarının işlerini sevk ve idare etmekte hüküm ve hikmet sahibidir. Sen, rabbinden sana indirilen vahiy ile,, Kur'anın âyetleriyle amel et. Şüphesiz ki Allah, senin ve sahabilerinin ne ile amel ettiğinizden haberdardır. O size, amellerinizin karşılığını verecektir. Ey Muhammed, işini Allaha havale et ve ona güven. Allah, vekil olarak sana yeter. O seni korur.

مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِّن قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ ۚ وَمَا جَعَلَ أَزْوَاجَكُمُ اللَّائِي
تُظَاهِرُونَ مِنْهُنَّ أُمَّهَاتِكُمْ ۖ وَمَا جَعَلَ أَدْعِيَاءَكُمْ أَبْنَاءَكُمْ ۚ
ذَٰلِكُمْ قَوْلُكُم بِأَفْوَاهِكُمْ ۖ وَاللَّهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ ﴿٤﴾

4- Allah, bir adamın göğsünde iki kalb yaratmadı. Allah (sen bana anamın sırtı gibisin) diyerek "Zıhar" yaptığınız karılarınızı analarınız kılmadı. Evlatlarınızı da (öz) oğullarınız yapmadı. Bunlar sizin ağzınıza gelen (boş) sözlerinizdir. Allah "Hakkı" söyler. Doğru yolu o gösterir.

*Âyet-i Kerimede "Allah, bir adamın göğsünde iki kalb yaratmadı." buyuruluyor. Bu ifadeden neyin kasdedildiği hususunda çeşitli izahlar yapılmıştır.

Bazı müfessirlere göre bu ifadeden maksat, Allah tealanın, Resulullahı iki kalbli olarak vasıflandıran münafıkları yalanlamasıdır. Bu hususta Ebu Zabyan diyor ki:

أَخْبَرَنَا قَابُوسُ بْنُ أَبِي ظَبْيَانَ أَنَّ أَبَاهُ حَدَّثَهُ قَالَ: قُلْنَا لِابْنِ عَبَّاسٍ أَرَأَيْتَ قَوْلَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ (مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ) مَا عَنَى بِذَلِكَ؟ قَالَ: قَامَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ يَوْمًا يُصَلِّي فَخَطَرَ خَطْرَةً فَقَالَ الْمُنَافِقُونَ الَّذِينَ يُصَلُّونَ مَعَهُ، أَلَا تَرَى أَنَّ لَهُ قَلْبَيْنِ قَلْبًا مَعَكُمْ وَقَلْبًا مَعَهُمْ فَأَنْزَلَ اللَّهُ (مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ).

"Biz, Abdullah b. Abbas'tan "Allah teala bu sözüyle neyi kasdetti?" diye sorduk. O, şöyle dedi: "Birgün Resulullah kalkıp namaz kılmaya başladı. Bu sırada olduğu yerde bir harekette bulundu. Bunun üzerine onunla beraber namaz kılan münafıklar: "Görmüyor musunuz bunun iki kalbi var. Bir kalbi sizinle beraber bir kalbi de diğerleriyle beraber." Ve işte bunun üzerine Allah teala bu âyeti indirdi. (1)

Bazılarına göre ise bu ifadeden maksat, Kureyş'ten, iki kalbli olduğu iddia edilen bir adamın böyle olmadığını bildirmektir.

Abdullah b. Abbas'tan nakledilen diğer bir rivayette deniyor ki: "Kureyş kabilesinde bir adam vardı. Bu adam akıllı bir kimseydi. Bu sebeple onun iki kalbinin bulunduğu ve bunların herbiriyle özel şeyler idrak ettiği iddia ediliyordu. İşte bu âyet nâzil oldu ve bu iddiayı reddetti.

Mücahid, Katade, Hasan-ı Basrî ve İkrime bu âyeti bu şekilde izah etmişlerdir: Taberi de bu görüşü tercih etmektedir.

Başka bir izah şekline göre ise bu ifadeden maksat, Resulullahın yanında büyüyen Zeyd b. Hârise'nin onun oğlu olmadığını açıklamaktır. Âyet-i Kerime olayı bir misalle açıklamaktadır. Yani, bir kişinin göğüs boşluğunda iki kalb olmadığı gibi bir kimsenin besleyip büyüttüğü çocuk da onun asıl evladı sayılamaz. Bu görüş, Zührî'den rivayet edilmektedir.

Âyet-i kerimede: "Allah, (Sen bana anamın sırtı gibisin) diyerek zıhar yaptığınız karılarınızı analarınız kılmadı." buyuruluyor. Bu ifade cahiliye dönemindeki bir adete işaret etmekte ve onun yasaklandığını beyan etmektedir. "Zıhar yapma" denen bu adet şöyle oluyordu:

ZIHAR: Bir kişinin, hanımına, "Sen benim için anamın sırtı gibisin." demesidir. Yani, anam bana nasıl haram ise sen de bana öyle haramsın." demektir.

Âyet-i kerimede, bu sözün, ağızlarda gelişigüzel söylenen bir söz olduğunu bu sözü söyleyen bir kimseye, hanımının, annesi gibi olmayacağı beyan ediliyor. Ancak bunu söyleyene, ceza olarak keffaret ödemesi ve böylece insanların bu çeşit sözleri söylemekten men edildikleri beyan ediliyor.

(1) Tirmizî, K. Tefsir el-Kur'an, Sure 33, bab: 1, Hadis no: 3199 Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.1 S.268.

Âyette: "Allah, evlatlıklarınızı da öz oğullarınız yapmadı." buyuruluyor. Âyet-i kerimenin bu bölümü, islamdan önce insanların uyguladıkları "Evlatlık" müessesesini ortadan kaldırmaktadır. Bu cahiliye adetine göre kişi, başkasının çocuğunu alıp evlat edinirdi ve evlat edindiği çocuk o adamın öz evladı gibi kabul edilirdi. Evlat edinen kişi, evlatlığı ile evlenemezdi. Birbirlerine mirasçı olurlardı ve bunlar, birbirlerinin mahremi kabul edilirdi. İşte âyet-i kerime bu adeti kaldırmakta, evlatlığın, öz evlat olmadığını bildirmektedir.

Peygamber efendimizin yanında büyüyen Zeyd b. Hârise de Peygamberimize nisbet ediliyor ve kendisine "Muhammed'in oğlu." deniyordu. Bu âyet nâzil olduktan sonra artık böyle söylenmesi yasaklandı. Daha sonra da izah edileceği gibi Resulullah (s.a.v.) Zeyd b. Hârise'nin boşadığı Zeyneb Bint-i Cahş ile, Allah tealanın bu hususdaki emri gereği olarak evlendi. Böylece tatbiki olarak, evlatlığın, bir insanın öz evladı gibi olmayacağını gösterdi.

ٱدْعُوهُمْ لِآبَآئِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِندَ ٱللَّهِ ۚ فَإِن لَّمْ تَعْلَمُوٓا۟ ءَابَآءَهُمْ فَإِخْوَٰنُكُمْ
فِى ٱلدِّينِ وَمَوَٰلِيكُمْ ۚ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَآ أَخْطَأْتُم بِهِۦ وَلَٰكِن مَّا تَعَمَّدَتْ
قُلُوبُكُمْ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ۝٥

5- Evlatlıkları babalarının adıyla çağırın. Bu, Allah nezdinde daha adaletlidir. Eğer babalarını bilmiyorsanız, onlar sizin din kardeşleriniz ve dostlarınızdır. Yanlışlıkla babalarından başka birinin adıyla çağırmanız halinde size bir günah yoktur. Fakat bunu kasden yaparsanız günaha girersiniz. Allah, çok affedicidir, çok merhametlidir.

*Abdullah b. Ömer (r.anhüma) diyor ki:

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ زَيْدَ بْنَ حَارِثَةَ مَوْلَىٰ رَسُولِ اللهِ

ﷺ مَا كُنَّا نَدْعُوهُ اِلاَّ زَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ حَتَّى نَزَلَ الْقُرْآنُ اُدْعُوهُمْ لآبَائِهِمْ هُوَ اَقْسَطُ عِنْدَ اللهِ .

"Bu âyet-i kerime ininceye kadar biz, Resulullahın azadlı kölesi Zeyd b. Hârise'ye: "Muhammed'in oğlu Zeyd" diyorduk.(2)

Bu rivayetten de anlaşıldığı gibi, evlatlıklar, kendilerini büyütenlere "baba" diyemezler. Bu kimseler, kendilerini büyütenlerin oğludur denemez.

اَلنَّبِيُّ اَوْلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ اَنْفُسِهِمْ وَاَزْوَاجُهُ اُمَّهَاتُهُمْ وَاُولُوا الاَرْحَامِ بَعْضُهُمْ اَوْلَى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ اِلاَّ اَنْ تَفْعَلُوا اِلَى اَوْلِيَائِكُمْ مَعْرُوفاً كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُوراً ۝٦

6- Peygâmber, müminlere kendi öz nefislerinden daha üstündür. Peygamberin hanımları da müminlerin anneleridir. Allahın kitabında akraba olanlar (miras hususunda) birbirlerine, müminler ve muhacirlerden daha yakındırlar. Ancak dostlarınıza yapacağınız bir iyilik, bunun dışındadı. Bu hüküm kitapta yazılıdır.

*Bu âyet-i kerimede çeşitli hükümler zikredilmiştir. Bunları şöyle sıralamak mümkündür:

"Peygamber müminlere kendi az nefislerinden daha üstündürler. Yani Resulullah, sevilmede ve sözünün dinlenmesinde kişiye bizzat kendisinden daha üstündür. Kişi Resulullahı kendisinden daha fazla sevmedikçe hakkıyla iman etmiş olamaz."

"Peygamber efendimiz (.s.a.v.) bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmuştur:

قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لاَ يُؤْمِنُ اَحَدُكُمْ حَتَّى اَكُونَ اَحَبَّ اِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَلَدِهِ وَالنَّاسِ اَجْمَعِينَ .

(2) Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 33, bab: 2

"Ben sizden birinize, babasından, çocuğundan ve bütün insanlardan daha sevgili olmadıkça o kimse iman etmiş olamaz." (3)

Diğer bir hadis-i şerifte de şöyle buyurulmuştur:

عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ مَا مِنْ مُؤْمِنٍ إِلاَّ وَأَنَا أَوْلَى النَّاسِ بِهِ فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ اقْرَؤُا إِنْ شِئْتُمْ النَّبِيُّ أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ فَأَيُّمَا مُؤْمِنٍ تَرَكَ مَالاً فَلْيَرِثْهُ عَصَبَتُهُ مَنْ كَانُوا فَإِنْ تَرَكَ دَيْنًا أَوْ ضَيَاعًا فَلْيَأْتِنِي وَأَنَا مَوْلاَهُ .

"Hiçbir mümin yoktur ki ben onun için dünya ve âhirette diğer insanlardan daha üstün olmayayım. Dilerseniz "Peygamber, müminlere kendi öz nefislerinden daha üstündür." âyetini okuyun. O halde hangi mümin ölür de geride mal bırakırsa o malı, mirasçıları kim ise onlar alsın. Şayet geriye borç veya zayi olacak birşey bırakırsa bana başvurulsun. Zira ben o kişinin velisiyimdir." (4)

Âyette zikredilen diğer bir hüküm ise: "Allahın kitabında akraba olanlar (Miras hususunda) birbirlerine, müminlerden ve muhacirlerden daha yakındırlar." hükmüdür.

Bu hüküm gelmeden önce müminler, aralarında anlaşma yaparak veya birbirlerini kardeş ilan ederek, aralarında akrabalık bağı bulunmasa da birbirlerine mirasçı oluyorlardı. Resulullah, muhacirlerle Ensar'ı kardeş yaptığında bunlar bu kardeşliğin icabı olarak birbirlerinin mirasını alıyorlardı. Bu âyet-i kerime inince, mirasçı olacakları belirtilen akrabalar dışında kimsenin kimseye mirasçı olmayacağı beyan edildi ve gerek sözleşmeyle gerekse kardeşlik kurmakla meydana gelen mirasçılık kaldırılmış oldu.

Âyette zikredilen diğer bir hüküm de: "Ancak dostlarınıza yapacağınız bir iyilik bunun dışındadır." hükmüdür. Âyet-i kerimenin bu bölümü, mirasta payları olan akrabalar dışındaki insanlara mirastan pay verilemeyeceğini beyan eden hükmün bir istisnasıdır. Şöyle ki: Mirastan pay alma hakkına sahip olmayan insanlara bir kısım iyiliklerde bulunulabileceği hükme bağlanmaktadır. Buna göre mirasçı olmayanlara iyilikte bulunulabilir, vasiyet edilebilir, ödeyecekleri diyetlerde kendilerine yardım edilebilir.

Âyetin son bölümünde: "Bu hüküm kitapta yazılıdır." buyuruluyor. Buradaki kitaptan maksadın, Levh-i Mahfuz olduğu zikredilmiştir. Buna göre mana şöyledir: "Akrabaların miras yönünden birbirlerine daha yakın oldukları hükmü, Levh-i Mahfuzda yazılı olan bir hükümdür, değişmez."

---

(3) Buharî, K.el-İman, bab: 8 / Müslim, K.el-İman, bab: 70, Hadis no: 44

(4) Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, Sure 33, bab: 1 / Müslim, K.el-Feraiz, bab: 15, Hadis no: 1619 / Ebu Davud, K.el-İman, bab:15, Hadis no: 2954

وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنكَ وَمِن نُّوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ۖ وَأَخَذْنَا مِنْهُم مِّيثَاقًا غَلِيظًا ﴿٧﴾

7- Hani bir zaman biz, Peygamberlerden söz almıştık. Senden, Nuh'tan, İbrahim'den, Musa'dan ve Meryem'in oğlu İsa'dan da sağlam bir söz almıştık.

*Bu âyet-i kerimede, Allah tealanın, Peygamberlerden söz aldığı beyan edilmektedir. Ancak hangi hususlarda söz alındığı zikredilmemektedir. Bazı müfessirlerin izahına göre, Allah teala, Peygamberlerden birbirlerini doğrulayacaklarına dair söz almıştır. Bazılarına göre ise Allah teala, Peygamberlerden, dinini ayakta tutmalarına, onu insanlara teklif etmelerine, birbirleriyle yardımlaşmalarına ve birlik ve beraberlik içinde olmalarına dair söz almıştır.

Bu hususta başka bir âyet-i kerimede de şöyle buyurulmaktadır: "Allahın Nuh'a emrettiği, sana vahiyle bildirdiğimiz, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya emrettiğimiz "Dini ayakta tutun, onda ihtilafa düşmeyin" emrini Allah size de şeriat kıldı. Ey Muhammed, davet ettiğin hususlar müşriklere ağır geldi. Allah, dilediğini o dine iman etmeye seçer. Kendine yöneleni o dine eriştirir." (5)

لِّيَسْأَلَ الصَّادِقِينَ عَن صِدْقِهِمْ ۚ وَأَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٨﴾

8- Allah, doğrulara, samimiyetlerinden sormak için böyle yaptı. O, kâfirlere can yakıcı bir azap hazırlamıştır.

Allah, peygamberlerden söz almıştır ki, ümmetlerinin, kendilerine ne gibi cevaplar verdiklerini ve onlara karşı nasıl tavır takındıklarını sorsun, onlar da gerçeği söylesinler.

(5) Şurâ Suresi, âyet: 13.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱذْكُرُواْ نِعْمَةَ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَآءَتْكُمْ جُنُودٌ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ﴿٩﴾

9- Ey iman edenler, Allahın size olan nimetini hatırlayın. Hani bir zaman size düşman orduları saldırmıştı da, biz onların üzerine bir rüzgar ve sizin görmediğiniz ordular göndermiştik. Allah, yaptıklarınızı çok iyi görür.

*Bu ve bundan sonra gelen âyet-i kerimeler Hendek savaşını anlatmaktadır.

HENDEK SAVAŞI: Bu savaş, Hicret'in beşinci yılında meydana gelmiştir. Savaşın sebebi, Beni Nadr Yahudilerinden ileri gelenlerin, müşrikleri kışkırtmalarıdır. Resulullah'ın Medine'den kaoduğu Sellam İbn-i Ebil Hakık, Kenane b. er-Rebi, Sellam b. Mişkem vb. kişiler Medine'den göçüp Hayber Yahudilerenin arasına yerleşmişler ve daha sonra Mekke'ye gidip Kureyşlileri Resulullahın aleyhine kışkırtmışlar, Resulullah ile savaşmalarını istemiş ve kendilerine yardım edeceklerini vaadetmişlerdir.

Beni Nadr'dan olan bu Yahudiler, daha sonra Necia bölgesinde oturan Gatafan oğullarına gittiler. Hayber'in gelirinin yarısını onlara vaadederek kendileriyle birlikte savaşmalarını istediler. Ayrıca, Gatafan kabilesinin müttefiki olan Beni Esed kabilesini de birlikte savaşmaya çağırdılar. Beni Süleym kabilesi de Kureyş'in akrabası olduğu için onlar da Kureyş'e katılmışlar böylece en mühim kabileler müslümanlar aleyhine birleşerek büyük bir ordu meydana getirmişlerdi. Bu ordu üç kola ayrılıyordu. Birinci kol Gatafan askerlerinden meydana geliyordu ve komutanı da Uyeyne b. Hısn idi. İkinci kol Esed oğullarından meydana geliyordu ve kendilerine Tuleyhatul Esedî komuta ediyordu. Üçüncü kol ise Kureyşlilerden meydana geliyor bunlara da Ebu Süfyan komuta ediyordu.

Resulullah (.s.a.v.) bu kabilelerin savaş için hazırlandıklarını duyunca ashabıyla istişare etti. Neticede Selman-ı Farisî'nin teklifi kabul edilerek Medine'nin çevresine Hendek kazıldı. Resulullah (s.a.v.) müşriklerin karşısına üç bin kişilik bir kuvvetle çıkmıştı. Birlikler arkalarını Sel' denen yere vermiş yüzlerini ise düşmana çevirmişlerdi. Düşman orduları gelip hendeğin karşı tarafına ko-

nakladı. Müslümanlar, kadın ve çocuklarını Medine'nin kalelerine yerleştirmişlerdi. Bu arada Medine'nin doğusunda yaşayan Yahudilerden Kureyza oğulları, Huyey b. Ahtab'ın kışkırtmasıyla, Resulullah ile yaptıkları muahadeyi bozmuşlar ve savaşı müşriklerin kazanmasını istemeye başlamışlardı. Böylece müslümanların sıkıntısı artmış ve âyet-i kerimenin de beyan ettiği gibi imtihana tabi tutulmuşlar ve şiddetli bir şekilde sarsılmışlardı.

Hendeğin karşı tarafında yer alan düşman ordusu, yaklaşık bir ay süre ile Resulullahı ve mümileri kışkırtmışlar ancak onlara sonuçta hiçbir zarar verememişlerdir. Sadece Amr b. Abd-i Vüdd isimli kişi, yanındaki diğer süvari arkadaşlarıyla birlikte hendeğin bir yerinden geçerek müslümanların içine sızmışlardır. Bunun üzerine Resulullah Hz. Ali'ye emretmiş Hz. Ali de Amr b. Abd-i Vüdd ile teke tek vuruşmuş ve sonunda onu öldürmüştür. Böylece galibiyetin ilk belirtileri görülmüştür.

Savaş kış mevsiminde cereyan ediyordu. Hava set ve rüzgarlı idi. Nihayet Allah teala bir gece çok soğuk bir rüzgar gönderdi. Bu rüzgar onları iyice üşütüyor, onları toz toprak içerisinde bırakıyor, ateşlerini söndürüyor ve çadırlarını söküp atıyordu. Hayvanlar, insanlar birbirlerine karışmıştı. Müminlerin tarafında melekler tekbirlerle onları destekliyor ve kendilerine manevî güç kazandırıyorlardı. Nihayet müşrikler kuşatmadan vazgeçip Mekke'ye dönmek zorunda kaldılar.

Huzeyfetül Yeman bu durumu şöyle anlatıyor:

فَقَالَ حُذَيْفَةُ: أَنْتَ كُنْتَ تَفْعَلُ ذَلِكَ؟ لَقَدْ رَأَيْتُنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ لَيْلَةَ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «أَلَا رَجُلٌ يَأْتِينِي. وَأَخَذَتْنَا رِيحٌ شَدِيدَةٌ وَقُرٌّ. الْأَحْزَابِ ثُمَّ. فَلَمْ يُجِبْهُ مِنَّا أَحَدٌ. بِخَبَرِ الْقَوْمِ، جَعَلَهُ اللهُ مَعِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟» فَسَكَتْنَا .قَالَ «أَلَا رَجُلٌ يَأْتِينَا بِخَبَرِ الْقَوْمِ، جَعَلَهُ اللهُ مَعِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟» فَسَكَتْنَا ثُمَّ قَالَ أَلَا رَجُلٌ يَأْتِينَا بِخَبَرِ الْقَوْمِ ، جَعَلَهُ اللهُ مَعِي يَوْمَ. فَلَمْ يُجِبْهُ مِنَّا أَحَدٌ يَا حُذَيْفَةُ! فَأْتِنَا بِخَبَرٍ. فَقَالَ « قُمْ . فَلَمْ يُجِبْهُ مِنَّا أَحَدٌ. الْقِيَامَةِ؟» فَسَكَتْنَا فَأْتِنِي بِخَبَرٍ. قَالَ «اذْهَبْ. الْقَوْمِ» فَلَمْ أَجِدْ بُدًّا، إِذْ دَعَانِي بِاسْمِي، أَنْ أَقُومَ

وَلَا تَذْعَرْهُمْ عَلَيَّ» فَلَمَّا وَلَّيْتُ مِنْ عِنْدِهِ جَعَلْتُ كَأَنَّمَا أَمْشِي فِي الْقَوْمِ فَوَضَعْتُ سَهْمًا. فَرَأَيْتُ أَبَا سُفْيَانَ يَصْلِي ظَهْرَهُ بِالنَّارِ. حَتَّى أَتَيْتُهُمْ. حَمَّامٍ فَذَكَرْتُ قَوْلَ رَسُولِ اللهِ ﷺ «وَلَا. فَأَرَدْتُ أَنْ أَرْمِيَهُ. فِي كَبِدِ الْقَوْسِ فَلَمَّا. فَرَجَعْتُ وَأَنَا أَمْشِي فِي مِثْلِ الْحَمَّامِ. تَذْعَرْهُمْ عَلَيَّ» وَلَوْ رَمَيْتُهُ لَأَصَبْتُهُ فَالْبَسَنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ مِنْ. أَتَيْتُهُ فَأَخْبَرْتُهُ بِخَبَرِ الْقَوْمِ، وَفَرَغْتُ، قُرِرْتُ فَلَمَّا. فَلَمْ أَزَلْ نَائِمًا حَتَّى أَصْبَحْتُ. فَضْلِ عَبَاءَةٍ كَانَتْ عَلَيْهِ يُصَلِّي فِيهَا . يَا نَوْمَانُ!» أَصْبَحْتُ قَالَ «قُمْ

"Ben, hendek savaşında bir gece Resulullah ile beraberdim. Şiddetli bir rüzgar esiyordu ve üşüyorduk. Resulullah: "Bu kavmin (düşmanın) haberini bana getirecek biri yok mu? Bunu kim yaparsa Allah onu kıyamet gününde benimle beraber bulunduracaktır." buyurdu. Bizler hepimiz sustuk. Hiçbir kimse cevap vermedi. Tekrar: "Şu kavmin (düşmanın) haberini bana getirecek biri yok mu? Bunu kim yaparsa Allah onu kıyamet gününde benimle beraber bulunduracaktır." buyurdu. Biz yine sustuk. Hiçbir kimse Resulullaha cevap vermedi. Resulullah tekrar: "Şu kavmin (düşmanın) haberini bana getirecek biri yokmu? Kim bunu yaparsa Allah onu kıyamet gününde benimle birlikte bulunduracaktır." buyurdu. Biz yine sustuk kimse ona cevap vermedi. Bunun üzerine Resulullah: "Ey Huzeyfe kalk ve o kavmin haberini bize getir." dedi. Artık ben, kalkıp gitmekten başka çare bulamadım. Zira o beni ismimle çağırmıştı. Resulullah şöyle dedi: "Hadi git, o kavmin haberini bana getir. sakın onları bana karşı kışkırtıcı bir davranışta bulunma." Resulullahın yanından ayrıldığımda sanki hamamın içinde yürüyordum. (Resulullahın duası sayesinde Huzeyfe soğuğu hissetmez olmuştu) Nihayet onların yanına vardım. Ebu Süfyan sırtını ateşe vermiş ısınıyordu. Yayıma bir ok yerleştirdim ve onu atmak istedim. Fakat hemen Resulullahın: "Sakın onları bana kaşı kıştırtma." sözünü hatırladım ve vazgeçtim. Eğer atmış olsaydım ona isabet ettirirdim.

Orada işimi bitirip döndüğümde kendimi yine hamamın içindeymiş gibi hissettim. Resulullaha gelerek düşmanın durumunu anlatıp bitirince tekrar üşü-

meye başladım. Bunun üzerine Resulullah, üzerinde namaz kıldığı bir cübbeyi sırtıma giydirdi. Böylece uykuya dalmışım ve sabaha kadar uyumuşum. Sabah olunca Resulullah bana: "Kalk ey uykucu." dedi." (6)

إِذْ جَآءُوكُم مِّن فَوْقِكُمْ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنكُمْ وَإِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ
الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِاللَّهِ الظُّنُونَا ﴿١٠﴾

10- O vakit onlar size yukarı ve aşağı tarafınızdan gelmişlerdi. O zaman gözler, ümitsizlikten kaymış, yürekler korkudan ağızlara gelmişti. Sizler Allah hakkında türlü zanlarda bulunuyordunuz.

O zaman Kureyza oğulları gibi bazı düşmanlarınız üst taraftan, Kureyş ve Gatafanlar gibi bazıları da alt tarafınızdan gelmişlerdi. Gözleriniz korkudan belermiş, kalbleriniz gırtlaklarınıza dayanmıştı. Allah hakkında çeşitli tahminlerde bulunuyordunuz. Münafıklar, Muhammedin ve arkadaşlarının kökünün kurutulacağını sanıyor müminler ise Allahın vaadinin hak olduğuna ve kesinlikle galip geleceklerine inanıyorlardı.

هُنَالِكَ ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زِلْزَالًا شَدِيدًا ﴿١١﴾

11- İşte orada müminler imtihan edilmişler ve şiddetli bir sarsıntı ile sarsılmışlardı.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, çeşitli gruplardan meydana gelen düşman ordularının, Medine'nin çevresini kuşattıkları zaman müminlerin nasıl imtihan edildiklerini, sıkıntının şiddetinden dolayı büyük bir sarsıntı geçirdiklerini, böylece müminlerin münafıklardan ayrıldıklarını beyan ediyor ve münafıkların şöyle dediklerini bildiriyor.

(6) Müslim, K.el-Cihad, bab: 99, Hadis no: 1788.

وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ مَّا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُورًا ﴿١٢﴾

12- O vakit münafıklar ve kalblerinde hastalık bulunanlar: "Allah ve Peygamberi bize ancak aldatıcı bir vaadde bulundu." diyorlardı.

*Münafıklardan olan Mut'ab b. Keşeyr, Hendek savaşında müminlerin sıkıntıya düştüklerini görünce şöyle demeye başlamıştı: "Muhammed bizlere, Acem kralları Kisra ve Bizans kralları Kayzerlerin hazinelerini vaadediyordu. Halbuki bizden herhangi bir kimse tuvalete gitmekten bile korkuyor."

Katade diyor ki: "Münafıklardan bir gurup Resulullahın aleyhine şunları söylemişlerdir: "Muhammed bizlere Fars ve Rum'u fethedeceğimizi vaadediyor halbuki bizler burada kuşatıldık. Öyle ki herhangi birimizin def-i hacet için bile dışarı çıkmaya gücü yetmiyor. Allah ve Resulü bizlere, aldatmaktan başka bir şey vaadetmedi.

وَإِذْ قَالَت طَّائِفَةٌ مِّنْهُمْ يَا أَهْلَ يَثْرِبَ لَا مُقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا وَيَسْتَأْذِنُ فَرِيقٌ مِّنْهُمُ النَّبِيَّ يَقُولُونَ إِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ إِن يُرِيدُونَ إِلَّا فِرَارًا ﴿١٣﴾

13- Hani o zaman münafıklardan bir topluluk: "Ey Medineliler, burası sizin için durulacak bir yer değildir. Hemen geri dönün." demişti. Münafıklardan başka bir topluluk da, peygamberden izin isteyerek: "Evlerimiz düşman tehlikesine açıktır." demişlerdi. Halbuki evleri düşmam tehlikesine açık değildi. Sadece savaştan kaçmak istiyorlardı.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, münafıkların bir kısmının diğerlerine,

Resulullahın ordusundan ayrılıp evlerine dönmelerini ve Resulullahı yalnız bırakmalarını söylediklerini zikretmektedir. Münafıkların diğer bir kısmının ise "Evlerimiz düşmana karşı savunmasız." bahanesini ileri sürerek Resulullahın ordusundan ayrılıp evlerine gitmek için izin istediklerini açıklamaktadır.

Allah teala bunların, savaştan kaçmaktan başka bir bahaneleri olmadığını beyan ederek kendilerini rüsvay ediyor ve buyuruyor ki:

وَلَوْ دُخِلَتْ عَلَيْهِم مِّنْ أَقْطَارِهَا ثُمَّ سُئِلُوا الْفِتْنَةَ لَآتَوْهَا وَمَا تَلَبَّثُوا بِهَا إِلَّا يَسِيرًا ﴿١٤﴾

14- Eğer ordular, Medine'nin çeşitli taraflarından içeri girse de o münafıkların fitne çıkarmaları istenseydi, hemen ona girişirlerdi. Bu hususta fazla geçikmezlerdi.

Şayet: "Evimiz düşman tehlikesine karşı açık." diyen münafıkların yaşadıkları Medine şehrine her taraftan düşman girecek olsa ve bunlardan, imanlarından dönüp müşrik olma fitnesine düşmeleri istense elbette bunu yaparlar ve buna karar vermekte çok az beklerlerdi. O halde bunların ileri sürdükleri bahaneler uydurma şeylerdir.

وَلَقَدْ كَانُوا عَاهَدُوا اللَّهَ مِن قَبْلُ لَا يُوَلُّونَ الْأَدْبَارَ ۚ وَكَانَ عَهْدُ اللَّهِ مَسْئُولًا ﴿١٥﴾

15- Halbuki onlar, daha önce, savaş meydanından kaçmayacaklarına dair Allaha söz vermişlerdi. Allaha verilen sözden mutlaka hesap sorulacaktır.

Halbuki savaştan kaçmak için Allahın Peygamberinden izin isteyen bu münafıklar, daha önce, düşmanın önünden kaçmayacaklarına dair Allaha söz

vermişlerdi. Şüphesiz ki Allaha verilen sözden dolayı hesap sorulacaktır.

Bu âyet-i kerimenin, Hârise oğulları hakkında nâzil olduğu rivayet edilmiştir.

قُلْ لَّنْ يَّنْفَعَكُمُ الْفِرَارُ اِنْ فَرَرْتُمْ مِّنَ الْمَوْتِ اَوِ الْقَتْلِ وَاِذًا لَّا تُمَتَّعُوْنَ اِلَّا قَلِيْلًا ﴿١٦﴾

قُلْ مَنْ ذَا الَّذِيْ يَعْصِمُكُمْ مِّنَ اللّٰهِ اِنْ اَرَادَ بِكُمْ سُوْٓءًا اَوْ اَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً

وَلَا يَجِدُوْنَ لَهُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَّلَا نَصِيْرًا ﴿١٧﴾

16- Ey Muhammed, sen onlara şöyle de: "Eğer ölmekten veya öldürülmekten kaçıyorsanız, kaçmak size hiçbir fayda sağlamayacaktır. Kaçsanız bile ancak az bir zaman yaşatılırsınız.

17- Ey Muhammed, onlara şöyle de: "Allah size bir kötülük yapmak istese, sizi ondan kim koruyabilecektir? Veya size bir iyilik yapmak istese onun iyiliğine kim engel olabilecektir? Onlar, Allahtan başka kendilerine ne bir dost ne de bir yardımcı bulabilirler.

Ey Muhammed, "Evlerimiz düşman tehlikesine karşı açık." diyerek senden izin isteyip savaştan kaçmak isteyen münafıklara de ki: "Eğer sizler, ölmekten veya öldürülmekten kaçıyorsanız elbette ki kaçmanız size hiçbir fayda sağlamayacaktır. Mutlaka ölecek ve öldürüleceksiniz. Sizlerin, ölmekten veya öldürülmekten kaçmanız sizin ömrünüzü artırmaz. Biz, sizleri bu dünya hayatında, eceliniz gelinceye kadar kısa bir süre yaşatırız. Sonra sizin için takdir edilen ecel gelip sizi götürür.

Ey Muhammed, yine harpten kaçmak için senden izin isteyen o insanlara de ki: "Şayet Allah sizin malınıza ve canınıza bir kötülük isabet ettirmek dileyecek olsa veya sizlere bir rahmet dileyecek olsa Allaha kim karşı gelebilir? Allahın bu dileğine karşı sizi kim savunabilir? Veya size engel olabilir? Bil ki bu münafıklar, Allahtan başka ne bir dost ne de bir yardımcı bulabilirler.

قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الْمُعَوِّقِينَ مِنكُمْ وَالْقَائِلِينَ لِإِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ إِلَيْنَا ۖ وَلَا يَأْتُونَ
الْبَأْسَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٨﴾

18- Allah, içinizde müminleri muharebeden alıkoyanları ve kardeşlerine "Bize gelin" diyenleri çok iyi bilir. Zaten onlar savaşa çok az gelirler.

Şüphesiz ki Allah, insanları sizinle beraber savaşmaktan caydırmaya çalışan ve kendi yandaşlarına: "Bırakın savaşı da gelin bizimle beraber güven içinde yaşayın. Biz, sizin helak olacağınızdan korkarız." diyenleri çok iyi bilmektedir. Zaten bunlar savaşa çok az katılırlar. Sadece Medine'de müminler nezdinde kendilerini temize çıkarmak için bazan savaşırlar.

*Katade diyor ki: "Bu âyette zikredilen insanlar bir kısım münafıklardır. Bunlar yandaşlarına şöyle diyorlardı: "Muhammed ve arkadaşları insanların başını yiyenlerden başkaları değillerdir. Onlar et olsalar Ebu Süfyan ve arkadaşları onları yutarlar. Bırakın bu adamı, bu helak olacaktır."

أَشِحَّةً عَلَيْكُمْ ۖ فَإِذَا جَاءَ الْخَوْفُ رَأَيْتَهُمْ يَنظُرُونَ إِلَيْكَ تَدُورُ أَعْيُنُهُمْ كَالَّذِي
يُغْشَىٰ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ ۖ فَإِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوكُم بِأَلْسِنَةٍ حِدَادٍ أَشِحَّةً عَلَى الْخَيْرِ ۚ
أُولَٰئِكَ لَمْ يُؤْمِنُوا فَأَحْبَطَ اللَّهُ أَعْمَالَهُمْ ۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ﴿١٩﴾

19- (Geldiklerinde de) size karşı cimri olarak gelirler. Korku geldiği zaman da üzerine ölüm baygınlığı çökmüş bir insan gibi gözlerini döndürerek sana baktıklarını görürsün. Korku gittiğinde ise, mala düşkün olarak, iğneli dilleriyle sizi tenkid ederler. İşte bunlar, aslında iman etmemişlerdir. Allah da amellerini boşa çıkarmıştır. Bu, Allaha çok kolaydır.

Peygamberle beraber savaşmaktan kaçan ve savaşa pek az gelenler, geldiklerinde de samimi olarak gelmezler. Sizlere karşı içlerinde cimrilik taşıyarak gelirler. Ganimetin taksiminde, müminlerin zayıflarına infakta bulunmakta ve size herhangi bir hayırın gelmesinde bunlar size karşı cimridirler. Bunlar gelip savaşa katıldıklarında kendilerine öldürülme korkusu gelince, üzerlerine ölüm baygınlığı çökmüş bin insan gibi gözlerini döndürerek sana baktıklarını görürsün. Zira bunlar iman etmedikleri için korkaktırlar. Savaş bitip ölüm korkusu gidince de bu münafıklar ganimet ve benzeri mallara çok düşkünlüklerinden dolayı sizleri iğneli dilleriyle eliştirirler. İşte bunlar aslında iman etmiş değillerdir. Fakat bunlar görünüşte iman etmiş gibi olan münafıklardır. Bu sebeple Allah onların yaptıklarını boşa çıkarmıştır. Bu ise Allaha pek kolaydır.

يَحْسَبُونَ الْأَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوا ۖ وَإِنْ يَأْتِ الْأَحْزَابُ يَوَدُّوا لَوْ أَنَّهُمْ بَادُونَ
فِي الْأَعْرَابِ يَسْأَلُونَ عَنْ أَنْبَائِكُمْ ۖ وَلَوْ كَانُوا فِيكُمْ مَا قَاتَلُوا إِلَّا قَلِيلًا ﴿٢٠﴾

20- Münafıklar, çeşitli gruplardan oluşan düşman ordularının çekilmediklerini sanıyorlardı. Eğer düşman orduları tekrar saldırıya geçecek olsa onlar çöllerde Bedeviler arasında bulunup haberlerini oradan sormak isterlerdi Şayet aranızda olsalardı ancak pek az savaşırlardı.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, münafıkların korkaklıklarını ve müminlere destek olmayacaklarını beyan ediyor ve buyuruyor ki: "Bunlar, Kureyş ve Gatafan gibi çeşitli kabilelerden teşekkül etmiş düşman ordularının, Medine'nin çevresindeki Hendeği bırakıp gittiklerine inanmıyor, Medine'ye yakın bir yerde karargâh kurduklarını sanıyorlardı. Şayet düşman ordusu hendeği geçip Medine'ye girecek olsaydı bu münafıklar çölde bulunup Bedeviler içinde yaşamayı ve oradan size ne olduğunu sormayı arzu ederlerdi. Yine onlar içinizde bulunsaydılar sadece kendilerini mazur gösterecek kadar pek az savaşırlardı.

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ

الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا ﴿٢١﴾

21- Muhakkak Allahın Resulünde, sizin için, Allahın rahmetini ve âhiretin nimetlerini arzulayanlar ve Allahı çokça zikredenler için güzel bir numune vardır.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, Hendek savaşında, Resulullahın ordusuna katılmayan münafıkları kınamakta biz müminlere de sözlerimizde, amellerimizde ve bütün davranışlarımızda Resulullahı örnek almamızı emretmektedir. Evet, biz müminler için en güzel örnek Resulullahtır. Zira o, bizleri yaratan Allah tarafından, bizlere doğru yolu göstermek için gönderilmiştir. O, Allah tarafından, hata işlemekten korunmuş ve Cebrail (a.s.) vasıtasıyla devamlı olarak kontrol altında tutulmuştur.

وَلَمَّا رَأَى الْمُؤْمِنُونَ الْأَحْزَابَ قَالُوا هَٰذَا مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَصَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَمَا زَادَهُمْ إِلَّا إِيمَانًا وَتَسْلِيمًا ﴿٢٢﴾

22- Müminler düşman ordularını görünce: "İşte Allahın ve Resulünün bize vaadettiği budur. Allah ve Resulü doğru söylemiş." dediler. Bu, ancak onların imanlarını ve teslimiyetlerini artırdı.

Allaha ve peygamberine iman eden müminler, çeşitli fırkalardan meydana gelen düşman ordularını görünce, Allahın emrine boyun eğerek şöyle demişlerdir: "İşte Allah ve Resulünün bize: "Sizden öncekilerin başına gelenlerin benzeri sizin de başınıza gelmeden cennete gireceğinizi mi zannediyorsunuz? Onlara yoksulluk ve sıkıntılar dokunmuştu ve şiddetle sarsılmışlardı. Öyle ki peygamber ve onunla beraber iman edenler "Allahın yardımı ne zaman gelecek?" demişlerdi. Bilin ki Allahın yardımı çok yakındır." (7) âyetinde vadettiği budur. Allah ve Resulü doğru söylemiştir.

Çeşitli fırkalardan meydana gelen ve Medine'yi kuşatan ordular bu müminlerin ancak iman ve teslimiyetlerini artırmış ve onlarda hiçbir sarsıntı meydana getirmemiştir.

(7) Bakara Suresi, âyet: 214

مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا ﴿٢٣﴾

23- Müminler içinde öyle erler vardır ki, Allaha vermiş oldukları sözde sadakat gösterdiler. Onlardan kimi bu uğurda canlarını feda etti. Kimi de bu şerefi beklemektedir. Onlar, Allaha verdikleri sözü asla değiştirmediler.

*Allah teala, münafıkların, verdikleri sözlerini bozduklarını zikrettikten sonra bu âyet-i krimede de müminlerin kahramanlarının, Allaha verdikleri sözlerde durduklarını, cihad ederek bazılarının bu yolda canlarını verdiklerini diğer bazılarının ise şehadet şerbetini içmeyi içtenlikle beklediklerini beyan etmektedir.

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ نُرَىٰ هَذِهِ الْآيَةَ نَزَلَتْ فِي أَنَسِ ابْنِ النَّضْرِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ.

Enes. b. Mâlik bu âyet-i kerimenin, amcası Enes b. Nadr hakkında nâzil olduğunu söylemektedir. (8)

Enes b. Mâlik diyor ki: "Amcası Enes b. Nadr, Bedir savaşında bulunmamış ve buna üzülerek şöyle demiştir: "Ben, Resulullahın yaptığı ilk savaşta bulunmadım. Yemin olsun ki eğer Allah bana, Resulullah ile birlikte savaşmayı nasibedecek olursa benim nasıl gayrette bulunacağımı görecektir."

Enes b. Nadr Uhut savaşında bulundu. Müslümanlar mağlup durumdaydılar. Enes, Allaha yalvararak şöyle dedi:

فَلَقِيَ يَوْمَ أُحُدٍ فَهُزِمَ النَّاسُ فَقَالَ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعْتَذِرُ إِلَيْكَ مِمَّا صَنَعَ هَؤُلَاءِ يَعْنِي الْمُسْلِمِينَ وَأَبْرَأُ إِلَيْكَ مِمَّا جَاءَ بِهِ الْمُشْرِكُونَ فَتَقَدَّمَ بِسَيْفِهِ فَلَقِيَ سَعْدَ بْنَ مُعَاذٍ فَقَالَ أَيْنَ يَا سَعْدُ إِنِّي أَجِدُ رِيحَ الْجَنَّةِ دُونَ أُحُدٍ فَمَضَى فَقُتِلَ فَمَا عُرِفَ حَتَّى عَرَفَتْهُ أُخْتُهُ بِشَامَةٍ أَوْ بِبَنَانِهِ وَبِهِ بِضْعٌ وَثَمَانُونَ مِنْ طَعْنَةٍ وَضَرْبَةٍ وَرَمْيَةٍ بِسَهْمٍ.

"Ey Allahım, şu müslümanların yaptıklarından dolayı senden özür dilerim ve şu müşriklerin yaptıklarından da sana sığınırım." Enes kılıcı ile düşman-

(8) Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, Sure 33, bab:3.

ların üzerine yürüdü. Bu arada Sa'd b. Muaz ile karşılaştı ve ona: "Nereye gidiyorsun Sa'd? Ben, Uhut dağının eteklerinden cennet kokusu alıyorum." dedi ve yürüdü. Yapılan çarpışmalar sonunda öldürüldü. Onun vücudu tanınmaz hale gelmişti. Onu, kızkardeşi vcudundaki bir benden veya parmak uçlarından tanıyabilmişti. Onun vücudunda seksen küsur ok, mizrak ve kılıç yarası vardı. (9)

لِيَجْزِيَ اللَّهُ الصَّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ إِنْ شَاءَ أَوْ يَتُوبَ
عَلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٢٤﴾

24- Allahın, sözünde duranları sadakatlarıyla mükafaatlandırması, münafıkları ise dilerse azaplandırması veya tevbelerini kabul etmesi için böyle oldu. Şüphesiz ki Allah, çok affedendir, çok merhametlidir.

Allah, kullarını böyle imtihan eder ki, kendisine verdikleri söze sadık kalanları sadakatlarından dolayı mükafaatlandırsın. Münafıkları ise, nifak üzere ölmelerini dilediği takdirde cezalandırsın. Tevbe etmelerini nasibettiği takdirde ise onların tevbelerini kabul etsin. Şüphesiz ki Allah, çok affeden ve çok merhamet edendir.

وَرَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِغَيْظِهِمْ لَمْ يَنَالُوا خَيْرًا وَكَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ
الْقِتَالَ وَكَانَ اللَّهُ قَوِيًّا عَزِيزًا ﴿٢٥﴾

25- Allah, kafirleri öfkeleriyle geri çevirdi. Hiçbir şey elde edemedi-

(9)-Buhari, K.el-Magazi, bab: 17 / Tirmizî, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 33, bab: 2-3, Hadis no: 3201.

ler. Savaşta, iman edenlere Allahın yardımı yetti. Allah, güçlüdür, herşeye galiptir.

Allah, Hendek savaşında, Kureyş ve Gatafan kâfirlerini kinleriyle birlikte gerisin geri çevirdi. Müslümanlardan hiçbirşey koparamadılar. Allah, savaşta gökten melekler göndererek ve düşmanların üzerine fırtınalar estirerek onları mağlup etti. Böylece Allah müminlere yetti. Zira Allah, güçlüdür, herşeye galiptir.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, kendisine, Resulüne ve müminlerine karşı savaşmak için, Medine'nin çevresinde kazılan hendekleri kuşatan müşriklerin, manevi orduları tarafından mağlup edildiğini bildirmikte ve böylece müminlere olan lütfunu zikretmektedir. Zira hendek savaşında müşrikler, fırtına ve soğuktan dolayı mağlup olup geri çekilmek zorunda kalmışlardır.

وَأَنزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُم مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِن صَيَاصِيهِمْ وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ
الرُّعْبَ فَرِيقًا تَقْتُلُونَ وَتَأْسِرُونَ فَرِيقًا ﴿٢٦﴾

26- Allah, kitap ehlinden, kâfirlere yardım edenleri sığındıkları kalelerinden indirmiş ve kalblerine korku salmıştı. Bir kısmını öldürüyor, bir kısmını ise esir alıyordunuz.

Allah, kitap ehlinden olup Rureyş ve Gatafan müşriklerine yardım eden Yahudi Kureyza oğullarını, içlerine sığındıkları kalelerinden aşağı indirdi. Onların kalblerine, müminlerden korkma duygusunu saldı. Siz onların bir kısmını öldürüyor diğerlerini ise esir alıyordunuz.

وَأَوْرَثَكُمْ أَرْضَهُمْ وَدِيَارَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ وَأَرْضًا لَّمْ تَطَئُوهَا وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ
كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ﴿٢٧﴾

27- Allah onların yerlerini yurtlarını, mallarını ve henüz ayak basmadığınız bir toprağı size miras olarak verdi. Allah, herşeye kadirdir.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, Yahudi olan Kureyza oğullarının yerlerini, yurtlarını ve mallarını müminlere miras bıraktığını zikrediyor ayrıca o zamana kadar ayak basmadıkları bazı yerleri de onlara vereceğini vaadediyor.

Bazı müfessirler bu yerlerden maksadın, Hayber toprakları olduğunu bazıları ise Mekke olduğunu diğer bazıları ise Fars ve Bizans arazileri olduğunu söylemişlerdir. Taberi ise, Allahın vaadettiği yerlerin,bunların hepsinin olabileceğini söylemiştir.

Kureyza oğullarının, Hendek savaşında Resulullaha ihanet etmelerinin neticesi şöyle olmuştur:

Hz. Aişe (r.anh.) diyor ki:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالىٰ عَنْهَا قَالَتْ لَمَّا رَجَعَ النَّبِيُّ ﷺ مِنَ الْخَنْدَقِ وَوَضَعَ السِّلَاحَ وَاغْتَسَلَ اَتَاهُ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ قَدْ وَضَعْتَ السِّلَاحَ وَاللّٰهِ مَا وَضَعْنَاهُ فَاخْرُجْ اِلَيْهِمْ قَالَ فَاِلىٰ اَيْنَ قَالَ هٰهُنَا وَاَشَارَ اِلىٰ بَنِي قُرَيْظَةَ. فَخَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ اِلَيْهِمْ

"Resulullah Hendek savaşından döndü. Silahını çıkarıp banyo yaptıktan sonra ona Cebrail (a.s.) geldi ve: "Sen silahı bıraktın ama Allaha yemin olsun ki biz onu henüz bırakmadık. Hadi git onlara." dedi. Resulullah: "Nereye?" diye sordu. Cebrail: "Kureyza oğullarını göstererek: "Şuraya." dedi. Resulullah da onların üzerine gitti." (10)

Diğer bir rivayette de Hz. Aişe (r.anh.) şöyle diyor:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ اُصِيبَ سَعْدٌ يَوْمَ الْخَنْدَقِ رَمَاهُ رَجُلٌ مِنْ قُرَيْشٍ يُقَالُ لَهُ حِبَّانُ بْنُ الْعَرِقَةِ رَمَاهُ فِي الْاَكْحَلِ فَضَرَبَ النَّبِيُّ ﷺ خَيْمَةً فِي

(10) Buhari, K.el-Magazi, bab: 30

الْمَسْجِدِ لِيَعُودَهُ مِنْ قَرِيبٍ فَلَمَّا رَجَعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مِنَ الْخَنْدَقِ وَضَعَ السِّلَاحَ وَاغْتَسَلَ فَأَتَاهُ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَهُوَ يَنْفُضُ رَأْسَهُ مِنَ الْغُبَارِ فَقَالَ قَدْ وَضَعْتَ السِّلَاحَ وَاللهِ مَا وَضَعْتُهُ اخْرُجْ إِلَيْهِمْ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ فَأَيْنَ فَأَشَارَ إِلَى بَنِي قُرَيْظَةَ فَأَتَاهُمْ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَنَزَلُوا عَلَى حُكْمِهِ فَرَدَّ الْحُكْمَ إِلَى سَعْدٍ قَالَ فَإِنِّي أَحْكُمُ فِيهِمْ أَنْ تُقْتَلَ الْمُقَاتِلَةُ وَأَنْ تُسْبَى النِّسَاءُ وَالذُّرِّيَّةُ وَأَنْ تُقْسَمَ أَمْوَالُهُمْ.

"Sa'd b. Muaz Hendek savaşında yara almıştı. Kureyş'ten Hibban b. el-Arika adlı bir adam ok atarak Sa'dın bilek damarını koparmıştı. Resulullah onu yakından izlemek için mescitte ona özel bir çadır kurmuştu. Resulullah Hendek savaşından döndü. Silahını çıkarıp banyo yaptıktan sonra Cebrail geldi. O anda başındaki tozları siliyordu ve dedi ki: "Sen silahı bıraktın ama Allaha yemin olsun ki ben henüz bırakmadım. Hadi kit onlara." dedi. Resulullah (s.a.v.) "Nereye?" diye sordu. Cebrail, Kureyza oğullarını gösterdi. Kureyza oğulları Resulullahın hakemliğini kabul ettiler. Resulullah ise Sa'd b. Muaz'ın hakemlik yapmasını istedi. Sa'd şöyle dedi: "Ben, onların savaşçılarının öldürülmelerine, kadınlarının ve çocuklarının esir alınmasına ve mallarının taksim edilmesine hüküm veriyorum." (11)

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ إِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا

فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٢٨﴾

(11) Buhari, K.el-Magazi, bab:30

وَإِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالدَّارَ الْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾

28- Ey Peygamber, hanımlarına şöyle de: "Eğer dünya hayatını ve süsünü istiyorsanız, gelin boşanma bedellerinizi verip hepinizi güzellikle salıvereyim.

29- Eğer Allahı, Peygamberini ve âhiret yurdunu istiyorsanız, iyi bilin ki Allah, içinizden iyilikte bulunanlar için büyük bir mükafaat hazırlamıştır.

Ey Muhammed, hanımlarına de ki: "Eğer sizler, dünya hayatını ve dünya süsünü arzuluyorsanız, gelin ben sizlere, boşanan erkeğin hanımına verdiği eşyayı vereyim vesizi boşayarak sizden güzellikle ayrılayım. Şayet sizler, Allahın ve Resulünün rızasını ve onlara itaat etmeyi istiyorsanız bilin ki Allah, sizlerden, emirlerini tutarak iyilik yapanlara büyük bir mükafaat hazırlamıştır.

*Hz. Aişe (r.anh.) bu âyetlerin izahında diyor ki:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ: لَمَّا أُمِرَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ بِتَخْيِيرِ أَزْوَاجِهِ بَدَأَنِي فَقَالَ: يَا عَائِشَةُ إِنِّي ذَاكِرٌ لَكِ أَمْرًا فَلَا عَلَيْكِ أَنْ لَا تَسْتَعْجِلِي حَتَّى تَسْتَأْمِرِي أَبَوَيْكِ ، قَالَتْ: وَقَدْ عَلِمَ أَنَّ أَبَوَايَ لَمْ يَكُونَا لِيَأْمُرَانِي بِفِرَاقِهِ، قَالَتْ: ثُمَّ قَالَ: إِنَّ اللّٰهَ تَعَالَىٰ يَقُولُ (يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ إِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ - حَتَّى بَلَغَ - الْمُحْسِنَاتِ مِنْكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا) فَقُلْتُ فِي أَيِّ هَذَا أَسْتَأْمِرُ أَبَوَيَّ؟ فَإِنِّي أُرِيدُ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَالدَّارَ الْآخِرَةَ وَفَعَلَ أَزْوَاجُ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلَ مَا فَعَلْتُ.

"Resulullaha, hanımlarına, kendisiyle beraber kalıp kalmamakta serbest olduklarını tebliğ etme emri gelince, Resulullah benden başladı ve şöyle dedi: "Ben sana birşey söyleyeceğim. Baban ve annenle istişare etmeden önce acele olarak cevap vermen gerekmez. "Resulullah, babamın ve annemin, benim kendisinden ayrılmamı istemeyeceklerini çok iyi biliyordu. Resulullah devamla: "Allah teala şöyle buyurdu." dedi ve: "Ey Peygamber, hanımlarına şöyle de: "Eğer dünya hayatını ve süsünü istiyorsanız, gelin, boşanma bedellerinizi verip hepinizi güzellikle salıvereyim." "Eğer Allahı, Peygamberini ve âhiret yurdunu istiyorsanız, iyi bilin ki Allah, içinizden iyilikte bulunanlar için büyük bir mükafaat hazırlamıştır." âyetlerini okudu. Bunun üzerine dedim ki: "Ben, hangi hususta babam ve annemle istişare edeyim? Ben, Allahı, Resulünü ve âhiret yurdunu istiyorum." Sonra Resulullahın diğer hanımları da aynen benim gibi yaptılar. (12)

يَٰنِسَآءَ ٱلنَّبِيِّ مَن يَأْتِ مِنكُنَّ بِفَٰحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ يُضَٰعَفْ لَهَا ٱلْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ ۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرًا ﴿٣٠﴾

30- Ey Peygamberin hanımları, sizden kim, apaçık bir hayasızlıkta bulunursa, azabı iki kat artırılır. Bu, Allaha çok kolaydır.

*Allah teala, peygamberin, Allahı ve Resulünü tercih eden hanımlarına, iffetli olmalarını, onların, diğer hanımlara benzemediklerini, onlardan herhangi birinin bir hayasızlığa düşmesi halinde cezalarının iki kat olacağını beyan etmektedir. Cezanın iki kat oluşundan maksat, âhirette azaplarının iki kat olmasıdır. Veya hem dünyada hem de âhirette cezalandırılmalarıdır.

Abdullah b. Abbas, âyette zikredilen "Hayasızlık"ı, kötü ahlaklı olmak ve itaatsızlık göstermek." olarak izah etmektedir. Taberi, buradaki "Ahlaksızlık"ı "Zina etme" olarak izah etmiştir.

---

(12) Tirmizî, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 33, bab: 7, Hadis no: 3204.

وَمَن يَقْنُتْ مِنكُنَّ لِلَّهِ وَرَسُولِهِ وَتَعْمَلْ صَالِحًا نُّؤْتِهَا أَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ ۙ
وَأَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيمًا ﴿٣١﴾

31- Sizden kim de Allaha ve Resulüne itaat eder ve salih amel işlerse, ona da mükafaatını iki kat veririz. Ayrıca biz, onun için üstün bir rızık hazırladık.

*Resulullahın hanımları diğer kadınlardan farklıdırlar. Günah işledikleri̇nde cezaları, sevap işlediklerinde de mükafaatları diğer kadınlara göre iki kattır. Ayrıca Allah teala bu âyetin sonunda onlar için büyük bir rızık hazırladığını belirtmiştir. Bundan da maksat cennettir. Zira onlar Resulullah ile beraber en yüce makamlarda bulunacaklardır.

يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِّنَ النِّسَاءِ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ
بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَّعْرُوفًا ﴿٣٢﴾

32- Ey Peygamberin hanımları, sizler herhangi bir kadın gibi değilsiniz. Eğer takva sahibi olmak istiyorsanız konuşurken hoş bir eda ile konuşmayın ki kalbinde hastalık bulunan kimse tamaha düşmesin. Daima doğru ve ciddi konuşun.

Ey Peygamber hanımları, siz bu ümmetin kadınlarından herhangi biri değilsiniz. Eğer Allahtan korkuyor ve onun emir ve yasaklarına boyun eğiyorsanız, konuşurken nâzik bir şekilde konuşmayın. Bundan dolayı, kalbinde münafıklık hastalığı veya şehvetine köle olma illeti bulunan kişiler sizden bir hayasızlık ümit etmesinler. Sizler her zaman, Allahın, konuşmanıza izin verdiği şeyleri söyleyin.

وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَىٰ وَأَقِمْنَ
الصَّلَاةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ ۚ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ
لِيُذْهِبَ عَنكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا ﴿٣٣﴾

33- Evlerinizde oturun. Önceki cahiliye devri kadınlarının açılıp saçılması gibi açılıp saçılmayın. Namaz kılın, zekat verin. Allaha ve peygamberine itaat edin. Ey ehl-i beyt, şüphesiz Alahsizi günah ve kötülüklerden arındırıp tertemiz yapmak ister.

Ey Peygamber hanımları, evlerinizde durun. Oralarda vakarlı olun. Önceki cahiliye dönemindeki gibi açılıp saçılmayın, böbürlenmeyin, gayri ciddi davranmayın. Farz olan namzları kılın. Mallarınızdan, farz olan zekatı verin. Allahın ve Resulünün emir ve yasaklarında Allaha ve Resulüne itaat edin. Ey ehl-i Beyt, Allah sizden kötülüğü ve hayasızlığı kaldırmak ve sizleri günahlardan temizlemek ister.

*Âyet-i kerimede "Ehl-i Beyt" ifadesi zikredilmektedir. Hz. Ali Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in bu ifadeye girdikleri muhakkaktır. Resulullahın üvey oğlu Ömer b. Seleme diyor ki:

عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ رَبِيبِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ (إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً) فِي بَيْتِ أُمِّ سَلَمَةَ فَدَعَا فَاطِمَةَ وَحَسَناً وَحُسَيْناً فَجَلَّلَهُمْ بِكِسَاءٍ وَعَلِيٌّ خَلْفَ ظَهْرِهِ فَجَلَّلَهُمْ بِكِسَاءٍ ثُمَّ قَالَ: اللَّهُمَّ هَؤُلَاءِ أَهْلُ بَيْتِي فَأَذْهِبْ قَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ: وَأَنَا مَعَهُمْ يَا نَبِيَّ اللَّهِ، قَالَ: عَنْهُمُ الرِّجْسَ وَطَهِّرْهُمْ تَطْهِيراً أَنْتِ عَلَى مَكَانِكِ وَأَنْتِ عَلَى خَيْرٍ.

"Bu âyet Resulullaha, hanımı Ümmü Seleme'nin (annemin) evinde inince Resulullah, Fatıma'yı, Hasan ve Hüseyin'i çağırdı ve onları cübbesinin altına aldı. Ali de arkasında bulunuyordu. Onların hepsini cübbesiyle kapladı ve şöyle dedi: "Ey Allahım işte bunlar benim ehl-i Beytim'dir. Sen onlardan murdarlığı gider ve onları tertemiz kıl." Bunun üzerine Ümmü Seleme şöyle dedi: "Ey Allahın Resulü, ben de onlarla beraber miyim?" Resulullah: "Sen yerindesin, sen hayır üzeresin." dedi. (13)

Enes b. Mâlik diyor ki:

عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ اَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَمُرُّ بِبَابِ فَاطِمَةَ سِتَّةَ اَشْهُرٍ اِذَا خَرَجَ اِلَىٰ صَلَاةِ الْفَجْرِ يَقُولُ: الصَّلَاةَ يَا اَهْلَ الْبَيْتِ (اِنَّمَا يُرِيدُ اللهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ اَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً).

"Resulullah (s.a.v.) altı ay sabah namzına Fatıma'nın kapısından geçerek gitti. Resulullah oradan geçerken: "Ey ehl-i beyt, namaz." der ve: "Ey Ehl-i Beyt, şüphesiz Allah sizi kötülüklerden arındırıp tertemiz yapmak ister..." âyetini okurdu. (14)

Ancak bu zikredilenlerin Ehl-i Beyt'ten olmaları, bunların dışında bulunan kimselerin Ehl-i Beyt'ten sayılmayacakları manasına gelmez. Nitekim âyeti kerimeler, Resulullahın hanımlarını zikretmektedir. Dolayısıyla "Ehl-i Beyt" ifadesine onun hanımlarının öncelikle girmesi gerekir.

Ayrıca, Ehl-i Beyt'ten bahseden âyetteki zamirlerin erkek siygasının kullanılması, ehl-i beyt'in içine, Resululahın hanımları ve kızının yanında Hz. Ali gibi erkeklerin de girmesindendir. Yoksa Resulullahın hanımlarını ehl-i Beyt'in dışında kabul etmek için değildir. Nitekim Hz. Fatıma da kadındır fakat ehl-i beyt'ten olduğuna itiraz edilmemiştir. (15)

---

(13) Tirmizî, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 33,bab: 7, Hadis no: 3205

(14) Tirmizi, K. Tefsir el-Kur'an Sure, 33, bab: 7, hadis no: 3206.

(15) Tirmizî, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 33, bab: 9, Hadis no: 3207-3208.

* Bu hususta merhum Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, "Hak Dini Kur'an Dili" adlı eserinde şöyle diyor: "Fakat ne tuhaftır ki Şia, âyetin mevzuunu teşkil eden ezvac-ı Tahiratı dahi hesaba katmayarak ehl-i beyt'in, Hz Peygamberin kendisiyle, Ali, Hasan, Hüseyin, Fatıma, radiyallahi anhüma'dan ibaret olduğunda ısrar etmek istemişler ve bu yüzden Tarih-i İslam'da çok büyük gürültüler koparmışlardır. "Selman bizden ve ehl-i beyttendir." Hadisiyle, intisab-ı mahsus ile Selman bile ehl-i beytten sayıldığı halde peygamberle beraber beytutet eden (gece gündüz beraber olan) ezvac-ı tâhiratın (Peygamberin temiz hanımlarının) ehl-i beytten hariç sayılması ne garip bir taassuptur! (Hak Dini Kur'an Dili, C.6, S.3892)

Alkame diyor ki: "İkrime: "Ey Peygamber ailesi, şüphesiz Allah sizi, günah ve kötülüklerden arındırıp tertemiz yapmak ister." âyetini çarşılarda yüksek sesle okur ve "Bu âyet özellikle Resulullahın hanımları hakkında nâzil olmuştur." derdi. İkrime'nin bu sözü, âyetin nüzul sebebini bildirmektedir. Dolayısıyla bu söze dayanarak ehl-i beyt'e, Resulullahın kızları ve diğer hanımlarının girmediği söylenemez.

وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلَىٰ فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا ﴿٣٤﴾

34- Evlerinizde okunan Allahın âyetlerini ve hikmeti hatırlayın. Şüphesiz ki Allah, herşeyin inceliğini ve gizli tarafını bilir, herşeyden haberdardır.

Ey Peygamber hanımları, Allahın, size olan lütuflarını hatırlayın. Evlerinizde Allahın âyetlerinin ve peygambere vahyedilen sünnetin okunduğunu düşünün. Bu nimetler karşılığında rabbinize şükredip hamdedin. Şühhesiz ki Allah, büyük lütuf sahibidir. Sizleri bu evlere yerleştirmek de onun lütuflarındandır. Allah, herşeyden haberdardır. Sizlerin, Allahı ve Resulünü seçtiğinizi çok iyi bilir.

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ

وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ
اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴿٣٥﴾

35- Müslüman erkeklerle müslüman kadınlara, mümin erkeklerle mümin kadınlara, itaat eden erkeklerle itaat eden kadınlara, sadık erkeklerle sadık kadınlara, sabırlı erkeklerle sabırlı kadınlara, Allahtan hakkıyla korkan erkeklerle hakkıyla korkan kadınlara, sadaka veren erkeklerle sadaka veren kadınlara oruç tutan erkeklerle oruç tutan kadınlara, iffetlerini koruyan erkeklerle iffetlerini koruyan kadınlara, Allahı çokça zikreden erkeklerle Allahı çokça zikreden kadınlara, şüphesiz ki Allah, mağfiret ve büyük bir müafaat hazırlamıştır.

*Ümmü İmare el-Ensarî'den rivayet ediliyor ki, kendisi Resulullaha gidip ona: "Herşeyin erkekler için olduğunu görüyorum, kadınların herhangi bir hususta anıldıklarını görmüyorum." demiş ve bunun üzerine bu âyet-i kerime nâzil olmuştur.

Taberi ise bu soruyu Ümmü Selem'nin sorduğunu ve âyetin bunun üzerine nâzil olduğunu rivayet etmektedir.

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ
أَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُبِينًا ﴿٣٦﴾

36- Allah ve Resulü, herhangi bir hususta hüküm verdiği zaman mümin bir erkeğin ve mümin bir kadının işlerinde başka yolu seçme hakları yoktur. Kim, Allaha ve Resulüne isyan ederse, şüphesiz ki o, açıkça sapıtmıştır.

*Abdullah b. Abbas, Mücahid, Katade, İkrime bu âyetin, Zeyneb Bint-i Cahş hakkında nâzil olduğunu söylemişlerdir.

Abdullah b. Abas diyor ki: "Resulullah, Zeyneb Bint-i Cahş'ı, azadlı kölesi Zeyd b. Hârise'ye istemeye gitti. Zeyneb'i Zeyd'e isteyince o Resulullaha: "Ben, Zeyd'le evlenmem." dedi. Resulullah "Evlen." dedi Zeyneb "Ey Allahın Resulü, bana, kabul edip etmeme hakkıverilmiş midir?" dedi. İşte o ikisi böyle konuşurken bu âyet-i kerime nâzil oldu ve bunun üzerine Zeyneb: "Ey Allahın Resulü, sen beni onunla evlendirmeye razı mısın?" dedi. Resulullah da "Evet." dedi. Bunun üzerine Zeyneb, "O halde ben, Allahın Resulüne karşı gelmem, ben onunla (Zeydle) evlenmeyi kabul ettim." dedi.

Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem ise bu âyet-i kerimenin, Ukbe b. Ebi Muayt'ın kızı Ümmü gülsüm hakkında nâzil olduğunu söylemiş ve hadiseyi şöyle özetlemiştir. "Ümmü Gülsum, Hudeybiye musalahasından sonra hicret eden ilk kadın olmuştur. Bu kadın kendisini Resulullaha hibe etmiş Resulullah da onu-Zeyd b. Hârise ile evlendirmiştir. Bunun üzerine hem kadın hem de kardeşi Resulullaha kızmışlar ve şöyle demişlerdir: "Biz Resulullahı istedik o size bizi kölesiyle evlendirdi." İşte bunun üzerine bu âyet nâzil oldu.

وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ
وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ فَلَمَّا
قَضَىٰ زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ
أَدْعِيَائِهِمْ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا ۚ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا ﴿٣٧﴾

37- Ey Muhammed, hani bir zaman, Allahın kendisini nimetlendirdiğin senin de nimetlendirdiğin kimseye: Hanımını bırakma, Allahtan kork diyordun. Fakat Allahın açığa vuracağı şeyi içinde saklıyor, insanlardan

korkuyordun. Halbuki Allah, kendisinden korkmana daha layıktı. Zeyd, karısından ilişiğini kesip boşanınca, biz onu sana nikahladık ki, evlatlıkların, ilişiklerini kesip boşadıkları eşleriyle evlenmekte müminlere bir güçlük olmasın. Allahın emri mutlaka yerine gelir.

Ey Muhammed, hatırla o zamanı ki, Allahın, kendisini müslüman yaparak lütufta bulunduğu, senin de kölelikten azad ederek lütufta bulunduğun Zeyd b. Hârise'ye: "Hanımın Zeyneb'i boşama, tut. Hanımının hakları hususunda Allahtan kork." diyordun ve sen, Allahın açığa vuracağı, Zeyneb'le evlenmen konusunu içinde gizliyordun. İnsanların dedikodularından korkuyordun. Halbuki Allah, kendisinden korkmana daha layıktır. Zeyd, karısı Zeyneb'den ilişkisini kesip onu boşayınca biz seni Zeyneb'le evlendirdik ki, evlatlıkların ilişkilerini kesip boşadıkları eşleriyle evlat edinenlerin evlenmesinde müminler için bir güçlük olmasın. Artık müminler böyle evlilikleri rahatlıkla yapabilsinler. Zira Allahın emri mutlaka yerine gelir.

*Bu âyet-i kerime, Resulullahın, azadlı kölesi Zeyd b. Hârise'yi, halasının kızı Zeyneb Bint-i Cahş'la evlendirdikten sonra ayrılmalarını ve ayrılmalarından sonra, Resulullahın, Zeyneb'le, Allahın emri gereğince evlenmesini zikretmektedir.

Resulullah (s.a.v.) halası, Abdülmuttalib'in kızı olan Emine'nin kızı Zeyneb'i, azadlı kölesi olan Zeyd b. Hârise'yle, güçlükle ikna ederek evlendirmiştir. Zeyneb, bir yıldan fazla bir müddet Zeyd'le yaşadıktan sonra aralarında anlaşmazlık çıkmış ve Zeyd, Resulullaha, hanımı Zeyneb'i şikayet etmiştir. Resulullah ise Zeyd'e, hanımını tutmasını ve haklarını korumasını emretmiştir. Buna rağmen Zeyd, hanımıyla geçinememiş ve sonunda boşamıştır.

Cahiliye döneminde evlat edinen insanlar, evlatlıklarının boşadıkları hanımlarıyla evlenmezlerdi. Allah teala bu âdeti ortadan maldırmak için Resulullaha, Zeyd'den ayrılan Zeyneb Bint-i Cahş ile evlenmesini emretmiş Resulullah da bunun üzerine Zeyneb'le evlenmiştir.

Hz. Aişe (r.anh.) diyor ki:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ: لَوْ كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ كَاتِماً شَيْئاً مِنَ الْوَحْيِ لَكَتَمَ هٰذِهِ الْآيَةَ (وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ).

"Eğer Resulullah kendisine inen vahiyden birşey saklayacak olsaydı elbette bu âyeti saklardı." (16)

مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ اللَّهُ لَهُ ۖ سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ ۚ وَكَانَ
أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَقْدُورًا ﴿٣٨﴾

38- Allahın kendisine takdir ettiği birşeyi yerine getirmede Peygambere hiçbir vebal ve güçlük yoktur. Daha önce geçmiş Peygamberlere de Allah bu kanunu koymuştu. Allahın emri, takdir edilmiş bir kaderdir.

Allahın Peygambere, evlatlığının boşadığı hanımla evlenmeyi farz kılmasından dolayı peygamberin onunla evlenmesinde kendisine bir günah yoktur. Allahın, daha önce geçmiş olan peygamberlere koymuş olduğu kanunu da böyledir. Onlara da helal kıldığı şeyleri yapmalarından dolayı bir güçlük ve günah yoktur. Zira, Allahın emri, takdir edilmiş bir kaderdir.

الَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ ۗ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ
حَسِيبًا ﴿٣٩﴾

39- O Peygamberler, Allahın emirlerini insanlara tebliğ ederler. Allahtan korkarlar ve ondan başka kimseden korkmazlardı. Hesap görücü olarak Allah yeter.

---

(16) Buhari, K.el-Menakıb, bab: 18 / Müslim, K.el-Fadail, bab: 20-23, Hadis no: 2286-2287 / Tirmizî, K.el-Menakıb, bab: 1, Hadis no: 3613 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.5, S.137.

Ey Muhammed, sen de geçmiş peygamberler gibi ol. Sana emredilenleri tebliğ et. Allahtan başka kimseden korkma. Zira Allah, hesaba çeken olarak kafidir.

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَٰكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ ۗ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٤٠﴾

40- Muhammed, içinizdeki adamlardan hiçbirinin babası değildir. Fakat Allahın Resulü ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah, herşeyi çok iyi bilir.

Ey insanlar, Muhammed ne Zeyd b. Hârise'nin ne de sizlerden herhangi bir adamın babasıdır. Fakat o, Allahın, insanlara gönderdiği elçisi ve peygamberlerin sonuncusudur. Onunla peygamberlik sona ermiştir. Allah, yaptığınız amellerin ve söylediğiniz sözlerin hepsini bilendir.

*Katade ve Ali b. el-Hüseyin, bu âyet-i kerimenin, Zeyd b. Hârise hakkında nâzil olduğunu söylemişlerdir.

Resulullah (s.a.v.)in, Kasım, Tayyib, Tahir ve İbrahim isimli dört erkek çocuğu, Zeyneb, Rukiyye, ümmügülsum ve Fatıma isimlerinde dört de kızı olmuştur. Erkek çocukları çok küçükken vefat etmişler, Hz. Fatıma'nın dışında kızlar da Resulullah hayattayken vefat etmişlerdir. Hz. Fatıma ise Resulullahın vefatından altı ay sonra vefat etmiştir.

Âyet-i kerime, Resulullahın, yanında büyüttüğü Zeyd b. Hârise'ye: "Muhammed'in oğlu" diye çğırılmasını reddediyor ve Resulullahın, yaşayan herhangi bir erkeğin babası olmadığını beyan ediyor ki böylece münafıklar "Muhammed, oğlunun hanımıyla evlendi." sözlerinden vazgeçsinler.

Âyet-i kerime, Resulullahın son peygamber olduğunu bildiren bir delildir. Bu konuyla ilgili olarak birçok mütevatir hadis de bulunmaktadır.

Übey b. Kâ'b, Cabir b. Abdullah, Ebu Said el-Hudrî ve Ebu Hureyre'den ufak tefek farklarla şu hadis-i şerif rivayet edilmektedir: "Resulullah buyurdu ki:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِنَّ مَثَلِي وَمَثَلَ الْأَنْبِيَاءِ مِنْ قَبْلِي كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى بَيْتًا فَأَحْسَنَهُ وَأَجْمَلَهُ إِلَّا مَوْضِعَ لَبِنَةٍ مِنْ زَاوِيَةٍ

فَجَعَلَ النَّاسُ يَطُوفُونَ بِهِ وَيَعْجَبُونَ لَهُ وَيَقُولُونَ هَلاَّ وُضِعَتْ هَذِهِ اللَّبِنَةُ قَالَ فَأَنَا اللَّبِنَةُ وَأَنَا خَاتِمُ النَّبِيِّينَ

"Ben ve benden önceki peygamberlerin durmu, güzel ve hoş bir bina yapan bir adamın binasının durumuna benzemektedir. Adam, binasını çok güzel yapmış ancak bir köşesinde bir kerpiçin yerini boş bırakmıştır. İnsanlar o binayı gezer, beğenir ve şöyle derler: "Bu kerpiç de yerine konsaydı ya." İşte o kerpiç benim ve ben peygamberlerin sonuncusuyum." (17)

Enes b. Mâlik ve Ebu Tufeyl ise şu hadisi bazı farklılıklarla rivayet etmişlerdir. Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: إِنَّ الرِّسَالَةَ وَالنُّبُوَّةَ قَدِ انْقَطَعَتْ فَلاَ رَسُولَ بَعْدِي وَلاَ قَالُوا: يَا رَسُولَ نَبِيٌّ، قَالَ: فَشَقَّ ذَلِكَ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ: لَكِنِ الْمُبَشِّرَاتُ اللهِ وَمَا الْمُبَشِّرَاتُ؟ قَالَ: رُؤْيَا الْمُسْلِمِ وَهِيَ جُزْءٌ مِنْ أَجْزَاءِ النُّبُوَّةِ.

"Şüphesiz ki Resulluk ve Nebilik artık sona ermiştir. Benden sonra ne Resul ne de Nebil gelecektir." Resulullahın bu hadisi insanların ağırına gitmiştir. (Artık insanları ikaz edecek birinin gelmeyeceğini duyunca endişelenmişlerdir) Bunun üzerine Resulullah: "Fakat müjdeleyenler bulunacaktır." buyurmuştur. İnsanlar: "Ey allahın Resulü, müjdeleyenler nedir?" diye sormuşlar Resulullah da: "Müslümanın rüyasıdır. Zira o, peygamberliğin parçalarından bir parçadır." buyurmuştur. (18)

Diğer bir hadis-i şerifte de peygamber efendimiz şöyle buyurmuştur:

أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: فُضِّلْتُ عَلَى الأَنْبِيَاءِ بِستٍّ: أُعْطِيتُ جَوَامِعَ الْكَلِمِ، وَنُصِرْتُ بِالرُّعْبِ، وَأُحِلَّتْ لِيَ الْغَنَائِمُ، وَجُعِلَتْ لِيَ الأَرْضُ مَسْجِداً وَطَهُوراً وَأُرْسِلْتُ إِلَى الْخَلْقِ كَافَّةً، وَخُتِمَ بِيَ النَّبِيُّونَ.

"Ben, diğer peygamberlerden altı özellikle üstün kılındım. Bana veciz konuşma verildi, düşmanın kalbine korku salınmakla yardım olundum, bana ganimetler helal kılındı. Yeryüzü bana mescit ve temiz kılındı. Ben, bütün yaratıklara Peygamber gönderildim. Peygamberler benimle sona erdi." (19)

---

(17) Tirmizî, K.er-Rüya, bab:2, Hadis no: 2272 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.3, S.267.
(18) Tirmizî, K.es-Siyer, bab: 5, Hadis no: 1553
(19) Buhari, K.el-Menakıb, bab: 17 / Müslim, K.el-Fadail, bab: 124-125, Hadis no: 2354.

Peygamber efendimiz bir diğer hadisinde de şöyle buyuruyor:

قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِي خَمْسَةُ أَسْمَاءٍ أَنَا مُحَمَّدٌ وَأَحْمَدُ وَأَنَا الْمَاحِي الَّذِي يَمْحُو اللهُ بِي الْكُفْرَ وَأَنَا الْحَاشِرُ الَّذِي يُحْشَرُ النَّاسُ عَلَىٰ قَدَمِي وَأَنَا الْعَاقِبُ.

Ben Muhammed'im, Ahmed'im, ben silenim, Allahın kendisiyle inkarı yok ettiği, silip götürdüğü kimseyim. Ben toplayanım, insanlar benim arkamda toplanacaklardır ve ben, arkadan gelenim. (Peygamberlerin sonuncusuyum.) (20)

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱذْكُرُواْ ٱللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ﴿٤١﴾

وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٤٢﴾

41- Ey iman edenler, Allahı çok zikredin.

42- Onu sabah akşam tesbih edin.

Ey iman edenler, Allahı, kalblerinizle, dillerinizle ve bütün azalarınızla devamlı olarak ve çokça zikredin. Sabah ve ikindi namazlarını kılarak Allahı tesbih edin.

هُوَ ٱلَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَٰٓئِكَتُهُۥ لِيُخْرِجَكُم مِّنَ ٱلظُّلُمَٰتِ إِلَى ٱلنُّورِ ۚ وَكَانَ بِٱلْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا ﴿٤٣﴾

43- Sizi, karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için Allah rahmet bahşeder. Melekler de dua eder. Allah, müminlere çok merhametlidir.

*Abdullah b. Abbas diyor ki: "Allah teala kullarına farz kıldığı her ibadete belli bir sınır koymuştur. Kulların özürlerine göre de onları bu ibadetlerden muaf tutmuştur. Ancak Allahı zikretmeyi bunların dışında tutmuştur. Zira Allahı zikretmeye bir sınır koymamış ve Allahı zikretme hususunda delilerden başka hiçbir kimsenin özürünü kabul etmemiştir. Kulların, Allahı ayakta iken, otururken, yatarken, gece ve gündüz, karada ve denizde, yolcu iken, mukim iken anmalarını istemiş, zengin olanın, fakir olanın, hasta olanın, sağlıklı olanın da onu gizli veya açıkça zikretmesini emretmiştir. Sabah akşam kendisinin tesbih

(20) Buhari, K.el-Edeb, bab: 18 / Müslim, K.et-Tevbe, bab: 22, HHadis no: 2754.

edilmesini istemiş bunu yapan kullarına ise Allahın ve meleklerin merhametli davranacaklarını ve Allahın onları, sapıklığın karanlıklarından çıkarıp hidayetin aydınlığına sevkedeceğini beyan etmiştir. Zira Allah, müminlere pek merhametlidir.

Hz. Ömer (r.a.) diyor ki:

عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ قَدِمَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ سَبْيٌ فَاِذَا امْرَأَةٌ مِنَ السَّبْيِ تَحْلُبُ ثَدْيَهَا تَسْقِي اِذَا وَجَدَتْ صَبِيّاً فِي السَّبْيِ اَخَذَتْهُ فَاَلْصَقَتْهُ بِبَطْنِهَا وَاَرْضَعَتْهُ فَقَالَ لَنَا النَّبِيُّ ﷺ اَتُرَوْنَ هٰذِهِ طَارِحَةً وَلَدَهَا فِي النَّارِ قُلْنَا لاَ وَهِيَ تَقْدِرُ عَلَى اَنْ لاَ تَطْرَحَهُ فَقَالَ اللهُ اَرْحَمُ بِعِبَادِهِ مِنْ هٰذِهِ بِوَلَدِهَا.

"Resulullaha esirler getirildi. Onların içerisinden bir kadın memesinden sütünü sağıyor ve çocuklara içiriyordu. Esirlerden bir bebek gördüğünde onu alıyor bağrına basıyor ve emziriyordu. Bunu gören Resulullah bize şöyle dedi: "Bu kadının, çocuğunu ateşe atacağını tahmin eder misiniz?" Biz: "Hayır, onun, çocuğu atmamaya gücü yettiği müddetçe bunu yapmaz." dedik. Bunun üzerine Resulullah "Allah, kullarına işte bu kadının, çocuğuna olan merhametinden daha merhametlidir." buyurdu. (21)

تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَامٌ وَاَعَدَّ لَهُمْ اَجْرًا كَرِيمًا ﴿٤٤﴾

44- Allaha kavuştukları gün "Selam" diyerek selamlaşırlar. Allah onlara güzel bir mükafaat hazırlamıştır.

Müminlerin, kıyamet gününde cennete girip rablerini gördükleri zaman birbirleriyle selamlaşmaları: "Selam olsun sana, güvenlik içinde ol." şeklinde olacaktır. Allah onlar için güzel bir mükafaat olan cenneti hazırlamıştır. Zira orada, gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve hatıra gelmeyen nimetler vardır.

(21) Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 48, bab: 3.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ إِنَّآ أَرْسَلْنَٰكَ شَٰهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٤٥﴾

وَدَاعِيًا إِلَى ٱللَّهِ بِإِذْنِهِۦ وَسِرَاجًا مُّنِيرًا ﴿٤٦﴾

وَبَشِّرِ ٱلْمُؤْمِنِينَ بِأَنَّ لَهُم مِّنَ ٱللَّهِ فَضْلًا كَبِيرًا ﴿٤٧﴾

وَلَا تُطِعِ ٱلْكَٰفِرِينَ وَٱلْمُنَٰفِقِينَ وَدَعْ أَذَىٰهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ ۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ وَكِيلًا ﴿٤٨﴾

45-46- Ey Peygamber, şüphesiz ki biz seni, bir şahit, bir müjdeleyici, bir uyarıcı, Allahın izniyle Allaha davet eden bir davetçi ve aydınlatan bir kandil olarak gönderdik.

47- Allahtan kendilerine büyük bir lütuf olduğunu müminlere müjdele.

48- Kâfirlere ve münafıklara itaat etme. Onların eziyetlerine aldırma. Allaha tevekkül et. Vekil olarak Allah yeter.

Ey Muhammed, şüphesiz ki biz seni, gönderdiğimiz dini ümmetine tebliğ ettiğine dair bir şahid ve Allahın emirlerine itaat edenleri cennetle müjdeleyen bir müjdeci, Allahın emirlerine karşı gleenleri, cehennemde yanacakları ikazıyla uyaran bir uyarıcı, Allahın emirleriyle onu birlemeye ve sadece ona kulluk etmeye çağıran bir davetçi ve yaratıkları, Allahın sana verdiği nur ile aydınlatan bir kandil olarak gönderdik. Ey Muhamed, sen, iman ehlini, Allah katında kendileri için büyük bir lütuf bulunduğuna dair müjdele. Sakın, kâfirlere ve münafıklara uyma. Onların sözlerini dinleyerek peygamberliğini tebliğde kusur işleme. Onların sana yaptığı eziyet ve işkenceler, seni, Allahın emirlerini yerine getirmekten ve ona kulluk etmekten alıkoymasın. Sen, işini Allaha bırak ve ona güven. Allah, bütün yaratıkları karşısında senin için yeterlidir.

*Ata b. Yesar diyor ki:

عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِي رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ هَذِهِ الْآيَةَ الَّتِي فِي الْقُرْآنِ يَاأَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِداً وَمُبَشِّراً وَنَذِيراً قَالَ

فِي التَّوْرَاةِ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِداً وَمُبَشِّراً وَنَذِيراً وَحِرْزاً لِلأُمِّيِّينَ أَنْتَ عَبْدِي وَرَسُولِي سَمَّيْتُكَ الْمُتَوَكِّلَ لَيْسَ بِفَظٍّ وَلاَ غَلِيظٍ وَلاَ سَخَّابٍ بِالأَسْوَاقِ وَلاَ يَدْفَعُ السَّيِّئَةَ بِالسَّيِّئَةِ وَلَكِنْ يَعْفُو وَيَصْفَحُ وَلَنْ يَقْبِضَهُ حَتَّى يُقِيمَ بِهِ الْمِلَّةَ الْعَوْجَاءَ بِأَنْ يَقُولُوا لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ فَيَفْتَحَ بِهَا أَعْيُناً عُمْياً وَآذَاناً صُمّاً وَقُلُوباً غُلْفاً.

"Ben, Abdullah b. Amr b. As ile karşılaştım. Ve ona: "Söyler misin bana, Resulullahın sıfatları tevrattа nasıl anlatılıyor?" dedim. Abdullah dedi ki: "Evet anlatayım. Allaha yemin olsun ki, o, Tevratta Kur'anda bir kısmı anlatılan birçok sıfatlarla zikredilmektedir. Kur'anda: "Ey Peygamber, şüphesiz ki biz seni bir şahit, bir müjdeleyici, bir uyarıcı olarak gönderdik." buyuruluyor. Tevratta ise şöyle zikerdilmiştir: "Ey peygamber, şüphesiz ki biz seni bir şahit bir müjdeleyici, bir uyarıcı ve okur yazarlığı olmayanları himaye edici olarak gönderdik. Sen benim kulum ve peygamberimsin." Ben seni "Mütevekkil" diye isimlendirdim." diye hitabedilmiş ve şu şekilde de vasıflandırılmıştır: O, kaba ve katı kalbli bir kimse değildir. Çarşılarda bağırıp çağıran biri de değildir. Kötülüğe karşı kötülük yapmaz, affeder ve hoşgörülü olur. Allah onunla eğri olan bir ümmeti düzeltip "Lâilahe illallah" demelerine kadar onun canını almayacaktır. Allah onunla kör olan gözleri açacak, sağır olan kulakları duyuracak ve perdeli olan kalbleri duyarlı kılacaktır. (22)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمَسُّوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّونَهَا فَمَتِّعُوهُنَّ وَسَرِّحُوهُنَّ سَرَاحاً جَمِيلاً ﴿٤٩﴾

49- Ey iman edenler, mümin kadınları nikahlar sonra da kendilerine dokunmadan boşarsanız artık sizin, onların üzerinde iddet sayma hakkınız yoktur. Derhal onlara boşanma bedellerini verin ve onları güzellikle salıverin.

*Abdullah b. Abbas, bu âyet-i kerimeyi şöyle izah etmektedir: "Eğer bir kimse bir kadınla evlenir de ona hiç dokunmadan onu boşayacak olursa, kadının iddet bekleme mükellefiyeti yoktur. Boşanmadan sonra, beklemeden evlenebilir. Böyle bir kadın için mehir takdir edilmiş olursa, Bakara suresinde de beyan

(22) Buhari, K. et-Talak, bab:3

edildiği gibi, mehirin yarısı kadının olur. Şayet mehir takdir edilmemiş olursa erkek, fakirlik veya zenginliğine göre kadına bazı eşyalar verir ki bunlara "Mut'a" denilmektedir. "Başanan kadınları güzellikle salıverin." ifadesi de bunu beyan etmektedir.

Katade ve Said b. el-Müseyyeb ise bu âyet-i kerimenin, Bakara suresinin ikiyüz otuz yedinci âyetiyle neshedildiğini söylemişlerdir.

Mut'a verme hakkında Sehl ve Ebu Üseyd; Resulullah'dan şunu naklet-mektedirler. Onlar diyorlar ki:

عَنْ عَبَّاسِ بْنِ سَهْلٍ عَنْ اَبِيهِ وَاَبِى اُسَيْدٍ قَالاَ تَزَوَّجَ النَّبِىُّ ﷺ اُمَيْمَةَ بِنْتَ شَرَاحِيلَ فَلَمَّا اُدْخِلَتْ عَلَيْهِ بَسَطَ يَدَهُ اِلَيْهَا فَكَاَنَّهَا كَرِهَتْ ذَلِكَ فَاَمَرَ اَبَا اُسَيْدٍ اَنْ يُجَهِّزَهَا وَيَكْسُوَهَا ثَوْبَيْنِ رَازِقِيَّيْنِ.

"Resulullah, Şerahilin kızı Ümeyme ile nikahlandı. Kadın, zifaf için Resulullahın yanına konulunca Resulullah elini ona değdirmek istemiş kadın ise Resulullahı istemiyormuş gibi davranmıştır. Bunun üzerine Resulullah, Ebi Üseyd'e, kadını (gönderilmesi için) hazırlamasını ve ona ketenden iki elbise giydirilmesini emretmiştir." (23)

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ إِنَّآ أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَٰجَكَ ٱلَّٰتِىٓ ءَاتَيْتَ أُجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّآ أَفَآءَ ٱللَّهُ عَلَيْكَ وَبَنَٰتِ عَمِّكَ وَبَنَٰتِ عَمَّٰتِكَ وَبَنَٰتِ خَالِكَ وَبَنَٰتِ خَٰلَٰتِكَ ٱلَّٰتِى هَاجَرْنَ مَعَكَ وَٱمْرَأَةً مُّؤْمِنَةً إِن وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِىِّ إِنْ أَرَادَ ٱلنَّبِىُّ أَن يَسْتَنكِحَهَا خَالِصَةً لَّكَ مِن دُونِ ٱلْمُؤْمِنِينَ قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِىٓ أَزْوَٰجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُهُمْ لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٥٠﴾

50- Ey Peygamber, mehirlerini verdiğin hanımlarını, Allahın sana ganimet olarak verdiği cariyeleri, seninle beraber hicret eden amcanın kızlarını, halalarının kızlarını, dayının kızlarını, teyzelerinin kızlarını sana he-

(23) Nessî K. I'şref^ünnisa, bab: 2/İbn-i Mace, K. en- Nikâh, bab: 47

lal kıldık. Eğer mümin bir kadın, kendisini peygambere bağışlar ve peygamber de onu nikahlamak isterse, bunu da sana helal kıldık. Bu hüküm müminlerden ayrı olarak sadece sana mahsustur. Biz, müminlere, eşleri ve sahiboldukları cariyeleri hakkında neleri farz kıldığımızı bilmekteyiz. Sana da bunları helal kıldık ki sıkıntıya düşmeyesin. Allah, çok affedendir, çok merhamet edendir.

Ey Peygamber, biz sana, mehirlerini vererek evlendiğin hanımlarını ve Allahın sana ganimet olarak verdiği cariyeleri, seninle birlikkte hicret eden amcanın kızlarını, halalarının kızlarını, dayının kızlarını, teyzelerinin kızlarını helal kıldık. Bir de mümin bir kadın kendisini peygambere hediye eder peygamber de onunla evlenmek isterse, sadece sana mahsus olmak üzere o kadını da sana helal kıldık. Biz, müminlere, eşleri ve cariyeleri ile evlenmeleri hususunda neleri farz kıldığımızı bilmekte ve sizlere de bildirmekteyiz. Onlar, dörtten fazla kadınla evlenemezler, evlenirken mehir vermek zorundadırlar, evlenme akdini şahitler huzurunda yaparlar, gerektiğinde kadının velisinin iznini alırlar. Ey peygamber, biz sana bu şekilde evlenmeyi helal kıldık ve müminleri evlenme hususunda sorumlu tuttuğumuz birçok yükümlülüklerden seni beri kıldık ki senin için bir zorluk olmasın. Allah, çok affeden ve çok merhamet edendir.

تُرْجِي مَنْ تَشَآءُ مِنْهُنَّ وَتُـْٔوِيٓ إِلَيْكَ مَنْ تَشَآءُ ۖ وَمَنِ ٱبْتَغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا
جُنَاحَ عَلَيْكَ ۚ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰٓ أَن تَقَرَّ أَعْيُنُهُنَّ وَلَا يَحْزَنَّ وَيَرْضَيْنَ بِمَآ ءَاتَيْتَهُنَّ
كُلُّهُنَّ ۗ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِى قُلُوبِكُمْ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَلِيمًا ﴿٥١﴾

51- Ey Peygamber, hanımlarından dilediğini geri bırakıp dilediğini yanına alabilirsin. Kendilerinden uzaklaştıklarından birini istemende sana bir günah yoktur. Bu, sevinmeleri, üzülmemeleri ve hepsinin, verdiğin şeylere razı olmaları için en elverişli yoldur. Allah, kalblerinizde olanı bilir. Allah, herşeyi çok iyi bilendir, yarattıklarına çok yumuşak davranandır.

*Âyet-i kerimede: "Ey Peygamber, hanımlarından dilediğini geri bırakır dilediğini yanına alabilirsin." buyurulmaktadır. Bu ifadeden kasdedilen mana hakkında şu görüşler zikredilmektedir:

Abdullah b. Abbas, Katade,Mücahid, Dehhak ve Ebu Rez'in bunun manasının: "Ey Peygamber, hanımlarından dilediğinin sırasını erteleyip dilediğinin sırasını öne alabilisin. Onlar arasında günleri taksim etme mecburiyetin yoktur." demek olduğunu söylemişlerdir. Şöyle ki: Resulullahın, hanımlarını, boşanmaları veya kendi istekleriyle yanında kalmaları hususunda onları serbest bırakınca hanımlaır boşanmak istememişler ve Resulullaha: "Ey Allahın Resulü, malından dilediğini ver, kendin de dilediğin zaman bize gel." demişlerdir. Resulullah, hanımlarından, Sevde, Cüveyriye, Safiye, ümmü Habibe ve Meymune'nin sıralarını ertelemiş, Aişe, Ümmü Seleme, Hafsa ve Zeyneb'in sıralarını geçirmemiştir, âyetin bu ifadesi işte bu hususu beyan etmektedir.

Abdullah b. Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşe göre ise bu âyetin bu ifadesinin manası şöyledir: "Ey Muhammed, hanımlarından dilediğini boşayıp dilediğini tutabilirsin."

Hasan-ı Basrî'den nakledilen diğer bir görüşe göre ise bu ifadenin manası şöyledir: "Ey Muhammed, mümin kadınlardan dilediğinle evlenip dilemediğinle evlenmeyebilirsin. Bir kadınla evlenmek istediğinde sen kararını vermeden müminlerden kimse onunla evlenemez."

Taberi ise âyetin bu bölümünü şu şekilde izah etmektedir: "Ey Peygamber, sana kendilerini hibe eden kadınlardan ve benim sana, evlenmeyi helal kıldığım kadınlardan dilediğini erteleyip kabul etmeyebilir, onlarla evlenmeyebilirsin ve nikahın altında bulunan kadınlardan dilediğine yaklaşmayabilirsin. Kendilerini sanâ hibe eden kadınlardan dilediğini kabul edip onlarla evlenebilirsin ve nikahın altında bulunan kadınlardan dilediğinin yanına varabilirsin dilediğinin de yanına varmayabilir, günleri taksim etmeyebilirsin."

Âyet-i kerimenin devamında: "Kendilerinden uzaklaştıklarından birini istemende sana bir günah yoktur." buyurulmuştur.

Katade ve İbn-i Zeyd bu ifadeyi şu şekilde izah etmişlerdir: Hanımlarından, kendilerinden uzaklaştıklarına tekrar yaklaşmanda senin için bir mahzur yoktur. Dilediğine yaklaşmakta dilediğinden uzaklaşmakta serbestsin. Taberi bu izah şeklini kabul etmiştir.

Abdullah b. Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşe göre ise bu ifadeden maksat şudur: "Hanımlarından boşadıklarının veya ölenlerin yerine, sana helal kıldığımız kadınlardan almanda senin için bir mahzur yoktur. Ancak, halen nikahın altında bulunan kadınların sayısından fazla kadınla evlenemezsin."

Bütün bu rivayetleri naklettikten sonra âyet-i kerimeyi şöyle açıklamak mümkündür: "Ey Muhammed, hanımlarından dilediğini yanına alıp dilediğini geriye bırakman hususunda seni serbest bırakmamız, o hanımların sevinmeleri, üzülmemeleri ve hepsinin, senin verdiğin şeylere razı olmaları için en elverişli

yoldur. Zira bu hükümlerin Allah tarafından olduğunu bilerek ona uymuş olacaklardır. Allah, erkeklerin, hanımlarından bir kısmına kalbinin daha fazla meylettiğini bilir. Bu sebeple seni hanımlarından dilediğini erteleyip dilediğini yanına almakta serbest bıraktı. Allah, herşeyi çok iyi bilendir, yarattıklarına karşı çok yumuşak davranandır."

Hz. Aişe (r.anh.) diyor ki:

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَقْسِمُ بَيْنَ نِسَائِهِ ثُمَّ يَعْدِلُ ثُمَّ يَقُولُ اَللّٰهُمَّ هٰذَا فِعْلِي فِيمَا أَمْلِكُ فَلَا تَلُمْنِي فِيمَا تَمْلِكُ وَلَا أَمْلِكُ.

"Resulullah (s.a.v.) hanımları arasında taksimat yapar ve adaletli davranırdı. Sonra şöyle derdi: "Ey Allahım, bu benim gücümün yettiği kadarıyla yaptığımdır. Sen beni, benim gücümün yetmediği ve senin gücünün yettiği şeylerden dolayı kınama." (24)

لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءُ مِنْ بَعْدُ وَلَا أَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ أَزْوَاجٍ وَلَوْ أَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ ۗ وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ رَقِيبًا ﴿٥٢﴾

52- Artık bundan sonra senin için başka kadınlar helal değildir. Güzellikleri hoşuna gitse de onları başkalarıyla değiştirmen caiz değildir. Ancak, sahib olduğun cariyeler hariç. Allah herşeyi murakabe edendir.

Müfessirler bu âyet-i kerimeyi farklı şekillerde izah etmişlerdir.

Abdullah b. Abbas ve Katade'den nakledilen bir görüşe göre bu âyetin izahı şöyledir: "Ey Peygamber, serbest bıraktığın hanımların, Allahı, Resulünü ve âhiret yurdunu seçtikten sonra artık bunların üzerine senin evlenmen veya bunlardan biriyle başka bir hanımı değiştirmen sana helal değildir."

Bu hanımlar, Resulullah vefat ettiği zaman geride kalan dokuz hanımdır.

(24) Tirmizî, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 33,bab: 19 Hadis No 3216

Übey b. Kâ'b, İkrime, Dehhak ve Ebu Salih bu âyeti şöyle izah etmişlerdir. "Ey Muhammed, sana helal olduğunu zikrettiğimiz hanımlar dışındaki hanımlarla evlenmen helal değildir." Bu izah tarzına göre, Resulullahın, bu surenin ellinci âyetinde zikredilen hanımlar dışındaki kadınlarla evlenmesi yasaklanmış fakat bu zikredilen hanımlar gibi kadınlarla evlenmesi serbest bırakılmıştır. Taberi bu görüşü tercih etmiştir.

Mücahid ise bu ayeti şu şekilde izah etmiştir: Müslüman olmayan kadınlar sana helal değildir. Yani Yahudi, Hıristiyan ve müşrik kadınlar sana haramdır.

Âyet-i kerimede: "Güzellikleri hoşuna gitse de onları başkalarıyla değiştirmen caiz değildir." buyurulmaktadır. Mücahid ve Ebu Rezin âyetin bu bölümünü şöyle izah etmişlerdir: Ey Muhammed, sen, müslüman olan hanımlarını, Hıristiyan, Yahudi ve müşrik olan kadınlarla değiştiremezsin. Onların güzelliği senin hoşuna gitse dahi bu böyledir."

Dehhak ise şöyle izah etmiştir: "Ey Muhammed, halen senin nikahın altında bulunan hanımlarını, güzellikleri hoşuna gitse dahi başka hanımlarla değiştirmen helal değildir. Yani hanımlarından birini boşayıp yerine başkasını alamazsın." Taberi de bu görüşü tercih etmiştir. Bu izah şekline göre Resulullah, kendisiyle beraber kalmayı tercih eden hanımlarını boşayıp yerlerine başka hanımlar alamayacaktır. Ancak bu hanımlarının üzerine başka hanımlarla evlenmesi mümkündür. Nitekim Hz. Aişe (r.anh.) şöyle demektedir:

قَالَتْ عَائِشَةُ: مَا مَاتَ رَسُولُ اللهِ ﷺ حَتَّى أُحِلَّ لَهُ النِّسَاءُ.

"Resulullah (s.a.v.) vefat etmeden önce kadınlar ona helal kılınmıştı. (Yani kadınlardan dilediği ile evlenebilirdi.) (25)

Taberi bu âyet-i kerimenin, bundan önce geçen ellinci ve elli birinci ayetlerle izahını bağdaştırabildiği için bu son âyetin neshedildiğini iddia etmenin doğru olmayacağını söylemiştir.

Fakat bir kısım âlimler, bundan önce geçen âyetin bu âyeti neshettiğini, dolayısıyla Resulullahın, dilediği kadınla evlenmesinin serbest bırakıldığını söylemişlerdir.

(25) Buharî, K. Tefsir el- Kur'an sure: 33, bab: 8

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَدْخُلُوا۟ بُيُوتَ ٱلنَّبِىِّ إِلَّآ أَن يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَىٰ طَعَامٍ غَيْرَ نَٰظِرِينَ إِنىٰهُ وَلَٰكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَٱدْخُلُوا۟ فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَٱنتَشِرُوا۟ وَلَا مُسْتَـْٔنِسِينَ لِحَدِيثٍ ۚ إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ يُؤْذِى ٱلنَّبِىَّ فَيَسْتَحْىِۦ مِنكُمْ وَٱللَّهُ لَا يَسْتَحْىِۦ مِنَ ٱلْحَقِّ ۚ وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَٰعًا فَسْـَٔلُوهُنَّ مِن وَرَآءِ حِجَابٍ ۚ ذَٰلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ ۚ وَمَا كَانَ لَكُمْ أَن تُؤْذُوا۟ رَسُولَ ٱللَّهِ وَلَآ أَن تَنكِحُوٓا۟ أَزْوَٰجَهُۥ مِنۢ بَعْدِهِۦٓ أَبَدًا ۚ إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ عِندَ ٱللَّهِ عَظِيمًا ﴿٥٣﴾

53- Ey iman edenler, Peygamberin evlerine, yemeğe davet edilmeksizin girip de yemek vaktini beklemeyin. Fakat davet edildiğiniz zaman girin. Yemeği yeyince de hemen dağılın. Orada sohbete dalmayın. Çünkü bu hareketiniz Peygambere eziyet veriyordu. O da size birşey söylemekten utanıyordu. Ama Allah, hakkı söylemekten çekinmez. Peygamberin hanımlarından birşey isteyeceğiniz zaman perde arkasından isteyin. Böyle davranmak, gerek sizin kalbiniz gerekse onların kalbleri için daha temizdir. Sizin, Peygambere eziyet etmeniz ve ölümünden sonra hanımlarını nikahlamanız ebediyyen caiz değildir. Şüphesiz ki bu, Allah nezdinde büyük bir günahtır.

*Bu âyet-i kerimeye "Hicab âyeti" denmekte ve nüzul sebepleri hakkında çeşitli rivayetler zikredilmektedir. Bunları şöylece sıralamak mümkündür:

Bu âyet-i kerimenin, Resulullahın, Zeyneb Bint-i Cahş'la evlenmesi sırasında düğün yemeği verirken, sahabilerin geç vakitlere kadar oturmaları üzerine nâzil olduğu rivayet edilmektedir.

Enes b.Mâlik diyor ki:

قَالَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَنَا أَعْلَمُ النَّاسِ بِهَذِهِ الْآيَةِ آيَةِ الْحِجَابِ لَمَّا أُهْدِيَتْ زَيْنَبُ

بِنْتُ جَحْشٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا اِلىٰ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ كَانَتْ مَعَهُ فِي الْبَيْتِ صَنَعَ طَعَاماً وَدَعَا الْقَوْمَ فَقَعَدُوا يَتَحَدَّثُونَ فَجَعَلَ النَّبِيُّ ﷺ يَخْرُجُ ثُمَّ يَرْجِعُ وَهُمْ قُعُودٌ يَتَحَدَّثُونَ فَاَنْزَلَ اللّٰهُ تَعَالىٰ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ اِلاَّ اَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ اِلىٰ طَعَامٍ غَيْرَ نَاظِرِينَ اِنَاهُ اِلىٰ قَوْلِهِ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ فَضُرِبَ الْحُجَابُ.

Ben bu ayetin nüzul sebebini çok iyi biliyorum. Zeyneb Bint-i Cahş (r. anh.) Allah tarfından Resullulaha hediye edilince (onunla evlenmesini emredince) Resullullah ile Zeyneb bir araya geldiler. Resullalah yemek yapıp insanları yemeğe davet itti, Onlar oturup konuşmaya daldılar. Onlar oturup konşurken Resulullah (s.a.v.) dışarı çıkıp içeri giriyordu. Bunun üzerine Allah teala: "Ey iman edenler...perde arkasından isteyin.." âyetini gönderdi. Artık bundan sonra kadınlarla erkekler arasına perde çekilir oldu. (Haramlık selamlık başladı) (25)

Diğre bir görüşe göre ise Enes b Mâlik şöyle diyor:

عَنْ اَنَسِ بْنِ مضالك رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ لَمَّا تَزَوَّجَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ زَيْنَبَ اَبْنَةَ جَحْشٍ دَعَا الْقَوْمَ فَطَعِمُوا ثُمَّ يَتَحَدَّثُونَ وَاِذَا هُوَ كَاَنَّهُ يَتَهَيَّأُ لِلْقِيَامِ يَقُومُوا فَلَمَّا رَأَى ذٰلِكَ قَامَ فَلَمَّا قَامَ مَنْ قَامَ وَقَعَدَ ثَلاَثَةٌ فَجَاءَ النَّبِيُّ ﷺ لِيَدْخُلَ فَاِذَا الْقَوْمُ جُلُوسٌ ثُمَّ اَنَّهُمْ قَامُوا فَانْطَلَقْتُ فَجِئْتُ فَاَخْبَرْتُ النَّبِيَّ ﷺ اَنَّهُمْ قَدِ اَنْطَلَقُوا فَجَاءَ حَتّٰى دَخَلَ فَذَهَبْتُ اَدْخُلُ فَاَلْقَى الْحِجَابَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ فَاَنْزَلَ اللّٰهُ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ يَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ الْآيَةَ .

Resullah (s.a.v.) Zeyneb Bint-i Cahş ile evlenince insanları düğün yemeğine edavet etti. İnsanlar yemek yedikten sonra oturup konuşmaya başladılar Resullullah kalkıp gidecek gibi oldu. Fakat oturanlar kalkıp gitmediler. Resulullah bu durumu görünce kalkıp dışarı çıktı. Oturanların bir kısmı da onunla beraber kalkıp gittiler. Fakat içlerinden üç kişi oturmaya devam ettiler. Kesulullah içeri girmek istedi. Ben de koşup Resulullaha herkesin gittiğini söyledim. Resulullah gelip içeri girdi. Ben de içeri girmek istedim Resulullah benimle kendi

arısna perde çekti. Bunun üzerine Allah teala bu âyeti gönderdi. (26)

Enes b. Mâlik diğer bir rivayette bu âyetin nüzul sebebi olarak Hz. Ömer'in Resulullahtan hanımlarını örtmesini istemesini zikretmiş ve şöyle dimştir.

عَنْ اَنَسٍ قَالَ قَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ يَدْخُلُ عَلَيْكَ الْبَرُّ وَالْفَاجِرُ فَلَوْ اَمَرْتَ اُمَّهَاتِ الْمُؤْمِنِينَ بِالْحِجَابِ فَاَنْزَلَ اللّٰهُ آيَةَ الْحِجَابِ.

Ömer (r.a) dedi. ki: Dedim ki: "Ey Allahın Resulü, senin yanına takva sahibi de giriyor fâcir de giriyor. Müminlerin annelerine emretsen araya perde çekseler nasıl olur? Bunun üzerine Allah teala hicab âyetini (Kadınlarla erkeklerin arasına perde çekilmesini emreden âyeti) indirdi. (27)

Âyet-i kerimede, müminlerin, izinsiz olarak Resulullahın evine girmemeleri, yemek için davet edildiklerinde yemek yedikten sonra oturup sohbeti uzatmamaları, Peyamberin hanımlarından birşey istendiğinide, perde arkasından istenmesi ve Peygamber (s.a.v.) in vefatından sonra onun hanımlarıya evlenilemeyeceği beyan edilmektedir.

إِنْ تُبْدُوا شَيْئًا أَوْ تُخْفُوهُ فَإِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٥٤﴾

54- Siz birşeyi açığı vursanız da gizleseniz de şüphesiz ki Allah, herşeyi çok iyi bilendir.

Ey insanlar, sizler herhangi birşeyi dilinizle açığı vursanız da veya içinizde gizleseniz de Allah onu bilir. Zira o herşeyi çok iyi bilendir. Sizlerin açığa vurduğnuz günahları da görür ve bilir gizlice yaptığımız kusur ve hatalarımızı da bilir ve sizleri yaptıklarımızdan hesaba çeker.

لَا جُنَاحَ عَلَيْهِنَّ فِي آبَائِهِنَّ وَلَا أَبْنَائِهِنَّ وَلَا إِخْوَانِهِنَّ وَلَا أَبْنَاءِ إِخْوَانِهِنَّ وَلَا أَبْنَاءِ أَخَوَاتِهِنَّ وَلَا نِسَائِهِنَّ وَلَا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ وَاتَّقِينَ اللّٰهَ إِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا ﴿٥٥﴾

(26) Buharî, K. Tefsir el- Kur'an sure: 33,, bab: 8

(27) Buharî, K. Tefsir el- Kur'an sure: 33,, bab: 8

55- Mümin hanımların, babalarına, oğullarına, kardeşlerine, erkek kardeşlerinin oğullarına, kışkardeşlerinnin oğullarına, mümin hanımlara ve sahibolmdukları cariyelere görünmelerinde hiçbir günch yortur. Ey mümin hanımlar, Allahtan korkun, şüphesiz ki Allah herşeye şahittir.

Taberi bu âyet-i kerimenin şu iki şekilde izah edildiğini zikretmiştir. Bunlardan biri Mücahidin görüşüdür. ve şöyledir: "Peygamberin hanılarının, babalarına, oğullarına, erkek kardeşlerine, erkek kardeşlerinin oğullarına, kızkardeşlerinin oğullarina, kendileri gibi mümin olan kadınlara ve ellerinin altında bulunan kölelerine karşı dış örtüleriyle örtünmemelerinin bir mahzuru yortur. Mümin kadınlar adıgeçen bu insanların yanında çarşafsız olarak bulunabilirler.

Bu görüşlerden biri de Katadenin görüşdür ve izahı şöyledir: Peygamberin ve müminlerin hamlarının, babalarına oğullarına, erkek kardeşlerine, erkek kardeşlerinin oğullarına, kızkardeşlerinin oğullarına, kendileri gibi olan mümin kıdınlara ve elleri altında bulunan kölelere karşı aralarına perde çekmemelerinde bir mahzur yoktur."

Taberi bu âyet-i kerimenin, kadınlarla namahrem erkekler arasına perde çekilmesini emreden âyetin hemen arkasından gelmsesi hasebiyle bu son izah şeklini tercih etmiştir.

Hz. Aişe (r.anh.) diyor ki:

أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ اَسْتَأْذَنَ عَلَيَّ اَفْلَحُ اَخُو اَبِي الْقُعَيْسِ بَعْدَمَا اُنْزِلَ الْحِجَابُ فَقُلْتُ لَا آذَنُ لَهُ حَتَّى اَسْتَأْذِنَ فِيهِ النَّبِيَّ ﷺ فَاِنَّ اَخَاهُ اَبَا الْقُعَيْسِ لَيْسَ هُوَ اَرْضَعَنِي وَلٰكِنْ اَرْضَعَتْنِي اِمْرَاَةُ اَبِي الْقُعَيْسِ فَدَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ ﷺ فَقُلْتُ لَهُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ اِنَّ اَفْلَحَ اَخَا اَبِي الْقُعَيْسِ اَسْتَأْذَنَ فَاَبَيْتُ اَنْ آذَنَ حَتَّى اَسْتَأْذِنَكَ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ وَمَا مَنَعَكِ اَنْ تَأْذَنِي عَمُّكِ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ اِنَّ الرَّجُلَ لَيْسَ هُوَ اَرْضَعَنِي وَلٰكِنْ اَرْضَعَتْنِي اِمْرَاَةُ اَبِي الْقُعَيْسِ فَقَالَ اِئْذَنِي لَهُ فَاِنَّهُ عَمُّكِ تَرِبَتْ يَمِينُكِ.

Perde çekilmesini emreden âyet indikten sonra Ebi Kuays' ın kadeşi Eflah bana geldi. Dedim ki: "Ben, Resulullahtan izih almadıkça seni içeri alamam. Zira beni Ebi Kuays emzirmedi, Beni Ebi Kuays'ın hanımı emzirdi. " Bundan sonra yanıma Resulullah geldi. Dedim ki: "ey Allahın Resulü, Ebu Kuays'ın kardeşi Eflah, benden, içeri girmek için izin istedi. Ben, sana sormadan onun içeri girmesine izin vermedim. "Bunun üzerine Resulullah şöyle buyurdu: "Amcanın, yanına gelmesine izin vermene engel nedir?" Dedim ki; "Ey Allahın Resulü, adam beni emzirmedi ki,beni Ebu Kuays'ın hanımı emzirdi." Resulullah şöyle buyurdu:" Onun, yanına grimesine zin ver Allah hayırını versin o senin amcandır." (28)

إِنَّ اللَّهَ وَمَلَٰٓئِكَتَهُۥ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ ۚ يَٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴿٥٦﴾

56- Muhakkak Allah, Peygambere rahmet bahşeder Melekler de onun için dua ederler., Ey iman edenler siz de ona salât ve selamda bulunun ve ona tam bir teslimiyetle boyun eğin.

Allah teala bu âyet- i kerimede, Peygamberi Hz. Muhammedin kendi nezdinde ve yüce varlıklar olan Melekler katında üstün bir makamı olduğunu bildiriyor. Kendisinin Hz. Muhammed (s.a.v.) i övdüğünü, Meleklerin de onun için duada bulundurklarını bildiriyor ve yeryüzünde yaşayan biz insanların da onu övmemizi emrediyor.

Âyet-i kerimede "Salât" kelimesi geçmektedir. Bu kelime, Allaha isnad edildiğinde 'Rahmet", Meleklere isnad edilğinde "Dua ve af dileme" anlamına gelmektedir.

Abdullah b. Abbas ise bu kelimenin burada "Terbirk eteme ve övme" mânâsına geldiğini söylemiştir.

Kâb'b b. Ucre diyor ki:

عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قِيلَ يَا رَسُولَ اللهِ أَمَّا السَّلَامُ عَلَيْكَ فَقَدْ

(28) Buhari, K. Tefsir el, Kur'an sure: 33, bab: 9

عرفناه فكيف الصلاة قال قولوا اللّٰهُمَّ صَلِّ عَلىٰ مُحَمَّدٍ وَعَلىٰ آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلىٰ آلِ اِبْرَاهِيمَ اِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلىٰ مُحَمَّدٍ وَعَلىٰ آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلىٰ آلِ اِبْرَاهِيمَ اِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ.

"Ey Allahın Resülü, sana nasıl selam vereceğimizi biliyoruz. Sana salavat nasıl getirilir? Bunun üzerine Resulullah şöyle buyurdu: "Deyin ki" Allahümme Salli Alâ Muhammedin ve Alâ Âli Muhmammedin Kema salleyte Alâ İbrahime İnnnekke Hamidün Mecid. Allahümme bârik Alâ Muhammedin ve alâ hali Muhammed. Kema börekte alâ İbrahime inneke hamldün mecid "Ey Allahım, sen, Muhammede ve ailesine, İbrahime merhametli davrandığın gibi merhametli davran, Şüphesizi ki sen, çok övülensin çok şereflisin." "Eş Allahım, sen, Muhammed ve ailesini, İbrahimi mübarek kıldığın gbi mübarek kıl. Şphesiz ki sen, çok övülensin, çok şereflisn." (29)

Peygamber efendimize salavat getirmenin fazileti hakkında birçok Hadis rivayet edilmektedir. İmam Şafii bu âyete ve Hedis-i Şeriflere dayanarak, namaz kılarken son tahiyyatta "Allahümme Salli ve Allahümme Barik" okunanın farz olduğunu söylemiştir.

Bir Hadis-i Şerifte şöyle buyurulmaktadır:

عن أنس بن مالك قال قال رسول الله ﷺ من صلى على صلاة واحدة صلى الله عليه عشر صلوات وحط عنه عشر خطيئات.

Kim bana bir defa salavat getirirse Allah ona on defa salavat getirir ve on hatasını bağışlar." (30)

Peygamberimiz diğer bir Hadis-i Şerifinde de şöyle buyurmuştur:

(29) Buhari, K. Tefsir el- KurU'an sure,: 33, bab: 10/Müslim K. es- salah, bab: 66, H?N? 406
(30) Ahmed b. Hambel, Müsned, C: 3 S. 102,261

"Kim bana salavat getirirse, bana salavaüt getirdiği müddetçe Melekler de ona salavat getirirler. Kişi salavatı isrterse çoğaltsın isterse azaltsın.

Başka bir Hadis- Şerifte de şöyle buyurulmaktadır:

قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : اَلْبَخِيلُ الَّذِى مَنْ ذُكِرْتُ عِنْدَهُ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَىَّ.

"Cimri o kimsedir ki ben yanında anılırım da bana salavat getirmez." Peygamberimiz yine bir Hadis- Şerifinde de şöyle buyuruyor:

قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : رَغِمَ اَنْفُ رَجُلٍ ذُكِرْتُ عِنْدَهُ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَىَّ، وَرَغِمَ اَنْفُ رَجُلٍ دَخَلَ عَلَيْهِ رَمَضَانُ ثُمَّ انْسَلَخَ قَبْلَ اَنْ يُغْفَرَ لَهُ، وَرَغِمَ اَنْفُ رَجُلٍ قَالَ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ: وَاَظُنُّهُ قَالَ اَوْ اَدْرَكَ عِنْدَهُ اَبَوَاهُ الْكِبَرَ فَلَمْ يُدْخِلَاهُ الْجَنَّةَ اَحَدُهُمَا.

"Yanında zirredildiğim halde bana salavat getirmeyenin burnu yere sürülsün, Ramazan gelip çıkıncaya kadar kendisini affettiremeyen adamın burnu yere sürülsün; Baba ve annesi yanında yaşlandığı halde onların vasıtasıyla (onların duasıyla) cenneti kazanamayanın burnu yere sürülsün." (31)

إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُهِينًا ﴿٥٧﴾

(31) Tirmizî, K. ed-Dâvût, bab: 100, Hadis No 3545/Ahmed b. Hanbel Müsned C. 2 S. 254

57_ Şüphesiz Allaha (karşı gelen) ve Resulüne eziyet edenleri Allah dünyada da âhirette de lanetlemiş ve onlar için hor ve hakir yapan bir azap hazırlamıştır.

Allahın emir ve yasaklarına karşı çıkarak ona isyan eden ve Resulünün evliliğine dil uzatarak ona recide edenleri Allah, dünyada da âhirette de lanete uğratmış ve onları hor ve hakir düşüren bir azap hazırlamıştır. O azap ta cehennem azabıdır.

Âyette zikredilen "Resulullaha eziyet" ten maksat, Resulullahın Safiye ile evlenmesine dil uzatılması hadisesi olduğu rivayet edilmektedir.

وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا
بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِينًا ﴿٥٨﴾

58- Mümin erkeklere ve mümin kadınlara, yapmadıkları birşeyden ötürü eziyet edenler, şüphesiz iftira (etmişler) ve apaçık bir günah yüklenmişlerdir.

* Bu âyet-i kerime, mümin erkek ve mümin kadınlara, yapmadıkları şeyleri isnad ederek onlara iftirada bulunan veya onları ayıplamaya çalışan yahut onların itibarını düşümek isteyen, kâfir, münafık ve zındıkları yermekte ve onların, bu halleriyle büyük günah işlediklerini beyan etmektedir.

Bir kısım beyinsizler, müminlerin seçkinleri olan Sahabe-i Kirama çeşitli şekillerde dil uzatmışlar ve onların şahsiyetlerini rencide etmeye çalışmışlardır. Peygamber efnedimiz bu şekilde davarananlara hitaben buyuruyor. ki:

قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : اللهَ اللهَ فِي أَصْحَابِي، اللهَ اللهَ فِي أَصْحَابِي، لاَ تَتَّخِذُوهُمْ غَرَضاً بَعْدِي، فَمَنْ أَحَبَّهُمْ فَبِحُبِّي أَحَبَّهُمْ، وَمَنْ أَبْغَضَهُمْ فَبِبُغْضِي أَبْغَضَهُمْ، وَمَنْ آذَاهُمْ فَقَدْ آذَانِي، وَمَنْ آذَانِي فَقَدْ اذَى اللهَ، وَمَنْ آذَى اللهَ فَيُوشِكُ أَنْ يَأْخُذَهُ.

"Sahabiler hakkında Allahtan korkun Allahtan, Sahabilerim hakkında Allahtan korkun Allahtan. Benden sonra onları hedef edinmeyin Onları seven beni sevdiği için onları sevmiş olur. Onlara buğzeden de bana buğzettiği için onlara buğzetmiş olur. Onlara eziyet veren bana eziyet vermiş olur. Bana eziyet veren de Allaha eziyet etmiş olur. kim de Allah eziyet ederse Allahın onu yakalamasaı pek yakındır. (32)

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ قُل لِّأَزْوَٰجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَآءِ ٱلْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ
مِن جَلَٰبِيبِهِنَّ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰٓ أَن يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورًا
رَّحِيمًا ﴿٥٩﴾

59- Ey Peygamber, hanımlarına, kızlarına ve müminlerin hanımlarına söyle (Herhangi bir ihtiyaç için dışarı çıkarken) dış örtülerini üzerlerine alıp örtünsünler Bu onların başkaları tarafından tanınıp rahatsız edilmemeleri için daha uygundur. Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

Ey Peygamber, hanımlarına, kızlarına ve müminlerin hanımlarına söyle, herhangibir ihtiyaçları için dışarı çıktıkları zaman elbiselerini, cariyetlerin kıyafetlerine benzetmesinler, Saçlarını ve yüzlerini açmasınlar. Dış örtüleriyle örtünsünler ki fâsık olanlar onları rahatsız etmesin. Allah, çok affeden ve çok merhemetli olandır.

Bu âyet-i Kerime ve Nur Suresinin otuz birinci âyeti kerimesi, mümin kadınların örtünmelerini emreden âyetelerdir.

Bu âyet-i Kerimede, kadınların, dış örtüleryle örtünmeleri emredilmektedir. "Dış örtüsü" diye tercüme edilen "Cilbaba" kelimesi, Abdullah b. Mes'ud, Ubeyde es- Selmanî, Katade, Hasan-ı Basmrî, Said b. CÜbeyr, İbrahim en-Nehaî ve Atâ el-Horasaî, ye göre, böşürtüsünü üstünden örtünlen "Aba" "Cübbe" demektir. bu gibi örtülerle kadınların, yüzlerini 6de örtme zorunda olup olmadıkları hususunda iki görüş zikredilmektedir:

(32) Tirmizî, K. el- Menakıb, bab: 59, Hadis No 3862/Ahmed b. Hambel, Müsned C.4 S. 87, C.5 S. 54,57

Ali b. Talha, Abdullah b. Abbasın bu âyeti kerimeyi şöyle izah ettiğini bildirmektedir: Abdullah b. Abbas diyor ki: "Allah, müminlerin kadınlarına, bir ihtiyaçları için dışarı çıktıklarında, başlarının üzerinden örtecekleri örtüleriyle yüzlerini örtmelerini ve sadece bir gözlerini açmalarını emretmektedir."

Yine, Muhammed b. Sîrîn diyor ki: "Ben, Ubeyde es- Selmâni'ye bu âyet ten sordum. Ubeyde başını ve yüzünü örttü, Sadece sol gözünü açık bıraktı ve âyetin, o şekli ifade ettiğini söyledi."

Abdullah Abbastan nakledinlen diğer bir görüşe göre, kadınlar bu örtüleriyle kaşlarının üstüne kadar olan bölümü örterler.

İkrime ise, kadının bu tür örtülerle boyun ve boğazını da örtmek zorunda oldğunu söylemektedir. Cariyelerin ise sadece başörtüleriyle yetinmelerinin bir mahzuru yoktur.

لَئِن لَّمْ يَنتَهِ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ
لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا ﴿٦٠﴾

60- Yemin olsun ki, eğer münafıklar, kalblerinde hastalık bulunanlar, Medineyi yalan haberleriyle ayağa kaldıranlar, bu hallerinden vezgeçmezlerse mutlaka seni başlarına musallat ederiz: Sonra orada sana ancak çok az bir zaman komşuluk edbilirler.

Yemin olsun ki, kâfirlerliklerini gizleyip kendilerini mümin gösteren münafıklar, kalblerinde zina etme ve fısk-u fücur işleme hastalığı bulınanlar ve Medineyi dedikodularıyla karıştıranlar bu huylarından vazğçmezlerse, Ey Muhammed, mutlaka seni onlara musallat edeceğiz. Seni onlara galip getireceğiz. Sonra onlar sana Medinede pek az bir zaman komşuluk edebileceklerdir.

مَّلْعُونِينَ أَيْنَمَا ثُقِفُوا أُخِذُوا وَقُتِّلُوا تَقْتِيلًا ﴿٦١﴾

61- O az zamanda da lanetlenmiş olarak kalırlar. Nerede bulunurlarsa bulunsunlar derhal yakalanırlar ve kıyasıya öldürülürler.

Münafıklar Medinede lanete uğratılmış olarak kalacaklar, nerede bulunurlarsa yakalanacaklar ve kıyısıya öldürüleceklerdir.

* Allah teala bu âyet-i kerîmede, hicret diyarı olan Medine-i Münevvere-nin, münafıklardan ve kalblerinde hastalık bulunan mücrimlerden arındıracağını haber veriyor. Bu ilahi haber gerçekleşmiştir. Zira , Resulullahın da buyurduğu gibi

قَالَ الْمَدِينَةُ كَالْكِيرِ تَنْفِي خَبَثَهَا وَيَنْصَعُ طَيِّبُهَا .

Medine-i Münevvere bir körüğe benzer.

Posaları dışarı atar güel olanları ise parlatır. (33)

سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِن قَبْلُ وَلَن تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ﴿٦٢﴾

62- Daha öncekiler hakkında Allahın kanunu budur. Elbette ki sen, Allahın kanununda bir değişme bulamazsın.

Evet, Allahın, nifak ve inkârlarlarında ısrar eden münafıklar hakkında süregelen kanunu budur. İman ehlini onlara musallat eder ve onları kahrettirir. Ey Muhaemmed, sen, Allahın kanununda hiçbir değişiklik bulamazsın.

يَسْأَلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ ۖ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِندَ اللَّهِ ۚ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ

(33) Buhari. K. Fadail el-Medine, hab: 10

تَكُونُ قَرِيبًا ﴿٦٣﴾

63-Ey Muhammed, insanlar sana kıyametin ne zaman kopacağını soruyorlar. Sen onlara şöyle de: "Onun bilgisi ancak Allahın katındadır. Ne bilirsin belki de kıyamet çok yakındır."

Allah teala bu âyet-i kerimede, Peygamber (s.a.v.) in, kıyametin ne zaman kopacağını bilemeyeceğini, insanlının bu hususta soru sormalarının da boş şeyler olduğunu beyan etmektedir. Zira kıyametin ne zaman kopacağını sadece kendisi bilmektedir. Kuyamet âniden de kopabilir.

إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ الْكَافِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيرًا ﴿٦٤﴾

خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٦٥﴾

64-65- Şüphesiz ki Allah, Kafirleri lanetlemiş onlar için alev alev yananbir ateş hazırlamıştır. Onlar orda ebediyyen kalacaklardır. Kendilerine ne bir dost ne de bir yardımcı bulabileceklerdir.

Şüphesiz ki Allah, kâfirleri, hertürlü hayırdan ve rahmetinden uzaklaştırmış, onlar için âhirette ebedi olarak içinde kalacakları, alev alev yanan bir cehennem hazırlamıştır. Onlar ne kendilerini koruyacak bir dost bulabilecekler ne de Allahın azabından kurtulabilecek bir yardımcı bulabileceklerdir.

يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ يَقُولُونَ يَا لَيْتَنَا أَطَعْنَا اللَّهَ وَأَطَعْنَا

الرَّسُولَا ﴿٦٦﴾

66- Yüzleri ateşe çevirildiği gün onlar: "Keşke Allaha itaat etseydik, Peygambere itaat etseydir." derler.

Allah teala bu âyeti kerimede, kâfirlerin, cehennem ateşine çevirilerek yakılacakları zaman nasıl pişman olacaklarını, Allah ve Resulüne itaat etmiş olmayı temenni edeceklerini beyan ediyor.

وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلَا ﴿٦٧﴾

رَبَّنَا آتِهِمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنْهُمْ لَعْنًا كَبِيرًا ﴿٦٨﴾

67-68- "Ey Rabbimiz, biz, efendilerimize ve büyüklerimize uymuştuk, Onlar ise bizi doğru yoldan saptırmışlar. Ey Rabbimiz, onların azabını iki kat ver. Onları büyük bir lanete uğrat." derler

Allah teala bu âyetlerde ise kâfirlerin, suçlarını başkalarının üzerine atmaya çalıştıklarını ve kendilerine uydukları liderlerinin kendilerini saptırdıklarını söyleyecek lerini bildirmekte ve onların bu tür bahanelerle Allahın cezalarından kurtulamayacaklarını, bu nedenle kenilerini saptıranlara kat kat azap verilmesini istemekten başka bir çareleri kalmayacağını beyan etmektedir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَىٰ فَبَرَّأَهُ اللَّهُ مِمَّا قَالُوا ۚ وَكَانَ عِندَ اللَّهِ وَجِيهًا ﴿٦٩﴾

69- Ey iman edenler, Musaya eziyet edenler gibi olmayın, Allah, Musayı onların iftiralarından temize çıkardı. O, Allah nezdinde itibarlı bir kul idi.

İsrailoğulları Hz. Musa hakkında bir takım dedikodular yaparak ona eziyet etmişlerdir. Bu dedikoduları, onun hakkında "Fıtıklı" Alaca hastalığına yakalanmış" veya "Kardeşi Harunun katili" gibi zözler söylemeleridir.

Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

يَنْظُرُ بَعْضُهُمْ اِلىٰ. قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «كَانَتْ بَنُو اِسْرَائِيلَ يَغْتَسِلُونَ عُرَاةً فَقَالُوا: وَاللهِ! مَا. وَكَانَ مُوسىٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَغْتَسِلُ وَحْدَهُ. سِوَاةَ بَعْضٍ فَوَضَعَ. قَالَ فَذَهَبَ مَرَّةً يَغْتَسِلُ. يَمْنَعُ مُوسىٰ اَنْ يَغْتَسِلَ مَعَنَا اِلَّا اَنَّهُ آدَرُ . قَالَ جَمَحَ مُوسىٰ بِاَثَرِهِ يَقُولُ: ثَوْبِي. فَفَرَّ الْحَجَرُ بِثَوْبِهِ. ثَوْبَهُ عَلىٰ حَجَرٍ فَقَالُوا:. حَجَرُ! حَتَّى نَظَرَتْ بَنُو اِسْرَائِيلَ اِلىٰ سَوْاةِ مُوسىٰ. حَجَرُ! ثَوْبِي قَالَ فَاَخَذَ. فَقَامَ الْحَجَرُ بَعْدُ، حَتَّى نُظِرَ اِلَيْهِ. وَاللهِ! مَا بِمُوسىٰ مِنْ بَأْسٍ .ثَوْبَهُ فَطَفِقَ بِالْحَجَرِ ضَرْباً»

"İsrailoğulları, çıplak olarak yıkanır ve birbirlerinin edep yerlerine bakarlardı. Hz. Musa ise bunlardan uzak durur ve tek başına yıkanırdı. Bu sebeple İsrailoğulları aralarında şöyle konşurlardı. "Vallahi Musanın bizim aramızda yıkanmasına engel olan şey onun yumurtalarında fıtık olmasıdır. "Bir defasında Musa yine yıkanmaya gitmiş, çıkardığı elbiselerini de bir taşın üzerine koymuştu. Taş, Musanın elbisesini alıp kaçmaya başladı. Musa, taşın peşinden hızla koşarak: "Taş elbisemi bırak. Taş elbisemi bırak." diye bağırıyordu. İsrailoğulları Musaya bakıp onu çıplak bir vaziyette gördüler ve "Vallahi Musada birşey (hastalık) yokmuş. "dediler. Bunun üzerine taş durdu. Musa elbiselerini aldı ve taşı dövmeye başladı." (34)

Resulullah (s.a.v.) diğer bir Hadis-i Şerifnde de şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz ki Musa çok haya sahibi ve kendisini örtmeye çok dikkat eden bir kişiydi. Hayasından dolayı derisinden birşey gözülmezdi. İsrailoğullarından bazıları şunu söyleyerek ona eziyet etmişlerdi:

عَنِ النَّبِيِّ ﷺ اَنَّ مُوسىٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ رَجُلاً حَيِيّاً سِتِّيراً مَا يُرىٰ مِنْ جِلْدِهِ شَيْءٌ اِسْتِحْيَاءً مِنْهُ فَاٰذَاهُ مَنْ آذَاهُ مِنْ بَنِي اِسْرَائِيلَ فَقَالَ: مَا يَسْتَتِرُ هٰذَا السِّتْرَ اِلَّا مِنْ عَيْبٍ بِجِلْدِهِ، اِمَّا بَرَصٌ وَاِمَّا اُدْرَةٌ وَاِمَّا آفَةٌ، وَاِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ اَرَادَ اَنْ يُبَرِّئَهُ مِمَّا قَالُوا، وَاِنَّ مُوسىٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ خَلَا يَوْماً وَحْدَهُ فَوَضَعَ ثِيَابَهُ

(34) Müslim, K. el Fadail, bab: 155 , Hadis No0 339

عَلىٰ حَجَرٍ ثُمَّ اغْتَسَلَ فَلَمَّا فَرَغَ اَقْبَلَ اِلىٰ ثِيَابِه لِيَأْخُذَهَا وَاِنَّ الْحَجَرَ عَدَا بِثَوْبِه فَاَخَذَ مُوسىٰ عَصَاهُ فَطَلَبَ الْحَجَرَ فَجَعَلَ يَقُولُ: ثَوْبِي حَجَرُ ثَوْبِي حَجَرُ حَتَّى انْتَهىٰ اِلىٰ مَلَاٍ مِنْ بَنِي اِسْرَائِيلَ فَرَاَوْهُ عُرْيَانًا اَحْسَنَ النَّاسِ خَلْقًا وَاَبْرَاَهُ مِمَّا كَانُوا يَقُولُونَ ، قَالَ: وَقَامَ الْحَجَرُ فَاَخَذَ ثَوْبَهُ وَلَبِسَهُ وَطَفِقَ بِالْحَجَرِ ضَرْبًا بِعَصَاهُ، فَوَ اللّٰهِ اِنَّ بِالْحَجَرِ لَنَدَبًا مِنْ اَثَرِ عَصَاهُ ثَلَاثًا اَوْ اَرْبَعًا اَوْ خَمْسًا، فَذٰلِكَ قَوْلُهُ تَعَالىٰ: (يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسىٰ فَبَرَّاَهُ اللّٰهُ مِمَّا قَالُوا وَكَانَ عِنْدَ اللّٰهِ وَجِيهًا).

"Bunun bu kadar örtünmesi ancak derisindeki bir ayıptan dolayıdır. Bunda ya alaca hastalığı var veya yumurat fıtığı var yahut da başka bir dert var. " Allah teala Musayı bunların iftiralarından arındırmak istedi. Musa birgün yalnızbaşına kaldığı elbiselirini çıkardı ve bir taşın üzerine koydu. Sonra yıkandı. Yıkandıktan sonra elibiselerini almaya gitti. Taş, elbiseleri alıp kaşmaya başladı. Musa âsâsını alıp taşın peşine düştü ve ona:"Ey taş elbisemi bırak, ey taş elbisemi bırak." Dedi. Fakat taş, İsrailoğllarının içine girinceye kadar gitti. İsrailoğuulları Musayı çıplak olar gördüler. Onun vücudunun çok güzel olduğunu bizzat gözleriyle görmüş oldular. Taş orada durmuştu. Musa elbiselerini alıp giydi ve âsâsıyla taşa vurmaya başladı. Allaha yemin olsun ki taşta Musanın âsâsınun eseri olarak iki üç veya dört tane iz meydana gelmişti. İşte Allah tealanın: "Ey iman edenler, Musaya eziyet edenler gibi olmayın. Allah Musayı onların iftiralarından temize çıkardı. O, Allah nezdinde itibarlı bir ku idi." sözü bunu açıklamaktadır."(35)

Hz. Ali(r.a.) bu âyet-i izah ederken şöyle demiştir: "Musa ile Harun birlikta dağa çıkmışlar Harun orada vefat etmiştir. İsrailoğulları Musaya : "Onu sen öldürdün. O, bizi senden daha çok seviyor ve bize senden daha yumuşak davranıyordu." dediler. Ve böylece Muusaya eziyet etmiş oldular. Alla, Meleklerine emrederek Harunu getirtti İsrailoğullarına gösterdi. Melekler Harunun kendiliğinden öldüğünü bildirdiler. Böylece Allah, Hz. Musayı onların iftiralarından kurtardı.

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٧٠﴾

يُصْلِحْ لَكُمْ اَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ

(35) Tirmizi, K. Tefis r el- Kur'an, sure: 33, bab: 23, Hadis No 3221

فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٧١﴾

70-71- Ey iman edenler, Allahtan korkun ve doğru söz söyleyin ki Allah ta amellerinizi salih kılsın ve günahlarınızı bağışlasın. Kim, Allaha ve Resulüne itaat ederse, şüphesiz o en büyük kurtuluşa ermiş olur.

Ey iman edenler, Allaha karşı gelmekten konkun ki cezalandırmasına layık olmayasınız. Allahın Peygamberi ve müminler hakkında doğru sözler söyleyin, Bâtıl iddialarada bulanmayın. Böylece Allah sizleri, salih ameller işlemeye muvaffak kılsın , davranışlarınızı yüceltsin, günahlarınızı affedip onlardan dolayı sizi cezalandırmasın, Kim, Allahın emirlerini tutup yasaklarından kaçınacak olursa şüphesiz ki o, en büyük kurtuluşla kurtulmuş olur.

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا
وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ ۖ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا ﴿٧٢﴾

72- Biz, emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik te onlar bunu yüklenmekten kaçındılar ve korktular. Onu insan yüklendi. Şüphesiz ki insan, çok zalim ve çok cahildir.

Allah teala bu âyet-i kerimede, göklere yere ve dağlara vereceği emaneti yüklenmelerini teklif ettifini fakat bunların, emaneti yülenmekten doğacak mes' uliyetten korkarak onu yüklenmekten kaçındıkalarını buna mukabil sonucunu neye varacağını idrak edemeyen cahil insanın, bu emaneti yüklenmeyi kabu ettiğini ve böylece kendisine ağır yükler yükleyerek zulmettiğini beyan ediyor.

Âyette zikredilen "Emanet" den neyin kastedildiği hakkında farklı görüşler zikredilmiştir.

Müfessirlerin çoğunluğuna göre buradaki emanet, Allahın, kullarına vermiş olduğu emanettir. Bu da Allahın, kullarına emrettiği farzlar veya kullarından istediği itaat yahut kullarına gönderdiği din veya kulun, cünüplükten yıkanması yahut kadının, kenisine bir emanet olan iffitini koruması veya Allahın koyduğu cezalardır.

Abdullah b. Abbas diyor ki: "Bu emanetler Âdeme arzedildi ve ona:" "Bunları al, eğer bunlara itaat edersen seni bağışlarım, şayet ihanet edersen sana azabederim."denildi. Âdem:" ettim." dedi. Ancak kabul ettiği gün ikindi vaktiyle gecesi arasında hata işledi."

Diğer bir kısım müfessirlere göre ise buradaki "Emanet" den maksat insanların birbirlerine emanet ettikleri şeylerdir. Zira kul hakkı tevbe etmekle ödenmez ancak hak sahibinin hakkını helal etmesiye ödenmiş olur. Bu itibarla

insanlığın yüklendiği, ağır bir yüktür.

Peygamber efendimiz bir Hadis-i Şerifinde şöyle buyurmuştur.:

«اَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « يُغْفَرُ لِلشَّهِيدِ كُلُّ ذَنْبٍ، اِلاَّ الدَّيْنَ».

Şehidin her günahı affedilir. Ancak bocu (kul hakkı) hariç. (36)

«اَلْقَتْلُ فِى سَبِيلِ اللهِ يُكَفِّرُ كُلَّ شَىْءٍ اِلاَّ الدَّيْنَ».

Diğer bir rivayette: "Allah yolunda öldürülmek herşeyi affettirir. Borç (kul hakkı) hariç." buyurulmuştur. (37)

Taberi buradaki "Emanet"den maksadın, "bütün emanetler" olduğunu, hem Allahın kullarına gönderdiği dini emanetleri hem de kulların birbirlerine verdikleri emanetleri kapsadığını söylemiştir.

لِيُعَذِّبَ اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ
وَيَتُوبَ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٧٣﴾

73- Bunun neticesi olarak Allah, münafık erkeklere ve münafık kadınlara, müşrik erkeklere ve müşrik kadınlara azab edecek, mümin erkeklerin ve mümin kadınların da tevbelerini kabul edecektir. Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.

Allah, emaneti insana yükledi ki buna ihanet eden münafık erkek ve kadınları, müşrik erkek ve kadınları, hak ettikleri cezaya çarptırsın, Emanet riayet eden mümin erkek ve kadınların da tevbelerini kabul edip günahlarını bağışlasın. Allah, çokça affeden ve çok merhamet edendir.

(36) Müslim, K. el-İmana, bab: 119, Hadis No 1886
(37) Müslim, K. el-İmana, bab: 119, Hadis No 1886

SEBE' SURESİ

Sebe' Suresi elli dört âyettir. Birinci âyeti Medine'de diğerleri Mekke'de nâzil olmuştur.

Bu Sure-i Celile, Allaha hamd ile başlayan surelerdendir. Hamdin yalnızca Allaha mahsus olduğunu, Allahın, yerin içine gireni, yerden çıkanı, gökten ineni ve göğe çıkanı ve diğer bütün şeyleri bildiğini beyan ediyor.

Kıyametin gelmeyeceğini söyleyen kâfirlere karşı yeminle kaydediliyor ki, kıyamet gelecektir. Göklerde ve yerde bulunan zerre miktarı birşey dahi Allahın ilmi dışında değildir ve herşey apaçık bir kitapta yazılmıştır.

Sure-i Celilede devamla, Davud (.s.)a Allah tarafından bir üstünlük verildiği, dağlara ve kuşlara "Davudla beraber tesbih edin." diye emir verildiği ve demirin, Davud (a.s.)a yumuşak kılındığı ve ona zırh yapma sanatının öğretildiği haber veriliyor.

Sure-i Celilede bundan sonra, rüzgarın Süleyman (a.s.)ın emrine verildiği, erimiş bakırın, onun için, kaynağından su akar gibi akıtıldığı, cinlerin bir kısmının da, Allah tealanın emriyle Süleyman (a.s.)ın emrinde çalıştıkları, onun için saraylar, havuzlar kadar çanaklar ve sabit kazanlar yaptıkları beyan ediliyor. Cinlerin, Hz. Süleyman'ın öldüğünü, onun dayandığı bastonun kırılıp yere düşmesiyle öğrendiklerini, böylece cinlerin, gaybı bilmediklerinin ortaya çıktığı açıklanıyor.

Bundan sonra Sebe' kavminden haber veriliyor. Sure adını da buradan alıyor. Sebe' kavmi, bağlık bahçelik bir ülkede yaşıyorlardı. Orada Allahın her türlü nimetlerinden faydalanıyor fakat bu nimetleri kendilerine veren Allahı inkar ediyor, ona ibadetten yüzçeviriyorlardı. Sonunda Allah teala onlara "Arim" selini gönderdi. O güzel ve bol nimetlerini helak etti. Zira onların memleketleri mamur, şehirleri güzeldi. Şehirden şehire kolayca gitme vasıtalarına sahip idiler. Fakat bu nimetler karşısında şımardılar da: "Ey rabbimiz, bizim yolculuğumuzu uzat." demeye başladılar. Böylece İblise uydular ve sonunda felakete uğ-

radılar.

Sure-i Celilede bundan sonra, Peygamber efendimizin, bir uyarıcı olarak gönderildiği, müşriklerin ise vaadedilen kıyametin ne zaman geleceğini sordukları beyan ediliyor ve herkes için dünyada belirli bir zamanın bulunduğu bu sürenin ne öne alınabileceği ne de geri bırakılabileceği beyan ediliyor.

Âhirette, bu dünyadayken büyüklük taslayanlarla onlara tabi olan zayıfların münakaşa edecekleri ve zayıfların, kendilerini hak yoldan alıkoyan ve büyüklük taslayanları suçlayacakları, onların da bu suçlamaları reddedecekleri haber veriliyor.

Rızkı ancak Allahın tayin ettiği, onun, dilediğine bol rızık verip dilediğininkini de daralttığı beyan ediliyor.

Peygamberimizin, müşriklere, Allaha yönelmelerini ve bu tebliğ için onlardan bir ücret istemeyeceğini söylemesini de emrediyor ve Sure-i Celile, kâfirleri uyaran ve onları tehdit eden ifadelerle son buluyor.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي الْآخِرَةِ ۚ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ﴿١﴾

1- Hamd, göklerde ve yerde ne varsa kendisinin olan Allaha mahsustur. Âhirette de hamd ona mahsustur. O, hüküm ve hikmet sahibidir, herşeyden haberdardır.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, övülmenin, dünyada da âhirette de ancak kendisine mahsus olduğunu, zira dünyada da âhirette de övülmeyi gerektiren bütün nimetlerin ve lütufların kendisi tarafından verildiğini ve emirlerinde ve yaptıklarında hikmet sahibi olduğunu ve herşeyden haberdar olduğunu beyan etmektedir.

يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا ۚ وَهُوَ الرَّحِيمُ الْغَفُورُ ﴿٢﴾

2- O, yerin içine girenı ve yerden çıkanı, gökten inenı ve göğe çıkanı bilir. O, çok merhamet edendir, çok affedendir.

Allah öyle bir yaratıcıdır ki, yerin içine giren sular, tohumlar ve ölüler gibi şeyleri, yerden dışarıya çıkan ağaçları, bitkileri, kuyuları, mücevherleri ve

madenler gibi şeyleri, gökten inen yağmur, rızıklar, bereketler ve vahiy gibi şeyleri ve göğe yükselen melekler ve ameller gibi şeyleri bilir. Allah, tevbe edenlere karşı merhamet edendir ve onların günahlarını çok bağışlayandır.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِينَا السَّاعَةُ قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ عَالِمِ الْغَيْبِ
لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَلَا أَصْغَرُ مِنْ ذَٰلِكَ
وَلَا أَكْبَرُ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٣﴾

3- Kâfirler: "Kıyamet saati bize gelmeyecektir." dediler. Ey Muhammed, sen onlara şöyle de: "Hayır, gaybı bilen rabbime yemin olsun ki kıyamet saati size mutlaka gelecektir. Göklerde ve yerde zerre kadar birşey dahi ondan gizli değildir. Bundan daha küçük ve daha büyük hiçbir şey yoktur ki apaçık bir kitapta mevcut olmasın."

Ey Muhammed, Allahın, varlıkları yok ettikten sonra tekrar diriltmeye kadir olduğunu inkar eden kâfirler, kıyametin kopacağını yalanlarlar. Senin vaadinle alay etmek için bunu böyle yaparlar. Sen onlara de ki: "Gaybı bilen rabbime yemin olsun ki kıyamet mutlaka birgün gelip çatacaktır. Ancak onun ne zaman gelip çatacağını sadece rabbim bilir. Zira göklerde ve yerde zerre kadar birşey onun bilgisi dışında değildir. O, zerreden daha küçük veya daha büyük herhangi bir şey yoktur ki apaçık bir kitap olan Levh-i Mahfuzda yazılmış olmasın veya Allahın bildiği şekilde apaçok ortada olmasın.

*Allah teala, Kur'an-ı Kerim'de üç yerde kıyametin kopacağına dair rabbine yemin etmesini emretmiştir. Bunlardan biri, Yunus Suresinin elli üçüncü âyeti, ikincisi bu âyet-i kerime, üçüncüsü ise Teğabün Suresinin yedinci âyetidir.

لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٤﴾

4- (Kıyamet saati mutlaka gelecektir ki) Allah, iman edip salih amel-ler işleyenleri mükafaatlandırsın. İşte onlar için, mağfiret ve güzel bir rızık vardır.

Kıyamet saati mutlaka gelecektir. Veya Allah, herşeyi Levh-i Mahfuzda tesbit etmiştir ki, Allaha ve Peygamberine iman eden, Allahın ve peygamberinin emirlerini tutup yasaklarından kaçınanları, yaptıklarına karşılık müafaatlandır-sın. İşte bu kişiler için, rableri tarafından, günahlarının bağışlanması ve cennette güzel rızıklar vardır.

وَالَّذِينَ سَعَوْ فِىٓ ءَايَٰتِنَا مُعَٰجِزِينَ أُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مِّن رِّجْزٍ أَلِيمٌ ۝٥

5- Âyetlerimiz hakkında bizi âciz bırakmaya yeltenenlere gelince: Onlar için çok kötü ve can yakıcı bir azap vardır.

Allah, herşeyi Levh-i Mahfuzda tesbit etmiştir ki, Allahın âyetleri husu-sunda ona galip gelmek için uğraşanları cezalandırsın. İşte onlar için çok kötü ve can yakıcı bir azap vardır.

*Müşrikler: "Bu Kur'anı dinlemeyin, okunurken gürültü yapın, belki bu yolla galip gelirsiniz." (1) âyetinde de beyan edildiği gibi, Allahı, âyetleri husu-sunda âciz bırakabileceklerini zannediyorlardı. İşte bu âyet-i kerime, böyle dü-şünenlerin akıbetlerinin nasıl olacağını açıklamaktadır.

وَيَرَى ٱلَّذِينَ أُو۟تُوا۟ ٱلْعِلْمَ ٱلَّذِىٓ أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ هُوَ ٱلْحَقَّ وَيَهْدِىٓ إِلَىٰ صِرَٰطِ ٱلْعَزِيزِ ٱلْحَمِيدِ ۝٦

6-Kendilerine ilim verilenler, rabbinden sana indirilen Kur'anın hak olduğunu "Aziz" ve "Hamid" olan Allahın yoluna sevkettiğini bilirler.

(1) Fussilet Suresi, âyet: 26.

*Âyette zikredilen: "Kendilerine ilim verilenler"den maksat, Ehl-i Kitaptan olan ve iman eden Abdullah b. Selam gibi müslümanlar veya Resulullahın diğer sahabileridir. Bunlar, Allah tarafından Resulullaha indirilen Kur'anın hak bir kitap olduğunu ve herşeye galip olan Allahın doğru yoluna ilettiğini görürler ve anlarlar. Kâfirler ise Kur'ana karşı kördürler ve kıyametin kopmasıyla alay ederek şöyle derler:

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلَىٰ رَجُلٍ يُنَبِّئُكُمْ إِذَا مُزِّقْتُمْ كُلَّ
مُمَزَّقٍ إِنَّكُمْ لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿٧﴾
أَفْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَمْ بِهِ جِنَّةٌ ۗ بَلِ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ فِي الْعَذَابِ
وَالضَّلَالِ الْبَعِيدِ ﴿٨﴾

7- Kâfirler birbirlerine şöyle dediler: "Vücudunuz parça parça ayrılıp toprak olduktan sonra, yeniden yaratılışla dirileceğinizi haber veren bir adam gösterelim mi size?

8- Acaba o, Allaha karşı yalan mı uyduruyor? Yoksa onda bir delilik mi var?" Hayır, âhirete inanmayanlar, azap ve büyük bir sapıklık içindedirler.

Allah ve peygamberi Muhammed'i inkar eden ve Muhammed'in, öldükten sonra dirilmeyi haber vermesini garip karşılayan kâfirler, Muhammed'i kasdederek birbirlerine şöyle derler: "Ey insanlar, biz size, sizler ölüp parça parça olduktan sonra tekrar yepyeni bir şekilde dirileceğinizi size bildiren bir adamı gösterelim mi? Muhammed, bu iddialarıyla ya Allaha karşı yalan uyduruyor ve insanların ölüp toprak olduktan sonra tekrar dirileceklerini söylüyor veya onda bir delilik var da abuk sabuk konuşuyor. "Hayır, durum bu kâfirlerin iddia ettikleri gibi değildir. Âhirete iman etmeyen bu kâfirler azaba uğratılacaklardır. Bunlar, haktan uzak bir sapıklık içindedirler. Bu sebeple böyle iddialar ileri sürerler.

أَفَلَمْ يَرَوْا إِلَىٰ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُم مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ۚ إِن نَّشَأْ
نَخْسِفْ بِهِمُ الْأَرْضَ أَوْ نُسْقِطْ عَلَيْهِمْ كِسَفًا مِّنَ السَّمَاءِ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ
لَآيَةً لِّكُلِّ عَبْدٍ مُّنِيبٍ ﴿٩﴾

9- Onlar, gökten ve yerden önlerinde ve arkalarında olanı görmüyorlar mı? Eğer dilersek onları yere geçirir veya üzerlerine gökten parçalar düşürürüz. Şüphesiz ki bunda, rabbine yönelen her kul için elbet bir ibret vardır.

Öldükten sonra dirilmeyi yalanlayan ve Muhammed'i yalancılık ve delilikle suçlayan bu kâfirler, kendilerini önlerinden ve arkalarından kuşatan göğü ve yeri görmüyorlar mı ki cehaletlerinden vazgeçip yalanlamayı terketsinler. Onlar hiç korkmuyorlar mı ki yere emredip onları yerin içine gömeriz veya göğe emreder oradan bir parça düşürüp onları helak ederiz. Şüphesiz ki göğün ve yerin, Allahın kullarını kuşatmasında, yaptıklarından vazgeçip rabbine yönelen her kul için, Allahın varlığını ve kudretini gösteren büyük bir delil vardır. Bunları yaratan, dilerse herşeyi yapar.

وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُودَ مِنَّا فَضْلًا ۖ يَا جِبَالُ أَوِّبِي مَعَهُ وَالطَّيْرَ ۖ وَأَلَنَّا لَهُ
الْحَدِيدَ ﴿١٠﴾

10- Şüphesiz ki biz, Davud'a nezdimizden bir üstünlük verdik. "Ey dağlar ve kuşlar Davud'la birlikte tesbih edin." dedik. Ona demiri yumuşak kıldık.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, Hz. Davud'a bir lütuf olarak vermiş olduğu nimetleri zikrediyor. Allah teala onu hem peygamber seçmiş hem de dağların, taşların ve kuşların, kendisiyle birlikte Allahı zikredeceği güzel bir ses vermiştir.

Resulullah (s.a.v.) birgün Ebu Musa el-Eş'ari'nin Kur'an okuduğunu işitmiş ve ona:

عَنْ اَبِی مُوسیٰ اَنَّ النَّبِیَّ ﷺ قَالَ لَهُ یَا اَبَا مُوسیٰ لَقَدْ اُوتِیتَ مِزْمَاراً مِنْ مَزَامِیرِ آلِ دَاوُدَ.

"Ey Ebu Musa, şüphesiz ki sana, Davud ailesine verilen güzel nağmelerden bir nağme verilmiştir." buyurmuştur. (2)

Ayrıca Hz. Davud'a, demiri işleme sanatı verilmiştir. Hz. Davud, demiri ateşte kızdırmadan ve dövmeden işleyebilme gücüne sahip idi. Bu sebeple âyette: "Biz demiri ona yumuşak kıldık." ifadesi zikredilmiştir.

اَنِ اعْمَلْ سَابِغَاتٍ وَقَدِّرْ فِي السَّرْدِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١١﴾

11- Bize Davud'a: "Geniş zırhlar imal et. Dokumasını ölçülü ve sağlam yap." diye vahyettik. Davud'a ve ailesine şöyle dedik: "Salih amellerde bulunun. Çünkü ben sizin yaptıklarınızı görüyorum."

*Katade diyor ki: "Zırhları ilk defa halkalar şeklinde yapan Hz. Davut'tur. Ondan önce zırhlar teneke şeklinde oluyordu."

(2) Buhari, K.el-Fadail el-Kur'an, bab: 31 / Müslim, K.el-Müsafirîn, bab: 235, Hadis no: 793.

Allah teala âyet-i kerimede, Hz. Davud'a zırhın nasıl dokunacağını öğreterek halkaları birbirine denk yapmasını veya halkaları birbirine bağlayan çivilerin halkalarla mütenasip olmalarını emretmektedir. Âyet-i kerimenin sonunda, Hz. Davud'a ve ailesine salih ameller işlemeleri ve Allaha itaat etmeleri emrediliyor. Böylece Hz. Davud'a bu nimetlerin veriliş gayesi beyan edilmiş oluyor.

وَلِسُلَيْمٰنَ الرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا شَهْرٌ ۚ وَأَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِ ۖ
وَمِنَ الْجِنِّ مَنْ يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِإِذْنِ رَبِّهِ ۖ وَمَنْ يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ أَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ
عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿١٢﴾

12- Rüzgarı da Süleyman'ın emrine verdik. O rüzgar estiğinde, sabahleyin bir aylık yol alır, akşamleyin de bir aylık yol alırdı. Süleyman için erimiş bakırı, kaynağından su akar gibi akıttık. Rabbinin izniyle cinlerden bir kısmı, onun emrinde çalışırdı. Onlardan kim emrimizden çıktıysa ona, alev alev yanan ateşin azabını tattıracağız.

*Allah teala bundan önceki âyetlerde Hz. Davud'a verdiği nimetleri zikretmiş bu ve bundan sonra gelen âyetlerde ise Hz. Davud'un oğlu Süleyman'a, lütfuyla vermiş olduğu nimetleri zikretmiştir. Bunlardan biri, rüzgarın, onun emrine âmâde kılınmasıdır. Hz. Süleyman bir gün içinde, rüzgardan istifade ederek iki aylık bir yola gidebiliyordu.

Hasan-ı Basrî diyor ki: "Hz. Süleyman sabahtan öğleye kadar rüzgarla "İstahr" şehrine gider öğleden sonra da "Kâbil"e varırmış."

Hz. Davud'a verilen nimetlerden biri de, bakır madeninin onun için su gibi akıtılmasıdır. Katade, bu maden eritme ocağının Yemen'de olduğunu söylemiştir.

Hz. Süleyman'a verilen nimetlerden biri de, cinlerden bir kısmının, Allahın emretmesiyle onun emrinde çalışmalarıdır. Hz. Süleyman'ın emrine verilen cinlerin, onun emrine itaat etmedikleri takdirde, Allahın emrine karşı gelmiş olacaklarından, cehenneme atılacakları beyan edilmektedir.

يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَآءُ مِن مَّحَٰرِيبَ وَتَمَٰثِيلَ وَجِفَانٍ كَٱلْجَوَابِ وَقُدُورٍ رَّاسِيَاتٍ ۚ
اعْمَلُوٓا۟ ءَالَ دَاوُۥدَ شُكْرًا ۚ وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِىَ ٱلشَّكُورُ ﴿١٣﴾

13- Cinler, Süleyman'ın istediği gibi saraylar, heykeller, havuzlar kadar büyük çanaklar ve sabit kazanlar yaparlardı. Ey Davud ailesi, Allahın nimetlerine şürketmek için çalışın. Kullarımdan hakkıyla şükreden pek azdır.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, Hz. Süleyman'ın emrine verilen cinlerin yaptıkları işlerden bir kısmını zikretmektedir. Cinler, Hz. Süleyman için güzel binalar yapıyorlardı. Bu binalar Mücahid'e göre köşk gibi binalardı.

Dehhak ve İbn-i Zeyd'e göre, meskenler, Katade'ye göre ise mabedlerdir. Ayrıca cinler, Hz. Süleyman için bakırdan veya topraktan yahut camlardan heykeller yapıyorlardı. (3)

Cinler, Hz. Süleyman için havuzlar kadar büyük çanaklar ve yerinden kaldırılamayacak kadar büyük sabit kazanlar yaparlarmış. Bu da Hz. Davud ailesinin ordusunun ve etrafının çok kalabalık olduğunu göstermektedir.

Allah teala bu âyetin sonunda da Hz. Davud'un ailesine hitabederek verdiği nimetlere karşılık kendisine şürketmesini emretmektedir. Fakat ne yazık ki kulların pek azı rablerinin verdiği nimetlere karşı hakkıyla şükretmemektedirler.

فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ ٱلْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلَىٰ مَوْتِهِۦٓ إِلَّا دَآبَّةُ ٱلْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنسَأَتَهُۥ ۖ
فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ ٱلْجِنُّ أَن لَّوْ كَانُوا۟ يَعْلَمُونَ ٱلْغَيْبَ مَا لَبِثُوا۟ فِى ٱلْعَذَابِ
ٱلْمُهِينِ ﴿١٤﴾

(3) Bu heykeller, ya ağaç vb. cansız şeylere ait heykellerdi, yahut Hz. Süleyman'ın şeriatında bir kısım melek ve peygamberlerin heykellerini yapıp onları insanlara tanıtmak haram değildi. Hz. Süleyman'ın tahtının altına iki arslan, üstüne de iki kartal heykeli yaptırdığı rivayet edilmektedir. (Tefsirü Ğaraibü'l-Kur'an, Sure 34, âyet 13.'ün izahı.)

14- Süleyman'ın ölümüne hükmettiğimiz zaman, öldüğünü cinlere ancak âsâsını yiyen bir haşere gösterdi. Süleyman yere düşünce, cinlerin durumu anlaşıldı ki, eğer onlar gaybı bilmiş olsalardı, öyle küçük düşüren bir azap içinde kalıp durmazlardı.

*Allah teala bu âyet-i celilede, Hz. Süleyman'ın nasıl vefat ettiğini, gaybı bildiklerini iddia eden cinlerin, onun öldüğünü bilemediklerini bu nedenle Süleyman'ın kendilerine vermiş olduğu ağır vazifeleri, Süleyman'ın değneğini haşereler yeyip onun yere düşmesine kadar yerine getirdiklerini beyan ediyor. Böylece cinlerin gaybı bilmediklerini bizlere haber veriyor.

Hz. Süleyman vefat etmeden önce âsâsına dayanır bir halde duruyormuş vefat edince yere düşmemiş böylece bir müddet ayakta durmuştur. Nihayet ağaç kurtları, dayandığı değneği yemiş ve âsâ zayıflayarak kendisini taşımaz olmuş ve Hz. Süleyman'ın cesedi yere düşmüştür. Böylece cinler onun öldüğünü anlamışlar ve yaptıkları işi bırakarak dağılmışlar, gaybı bildiklerini iddia eden cinlerin yalan söyledikleri de ortaya çıkmıştır.

لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ فِي مَسْكَنِهِمْ آيَةٌ ۖ جَنَّتَانِ عَن يَمِينٍ وَشِمَالٍ ۖ كُلُوا مِن رِّزْقِ رَبِّكُمْ
وَاشْكُرُوا لَهُ ۚ بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبٌّ غَفُورٌ ﴿١٥﴾

15- Şüphesiz ki Sebe' kavminin oturduğu yerde büyük bir delil vardı. Sebe'lilerin oturduğu yerler, sağından ve solundan iki bahçeyle çevriliydi. Onlara: "Rabbinizin rızıklarından yeyin de ona şükredin. İşte hoş bir memleket ve bağışlayan bir rab." denilmişti.

*Âyet-i kerimede, Sebe' kavminin kıssası zikredilmektedir.

Bir kişi Peygamber efendimize gelip:

قَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللهِ وَمَا سَبَأٌ أَرْضٌ أَوِ امْرَأَةٌ؟ قَالَ: لَيْسَ بِأَرْضٍ وَلَا امْرَأَةٍ، وَلَكِنَّهُ رَجُلٌ وَلَدَ عَشَرَةً مِنَ الْعَرَبِ فَتَيَامَنَ مِنْهُمْ سِتَّةٌ، وَتَشَاءَمَ مِنْهُمْ أَرْبَعَةٌ.

فَأَمَّا الَّذِينَ تَشَاءَمُوا فَلَخْمٌ وَجُذَامٌ وَغَسَّانُ، وَعَامِلَةُ، وَأَمَّا الَّذِينَ تَيَامَنُوا: فَقَالَ رَجُلٌ: يَا فَالْأَزْدُ، وَالْأَشْعَرِيُّونَ، وَحِمْيَرُ، وَمُذْحِجٌ، وَأَنْمَارُ، وَكِنْدَةُ رَسُولَ اللهِ وَمَا أَنْمَارُ؟ قَالَ: الَّذِينَ مِنْهُمْ خَثْعَمُ وَبَجِيلَةُ.

"Ey Allahın Resulü, Sebe' nedir? O bir yer midir yoksa bir kadın mıdır?" diye sormuş, Resuullah (s.a.v.) de:"O, ne bir yer ne de bir kadındır. Sebe' Araplarda bir adamın ismidir. Onun on çocuğu olmuştur. On çocuğundan altısı Yemen'de yerleşmiş dördü de Şam'da yerleşmiştir. Şam'da yerleşenler: Lah, Cüzam, Gassan ve Âmile'dir. Yemen'de yerleşenler ise: Ezd, Eş'arî, Himyer, Müzhec, Enmar ve Kinde'dir." buyurmuştur.

Yine bir adam: "Ey Allahın Resulü, "Enmar" nedir?" diye sormuş, Resulullah: "Has'em ve Becile kabilelerinin mensup oldukları atalardır." buyurmuştur. (4)

Peygamber efendimizin de beyan ettiği gibi, Sebe' aslında Yemen'de yaşayan insanlar ve oranın idarecileridir. Hz. Süleyman'ın, tahtıyla birlikte huzuruna getirttiği Seba Melikesi Belkıs da onlardan biriydi. Bu kavim, memleketlerinde bol nimetler içerisinde yaşıyor ve geniş arazilere sahip bulunuyorlardı. Allah teala onlara Peygamberler göndermiş verdiği nimetlere karşı kendisine şükretmelerini istemiştir. Bunlar bu halleriyle Allahın dilediği kadar yaşamışlar sonra kendilerine emredilenlerden yüzçevirmişlerdir. Bunun üzerine Allah onlara Seller'i musallat ederek ülkelerini mahvetmiş ve onları çeşitli ülkelere dağıtmıştır. Bundan sonra gelen âyetler bu hususu açıklığa kavuşturmaktadır.

Allah teala bu âyet-i kerimede, Sebe' halkının yaşadığı ülkenin, Allahın varlığını ve kudretini gösteren bir alamet olduğunu, bu nimetleri kendilerine verenin ise ancak rableri olduğunu zikretmiş ve bu ülkenin sağında solunda bağ ve bahçelerin bulunduğunu bildirmiştir.

Katade diyor ki: "Sebe'lilerin memleketinde iki dağın arasında bağ ve bahçeler bulunuyordu. Öyle ki bir kadın başında taşıdığı sele ile bu bahçelerde yürüdüğünde elini sürmeden selesi meyvelerle doluyordu. Sebe' halkı azınca Allah onlara "Cürz" denen bir hayvanı (köstebeği) musallat etti. Hayvan, dağlar arasındaki barajı deldi onları su bastı. Sonunda onlara ılgın ve biraz da sedir ağacından başka bir şey kalmadı."

(4) Tirmizî, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 34, bab: 1, No: 3222.

فَأَعْرَضُوا فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ وَبَدَّلْنَاهُمْ بِجَنَّتَيْهِمْ جَنَّتَيْنِ ذَوَاتَيْ
أُكُلٍ خَمْطٍ وَأَثْلٍ وَشَيْءٍ مِنْ سِدْرٍ قَلِيلٍ ﴿١٦﴾
ذَٰلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِمَا كَفَرُوا ۖ وَهَلْ نُجَازِي إِلَّا الْكَفُورَ ﴿١٧﴾

16- Fakat onlar yüzçevirdiler. Bunun üzerine biz de onların üstüne "Arim" selini gönderdik. Onların bahçelerini, acı meyveli, ılgınlık ve içinde biraz da sedir ağacı bulunan iki bahçeye çevirdik.

17- Nankörlüklerinden ötürü onları işte böyle cezalandırdık. Biz, hiç nankörden başkasını cezalandırır mıyız?

Sebe' halkı, rabbine itaattan yüzçevirdi. İnsanları, peygamberlerin davet ettiği hak yoldan çevirmeye girişti. Bunun üzerine biz de onları cezalandırarak üzerlerine "Arim" selini gönderdik. Onların, barajın iki tarafındaki bağ ve bahçelerini acı meyveliklere ve ılgınlıklara, biraz da sedir ağacı buluna bir yere çevirdik. Onları bu şekilde cezalandırmamız, verdiğimiz nimetlere karşı nankörlük etmelerindendi. Biz, nankörlerden başka kimi cezalandırırız ki?

*Vehb b. Münebbih diyor ki: "Allah bunlara on üç peygamber göndermişti. Onlar bu peygamberleri yalanlayınca onları cezalandırdı.

"Arim" kelimesinin, baraj veya su veya vadi yahut sel yada cürz yani, köstebek anlamına geldiği zikredilmiştir. Barajın yıkılmasının ise bir hayvanın onu delmesiyle meydana geldiği zikredilmiştir.

وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْقُرَى الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا قُرًى ظَاهِرَةً وَقَدَّرْنَا
فِيهَا السَّيْرَ سِيرُوا فِيهَا لَيَالِيَ وَأَيَّامًا آمِنِينَ ﴿١٨﴾

18- Sebe'lilerle mübarek kıldığımız memleketler arasında, birbirinden görünen şehirler var etmiştik. Oralardaki seyir ve seferi de ölçüler içerisinde tanzim etmiştik. "Geceleri ve gündüzleri oralarda emniyet içinde gezin." demiştik.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, Sebe' halkına verdiği çeşitli nimetleri ve refah içinde geçirdikleri hayatı zikrediyor. Bereketli kılınan Şam topraklarındaki şehirlerle Yemen'de bulunan Sebe' ülkesi arasında, birbirinden görünecek kadar yakın mesafelerde şehirler var ettiğini, bu şehirler arasındaki mesafelerin, yolcuların ihtiyacına göre ayarlandığını da beyan etmektedir. Allah teala Sebe'lilere, buralara, gece gündüz gidip gelme imkanları sağlamış ve onlara büyük lütuflarda bulunmuştur. Fakat onlar bu nimetlere karşı Allaha şükretmeleri gerekirken bu şükrü eda etmemiş bilakis rahatsız olduklarını söylemişlerdir.

Hasan-ı Basrî diyor ki: "Buralarda yaşayan insanlar, sabahleyin bir şehirden çıkıp öğle vaktinde diğer bir şehire varabiliyorlardı. Bir kadın, zenbilini başına koyar, yününü eğirekek yürür ve evine gelinceye kadar zenbili, ağaçların dallarından dökülen meyvelerle dolardı."

فَقَالُوا رَبَّنَا بَاعِدْ بَيْنَ أَسْفَارِنَا وَظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ فَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ

وَمَزَّقْنَاهُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿١٩﴾

19- Fakat onlar: "Ey rabbimiz, seferlerimizin mesafelerini uzat." dediler ve kendi kendilerine zulmettiler. Bunun üzerine biz de onları, söylenegelen misaller yaptık. Onları darmadağın ettik. Şüphesiz ki bunda, sabredip şükreden herkese nice ibretler vardır.

Oralarda yaşayan insanlar: "Rabbimiz, yolculuk yaptığımız konakların aralarını birbirinden uzaklaştır." dediler. Yemen'le Şam'ın arasına vadilerin ve çöllerin konmasını istediler. Böylece binekler kullanarak ve azık alarak yolculuk yapmak istiyorlardı. Bu da orada yaşayan insanların ne kadar gafil ve cahil olduklarını göstermektedir.

*Allah teala bu kavmin isteklerini hemen yerine getirdi. Üzerlerine "Arim" selini gönderdi, ülkelerini yıkıp mahvetti. Böylece yabani meyveler ve ılgınlıklardan başka birşey kalmadı. Böylece o eski ihtişamları masal haline gel-

di. Bundan sonra, bölünüp parçalanan toplumlar için "Sebe' halkı gibi bölündüler." sözü bir darb-ı mesel oldu. Sebe'liler, memleketleri harabeye döndükten sonra çeşitli yerlere dağılarak oralarda mesken tutma zorunda kaldılar.

Şa'bî diyor ki: "Gassaniler Şam topraklarına gittiler. Enmar, Medine'ye yerleştiler. Huzaa kabilesi Tihame bölgesine gitti. Ezdi'ler ise Umman bölgesine yerleştiler.

Allah teala, âyet-i kerimenin sonunda, Sebe' halkını parça parça edip çeşitli ülkelere dağıtmasında, Allaha karşı kulluk vazifelerini yerine getiren sabırlı insanlar için büyük ibretler bulunduğunu beyan ediyor ve bunlardan ders alınmasını emrediyor.

وَلَقَدْ صَدَّقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ إِلَّا فَرِيقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٠﴾

20- Gerçekten İblis, onlara zannı'nı tasdik ettirdi. Müminlerden bir gurup hariç, onlar İblise uydular.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, insanoğlunu hak yoldan saptırabileceğini zanneden iblisin, Sebe' halkı gibi insanların, kendisine uymasıyla bu zannını doğru çıkardıklarını beyan etmektedir. Zira İblis, kendi zannına göre insanları hak yoldan saptırabileceğini düşünüyor ve şöyle diyordu: "İblis" (rabbim), izzet ve şerefine yemin olsun ki, onlardan ihlaslı kulların hariç, bütün insanları yoldan çıkaracağım." dedi." (5)

İşte ihlaslı olmayan kulların ona uymasıyla İblisin zannı tasdik edilmiş oldu.

Hasan-ı Basrî diyor ki: "Allah teala, Havva ile birlikte Âdem'i cennetten yeryüzüne indirince İblis onların bu haline sevinerek yeryüzüne indi ve "Anne babalarının başına bu hal geldiğine göre bunların soyları daha da zayıf olacaktır." dedi. Böylece insanların çoğunu yoldan çıkarabileceğini zannetmeye başladı."

وَمَا كَانَ لَهُ عَلَيْهِم مِّن سُلْطَانٍ إِلَّا لِنَعْلَمَ مَن يُؤْمِنُ بِالْآخِرَةِ مِمَّنْ هُو مِنْهَا

(5) Sâ'd Suresi, âyet: 82-83.

فِي شَكٍّ ۖ وَرَبُّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ ﴿٢١﴾

21- Halbuki İblisin, onların üzerinde hiçbir nüfuzu yoktu: Ancak biz, âhiret gününe iman edenle ondan şüphe edeni ortaya çıkarmak için (ona, vesvese verme fırsatı verdik) senin rabbin herşeyi koruyandır.

*Hasan-ı Basrî diyor ki: "İblis o insanları ne bir sopayla dövdü ne de onları zorla isyana sevketti. İblis onlara sadece birtakım ümitler verdi, onları aldattı, onlar da buna aldandılar.

Allah teala bu âyet-i kerimede İblise, insanları aldatması için neden fırsat verdiğini beyan ederek buyuruyor ki: "Biz, İblise, vesvese verme imkanı tanıdık ki, âhirete iman edenle o hususta şüpheye düşeni açığa çıkarmış olalım."

قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ ۖ لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِنْ شِرْكٍ وَمَا لَهُ مِنْهُمْ مِنْ ظَهِيرٍ ﴿٢٢﴾

22- Ey Muhammed, (müşriklere) şöyle de: "Allahı bırakıp da onun ortağı olduğunu iddia ettiğiniz şeyleri (yardıma) çağırın. Onlar, göklerde ve yerde zerre miktarı birşeye sahip değillerdir. Onların göklerde ve yerde bir ortakları yoktur. Allahın da onlardan bir yardımcısı yoktur.

Ey Muhammed, kavminin, Allaha ortak koşan müşriklerine de ki: "Siz, Allahın ortakları olduğunu sandığınız putlara ve eşyalara yalvarın da onlar size, Allahın, kullarına yaptığı şeylerden bazılarını yapsınlar. Allahın, Davud'a ve Süleyman'a nimetler verdiği gibi onlar da size nimetler versinler de görelim. Veya nankörlük eden Sebe' halkının bağ ve bahçelerini imha ettiği gibi Allaha ortak koştuğunuz o şeyler de böyle bir felaket getirsinler. Eğer buna güçleri yetmezse bilin ki batıl bir yoldasınız. Sizin, Allaha ortak koştuğunuz şeyler, gök-

lerde ve yerde hayır ve şerre, zarar veya menfaata asla sahip değillerdir. O halde onlar nasıl ilah olabilirler?

Allaha ortak koştuğunuz şeylerin göklerde ve yerde herhangi bir hisseleri yoktur. Allah onlardan herhangi birini kendisine yardımcı edinmiş de değildir. O halde herhangi bir şeyi Allaha ortak koşmaktan vazgeçin.

وَلَا تَنفَعُ الشَّفَاعَةُ عِندَهُۥٓ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُۥ ۚ حَتَّىٰٓ إِذَا فُزِّعَ عَن قُلُوبِهِمْ قَالُوا۟ مَاذَا
قَالَ رَبُّكُمْ ۖ قَالُوا۟ ٱلْحَقَّ ۖ وَهُوَ ٱلْعَلِىُّ ٱلْكَبِيرُ ﴿٢٣﴾

23- Allahın nezdinde, izin verdiğinden başka kimsenin şefaati fayda vermez. Nihayet kalblerindeki korku giderilince birbirlerine: "Rabbiniz ne buyurdu?" derler. Kendilerine sorulanlar da: "Hakkı söyledi, o herşeyden yücedir, herşeyden büyüktür." derler.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, âhirette kendisine izin vermediği hiçbir kimsenin, günahkâr kulların affı için şefaatçı olamayacağını beyan etmektedir.

Bu hususta Peygamber efendimiz (s.a.v.) bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmaktadır:

عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ يَجْتَمِعُ الْمُؤْمِنُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيَقُولُونَ لَوِ اسْتَشْفَعْنَا إِلَىٰ رَبِّنَا فَيَأْتُونَ آدَمَ فَيَقُولُونَ أَنْتَ أَبُو النَّاسِ خَلَقَكَ اللَّهُ بِيَدِهِ وَأَسْجَدَ لَكَ مَلَائِكَتَهُ وَعَلَّمَكَ أَسْمَاءَ كُلِّ شَيْءٍ فَاشْفَعْ لَنَا عِنْدَ رَبِّكَ حَتَّى يُرِيحَنَا مِنْ مَكَانِنَا هَذَا فَيَقُولُ لَسْتُ هُنَاكُمْ وَيَذْكُرُ ذَنْبَهُ فَيَسْتَحِي ائْتُوا نُوحًا فَإِنَّهُ أَوَّلُ رَسُولٍ بَعَثَهُ اللَّهُ إِلَىٰ أَهْلِ الْأَرْضِ فَيَأْتُونَهُ فَيَقُولُ لَسْتُ هُنَاكُمْ وَيَذْكُرُ سُؤَالَهُ رَبَّهُ مَا لَيْسَ لَهُ بِهِ عِلْمٌ فَيَسْتَحِي فَيَقُولُ ائْتُوا خَلِيلَ الرَّحْمَٰنِ فَيَأْتُونَهُ فَيَقُولُ لَسْتُ هُنَاكُمْ ائْتُوا مُوسَىٰ عَبْدًا كَلَّمَهُ اللَّهُ وَأَعْطَاهُ التَّوْرَاةَ فَيَأْتُونَهُ فَيَقُولُ لَسْتُ

هُنَاكُمْ وَيَذْكُرُ قَتْلَ النَّفْسِ بِغَيْرِ نَفْسٍ فَيَسْتَحِي مِنْ رَبِّهِ فَيَقُولُ ائْتُوا عِيسَىٰ عَبْدَ اللهِ وَرَسُولَهُ وَكَلِمَةَ اللهِ وَرُوحَهُ فَيَقُولُ لَسْتُ هُنَاكُمْ ائْتُوا مُحَمَّداً ﷺ عَبْداً غَفَرَ اللهُ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ فَيَأْتُونِي فَأَنْطَلِقُ حَتَّى أَسْتَأْذِنَ عَلَىٰ رَبِّي فَيُؤْذَنُ فَإِذَا رَأَيْتُ رَبِّي وَقَعْتُ سَاجِداً فَيَدَعُنِي مَا شَاءَ ثُمَّ يُقَالُ ارْفَعْ رَأْسَكَ وَسَلْ تُعْطَهْ وَقُلْ يُسْمَعْ وَاشْفَعْ تُشَفَّعْ فَأَرْفَعُ رَأْسِي فَأَحْمَدُهُ بِتَحْمِيدٍ يُعَلِّمُنِيهِ ثُمَّ أَشْفَعُ فَيَحُدُّ لِي حَدّاً فَأُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ ثُمَّ أَعُودُ إِلَيْهِ فَإِذَا رَأَيْتُ رَبِّي مِثْلَهُ ثُمَّ أَشْفَعُ فَيَحُدُّ لِي حَدّاً فَأُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ ثُمَّ أَعُودُ الثَّالِثَةَ ثُمَّ أَعُودُ الرَّابِعَةَ فَأَقُولُ مَا بَقِيَ فِي النَّارِ إِلاَّ مَنْ حَبَسَهُ الْقُرْآنُ وَوَجَبَ عَلَيْهِ الْخُلُودُ.

"Kıyamet gününde müminler bir araya toplanır: "Rabbimiz nezdinde bir şefaatçı bulsak." derler. Âdem'e gelirler ve ona: "Sen insanların babasısın Allah seni bizzat kendisi yarattı, meleklerini sana secde ettirdi ve sana herşeyin ismini öğretti. Bizim için, rabbin katında şefaatçi ol da bizi bulunduğumuz bu yerden kurtarsın." derler. Âdem: "Ben bu işte yokum." der. Ve işlediği günahı hatırlar ve utanır. Ve onlara: "Siz Nuh'a gidin. Çünkü o, Allahın, yeryüzüne göndermiş olduğu ilk resuldür." der. İnsanlar Nuh'a giderler. Nuh: "Ben bu işte yokum." der. O, rabbine, hakkında bilgisi olmadığı birşeyi sorduğunu hatırlar ve utanır. (6)

Ve der ki: "Siz, rahman olan Allahın dostu İbrahim'e gidin." İnsanlar ibrahim'e giderler. İbrahim: "Ben bu işte yokum. Siz, Allahın kendisiyle konuştuğu ve kendisine Tevratı verdiği Musa'ya gidin." der. İnsanlar Musa'ya giderler. Musa: "Ben bu işte yokum." der ve kısası gerektirmediği halde bir insanı öldürdüğünü hatırlatarak rabbinden utanır ve der ki: "Siz, Allahın kulu , Peygamberi,

(6) Nuh'un, rabbine sorduğu soru, oğlu hakkındaydı ve şöyle demişti: "Ey rabbim, şüphesiz ki oğlum ailemdendi. Senin, aileme helak etmeme vaadin haktır. Sen de hükmedenlerin en adalatlisisin." dedi. Allah teala da şöyle buyurdu: "Ey Nuh, o senin ailenden değildir. Çünkü o, iyi olmayan bir amel sahibidir. O halde bilmediğin şeyi benden isteme." (Hud Suresi, âyet: 45-46)

kelimesi ve ruhu olan İsa'ya gidin." İsa da "Ben bu işte yokum. Siz, Muhammed (s.a.v.)e gidin. O, geçmiş ve gelecek günahları affedilen biridir." der. İnsanlar bana gelirler. Ben, izin almak için rabbime giderim. Bana izin verilir. Rabbimi görür görmez secdeye kapanırım. O beni, dilediği kadar secdede bırakır sonra bana: "Başını secdeden kaldır, dileyeceğini dile, dilediğin sana verilecektir. Konuş, sözün dinlenecektir, şefaatçi ol şefaatin kabul edilecektir."denilir. Bunu üzerineben başımı kaldırır rabbime, bana öğreteceği şekilde hamdederim. Sonra şefaatçi olurum. Bana, belli bir sınır tayin edilir, ben onların cennete girmelerini sağlarım. Sonra tekrar rabbime dönerim. Rabbimi görür görmez aynı şeyleri yaparım. Sonra şefaatçi olurum. Tekrar bana bir sınır tayin edilir. Onların da cennete girmelerini temin ederim. Sonra üçüncü ve dördüncü defa aynı şeyleri yaparım ve derim ki: "Ey rabbim, cehennemde Kur'an-ı Kerimin kalacaklarını bildirdikleri ve ebedi olarak kalmaları gereken insanlar dışında kimse kalmamıştır." (7)

Allah teala bu âyet-i kerimede, ayrıca bir kısım varlıkların kalblerindeki korku giderilince birbirlerine "Rabbiniz ne dedi?" diye soracaklarını ve "Hak dedi" cevabını alacaklarını beyan etmektedir.

Buradaki "Kalblerinden korku giderilenler"den maksat, Abdullah b. Mes'ud, Mesruk ve diğer âlimlere göre meleklerdir. Taberi de bu görüşü tercih etmiştir. Zira, Allah teala herhangi bir hususta hükmünü verince melekler ve o emrin haşmetinden korkuya kapılırlar ve kendilerinden üstün olan diğer meleklerden, ilahi emrin ne olduğunu sorarlar onlar da emrin, hak bir emir olduğunu söylerler.

Bu hususta Peygamber efendimiz (s.a.v.) bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmuştur:

يَقُولُ اِنَّ نَبِيَّ اللهِ ﷺ قَالَ اِذَا قَضَى اللهُ الْاَمْرَ فِى السَّمَاءِ ضَرَبَتِ الْمَلَآئِكَةُ بِاَجْنِحَتِهَا خُضْعَانًا لِقَوْلِهِ كَاَنَّهُ سِلْسِلَةٌ عَلَى صَفْوَانٍ فَاِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوا لِلَّذِى قَالَ الْحَقَّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ.

(7) Buhari, K. Tefsir el-Kuran, Sure 2, bab: 1 / Müslim, K. el-İman, bab: 322, Hadis no: 193.

"Allah, gökte bir işin yerine getirilmesine hüküm verince melekler, Allahın emrine boyun eğdiklerini belirtmek için kanatlarını birbirine çarparlar. Allahın emri, kayalar üzerinde ses çıkaran zincir sesine benzer bir ses çıkarır. (Bu yüzden melekler korkuya kapılırlar) Nihayet meleklerin kalbinden korku gidince diğer meleklere: "Rabbiniz ne buyurdu?" diye sorarlar. Onlar da "Hakkı söyledi." derler. O, herşeyden yücedir, herşeyden büyüktür." derler.. (8)

Diğer bir kısım âlimlere göre ise buradaki "Kalblerinden korku giderilenler." Şeytanın kendilerine güven verdiği müşrikler ve kâfirlerdir. Bunlar ölüm halindeyken ve kıyamet gününü müşahade ettiklerinde birbirlerine: "Rabbiniz ne buyurdu?" diye soracaklar. "Rabbiniz hakkı buyurdu. " cevabını alacaklar ve böylece dünyada iken gaflet ve sapıklık içinde olduklarını anlamış olacaklardır.

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللّٰهُ وَإِنَّا أَوْ إِيَّاكُمْ لَعَلٰى هُدًى

أَوْ فِي ضَلٰلٍ مُبِينٍ ﴿٢٤﴾

24- Müşriklere: "Göklerden ve yerden sizi rızıklandıran kimdir?" de. "Sizi rızıklandıran yalnız Allahtır. O halde bir hidayet ve apaçık bir sapıklık üzerinde olan ya biziz yahut sizsiniz." de.

Ey Muhammed, putları ve heykelleri, rablerine ortak koşan müşriklere de ki: "Göklerden yağmur indirip, güneşi ayı ve bütün yıldızları menfaatlerinize hizmet eder hale getiren, sizi gökten rızıklandıran ve yeryüzünden, kendinizin ve hayvanlarınızın yiyecek ve içeceklerini çıkararak sizi yerden rızıklandıran kimdir?"

Ey Muhammed, eğer onlar bu sorulara: "Bilmiyoruz." diye cevap verecek olurlarsa onalara de ki: "Göklerden ve yerden sizi rızıklandıran Allahtır." Ve yine de ki: "Bir hidayet veya apaçık bir sapıklık içerisinde olan bir miyiz? Yoksa siz misinizi? Elbette ki biz, hidayet üzereyiz siz ise sapıklık içindesiniz."

قُلْ لَا تُسْـَٔلُونَ عَمَّا أَجْرَمْنَا وَلَا نُسْـَٔلُ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢٥﴾

(8) Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, Sure 34, bab:1.

25- Sen onlara şöyle de: "Ne siz bizim işlediğimiz suçlardan mes'ul olacaksınız ne de biz sizin işlediklerinizden mes'ul alacağız."

Ey Muhammed, sen o müşriklere de ki: "Sizlerle bizim, birimizin sapıklık, diğerimizin hidayet üzere olduğu muhakkaktır. Siz, bizim işlediğimiz suçlardan mes'ul değilsiniz biz de sizin işlediklerinizden sorumlu değiliz." Biz sizden beriyiz. Sizleri, Allahı birlemeye ve sadece ona kulluk etmeye çağırıyoruz. Eğer bunu kabul ederseniz sizler bizden bizler de sizden olunuz. Aksi takdirde bizim, sizden, uzak olmamız devam eder."

قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ ﴿٢٦﴾

26- Sen onlara şöyle de: "Rabbimiz kıyamet günü hepimizi bir araya toplayacak sonra aramızda adaletle hükmedecektir. O, hakimler hakimi olan ve herşeyi hakkıyla bilendir.

İşte o gün kimin doğru yolda kimin sapıklık üzere olduğu ortaya çıkacaktır.

قُلْ أَرُونِيَ الَّذِينَ أَلْحَقْتُم بِهِ شُرَكَاءَ كَلَّا ۚ بَلْ هُوَ اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٧﴾

27- Sen onlara şöyle de: "Allaha nisbet ettiğiniz ortakları bana bir gösterin. Hayır, onun hiçbir ortağı yoktur. Bilakis o herşeye galip hüküm ve hikmet sahibi olan Allahtır."

Ey Muhammed, Allaha birtakım putları ve tanrı edindikleri eşyaları ortak koşan müşriklere de ki: "Allaha yamamaya kalktığınız ve ibadette ona ortak koştuğunuz şeyleri bana gösterin. Onlar neyi yaratabilirler? Hayır, Allahın böy-

le bir ortağı yoktur. Allah herşeye galiptir, hüküm ve hikmet sahibidir.

وَمَآ أَرْسَلْنَٰكَ إِلَّا كَآفَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٨﴾

28-Ey Muhammed, biz seni ancak bütün insanlara bir müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik. Fakat insanların çoğu bilmezler.

Ey Muhammed, biz seni sadece kavminin müşriklerine Peygamber olarak göndermedik. Biz seni bütün insanlara bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik. Sen, arabın da peygamberisin Acemin de. Siyahın da peygamberisin beyazın da. Fakat insanların çoğu senin, bütün insanlığa peygamber olarak gönderildiğini bilmezler.

*Peygamber efendimiz bir hadis-i şerifinde kendisine verilen özellikleri belirterek şöyle buyurmuştur:

أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ أُعْطِيتُ خَمْسًا لَمْ يُعْطَهُنَّ أَحَدٌ قَبْلِي نُصِرْتُ بِالرُّعْبِ مَسِيرَةَ شَهْرٍ وَجُعِلَتْ لِيَ الْأَرْضُ مَسْجِدًا وَطَهُورًا فَأَيُّمَا رَجُلٍ مِنْ أُمَّتِي أَدْرَكَتْهُ الصَّلَاةُ فَلْيُصَلِّ وَأُحِلَّتْ لِيَ الْغَنَائِمُ وَلَمْ تَحِلَّ لِأَحَدٍ قَبْلِي وَأُعْطِيتُ الشَّفَاعَةَ وَكَانَ النَّبِيُّ يُبْعَثُ إِلَى قَوْمِهِ خَاصَّةً وَبُعِثْتُ إِلَى النَّاسِ عَامَّةً

"Bana, benden önce hiçbir kimseye verilmeyen beş özellik verilmiştir. Ben, bir aylık uzaklıktan düşmanın kalbine korku salınmasıyla yardım olundum. Yeryüzü bana mescit ve temiz kılındı. Ümmetimden kime namaz gelir çatarsa o namazı kılsın. Bana ganimet helal kılındı. Benden önce hiç kimseye helal kılınmamıştı. Bana şefaat etme yetkisi verildi. Daha önce peygamber sadece

kendi kavmine peygamber olarak gönderilirken ben, bütün insanlara peygamber olarak gönderildim." (9)

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٩﴾

29- Müşrikler: "Eğer doğru söylüyorsanız bu vaadedilen ne zamandır?" derler.

Bu müşrikler, Allahın, haklarındaki herhangi bir tehdidini işittiklerinde Resulullaha ve müminlere alaylı bir şekilde: "Bu vaadedilen ne zaman gerçekleşecektir?" derler.

قُل لَّكُم مِّيعَادُ يَوْمٍ لَّا تَسْتَأْخِرُونَ عَنْهُ سَاعَةً وَلَا تَسْتَقْدِمُونَ ﴿٣٠﴾

30- Ey Muhammed, sen onlara şöyle de: "Sizin için vaadolunan öyle bir gün vardır ki ondan ne bir an geri kalabilirsiniz ne de ileri geçebilirsiniz.

Ey Muhammed, Allahın bildirdiği azapların ne zaman gerçekleşeceğini soran müşriklere de ki: "Senin için vaadedilen gün bellidir. O gün gelince ne bir an erteleyebilir ne de bir an geri alabilirsiniz. İşte o gün, bu dünyadayken ne yaptığınızı göreceksiniz.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَن نُّؤْمِنَ بِهَٰذَا الْقُرْآنِ وَلَا بِالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ ۗ وَلَوْ تَرَىٰ

إِذِ الظَّالِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِندَ رَبِّهِمْ ۖ يَرْجِعُ بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ الْقَوْلَ ۖ يَقُولُ

(9) Buhari, K.et-Teyemmüm, bab: 1 / Müslim, K.el-Mesacid, bab: 3, Hadis no: 521.

الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لَوْلَا أَنْتُمْ لَكُنَّا
مُؤْمِنِينَ ﴿٣١﴾
قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا أَنَحْنُ صَدَدْنَاكُمْ عَنِ الْهُدَىٰ بَعْدَ
إِذْ جَاءَكُمْ بَلْ كُنْتُمْ مُجْرِمِينَ ﴿٣٢﴾
وَقَالَ الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا بَلْ مَكْرُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ
إِذْ تَأْمُرُونَنَا أَنْ نَكْفُرَ بِاللَّهِ وَنَجْعَلَ لَهُ أَنْدَادًا وَأَسَرُّوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ
وَجَعَلْنَا الْأَغْلَالَ فِي أَعْنَاقِ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٣﴾

31- İnkar edenler: "Biz bu Kur'ana ve ondan önce gelen kitaplara inanmayacağız." dediler. Sen o zalimlerin, rablerinin huzurunda dururken birbirlerini suçlayarak söz attıklarını bir görmelisin. Zayıflar, büyüklük taslayanlara: "Siz olmasaydınız biz mutlaka iman etmiş olacaktık." derler.

32- Büyüklük taslayanlar da zayıfların sözlerini reddederek: "Size hidayet gelince sizi ondan biz mi alıkoyduk? Bilakis siz suçluydunuz." derler.

33- Zayıflar büyüklük taslayanlara: "Bilakis gece gündüz tuzaklar kurmanız bizi alıkoydu. Çünkü siz, Allahı inkar etmemizi ve ona ortaklar koşmamızı emrederdiniz." derler. Onlar azabı görünce pişmanlıklarını içlerine atıp gizlerler. Biz, inkar edenlerin boyunlarına demir halkalar takarız. Onlar, yaptıklarından başka bir şeyin mi cezasını çekerler?

*Allah teala bu âyet-i kerimelerde, kâfirlerin, Kur'an-ı kerimi ve ondan

önce gönderilmiş olan ilahi kitapları reddetmekte nasıl inatçılık yaptıklarını bildiriyor ve bunların âhirette cehennemi gözleriyle gördüklerinde Allahın huzurunda birbirlerini suçlayacaklarını beyan ediyor. Aldatılan zayıf kâfirlerin, suçu, kendilerini aldatan mağrur kâfirlere attıklarını fakat mağrur kâfirlerin de zayıf kâfirlere cevap vererek: "Size hidayet gelince sizi ondan biz mi alıkoyduk? Bilakis siz suçluydunuz." dediklerini beyan etmektedir.

Allah teala, kâfirlerin hepsinin boyunlarına demir halkalar geçirilerek cehenneme sürükleneceklerini ve böylece birbirlerini karşılıklı olarak suçlamalarının kendilerine hiçbir fayda vermeyeceğini de beyan etmektedir.

وَمَآ أَرْسَلْنَا فِى قَرْيَةٍ مِّن نَّذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَآ إِنَّا بِمَآ أُرْسِلْتُم بِهِۦ كَٰفِرُونَ ﴿٣٤﴾

وَقَالُوا۟ نَحْنُ أَكْثَرُ أَمْوَٰلًا وَأَوْلَٰدًا وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿٣٥﴾

34- Biz, herhangi bir ülkeye bir uyarıcı göndermişsek oranın zengin şımarıkları mutlaka: "Biz, sizin getirdiklerinizi inkar ediyoruz." demişlerdir.

35- Mal ve evladı çok olan bizleriz. Biz, azap görmeyiz." demişlerdir.

Biz, hiçbir ülke halkına, emirlerimize itaat etmedikleri takdirde azabımıza uğrayacaklarını kedilerine tebliğ eden bir peygamber göndermedik ki o ülkenin ileri gelen varlıklıları: "Biz, sizinle gönderilenleri inkar ediyoruz." demiş olmasınlar. Onlar, mal ve evlatlarının çokluğu ile övünür ve dünyada olduğu gibi âhirette de herhangi bir azap görmeyeceklerini söylerler. Allahın, kendilerine mal ve evlat vermesinin onları sevdiğinden kaynaklandığını zannederler. Bu itibarla âhirette de azap görmeyeceklerini iddia ederler.

*Allah teala bu âyetlerde, peygamberlerin davet ettiği hak dine ilk önce zayıfların koşacaklarını, varlıklı şımarıkların ise hakka boyun eğmeyi gururlarına yediremeyeceklerini bizlere bildirmektedir. Nitekim peygamber efendimize ilk iman edenlerin çoğunluğunu köleler ve zayıflar oluşturmuştur.

قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا
يَعْلَمُونَ ﴿٣٦﴾

36- Ey Muhammed, sen onlara şöyle de: "Şüphesiz benim rabbim, dilediğinin rızkını genişletir, dilediğinin rızkını daraltır. Fakat insanların çoğu bunu bilmezler.

Ey Muhammed, de ki: "Şüphesiz ki benim rabbim, dünyada dilediğine bol rızıklar verir. Onu nimetler içinde yaşatır. Dilediğinin rızkını da ölçülü verir, onu dar bir geçim içinde yaşatır. Rabbimin böyle yapması, bol rızık verdiğini sevdiğinden darlık verdiğini de sevmediğinden değildir. Kullarını imtihan edip birbirlerine tanıtmak içindir. Zengin olan kimse nimetlerinin şükrünü ifa ediyor mu? Fakir olan kimse de rabbinin verdiklerine kanaat ediyor mu? İnsanların çoğu, rablerinin, kendilerini imtihan için böyle yaptığını bilmezler.

وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُم بِالَّتِي تُقَرِّبُكُمْ عِندَنَا زُلْفَىٰ إِلَّا مَنْ آمَنَ وَعَمِلَ
صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ لَهُمْ جَزَاءُ الضِّعْفِ بِمَا عَمِلُوا وَهُمْ فِي الْغُرُفَاتِ آمِنُونَ ﴿٣٧﴾

37- (Ey insanlar) Sizi, bize yaklaştıracak olan ne mallarınız ne de evlatlarınızdır. Ancak iman edip salih amel işleyen bunun dışındadır. İşte onlar için, yaptıklarına karşılık kat kat mükafaat vardır. Onlar, cennetin odalarında emniyet ve huzur içindedirler.

Ey kavim, sizi, bize ne kendileriyle iftihar ettiğiniz mallar ne de kendilerine güvendiğiniz evlatlar yaklaştırır. Sizi bize, ancak iman edip itaatta bulunmanız yaklaştırabilir. Zira iman edip salih amel işleyenin malları ve evlatları

onu Allaha itaat etmeye sevkeder. İşte Allahın, yaptığı amellere karşılık kendilerine kat kat mükafaat vereceği insanlar bunlardır. Bunlar, cehennem azabı korkusu çekmeden cennet odalarında güven ve huzur içinde yaşayacaklardır.

*Resulullah (s.a.v.) bir hadis-i şerifinde şöyle buyuruyor:

قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) «إِنَّ اللهَ لاَ يَنْظُرُ إِلَى صُوَرِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ»

"Şüphesiz ki Allah, sizin şeklinize ve mallarınıza bakmaz. Fakat o sizin kalbinize ve amellerinize bakar." (10)

وَالَّذِينَ يَسْعَوْنَ فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُولَئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿٣٨﴾

38- Âyetlerimiz hususunda bizi âciz bırakmaya çalışanlar, işte onlar azaba celbedilirler.

Kitabımızın âyetlerini iptal etmeye, onların nurunu söndürmeye koşan ve bu hususta bizim elimizden kaçıp kurtularak bizi âciz bırakacaklarını zannedenler, kıyamet gününde cehennem azabına atılacaklardır.

قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿٣٩﴾

(10) Müslim, K.el-Birr, bab: 34, Hadis no: 2564 / İbn-i Mâce, K.ez-Zühd, bab: 9, Hadis no: 4143.

39- Ey Muhammed, sen onlara şöyle de: "Şüphesiz ki rabbim, kullarından dilediğinin rızkını genişletir ve daraltır. Allah rızası için ne harcarsanız Allah onun karşılığını verir. O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.

*Allahın, birtakım insanların rızıklarını genişletip sonra daraltması, onun hikmeti gereğidir. Ancak, insanların dünyada en mutlu olanı, Resulullah (s.a.v.)in şu hadisinde tasvir ettiği kişidir. Resululah buyuruyor ki:

عَنْ رَسُولِ اللهِ ﴿ ﷺ ﴾ أَنَّهُ قَالَ «قَدْ أَفْلَحَ مَنْ هُدِيَ إِلَى الإِسْلَامِ، وَرُزِقَ الْكَفَافَ وَقَنِعَ بِهِ»

"Şüphesiz ki müslüman olan, kendisine yetecek kadar rızık verilen ve bu rızka kanaat eden kimse kurtuluşa ermiştir." (11)

Allah teala, âyet-i kerimede, hak yolda harcanan malın yerini, dünyada maddi karşılığını, âhirette de sevabını vererek dolduracağını vaadetmektedir. Peygamber efendimiz de bu hususta şöyle buyuruyor:

اَنَّ النَّبِيَّ ﴿ ﷺ ﴾ قَالَ مَا مِنْ يَوْمٍ يُصْبِحُ الْعِبَادُ فِيهِ الاَّ مَلَكَانِ يَنْزِلاَنِ فَيَقُولُ اَحَدُهُمَا اَللّٰهُمَّ اَعْطِ مُنْفِقاً خَلَفاً وَيَقُولُ الآخَرُ اَللّٰهُمَّ اَعْطِ مُمْسِكاً تَلَفاً

"İnsanların eriştikleri hiçbir sabah yoktur ki o vakitte iki melek gökten inip biri "Ey Allahım, sen, infak edene karşılığını ver." diğeri: "Ey Allahım, sen, harcamayıp elinde tutanın malını telef et." demesinler." (12)

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَائِكَةِ أَهَٰؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿٤٠﴾

(11) İbn-i Mâce, K.ez-Zühd, bab: 9, Hadis no: 4138
(12) Buhari, K.ez-Zekat, bab: 27 / Müslim, K.ez-Zekat, bab: 57, Hadis no: 1010.

قَالُوا سُبْحَانَكَ أَنْتَ وَلِيُّنَا مِنْ دُونِهِمْ ۖ بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ ۖ أَكْثَرُهُمْ بِهِمْ مُؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾

40- Birgün Allah, onların hepsini bir araya toplayacak sonra meleklere: "Size tapanlar bunlar mıydı?" diyecektir.

41- Melekler de: "Seni, layık olmadığın sıfatlardan tenzih ederim. Bizim dostumuz onlar değil sensin. Hayır, onlar cinlere taparlardı. Çoğu onlara inanıyordu." derler.

*Allah teala bu âyet-i kerimelerde, kendisine ortak koşanları, kıyamet gününde mahlukatın huzurunda, kimlere taptıkları hususunda hesaba çekerek rezil ve rüsvay edeceğini beyan etmektedir. Allah, kıyamet gününde bütün insanları bir araya toplayacak ve sonra meleklere soracak "Bu müşrikler beni bırakıp sizlere mi tapıyorlardı?" melekler ise diyeceklerdir ki: "Hâşâ rabbimiz, biz seni, layık olmadığın sıfatlardan tenzih ederiz. Bizim velimiz onlar değil sensin. Onlar bize tapmıyorlar, cinlere tapıyorlardı. Onların çoğu şeytanlara inanıyor ve söylediklerine aldanıyorlardı."

فَالْيَوْمَ لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا ۚ وَنَقُولُ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿٤٢﴾

42- Bugün birbirinize ne bir fayda ne bir zarar vermeye güç yetirebilirsiniz. Zalimlere: "Dünyada yalanladığınız ateşin azabını tadın." diyeceğiz.

Artık kıyametin koptuğu bu günde, sizlerin birbirinize herhangi bir menfaat veya zarar verme imkanınız yoktur. Allahtan başkasına tapanlar da kendilerine tapınılan şeyler de âcizlikte eşittirler. O gün biz, Allahtan başkasına tapan zalimlere: "Varlığını yalanladığınız cehennemin ateşini tadın bakalım." diyeceğiz.

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هَٰذَا إِلَّا رَجُلٌ يُرِيدُ أَنْ يَصُدَّكُمْ عَمَّا كَانَ

يَعْبُدُ آبَاؤُكُمْ وَقَالُوا مَا هَٰذَا إِلَّا إِفْكٌ مُفْتَرًى وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا
جَاءَهُمْ إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٤٣﴾

43- Kâfirlere, âyetlerimiz apaçık okunduğu zaman "Bu sizi, babalarınızın taptığı şeylerden alıkoymak isteyen bir adamdan başka birşey değildir." dediler. "Bu Kur'an, uydurulmuş bir yalandan başka birşey değildir." dediler. Kâfirler, hak olan Kur'an kendilerine geldiği zaman: "Bu, apaçık bir sihirden başka birşey değildir." dediler.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, kâfirlerin cehennem azabını hak ettiklerini beyan ediyor. Zira onlar, kendilerine Allahın âyetlerini okuyan peygamberi yalanlamışlar, âyetler hakkında "Apaçık bir sihir." "Bir iftira." gibi sözler söylemişlerdir.

Allah teala bunların sözlerini aktararak buyuruyor ki: "Allaha ortak koşan bu kâfirlere, hak olduğu açık olan âyetlerimiz okunduğunda onlar, âyetlerimizi okuyan Muhammed'e: "Bu adama tâbi olmayın, zira bu sizi, atalarınızın dininden alıkoymak isteyen adamdan başka birisi değildir." demişlerdir. Yine onlar: "Ey Muhammed, senin bize okuduğun Kur'an uydurulmuş iftiradan başka bir şey değildir." demişlerdir. Keza, hak Peygamber olan Muhammed'i inkar eden bu kâfirler, kendilerine peygamber geldiğinde: "Onun söyledikleri apaçık sihirden başka birşey değildir." demişlerdir.

وَمَا آتَيْنَاهُمْ مِنْ كُتُبٍ يَدْرُسُونَهَا وَمَا أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِنْ نَذِيرٍ ﴿٤٤﴾

44- Biz o müşriklere, okuyup ders alacakları kitaplar vermedik ve senden önce kendilerine uyarıcı bir peygamber de göndermedik.

Ey Muhammed, âyetlerimize "Apaçık bir sihirdir." diyen bu müşriklere, okuyup öğüt alacakları kitaplar vermedik. Senden önce bunlara uyarıcı bir peygamber de göndermedik. Halbuki onlar daha önce kendilerine kitap gönderilmesini ve aralarından birinin peygamber olarak gönderilmesini arzuluyorlardı. Al-

lah, kendilerine bunları lütfedince bu sefer de onları yalanlamaya başladılar.

وَكَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَمَا بَلَغُوا مِعْشَارَ مَا آتَيْنَاهُمْ فَكَذَّبُوا رُسُلِي
فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٤٥﴾

45- Bunlardan önce gelenler de peygamberlerini yalanlamışlardı. Oysa bunlar, kendilerinden önce geçen insanlara verdiğimiz nimetlerin onda birine bile erişememişlerdir. Onlar, peygamberlerini yalanlamışlardı. Ama benim onları cezalandırmam nasıl oldu bir bak.

Ey Muhammed, senin ümmetinden, Allaha ortak koşan müşriklerden önce gelen mümmetler de peygamberlerini ve kendilerine indirdiğimiz kitapları yalanlamışlardı. Onlar senin ümmetinden daha güçlü ve kuvvetliydiler. Öyle ki senin ümmetin, onlara verilen maddi gücün onda birine bile ulaşamamışlardır. Evet, onlar da peygmaberlerini yalanlamışlardı. Fakat benim onları cezalandırmam nasıl oldu bir görseydin. O halde senin kavmin de, kendilerinden daha güçlü olanlardan ibret alıp âyetlerimi ve peygamberlerimi yalanlamasınlar.

قُلْ إِنَّمَا أَعِظُكُم بِوَاحِدَةٍ أَن تَقُومُوا لِلَّهِ مَثْنَىٰ وَفُرَادَىٰ ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا مَا
بِصَاحِبِكُم مِّن جِنَّةٍ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ لَّكُم بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ
شَدِيدٍ ﴿٤٦﴾

46- Ey Muhammed, sen onlara şöyle de: "Size bir tek öğüdüm var. İkişer ikişer ve teker teker Allaha yönelin. Sonra düşünün. Arkadaşınızda delilikten hiçbir eser yoktur. O, şiddetli bir azabın gelip çatmasından önce sizi uyaran bir peygamberden başka birşey değildir."

Ey Muhammed, kavminin müşriklerine de ki: "Ey kavim, ben size tek bir

şeyi öğütlüyorum. İkişer ikişer olarak karşı karşıya gelip Muhammed'de herhangi bir delilik olup olmadığı hususunda tartışın. Sonra herhangi biriniz tek başına kalıp düşünsün. Onda bir delilik bulunup bulunmadığını iyice incelesin. Böyle yaptığınız takdirde anlayacaksınız ki sizinle beraber bulunan Muhammedd'e herhangi bir delilik yoktur. O sizi şidddetli bir azabın gelip çatmasından önce uyaran bir Peygamberden başkası değildir.

* Allah teala bu âyet-i kerimede, müşrikleri, Resulullah hakkında iyice düşünüp insaflı olmaya davet ediyor ve Resulullahın, müşriklerin iddia ettikleri delilik vb. hastalıklardan uzak olduğunu bildiriyor .

Ayet-i kerimede, ayrıca Resulallahın, Allaha isyan edenleri, gelecek şiddetli bir azapla uyardığı beyan ediliyor.

Abdullah b. Abbas diyor ki:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا قَالَ صَعِدَ النَّبِيُّ ﷺ الصَّفَا ذَاتَ يَوْمٍ فَقَالَ يَا صَبَاحَاهْ فَاجْتَمَعَتْ اِلَيْهِ قُرَيْشٌ قَالُوا مَالَكَ قَالَ أَرَأَيْتُمْ لَوْ أَخْبَرْتُكُمْ اَنَّ الْعَدُوَّ يُصَبِّحُكُمْ اَوْ يُمَسِّيكُمْ اَمَا كُنْتُمْ تُصَدِّقُونِي قَالُوا بَلٰى . قَالَ : فَاِنِّي نَذِيرٌ لَكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ فَقَالَ اَبُو لَهَبٍ تَبًّا لَكَ اَلِهٰذَا جَمَعْتَنَا فَأَنْزَلَ اللّٰهُ تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ

"Bir gün Resulullah (s.a.v.) Safa tepesine çıktı ve Vay sabahleyin başıma gelenler!... "(Ey insanlar) diye seslendi. Kureyş onun yanına toplanıp: "Ne var?" diye sordular. Resulullah: "Şayet, düşmanın size sabah veya akşam baskınına geldiğini bildirecek olsam bana inanırmısınız?" dedi. Kureyşliler: "Evet, inanırız" dediler. Bunun üzerine Resulullah" "Şüphesiz ki ben sizi, şiddetli bir azabın gelip çatacağı (haberiyle) uyarıyorum," dedi. Bunun üzerine Ebu Leheb: "Kahrolası, bizi bunun içn mi buraya topladın?" diye cevap verdi. Buunun üzerine Allah teala: "Elleri krusun Ebu Lehebin. Zaten kurudu da... "âyetini indirdi. (13)

(13) Buhari: K. Tefsir el-Kur'an, Sure; 34, bab:2

قُلْ مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ
شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٤٧﴾

47- Ey Muhammed, şöyle de: "Sizden herhangi bir ücret istemişsem o sizin olsun. Benim ücret ve mükafaatım yalnız Allaha aittir. O, herşeye şahittir."

Ey Muhammed, kavminin müşriklerine de ki: "Ben, rabbimin katından size tebliğ ettiğim emirler karşılığında sizden herhangi bir ücret istemiyorum. Benim ücretim, herşeye şahit olan Allaha aittir. O halde niçin benim davet ettiğin şeyleri kabul etmiyorsunuz?

قُلْ إِنَّ رَبِّي يَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿٤٨﴾

48- Sen onlara şöyle de: "Şüphesiz benim rabbim, hakkı ortaya koyar. O, bütün gaybları çok iyi bilenlendir.

Ey Muhammed, kavminin müşriklerine de ki: "Rabbim, hak olan vahyi gökten indirip Peygamberi olan bana gönderir. Rabbim, gayba ait olan hususları çok iyi belendir.

قُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ ﴿٤٩﴾

49- Sen onlara şöyle de: "Hak geldi. Artık batıl ne birşey ortaya çıkarabilir ne de geri getirebilir.

Yine onlara de ki: "Hak olan Kur'an ve Allahın vahyi geldi. Artık bundan sonra batıl ne birşey ortaya çkarabilir ne de herhangi bir şeyi geri getirebilir.

*Allah teala, bu hususta diğer bir âyette de şöyle buyuruyor: "De ki "Hak geldi bâtıl yok oldu. Şüphesiz ki bâtıl yok olmaya mahkumdur." (14)

قُلْ إِنْ ضَلَلْتُ فَإِنَّمَا أَضِلُّ عَلَىٰ نَفْسِي ۖ وَإِنِ اهْتَدَيْتُ فَبِمَا يُوحِي إِلَيَّ رَبِّي ۚ إِنَّهُ سَمِيعٌ قَرِيبٌ ﴿٥٠﴾

50- Ey Muhammed, sen onlara şöyle de: "Eğer ben haktan saparsam aleyhime sapmış olurum. Eğer hidayete erersem bu da rabbimin bana vahyettiği şeyler sayesindedir. Şüphesiz o, çok iyi işiten ve çok yakın olandır.

Ey Muhammed, kavmine de ki: "Eğer ben doğru oyldan uzaklaşıp ta sapık bir yolu tutacak olursam bunun zararı bana ait olur. Şayet hidayeti ve doğruyu bulacak olursam bu da rabbimin bana hakkı vahyetmesi ve beni doğru yolda muvaffak kılmasındandır. Şüphesiz ki rabbim, çok iyi işiten ve kullarına çok yakın olandır.

وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ فَزِعُوا فَلَا فَوْتَ وَأُخِذُوا مِن مَّكَانٍ قَرِيبٍ ﴿٥١﴾

51- Sen o kafirleri, korkup dehşete düştükleri zaman bir görmelisin. Artık kaçacak yerleri de yoktur. Onlar, yakın bir yerden yakalanmışlardır.

*Bu ayette vasıfları zikredilen insanlardan kimlerin kastedildiği hakkında müfessirler farklı görüşler zikretmişlerdir.

Abdullah b. abbas ve Dehhak'a göre, burada zikredilen insanlardan maksat, Resulullahı yalanlayan müşriklerdir. Bunlar, dünyada iken korkunç bir azaba maruz kalmışlar ve kendilerini ondan kurtaramamışlardır. Abdullah b. Zeyd'e göre bu azap, onların Bedir savaşında öldürülmeleridir. Taberi de bu görüşü tercih etmiştir.

(14) İsra Suresi, âyet: 18

Hasan-ı Basri, Mücahid ve Ata'ya göre ise bu âyette zikredilen insanlardan maksat, müşrikler, korkuya düşmeleri anı ise, kabirlerinden çıkıp gözleriyle ilahi azabı görmeleri ânıdır.

Said b. Cübeyr ve Rıbî b. Hiraş'a göre ise, burada zikredilen insanlardan maksat, kıyamet kopmadan önce ortaya çıkacak olan Deccalın ordusudur. Bu ordunun korkuya kapılma ânı ise, Mekke ile Medine arsındaki "Beyda" denilen mevkide yerin dibine geçirilmeleri ânıdır.

وَقَالُوٓا۟ ءَامَنَّا بِهِۦ ۖ وَأَنَّىٰ لَهُمُ ٱلتَّنَاوُشُ مِن مَّكَانٍۭ بَعِيدٍ ﴿٥٢﴾

52- O zaman onlar: "Hakka imkan ettik. " derler. Fakat çok uzak bir yerden istediklerine nasıl ulaşırlar?

Müşrikler bizzat gözleriyle Allahın azabını gördükleri zaman: "Biz, Allaha, kitabına ve Peygamberine iman ettik. "derler. Fakat çok uzak bir yer olan âhiretten, dünyadaki imana nasıl ulaşacaklar? Yahut âhirete gittikten sonra dünyaya tekrar nasıl dönüp te teve edeceklerdir? Zira onlar, Allahtan tekrar dünyaya döndürülüp, yaptıklarından vazgeçerek tevbeetmelerini nesibetmeyi isteyeceklerdir.

وَقَدْ كَفَرُوا۟ بِهِۦ مِن قَبْلُ ۖ وَيَقْذِفُونَ بِٱلْغَيْبِ مِن مَّكَانٍۭ بَعِيدٍ ﴿٥٣﴾

53- Halbuki onlar, daha önce onu inkâr etmişlerdi. Uzak bir yerden gayba atıp tutuyorlar.

Habuki kâfirler, azabı görünce rablerinden istedikleri o şeyi, dünyada sağ iken inkâr etmişlerdi. Allaha ve Peygambere iman etmiyor ve yaptıklarından vazgeçmiyorlardı. Onlar bir yerden gayba atıp tutuyorlar .

*Âyet-i kerimenin sonunda bulunan bu ifade çeşitli şekillerde izah edilmiştir. Müfessirlerin bazılarına göre bu âyetin izahı şöyledir: Müşrikler Mu-

hammede ve Kur'ana uzaktan taş atıyorlar. Muhammede bazan "Kahin" bazan "Şair" bazan da "Deli" diyorlar. Böylece Resulullahtan çok uzak olan bu sıfatları, hiçbir bilgileri olmadığı halde ona yakıştırmaya çalışıyorlar. Halbuki onlar, Resulullahtan bu söylediklerinin tam aksini müşahade etmektedirler. Yani onun güvenilir, yalan söylemeyen ve doğru sözlü bir kimse olduğunu bilirler."

Bazı müfesssirlere göre de âyetin izahı şöyledir: "Müşrikler, "Öldükten sonra dirilme olmayacaktır. Cennet ve cehennem yoktur. "şeklindeki inkarcı sözleriyle gayba taş atarlar. Onlar, Allanın mutlak kudret sahibi olduğunu idrak etmekten uzaktırlar. Onlar, Allahın kudretini kendi âciz kudretlerine benzeterek gayba taş atarlar."

Diğer bazı müfesssirlere göre ise bu âyetin izahı şöyledir: "Müşrikler, : "Rabbimiz, işittik, gördük Bizi tekrar dünyaya gönder de salih emeller isleyelim..." (15) diyerek âhiretten çok uzak olan dünyaya döndürülmek isterler ve böylece gayba taş atarlar. Fakat onların bu isteklerinin kabulü mümkün olmayacaktır.

وَحِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ كَمَا فُعِلَ بِأَشْيَاعِهِم مِّن قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا فِي شَكٍّ مُّرِيبٍ ﴿٥٤﴾

54- Artık kendileriyle arzuladıkları şeyler arasına engel konur. Nitekim daha önce benzerlerine de aynı şey yapılmıştı. Çünkü onların hepsi de (hak üzerinde) şüphe ve endişe içindeydiler.

Müşrikler, ilahi azabı bizzat gözleriyle gördüklerinde, onlarla, iman etmeleri arzusuna bir perde çekilir ve kâfir olarak ölür giderler. Yani onlara artık tevbe etme imkânı verilmez. Nitekim onlardan önceki yandaşlarına da aynı şey yapılmıştı. Zira onlar, derin bir şüphe içindedirler. "Taberi bu izah şeklini tercih etmiştir.

* Bu âyet-i kerimeyi şu şekilde izah edenler de vardır: Müşriklerle, dünyada kendilerinin olmasını arzuladıkları mal, evlat ve makam gibi şeyler arasına perde çekilir. Onlar bu arzuladıkları şeylerden mahrum edilirler." Buhari de bu izah tarzını benimsemiştir.

Mücahid de bu âyeti şöyle izah etmiştir: "Âhirette, kâfirlerle onların dünyaya dönüp tevbe etmeleri arzuları arasına engel konulmuştur. Onlar bir daha dünyaya döndürülmeyeceklerdir."

---

(15) Secde suresi, âyet: 12

İÇİNDEKİLER

HAC SURESİ

Sureyi takdim 5
Kıyametin ahvalini beyan eden sahneler 7
Şeytanın, dost edinilmemesini beyan eden haberler 10
İnsan neslinin topraktan yaratıldığının beyanı 11
Allah ölüleri diriltecektir 12
Allaha, tam olarak ibadet etmek gerekir 14
Vahyi kesmeye kimsenin gücü yetmez 15
Rableri hakkında münakaşa edenlerin başlarına gelecekler 17
İman edip salih ameller işleyenlere verilecek mükafaatlar 20
Hz. İmrahime vahyedilenler 22
Kurban edilen hayvanların, nişaneler kılınması 29
Ey Muhammed, eğer kavmin seni yalanlıyorsa buna üzülme 33
Her ümmete bir şeriat verilmiştir 46

MÜMİNÛN SURESİ

Sureyi takdim 55
Surenin fazileti 56
Müminlerin kurtuluşa erebilme şartları 59

İnsanın yaratılış safhaları 64
Yedi gök ve ondan indirilenler 65
Nuh (a.s.)ın kıssası 68
Musa ve Harun (a.s.)ın Firavuna gönderilmeleri 75
Hayır işlerde yarış edenlerin vasıfları 79
Yeryüzü ve oradakiler Allahındır 87
Müşriklere ölüm geldiği zaman, tekrar dünyaya dönmek isterler 92

NUR SURESİ

Sureyi takdim 99
Zina eden erkek ve kadına verilen ceza 101
İffetli kadınlara iftira edenlerin cezası 110
Hanımlarına zina isnad edenlerin, bunu şahitle ispat edememeleri halinde yapılacak şey (mülaane) ve boşanma 112
İfk hadisesi 116
Başkalarının evlerine girmenin usulü 134
Mümin hanımların, gözlerini haramdan sakınmaları, zinet yerlerini göstermemeleri 138
Bekârları evlendirmenin lüzum ve önemi 143
Allah, göklerin ve yerin nurudur 147
İnkâr edenlerin amelleri serap'a benzer 151
Çocukların, anne ve babalarının odalarına nasıl girebilecekleri meselesi 160
Evlenme arzuları kesilmiş kadınların örtünme şekilleri 161

FURKAN SURESİ

Sureyi takdim 167

Kâfirler, nasıl bir peygamber bekliyorlardı? 172
Peygamber, müjdeleyici olarak gönderilmiştir 191

ŞUARA SURESİ

Sureyi takdim 205
Hz. Musanın, Firavun ve kavmine gönderilmesi ve Firavun ile olan mücadelesi 210
Hz. Musanın, Firavun ve Sihirbazlarına gösterdiği mucizeler 216
Hz. Musanın âsâsının, yılan oluvermesi 219
Firavun ve adamlarının, Hz. Musayı ve İsrailoğullarını takibedişi ve Firavun ve ordusunun suda boğulması 223
İbrahim aleyhisselamın kıssası 224
Nuh (a.s.)ın kıssası. İman edenlerin gemide kurtulmaları, inkarcıların ise tufanda boğulmaları 229
Âd kavminin kıssası ve Hud peygamber 233
Semud kavminin kıssası 236
Sâlih (a.s.)ın kıssası ve kavmin ahlaksızlığı 238
Lut (a.s.)ın önce kavmini uyarması 239
Şuayb (a.s.)ın kıssası ve ölçüyü eksik tutan kavim 242
Resulullah (s.a.v.)in önce kavmini uyarması 249
Şairleri (müşrik şairlere) ancak azgınlar uyarlar 253

NEML SURESİ

Sureyi takdim 257
Hz. Musanın, Medyenden Mısıra dönüşü 263
Hz. Musaya verilen mucizeler 264

Hz. Davud ve süleyman (a.s.)ın kıssaları 266
Hz. Süleyman ve ordusu 267
Süleyman (a.s.) ve Hüdhüd kuşu 267
Hz. Süleyman ve Seba Melikesi Belkıs 268
İfritin, Melike Belkısın tahtını getirmesi 274
Melike Belkısın müslümân oluşu 278
Semud kavminin kıssası 278
Lut (a.s.)ın kıssası ve Lut kavmenin cezalandırılması 282
Dâbbetül arz 292
Sur'a üfürüldüğü zaman, dünyanın hali 296

KASAS SURESİ

Sureyi takdim 303
Musa ile Firavunun kıssası 305
Musa'nın çocukken nil nehrine bırakılması 307
Musa'nın, Firavunun sarayında büyümesi 310
Musa'nın, bir kıptiyi hatâ ile öldürmesi 312
Musa'nın, Mısırı terkederek Medyene gitmesi 316
Musa'nın, Şuayb (a.s.)ın kızıyla evlenmesi 319
Musa'nın, Medyenden Mısıra dönüşü, tur dağında ilahi vahye muhatap olması ve kendisine verilen mucizeler 321
Musa (a.s.) ve kardeşi Harun (a.s.)ın peygamber olarak Firavuna gidip tebliğde bulunmaları 323
Karun, ona verilen servet ve servete mağrur olmanın tehlikeleri 347

ANKEBUT SURESİ

Sureyi takdim 355

"İman ettik" demek yeterli değildir. Amel gerekir 357
Anne ve babaya itaat emredildi 360
Nuh (a.s.), kavmi arasında 950 yıl kaldı 364
İbrahim (a.s.)a kavminin verdiği cevap 369
İbrahim (a.s.)a gelen melek misafirler ve Lut kavmi hakkında verdikleri haber 373
Âd kavmi ve Semud kavminin helakı 376
Her canlının ölümü mutlaka tadacağının bildirilmesi 387

RUM SURESİ

Surenin takdimi 393
Rumların, Farslara galip geleceğinin bildirilmesi 395
Yeryüzünde daha önce yaşamış olan güç ve kuvvetler 400
Yaratıkları rızıklandıran Allahtır 416
Yeryüzünde dolaşın da, öncekilerin âkıbetini görün 417
Rüzgârları gönderip bulutları yürüten, Allahtır 420

LOKMAN SURESİ

Sureyi takdim 427
Boş şeyler konuşmanın lüzumsuzluğu 430
Lokman (a.s.)ın, oğluna nasihatları 434
Gökleri ve yeri kim yarattı? sorusuna müşriklerin cevabı 441
Allahın kelimelerini yazmak için, denizler mürekkep bütün ağaçlar da kalem olsa yine yazıp bitirmek mümkün değildir 442
Kıyametin ne zaman kopacağının bilgisi ve Cibril hadisi 445

SECDE SURESİ

Sureyi takdim 449
Surenin fazileti 450
Allahın, gökleri ve yeri yatatıp Arşı hakimiyeti altına alması 452
Me'va cennetleri kimler içindir? 462
Mekkenin fethi ne zamandır? sorusu ve cevabı 465

AHZAB SURESİ

Sureyi takdim 467
Allaha tevekkül 469
Zıhar yapmanın hükmü 470
Evlat edinmenin hükmü 472
Peygamber, müminlere, kendi öz nefislerinden daha üstündür 473
Hendek savaşı 476
Allahın Resulünün bize örnek olması 485
Müslümanlara ihanet eden Yahudilerin durumu 488
Peygamberlerin hanımlarına çağrı 491
Müslüman hanımların, cahiliye dönemindeki kadınlar gibi açılıp saçılmamaları gerektiği 494
Müminler, Allah ve Resulünün hükmüne uyarlar 497
Muhammed, içinizden hiçbirinin babası değildir 501
Kâfirlere ve münafıklara itaatın yasaklanması 505
Nikâhlanıp boşanan kadınların boşanma bedelleri 506
Hangi kadınların nikahı helaldir? 507
Artık peygambere başka kadınlar helal değildir 510
Peygamberin evlerine davetsiz girilmez 512

Mümin hanımların, kimlere görünebilecekleri meselesi 515
Peygambere salat ve selamda bulunma 516
Hanımların, evlerinden çıktıklarında dış elbiselerini örtünmeleri gereği 520
Kıyametin ne zaman kopacağının bilgisi 523
Musa (a.s.)a eziyet edenler 524
Emanetin, göklere, yere ve dağlara teklif edilmesi 527

SEBE SURESİ

Sureyi takdim 529
Dağların Davud (a.s.) ile birlikte tesbih etmeleri 535
Rüzgarın, Süleyman (a.s.)ın emrine verilmesi 537
Süleyman (a.s.)ın ölümünü gösteren haşere 539
Allahın nezdinde, ancak izin verilenler şefaatci olur 545
Peygamberin, müdeci ve uyarıcı olarak gönderilmesi 550
Peygamberler, tebliğlerine karşılık ücret istemezler 561